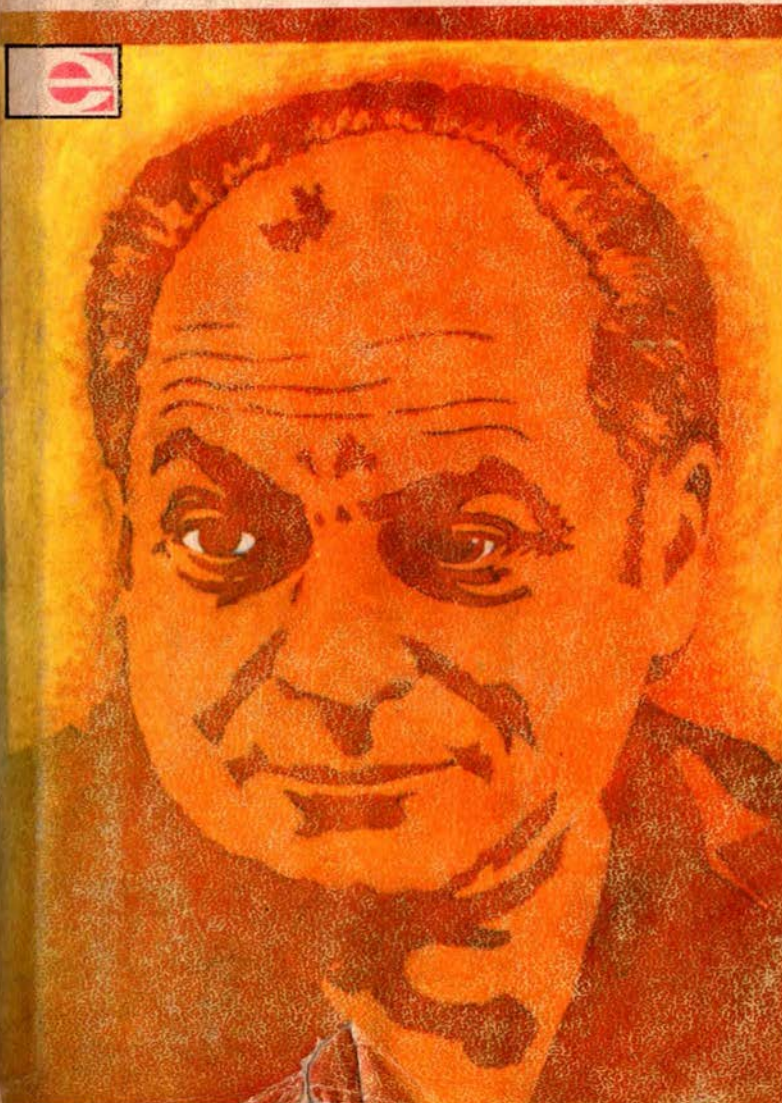
ter adamları

roman

kerim korcan

122

ter adamları
roman
kerim korcan

e yayınları genel dizi: 122

ANKARA CADDESİ 13
TELEFON: 26 81 42
NARLIBAHÇE SOKAK 19/3
TELEFON: 27 87 20
İSTANBUL

KERİM KORCAN

Kerim Korcan, 1918 yılında Adapazarı'nın Aktefek köyünde doğdu. Yoksul bir saat tamircisinin oğludur. Çocukluğu türlü acılar içinde geçti. Bu nedenle belli bir öğrenim de göremedi. Hayatını kazanmak için çalışmaya başladığında on beş yaşındaydı. Edebiyatla ilgilenmesi de bu sıralara rastlar. Çok geçmeden karmaşık toplum sorunlarının içinde buldu Korcan kendini. Gündüzleri nafaka savaşı verirken geceleri **Ter Adamları**'nın tarihî yürüyüşüne katıldı insan emeğinin onurunu korumak için.

1938 yılında siyasî polis Kerim Korcan'ı göz altına aldı. Aynı yıl, donanma kor askerî mahkemesi tarafından isyan suçlusu olarak on iki yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı ve on yıl yatarak çıktı mahpustan. Hemen askere çağırıldı. Yüklü ağır topçu olarak Zonguldak'ın Devrek ilçesinde tamamladı askerliğini. 1952 yılında evlendi, üç çocuğu oldu. Hayatını ağaç işleri yaparak kazanırken, bir yandan yine siyasî çalışmalarını sürdürüyordu. 1957 seçimlerinden sonra, T. Ceza Kanununun 141 ve 142. maddelerini ihlâlden tekrar tutuklanıp iki yıl Sultanahmet cezaevinde yattı. İki yılın sonunda beraat ederek çıktı.

Kerim Korcan'ın, sırasıyla, üç kitabı yayımlandı: **Linç** (E Yayınları, 63), **İdamlıklar** (E Yayınları, 43) ve Tatar Ramazan. **Linç** oyunlaştırılıp sahneye çıkarıldı, ayrıca filmi de çekildi ve baş rollerinde Demir Karahan'la Baki Tamer oynadı. Korcan, bu eserlerinde çokluk mahkûmların hayatlarını konu alıyordu. Yazar şimdi, daha değişik bir romanla, **Ter Adamları** ile çıkıyor okurlarının karşısına ..

TER ADAMLARI

TER ADAMLARI ● kerim korcan'ın romanı ● yayın hakları: kerim korcan / e yayınları 1975 ● kapak: kemal kaldı ● dizgi: doğuş matbaası ● dizgi düzeni: 10/11 batone no: 318 ● baskı: üçler matbaası ● kapak filmi: ebru grafik ● kapak baskısı: arofis basımevi ● cilt: e yayınları ● e yayınları *ankara caddesi 13* telefon: *26 81 42 narlıbahçe sokak 19 kat 3-4* telefon: *27 87 20* istek ve yazışmalar için kısa adres: e yayınları *posta kutusu 12 istanbul* ● birinci baskı: ocak 1975

KERİM KORCAN

TER ADAMLARI

ROMAN

E YAYINLARI

GENEL DİZİ

Düşünüyorum, hangi aklımla çıkacağım ben bu işlerin içinden? Nasıl aşacağım önümde kara dağlar misali sıralanan engelleri? Bakıyorum, bir elimde zehir bir elimde bal var. Kılıçtan keskin bir acayip köprünün üstündeyim. Sağım uçurum, solum selâmet. Bir adımım iyiye, bir adımım kötüye götürecek beni. Tehlike de var mı bu durumda yani? Var ya, tehlikenin lâfı mı olur? Hem kınından çekilmiş kanlı bir bıçak gibi yaman bir tehlike var. İşte bakın, yıldır yıldır yanıyor karanlıklarda, aç kurt gözleri gibi parlayan hain bir ışıktır bu, dalma, yeni yeni kurbanların peşindedir.

Düşünüyorum, tehlikeden, yani bu kurttan kaçıp kurtulmak mı iyi? Yoksa, savaşıp bu canavarı yok etmek mi? Hangisi bizim için en uygunu acaba? Kaçarsan, evet, bir manada ömrünü sürüyorsun, ama, kendiliğinden o canavarın yarattığı dehşet azalmıyor ki ve sen yaşadıkça, onun korkunç ulumalarını kulaklarında, buzdan nefesini, solumalarını ensende duyuyorsun. Peki, yaşamak mı diyeceğiz bunun adına? Tehlikenin, yani canavarın üstüne gitmek galiba en iyisi, gitmek ve bir can bahasına da olsa, onunla hesaplaşmak...

KİM BİLİR hangi duyguların dalgınlığında Tophane Boğazkesen'den yukarı doğru çıkıyordum. O yan yan sokaktan çıkıvermiş birden, gelmiş bana ayak uydurmuştu. Dönüp bakmış ve tuhaf bir telaş havası içinde görmüştüm kendisini. Vurdumduymaz, her şeylere boş veren halinden sıyrılmıştı. Nefesi daralmış, biraz da ürkekti iki yanını kollarken. Sanki peşinden bir gelen vardı, sanki canını alıvereceklerdi hiç acımadan. Ayak üstü, yürüye yürüye konuşmuştuk ve biraz sonra da karşılaşmamızın bir raslantıya bağlanamayacağını anlayacaktım. Bu görüşmeyi sağlamak için beni kolladığı belliydi. Nedense, tanıdık kimselerin gözüne takılmaktan da kaçınıyordu.

O'nu dikkatle dinlemiş, ilk anda biraz şaşırır gibi olmuşsam da, sonra; «Kabul» demiştim. Olumlu cevabımdan duyduğu memnunluk yüzünden okunuyordu: «Öyleyse perşembe günü saat 20'de,» teklifinde bulunmuş; «Olur» demiştim ben de, ama biraz düşünmüştüm. Iki sözcük yeter miydi merakımı yatıştırmak için? Karşımdaki bunu da anlamış ve olanca İçtenliğini yüzünde toplayarak: «Hepimizi çok yakından ilgilendirecek bir konudur seninle görüşmek istediğimiz,» demiştl. «Bu davetln seninle çekişmeli gibi görünen bir adamdan gelmesi hayli tuhaftır ama, zamanla takıldığın noktaların birer birer aydınlandığını görecek ve her şeyi anlayacaksın?» Birkaç adım daha yürümüştük, sonra o usulca ayrılmıştı yanımdan...

Söz vermiştim kendisine, o gün saat 20 sularında buluşacaktık. Zamanı kollamalı, randevu saatını kaçırmamalıydım. Kesin kararıma rağmen bir ara tereddüt de geçirmemiş değildim. Evet, hemen adımımı atmakla yanlış bir iş mi yapmış olacaktım acaba? Hemen «olur» demekle hata mı işlemiştim yoksa? «Gitmek»le «gitmemek» arasında bir an bocalamıştım. «Gitsem mi?» Yoksa «Gitmesem mi?» diye defalarca sormuştum kendi kendime. Ve sonra «Gitmek» şıkkında karar kılmıştım. Evet ortada verilmiş bir söz vardı, ben sözümü yerine getirecektim. Gitmesem olmaz mıydı? Tabiî olurdu, boynuma ip takıp çeken yoktu ya? Böyle davranırsam ama, içim içimi yerdi günlerce ve ben hep bu meseleyi düşünürdüm.

Aradan saatlar geçmiş, kararım pekişmişti içimde. Saatıma bakmış Boğazkesen'den aşağıya doğru yürümüştüm. Elektirikçi Muharrem'in mavi renk lambası yanıp sönüyordu, çapkın bir işaretti sanki bu. Yorgun tahmil tahliye ameleleri dönüyorlardı rıhtımdan, havada ter kokusu ve bezgin konuşmalar. Akşam kendi dekoru içinde ve bir acayip güzellikteydi bu yolda. Dükkanlar ışıklıydı: Kasaplar kesiyor, tuhafiyeciler ölçüyor, bakkallar tartıyorlardı. Berberler önlerinde oturan müşterilerinin enselerine, müşteriler de kurulmuşlar koltuklarına aynalara bakıyorlardı. Silik bir sinema şeridi gibiydi hülâsa gözümde her şey, kaptırmış gidiyordum. Kederimizi taşır, umutlarımızı yuğurur, başkalarını pek bilmem ama, biz Boğazkesen caddesini seviyorduk...

Tophane tramvay durağı bu saatlarda kalabalıktı. Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Arnavutköy, taa Bebek'e kadar gidenler vardı. Ara sıra başlarını çevirip Karaköy doğrultusundan gelecek tramvayı bekliyorlardı. Necatibey caddesi vızır vızırdı. Gelenler, gidenler. Kılıcalipaşa camisinin önünde dükkanlar, dükkanların önünde kaynaşan insanlar. Sigara alan, gazete alan, giren çıkan,

işinden dönen, evine giden, lokantalarda karınlarını doyuranlar, kahvelerde kurulup geleni geçeni seyredenler vardı.

Tophane tramvay durağındaki kalabalığın arasına ben de karıştım. Tramvay beklemiyordum ama. Öyleyse neden tenha bir yerde durmamıştım? Bu, herhangi meraklı bir çift gözü üstüme çekmemek, kimsede şüphe uyandırmamak içindi. Nereye gittiğimi, kiminle gittiğimi hiç kimse bilmemeliydi. Böyle söz vermiştim buluşacağımız adama. İşte sözümde duruyordum. Bir taraftan geleni geçenleri gözden geçiriyor, bir taraftan da düşünüyordum: Neler konuşacaktı o arkadaş benimle acaba? «Hepimizi çok yakından ilgilendirecek bir konudur seninle görüşmek istediğimiz,» demişti. Her halde politik bir konu olmalıydı bu? «Hepimizi» diyordu. Yalnız o değil miydi yoksa buluşacağımız? Başkaları da mı vardı.

Bir de telaş içinde görmüştüm onu. İşte buna bir mana verememiştim. Korkuyordu adeta, ama neden? Halbuki o, olur olmaz şeye aldırmayan, babayani bir arkadaştı. Bizimle pek kafa barıştıramıyordu ama olsun. Ne de olsa bir merhabamız vardı arada. Biz açıkçası O'na fikirlerimizi açmaya hevesli de değildik. Çünkü ne söylesek, mutlaka onun bir zıddını bulup koyuyordu ortaya. Şaşırıp kalıyorduk. «Yahu bu herifle konuşmak olmaz!» dediğimiz de olmuştur arada. Çok istediğimiz halde bunu başaramıyorduk. Çünkü her fikir tartışmasından biz yenik çıkıyorduk. Eee, böyle olunca alacaklı kalıyorduk tabii ondan ve bu acıyı bir fırsat düşürüp çıkarmak istiyorduk. İşte kopuşamadığımızın sebebi buydu.

O saat 20'de gelmezse, ben 15 dakika daha bekleyecektim. Gene gelmezse basıp gidecektim. Böyle konuşmuştuk O'nunla. Randevularda da usul buymuş zaten. 15 dakika beklenir, beklenen gelmezse oradan toz olmak gerekliymiş. Bak buna kafam yatmıştı. Öyle ya bir yerde bekledin? Beklediğinde saatında gelmedi ne yapacaksın? Saatlarca kazık

gibi dikilip kalacak mısın öyle? İşte bunu düşünmüşler ve çaresini bulmuşlar. Ben daha O'nunla buluşmadan bu randevu meselesi üstüne kafamı yormuş ve faydalı bir şey öğrendiğimin farkına varmıştım.

Yalnız bir randevu mu, şimdiye kadar biz onunla güzel güzel konuşmuş olsaydık, kimbilir daha neler neler öğrenirdik. Ama tuhaf bir adamdı o. Kafası ters çalışıyordu. Her şeyin aksini söylüyordu. Biz İspanya'da hükümeti tutuyorduk, o asileri. Biz, «Hükümet asileri ezecek, Madrit düşmeyecek!» diyorduk. O, «Franko asi değil milliyetçidir ve bu iç savaşı kazanacak!» diyordu. Biz, «Fransa İngiltere ademi müdahale politikasını terkedecek, hattâ Sovyetler Birliği de onlara katılacak ve gidecekler İspanya'da Azana'nın sol cumhuriyetini kurtaracaklar!» diyorduk. O da, «Bu İspanya'nın bir iç meselesidir. Buna kimse karışamaz!» diyordu.

Ben bunları düşünürken O önümden geçmiş bir ara gözleri bana takıldığı halde tanımazdan gelmiş, Tophane merkez kumandanlığına doğru yürümüştü. Ben de peşinden gitmiştim. Evet artık O'nun açtığı esrarengiz yoldan ve O'nun usulleriyle yürüyorduk ikimiz de. O tenha bir yer seçip durmuştu yolun kenarında. Ben de ağır ağır ilerlemiştim. Sihirli bir kapının eşiğindeydim sanki. O kapı açılacak ve ben yepyeni bir âleme adım atacaktım. İçimde sevinçle karışık bir korku vardı.

Yanaştım yanına durdum. Konuşmadı. Ben de konuşmadım. Tramvaylar geçiyordu demirden gürültüsü. Oturmuş insanlar karşılıklı. Camlardan profillerini görüyorduk. O ara bir taksi süzülüp durdu önümüzde. Şoför başını çevirdi O'na. Bakıştılar bir an. Ama konuşmadılar. Saat 20'yi on geçiyordu. İlerledi arka kapıyı açtı o. Bana işaret etti «Haydi» gibilerden. Geçtim yerleştim arkaya. O da girdi oturdu. Araba hareket etti. Fındıklı'ya doğru yola çıkmıştık. Ben O'nun sağındaydım. Gidiyorduk. Ama konuş-

muyorduk. Bir ara şoförü gözden geçirmeye koyuldum elimde olmayarak.

Şoför kasketini biraz fazlaca eğmişti gözlerinin üstüne. Kabataş'ı geçiyorduk. Yüzü kemikli ve kuruydu adamın. Dolmabahçe'ye gelmiştik. İnce siyah bıyıkları vardı şoförün. Sarayın önünden geçiyorduk. Hep gittiği doğrultuya bakıyordu sürücümüz. Beşiktaş'a gelmiştik bir sigara yaktı, ama bize uzatmadı. Saçları ensesine inmişti. Oradan Akaretler'e saptı. Bize danışmadan yapıyordu işini. Biz motorun horultusunu dinliyorduk sadece. Kahverengi bir ceketi vardı ve şakakları uzundu. İşte şoför bu görünüşte bir adam. Yanımdaki arkadaş için bir şey söyleyemem ben sürücümüzün kim olduğunu bilmiyordum. Akaretler'den sonra bir karışık yollara daldırdı bizi. Zaten İstanbul'u şöyle böyle biliyordum. Ara sokaklara dalınca nerelere gittiğimizi büsbütün kaybettim.

Yaa işte böyle. Yanımızdaki arkadaşın çok bilgili ve ışık gibi parlayan bir aklı vardı. Ahşap evleri yola eğilmiş dar bir sokaktan geçiyorduk. Her şeyleri biliyor ve hiç kızmadan güzel güzel anlatıyordu. Köşede çeşme vardı ve çeşmenin önünde su dolduran bir kız. Ama o inanılmaz bir ustalıkla her şeyin aksini bulup söylüyordu. Bir kadın sarkıyordu pencereden. Biz fikirlerimizin böyle usta çıkışlarla çürütülüşüne kızıyorduk. Köşeyi kıvrılırken bir köpeğin arabamıza saldırdığını görmüştük. Evet o bizim güpgüzel fikirlerimizi en zahmetsiz darbelerle perişan ediyordu.

Bir bakkal toplamış nafakasını, dükkanını kapatıyordu. Ne tuhaftı şu yanımdaki adam. Arabamız yokuş tırmanıyordu. Biz O'na diyorduk ki çeşitli zümreler sınıflar var memleketimizde? Arabanın motoru inildiyordu. O diyordu ki: Sınıflardan zümrelerden bahsetmek milli birliği parçalamak, demektir. Sokak lambaları sarkıyor üstümüzde yolumuzu aydınlatıyordu. Biz diyorduk ki: Çıkarları çatışan zümreler ve

sınıflar ve sonra da tek parti. Bu halkçıların yaptıkları diktatörlük değil midir? Karşıdan gelen bir arabaya yol veriyorduk. O diyordu ki: Halkçıların yaptıkları neden diktatörlük olsun. Bir millet ve bir parti. Neden yetmesin. Sizin hayran olduğunuz koca Rusya'yı da bir parti idare etmiyor mu?

Şimdi biz O'nunla nerelere gidecek, hangi meseleleri konuşacak, ve nasıl bir sonuca varacaktık, o anda bir şey kestirmek mümkün değildi. Belki de umduğumun tam aksini bulacaktım. Bir kere konusu ve gündemi belli olmayan bir buluşmaydı bu benim için. Evet neler konuşacağımızı birisi biliyordu. Hem en ince ayrıntısına kadar biliyordu. Ama o bilen kişi ben değildim, yanımdaki arkadaştı. Ama O'ndan işe yarar bir bilgi alamamıştım ki daha. Konuşmak istemediğini her haliyle belli etmiş, araba yolculuğumuz da tam bir suskunluk içinde geçiyordu.

Meselâ şöyle olsaydı, ben de kendimi bir bilinmezler ağının içinde hissetmezdim. Şoför belli ki bizim buluşacağımızdan haberdardı. Bunu anlamamak için çok saf olmak lazımdı. Öyle olmasa belli bir saatta Tophane merkez kumandanlığının önüne gelir ve bir kelâm dahi etmeden bizi alır mıydı? Eğer yanımdaki arkadaş şoförle daha evvel tanışmamış olsaydı, arabayı durdurunca (araba kendiliğinden durmuştu) elbet bir iki söz edecek, meselâ «Bizi falan yere götürür müsün?» diyecekti. Ben de böylece hiç olmazsa nereye gittiğimizi öğrenmiş olacaktım. Evet meseleyi kurcalamak için baş vuracağım bütün yollar önceden tutulmuş ve ben bir semti meçhule doğru adeta gözlerim bağlanmış gibi götürülüyordum.

Arada göz ucuyla yanımdaki arkadaşı kontroldan geçiriyor ve durumuna bakıp birtakım sonuçlara ulaşmaya çalışıyordum. O hiç renk vermiyordu. Belki de konuşmak isterim kaygusuyla bakışlarını benden uzak tutuyordu. Hiç olmazsa, bari şoföre nerede duracağımızı söyleseydi, gene de bir ipucu elde etmiş olurdum. Ama bu umudum da boşunaydı. Onlar daha

evvel pekâlâ şoförle nerede duracağımızı kararlaştırmış olabilirlerdi. Ara sokakları çoktan geçmiş, ışıklı yolları gerilerde bırakmıştık. Sağda solda evler de yoktu artık. Ay ışığının aydınlattığı bir kır yolundan gidiyorduk şimdi.

İçimde şüpheler kıpırdıyor, kıpırdıyordu. Mesafelerin içine dalmış gidiyordu arabamız. Kendisini gerçi aylardan beri tanıyordum, ama doğru dürüst nerede ne iş yaptığını bile bilmiyordum yanımdaki adamın. Nerede oturduğunu da bilmiyordum meselâ. Aramızda şimdiye kadar yaptığımız konuşmalar yarı şaka bir hava içinde geçmişse de, belli ki o bize karşıydı. Buradan yola çıkınca ister istemez kaygımı arttıracak birtakım sonuçlara varıyordum. Yoksa genç solcular için hazırlanmış bir ağın içinde miydim ben. Yanımdaki arkadaş böyle tertipler yapan bir teşkilatın adamı mıydı?

Biraz sonra oynanacak korkunç bir filmin gözü kapalı gönüllü bir fügüranı mı olacaktım ben? Aynı arabada gittiğimiz şu iki kişi dostum mu yoksa düşmanlarım mıydı benim. Yoksa bunların arkasında başka kişiler mi vardı. Karanlık bir dehlizde mi hesap verecektim. Izbandut gibi adamlar başıma dikilip: «Söyle ulan kimlerden öğrendin bu yolları? Hocanız kim? Şimdiye kadar kimleri zehirlediniz? Sen meydanı boş mu zannettin ulan? Biz senin gibilere çelmelettirir miyiz sanıyorsun son Türk devletini? Türklük ve Turan nedir bunu biliyor musun sen? Bizim hududumuz Kars'ta değil Türkistandadır. Bütün bildiklerini söyleyeceksin bize! Bütün melunların yuvalarını, barındıkları yerleri söyleyeceksin. Yoksa kendini yok bil!» mi diyeceklerdi. Böyle eli kanlı gözü kanlı alaturka faşistlere ben nasıl karşı koyacaktım?

Kimleri sorumlu tutmalıydım içine düştüğüm bu iç sıkıntısından? Ilk akla gelen gene ben olacaktım. Başkalarına kabahat bulmanın âlemi var mıydı? Bir genç kız gibi kollarımdan tutup zorla mı getirmişlerdi beni buralara? Yanımdaki, «Hepimizi çok yakın-

dan ilgilendirecek bir konudur seninle görüşmek istediğimiz,» deyince benim bayaa koltuklarım kabarmıştı. Neydi şu genç yaşımda kapıldığım sonsuz güven duygusu. Göğsümü kabartan o gurur neydi? Sanki koca bir ülkeyi yuvarlandığı sefaletten ben mi kurtaracaktım? Ben küçücük gücümü luzumundan fazla büyütmüş olmuyor muydum?

Bak O, ne güzel de sağlama bağlamıştı işini. Yerinde şimdi sessiz sessiz oturuyordu. Şoförü benim bilgim dışında ayarlamıştı. Ne olurdu ben de bir dostuma haber verseydim böyle bir buluşma yapacağımı. Hiç olmazsa evime bir haber bıraksaydım ve geç geleceğimi söyleseydim. Annem babam, kardeşim merak etmezler mi? Ne hakkım var onları böyle üzüntü içinde bırakmaya? Yoksa ben ünlü kaçakçıların ağında mıydım şu anda. Kötü bir alışverişe alet mi edilecektim gözü kapalı olarak. Bak bu da geliyordu aklıma. Şu İstanbul'da neler olmuyordu. İşte bunu daha evvel düşünmemiştim. İnsan sıkıntıya düşmeden böyle şeyler aklına gelmiyor ki?

Daha geçen gün yazmamış mıydı gazeteler? Esrar kaçakçısı Yasin, çantasını doldurup gece Feriköy mezarlığına gitmişti. Esrarı kendisinden alacak olanlar mezarlıkta bekleyeceklerdi. Pazarlık daha evvel yapılmış fiat üzerinde mutabık kalmışlardı. Yani Yasin çantayı verecek ve parayı alacaktı. Uzun uzun konuşmak yoktu. Zaten tehlikeli bir işti yaptıkları. Satıcı ve alıcılar karşılıklı durmuşlardı gece yarısı Feriköy mezarlığında. «Çantayı ver!» demişlerdi Yasin'e. Yasin iri kıyım öyle kuru gürültülere pabuç bırakan takımından değildi: «Siz önce parayı verin!» teklifinde bulunmuştu karşılık olarak.

Aydınlıkta dostça konuşan ve kavilleşen bu insanlar karanlıkta birdenbire düşman olmuşlardı birbirlerine. Ve karşılıklı hırsla solumaya başlamışlardı. Gözleri ateş olmuş delmek istiyor karanlığı. Artık en zalim niyetlerle birbirlerinin üstlerine atılmaya hazırlanıyorlardı. Alıcı üç kişi teker teker bir daha hatırlatı-

yorlardı Yasin'e. «Çantayı ver! Çantayı ver! Çantayı ver!» Yasin tehlikeyi sezmiş çantayı sol eline geçirmiş sağ elini de bıçağına atmıştı: «Parayı verin ulan! Önce parayı verin! Ben kuru gürültüye pabuç bırakmam!» diyerek haykırmıştı. Kanlı bir boğuşma başlamıştı ondan sonra: «Vur ulan ibne! Vur ulan kayarto!» naralarıyla birbirlerine girmişlerdi. «Yasin cesurdu ama, üç kişiyle baş edememişti. On para bile vermeden canını ve esrar dolu çantasını almışlar, ölüsünü kanlar içinde mezarlığa koyup gitmişlerdi.

Araba yoluna devam ediyor. Şoför bir sigara daha yaktı. Şimdi ister misiniz ben de bir esrar şebekesinin komplosuna kurban olayım. Evet olur, pekâlâ böyle bir şey olabilirdi. Meselâ belki de otomobilin bagajında üç çanta vardı. Bunların birisinde esrar, ikisinde de mantar doluydu. Ya da çanta ikiydi. Biri mantar, biri esrarla doluydu. Bir yerde duracaktık. Şoför arabada kalacak, biz elimize birer çanta alarak ilerleyecektik. Benim çantamda esrar, onun çantasında mantar olacaktı. Karanlıklarda ilerleyecektik. Bir müddet sonra alıcılar karşımıza çıkacaklardı. Ferikôy mezarlığında esrar kaçakçısı Yasin'le alıcıları arasındaki konuşmalara benzer konuşmalar olacaktı.

Arkadaşım elinde mantarlı çanta onlarla konuşacaktı. Ben biraz uzakta bekleyecektim. Şayet alış veriş iyi gider alıcılar para verirlerse ben de meydana çıkacaktım. Mantarlı çanta kendilerine satılmış, benim elimdeki mal dolu çanta ise alıcılara hediye olarak verilecekti. Ama bir de aksilik çıkar, parayı vermeden malı almak isterlerse, arkadaş onlara mantar dolu çantayı teslim edecek, biz de oradan elimizdeki malı bedavadan kaptırmamış olup uzaklaşacaktık. Bir de bunun aksi vardı, ama ya adamlar benim biraz uzakta gizlendiğimi hissederler ve iki çantayıda bedavadan elde etmek isterlerse. Ve ben bir olupbitti karşısında kalırsam. Kaçakçılar bıçakları fora ederlerse? Olur ya?

Böyle şeyler olur muydu? Hem olurdu hem ol-

mazdı. Önemli olan kafamdan kuruntuyu, içimden şüpheyi atabilmemdi. Neyse bir kere çıkmıştık yola ve birazdan ne olacağını görecektik. Artık pişmanlık para etmiyordu. O ara bir şey dikkatimi çekmişti. Şoför gazı kesmiş sağa sola bakınıyordu. Eh artık gelmiştik demek. Biraz daha gittikten sonra sürücümüz frene bastı. Durdu arabamız. Nerelerdeydik acaba. Boşuna merak, bunu anlamak zordu. Daha evvel geldiğim bir yer değildi ki «Aaa nerelere gelmişiz?» diyebileyim.

Önce ben inmiştim arabadan, sonra da O. Yolun kenarında durmuştum kulaklarımda motorun uğultusu. Sesine belli bir ciddiyet de katarak: «Sağ tarafa!» demişti bana. Tavrı emreder gibi değil de dostçaydı. Sesinden ve iki sözcüğünden böyle anlamıştım. Nereden çıkarıyordum peki, hemen bu **dostça** hükmünü? Biraz acele etmiş olmuyor muydum? Kılı kırk yaran bir kararım yoktu bu konuda. Öylece söyleyivermiştim işte... Ama, şu da var ki, pekâlâ bunun aksini de söyleyebilirdim. Kimse de beni ayıplayamazdı. «Sağ tarafa» sözlerinde **düşmanca** bir mana da arayabilirdim.

Hangi şartlarda olursak olalım bu konularda çok hassas ve ölçülü davranmamız, tatlı hırslarımıza kapılmamamız gerekmez miydi? Elbette gerekirdi. O'nu aylardan beri tanıyordum. Hakkında «Dost» sözcüğünü kullanmam yersiz ve acele bir hüküm sayılırsa, «Düşman» diyebilmek için de biraz inceden düşünmem lazımdı. Zira tek taraflı bir hükümde karar kılarsam, affedilmez bir günah işlemiş olabilirdim. Bana kalırsa bizim O'nunla kafalarımız barışmıyordu hepsi o kadar.

O noktada biraz aydınlanmıştık. Peki, bu saatta Allahın kırında ne arıyorduk? Bir de bu mesele vardı. Meraka değer bir konu. Enine boyuna düşünülmeliydi? Öyle ya, buralarda ne arıyorduk? Herkes bana böyle bir soru açabilir ve tek karanlık nokta kalmamasıya sorusuna cevap arayabilirdi. Ben de

kendimi cevap vermeye mecbur sayar ve uzun uzun anlatırdım. Ama nasıl? Zira ben buralara neden getirildiğimi anlamıyor, bilmiyordum ki?

Aslına bakılırsa mesele bir yüzüyle dupduru, bir yüzüyle de karmakarışıktı. O «Dur!» işaretini vermişti şoföre, araba durmuştu. Sonra bana dönmüş, «İnelim,» demişti; inmiştik. «Sağ tarafa,» demiş, ben hemen sağıma dönerek gideceğimiz doğrultuya şöyle bir göz atıp ilerlemiştim. O şoförün yanında kalmıştı. Yirmi adım kadar yürümüş, sonra durup geriye bakmıştım. Araba farlarını söndürmüş, o şoförle bir şeyler konuşmaktaydı.

Çok sürmemişti ama konuşmaları. Araba farlarını yeniden yakmış, sola direksiyon kırarak geldiğimiz doğrultuya dönmüştü. Motor ilk çıkışta homurdanmış homurdanmış, sonra çevrenin sessizliği bir anda yutmuştu arabanın öfkesini. Farlar uzandıkları son noktada alçalıp yükselerek, upuzun sihirli bir yayılışla aydınlatmışlardı yolu. Kırmızı gözleriyle geriye bakan bir karaltı süzülüp gitmiş, sonra motor susmuş, ışık ve araba kaybolmuştu. Ben orada duruyordum.

Saat epeyce ilerlemiş olmasına rağmen, katran karası değil, sarı samurdan sarı bir gecenin içindeydik. Kekik kokularıyla yüklüydü hava. Ismini bilmediğim bir böcek bizim varlığımızı anlamış gibi ötüyor, ötüyordu. Çok değil beş on dakika sonra bu uzun yolculuğa neden katlandığımızı öğrenecektim. Merak, bende; gizli haber, çağırandaydı. Artık düğümün çözüleceği yere yollanacaktık demek. O sarı gecenin içinden bana doğru geliyordu işte.

Kısa boylu ve sağlam yapılıydı. Yaşı yirmi beşin üstünde olmalı. Ağaç kökü gibi sert görünüşüyle gecenin içinde daha bir esrarengiz olmuştu görünüşü. Beğenmediği görüşleri nasıl da yarı güleç bir yüzle çürütüverirdi. Kendi fikirlerini öne sürmeye geldi mi sıra, şöyle bir düşünür kabul ettirmek için olanca gücünü kullanırdı... Adım adım geliyordu bana doğru. Talimli bir ölçüde sallanıyordu kolları. Yanıma

gelince elini uzattı. El sıkıştık. Kelâm yoktu daha. Eli sıcak ve etliydi. Candan bir kavrayışı vardı. Dostluk vadediyordu karşısındakine. Şehirden çok uzakta olmamıza rağmen sesini kısmış:

«Merhaba!» demişti.

Bu kadar ince hesap tutmaya neden luzum gördüğünü hâlâ anlayamamıştım. Öyle ya bir o. bir de ben vardım Allahın kırında. Saat da hayli ilerlemişti. Peki niçin gene kısık sesle «merhaba?» E!bet bunun sebebini öğrenecektim. Böyle diyordum ama nasıl olmuşsa ben de girivermiştim o esrarengiz havaya ve nedense O'nun ses tonunu ölçü alarak, sesimi kısıp:

«Merhaba!» demiştim.

Sonra yan yana yürümeye başlamıştık. Ben susuyordum. O da susuyordu. Bana söyleyeceklerinin hazırlığında olmalıydı. Önüne bakıyordu devamlı. Gerçekten garip bir buluşmaydı bu. Aramızda karşılıklı bir saygı olduğunu kabul etsek bile, biz fikirleri birbirine uymayan, hattâ kafaca birbirimize karşı kimselerdik. Bu sebeple ben aramızdaki kuru merhabayı zaman zaman kesmeyi bile düşünmüştüm. Kısır tartışmaların sonunda hemen bir kopuşmaya gitmeyi kurduğum olurdu. Ama O, bunu çabucak sezer ve düşmanlıkla karışık dostluğumuzun sona ermesini önlerdi.

Yürüyorduk. Yürüdükçe biraz evvelkilere uymayan garip duygular filizleniyordu içimde. Iyi şeyler olacağına inanmak istiyordum. Şu yanımdaki adamla sağlam bir kontak kurabilmiş değildim daha. Ve neler olacağını da kesinlikle bilmiyordum. Sarı gecenin sihri miydi bende bu değişikliği yapan. Evet böylesine güzel bir tabiat dekoru içinde kötü bir oyun oynanamazdı. Tatlı bir yumuşaklığa çekiyordu insanı her şey. Sarı ipekten şalına sarıyor sizi, yumuşacık, içinizi bayıltan bir şurup içiyorsunuz sanki yudum yudum. Evet böyle gecelerde kötü şeyler olamaz.

O tane tane söyleyecek, ben de dinleyecektim. Kocaman bir kitap gibi konulacaktı önüme bilmediğim. O sayfa sayfa açacak, ben öğrenecektim. Ay ışığının tatlı yalnızlığında dinlenen bir ağaca doğru ilerliyorduk. Yaprakları bir başka renge bürünmüş, ne ağacı olduğunu bilemezdim. Bu o kadar önemli bir şey değildi, ben bütün ağaçları seviyordum. Cömerttirler insanlara verirlerken serinliklerini. Meyvalarını koparırken çırpınmazlar. Renklerini tabiattan almışlardır yemyeşil, ben ağaç altlarını seviyordum... Arabadan indiğimiz noktadan hayli uzaktaydık şimdi. O bana döndü duraklayarak. Yüz yüzeydik, sesi gene bir ölçü sınırındaydı:

«Seninle bir şeyler konuşsak, acaba aramızda kalır mı?» dedi. «Buluşmamızın sebebini açıklamaya girişmeden önce bunu anlamak isterdim?»

Bir an düşündüm. Duyacağım şeylerin neler olduklarını bilmeden böyle bir şartı kabul etmem doğru olur muydu? Susunca O'na fırsat hazırlamıştım. Gene konuştu:

«Cevap vermek için bir an iç hesaba girmen beni memnun etti,» dedi. «Bu senin meseleyi ciddiye aldığını gösterir. Şimdi ben sorumu tekrar ediyorum: Seninle bir şeyler konuşsak aramızda kalır mı acaba?»

Kararımı vermiştim. Sorusunu daha fazla askıda tutmadım:

«Evet, benimle bir şeyler konuşursan aramızda kalır!» dedim.

O benim bu cevabımla yetinmemişti. Gene soruyordu:

«Biraz acele etmediğine emin misin? Iyice düşündün mü?»

Cevabımda direndim. Sözlerimin üstüne bastım bana güvenmesi için:

«Evet, iyice düşündüm,» dedim. «Bana söyleyeceğin şeyler mantık ve vicdanıma aykırı düşerse

kabul etmem. Buna rağmen söyleyeceğin şeyler bende kalabilir. Bunun için hiç korkun olmasın.»

Durdu ve düşündü. Konuya daha bir düzenli girmek hazırlığındaydı herhalde. Sesine daha bir sıcak ve yakın hava vererek:

«Şimdi beni iyi dinle öyleyse, Selman Arkadaş!» dedi.

Başımı kaldırdım ve dikkatle baktım O'na. Bana bir sıcacık gelmişti bu, **arkadaş** sözcüğü. Ve onu hangi ağızlardan duyuyordum? Böyle bir çağırış neden gerekmişti acaba?

«Seni dinliyorum,» dedim. Konuş seni dinliyorum?»

Ufak bir ara yaptı gene. Sonra devam etti konuşmasına:

«Gerçek yüzümle çıkıyorum bu gece karşına, Selman arkadaş. Ters duygulara kapılmayarak bana güvenebilirsin.»

«Evet bütün dikkatimi bu mesele üstüne topladım seni dinliyorum.»

«Biz seninle aynı markayı taşıyan iki silah gibiyiz, Selman arkadaş! Aynı markayı taşıyan iki silah gibi. Aylar oluyor tanışalı, bunu düşündün mü hiç? Aynı markayı taşıyan iki silah gibiyiz. Aynı duyguları, aynı fikirleri paylaşıyoruz?»

Şaşırmıştım. Cidden şaşırmıştım. Bu sözleri hangi ağızdan dinliyordum? Ya kulaklarıma ya da o sözlere inanmamak durumundaydım. Biz aynı markayı taşıyan iki silah gibiydik, demek? Aynı duyguları, aynı fikirleri de paylaşıyoruz? Bu olacak şey midir? Soruyorum:

«Biz aynı markayı taşıyan iki silah gibiysek, tuhaf bir durum çıkıyor ortaya. Peki neydi be arkadaş bize karşı amansız saldırışların? Olanca fikir inceliğini kullanarak fikirlerimizi vurmaya çalışışın? Garip bir vaziyet çıktı şimdi ortaya. Sen hem bizim fikirlerimizi paylaşıyorsun, hem de bize karşısın. Bu bir deli saçması değil mi?»

Soruma birden cevap vermedi. Meseleyi iyice kavrayabilmem için adeta bana bir zaman avansı tanıyordu. Birkaç adım daha attık. Sonra anlatmaya girişti:

«Meseleye yüzünden bakarsan elbette ki öyle,» dedi. «Ben sizlere karşı gibi görünüyorum. Ama işin derinliğine inersek hiç de öyle değil. Bir insanın gerçek inancı yarı şaka yaptığı konuşmalarla ölçülemez. Kaldı ki ben seni beş aydır tanıyorum. Eğer gerçek fikirlerimi size açma hafifliğini gösterseydim beş dakikadan fazla yanınızda kalamazdım ve şimdi de burada yan yana olamazdık.»

«Güzel, güzel ama, ben gene söylediklerinden doyurucu bir fikir alabilmiş değilim. Bize karşı gibi görünüp beş ay kendini muhtemel bir tehlikeye karşı koruyabilmişsen, bu sonuçtan ortaya garip bir mesele çıktığını da göz önüne almalısın?»

«Ne gibi? Ne gibi? Anlayamadım?»

«Yani gerçek fikirlerinle bizim yanımızda konuşursan hemen tehlikeli bir duruma mı düşecektin? Madem böyle bir tehlike pusudaydı da, neden bize pençesini kaldırmadı şimdiye kadar? Neden dişlerini göstermedi? Demek yersiz bir evhamdı bu senin kapıldığın?»

Bu sorularımla bir açmaza düştüğünü anlatmak istiyordum O'na. Bana kalırsa tam bir çıkmazdaydı şimdi. Anlaşılıyordu ki ben mantığın doruğundaydım, o ise saçmanın çukurunda. Öyleyken tuttuğu yolda direniyordu:

«Unutma,» diyordu «biraz evvel söylediklerimi. Biz seninle aynı markayı taşıyan iki silah gibiyiz.»

«Bu benim açtığım soruların cevabı değil ki?»

«Dinle, dinle Selman arkadaş! Ben daha bitirmedim sözlerimi. Biz seninle aynı markaları taşıyan iki silah gibiyiz. Ama ufak bir farkımız var. Bu ufak değil de belki büyük bir fark!»

«Yani? Yani? Biraz daha açık ve anlaşılır olamaz mısın?»

«Elbette, elbette, umduğundan da açık konuşacağım. Ondan sonra da ya ebediyen omuz omuza olacağız ya da birbirimizi hiç görmeyeceğiz!»

«Tehdit makamında alabilir miyim bu sözlerini?» Güldüm.

«Arkadaşça bir uyarı olarak alabilirsin. Iki silah dedim sana, birinin emniyeti nişangahı yerinde. Ötekinde ise emniyet nişangah hakgetire. Yani tehlikeli bir silah. Dostu da öldürebilir düşmanı da.»

«Emniyeti, nişangahı yerinde olan silah sen misin?»

«Sınıf savaşını ciddiye alanlar.»

«Biz ciddiye almayanlar kategorisine mi düşüyoruz böylece?»

«Eh aşağı, yukarı.»

«Tuluat yapmak hevesinde olan amatörlere benzettin bizi. Doğrusu tuhaf buldum bu teşhisini?»

«Alınganlık yok, Selman arkadaş! Hayatî bir mesele konuşuyoruz şimdi burada. Biraz da ateşle oynadığımızın farkında mısın? Sizin bu memlekette iktidarı almış gibi bir haliniz var. Ama bu aldatıcı hürriyet havası bir yerde fırtınaya dönebilir?»

«Ne yapmalı, nasıl davranmalıyım sana göre?»

«Ne yapmak, nasıl davranmak sorusunu ortaya atmadan evvel senin şuna cevap vermen gerekli? Davranışlarına bir gösteriş duygusu mu hâkim, yoksa mazlum insanların kurtuluşu için mi yapıyorsun yaptıklarını?»

«Gösteriş ve insanlara faydalı olma gibi iki unsuru da ortaya koyduğuna göre karar vermek durumunda olan da sensin. Istediğin kategoriye alabilirsin beni. Ama şunu da söyleyeyim ki, gösteriş meraklısı olsaydım, herhalde kendime bu kahırlı yolu seçmezdim.»

«Biraz evvel de söyledim Selman arkadaş, alınganlık yok. Hareketimizin kritiğini yapmazsak, her gün yeni bir uçurum bekliyor demektir bizi. Bir işi

yaptıktan sonra «Kârda mıyım, yoksa zararda mıyım, diye düşünebilmeli insan.»

«Evet orası öyle.»

«Sonra kahramanlık da bir kuru aferin için yapılmaz! Şu halinle gizli polise bir boy hedefi olduğunun farkında mısın? Seni böyle uluorta herzaman konuşturacaklarını mı sanıyorsun? Bir gün yakana yapışabilirler. Ve bu bir kayıp olur bizim için. Yalnız senin kaybınla da kalmayabilir böyle bir felaket, başkaları da sürüklenebilir aynı anaforda.»

Cevap vermedim. Sustuk bir an. Acaba nerelere varacaktı bu konuşmalarımız? Bunu çok merak ediyordum. Sağa sola bakmış, bir ağaç altına oturmuştuk. Şimdi ayan beyan görüyorduk ki ay kendi yalnızlığında, bir buluttan çıkıp başka bir buluta giriyordu. O bozuyordu gene sessizliği. Sözcüklerinin hakkını vere vere konuşuyordu:

«Yönün eğer Konya'ya dönükse, Selman arkadaş ve o doğrultuda yürürsen Konya'ya varırsın. Konya'ya doğru yürüyüp de Ankara'ya varan yoktur. Tabiî ben Eskişehir'den güneye doğru indiğini kabul ederek konuşuyorum. Ve bunu şunun için söylüyorum. Nereye hangi yoldan gidileceğini bilmek zorundasın.»

«Bunun aksini iddia edecek halimiz yok zaten.»

«Yani bir hesap yanlışı yaparak Ankara üstüne düşeyim derken kendini Zonguldak'ta bulursan, Ankara sana gelmez. 'Vah, bu adam beni ararken nerelere düşmüş?' diyerekten. Sen Ankara'ya gitmek zorundasın.»

Şurası burası derken epeyce yol almıştık. O susmuştu bir an önüne bakarak. Boşluktan faydalanıp sigara çıkarmıştım ve önce O'na uzatmış bir tane de kendim yakmıştım. Daha önceleri canımı sıkan havası gitmiş, şimdi daha bir yakın manalar vardı yüzünde. Başladığımız çizgide sürüp gidecekti elbette konuşmalarımız. Ve belki de bu gece bitmeyecekti. Bir hava değişikliği olsun diye sordum:

«Epeyce yol geldik arkadaş?» dedim. «Şimdi nerelerdeyiz acaba?»

Sigarasından derin bir nefes çekti. Sonra üfledi önüne bakarak:

«Istanbul sınırını aşmadık henüz. Ama nene gerek senin nerelerde olduğumuz?»

Cevap garipti, anlamak istedim:

«Neden?»

Önüne bakıyordu:

«Iki saata varmaz evinde olursun.» dedi. «Kendini luzumu olmayan şeyleri öğrenmemeye alıştır.» Durdu ve devam etti: «Eğer bu yollarda yürümek niyetindeysen?»

Madem gizli bir havada görüşüyorduk, O'na hak vermeliydim. Bana öyle davranmasında belki de ciddi birtakım sebepler vardı. Hoş görmeliydim. Kaybolacak değildim ya? Gene de içim durmamıştı ve itiraz etmekten kendimi alamamıştım ve demiştim ki:

«Arkadaş senin davetini ciddiye alarak buralara kadar geldim ve konuşmalarımızın faydalı olduğu inancındayım. Ama, nerelerde olduğumu da bir an düşünebilirim. Içimden öyle geliverdi de sordum. Biraz tuhaf değil mi benden nerelerde olduğumuzu saklayışın? Kafam takılır benim. Elimde olmayarak hep bu noktaya takılır?»

Sesini yükseltmemeye gayret ederek çıktığı noktada diretiyor O:

«Senin nerelerde olduğumuzu bilmen değil, neden buralara kadar gelme zahmetine katlandığımızı kavraman önemli?»

Düşünüyorum bir karar:

«Evet onu biraz biraz anlıyorum.»

«Saklambaç oynamadığımızın da farkındasın herhalde?»

Başımı ellerimin arasına alarak cevaplıyorum:

«Farkındayım.»

Burada kesiyor bu faslı. Ikimiz de sessizliği dinliyoruz. Kendiliğinden oluveriyor dinlenmeye geçi-

şlmiz. Ayın yusyuvarlak altından güzelliğinin farkında bile değiliz. Susunca anlar gibi oluyoruz bunu. İçimizde konuştukça şekillenen ışıklı dünya daha çok kendine çekiyordu bizi. Tatlı bir ılıklıkta hafiften hafiften başlayan rüzgarla içimiz dolu dolu. Bizi kanatları altına alan ağacın yaprak hışırtılarını duyuyoruz. Şimdi konuşmak sırası O'nun:

«Dikkatimizi çektin,» diyor, «genç bir solcu olarak. Aylarca gözaltında bulundurduk seni. Birden karar veremezdik hakkında. Güç bir işti bu zaten.»

«Yok canım? Daha ikl sene öncesine kadar babam gece yalnız sinemaya göndermezdi beni. Her yanımla meydanda bir gencim ben. Hakkımda karar vermek neden güç olsun?»

«Şüphe bir nura doğru koşmaktır, demiş şair. Herkes seni olduğun gibi görmeyebilir. Hayata erken başlamanın verdiği bir olgunluk var sende. Edebiyata duyduğun yakınlık da enteresan bir yanın senin. Tabiî böylece sosyal konulara da kolaylıkla bir geçiş yapabilmişsin.»

«Çok doğru. Edebiyatı siyasî inanışlarıma destek yaptım ben. Daha doğrusu şiirden yurt ve dünya meselelerine tatlı bir sıçrayış.»

«Evet öğünülecek bir başarı bu. Yalnız bir yerde bizi derin derin düşündürdü.»

Şaşırmıştım. Hemen sordum:

«Ne gibi?»

Birden cevap vermedi soruma. Herhalde daha uygun gördüğü bir yerden sürdürmek istiyordu konuşmasını. Sonra ağır ağır:

«Düşündük Selman arkadaş,» dedi. «Şiir insanı coşturan bir sanat koludur. Şiirle dolu olanlar zaman zaman haykırmak zorunluğunu duyarlar. Bu onların ellerinde olan bir şey de değildir. İçierinden böyle gelir çünkü.»

«Ne kadar güzel söyledin. Zaman zaman ben de böyle haykırmak, içimdekileri dökmek isteğini duyuyorum.»

«Benim de anlatmak istediğim buydu. Bakılırsa şiir bir güç, ama taşınmaz bir yük aynı zamanda. Siyasî savaşa gelince, o hiç palavraya kaçma şansı tanımayan çok ince birtakım hesaplar zinciridir. Tek rakkam hatasını kabul etmez yani.»

«Susuz, çölde özlenen bir yudum su gibidir bence şiir. Onu siyasî savaşla birleştirmenin çarelerini aramalı.»

«Böyle bir şeyi gerçekleştirmek mümkün olur mu bilmem? Şayet olursa, şiiri siyasetin önüne değil, siyaseti şiirin önüne koşmalı. Yani fikriyattır esas olan. Şiir renk ve heyecan getirir. Fikriyatı da hareket besler ve geliştirir.»

Durdu bir an sonra konuyu değiştirip:

«Esas meselemize gelelim,» dedi.

Şiir konusunu atlayışını doğrusu yadırgamıştım. O devam etti:

«Senin namuslu bir adam olman dikkatimizi çekmişti, biraz evvel söyledim. Seninle siyasî bir işbirliğine gidebiliriz ve bunu istiyoruz. Ama önce bir meseleyi kesin olarak halletmemiz gerekiyor.»

Benden tepki bekleyerek sustu. Ben de hemen sordum:

«Nedir hallolması gereken mesele?»

Başını çevirip yüzümü inceledi görebildiği kadar:

«Seni yeni bir kimliğe büründürmek, yani eski haline getirmek.»

Düşündüm. Bu sefer de ben O'nun yüzüne baktım:

«Işte burasını anlayamadım?» dedim.

«Iyi dinle öyleyse, geçen gün kahvede ne dedi Sadık Bey?»

«Ne bileyim? Birçok konuşmalar oluyor kahvede?»

«Iyi düşün, pek yenir yutulur şey değildi Sadık Bey'in söylediği.»

«Tüccar adam o yahu, her şeyin alayında?»

«Yok yok pek alaya alınır şey değildi söylediği. 'Bolşevikliğin aleyhine de artık gerine gerine konuşamıyoruz, yanımızda Selman Bey var' diyordu. Ne buyrulur buna?»

«Dedim ya Sadık Bey'in şakalaşmaları...»

«Valla kardeşim şaka mı, yoksa gerçek mi o sonra belli olur. Polis yakana bir kere el attı mı, seninle birlikte, tüccar falan demez Sadık Bey'i de götürür. Sonra Sadık Bey paçayı kurtarır, sen içerde kalırsın. Zaten aynı havada devam edecek olursan ne sen beni görmüş ol, ne de ben seni. Bunun arkasında mutlaka felaket vardır. Düşmanı bu derece enayi yerine koyanın kendisi enayinin su katılmamışıdır!»

O yaman bir ustalıkla kavrıyordu insan ilişkilerini ve bundan kolay kolay çürütülemeyecek sonuçlar çıkarıyordu. Benim çevremde yarattığım tehlikeli hava hakkında söyledikleri de doğruydu. O yolda devam edersem bir felaket uçurumuna yuvarlanabileceğimi de kabul ediyordum. Ama benim bütün davranışlarım gösteriş ve yeni fikirler havariliğiyle açıklanamazdı ki? Temasta bulunduğum insanlar vardı. Yeni fikirleri onlarla paylaşıyorduk. Şimdi ben mızıkçılık yapan çocuklar gibi oyunun yarısına gelmeden «Sayım suyum yok» deyip kenara çekilecek miydim?

Peki ne diyeceklerdi sonra bana arkadaşlarım? «Selman bir etiketin peşindeymiş, onu elde edince çekilip gitti,» diyeceklerdi rahat rahat. Onlar şimdi yanımda oturan arkadaş gibi esaslı ve kökten tutmuyorlardı bu işi. Ama yeni bir fikre bağlandıklarına yürekten inanıyordum. Onlarla buluştuğumuzda da konuştuğumuz konular ülkemizde yeni bir fikir akımı yaratmak ve bu akıma emekleriyle geçinenleri yani Ter Adamları'nı çekmekti. Benim eski halime gerilemem, bütün bu arkadaşlarla temaslarımı kesmem demekti. Yoksa nasıl başaracaktım yeni bir kimliğe bürünmeyi? Onlar bana dönüşümü veya dönmüş gö-

rünmemi hatırlatmıyacak mıydılar ve bu ani dönüşün sebeplerini sormıyacak mıydılar? Bütün bunları düşünmek zorundaydım. Suskunluğumun biraz uzun sürdüğünü görmüş ve sormuştu:

«Ne o, biraz uzunca daldırmadın mı, Selman arkadaş? Benim sorularım cevap bekliyor. Yoksa aklın yatmadı mı söylediklerime?»

Evet biraz fazla uzatmıştım. Toparlandım:

«Arkadaş,» dedim. «Benim davranışlarımda ortaya bulup koyduğun sakatlıklar, sallapatilikler, hasmı umursamamalar, dostu düşmanı ayırmadan ulu orta yaptığımız konuşmalar ve bu arada biraz da gösterişe kaçıp, 'Biz de neymişiz' der gibi gururlanmalar... Bunlar hep yaptığımız şeyler. Şimdi sen hatırlatınca, işin şakaya gelir bir tarafı olmadığını ben de anlıyorum. Elbette karşımızdakiler günü gelince olanca kuvvetlerini ortaya döküp atlamadıklarını ispatlamaya çalışacaklardır.»

Gülümsedi. Çok da memnun görünüyordu. Üç dört sözcükle içini açıkladı:

«Bak ne güzel sıralıyorsun Selman arkadaş, sakat adımlar attığını. Her şeyi kendi ağzınla anlatıyorsun?»

Duruyor bir an ve kafama takılan şeyi açıklıyordum:

«Bir nokta var ama?» diyordum. «Benim durumumu enine boyuna incelerken o noktayı gözden uzak tutmamak lazım. Daha doğrusu benim durumumu iki tabloda gözden geçirmekte fayda var. Bunlardan birincisi Sadık Bey ve emsali adamlarla yaptığım konuşmalar ki bunların yarısı şakadır. Birisi de artık fikir planından çıkıp kendi kimliği içinde bir şeyler yapmak isteyen hareket topluluğudur... Hadi Sadık Bey ve benzerleriyle o yarı şaka konuşmalarımı keseyim. Bu zor bir şey değil. Ama arkadaşlarım? Onları ne yaparım? Onlardan kopabileceğimi hiç de ummuyorum. Hem neden böyle bir şey yapa-

yım? Ne suçları var onların? Biz kendi buluşlarımızla, kendimize bir yol tutturmuş gidiyorduk?»

«Bu yolun nereye çıkacağı belli değil ama?» O araya girivermişti birden ve sözümü kesmişti: «Belki de çıkmaz bir yol bu? Sorayım, hani planınız? Hani programınız? Hani taktik bilgileriniz? Kurşundan askerlerin oyuncak savaşı mı bu?»

Bu noktada ben biraz canlanıyordum ve karşı çıkıyordum O'na:

«Yok yok pek de öyle değil. Zamanla elbette bir program yapıp ve o programın etrafında birleşecektik.»

Güldü. Şimdi de o çıkarmıştı sigara paketini. Birer tane yaktık. Beni yaralamamaya dikkat ederek:

«Darılma ama sana bir şey sorayım?» dedi. «At mı arabayı çekecek? Yoksa araba mı atı. Önce bunu kararlaştırmanız lazım. Yani at mı arabanın önünde olacak? Araba mı atın önünde? Neyse bunu sonra konuşuruz. Şimdi sen işaret ediyorsun ki, ben Sadık Bey ve emsali adamlarla konuşmalarımı keserim. Çevremde solcu olarak üstüme çektiğim dikkatleri de dağıtırım. Daha doğrusu dağıtmaya çalışırım. Ama, fikir birliği kurduğum arkadaşlarımdan da kopmak biraz zor olacak, diyorsun. Bu mu söylemek istediklerin?»

«Aşağı yukarı.»

«O halde bu gece pek de başarısız konuşmalar yapmış sayılmayız. Bir dahaki buluşmamızda senin yeni kaydettiğin gelişmeleri görüşeceğiz.»

«Olur,» dedim.

«Buluşma gününü, gene ben kararlaştıracağım ve bir yerini getirip sana haber vereceğim, Selman arkadaş.»

Dedi ve ayaklandı. Ben de kalktım. Sonra geldiğimiz tarafa döndü. Ben de döndüm. Yürümeye başladık. Adımlarımızın temposuna uyarak ağır ağır konuşuyordu:

«Bundan sonra beni çevrende göremeyeceksin, Selman arkadaş. Durum böyle olunca sakın şaşırma. Zaten seni bataktan kurtarmak ve davamıza kazanmak için görünmüştüm oralarda. Nihayet seninle temas kurabildik. Bundan sonra karşı fikirleri temsil ediyormuş gibi davransak bile yan yana görünmemiz şimdiden kestiremiyeceğimiz çok büyük tehlikeler yaratabilir. Demek ki böyle kahve buluşmalarına artık luzum kalmadı.»

Sustu. Birkaç adım daha yürüdük. Gene konuşmaya başladı:

«Tekrar etmekte fayda gördüğüm bir şey var,» dedi. «'Seninle bir şeyler konuşsak aramızda kalır mı' demiştim bu geceki konuşmamıza başlarken. Sen de, 'Benimle bir şeyler konuşursan bu aramızda kalır,' demiştin?»

«Evet tastamam öyle demiştim.»

«Aramızda konuşulanlar bir kahve sohbeti olmadığı için, her şeyi satır satır hatırda tutmakta fayda vardır. Biz hatıra defteri taşımayız aptal aşıklar gibi. Gizlilik, lokmamızdan evvel düşüneceğimiz ve her hareketimize sindireceğimiz bir şeydir. Şimdi ayrılmadan önce söyleyeyim, senden birtakım isteklerim olacak. Söyleyeceklerimi can kulağıyla dinleyip bundan sonraki hareketlerini ona göre ayarlayacaksın. Bir dava adamı olmanın asgari şartlarıdır sana hatırlatmak istediklerim.»

Sordum hemen:

«Peki nedir bunlar?»

Biraz durdu ve sonra sıraladı isteklerini:

«Bir... Benimle buluştuğunu kimseye hangi şartlarda olursa olsun söylemeyeceksin!»

«Ilk adımda konuşulanların aramızda kalacağını kabul etmiştim. Birinci isteğine dolaylı da olsa olumlu cevap vermişim, demek?»

Ikinci isteğine geçti ben susunca:

«Iki... Bildiğin kadarıyla yetineceksin! Benim

kim olduğumu, nerede oturduğumu, ne iş yaptığımı araştırmayacaksın!»

Yürüdük. Şimdi susuyordu. Bu sefer ben konuştum. Sordum:

«Bu iki şeyden mi ibaret benden istediklerin?»

Biraz daha yürüdük sarı gecenin içinde. Belki ben hayatımın en enteresan saatlarını yaşıyordum. Durdu. Yüzüme baktı dönüp:

«Evet!» dedi...

Bir an süzmüştük birbirimizi. Esmer ve kemikli yüzünde gözleri ürkek. Kurduğu cümlelerdeki mantık örgüsünü lif lif hatırlıyorum. Fısıltıya kaçan ve tehlikenin daima yakınımızda olabileceğini hatırlatan sesi kulaklarımda. Kınından sıyrılmış bir bıçak gibi görüyorum yüzünde ciddiyeti. Hafif bir gülümseme aniden gelip geçiyor yüzünden. Düşündüklerimi, yani o anda kafamdan geçenleri yakalamak istiyor belki. Diyorum ki içimden: «Bu adam dost!» Tekrar yürümeye başlıyoruz. O'nu yanımda omuz verebileceğim kuvvetli bir varlık olarak görüp gururlanıyorum. Kendi kendime tekrarlıyorum sonra: «Bu adam dost!»

Yolun kenarına varınca duruyoruz. Çok geçmiyor uzaktan bir motor sesi çalınıyor kulaklarımıza. Başlarımızı çeviriyoruz. Otomobil farları aydınlatıyor yolu bir anda. Gelip önümüzde duruyor bizi getiren araba. Konuşmadan biniyoruz ve oradan uzaklaşıyoruz...

KARAKÖY'DE inmiştim tramvaydan. Inmiş havayı koklamıştım. Serin ve nemliydi hava. Perşembepazarı'na doğru yürümüştüm. Benimle taa Ortaköy'den gelen uykulu birkaç yolcuyu, belki de son seferini yapan yorgun vatmanı, uyurgezer biletçiyi gerilerde koymuştum. Her yer tenha garip bir karanlıktaydı. Gündüzün buralarda kaynaşan insan kalabalığı kaybolup gitmişti biyerlere. Bomboştu yollar.

Iki sarhoş vardı yalnız. Iki sarhoş omuz omuza. Iki sarhoş arada da birbirlerinden ayrılarak, sallana sallana bana doğru geliyorlardı. Bir adım ileri, iki adım geri attıkları için, aslında ben onlara doğru gidiyordum. Doğrusu buydu. Onlar alkollü ağızlarında geveledikleri sözcüklerin suyunu çıkara çıkara konuşmaya çalışıyorlardı. Kulak kabartmıştım bir an elimde olmayarak. Adımlarımın hızını belli bir ölçüde kesmiştim. Biri sigarasını gösteriyordu öbürüne, burnuna burnuna uzatıyor:

«Şu ateş, şu ateş mekanım olsun ki...» diyordu. «Seni seviyorum Cezmi...»

Sallanıyor, nefesleniyor, konuşmasını sürdürmeye çalışıyordu:

«Neden öyle duvar gibisin sen? Bana inanmıyor musun? Cezmi, seni seviyoruz dedik yahu?»

Öteki duruyor, düşünüyor, zahmetle kaldırıyor sağ kolunu, şahadet parmağını sallıyor saat rakkası gibi, kısaca:

«İnanmam, inanamam Hulki...» diyordu.

Kestirip atıyordu böylece iki üç sözcükle ama, Hulki tuttuğu mevziyi terketmek niyetinde görünmüyordu:

«Seni seviyoruz dedik Cezmi? Öz kardeşimiz gibi seviyoruz... İnan Cezmi... Şu ateş mekanım olsun böyle bu...»

Cezmi acı acı gülümsüyor Hulki'nin dayatmasına. Tutturduğu noktadan gerilemek niyetinde görünmüyordu:

«İnanmam Hulki... Boşuna eskitme çeneni... Sen hep böyle söylüyorsun... Sonra da samanın altından suları yürütüyorsun... İnanmam... Sana inanmam ben... Sen sahtekarın birisin Hulki!»

Hulki tokat yemiş gibi sarsılıyor ve bir an gerileyip duruyor. Onca tükettiği nefes boşa gitmiş gibi görünüyordu. Dostunu içtenliğine inandıramadığı için üzgün. Ama beri taraftan Cezmi'ye de hak vermek lazım. Kafasının yatmadığı bir şeye neden «evet» desin adam. İnanmak o kadar kolay bir şey mi?

Onlar karşılıklı çekişip ve bir an da yorulabilirler. Bana dönebilirler: «Sen ne istiyorsun delikanlı?» diyebilirlerdi. Ben de gönüllü bir şahit olarak tarafsız bir tutumla çekişmelerine katılabilirdim. Böyle çivisinden çıkmış sarhoş konuşmalarını seviyordum da ayrıca. Ama gecenin yarısını çoktan geçmiştik ve ben yorgundum. Ve istemeyerek de olsa uzaklaşmıştım oradan. Geceyarısı, cümle tesirlerden uzak o tatlı sarhoş konuşmaları gerilerdeydi şimdi.

Kediler oradan oraya koşuşup geceden nasiplerini almaya çalışıyorlardı. Sessiz sessiz yaman bir dikkatle eşeliyorlardı yol kenarlarına yığılan çöp kümelerini. Kediler ve sonu gelmez bir tartışmaya tutuşan sarhoşlar. İşte o saatlarda Perşembepazarı'ndaki canlılar... Onlardan başka kıpırdayan bir şey görmemiştim yolumda. Biraz yürüyünce ama, devriye gezen iki polisle karşılaşmıştım. Şöyle bir bakmış-

lardı bana uzaktan. Bir bir tarıyorlardı demek karanlık sokakları. Ele gelir bir sebep olmamasına rağmen ben bir tedirginlik duymuştum polislerin varlığından.

Bu neden böyle oluyordu? Kısa yoldan ve hiç kimsenin yardımına yaslanmaksızın açıklayabilirdim. Ben yeni yeni edinmeye başladığım yasak fikirlere uygulama alanı aramaya kalkarsam, herhalde, «Buyur yap yapacağını,» demeyecekler, ilk adımda bu polisler karşıma dikileceklerdi. Bir de heyecan vardı ama, doğru bildiğim fikirlere bağlanmanın verdiği heyecan. İşte o duygudur ki tehlike karşısında insanı bir yürek katılığına itiyor ve tekmil engelleri bir an hiçe saymak şıkkında duygular kararlaşıyordu... Evet Perşembepazarı'nın o garip yalnızlığında devriye gezen iki polis görünce bir tuhaf olmuştum...

Azapkapı'da durmuş sandal bekliyordum. Küreklerinin sapına yapışmış, denize yağlı pehlivan gibi saldıran bir adam gelecekti ve beni buradan alacaktı. Kıyıda dizi dizi sahipleri uykuya gitmiş sandallar ve ben karanlık sulara bakıp düşünüyordum. Zaman nasıl da hiç çaktırmadan renkten renge ve fikirden fikire değiştiriyordu insanı? Ve bu bir bakıma şaşılası bir şey değil miydi? Ben bundan hemen de bir sene evvel Eskişehir'de değil miydim? Peki nasıl şeylerdi o zaman polis hakkında düşündüklerim. Onları şimdi bir bir hatırlarsam şaşılacak sonuçlar çıkmaz mıydı ortaya?

Karanlık sulara bakıyor ve düşünüyordum: Herkes gibi ben de polisten çekiniyordum o zamanlar. Onları böylesine karşımda ve zarar gelecek insanlar olarak düşünmüyordum ama? İşte o günleri yazıları okunaklı kitap sayfaları gibi biricik biricik hatırlıyordum... Pabuçlarım kaybolduğu zaman, Hoşnudiye mahallesinde arkadaşımla çocukların taşlı saldırısına uğrayıp kan içinde kaldığımız zaman bizi koruyanlar, arkalayanlar kimlerdi? Kücücük kız çocuklarının gırtlaklarına sarılıp takılarını alıp kaçan-

larla savaşanlar kimlerdi? Harap tahta kapılarımızın rezelerini iliştirip yatıyorduk tatlı uykulara, gaflet anlarımızda bizleri hırsızlardan koruyanlar kimlerdi?

Karanlık sulara bakıyor ve düşünüyordum:

Semiz Efendinin çarşı hamamına pabuçlu girmiş pabuçsuz çıkmıştım. Koskoca delikanlı, günlerce ayaklarımda eski şibidik terliklerle dolaşmıştım. Babam: «Benim gözlerime bakma, pabuçlarını nerede kaybettiysen oraya git!» demişti.

Ben bu kapının kapalı olduğunu anlayınca çaresiz Semiz Efendinin hamamına gitmiştim. Suçlu ben miydim, yoksa onlar mıydı? İşte bu belli değildi. Belli olmamıştı. Her seferinde beni başlarından savıyorlardı: «Biz ne bilelim senin pabuçlarını kimin giyip de gittiğini, git bul o adamı, al pabuçlarını, ver terliklerini!» diyorlardı. Peştamalcıların öğütleriydi bunlar. Yol muydu ama bana gösterdikleri? Bu düpedüz beni baştan savmak değil miydi? Bir marifet yaptıklarını sanıyorlardı belki de onlar. Ama ben işin içinde haksız bir atlatmaca olduğunu biliyordum...

Karanlık sulara bakıyor ve düşünüyordum:

Bir de patronlarına şikayet etmek vardı onları. Ben bu yolu da denemeliydim. Öyle ya bu hamamın bir sahibi vardı. Dünya da öyle değil miydi? Dünyanın da bir sahibi vardı... Hamamın girişinde, loş bir manzarada padişah resimleri gibi tahtına kurulmuş sessiz sessiz oturmaktaydı Semiz Efendi. Yüksekçe bir banko kesiyordu müşterilerle arasındaki mesafeyi. Semiz Efendi daima bu siperde duruyor ve müşterilerin verdikleri paraları kulaklarından tutup çekmecesine atıyordu. Hamamda kaç çıplak olduğunu saymak onun işi değildi. O sadece yıkanıp çıkanlara bakıyor ve çekip alıyordu ellerinden paracıklarını...

Kısa kesilmiş saçları kırçıl, tokmak kafası omuzlarına oturmuş, gözleri cilasını kaybetmiş, yaşlıca sessiz bir adamdı Semiz Efendi. Her zaman tahtın-

da görürdük onu. Konuşurken rastlamamıştım ona hiç, tuhaf değil mi? Belki de gürültüden hazzetmiyordu. Ama ben onunla konuşmaya mecburdum. Nasıl karşılayacaktı bilemezdim. Herhalde bana üç beş dakikasını ayırmasında fayda vardı. Gelip giden de eksik değildi ki? Buğday sarısı bir yüzle geliyorlar, kıpkırmızı çıkıp gidiyorlardı

Beni Azapkapıdan Unkapanı'na geçirecek sandal görünmüştü.

Cesaretimi toparlayıp hamamın sahibine yanaşmıştım: «Semiz efendi amca,» demiştim. «Ben kaç gündür gelip gidiyorum buraya. Peştamalcılarınız beni atlatıyorlar. Ayakkaplarım kayboldu burda benim. Babam kızıyor. Fakir bir adam benim babam. Ya ayakkaplarımı bulsunlar ya da yeni ayakkabı almak için kaybolan ayakkabılarımın parasını versinler?» Evet böylece dile getirip meramımı, susmuştum. Şimdi hüküm ondaydı. Bakalım ne diyecekti? Elini çekmecesine atsa, bana ikibuçuk üç lira verse, bu iş olup bitiyordu. Dedim ya hüküm ondaydı...

Elini şöyle bir uzatıverse, siliverirdi benim gözyaşlarımı. Küçücük civciv kadar bir şeydi benim ondan istediğim. Kahve söyler gibi rahat, basit bir hareketle çıkabilirdi bu işin içinden. Adamlarından birini çağırırdı: «Al şu parayı, şu çocuğun ayaklarına münasip bir şey alıver» diyebilirdi. «Bu çocuk müşteri olarak gelmiş buraya, onun ayakkabılarını korumak bizim vazifemizdir,» diyebilirdi. Ama tuhaf değil mi, O hiç de böyle davranmamıştı. Aksine gözlerini açmış, yerinden fırlamış, bar bar bağırıyordu: «Ülen hangi deyyusun oğlusun sen? Günlerdir dolaşır durursun buralarda. Kavaf dükkanı mı belledin sen burasını? Git pabucunu kim giydiyse onu bul! Dürzünün eniği gidi!» diyordu.

Sandal yanaşıyordu ve ben düşünüyordum:

Semiz Efendinin saldırması yetmiyormuş gibi yardakçıları da üstüme yürümüşlerdi: «Git ülen git. Veledizina. Kavaf dükkanı mı burası?» demişlerdi.

Bir hakaret tükrük yağmuru altında oradan kovulmuştum. Ve derin bir şaşkınlık içinde Köprübaşı'na doğru yürümüştüm. Ne yapacaktım ama? Işte onu bilmiyordum? Köprünün üstüne varınca durmuş, köprü korkuluklarına abanmıştım. Ilerde Yasin Çakır un fabrikası, ağaçlar, köprünün altından Kocasu sessiz sessiz akıp gidiyordu. Sağımda Aliş'in lüks kıratanesi. Ayak ayak üstüne atmış kerli ferli adamlar, fokur fokur nargile içiyorlardı. Onlara bakmış düşünmüştüm. Bir tane bile pabuçsuz yoktu içlerinde. Işte bu tepemi attırmıştı benim. Ben bu Semiz Efendiyi polise şikayet edecektim?

Yürümüştüm oradan. Solumda Beyazgül berber salonu. Tüccar terzi Osman Hikmet. Yusuf Kenan eczanesi. Porsuk oteli. Horozoğlu kırtasiye. Sağda gene Kocasu üstünde Hakkı Çavuş'un kıratanesi. Burası da Aliş'inkinden aşağı kalmaz. Hattâ ondan da üstün sayılabilir. Orada da nargile içen insanlar. Yoldan gelip geçenleri süzüyorlardı. Benim bir türlü akıl erdiremediğim bir işti bu? Öyle ya bir çift pabuç için yüreğim kavruluyordu. Kahvelerdeyse keyiften duman savruluyordu.

Kundaktan çıkar çıkmaz kahvede mi alıyorlardı soluklarını bu insanlar? Şaşılacak şey! Az şekerli. Çok şekerli. Açık. Demli. Sade. Beş on dakka müsade, ben yürümüştüm. Çarşı karakolu dördüncü kolordunun karşısındaydı. O tarafa çevirmiştim yolumu. Uzaktan kolordu kumandanı Naci Paşa geliyordu. Yaveri arkasında. Kasap bakkal manav tekmil esnaf selama durmuşlardı Naci Paşa'ya. Bulunmaz bir şerefti bu. Ama ben bir kenara sıkışıvermiştim hemen. Pabuçlarım olmadığı için bu resmi geçitten faydalanamamıştım...

Çarşı karakolunda bir bir anlatmıştım derdimi. Komiserin yüzünde iyi haberler vardı. Onu görerek bayağı cesur olmuştum. Derman buluyorlar mıydı, bilemezdim. Ama bu adamlar demek ki dert dinliyorlardı: «Kocasu'da yüzerken kaybetmedim ben pabuç-

larımı Komiser Bey,» demiştim. «Elbiselerim çalınsaydı evime çıplak mı göndereceklerdi? Ben pabuçlarımı isterim. Kaç kere gidip söyledim bunu kendilerine. Semiz Efendi beni hamamdan kovdu. Burası kavaf dükkanı değil dedi.» Bir sigara yakmıştı komiser. O sigarasını bitirinceye kadar konuşmuştum ben. Sonra susup beklemiştim. Komiser hiç sesini çıkarmıyor, bir şeyler düşünüyordu. Karakolda da bir polis bile yoktu. Şaşmıştım kaderime.

O ara polis memuru Yaşar Bey girmişti içeriye. Yorgundu ama adam. Durmadan terini siliyordu. Ama olsun, benim umutlarım göz kırpmaya başlamışlardı. Neden? Devlet gibi adamdı Yaşar Bey de ondan. Biraz soluklanınca benim meselemi inceden inceye anlatmıştı komiser. «Biraz evvel güzel bir şey söyledi bu çocuk,» demişti. «Elbiselerini çaldırırlarsa, müşterilerini evlerine çıplak mı göndereceklerdi bu adamlar? Böyle esnaflık olur muymuş Yaşar Bey?» Yaşar Bey bir an düşünmüş ve şöyle cevap vermişti komisere: «Onların birkaç bokluğu daha çalındı kulağıma, komiserim. Gidelim kendileriyle bir hesaplaşalım?»

Haliç'in derbeder serinliği vuruyordu yüzüme. Sandaldaydım ve düşünüyordum.

Bir de Yaşar Bey'e anlatmıştım başıma gelenleri. Hem yürüyorduk hem beni dinliyordu. Başını sallıyordu iki yana adam. «Böyle boktan da iş olur muymuş?» demek istiyordu. Ben hem anlatmış hem de coşmuştum. İçime dokunmuştu garipliğim, şimdi de sessiz sessiz ağlıyordum. Yumruklarımla siliyordum gözyaşlarımı. Bir ara Yaşar Bey başını çevirip şöyle bir göz atmıştı ayaklarımdaki eski terliklere ve demişti ki: «Ona Semiz Efendi derler oğlum. Sen bilmezsin, hiç çekinmeden lokum niyetine yer fıkara hakkını.» Alnını silmiş. Mendilini dürmüş cebine koymuştu. Kolordu köprüsünden geçiyorduk. Bir ara Kocasu'ya da göz atmıştı Yaşar Bey. Sonra bana dönüp sözlerini tamamlamıştı: «Ama bana da Polis

Yaşar derler. Bakalım ölçüşeceğiz Semiz Efendi'yle. Hangimizin boyu kısaymış, hangimizin uzun?» Bir de ben bakmıştım köprünün altından burulup giden sulara. Ve daha bir cesur olmuştum Semiz Efendi'ye karşı. Kuvvetli de bir dayanağım vardı şimdi. Ona gururla yaslanmıştım. Ve bu adam beni pabuçsuzluktan kurtarabilirdi.

Eğilip kalkıyordu sandalcı. Kayığımız Haliç'in karanlık sularında kayıp gidiyordu ve ben düşünüyordum:

Hem sonra ne demekti Polis Yaşar Bey? Halk Fırkası reisi Osman Bey'i, belediye reisi Kamil Bey'i ve hattâ Eskişehir valisini tanımayan çoktu. Ama Yaşar Bey, onu en kenar mahalledeki sümüklü çocuklar bile tanıyorlardı. Uzun kollarıyla yapısına tempo tutarak karşıdan bir gelişi vardı. Tabancası babacan bir kılıfla asılıydı palaskasına ve sağ tarafında meçi gururla sallanırdı. Esrarkeşlerin, üçkağıtçıların, hırsızların kâbusuydu O. Hasan Efendi'nin tiyatrosuna gidiyor: «İçeriye sarhoş almayın Hasan Efendi! 'Sonra aplanba kaplanba dinlemem' diyordu.

Bir Fransız madam vardı. Kocası tayyare meydanında mütehassıs. Kadın her gün küçük köpeğiyle çıkıyordu çarşıya. Ve çapkın, bir şeyler aranan köpeğinin tasmasına asılıyordu. Boyu uzun. Bir demet çiçek gibi yürüyordu. Beyaz kolları omuzdan aşağıya çıplaktı. Yüzünde insanlara yukardan bakan bir anlatım vardı. Etli dudakları manalıydı. Gavurun böylesine can kurban. Bütün hayranlıklar onun üstündeydi. Zaten böyle giyinen tek kadındı Eskişehir'de. Bizim kadınlarımız cumhuriyet inkılabının bu ucuz nimetlerinden faydalanmamışlar, yani böylesine soyunmamışlardı daha. Yani Fransız madamın hayranlık toplayan başarısının sırrı biraz da bu tek yarışçı olmasındaydı. Evet bu Fransız kısrağı hep tek başına koşuyor ve gönül yarışını kazanıyordu.

Şehrin bir tatlı belasıydı bu kadın hasılı. Upuzun boyuyla gönülleri çalkalayarak yürüyordu. Hiç ama

hiç gülümsediği görülmemişti. Tuhaf değil mi, böyle de daha bir güzel görünüyordu. Kısa topuk düz rahat pabuçlar giyiyordu. Çoraplı görüyorduk hep. Etekleri de uzundu. Ama o çıplak kollar! Tatlı bir eti vardı muhakkak bu kafirin. Herkes böyle aval aval günlerce bakmaya katlanabilecek miydi bakalım? Netekim birisi koluna çimdiği basmış ve ciyak ciyak bağırttırmıştı madamı. Biz birden ne olduğunu anlayamamıştık pek. Kadın dilince atıp eğiriyor, köpeği de pervane gibi sağa sola dönüyordu.

İşte o zaman Yaşar Bey görünmüştü. Polis Yaşar Bey. Herkes merak kesilmişti. Madamın kolunu çimdikleyen adamın hali nice olacaktı? Yaşar Bey onu bir tavşan ölüsü gibi alacaktı eline ve hiç acımadan kaldırıp çalacaktı yere. Herkes heyecanla bekliyordu bunu. Ama tuhaf değil mi? Yaşar Bey olayı gözleriyle gördüğü halde hiç ilgilenmemiş, sakin geçip gitmişti. Eee... Nasıl bir işti bu? Seyredenler meraktan çatlayacaklardı. Sonra ayak üstü bir konferans kuruldu ve şuna karar verildi ve böylece cümlenin merakı yatıştı: Yaşar Bey'in bu işe karışması için madamın şikayette bulunması lazımmış. Ve kanun da böyle emrediyormuş. Yani her şeyin bu kadar incesini hesap ediyormuş Yaşar Bey... Bir kere de sarhoş götürürken görmüştüm Yaşar Bey'i. Adamın ensesine vurdukca yüzükoyun çamurlara uzanıyordu sarhoş. Ve sonra güçlükle yerinden doğrulup harap başını iki yana sallayarak: «Hürriyeti şahsiyem var benim,» diyordu. Ama böyle körkütük sarhoş olması kanuna uygun muydu bakalım? İşte biz bunu bilmiyorduk. Onu da Yaşar Bey biliyordu...

Aheste çekiyordu kürekleri sandalcı mehtap uyanmasın. İki kişiydik Haliç'in ortasında. O neler düşünüyordu bilmem. Ben polis Yaşar Bey'in maceralarını düşünüyordum:

Çarşı hamamının kapısından önce o girmişti, sonra da ben. Merdivenlerden inmiş, gitmiş Semiz Efendi'nin karşısına dikilmiştik. Çok sakin görünüyordu

Yaşar Bey. Semiz Efendi ikimizi de süzüyordu. Sebebi ziyaretimizi de merak edip sormuyordu. Söze Yaşar Bey başlamış ve biraz da kızgınlıkla bakmış Semiz Efendi'ye ve beni göstererek: «Bu çocuğu tanıyor musunuz?» demişti. Semiz Efendi'de bu sorudan sonra umduğum bozgun olmamıştı. Aksine taş gibi duruyordu yerinde. Hiç de suçlu bir adam tavrı yoktu onda. Yaşar Bey sorusunu tekrar etmişti: «Bu çocuğu tanıyor musunuz?» Semiz Efendi hiç istifini bozmamış, cevap vereceği yerde o da bir soru sormuştu:

«Memur Bey bana mı sordunuz sorunuzu?»

Yaşar Bey perdeyi biraz daha yükseltmişti:

«Üstünde durduğumuz döşemeye değil. Elbette size!»

Semiz Efendi aşağıdan almaya niyetii görünmüyordu:

«Benim adım var ama, adımı söylemediniz ki?»

Yaşar Bey kızmaya başlamıştı:

«Adınız nüfus cüzdanınızda dursun. Korkmayın kaybolmaz. Benim soruma cevap verin siz, bu çocuğu tanıyor musunuz?»

Semiz Efendi belaya doğru tırmanıyordu:

«Evet, tanıyorum n'olacakmış?»

Yaşar Bey kanunun kendisine verdiği heybeti ucuza harcamak istemiyor ve soruyor:

«Neler anlatıyor bu çocuk zahmet edip dinlediniz mi?»

Semiz Efendi işin esasını konuşmaya razı oluyor artık:

«Evet dinledim. Güyakim bizim hamamda pabuçlarını kaybetmiş. Eee, biz her pabucu kaybolana pabuç mu alacağız. Kavaf dükkanı mı burası? Hem ne bilir mişim ben onun ayaklarında pabuç olup olmadığını. Belki de ayağındaki terliklerle geldi hamama, olur ya?»

Soyunma yerine doğru yürüdü Yaşar Bey. «O peştamalcıyı göster bana,» dedi kendini hiç bozma-

yarak. Ben de gösterdim. Ama içime de bir şüphe düşmüştü. Ya bu adam da benim buraya terlikle geldiğimi söylerse? O zaman ne yapacaktım? Bereket ondan aldığımız haberler aslına uygundu: «Bu çocuk buraya bağlı iskarpinlerle geldi. Ben iyi biliyorum, hem tanırım da kendisini. Ama namussuzun biri onun pabuçlarını giyip gitmiş? Biz de anlayamadık ne olduğunu?» Tekmil müşteriler bize bakıyorlardı şimdi. Yaşar Bey peştamalcıya: «Biraz benimle dışarıya gel,» demişti etrafını kollayarak.

Çıkmış, hamamın tam karşısında lüle taşı işleyen bir dükkana girmiştik. Orada saygıyla karşılamışlardı bizi. Yer göstermişlerdi. Camekanda beyaz beyaz ağızlıklar, pipolar, heykelcikler vardı. Biz sandalyelere ilişmiştik. Çay ısmarladılar Yaşar Bey'e. Çayını içti. Sonra peştamalcıya döndü: «Bak söyle o Semiz Efendi olacak deyyusa,» dedi. «Bu çocuğun ayakkabı parasını on dakkaya kadar göndersin. Yoksa çatısını başına yıkarım, bunu da bilsin!» Suçlu suçlu çıkıp gitmişti adam. Ve biraz sonra da pabuç param gelmişti. Kuş gibiydim para avucuma konulunca... İşte böyle bir adamdı Yaşar Bey. O zaman benim sonsuz hayranlığımı kazanmış yaman bir polisti.

Haliç'te sular serindi. Adam asılırken küreklerin şıpırtısını duyuyordum. Perşembepazarı'ndan geçerken neden bir an duraklamıştım devriye polisleri görünce. Demek ayların geçmişiyle şartlar değişmiş. Ben değişmişim. Üstelik de kaybolan bir çift pabuç peşinde de değildim artık. Beni hangi tehlikelere çekip götüreceğini bilmediğim gizli bir toplantıdan geliyordum. Polis henüz bilmiyordu bunu. Ama ben biliyordum. İşte onları görünce bir an ürperti duymam bundandı. Kendi kendimi aldatamazdım. Hiç de şakası yoktu bu işin. Ben ateşle oynuyordum. Ya titiz bir çalışma yaparak bu oyunun inceliklerini kavrayacaktım, ya da hiç gözlerimin yaşına bakmadan ateş beni yakacaktı.

Şöyle bir anladığım kadarıyla düşünüyor ve kendi ölçülerime göre şu sonuçlara varıyordum: Ben kaybolan pabuçlarımın davasını güderken polis Yaşar Bey'i de yanımda bulmuştum. Bütün mesele Semiz Efendi'nin kasasından iki buçuk kağıt alabilmekti. Şimdi şimdi ama işlerin şekli değişiyordu. İlk çıktığım noktanın çok ötelerine ulaştığımın farkındaydım artık. Ben Semiz Efendilerin memleket çapında kurdukları hakimiyete karşı çıkıyordum. Onun hamamının suyu da kudretten sıcaktı üstelik. Suyu Allah ısıtıyordu yani. Semiz Efendiler de para kazanıyorlardı. Ve devletin polisiyle de uşaklarıyla konuşur gibi konuşuyorlardı...

İşte burada iş çatallaşıyordu. Biz önce bu düğümü çözmek zorundaydık. Semiz Efendilerle kaybolan pabucumuzun, pabuçlarımızın değil de, onun Allahın ısınmış suyunu satarak yürüttüğü haksız hakimiyete karşı gelirsek ne olacaktı? Polis Yaşar Beyler yanımızda olacaklar mıydı? Boş, bomboş umutlara kaptırmış olmaz mıydık kendimizi böyle şeyler düşünmekle? İşçi sınıfı mücadele ilminin koyduğu hükümler kesindi: Bu kimliğimle onun, yani polis Yaşar Bey'in karşısına çıkarsam, hiç şüphesiz yüzüme kinle bakacak, eline sopayı alıp: «Çıkar ulan ayaklarından pabuçlarını. Seni gidi hain seni!» diyecekti.

Unkapanı'na çıkarmıştı sandalcı beni. Yarım saat sonra yatağımdaydım. Gözlerim kapanıyordu yorgunluktan. Yüklü duygularla geçirmiştim bir günü. Önümde gizli bir dünyanın perdesi açılıyordu...

GÜNEŞ çoktan doğmuş, simitçiler, sütçüler yeni bir günü ilan ediyorlarmış, ama ben uyuyormuşum. Annem gelmiş uyandırmış beni ve ben ay ışığında bilmediğim bir yerde gecenin o gizli konuşmalarını yaparken evimizde neler olduğunu biricik biricik anlatmıştı. Sonra ben yerimden doğrulmuş, bin bir zahmetle çekmiştim pantalonumu. Gömleğimi sırtıma geçirmiştim şöyle böyle. Yüzümü yıkayıp, saçlarımı taramadan, gözlerimi oğuşturarak geçmiştim onların yanına. Hiç beklenmeyen misafirlerin gelişleri şöyle olmuştu annemin bana anlattığına göre:

Saat 9'u biraz geçiyormuş. Yani benim bilmediğim bir yerde gizli oturuma başladığım zaman. Evimizin kapısı önce yavaş yavaş ve tek tek, sonra da hızlı hızlı tok tok çalınmış. Babam yatsı namazını çoktan kılmış, annem de ıvır zıvır dikişleriyle uğraşmaktaymış. Kapının çalınışı hiç de benim çalışıma benzemiyormuş ama, babam gene de başını kitabından kaldırmış, gözlüğünü çıkarıp bakmış anneme: «Sana bak hey! O gavur herif geldi. Git aç şu kapıyı!» demiş. 'Bana bak,' dememiş de, 'Sana bak,' demişmiş gene. Anneme hep böyle sesleniyordu zaten. Bu tersliğin sebebini oldum Allah öğrenememiştik. Annem de alışmış, aldırmıyordu.

Evet, önce o kulak kabartmış kapının sesine ve «Sana bak hey! O gavur herif geldi, git aç şu kapıyı!» emrini vermiş. Annem davranmış yerinden. A-

ma, babama iki lafçık sokuşturmadan yürümemiş kapıya doğru: «Yazık yazık efendi. Böyle konuşma. O gavur herif dediğin bizim oğlumuz? Yapma ayıptır!» demiş. Annemi dinleyip yatışacağına aksine parlamış babam: «Hadi hadi bana akıl öğretme şimdi,» demiş. «Apti Ağa'nın hanına benzedi burası? Dünkü sıçtığım bok, canı istediği zaman gidiyor, canı istediği zaman geliyor. Bizleri büyük yerine koyduğu var mı?» Böyle yerli yersiz parlamalarına rağmen gene de iyi adamdı benim babam. Ama ne var ki biraz küfürbazdı. Şunu da belirtmek vicdan borcudur: Açık verip kimselerin yanında bizleri rezil etmemiştir bu tarafıyla. Onun zulmu bizlere, yalnız bizlereydi...

Pek de acele etmeyerek merdivenleri inmiş annem. Babam sinirini oynatmış çünkü. Ama sonra pişman olmuş ağırdan aldığına. Neden? Kapıyı çalan ben değilmişim de ondan. Kapıyı çalanlar Teyfik amcalarmış. Mütekaidini askeriyeden levazım binbaşısı Teyfik amcalar. Karşılıklı bir vaveyla koparmışlar kapının açılmasıyla. Annem «a... a... a...» diyerek bağırmış. «Gözlerime inanamıyorum? Allah iyiliğinizi versin! Yahu siz nerelerden çıktınız böyle?» demiş. Sarılmışlar Seher teyzeyle. Teyfik Bey kocaman sesiyle ortalığı çalkalayarak: «İşte biz hiç beklenmediğimiz bir anda yaparız baskınımızı? Serde askerlik var?» demiş ve basmış kahkahayı. Yukarıya çıkınca ama, babamla sarılmışlar açılıp açılıp doyamayasıya bakmışlar birbirlerine ve sonra oturup sessiz sessiz ağlamışlar. Annem de Seher hanım teyze de dayanamamışlar bu iki ihtiyarın kederlenmelerine, onlar da kendi gözyaşlarıyla katılmışlar ağlayanlara...

Acılı yüzlerde suskunluk sürüp gitmiş bir zaman. Sonra gözlerini silmişler hepsi de. Boşluğu Teyfik amca doldurmuş. Babama dönerek:

«Yahu ne kadar oldu biz görüşmeyeli? Benim kafam karıştı gitti?»

Babam başını eğmiş şöyle bir hesap etmiş kendi kendine. Sonra dostunun yüzüne bakmış:

«Iki sene oldu,» demiş. «Rahat rahat iki sene.»

Babamdan cevabı alınca içini çekmiş Teyfik Bey Amca ve ağır konuşmaya başlamış:

«Neresinden başlasam? Nasıl anlatsam size?» demiş. «O kayınvalde olacak namussuz karı Eskişehir'de de gelip bulmuştu bizi.»

Seher Hanım teyze araya girip kesmiş sözünü:

«O nasıl lafmış öyle Teyfik Bey? Namussuz dediğin benim annem? Yakışıyor mu koca bir binbaşıya bu konuşmalar? Senin boyunca kızların, oğulların var yahu? Hem sana doktor, 'Konuşurken kat'iyyen sinirlenmeyeceksin Teyfik Bey!' dememiş miydi?»

Teyfik Bey amca bir an sarsılmış bu beklemediği çıkış karşısında. Babamı bırakıp Seher hanım teyzeye dönmüş:

«Hanım ben her zaman için doktorun öğüdüne uyarım. Ama annene gelince işler değişir bak. Annene her aklıma geldiği yerde, hiç kimseden perva etmeden aklıma geleni, aklıma geldiği gibi söylerim. Bunu bile bile de yapmıyorum belki? Ayrıca elimde olan bir şey de değil bu benim? Hayatımı zindan etmiş o kadın benim yahu? Bunu bilmeyen yok ki? Nesini saklayacak mışım?»

Seher Hanım teyze Teyfik amca'nın çok ilerilere gitmekten çekinmeyeceğini anlayınca biraz gerilemiş:

«Yahu sen yarın, ya da öbürgün hastahaneye yatacaksın Teyfik Bey? Ben sana acıdığım için söylüyorum. Kendine gel biraz. Yoksa sen benim altmışını çoktan aşmış anneme söğsen ne çıkar, söğmesen ne çıkar?»

Seher hanım teyzenin bu akıllı konuşması karşısında biraz yatışmış Teyfik Bey amca. Babama dönmüş gene ağır ağır sürdürmüş konuşmasını:

«Eskişehir'de nedense şansımız uygun düşmemişti. Ben öyle pek kadere filan inanan adam değilimdir ya? Şurası açık ki talih gülmemişti bize. Te-

kaüt olduğumuz zaman elimizde birikmiş üç beş kuruşumuz vardı, onu da bakkallık yapacağız derken batırdık...»

Seher hanım teyze gene atılır:

«O işte de kabahat her halde annemin değildi?»

Teyfik amca bu sefer parlamamış:

«Yok bakkallıkta batışımın vebalini kimselere yükleyemem. Benim bilmediğim bir işti o. Askerde yaptığım levazımcılığa benzemiyordu.

Babam da karışmış bir taraftan:

«Sen Teyfik Bey bilmediğin bir işe girmeyecektin. Hadi girdin, ama anladın çıkmaz bir yol olduğunu, hemen bırakacaktın.»

O durumunu tutumunu haklı göstermeye çalışmış gene:

«Olmadı ki be gözüm kardeşim?» demiş. «Olmadı. Neden? Işin içine bir kere girmiştik çünkü? Batağa boylu boyunca batmıştık. Ahmet istedi verdik, yazdık deftere. Mehmet istedi verdik, yazdık deftere. Biri gelip boynunu büktü mü, dayanamam ben biliyorsunuz. Bir de baktık ki kâr edelim derken veresiye çoktan bizim boyumuzu ve gücümüzü aşmış?»

Seher hanım teyze burada da tutamamış kendini:

«Sen yalnız Ahmete Mehmete verdiğin, veresiyeye girdiğin için batmadın Teyfik Bey, güzel karıları da unutma!» demiş.

Kızarıp bozarmış bu yaman hamle karşısında Teyfik Bey amca. Eliyle çıplak başını silmiş. Duymazdan gelmiş karısının suçlayan hatırlatmasını. Yüzünü babamdan ayırmamış. Hiç bir şey olmamış gibi sürdürmüş konuşmasını:

«Merhametten maraz hasıl oluyor biliyorsunuz gözüm kardeşim. Biz sonra kapattık o dükkanı. Defterlerde veresiyelerin vallah kuruşunu bile toplayamadık. Battı gitti öyle. Elimizdeki malları da yok bahasına sattık.»

Babam önceki hükmünü tekrarlamış:

«Sen Teyfik Bey bilmediğin bir işe girmeyecektin. Girdin, anladın çıkmaz bir yol olduğunu, hemen bırakacaktın?»

«Evet,» demiş Teyfik Bey amca. «Ben de anlamıştım çıkmaz bir yola girdiğimi, ama iş de işten geçmişti.»

Seher hanım atılmış gene:

«Gittiğin yolun çıkmaz olduğunu anlayabilmen için, şöyle biraz uzakları görmen lazımdı Teyfik Bey! Ama göz isterdi bunun için de? Senin gözlerini güzel karılar bağlamıştı?»

Teyfik Bey karısına dönmüş bu sefer yalvarmalı:

«Hanım yapma yahu Allah lillah aşkına!» demiş. «Şurda güzel güzel konuşuyoruz. Pişmiş aşa su katma. Biliyorsun sonra ben canımı sıkan şeyleri kafamda kuruyorum. Haydi bakalım uyu uyuyabilirsen! Geceleri uyku tutmuyor. Harap oluyorum. Yapma, harap oluyorum?»

Seher hanım teyze hızını alamıyor. Bir kere işi iğneli tarafından başlatmış çünkü? Söylüyor söylüyor. Diyor ki:

«Yaa Teyfik Bey! Nasıl da güzel söylüyorsun bak! Geceleri ters bişeyler işitince uyuyamıyormuşsun. Pekiii... ya biz uyuyor muyuz? Yazdın veresiye defterine. Verdin mis gibi tereyağları okka okka. Verdin peynirleri. Verdin makarnaları. Elalemin karıları bedavadan göt büyüttüler, afedersiniz! Bizler de ellerimiz böğrümüzde öksüzler gibi kaldık gittik böyle. Ya Teyfik Bey: Şaziye'nin allığı bitmiş, sen düşünüyordun? Nedime'nin pudrası bitmiş, sen düşünüyordun? Haydi bakalım şimdi de gelsinler arasınlar seni. Kaymağını eller yidi. Hurdası bize, bizlere kaldı!»

Öyle bir yüksek perdeden tutturmuş ki Seher hanım teyze, kolay kolay tırmandığı yerden ineceğe benzemiyormuş. Teyfik Bey hemen kavramış durumu. Önceleri hışımla çıkış yapmasına rağmen son-

ra adım adım gerilemiş. Erkânı harp sınıfından olmaması böyle bir manevrayı başarmasına engel değilmiş. Hiç bir şey olmamış gibi gözlerini ayırmış karısından babama dönmüş:

«Eee... .sizde ne var ne yok yahu?» demiş. «Biz ıvır zıvır derken epeyce ağrıttık başınızı?»

Babamın ne cevap verdiğini duyamamış annem Teyfik Bey amcanın bu konu değiştirmek isteyen sorusuna. Çünkü Seher hanım teyze kulağına eğilmiş:

«Şimdi evliya oldu ya bakma, çok namussuz bir adamdı bu Teyfik Bey!» demiş. «Bir gün annem bakkal dükkanımızdaki çuvalların arasına saklanmış ve bu herifi bir şırfıntıyı çekmecenin üstünden eğilip öperken görmüş?»

Annem şaşırmış ve sormuş:

«Allah Allah Seher hanımcığım? Hiç inanamıyorum? Teyfik Bey böyle bir şey yapsın? Böyle bir şey yapsın?»

Seher hanım teyze üstüne üstüne basıyormuş açıklamasının:

«Yapmış ya, hanım ablacığım, yapmış? Hattâ annem çuvalların arasından fırlayıp yüzüne tükürmüş bu herifin. İşte o gün bu gündür annemi bir türlü affedemez?»

Annem kulaklarına inanamıyormuş:

«Haksız ama bu işte Teyfik Bey? Eksikli düşmüş bir kere kaynanasının karşısında.»

Seher hanım teyze boynunu büküp içini çekmiş:

«Ah, hanım abla ah? Haksız haksız, ama haksızlığını anlıyor mu? 'Kaynanam hırsız gibi dükkanıma girmemeliydi' diyor da, başka bir şey demiyor?»

Susuyor Seher Hanım. Annem de susuyor. İkisi de babama bakıyorlar. Konuşma sırası kendine geldiği için memnun, ağır ağır anlatıyormuş babam:

«Daha evvel de yeri geldikçe anlatmıştım,» diyor. «Gençliğim Kanlıca'da, Kısıklı'da, Beykoz'da,

Çengelköy'de geçti benim... Eskişehir de son zamanlarda bir karanlık görünmeye başlamıştı gözlerime. 'Boğulursam büyük denizde boğulayım' dedim. Topladım pılıyı pırtıyı geldim İstanbul'a.»

Teyfik Bey amca merakla soruyormuş:

«Memnun musunuz bari? Nasıl burada işleriniz? Memnun musunuz?»

Babamın cevabı pek de üst perdeden değilmiş:

«Vallahi namerde muhtaç olmadan geçinip gidiyoruz, Teyfik Bey? Bir kederimiz yok şükür. Halimize şükrediyoruz. Şükretmek efendimizin en şayanı dikkat buyruğudur bize. Yalnız Selman beni çok üzüyor ve derin derin düşündürüyor?»

Teyfik Bey amca canlanıyor benim ismim geçince:

«Sahi hiç sormadık yahu?» diyor. «Ne iş yapıyor şimdi Selman?»

Seher hanım teyze de katılıyor:

«Evet ne iş yapıyor Selman? Kim bilir ne güzel bir delikanlı olmuştur şimdi? Zaten güzeldi?»

Babam isteksiz isteksiz cevaplamış bu soruları:

«Eski zanaatında çalışıyor gene,» demiş. «Tophane Boğazkesen'de berber kalfası.»

Teyfik Bey amca:

«Çalışsın çalışsın,» diyerek işimi desteklemiş ve sormuş: «Eee akıllı bir çocuktu o sizleri üzmemesi lazımdı. Nereden çıkıyor şimdi bu havadisler. Dedim ya, akıllı bir çocuktu?»

Babam boynunu bükmüş:

«İşe bakın siz,» demiş, «bizim şikayetimiz de onun aklından ya? Biraz fazlaca olan ve tepelerde gezen aklından. Gariptir akılsızlığından değil?»

Annem de karışmış bu sefer söz benim üstüme yürütülünce:

«Okuyor Teyfik Bey amcası? Okuyor.» demiş. «Bizim korkumuz onun okumasından. Çok okumasından?»

Seher hanım teyze pek anlayamamış bana yükletilmek istenen suçu? Hayretle sormuş:

«Sizin yakınmanızın sebebini pek anlayamadım ben? Okusun. Ne oluyormuş okuyunca? Zaten doğru dürüst okuyup da mektepten de nasibini alamamış çocuk?»

Teyfik Bey karısını arkalamış:

«Doğru söylüyor Seher Hanım. İyi bir haber bu. Bırakın okusun.»

Babam sıkılarak daha da bir açmak istemiş meseleyi ve sormuş:

«Okusun okusun ama ne okusun Teyfik Bey? Bunu hiç söylemediniz? Önce bu noktayı kararlaştırmak lazım?»

«Canım okusun da ne okursa okusun buna sınır çekilemez ki.»

Teyfik Bey kesin hükmünün tepkilerini ararmış babamın gözlerinde. Demiş ki babam:

«Okusun ama ne okusun Teyfik Bey? Eskiden **Eba Müslimi Horasani**'yi okuyordu; **Kan Kalesi, Hayber Kalesi, Berber Kalesi, Muhammet Hanefi Cengi, Ferhat ile Şirin, Aşık Garip, Şahmaran** okuyordu. Sonra Rıza Teyfik okudu. Ömer Hayyam okudu, şimdi şimdi ama?»

Büsbütün merakta kalmış Teyfik Bey amca ve sormuş:

«Peki şimdi ne okuyor?»

Babam çaresiz bükmüş boynunu:

«Neler okuduğunu bilir miyim ben? Teyfik Bey kardeşim bilir miyim?»

Teyfik Bey amca hâlâ uzağındaymış meselenin:

«Neler okuduğunu Selman'ın bilmiyorsunuz madem, telaşınızın sebebi nedir öyleyse?»

Seher hanım teyze de gözlerini açarak katılmış amca beyin sorusuna.

«Evet nedir?»

«Şimdi onu da anlayacaksınız.» demiş babam. Anneme dönmüş: «Hanım getir şu kitaplardan birkaç tane, getir» demiş.

Teyfik Bey amca Seher hanım teyzeye bakar. Seher hanım teyze babama bakar ve beklerler. Annem benim odama geçer ve birkaç kitapla döner 'Al işte Selman'ın marifetleri' der gibi onları Teyfik Bey'in önüne bırakır. Gözlüklerini takar Teyfik Bey ve bir bir gözden geçirmeye başlar elindekileri. İçine bakar dışına bakar, epeyce kafa yorar anneme babama esaslı bir havadis verebilmek için. Kitap isimleri, yazar isimleri, mütercim isimleri birbirine karışır. Belli belirsiz mırıldanır Teyfik amca: Karl Marks, Dö Monzi, Fredrik Engels, Bebel, Kapital, Bolşeviklik, Cemiyetin Asılları, Kadın ve Sosyalizm. Suphi Nuri, Haydar Rıfat, Muhittin, Sabiha Zekeriya...

Sonra kitapları önüne bırakıp bu kitaplar hakkındaki düşüncelerini geveler Teyfik Bey amca. Ama anlattıkları tıpkı kitaplar gibi karışıktır pek bir şey anlayamaz babam. Annem, Seher teyze derseniz hiç. Teyfik amca da farkına varır bunun. Bu uydurma bilgiçlik yenir yutulur bir şey değildir. Onun için daha bir anlaşılır olmaya çalışır ve der ki:

«Aziz kardeşim ben bu kadar yaş yaşadım, 34 sene zabitliğim var. Bunun yarısı inanın cephelerde geçti. Ama şunu samimiyetle itiraf ederim ki şimdiye kadar bu kitapların bir tanesini ne okudum ne de bir okuyanın elinde gördüm. Dolayısıyla da nelerden bahsettiklerini bilemem. Bu bakımdan fikir beyan etmem de biraz abes kaçar. Mamafi benden mutlaka bir şey söylememi isterseniz, şunu diyebilirim: Okumak, ama hangi bahisde olursa olsun okumak kötü bir şey değildir.»

Babam biraz sıkıntılı görünüyormuş Teyfik Bey amcayı dinlerken. Kitaplarımın beni suçlu çıkarmayışına biraz da sevinmiş:

«Valla Teyfik Bey kardeşim,» demiş, «Selman'ın,

benim muhteviyatını dahi bilmediğim bu kitapları okuyuşu, hem öyle gözden geçirme falan değil, adetâ içer gibi okuyuşu beni sevindirmiyor değil. Evet hoşlanıyorum onun böyle alim gibi derin derin tetebuata girmesinden. Seviniyor ve kendisine belli etmiyorum?»

Teyfik Bey gülümser:

«Ey, öyleyse mesele yok.»

Babam acele doldurur lafının arkasını:

«Mesele yok değil, var Teyfik Bey. Hem de çok mesele var? Evimizdeki kitaplar değişirken bizim çocuğumuzun huyları da değişmeye başladı. Bakıyoruz artık bizlere karşı yeni bir tutumun içindedir. Geçen gün annesine: 'Sabah akşam kuru tahta üzerinde secdeye yatıp kalkacağınıza, biraz da milyonlarca insanın neden kuru ekmek bile bulamadığını düşünün' demiş?»

Teyfik Bey kahkahayı basmış bu sefer:

«Birader kuru ekmek bulamayanlar hakkındaki sorusuna bir şey diyemem ama, secde bahsinde maalesef ondan farklı bir tatbikat içinde değilim. Yıllar var ki camiye uğramadım. Bunu Allah da biliyor. Kullardan saklayalım mı şimdi?»

Seher hanım teyze atılmış:

«Senin bakkal dükkanı açıp fakir ve zavallı (!) kadınlara öteberi yetiştirmekten secdeye ayıracak vaktin kalmadı ki?»

Neşeli halini hiç bozmamış Teyfik Bey amca. Karısına dönmüş:

«Hanım,» demiş, «Çok şayanı dikkat bir bahsin üstündeyiz şimdi. Karışma n'olursun? Gözünü seveyim karışma!»

Bu ricayı göz önüne alan hanım teyze iğneleme taarruzuna ara vermiş. Teyfik Bey babama dönmüş:

«Evvel aziz kardeşim anlat. Daha neler neler diyormuş bu bizim yaramaz Selman? Baya meraklanmaya başladım?»

Babam sıralamış hemen:

«Muska, dindar geçinen birtakım namussuzların, paracıklarını kolaylıkla yürütebilmek için ahmakların boyunlarına astıkları yulardır, demiş.»

Teyfik Bey amca bir gülme tutturmuş ki, tıkanıyormuş az kalsın:

«Aşkolsun be şu çocuğa!» demiş tıkana tıkana. «Karşılaştığımız zaman onun davranmasına meydan vermeden ben onun ellerinden öpeceğim. Ne yaman bir buluş bu be: 'Muska, dindar geçinen birtakım namussuzların, paracıklarını kolaylıkla yürütebilmek için ahmakların boyunlarına astıkları yulardır.' Aşkolsun Selman! Bravo şu çocuğa! Vallahi dahî bu Selman?»

Babam tutulmuş kalmış istediği doğrultuda Teyfik Bey amcadan bir fetva alamayınca. Annem kitaplarımı toplayıp götürmüş, yerine koymuş. Teyfik Bey öyle bir coşmuş ki, hızını kolaylıkla alamamış ve demiş ki, babama o bahsi kapatırken:

«Zamanlar değişiyor aziz kardeşim, sen kendini üzme hiç. Tabiî insanlar ve devirler de değişecek. Bugün bir yere koyduğun bir şeyi, yarın aynı halde bulamıyorsun. Kainatın ezeli kanunu bu. Tabiî bu arada oğlumuz Selman da değişecek. Siz buna memnun olmalı, sevinmelisiniz!»

Seher hanım teyze karışmış kenardan:

«Yani sen Teyfik Bey, Selman'ın gidişatı iyi midir demek istiyorsun?»

Hışımla dönmüş karısına Teyfik Bey:

«Ne dememi bekliyordun yani?» demiş acele acele. «Kötü mü demeliyim? Bir insan okuyor diye şikayet edilmez hanım! Okumuyor diye şikayet edilir. Ya kerhanelere dadansaydı bu çocuk? Ya kumar oynasaydı? Ya o meyhane senin, bu meyhane benim, deyip dolaşsaydı daha mı iyi olacaktı? Burası Istanbul, gözünü aç hanım? Ben Pangaltı Harbiyesinden mezunum!»

Teyfik Bey'i kararsız bir havada dinlermiş babam. O ara annem de karışmış söze:

«Yok yok, oğlumuzun kötü bir yollara gittiği yok,» demiş. «Bir kitap meselesi vardı ortada, şu bizim kadim bildiğimiz kitaplara benzemeyen kitaplar, onların da tehlikeli bir şeyler olmadıklarını Teyfik Bey amcası söyledi. İçimiz rahat etti...»

Ben altından bir kubbenin parıltısında, ay kendi aydınlığında ağır ağır kayarken, hangi meyvayı verdiğini bilmediğim bir ağacın altında ve nerelerde olduğumu öğrenemeden, yanımdaki arkadaşımla ülkemizin geleceğini gizli bir havada konuşurken, onlar da evde benden bahsetmekteymişler...

O gecenin sabahında annem bana biricik biricik anlatmıştı konuşulanları. Hiç bir noktasını atlamadan anlatmıştı. Sonra ben yerimden doğrulmuştum. Sarhoş gibi sallanarak giymiştim pantalonumu. Gömleğimi sırtıma geçirivermiştim hemen. Yüzümü yıkamış, saçlarımı taramadan, gözlerimi oğuştura oğuştura misafirlerin oturdukları odaya geçmiştim...

Annem kahvaltı sofrasını hazırlıyordu. Koştum Teyfik amcanın elini öptüm önce. Sonra da Seher hanım teyzeninkini. Teyfik amca boynuma sarıldı. Yanaklarımdan öptü. Actı sonra kendinden biraz beni, ellerini omuzlarımdan ayırmadan. Baktı baktı:

«Selman sen büyümüssün yahu!» dedi. «Çok büyümüşsün. Sokakta görseydim tanımazdım... Billahi tanımazdım?»

Seher hanım teyze de hayran bakışlarını benden ayırmıyordu. Teyfik amcanın fikrine bütünüyle katılıyordu:

«Maşallah Selman hakikaten çok büyümüşsün. Amcanın dediği gibi seni sokakta görseydik tanıyamazdık?»

Annemin koltukları kabarmıştı:

«Eee...» dedi. «Küçükler büyümekte, büyükler küçülmekte. Rabbim cümlenin çocuklarına uzun ömürler versin.»

Babam da katıldı oturduğu yerden, ama bir başka havada:

«Bir acayip devrandır bu, gelen memnun, giden pişman...»

Gece çok geç gelmiştim ve suçluydum. Onun için şöyle bir yokladım babamı:

«Sen nasılsın baba?»

Nadiren sorardım hatırını. Yüzü yumuşamıştı:

«Sağol. İyiyim oğlum. Ama senden çok şikayetlerimiz var. Gene ölçüleri şaşırmaya başladın?»

Neler söyleyeceğini biliyordum ama, gene de sordum:

«Ne gibi baba?»

«Ne gibi olacak, gece kalktım bir ara, baktım saat biri geçiyordu, sen daha gelmemiştin. Bir gün bir felaket gelecek başına, yalnız kendini değil topumuzu birden yakacaksın.»

Annem de katılmıştı öteden:

«Acı bize oğlum. Biz yaşlandık biliyorsun. Üzüntüye gelemiyoruz. Sen acı oğlum bize.»

Babam alıyordu annemin ağzından sözü:

«İşte görüyorsun oğlum vaktinde eve gelmemenin doğurduğu mahzurları. Teyfik Bey amcanlar taa İzmit'ten gelip bizi arıyorlar, sen ortalarda yoksun. Adam hasta da üstelik, ya acele bir şey lazım olsa ne yapacaktık?»

Teyfik Bey amca araya giriyor şakayla:

«Selman'a o kadar yüklenmeyin bakayım,» diyor. «Gençtir o. Bakarsınız takılıverir bir yerlere?»

Bir şeyler söylememin zorunlu olduğunu anlamıştım:

«Tatlı bir konuşmaya yakalandım bu gece baba,» dedim. «Arkadaşlar bırakmadılar. Ben Azapkapı'ya geldiğimde saat da hayli ilerlemişti. Bir de durdum sandal bekledim orada.»

Seher hanım teyze de benden yana çıktı. Hiç farkında olmadan o da geceki gizli toplantıyı destekliyordu:

«Olur canım,» dedi. «Olur böyle şeyler. Nereye gittiğini bilmeyecek bir delikanlı mı Selman?»

Teyfik Bey amca:

«Zaman bir başka ölçüdedir gençlerin kafasında,» diyerek anlatmaya girişti beriden. «Bizim ölçülerimize uymaz. Bizim ölçülerimizi esas alırsak yanılırız. Başka çok başka ölçülerde düşünmek lazım şayet gençlerin tavırlarını kavramak istiyorsak?»

Babam gülerek karşıladı Teyfik Bey'i:

«Güneş her yerde şarktan doğar Teyfik Bey? Saatın alaturkası da, alafrangası da muayyen bir zamanı gösterir. Selman'ın cebine hangi saatı vereceğiz öyleyse? Gençlik saatı diye ayrı bir saat mı var?»

Teyfik Bey de babam gibi bir çay alarak çekilmişti kahvaltı sofrasından. Ama babama vereceği cevabı unutmamıştı:

«Evet kardeşim,» diyordu babama bakarak. «Gençliğin bir ayrı saatı yoktur ama, bizlerinkinden ayrı bir acayip zaman ölçüsü vardır. Nasıl nasıl anlatayım sizlere, garip bir seyyaliyettir bu. Yani onlarda zaman ölçüsü bazan kurşun gibi hızlı ve bazan da manda yürüyüşü gibi ağırdır. Onları belli bir tempo içinde mütalaa etmeye kalkışırsak yanılırız kardeşim. Hem de çok yanılırız.»

Bir yerde konuşmasını kesti Teyfik Bey amca, «Ben biraz dışarı çıkayım,» dedi. Kalktı yürüdü. Seher hanım teyze baktı arkasından. Bir şeyler sezer gibi olmuştum? Kötü bir haber vardı, ama neydi? Seher hanım teyzeyle göz göze geldik ben çaresiz aranırken. O aklımın bir şeylere takıldığını anlamıştı:

«Bak oğlum Selman!» dedi. Kederliydi şimdi sesi. «Bak, dağlar gibi yürüyen Teyfik Bey amcan ne hallere girdi? Doktor doktor dolaştık İzmit'de Selman. Ama bir derman bulamadık. Amcan, afedersiniz küçük çişini tutamıyor oğlum?»

Kötü, çok kötü bir haberdi bu benim için. Gerçekten üzülmüştüm... Yaşlı bir adamın bu hallere

düşüşü hafife alınacak bir şey değildi. Sordum düşünerek Seher hanım teyzeye:

«Şimdi ne yapmayı düşünüyorsunuz? Bir çaresini aramak lazım bunun?»

İlgilenişim Seher hanım teyzeyi memnun etmişti:

«Bunu biz Gümüşsuyu askerî hastanesine yatırmayı düşünüyoruz. Herhalde orada bir çaresini bulurlar hastalığının Selman,» dedi. «Allaha güç gelmesin evde bakılacak hali kalmadı?»

«Hastane elbette sizlerden iyi bakar,» dedim teselli yollu.

«Ama bunun peşini kim kovacak?» diye bir soru açtı Seher hanım teyze. «Ben yaşlı bir kadınım, yol bilmem iz bilmem. Tutup elinden götürsem de kim ciddiye alır beni?»

«Benim yapabileceğim bir şeyse,» dedim. Annem babam bakıyorlardı. «Onu demek istiyorsanız ben ayağıma üşenmem koşarım muhterem amcam için.»

Bir memnun görünüyordu artık Seher Hanım. Gülüyor seviniyordu:

«Bekliyoruz oğlum,» dedi sesi titriyordu şimdi. «Senden bu yardımı bekliyoruz.»

«Teyfik amca için ve elimden geldiğince bütün insanlar için koşmak bizim vazifemizdir Seher hanım teyze.»

Daha kahvaltı sofrasına otururken arada arada süzmüştüm onları. Teyfik Bey amcanın normal ihtiyarlıktan değil de hastalıktan gelen keskin kırışıklıklar belirmişti yüzünde. Toplu yüzünün etleri pörsümüş, gözleri eski parlaklıklarını kaybetmişlerdi. İçi, ama içi olanca canlılığını korumuştu. Konuşuyor gülüyor, hastalığın getirdiği boşluğu doldurmaya çalışıyordu. Seher hanım teyze ise daha bir küçülmüş gibiydi. Kilosunu korumuş görünüyordu ama. Eski hızının kesildiği belliydi. Gene de gözlerini açıyordu Teyfik amcayı paylarken...

KAPIYI annem açmıştı alt kata inip. Ben sofaya çıktığım zaman Sadettin bizim katın merdivenlerini tırmanmıştı bile. Misafirlerin yanına girmemişti. Benim odama aldık onu. Annem de arkamızdan girdi ve hemen soruyu yapıştırdı:

«Ne o Sadi? Gecenin saat ikisine kadar konuştunuz da gene doyamadınız mı birbirinize? Bu ne muhabbet oğlum? Doğrusu kıskanıyoruz.» Sadettin annemi cevaplamadan bana baktı. Pek tabiî onun sorusundan da bir şey anlayamamıştı. Ben gözlerimi kırpıştırdım, idare et, gibilerden. Şükür meramımı anlamıştı Sadettin. Anneme döndü:

«Biz ikiz kardeş olsaydık bu kadar sevemezdik birbirimizi teyze,» dedi. «Gece lafı koyultmuştuk biraz. Saata bakmayı da unutmuşuz. Çok gecikti onun için eve. Kusurumuza bakmayın. Onu ne kadar sevdiğimi anlayın, bugün de düştüm peşine. Hem hafta tatilimizi geçiririz, hem de bir iki konuşuruz?»

Annem kurnazlık edip güya benim gece nerede olabileceğimi öğrenmişti. İçtenlikle gülümsedi Sadettin'e:

«Sadi, şaka söylüyorum oğlum,» dedi. «Seninle olduktan sonra ordunun içine girse Selman, aklımıza bir şey gelmez. Bunu böylece bil.»

Bir zamanların profesyonel aktörü Sadettin rolünü güzel yapmıştı:

«Çok teşekkür ederim teyze.»

«Sana bir şeyler getirseydim oğlum. Karnın aç mı?»

Şimdi de bu soruyu soruyordu annem. Ben atıldım hemen:

«Böyle şey de sorulur mu be anne? Tabiî ona bir şeyler getirmelisin. Bu saatta kahvaltı etmiş olamaz Sadi.»

Annem çıkmıştı ben sözümü bitirince. Sadi'yle biz karşılıklı kalmıştık. Bir garip baktı bana. Onu hiç böyle görmemiştim. Biraz da kırgındı görünüşü. Gözleri, içine düştüğü şüphenin izlerini taşıyordu. Kendimi bir yıldırım mahkemesinden geçirip hak vermiştim ona. Neden? Şimdiye kadar hiç bir hareketimde Sadettin'i atlatmamıştım da ondan. Yazık ki ona durumumun nezaketini de anlatamazdım. Yalnız kalır kalmaz sormuştu:

«Ne o ulan?» dedi. «Nerelerdeydin dün gece?»

Bir an bocalamıştım. Arkadaşımı kırmamak için neler anlatmalıydım? Böyle ayak üstü hemen uydurulüveren bir macera, tamamen yalan olacağı için inandırıcı olabilir miydi? Olamazdı. Bir yerlerden acemiliğim sırıtıverecekti. Elimde olmadan mutlaka bir falso yapacaktım. Gerçeği söylemekti en iyisi. Ama ben gerçeği söyleyebilir miydim? Hayır, kat'iyen söyleyemezdim. Başka bir arkadaşla daha dün gece yaptığımız gizli toplantının ilk kararı bunu kimseye açıklamamak değil miydi? Evet açıklamamaktı. Benim dün gece nerede olduğumu soran kişi annem de olsa, annemden çok sevdiğim Sadettin de olsa açıklamamak.

Elbette dün gece buluştuğumuz arkadaştan daha yakındı bana Sadettin. Daha bir sıcaktı ve yılların arkadaşıydı. Ama açıkça söylemek lazım gelirse, ikimizin de severek paylaştığımız bir dalgacı, her şeyi hafife alan taraflarımız vardı. Dün geceki arkadaş ama? O hiç de böyle değildi. Belki buz gibi soğuk, ne var ki taş gibi gerçekti. Onun bizim kendimize çizer göründüğümüz yolda, bizden çok ama çok tec-

rübeli, işi şakaya alma taraflısı olmadığını hemen sezmiştim. Öyle olmasaydı pekâlâ beni bir kahveye çağırabilir ve istediği gibi de konuşabilirdi. Ama böyle yapmamış, benimle iki söz konuşabilmek için kilometrelerce yol almıştı.

Bana ilk sorusu: «Seninle bir şeyler konuşsak, acaba aramızda kalır mı?» demek olmamış mıydı? Ben de: «Benimle bir şey konuşursan bu aramızda kalır,» dememiş miydim? Bir de: «Benimle buluştuğunu kimseye, hangi şartlarda olursa olsun söylemeyeceksin!» dememiş miydi? Ben de kabul etmemiş miydim? Öyleyse sözümde duracaktım. Bunun aksini yaparsam ne ona ne de Sadettin'e saygım kalmazdı. Bu benim davamızı hafife alan bir kişi olduğumu reddedilmez bir şekilde perçinlemiş olurdu. Ama bunu Sadettin'e anlatmak güçtü. Nitekim O bunu anlamıyor ve beni sıkıştırıyordu:

«Selman, canımı sıkıyorsun! Ne o, dalıp gittin Biraz daha gecikirsen sorumu geri alırım. Sen de bunun ne manaya geleceğini düşün. Aramıza yalan kuşkusu girer ve bütün münasebetlerimizi zehirler.»

Ben kafamdan izleyeceğim yolu kararlaştırdım ve rahat rahat konuşmaya başladım:

«Yok be Sadettin?» dedim. «Söyleyeceklerim pek de hoşuna gitmeyecek, onun için tereddüt geçirmiştim. Ama, madem ısrar ediyorsun söyleyeceğim.»

«Ne duruyorsun öyleyse?»

Gözleri şimşekliydi. Ben devam ettim:

«Dün gece hafif bir kızla beraberdim Sadi. Tanımazsın bu kızı. 'Şöyle Cihangir sırtlarını dolaşalım,' dedik. Gecikmişiz, eve de geç geldim bu yüzden.»

O yatmış görünüyordu. Ama gene de sordu:

«Peki ne vardı bunu saklayacak?»

«Hafif bir kızdı da utandım doğrusu. Kız dedim ya, anasının kızı işte!»

«Lafa bak, lafa? Nerelerden çıkarıyorsun bu hanım evladı davranışları? Kimin nesiymiş bu?»

«Murat'ın kahvesinin üstündeki harap eve gelir gider. Kimin nesi olduğunu bilmem pek. Canım gene isterse buluşacağız.»

«Canım ne cehenneme gidersen git. İnsan bir haber verir birader? Şeref bana sorar. Ben Kemal'e sorarım. Aradık durduk seni. Sanki haber verseydin, 'gitme' mi diyecektik?»

«Boş ver Sadettin, oldu bir kere,» dedim. Yatışmış göründü.

Annem bir tepsiyle girdi içeriye. Geldi masanın üstüne koydu. Zeytin, peynir, bolca ekmek ve bir büyük bardak çay vardı dumanı üstünde tüten. «Buyur evladım,» dedi annem Sadettin'e. Ayrılıp giderken de bana döndü:

«Ara sıra yoklayıver oğlum,» dedi. «Teyfik amcanları. Zavallılar onca yoldan gelmişler. Kırılmasınlar. Sen konuşmaya daldın mı, her şeyleri unutursun?»

«Olur anne,» dedim. Annem gitti.

Sadi masaya yanaştırdı sandalyesini. Tepsiye saygıyla baktı. Ekmek, peynir, zeytin, dumanı tüten sıcak çay, bu yaman dünya nimetleri iştahlı bir insanın ilgisini bekliyorlardı. Önce zeytin tabağına uzattı çatalını Sadettin. Bir zeytin aldı. Sonra ekmeğinden bir lokma kopardı. Attı ağzına. Çayı karıştırırken gülümsedi:

«Şu kadın da,» dedi annem için, «sanki gözlerime bakınca içimi okuyuverdi. Nasıl da anladı benim kıpkırmızı aç olduğumu? Sormasa ben söyleyecektim. Biraz daha lokmaya el atmasam, açlıktan iflahım kesilecekti. Kızdık, akşamki yemek parasını sinemaya verdik senin bokuna. Sonra sabaha kadar aç karnımızı oğuşturduk durduk. İşsizlik kötü şey.»

Kızmıştım. Nasıl şeydi bu? Gözlerini aradım lafını yerine oturtmak için:

«İşde bu olmadı!» dedim. «Olmadı Sadettin! Hani sen paran bitince çekinmeden söyleyecektin ba-

na. Yaptığın konuştuğuna uyuyor mu? Hani biz ayrı insanlar değildik. Burjuva cemiyetinden yüklendiğimiz alışkanlıkları yıkacaktık?»

Çayını bir daha karıştırdı. Gene gülümsedi gözlerini benden kaçırarak:

«Bu o kadar kolay bir şey değil,» dedi. «Kolay bir şey değil. Paranın cepten çekilmesiyle nasıl oluyor insan, ne hale geliyor biliyor musun?»

Çıkıştım:

«Nasıl oluyormuş, ne hale geliyormuş?»

Belli bir memnunluk vardı şimdi yüzünde. Çayından iki yudum üst üste çekti ve bir hoş baktı gözlerime:

«İnsanoğlu tuhaftır, Selman!» dedi. «Evet bir yanı var ki görmezden gelemeyiz. Yani, kurtla tavşan yan yana yaşarlar bu canlının içinde. Ama, bu iki mahluk aynı zamanda hükmetmezler. Biri yırtıcı, öbürü ürkektir. Apayrı davranışlar içindedirler yaşama savaşında. 'İkisi aynı zamanda hükmetmezler,' demiştim. Bu sebeple, biri ileri geçti mi, öbürü mutlaka geridedir. Yani paralı olduğun zaman bil ki kurt gibisindir. Kurt ileri geçmiştir. Onun hükmü yürüyor çünkü? Parasız kaldın mı ama? Bir de parasız kaldın mı? Kurt küser çekilir bir kenara. Tavşan ileriye fırlar. Uzatmayalım, parasızsan tavşan gibi korkaksındır. Yenemediğin bir çekingenlik gelir yapışır sana. Derdini değil bir arkadaşına, kendi annene bile kolay kolay açamazsın?»

Sözlerini bitirince yüzüme baktı: 'Nasıl buldun?' gibilerden. Şöylece sıraladım ben de hemen cevabımı:

«Hikayen güzel ama,» dedim. «Bir yerini düzeltmek isterim. İçinden o seni ürkekliğe sürükleyen tavşanı kov at, Sadettin. Seni her zaman bu konuda kurt gibi yırtıcı görmek isterim!»

«Kolay mı Selman, kolay mı?» diye sordu. Sonra önündekileri yemeye koyuldu...

Ben kenardan susmuş, bakıyordum. Tanıdığım

günden beri en içten ilgilerimi çekmiştir benim Sadettin. Kemikli esmer yüzünde çelikleşen bir mana vardı gene. Diri adımlarla yürüyordu hep. Ne var ki kara zeytin gözleri hüzünlüydü. Her zamanki hali değildi bu onun. Çoğusu umutlu yarınlara dönük duruyordu. İnce yapısı çevik. Yeni devirler açacak kahramanlar bu yapıda olmalıydı bana sorulursa. Tehlikeli bir yolda, ama güzel yarınlara onunla beraber yürüyeceğim için gururluydum.

Duygularımı böylece en içten yoklayışlarla olumlu bir sonuca bağlamıştım. Ama bir yerde meseleler çatallaşıyordu. Adeta içinden çıkılmaz bir hal alıyordu. Buna sebep ben değildim. Sadettin de değildi. Buna sebep beni gizli bir konuşmaya çağıran o arkadaştı. Evet, O, bana Sadettin'den bahsetmemişti. Ben bu noktaya ister istemez parmak basıyordum. Hattâ parmak basmaya da mecburdum. Çünkü O arkadaş, Sadettin'i en az benim kadar tanıyordu. Öyleyse peki, neden Sadettin'i çağırmamıştı buluşmaya? Neden beni Sadettin'den ayırmıştı? Beni Sadettin'den daha güvenilir bir adam mı sayıyordu? Politik savaşa daha yatkın mı sayıyordu?

Eğer böyleyse memnun olmalıydım. Bir de var ki Sadettin'le boy ölçüşmek hiç de hoşuma gitmiyordu. Böyle şey olmamalıydı. Neden? Çünkü ben Sadettin'i hiç bir zaman kendimden ayrı bir kişi olarak düşünmemiştim ki? Gizli buluşmadı O arkadaş: «Seninle bir şey konuşsak, aramızda kalır mı?» dediği zaman, «Benimle bir şey konuşursan aramızda kalır,» demiştim. Demek ben orada isteyerek ayırmıştım Sadettin'le kendi kimliğimi. Ama bunun başka da bir yolu var mıydı? «Benimle konuşulan şeyleri kimselere söylemem, yalnız Sadettin bunun dışında,» diyemezdim ve böyle bir şart koşamazdım ya?

Hem sonra O arkadaş beni hareketlerimde şimdilik serbest bırakmıştı. Ya da ben öyle anlamıştım. Yani ben gerek Sadettin ve gerekse öbür arkadaşlar-

la temaslarıma devam edecektim. Yalnız bu konuda O'nunla ayrı bir konuşma yaptığımı ve O'nun açıkça öğrendiğim yenl kimliğini kimseye söylemeyecektim. Burada karar vermek bana düşüyordu zaten. Ben arkadaşlarımla fikir alışverişlerimi devam ettirecektim. Ama rayına oturmamış yetersiz bir alışverişmiş bu? Ne yapabilirdik? Kimse anasından mücahit olarak doğmuyordu ki? Yarın o arkadaşla daha disiplinli ve belli bir fikir temeline oturan hareketlere girişirsem, bize destek olacak kişiler benim arkadaşlarımdan daha başka kişiler mi olacaklardı?

Gurur duymuştum bu noktaya gelince bakın. Körük körük göğsüm kabarmıştı. Demek ben arkadaşlarıma öncü olacaktım? Onları çelikten disiplinli bir teşkilatın saflarına çekecektim. Kısır kahve konuşmalarının paslı zincirlerini kıracaktık ve burada bağlayıcı rol bana, belli ki bana düşüyordu. Ben hiç ummadığım bir zamanda ve hiç ummadığım bir kişi tarafından hizmete çağrılıyordum. Ne gibi şartlarda ve ne gibi çalışmalar yapacağımızı bilmiyordum henüz. Elbette o, bir dahaki buluşmamızda bana anlatmaya başlayacaktı bunların neler olcağını. Onunla buluşacağımız günü heyecanla bekliyordum şimdiden. Ikinci buluşmamızın gündemi ne olacaktı acaba? Evet heyecanlıydım. Keşke söyleseydim O'na? Hiç olmazsa yeni durumumu yalnız Sadettin'e olsun açmak iznini koparsaydım. Sadettin benim bildiklerimi bilmiyor, ne yazık!

Kahvaltısını bitirdi Sadettin. Geçti sedire oturdu. Annem gelip tepsiyi aldı. Biz konuşmaya koyulduk hemen. Konumuz değişivermişti. Sadettin önce duvarlara sonra da kitaplığıma bakıp sordu.

«Nerede o kara kaplı defter?»

Evet bir de kara kaplı defter vardı. Böyle bir mesele vardı, kara kaplı defter meselesi. Uzandım kitaplığa üst raftan aldım Sadi'ye verdim:

«Işte bu!» dedim.

Aldı defteri Sadi. Şöyle bir karıştırdı. Sonra yan

tarafına sedire koydu. Bir satırını bile açıklamamıştı bana. Buna ihtiyacım vardı. Çünkü defterde neler yazdığını bilmiyordum. Bilemezdim. Bana söylemiyordu içindeki yazılar. Çünkü bu defter eski türkçeyle yazılmıştı. Arapça bilmediğim için bana karanlıktı. Düşündü bir süre Sadi. Karşısında oturuyordum sedirde. Sonra bana baktı:

«Şimdi beni iyi dinle Selman,» dedi. «İşler galiba şaka sınırını çoktan aştı.»

Durdum. Ben de düşündüm:

«Öyle görünüyor,» dedim.

«Bu sınırın gerilerinde kalmamak için meseleleri, hele şu defter meselesini iyice gözden geçirelim?»

«Geçirelim.»

Defteri bir daha eline aldı ve karıştırdı Sadi. Sonra ağır ağır.

«Ama bana iyice anlat nasıl oldu bu defterin sana getirilmesi. Eski Türkçe ve el yazısı olduğuna göre, karışık bir el yazısı. Sana bunu getiren başka birine okutturacağını hesap etmiş olmalı?»

«Zannetmem Sadi,» dedim. «Beni yeni tanıdı bu defteri getiren. Eski Türkçe okuyup yazmadığımı nereden bilecek?»

«Hatırlamaya çalış, sana sormuş olmasın bunu?»

«Yooo...»

«Peki, nasıl tanıdın bu adamı?»

«Simdi bu adam bir aydır tıraşa gelir oldu bize. Askerî dikimevinde çalıştığını zannediyorum. Merkez kumandanlığı tarafından geliyor, Kürdün kahvesinden kıvrılıp sola sapıyor, bizim dükkanda karar kılıyordu. Az konuşan, daha doğrusu hiç konuşmayan bir adamdı. Ama beni bir gün dükkanda yalnız bulunca işler değişti. 'Sizi çok beğeniyorum. Açık fikirli bir çocuğa benziyorsunuz,' dedi.»

«Nereden gelmiş olabilir böyle bir kanaata? Madem 'Hiç konuşmuyordu' diyorsun.»

«Haaa... onu da anlatayım. Beni hep okurken

görüyordu. Bir gün o gelince ayağa kalkmış ve elimdeki kitabı komodinin üstüne koymuştum. Bu Dö Monzi'nin BOLŞEVIKLIK isimli eseriydi. Şapkasını çırağa verdiği sırada kitaba şöyle bir göz atarken gördüm onu. O güne kadar hiç renk vermeyen yüzü ışıyıvermişti birden.»

«Sonra?»

«Sonra tabiî konuştuk bu konularda. O çok az söylüyor. Konuşmakta hiç de aceleci görünmüyordu. Bir kere yalnız, sağını solunu iyice kollayıp benden başka bir dinleyeni olmadığına iyice kanaat getirince, 'Bu sefalet batağından kurtulmak istiyorsak, işçi sınıfı kendi davasına sahip çıkmalı,' demişti. İşte sonra da bu defteri getirdi.»

«Bir olup bitti mi bu? Yoksa daha evvel söylemiş miydi bu defteri getireceğini?»

«Hayır söylememişti. Gene yalnız olduğum bir zamanı kolladı ve ceketinin iç cebinden çıkarıverdi. 'Bunu oku Selman Bey. Arkadaşlarına da okut. Sonra bana geri verirsiniz,' dedi.»

Ayrıca, çoğaltabilirsek davaya daha çok hizmet etmiş sayılacağımızı da sözlerine eklemişti. İşte kara kaplı defterin macerası buydu. Sadi sağ elinin parmaklarıyla taradı saçlarını defterin bana hangi yollarla geldiğini öğrenince. Defteri yeniden eline aldı:

«Öyle anlaşılıyor ki,» dedi, «biz davamızda yalnız değiliz. Bizden evvel de bu ateşi içinde duyanlar olmuş. Biz onları değil de onlar bizi buldukları için kendilerini taktir de etmemiz lazım gelir ayrıca.»

«Bir arkadaş topluluğuna mı? Yoksa bir tuzağa doğru mu ilerliyoruz?» diye sordum, «biraz başka şeyler de düşünsek? Mesela bizim daha fazla çoğalıp kemikleşmemize meydan vermeden hareketimizin karşı güçler tarafından baltalanmak istenmesi de mümkün değil midir?»

«Yok sanmıyorum,» dedi Sadi, «sen kimseye böyle bir defter vermemişsin ki. Sana getirmişler bu defteri. İçinde bir oyun varsa şayet, onu sen de-

ğil defteri getiren düşünsün. Hele bir okuyalım neler var şu kargacık burgacık satırlarda?

Ben merak içinde bekliyordum. Cümle dertler bu defterde yazılıydı sanki. Kırkharamilerin halkın yüzüne kapatıkları demir kapıları bu anahtarla açacaktık. Sadettin okumaya başladı:

Bütün dünya işçileri birleşiniz!

Sadi kaldırdı defterden başını bana baktı.

Ben de duyduklarımı anlamaya çalışıyordum.

Durduk, uzun uzun bakıştık ve beraberce tekrarladık:

Bütün dünya işçileri birleşiniz!

Yeniden deftere eğildi Sadi ve okumaya devam etti:

İşçileri
Köhne temelleri
Sizlerin kemiklerinizle
Atıldı dünyanın.
İşçileri
Kimlerin tapusunda şimdi ter döktüğünüz toprak?
Oku senin tarihindir bu satır satır perişan yaprak.
Tozlu köy yollarında ırgat çocukları öksüz.
Haramiler yemişlerini koparmışlar
Altında ateş yakmışlar, ağaçlar kederli, ağaçlar köksüz.
Dağları, denizleri, ovaları ışığına hasret dünyanın,
Köylerde, kentlerde hep sizi bekliyorlar karanlıklardan umut,
Madenlerde, tozlu yol boylarında,
Fabrikalarda, tarlalarda ey işçiler ey işçiler uyanın.
Demirden karyola yapıyorsun işçi kardeşim
Soruyoruz. Sen de kendine sor hele bir sor?
Ağrıyan kemiklerinin yorgunluğunu dinlendirecek
Eski bir hasırın var mı?
Gene kuru topraklar üstünde yatıyorsun.
Yolları açanlar kimlerdir?
Köprüleri kuranlar kimlerdir?

Ağları kimler örüyor?
Uskumru kı ığıl ığıl akar gider denizde,
Uskumruları kimler görüyor?
Balıkları kimler tutuyor?
Gecesi ter gündüzü zahmet
İstakozları kimler yutuyor?
İşçiler sizi
Kanınızla fethettiğiniz topraklarda,
Kendi ellerinizle yaptığınız zincirlerle bağlı,
Ve esir değil misiniz?
Hele bir düşünün ama,
Hele bir karar verin,
Tarihten gelen kaderi elinizde dünyanın,
Fabrikalarda siz, tarlalarda siz
Ey işçiler uyanın!

Dürdü kara kaplı defteri Sadi, saygıyla sedire koydu.

Şimdi yorgun bakışıyorduk, istismar yılanının sırtından deriyi soyuyor ve bizim ağzımızdan, bizim becerip konuşamıyacağımız şeyleri dile getiriyordu bu defter. Düşündük, bu ve buna benzer şeyler yazılmıyor muydu? Bu kadar açık olmasa bile bu havayı veren şeyler elbette yazılıyordu. Neydi öyleyse bu defterdeki insanı kendine çeken büyü? Ben diyordum ki, bu yazılanların yarı yarıya sihri gizli bir defterde satır satır sıralanışlarındaydı.

«Nasıl buldun defteri?»

Düşündü. Epey bir bakındı şöyle:

«Vallah Selman,» dedi, «ne söyleyeceğimi bilemiyorum ki? Bir kere bu işte bizler çok yeniyiz. Kafalarımızı tam manasıyla geçmişin örümceklerinden kurtarabilmiş değiliz. Yani şu okuduklarımızın üstüne ileri geri fikir yürütmek biraz ukalalık gibi geliyor bana. Buna rağmen insanın içinde bir heyecan kasırgası yarattığı da bir gerçek. Ama his planında kalmaya mahkum bu. Mantığın çelikleşmesiyse, birçok şeyler öğrenmemize bağlı. Birkaç gün evveline

kadar ülkemizde böyle şeyleri yalnız bizim düşündüğümüzü sanıyorduk meselâ. Ama şu defter de ispatlıyor ki, durum hiç de bizim bildiğimiz gibi değilmiş»

«Bir şiir havasında kalmakla beraber gene de işçiye bir şeyler söylemişler,» dedim. «Köhne temelleri sizlerin kemiklerinizle atıldı dünyanın diyorlar ki bu tamamen doğrudur.»

«Bütün dünya işçileri birleşiniz, diyerek girmişler söze, işte bunun ne demek olduğunu pek anlayamadım? Aşırı bir hayalperestlik değil mi bu? Daha biz Tophane Boğazkesen'de 10 işçiyi bir araya getiremedik?»

Güldüm:

«Hayali biraz genişmiş bu defteri kaleme alanın,» dedim ve sordum: «Bunu arkadaşlara duyuracak mıyız?»

Duyurmakta pek istekli görünmüyordu Sadettin:

«Valla Selman, sana bir şey söyleyeyim mi? Şimdilik işin dalgasında görünüyorlar bizim arkadaşlar. Onları bir teşkilat disiplini içinde toplamadan ellerine böyle bir defter verirsek, kiralık mecera romanları niyetine okumaya kalkmazlar mı? Kaldı ki tehlikesi de caba. Sen ne düşünüyorsun?»

«Senin düşündüklerinden farklı şeyler değil benim de düşündüklerim. Evet biraz sağımızı solumuzu kollayarak yürümek herhalde akıllıca bir hareket olur.»

«Defteri ne yapacaksın peki?»

«Şimdilik bir kenarda dursun.»

Kalktı Sadettin:

«Misafirleriniz var,» dedi. «Seni daha fazla bağlamayayım burada da. Bir diyeceğin var mı bana?»

Uygun ölçüde harçlık uzattım kendisine. Aldı, bakmadan cebine koydu. Dedim ki:

«Bugün günlerden Pazar Sadi, hafta tatilimizi böylece atlatmış oluyoruz. Yarın ben herhalde gelemeyeceğim. Ustaya söyleyiver. 'Nedir?' diye sorarsa, 'Amcasını doktora götürecekmiş,' dersin. Zaten

Tophane merkez kumandanlığına geleceğim. Belki ben de uğrarım dükkana.»

Oda kapısını açtım. Sadi sofaya çıktı. Sonra usul usul indi merdivenlerden. Bir an durdum sofada. Sokak kapımızın kapandığını duydum...

BEN yanlarına döndüğüm zaman öğlen güneşi misafir odamızın pencerelerinden çekilmiş, onlar da çeşitli konularda konuşmuşlar ve hayli yorulmuşlardı. Ben de katıldım aralarına, biraz da dörtlü yürütmeye çalıştık bu eski dostlarla konuşmalarımızı. Şu var ki, biz nasıl bir ölçü koymaya çalışırsak çalışalım, şöyle içten geliveren normal bir misafirlik değildi Teyfik Bey amcaların yaptıkları. Işin böyle olmadığı heran göze çarpıyordu. Nasıl mı? Bunu anlamak için o kadar ince fikirli olmaya luzum yoktu. Her yanıyla belliydi bu. Her yanıyla tatsızdı evimize taşıyıp beraberlerinde getirdikleri hava. Onlar içinde bulundukları tedirginlikten kurtulabilecek miydiler?

Hiç, ama hiç ummuyordum, gördüğüm kadarıyla da umamazdım. Gerçi Seher hanım teyzeye bakılırsa kaderlerine kapanıp pek de uzun boylu düşünmelerine luzum yoktu. Iş nasıl olsa olacağına varacaktı. Teyfik Bey amca Izmit'de 'olur' deyip, burada caymamalıydı. Hem sonra ne zorluğu vardı bunun canım? Sünnet çocuğu gibi korkuya kapılmanın manası var mıydı? Evi köyü bir zaman için unutacaktı Teyfik Amca. Hastanenin yastığına baş koyacaktı ve ne bekliyorsa oradan bekleyecekti. Hem sonra bir zorluğu var mıydı bunun? Ben koluna girecektim Teyfik Bey amcanın. Neyse muameleyi Tophane merkez kumandanlığında yaptıracaktım ve gö-

türüp hastaneye yatıracaktım. Hepsi buydu yapılacak şeyin. Onun için evhama kapılmamalı Teyfik Bey amca, alnına yazılan kaderine doğru ilerlemeliydi?

Ama Teyfik Bey amca bakımından mesele ve onun çözümü için Seher hanım teyzenin ileri sürdüğü fikirler pek de bel bağlanır şeyler değildi. O 'kolumdan tuttular başımın etini yiye yiye beni buralara sürüklediler,' demek istiyordu. Açık açık değilse bile, söylediklerinden çıkarılabilecek sonuç buydu. Böylelikle karısının gösterdiği tedavi yolundan da ayrılıyordu. O işi oluruna bırakmak taraflısıydı. Böylesi daha bir yatıyordu kafasına. Ne olurdu sanki evinde kalsaydı? Tedavi için bile olsa çocuklarından ayrılmak, ona bir tuhaf geliyordu. Sanki bir daha göremeyecekti. Çocuklarının olmadığı bir karanlığa gömülüp gidecekti. Hep hep böyle geliyordu Teyfik Bey amcaya. Ve gene tuhaf değil mi, gün günden yaşlandıkça çocuklarına olan sevgisi azalmıyor, aksine dayanılmaz ölçülerde artıyordu. Arada sırada annelerinin tavırlarını takınıp, 'Aman be baba, sen de biraz fazla olmuyor musun?' demiş olmalarına rağmen.

Gerek Seher hanım teyze, gerekse çocukları Teyfik Bey'e karşı biraz daha merhametli ve biraz daha anlayışlı olamaz mıydılar? Ne oluyordu sanki arada bir, biraz yatağına kaçırıyorsa? Bunun için hop oturup hop kalkmanın, yangın ilan eder gibi bağırmalarının âlemi var mıydı? İyi niyet lazımdı önce her şey için. Yatak çarşafı yıkanıverir iş olur biterdi? Elâlem nelere katlanıyordu. Nice nice yatalak hastalara bakıyorlardı? Şikayet ediyorlar mı? Hayır. Peki Seher Hanım da böyle davranamaz mıydı? Nerelerden çıkıp gelivermişti bu **Hastane** lafı? Ne verseler yiyor, kendi başına köşelerde sessizce yatıyordu Teyfik Bey. Tek tesellisi çocuklarını şöyle uzaktan görebilmesiydi. Şimdi onu bu tek tutunduğu daldan koparıp almanın manası var mıydı?

Biraz kapalı, biraz açık, bunlar Teyfik bey am-

canın söyledikleri ve söylemek istedikleri... Seher Hanım teyzeye gelince ama, o hiç de böyle söylemiyor, onda meselenin konuluşu ve bizlere sunuluşu bambaşka bir şekle bürünüyordu. Görünüşte ikisi de aynı yere ulaşmak istediklerini söylüyorlar (bu bir an evvel Teyfik Bey amcanın sağlığına kavuşmasıydı), gelin görün ki bunun için ayrı ayrı yollar izliyorlardı. Öyle anlar oluyordu ki, insan kimin haklı kimin haksız olduğunu kararlaştırmakta güçlüğe uğruyor, tek söz söylemeden dakikalarca düşünmek zorunda kalıyordu.

Seher hanım teyze diyordu ki, «Kimseler anlamak istemiyor benim derdimi. Tabiî üzülüyorum kahroluyorum. Teyfik Bey oldu bir çocuk. Laf dinletebilirseniz aşkolsun. Herkesin buğzu bana. Haktan reva mı bu şimdi? Ben vaktiyle kılıcını sürüye sürüye yürümüş ve bu vatana hizmetler etmiş bir binbaşının karısıyım. Tanıyan var, bilen var. Eh kalkıp geliyorlar. Siz söyleyin, gelmeyin mi diyeyim? Eh tabiî buyurun, diyoruz. Diyoruz ama, evin içi de ahır gibi kokuyor, buna ne buyrulur! Haydiii, iki paralık insanların yanında rezil oluyoruz biz.»

Teyfik bey amca, babam, annem ve ben susuyorduk. O devam ediyordu: «Bizim Müjgan'ı bir gedikli çavuşla evlendirdik. Evet bir gedikli çavuşla. Sorun şimdi bana siz, bey abi, hanım abla, sevgili oğlum Selman sorun, hiç bir binbaşı kızı gedikli çavuşa verilir mi? Verilmez. Ama biz verdik işte. Neden bu bile bile lâdes? Kendi istedi kardeşim, biz ne yapalım? Kendi istedi bey abi, kendi istedi hanım abla?»

Hırslanmıştı söz Müjgan'a gelip dayanınca Seher Hanım teyze. Üstü alınmış kaşları çengel çengel. Sesi de bir katı olmuştu: «İstedi de geçindi mi ama,» diyordu. «İki gün sonra dırıltı başladı, hadi bakalım! Gerçi oğlan iyi ama, bizim domuz durur mu! Yerli yersiz başlamış oğlanın kafasını şişirmeye: Ben binbaşı kızıyım, ben binbaşı kızıyım! Çocuğun tepesi at-

mış birgün ve demiş ki: 'Senin baban binbaşı ama, modası geçmiş binbaşılardan. Şimdi donuna çişini yapıyor, görüyorsun. Hem sen Müjgan Hanım, levazımcı ne demek biliyor musun? Bakkal, demek bakkal! Ordu bakkalı! Tevekkeli değil, emekli olunca hemen bakkal dükkanı açmış. Hem sen onun neden albaylıktan değil de, binbaşılıktan emekli olduğunu hiç düşündün mü? Yaa Müjgan Hanım? Bu babanın kabiliyetsizliğini gösterir. Haydi diyelim ki kurmay olmadığı için paşa olamadı? Peki albay da olamaz mıydı? Demek ki...' İşte böyle önce Müjgan paylanıyor, sonra da biz ona yapılan hakaretleri paylaşıyorduk. Bütün bunların sebebi neydi? Teyfik Beyin bir türlü çaresini bulamadığımız hastalığı?»

Evet böyle bir soruyla bağlıyordu Seher Hanım teyze konuşmasını sonra hepimizin gözlerimize bakıyordu ayrı ayrı; ne dersiniz, gibilerden. İnce eleyip sık dokumaya lüzum yoktu. Ense kaşıyıp saatlarca düşünmeye lüzum yoktu. Her şeyi açık açık kendi görüş ve çıkarına göre ve pek de güzel anlatmıştı Seher Hanım teyze. Biz de anlamıştık onun neler demek istediğini. Hoş bir manzara karşısında olmadığımızı sezmek için sezebilmek için ince fikirli kişiler olmasak da olabilirdi. Kişiler ve onların niyetleri, ümitleri, ümitsizlikleri meydandaydı. Karşılıklı konuşmuşlar. Susmuşlar. Konuşmalarını sürdürmek niyetinde görünmüyorlardı.

Babam davrandı bu sefer konuşmaya. Evet bizlerden de biri çıkıp şu Teyfik Bey amcanın meselesi için bir şeyler söylemeliydi. Aile dostu olarak buna biraz mecburduk da. İnsanlığımız bunu gerektiriyordu. Onlara, «Ne haliniz varsa görün. Sizin işleriniz bizi ilgilendirmez» diyemezdik. Dersek çok garip ve o derece çirkin kaçardı davranışımız. Babam boşluğu doldurmakta gecikmedi. Ama sırayı bozdu. Teyze hanıma değil de Teyfik bey amcaya döndü:

«Yaaa... demek ki öyle Teyfik Bey kardeşim.» dedi.

Teyfik Bey boynunu büktü içini çekerek.

«Öyle istiyorlar aziz kardeşim öyle!» dedi. Bir an duraladı ağır ağır tamamladı sonra: «Öyle istiyorlar madem? Öyle olsun.»

Konuşmayı kenardan izleyen Seher Hanım atıldı:

«Allaşkına Teyfik Bey, esarete mi götürüyoruz seni biz? Ne demekmiş o 'Öyle istiyorlar madem, öyle olsun.' demek?»

Teyfik beye sızlanmak yolunu kapatıyordu Seher Hanım. Anneme döndü bu sefer:

«Utanıyorum daha fazlasını söylemeye hanım abla. Ama ne olur, o da biraz anlayışlı olsun. Çocuk sidiği başka, büyük adam sidiği başka hanım abla. Benim çektiklerimi kimseler bilmez.»

Annem, annem ne cevap vereceğini bilemedi. Teyfik Bey öteden kırık bir sesle karşıladı hanımının suçlamasını:

«Geceleri tatlı uykularımıza kıyıp hela kapılarına taşındık. Tek ki dedik bir kırgınlık bir kabahat olmasın. Ama işte görüyorum ki yaranamamışız. Ne diyelim?»

Babam metanet vermeye çalıştı:

«Hakkında hayırlısı olsun Teyfik Bey kardeşim,» dedi. «Ne olacak sanki karşılıklı birbirinizi kıracaksınız da? Mukadderatın böyleymiş? Takdiri ilâhî bozulmaz.»

Mantık sinmiş hisler parlamaya hazırdı. Ben de girdim araya:

«Ama Istanbul'da tedavi yollarını denemeye mecbursunuz Teyfik Bey amca,» dedim. «Aksini yaparsanız hergün kafanız bu noktaya takılıp kalacaktı. Evet bu yolu denemekte fayda olsa gerek.»

Teyfik Bey amca sesini çıkarmadı. Seher Hanım fırsat bilmişti benim çizdiğim doğrultuyu:

«Tabiî canım,» dedi. «Evde bakılmak başka, hastanede bakılmak başka? Hem ben onu fırsat buldukça gelir yoklarım.»

Gelişigüzel mi söyleyivermişti Seher hanım?

Yoksa sözcüklerini biricik biricik tartıp ölçmüş müydü? Nasıl yapmış olursa olsun kulaklarımızı bükmüş bizleri derin derin düşündürmüştü. Sözcüklerin açıkladığı manayı kavrayarak içimden tekrar ediyordum: «Hem ben onu fırsat buldukça gelip yoklarım.» Ne demek oluyordu bu, **fırsat buldukça.** Yani Seher Hanım teyze kocasını hastanede aramayı bir angarya ya da herhangi bir kisiye gösterilecek hatır yoklamasıyla bir mi tutuyordu?

Su var ki hayatın katı gerçekleri baskın gelmişler emekli binbaşı Teyfik Bey'in boynuna hükümlerini asmışlardı. Bu beyaz kağıt üzerine kara kalemle yazılmış bir hüküm de değildi. İpe bağlı göğsünde sallanan ağır bir taş parçasıydı ki ağırlığını duyuruyor Teyfik Bey amcayı önüne bakmaya zorluyordu. Sanka suçluydu o, dermanını bulamadıkları derdinden utanıyordu. Çıplak harap başını görüyordu baktıkça. Karısının son sözlerini mi düşünüyordu o da acaba: «Hem ben onu fırsat buldukça gelir yoklarım. Ya fırsat bulmazsa? Garip bir akşamın karanlığı ağır ağır inerken pencerelerimize hepimiz susuyor ve belki de aynı soruyu soruyorduk kendi kendimize: Ya fırsat bulunmazsa?

O gece ben uyumuştum. Bir evvelki gecenin uykusuzluğunu çıkara çıkara. Ama Teyfik Bey amca da uyumus muydu? Rahatça uyuyabilmiş miydi? İşte bunu bilmiyordum. Bir var ki hepimiz erkenden ayaktaydık. Bir şeyler atıştırdık şöyle acele tarafından. Saatıma baktım ve Teyfik Bey amcayı yokladım:

«Teyfik Bey amca gene sen bilirsin ya biraz erken çıksaydık. Daha bir rahat yürüyebilirdik ne dersin?»

O silkindi gecenin mahmurluğundan:

«Çok doğru Selman,» dedi. «Ben de öyle düşünmüştüm. Yolcu yolunda gerek. Hasta halimizle kimselere rezil olmayalım.»

Kalktık sofaya çıktık beraberce. Annem, babam, Seher Hanım teyze peşimizdeydiler. Merdiven başına gelmiştik, geriye dönüp önce babam ve annemle sonra da Seher hanım teyzeyle vedalaştı Teyfik Bey amca. Iyi dilekler dile getirildi. Tez zamanda bu hastalıktan kurtulması canıgönülden isteniyordu. Karısıyla göz göze, bir an manalıca bakıştılar. Ne oluyordu, bir punduna getirip kocasını silkip atıyor muydu yoksa bu kadın? Yoksa düzelip evine dönmesini mi arzuluyordu? Alın bakalım bin bir çatallı bir soru? Ayak üstü ve hemen cevabını bulmak kolay bir şey değildi. Seher hanım teyzenin elini sıkarken Teyfik Bey amca başını önüne eğmiş:

«Çocuklarıma selam söyle benden?» demişti. Durmuş titreyen bir sesle eklemişti: «Ben iyi bir baba değilim. Bunu biliyorum. Ama ne yapayım ki çocuklarımı da çok seviyorum. Bağışlasınlar benim kusurlarımı. Hoşça kal Seher Hanım!»

Daha bir cana yakın. Daha bir anlaşılır. Daha bir sıcak olmuştu Seher Hanım.

«Güle güle, hayırlı haberler çıkar inşallah! Sen kendini koyverme Teyfik Bey,» diyerek yatıştırmak istemişti kocasını. «Çocuklara selamını söylerim üzülme!»

Acaba içinden gelerek mi konuşuyordu Seher Hanım teyze? Yoksa hasta uğurlarken söylenmesi lazım gelen gelişigüzel sözler miydi bunlar? Bir an göz göze geldik. Baktım Seher Hanım teyze de ağlıyordu.

Kenarları düşmüş fötrü başında, sağ elinde bastonu, sol koluyla koluma girmiş öylece yürüyordu Teyfik Bey amca. Yürüyordu. Yavaş yavaş ama. Önümüze bakıyorduk ikimiz de suçlu suçlu. Istesek Arnavutkaldırımının irili ufaklı taşlarını rahatlıkla sayabilirdik. Sayılar aklımızda kalır mıydı? Kalmazdı, çünkü çok başka şeyler düşünüyorduk. O karısının elini sıkmış bırakırken bir şeyler kopuyormuş gibi gelmişti bana ve o an sarsılmıştım. Istediğim kadar ak-

sini düşünmüş olayım birden o acayip dramın içinde buluvermiştim kendimi. Dokunmuştu çünkü bu 28 sene bir yastığa baş koymuş iki insanın ayrılışı.

Arkamızdan gelen bir çöp arabasına yol verdik. Küçükpazar caddesine çıkıyorduk şimdi. Durdu Teyfik Bey amca. Pantalonunun cebinden buruşuk bir mendil çıkardı gözlerini sildi. Sonra gene yürümeye koyulduk. Ben de söyleyeceğimi bilemiyordum.

«Ağladım Selman, ağladım oğlum,» dedi.

«Ağladın Teyfik Bey amca,» dedim.

«Beni daha önce ağlarken görmüş müydün?»

«Görmemiştim. Metin adamdın sen amca?»

«Metin adamdım ya? Savaşlarda kurşun altında geçti ömrüm. Ağlamadım. Ama bugün ağladım.»

«Eee, yaşlandıkça belki de zayıf düşüyor insan,» dedim.

«Biraz öyle,» dedi. Sonra ekledi: «Artık evimden ayrı olmak istemiyorum, Selman. Çocuklarımdan uzak olmak istemiyorum.»

Tek kaygısı buydu evet. Anlamıştım. Teselli ettim:

«Çok sürmez herhalde amca,» dedim. «Gene kavuşursunuz. Neresi Izmit? Uzak bir yer değil ki, şurası.»

Eni boyu belli, kupkuru sözlerdi benim söylediklerim. Teyfik Bey amcaya tesir etmiş miydi acaba? Hiç sanmıyorum. Öyle olsa hemen ümitli olduğunu söylerdi. Halbuki, susmayı uygun bulmuştu. Üç güvercin vardı yolumuzda. Sabahın bu erken saatında yerde nasiplerini arıyorlardı. Biz yaklaşınca havalandılar. Teyfik Bey amca bir an durakladı:

«Bu kadın iyi kadındı, Selman.»

Yeniden konuşmaya başlamıştı. Memnun oldum ve sordum:

«Seher Hanım teyzemden mi bahsediyorsun Teyfik Bey amca?»

«Evet oğlum ondan bahsediyorum. Seher Hanım teyzen iyi kadındı. Ama onu anası olacak namussuz karı bozdu?»

Konuşma birden rengini değiştiriyordu. Nasıl bir tutum takınsaydım acaba? Dedim ki biraz düşündükten sonra:

«Senin hastalığın onları biraz sarsmış olacak amca? Yoksa neden bozulmuş olsun teyze? Elbette hastalığının geçmesiyle evinizin de dirliği düzeni yerine gelir. Ümitsiz olmamak lazım herhalde?»

Yüzüne bakıyorum acı acı gülümsüyor 'ne kadar safsın' gibilerden. Daha bir canlanıyor bu defa sesi:

«Kayınvaldem, dedim sana Selman. Sen onu gördün tanıyorsun.»

«Evet tanıyorum.»

«Belki de nasıl bir insandır, desem, anlatmaya da girişirsin?»

«Eh... belki.»

«Ama boşuna bir gayret olur bu oğlum. Sen o kadını tanımış olamazsın. Gizlice atar zehrini öyle bir melundur o. Yalnız benim karımı değil, bir orduyu bile bozabilir.»

«Allah korusun öyleyse şerrinden,» dedim.

Baktım memnun olmuştu Teyfik Bey amca. Şimdi soluk soluğa daha bir coşkun anlatıyordu:

«Çocuklarımın yanında iki paralık etti beni namussuz!» diyordu.

«Böylelerinden her şey beklenir amca.» dedim.

«Kemal, Orhan, Muzaffer, onlar hep büyüdüler Selman? Kızlar da büyüdüler?»

«Eee tabiî amca küçükler büyüyecek.»

«Bu kaynana olacak rezil karı onlara ne dese beğenirsiniz?»

«Ne dedi amca?»

«Babanızın hastalığına üzülmeyin, ettiklerini çekiyor. Çeşitli karılarla temas kuranların akıbeti budur, demez mi? Hemde benim yanımda?»

«Eee... Bak, bak, bak! Bak sen!»

«O gün fücceten ölmediğime hâlâ şaşıyorum. Çocuklarımın yanında ve yüzüme baka baka?»

«Akıl alır şey değil amca! Peki çıldırmış mı bu kadın? Yakışır mı yaşlı bir kimseye böyle konuşmalar?»

«O böyle şeyleri bilmez Selman. Çirkefle yıkamış bir kere kadın yüzünü.»

«Ben söyleyecek söz bulamıyorum Teyfik Bey amca?»

«Ee, ondan sonra da tabiî ki teyzen de bozulmaya başladı Selman. Sen söyle, bunca fitnelik karşısında ne yapsın kadın? Nasıl bozulmasın? Beri tarafta o namussuzca yakıştırmaları dinleyen çocuklarda babaya saygı kalır mı? Çocuklarım sayarlar mı beni?»

Kantarcılar'ı geçmiştik konuşa konuşa. Inebolu otelinin önüne gelince kolumdan çıktı Teyfik Bey. Sol tarafta köşeye gitti. İşemeye koyuldu. Böyle böyle gidecektik. Başka çaremiz yoktu. Yanıma dönünce işini bitirip, gene anlatmaya koyuldu:

«Üç harp gördüm ben Selman,» dedi. «Balkan, harbiumumi, Istiklal harbi. Ikisinde yenildim, birisinde yendim. Onun için düşmanın ne olduğunu gayet iyi bilirim. Ama bu son harp. Kaynana damat harbi! İşte bu beni çileden çıkardı ve iflahımı kesti ahır ömrümde?»

«Az şey mi amca? Öyle anlaşılıyor kl, utanmak nedir bilmeyen bir çirkefle karşı karşıyasın.»

«Adım atamaz oldum be oğlum? Getirdi hiç acımadan geriz kokan bir köşeye sıkıştırdı beni. Öldürmüyor, ne var ki, yaşatmıyor da.»

Sustu bir an. Sıranın bana geçtiğini anlatmak istedi. Ben konuşmadım. Onu bekledim. Memnun oldu:

«Benim katlandığım acıların ne derecelerde olduğunu kimseler anlamak istemiyor. Ben çektiklerimi kimselere anlatamıyorum. 'Adaam bir bunak kayna-

na değil mi? Ağzına çalarsın tokadı olur biter,' diyorlar. Ama kazın ayağı öyle değil?»

«Zordur amca zor.»

«Ben ne hallere gelmişim bir kere? Ne demektir benim yaştaki bir adamın iki adım atıp sonra bir köşe buldu muydu da, afedersiniz, beygir gibi işemesi?»

«Bir gün gelecek, bu acılarını unutacaksın!»

O beni dinlememişti bile. Anlatmaya devam ediyordu:

«Keşke böyle bir hastalığa yakalanacağıma bir azadan noksan olsaydım. Kolum kopsaydı mesela? Ama sol kolum. Emin ol bu kadar üzülmezdim oğlum. Niceleri kellelerini kaybettiler cephelerde. Biz de tek kolla yaşar giderdik. Biraz zor olurdu, ama neyse.»

Yatıştırmaya çalıştım:

«Böylesine karanlık ve kahredici hesaplara girmekte biraz acele etmiş olmuyor musun? Kendini yersiz evhamlara kaptırmak değil midir bu Teyfik Bey amca?» dedim ve ekledim: «Biraz sabırlı olun. Biraz hazımkar olun. Henüz bütün kurtuluş yollarını denemiş değilsiniz ki? Türkiyemizin en ileri şehri İstanbul. Burada büyük doktorlar var.»

Dikkatle dinliyor beni, bastonuyla gittiğimiz yolu yokluyor ve konuşuyordu:

«Evet ümitsizliğe kapılmamam lazım geldiğini ben de düşünmüyor değilim arada. Elbette düşünüyorum. Ümitsiz olursam, ümitle beraber her şeyin kaybolabileceğini de hesabedebiliyorum. Ama, elde olan bir şey değil ki bu Selman! Ben isteyerek yapmıyorum ki! Biraz daldım mı hiç kendini belli etmeden kederin bir gölge gibi gelip bütün benliğimi kapladığını düşün. Bir ara bunun farkına varıyorum tabiî. Ondan sonra da neyin hesabına girsam belli ki kaybeden ben oluyorum.»

Araya dalıveriyorum hemen:

«Işte amca kendini dinlemeyeceksin. Bütün felaket de bundan doğuyor benim anladığım.»

Hak veriyor bana. Yüzünden böyle anlıyorum. Sürdürüyor sonra konuşmasını:

«Biraz şöyle metanet vermek istediğim de oluyor kendime. Bu yolu da denemiyor değilim, Selman. Göğsümü geriyorum. Ökçelerimin sesini duya duya diri birkaç adım atıyorum. Ve bayağı manen güçleniyorum. Bu böyle devam etmiyor ki ama. O ara çişimin gelmesiyle bütün zaptettiğim ileri mevzileri kaybediyor, haydi apar topar ilk çıktığım noktalarda buluyorum kendimi.»

Susuyor, buna ne diyeceğimi gözleriyle soruyor benden. Çözülmemesi tek kurtuluş yoludur bence. Bunu kendisine yeniden anlatıyorum:

«Ümitle tırmandığınız yerlerde ne pahasına olursa olsun direneceksiniz Teyfik Bey amca!» diyorum. «Hastalık denen düşmana kaleyi içten çökertmek imkanını vermemelisiniz. İçten çökme oldu mu, siz sonra istediğiniz kadar dayanmaya çalışın cephede anbean bir yıkılış beklenebilir. Doğru değil mi amca? Bu söylediklerimin çoğunu bana siz öğretmiştiniz.»

Gözlerinden ümit parıltısı geçti bir an. Gülümsedi:

«Doğru. Çok doğru Selman,» dedi ve adım adım devam etti: «Neler düşünüyorum biliyor musun Selman? Bu günlerde neler düşünüyorum?»

«Bana anlatabilirsin amca. Neler düşündüğünü ben de öğrenmek isterim. Her sözünden ayrı ayrı ibretler alarak saygıyla ibretle dinlerim seni.»

Daha bir güçleniyor ben böyle söyleyince. Adımlarının dirileştiğini hissediyorum. Bir çocuk sevinci var şimdi yüzünde. Ağırdan ağırdan anlatıyor:

«Tabiî dinleyeceksin, Selman. Beni ciddiye alan tek çocuksun sen zaten. Seninle konuşurken resmî üniformamın üstümde olduğunu zannediyorum. Ne devlettir bu benim için düşünebiliyor musun?»

«Ailemizin dostu olan en yüksek rütbeli asker

sensin. Seninle öğündük her zaman Binbaşı Teyfik Bey amca.»

Durdu. Bir keder ürpermesi geçti yüzünden. Sonra iki damlacık yaş aktı gözlerinden. Gene buruşuk mendilini çıkardı. Sildi perişan gözlerini:

«Ne olurdu?» dedi. «Benim çocuklarımda senin gibi olsalardı. Onlar beni bir gün bile ciddiye alıp dinlemediler, Selman. Onun için senin bu insan yanını hiç bir zaman unutamadım. Şimdi anlatacağım şeye dikkat et ama ve hatırdan çıkarma. Zira ben de çıkaramadım.»

Kenardan kenardan yürüyorduk. Yeni yeni açılıyordu dükkanlar. Uzaktan balıkpazarı görünmüştü. Dedim ki:

«Senin dediklerini ben hatırdan çıkarır mıyım, sen anlat Teyfik Bey amca?»

Durdu. Düşündü. Bu sefer daha bir düzenli olmasını istiyordu anlattıklarının. Sonra ağır ağır konuşmaya başladı:

«Harbiumumi'de Süveyş kanalına doğru yürüyordu birliklerimiz. Ve meşhur Cemal Paşa başımızdaydı Selman. Yaprak kıpırdamıyor, kuş uçmuyordu ordan habersiz. Atına binmiş, hem gittiğimiz istikameti, hem de arada geriye dönüp askerlerimizi tarıyordu o ateş saçan gözleriyle.»

«Kartal gibi adam desene.»

«Evet kartal gibi. O ara askerlerden biri biraz geride kalıp çalıların arasında diz çökmüş, sonra da koşup arkadaşlarına yetişmişti. Ama Cemal paşanın gözünden kaçar mı? Hemen çağırttı askeri. Neden geride kaldığını sordu. Perişandı çocuk. Tir tir titriyordu. Su dökmek için geride kaldığını söyledi zar zor. Inanmadı paşa: 'Sen biraz evvel de geride kalmıştın,' dedi. Dik ve kocamandı sesi. Asker inkar etmedi: 'Evet Paşam kaldım, ama kaçmak için değildi. Sık sık su dökesim geliyor, Paşam.'»

Durdu. Soluklandı Teyfik Bey amca. Sonra gözlerimde dikkatimi yokladı. İçini çekti:

«Cemal Paşa vurdu o çocuğu Selman» dedi. «Sık sık su döktüğüne inanmadı. Vurdu o çocuğu Cemal Paşa. Paşa tabancasını çekince o çocuğun yalvarmalı yüzünü bir görmeliydin, Selman. Garip bir ışıltıyla parlayan gözleri büyümüştü. Sarı toprak gibi olmuştu yüzü. Paşanın özengisini öpmek istemişti suçunu bağışlatmak için ve sırtüstü düşmüştü kurşunu yiyince.»

Kısa hikâyesinin burasında durmuş, buruşuk kirli mendilini çıkarmış, ihtiyar, ışığı kaçmış gözlerini silmişti. Dayanamadım:

«Şimdi biz nereye gidiyoruz be Teyfik Amca?» dedim. «Derdimize derman aramak peşinde değil miyiz? Öyleyse ne lüzumu var böyle acılı hikâyelerin. Sen vicdanını yormayacak şeyler düşünmek zorundasın. Öyle değil mi muhterem amcamız? Sen kendini sarsmayacak şeyler hatırlamaya çalış.»

Merakla durup bize bakanlar vardı. Acınacak bir haldeydi şimdi yüzü:

«Öyle deme, Selman!» dedi. «Öyle deme çocuğum! Kuş mu ki beni rahatsız eden o garip hayal elimi sallayarak koğuvereyim? Biz o derdini anlayamadığımız Anadolu çocuğunun katiliyiz Selman. Şimdi şimdi bunu çok iyi anlıyorum. Zira aynı dert benim de başımda. Ama beni vurup da kurtaracak bir Cemal Paşa yok ki? Eğer bunu yapabilecek biri olsaydı ben, 'Kumandanım tatlı canıma kıyma,' diye, o Anadolu çocuğu gibi yalvarmazdım?»

O, yıllarca evvel işlenen bir günahın acısının ağırlığını bu gün tam zayıf düştüğü zaman hatırlamıştı. Engel olmak istemedim artık o doğrultudaki konuşmalarına. Anlatmalı ve bir çocuk gibi ağlayıp rahatlamalıydı. Yürüdük. Durakladık. O söyledi ben dinledim yani. Azarlanmadan rahatça konuşabildiği için memnundu. Eminönü'ne gelince Yenicami helalarına götürdüm onu. Rahatladı. Tramvaya bindik oradan. Tophane'ye kadar korkmadan gittik...

Erişir menzili maksuduna aheste giden diyordu

Teyfik Bey amca. Merkez kumandanlığının merdivenlerini çıkıyorduk soluya soluya. Büyük ve geniş koridorlardaki kanepelerde dinleniyorduk. Saat 9 deyince kalktık yüksek kapılara el attık. Çok bekletmediler bizi, içeriye aldılar derdimizi öğrenince. Orada konuştu işte Teyfik Bey amca. Soluya soluya, geniş geniş konuştu. Masalarda işler durmuş onu dinliyorlardı. Coştu tabiî her soruyu cevapladı:

Bu arada hizmetlerini de saymayı unutmadı. «Kıdemli binbaşılıktan emekli oldum,» dedi. «Balkan, Harbiumumi, Istiklal harplarına katıldım, üç sefer yaralandım, dedi. Anlayışla kendisini süzen insanlarla karşı karşıyaydı. «Siz şöyle buyurun,» dediler. «İşleriniz suhuletle yürüyecektir. Merak etmeyiniz.» dediler. Masadan masaya sorular soruldu. Dolaplardan defterler çıkardılar. Açtılar masaların üstüne. Sonra bizi başka bir odaya gönderdiler. «Hah şimdi tamam,» dedik. Ama dediğimiz gibi çıkmadı. Oradan başka bir odaya geçtik. Işte burada muamele tamam olmuştu. Elimize bir kağıt tutuşturdular. **Gümüşsuyu askeri hastanesine** yazıyordu üstünde...

Hiç bir zorlukla karşılaşmamıştık şükür. Işler bu kadar kolay yürüyünce odadan odaya geçerken sevincinden ağlıyordu Teyfik Bey. Gerçekten saygı göstermişlerdi bu eski askere. Yüzünden anladığıma göre hiç de böyle candan ilgi beklemiyordu. Korku içindeydi kapıları çalarken. Çok yavaş ve ezik bir havada anlatıyordu dertlerini...

Merkez kumandanlığında temeli sağlam atmıştık demek. Gümüşsuyu askeri hastanesinde de işlerimiz su gibi aktı yürüdü. Saat 3'e varmadan muamelesini ikmal edip bevliye koğuşuna yatırmıştık Teyfik Bey amcayı. Başında durdum biraz. Bir öksüzlük havası vardı şimdi onda. Elini öptüm. «Ben seni görmeye geleceğim amca,» dedim. Perişandı. Yüzü Cemal Paşa'nın vurduğu o saf Anadolu çocuğuna benziyordu. Buruşuk kirli mendili pantalon cebinde değil yastığının altındaydı artık.

Şimdilik,
Gönül İşlerine vermiyoruz metelik...
Takılıp kalıyordum.
Böyle diyordu şair
İnansam mı acaba?
Evet, bunu soruyordum kendi kendime,
Durmadan dinlenmeden bunu.
Her gezdiğim yerde bunu soruyordum,
İnansam mı? Yoksa inanmasam mı?
Şair ululardan uluydu bir ölçüye göre,
Şair büyüklerden büyük.
Bizim gözlerimizle hiç olmazsa,
Sisi dağılmamış bir maceranın kahramanıydı.
Ol sebeplerden kendisine çok derin saygımız vardı.
Nasıl demişti dur bakalım:
Şimdilik,
Gönül İşlerine vermiyoruz metelik...
Fikir dağarcığımı önüme koydum.
Bu satırcığı bir daha hatırlayınca.
Okudum, düşündüm,
Ama olmadı allah, şairin bu sözlerine inanmadım...

Yalnız ben miydim inanmayan? Benden başka bir kişi daha vardı. Belki de binlerce kişi. Ben yakınımdan gelen sese kulak veriyordum şimdilik. Sevişmeye gittiğimizi biliyor sesi arzuyla yorgun nefesi sıcak. Çeviriyor gözlerime kordan gözlerini: «İnanma Sel-

man!» diyordu Aliye. Belki öyle demiyor da, öyle demek istiyordu. Ya da ben öyle anlıyordum.

Yan yana yürüyorduk. Daha ne kadar olmuştu şurda tanışalı? Çok bir şey değil. Ama biz seviyorduk birbirimizi. Yürüyorduk içimizde bir kuşku vardı sevinçli. Silik, titrek ve ürkekti sokak lambaları. Yeterince aydınlık değildi yani yollar. Öpüşüyorduk şöyle bir kaçamak tarafından. Kavanozun üzerinden gül reçeli yalar gibi. İçimiz doyamamakla bir hoş. Dudaklarımız o çiğnenmeyen tatlı lokmayı bekliyor, ıslak. Bir garip istekle titriyoruz aynı zamanda. Aliye gülüyor: «Biraz sabırlı ol Selman,» diyor. «Bir gören olur, köpekler gibi takılırlar sonra peşimize. Ranatsız ederler bizi.»

Evet doğru söylüyordu. Onu dinlemem gerekti. Nasıl olsa biraz sonra... Daha bir akıllıydı şimdi: «inanma!» diyordu. Ben de inanmıyordum. Ve soruyordu: «Ateşine dayanamadığımız bir sevda değilse bile yaşadığımız 'gönül işi' de değil mi? Ha sorarım sana değil mi?» Gösterişsiz düz, biraz da acele acele yürüyordu yanımda. Solgun ve hüzünlü yüzünü yüzüme çevirerek: «inanma!» diyordu. Duruyor ve çizdiği doğrultuda konuşmasını sürdürüyordu: «Eğer şair haklı olsaydı, şimdi biz yan yana olmayacaktık değil mi, Selman?» Anlıyordum. Onu çok iyi anlıyordum: «Şu an da yan yana oluşumuz gönül işidir,» demek istiyordu. Ben de bundan farklı şeyler düşünmüyordum ki?

Evet ne kadar olmuştu şurda tanışalı? Adını sorduğum zaman bir hoşça gülmüş sonra toparlanarak: «Aliye,» demişti. Ben de inanmıştım. Başka bir isim söyleseydi ne olurdu mesela? Hiç bir şey olmazdı. **Zeynep** dese de olabilirdi yani. Uzunca boylu ve ince yapılıydı. Gösterişsiz, biraz da kirli basma bir entari vardı üstünde. Sırma saçlı değildi bir de yarim. Şöyle gelişigüzel taranmış, sarıdan kumrala kaçar mat renkteydi başı. Yüzü soluk, dudakları etliydi. Layıkıyla beslendiğine inanamazdım. Öksüz,

dişi kuzu yüzü hüzünlü, nemli siyah gözleri manalı idi. Dişilikten çok öte bir şeyler görür gibi olmuştum bu gözlerde. Ve oturup hıçkıra hıçkıra ağlamak duyguları depreşmişti içimde.

Ve daha da yaklaştıkça anlamıştım ki, terli bir işçi gömleğinin kokusu vardı onda. Serin bir sonbahar bulutundan düşen bir damla gibiydi. Rüzgarın uçurduğu sarı yaprak misali, hiç ummadığım bir zamanda, hiç ummadığım bir yerden çıkagelmişti. Kendisini isteyip istemediğimi düşünmeye fırsat bırakmadan dişi bir kedi gibi süzülmüş ve girivermişti aradan... Muharrem yapmıştı bu işi. Hey gidi elektirikçi Muharrem! Saf, su gibi duru, yaman bir çocuktur o. Hiç tartışmaya girmeden bizim sosyal fikirlerimize de katılmıştır. Bizi sevdiği için mi yapmıştı bunu? Yoksa gerçekten inanıyor muydu? Burasını kestiremiyorduk?

«İşte işte şu!» demiş, karşıki yaya kaldırımda yürüyen bir kızı göstermişti Muharrem. «Onu tanımıyor musun?» diye hayretle sormuştu. Ben de biraz şaşırmış, «Haydi ara sıra gözüme takılmış olabileceğini kabul edeyim ama, kendisini tanımam Muharrem, cidden tanımam,» demiştim. O düşünmüş hemen vermişti kararını. Bu çapraşık durumu çözmenin çaresini de bulmuştu: «Yahu Selman!» demişti. «O kız bitiyor sana. Anlamıyor musun bunu? Allahıma kitabıma böyle. İçi sızlıyormuş seni görünce. Yokuşa sürme lafımızı. Gel, olur de, bu işe. Garibin gönlünü yapmak sevaptır.» Durmuş biraz, «Konuşma isteği daima erkekten gelir. Dişiden değil, Selman. Burasını da çaktırma,» diyerek kulağımızı bükmeyi de unutmamıştı...

Tanışınca ama bir hoşça gülmüş Aliye ve şöyle konuşmuştu: «Nasılmış görmezden gelmek Selman Bey? Kuş gibi küser gider mi sanmıştınız beni? Halbuki seni nasıl ayarttım bak?» Sonra biricik biricik anlatmıştı: O hemen her gün karşımızdaki sıra evlerden birinin ikinci katına geliyormuş. Oturuyormuş ve

beni seyrediyormuş doya doya. Bir taraftan seviyor, bir taraftan da çok kızıyormuş bana. «Kızıyordum neden saklayayım bunu,» demişti ilk defa buluşuyor olmamıza rağmen...

Hoşuma gitmişti ne yalan söyleyeyim böyle bir dişinin göz ablukasına girişim. Demek adımlarım biricik biricik sayılmıştı. Az bir şey miydi bu? Bayağı gururlanmıştım. Beni sevmesi güzel ama, bir de kızıyormuş. Peki bu nedenmiş bu? Sormuştum hemen. Açık açık hiç kenimeden anlatmıştı: Ben okuyormuşum hep. Kitabı bırakıp gazeteyi alıyormuşum elime: «Ne de vurdumduymaz, ne anlayışsız şeymiş bu? İnsan kafasını kaldırıp şöyle karşısındaki evin camına bakmaz mı?» diyormuş Aliye içinden. Garip değil mi? Ben bakmıyormuşum.

Bir mektup yazıp postalamayı düşünmüş adresime. Şöyle demeyi kuruyormuş: «Okumak okumak, hep okumaktan ne çıkar, Selman Bey? Kendine böyle delice kıymaya hakkın var mı? O güzel gözlerin bozulur sonra. Annen üzülür. Yavuklun Aliye yataklara düşer. Kaldır o altın sarısı başını. Biraz da etrafına bak. Açılırsın. Hiç ummadığın bir zamanda, hiç ummadığın yerden bir peri çıkıp gelebilir. Sen etrafına bir bakın hele, göreceklerin kitaptakilerden daha da güzel olabilir!»

Bunu hırsla kafasında kurduğu halde, nedense vaz geçmiş sonra? Halbuki söyleyeceklerini kağıda geçirmek hazırlığına bile girişmişmiş bir ara. Bir de kafasının iyice kızdığı bir gün, şöyle giyinip kusanıp benim sandalye atıp oturduğum yaya kaldırımda yürümeyi kurmuş. Bütün mesele beni kendisine bir defa baktırmakmış. Karşıdan şöyle biçimli yürüyüp gönlümü çarpacakmış. Bir defa, bir defa baktırmaktaymış mesele. Ben bakınca, ondan ötesi kolaymış: «Eğer bu kurduğum iki şeyden birisini yapabilseydim, bu işte bu kadar sürüncemede kalmaz şimdiye kadar da tanışmış olurduk,» demiş ve gülmüştü Aliye.

Bir sokaktan çıkıp, başka bir sokağa dalıyorduk.

Nerelerde olduğumuzu bildiğimiz yoktu ki. Bazan bir sokaktan iki kere geçtiğimiz oluyordu. Gönüller bir olmuş samanlık seyrandı bizim için. Önümüzde hemen önümüzde bir kapı açıldı. Baktık bir çocuk fırladı sokağa. Arkasından da bir kadın. Çocuk kaçtı. Kadın kovaladı. On adım gitmeden yetişti kadın. Gömleğinin yakasından tuttu çocuğu. Sürüdü götürdü eve. Kapıyı kaparken: «Gel ulan orospu çocuğu başımı belaya sokma benim!» diye hırsla soluyordu. «Çocuk haşarıymış,» dedim. Aliye güldü: «Kadın da oldukça terbiyeliymiş.» dedi. Öpüştük. Yürüdük. Ben gene tanıştığımız geceyi düşünüyordum.

Evet eğip bükmeden. Saga sola sapmadan. Lvırıp kıvırmadan. Hiç bir şeyi saklamaya tenezzül etmeyerek. Tam bir açık kalplilikle konuşmuştu. Koltuklarımı kabartmak istemiş belki, böyle yaparken dişilik gururunu da ayaklar altına atmaktan çekinmemişti. Şu da var ki, tanışmamızdaki esrarı çözmek için meseleyi enine boyuna ölçmek, kurcalamak ve bir şeyleri öğrenmek için sorular sormak şansını da bırakmamıştı bana. O benim yerime bütün akla gelebilecek soruları sormuş, cevaplarını de kendisi vermiş, işi aydınlığa çıkarmıştı.

Bir noktaya itirazım vardı ama. Evet iki çift laf da ben söylemeliydim. Söylemezsem dert olurdu sonra içimde. O pencereden bakarmış da ben de hiç başımı kaldırmadan okurmuşum. Tabiî ki böyle yapınca da etrafımı görmezmişim. Aliye boynunu büker oturur dururmuş pencerede. Ve de bana kızarmış. Ben de hiç bir şeyden haberim olmayarak bir insanı üzer dururmuşum böyle. Şimdi öpüşüyorduk. O her şeyiyle benimdi. Anlatınca ben de anladım çevreme ne kadar kapalı durduğumu. Evet bu kadarı doğru değildi. Elimde miydi bakalım benim çevreme biraz daha açık davranmak? Bir de bunu düşünmek vardı. Buraya da parmak basmak lazımdı.

Evet elimde miydi? Bu tarafından bakınca benim de bir çift sözüm vardı söyleyecek. Benim Ali-

ye'yi görmemiş, görememiş olmam sırf okumaktan gelen dalgınlığıma verilecek bir şey değildi. Burada yüzde yüz yanılıyordu Aliye. Benim gönül işlerinde şaşmadan uygulamak istediğim bir tutumum vardı. Ben o davranışlarımda açık vermemeye çok dikkat ederdim. İşte anlaşamamazlık buradan doğuyordu. Neydi acaba benim hiç şaşmadan sürdürmek istediğim tutum. Bunu açıklamak lazım geliyordu önce. Kabul ediyordum düğüm bu noktadan çözülmeliydi:

Kökten girmek lazımdı evvela. Toprak. Toprağın altında ağacın kökü. Toprak. Toprağın üstünde ağacın gövdesi, sonra dallar. Evet ağacın dalları vardı. Ama ben gönlümü iki ya da üç dala birden bağlayamıyordum. Bir dal yetiyordu bana. Bir kuş bir dala konmalıydı. Gönül kuşu iki dalda olamazdı. Bir dal taşırdı onu. İki dalda olmak isterse olmazdı işte. Taa dedelerimizden beri böyleydi bu. İki dalda olmak isterse ya gönül kırılırdı ya da dal... Aliye'nin belki de bunlardan haberi yoktu. Onu görmekte, tanımakta gecikmişsem, onu kırgınlıklar içinde aylarca bekletmişsem; demek ki içimde başka bir dişinin sevgisi vardı. Bu gerçekten de böyleydi.

Şimdi içim titreye titreye, gözlerim yaşararak ve biraz da gururla açıklıyordum. Madem dudaklarımdan öpüyordu, madem bu kadar yakındı bana; Aliye dudaklarımın sakladığı sırrı öğrenmeliydi: Ben o zaman Katina'yı seviyordum. Hem de nasıl? Kavruluyordu içim bu Rum güzelini her görüşümde. Ama tuhaf değil mi? Onun bundan hiç mi hiç haberi yoktu. Tıpkı Aliye'nin sevdasından benim haberim olmadığı gibi. Evet ben aylarca yanmıştım, tutuşmuştum. İri iri, parlak siyah üzüm gibi gözleri vardı Katina'nın. Besili beyaz bir kuzu gibi canlıydı. Bakımlı rahat insanlar gibi gülüyordu, ama bana değil.

Gecelerimi sarıyordu hayalleri sıcacık. Şiirler okuyordum Rıza Tevfik'den: **Farkı var mı benden sevda bülbülün?** Kendi kendime gelin güvey oluyordum: **Ben de meftunuyum bir gonca gülün.** Bir hasta gibi

inliyordum yatağımda: **Tutamam zarını bu dertli gönlün.** Onu düşünüyordum hep. Onu çağırıyordum. Geceler ümitsizliğimin üstüne çekilip gidiyorlardı: **İçimde kimsesiz bir öksüz ağlar.** Yalnız yattığım odalarda gözyaşlarımı siliyordum. «Katina! Katina!» diye inliyordum, zalim duvarların cevabı tok. Sonra dillerini çıkarıyorlardı bana düyalarımda araplar. Gülüyorlardı: «Yok! Yok! Yok!»

Her zaman bir kararda olmaz. Dünyanın rengi mevsim mevsimdir. Mevsimler geldikçe dünya değişir. Yalnız dünya mı ama? İnsanlar da değişir. Darılanlar barışır. Kan edenler kardeş olurlar. İşte bizim Tophane Boğazkesen'de de bir şeyler değişmişti. Ben inanamıyordum gözlerime. İşler bambaşka oluvermişti. Sıkıntı veren bulutlardan güneşin kurtuluvermesi gibi bir şeyler. Katina balkondan bir şeyler silkeliyordu. Sabahın olanca güzelliği yüzündeydi. Ateş kırmızısı bir buluz giymişti o gün de. Omuzdan çıplak kolları beyazdı. Çok hareketli görünüyordu. İçeri girip çıkıyordu.

Ben ümitsizdim gene. Aylar var ki bir kere bile açılmamıştı bana bu kapı. Peki bu gün açılacak mıydı? Ne gezer! Hiç olabilir miydi öyle bir şey? Ben ümitsizdim ama gene de baktım. O beni sevmese de ben onu seviyordum. Biraz sonra hiç olmazsa o gün için yanlış düşündüğümü öğrenecektim. Benim hiç haberim olmadan bir şeyler değişmişti gök kubbe altında. Katina şeytanca bir gülüşle başını çevirmiş ve öylece bakmıştı bana. Şaşırmıştım. Ben miydim o anda acaba düşündüğü? Baktım baktım yanılmıyordum. Katina bana gülümsüyordu. Demek meltem gibi hafiften hafiften esmiş, ama ona tesir edebilmiştim nihayet.

Keske meydanlar insanlarla dolu olsaydı. Ben çıksaydım, bağırsaydım. Katina'nın bana baktığını ve gülümsediğini, hem de içten gülümsediğini ilan etseydim. Dur bakalım, bu güzel şeyi ben kendime saklamalıydım. Çıkar bağırırsam tılsımı dağılırdı. Vay vay

vay! Katina gülüvermişti bana. Şöyle uzaktan uzaktan, ama yürekten gülüvermişti. Bir hoş oluvermiştim ben de dostlar, kolay mı? Hiç beklemediğim bir şeydi bu benim. Sabah temizliği yapıyordu. Balkondan öteberi silkeliyordu.

Nisanın 24'ü. Yıkanmış masmavi pırıl pırıldı gökyüzü. Günlerden çarşambaydı galiba. Sabahın sekizini gösteriyordu saat. Evet nisan serin yağmurlarla yıkanmış, tekmil mahlukatın uyandığı nisan sevdalılar, nisan sevda ayı. Katina balkona çıktı. Dimdikti ateş kırmızısı bluzu içinde göğüsleri. Genç yaşlı bütün dişilere meydan okuyordu. Biz de, biz erkekler de nasibimizi alıyorduk bu yaman ihtardan. Bizler de deli oluyorduk. Evet nisan ayının 24'üydü. Günlerden çarşambaydı. Saat sekizdi.

Ben gene ümitsiz ve öksüzdüm orada. İşte ne olmuşsa benim o gaflet anımda oluvermişti. Bir ara döndü, o güzel gözleriyle beni aradı ve taa yürekten sıcacık güldü Katina. Bir hoş olmuştum ben. Şaşırmıştım. O içeri girmişti. Ağır ağır gitmiş, zaman zaman üzülmüş ve gene zaman zaman ümitsizliğe kapılmıştım ama, sonunda başarı sağlamıştım. Çıkıp ortaya başarımı ilan etse miydim? Nasıl saklardım kendime bu kadar önemli bir haberi? Sevincimi birileriyle paylaşsa mıydım? Yok yok kıyamazdım ben o gülüşe. Kimselere söyleyemezdim. Çıkardım defterimi, not ettim, tarih düştüm. Ancak şiirlere konu olabilirdi Katina'nın gülüşü.

İşte Aliye'nin beni gözüne kestirmesi bu günlere rastlıyordu besbelli. O benim, ben de Katina'nın sevdasıyla kavruluyorduk. Gözlerimin dağları bile görmemesi bundandı. Defterime not almıştım ama, belki de luzumsuzdu. Ben Katina'nın gülüşünü kızgın şişle ciğerime yazmıştım. Yüreğime ve kafama vazmıştım çünkü bu güzel nisan gününü. Saat sekizdi evet. Sovyet konsoloshanesinin Fiat arabası hışım gibi geçmişti önümüzden. Gene bolşevik Ziya biçimlice kurulmuştu dreksiyona. Gene küçük müvezziler ko-

şuyor: «Tan, Tan, Tan, Akşam, Cumhuriyet!» diye bağırıyorlardı. İspanya'da Cumhuriyetçiler dayanıyorlardı. Ama, adım adım da olsa, asilerin ilerlemesi canımı sıkıyordu...

Faikpaşa'nın ara sokaklarından yürüyorduk. Aliye böğrüme böğrüme sokuluyor. Sımsıkı sarılmış koluma. Gülerek: «Öpmenin de ustası oldun ulan!» diyordu. Dudaklarımız bayram yapıyordu gerçekten, dizlerimiz yorulmuyordu. «Bana teşekkür etmelisin, Selman, sana kalsaydı belki de aylarca tanışamayacaktık,» diyordu. Doğru söylüyordu Aliye. Bana kalsaydı evet, aylarca bekleyebilirdik tanışmak için. Nasıl nasıl ama böyle birdenbire? Aliye cakalı yürümekte, gülerek öğünmekte haklıydı.

Evet ben onunla tanışmadan önce Katina'yı içim yanaraktan, çaresiz, öksüz duygularla seviyordum. O bana bir defa değil, o güzel nisan gününden sonra defalarca gülmüştü: «Seni seviyorum. Sen de beni sev. Çevirme o güzel başını yabanlara. Hep bana bak. Beni gör. Seni seviyorum!» demek istemişti. Dünyaları bağışlamıştı sanki. Ben bir daha ben olmuştum. Dünyadaki yerimi bilmiştim. Yeşilliği iç açan bir rüyalar yolundaydım. Katina'nın bana olan sevgisinin bir kelebek ömrü gibi kısa olmadığını, aksine uzun ve ebedî olduğunu anlamıştım.

Aramızda dağlar yoktu. Upuzun ağaçlarıyla güneşi kapatan ormanlar yoktu. Bizim dükkandan otuz adım atsam varabilirdim Katina'nın evine. Ama Andon? Arada asık yüzü, sert bakışlarıyla adamın cesaretini kesen Andon vardı. Keskin bir kayalık gibi yaman bir engeldi bu. Kimdi bu Andon? Onu da söyleyeyim: Ben Katina'nın sevgilisiydim, Andon da babasıydı. Ben Katina'yı istiyordum; bunu tekrar tekrar söylememe lüzum var mı? İstiyordum. Ama, Andon beni istemiyordu, hem katiyyen istemiyordu.

Kaçamak tarafından konuşamaz mıydık peki? Hani şöyle Andon'u atlataraktan. Konuşamazdık. Katiyyen konuşamazdık. Evlerinin kapısı dükkandan çı-

kıyordu Katina'ların. Dükkanda ise Andon berberlik yapıyordu. Yollar kesikti yani. Demek Katina dışarıya bir adım atsa babasının haberi olacaktı. Böyle kurmuşlardı evlerini ve işlerini. Bile bile mi? Yoksa evlerinin alt katını dükkan yapmak zorunda mı kalmışlardı, orasını bilemiyordum.

Berber Andon mütareke'de dükkanına Yunan bayrağı asmış. Bu sebepten komşuları tarafından sevilmiyordu. Usul usul arkasından konuşulduğunu duyuyordum. Adamın yıllarca evvel işlediği bir suçu dudaklarda gezdirmek bana göre ilgi çekici bir şey değildi. Ayrıca Yunan bayrağı da asardı. Rum değil mi bu? Asıl çirkin olan aramızdan çıkan bazı soysuzların Ingiliz muhibbi olması ve Amerikan bayrağı asmasıdır. Evet Andon bunun için sevilmiyordu. Ama ben Katina'yı seviyordum.

Bir gün saat 20 suları, paydos etmiş, eve dönecektim. Benim Boğazkesen'den ayrılacağım saatı biliyor balkonda bekliyordu Katina. Hep böyle yapıyordu. Ben de içim dola dola gururla gidiyordum evime. Katina gene balkondaydı evet. Ben tramvaya binecektim oradan. Elini kaldırdı beni uğurlamak için. Içim titredi gene. Ama ben kaldıramadım. Andon, Katina'nın arkasına gelmiş durmuştu sinerek. Ben Andon'u görüyordum. Katina görmüyordu. Tuttu kızı saçından bir tokat attı. Içeriye çekti. Ben genç bir Türk solcusu olarak milletlerin kardeş olabileceğine inanıyordum. Katina'yı bilmem ama, eminim ki Andon böyle şeylere inanmıyordu...

«Bir gün bana bir mendil almayı düşünürsen? Bir gün bana bir çift çorap almayı düşünürsen, bozuşuruz Selman?» diyordu Aliye. Işte onun böyle bir yanı vardı. Gerçekten de Istanbul sergisini dolaştığımız gece, ona, geçtik bir pasta yedirmeyi, bir bardak ayranı zor içirmiştim. Tokgözlü bir kızdı Aliye. Benim beş para harcamamı istemiyordu. Tamahkar

olduğumdan değil, ısınmıştım Onun bu tarafına. «Sen benim ol. Bu bana yeter,» diyordu. Yürüyor. Duruyor. Öpüşüyorduk. **Angaje** dolaşıyorduk yani Rum sevdalıların dediği gibi...

Beni üzen neydi Katina'ya göz koyduğum zaman? Ona içim titreyerek baktığım zamanlar beni üzen neydi? Beni üzen Katina'nın ilgisizliğiydi. Beni bir sarı sonbahar yaprağı gibi yok sayması ve bir kerecik olsun dönüp bakmamasıydı. Deliye dönüyordum o zaman işte. 21 kuruş verip bir çiftçi rakısı alıyordum. Buz da koyuyordum bardağımın içine, akşamları atıyordum. Ama ne mümkün, Katina'yı unutamıyordum. Ağlıyordum kimselere göstermeden. Utanıyordum. Arsen Lüpen okuyordum beni avutsun diye. Heyecanlı maceraların içinde eriyip kaybolmak istiyordum beni avutsun diye. Salıpazarı gazinosunda Dümbüllü İsmail'i seyrediyordum biraz olsun gülebilmek için. Ama aklım oradaydı. Onu unutamıyordum.

İşte böyle acı tatlı günlerden geçmişti aşkımız. Ben Kerem gibi yanıp tutuşmuştum bir zamanlar. Katina'nın ise bir şeylerden haberi olmamıştı. Sonra sonra ama, o güzel nisan günleri gelmiş, yağmurlar yağmış serin serin, Katina'nın kalbi yumuşamıştı. Acımıştı belki de bana. Bakmış şöyle güzellerden güzel ve dişi ceylan gibi gülüvermişti. Sonra kaçmış sanki ağaçlar arasında kaybolmuştu. Ben defterime, **Katina bu gün bana ilk defa gülümsedi,** diye yazmıştım ama. Sevincimden nerelere sığacağımı şaşırmıştım ama. Bir taraftan da şüphelere düşmüştüm. «Acaba ben yanılıyor muydum?»

Sonra kelebekler gibi renk renk uçuşur olmuştu umutlar. Günler haftalar geçmiş ve ben yanılmadığımı anlamıştım. Karşımızdaki evin çatısında kumrular ötüşürken, bir plak çalıyordu Katina, sahibinin sesi gramafonda: **Geleceksin, aylar yıllar geçse yine geleceksin.** Güvercinler harabelerde sevişirken tramvay gürültülerine karışıyordu Katina'nın plağı. Ama gene de arada ses yükseliyordu: **Dudağını dudağıma ve-**

receksin. Şarkı dalga dalga havayı yırtıp bana gelirken gülmüştü Katina hep gülmüştü. Ben de sevildiğimi anlamıştım iyice. Kırmıştım rakı şişesini. Arsen Lüpen'i fırlatıp atmıştım bir köşeye. Şiirler yazıyordum artık, içli şiirler yazıyordum.

«Inanma» demek istiyordu Aliye. **Şimdilik, gönül işlerine vermiyoruz metelik.** Nasıl da eli varıp yazabilmiş şair bunu? Evet insan okuyup düşünüyordu: Şimdilik de olsa gönül işlerine metelik vermeyecek miydik?. «Inanma» demek istiyordu Aliye. Göğsü göğsümde sımsıkı. Gözleri bir rüya âleminde kapalı. Dudaklarıyla dudaklarımı emerken: «Gönül işleri insanların başlıca uğraşlarından biridir. Canlıların gönülleri boş olamaz. Orada mutlaka bir şeyler vardır. Ferhat sanki kendi gücüyle mi yardı dağları? Ya gönlünde Şirin olmasaydı?» demek istiyordu. Evet benim gönlümde Şirin değilse bile kara üzüm gözlerini bir hoşça deviren baygın bakışlı Katina vardı. Tekmil hayalimi hayatımı o dolduruyordu. Gelin görün ki ama, Ferhat'ın karşısında dağ, benim karşımda ise Andon vardı. Ferhat dağı yarmış, şırıl şırıl akıtmış çoban çeşmesini. Yazık ki ben elimi uzatıp, hele sen şöyle çekil, diyerek Andon'u aradan çıkaramamış ve Katina'yı ondan koparıp alamamıştım. Ben bir yandaydım yani böylece boynu bükük. Katina da öbür yandaydı üzgün ve de gözleri yaşlı...

«Amaaan... boş ver yahu.» demişti elektirikçi Muharrem. «Sen de koyun gibi çakıldığın yerden ayrılmak istemiyorsun ki be, Selman? Kız mı yok sanki şu dünyada? Bir kere **Katina** demişsin, tutturmuş gidiyorsun. Boş ver ama be boş ver aslan arkadaşım. Olacak davalara bakalım biz. Akıntıya kürek bir gün çekilir, bilemedin iki gün. Hem o Andon olacak herif yatırır, kıtır kıtır keser o kızı, gene de yaretmez sana. Ne gavurdur o biliyor musun?» Anlaşılan şuydu ki kuvvetlerimiz istiklal savaşında Yu-

nan ordularını yenmiş, ama ben gönül savaşında Andon'a yenilmiş, Katina'yı alamamıştım.

Böylece Katina benden koparılıp arka plana çekilince, Aliye hemen doldurmuş boşluğu, öne geçivermişti. Muharrem akşam olup hava kararırken Karabaş'a getirmişti onu. Hemen oracıkta tanışıvermiştik. Fıkara nikahı kıyar gibi yani. Sonra Muharrem bizi başbaşa koyup gitmişti. Biz de durmadık. Kuşlar gibi uçtuk gittik oradan. Hemen on dakika sonra Faikpaşa'daydık. Çok iyi biliyordu Aliye buralarını. Sokaklar iğri büğrü. Sokaklarda bizler gibi fakir aşıklar vardı. Sokaklar, karanlık sokaklar insanların ayıplarını kapatıyorlardı. Yan yana yürüdükleri halde birbirlerini sanki görmüyorlardı.

O sokulmuş kuzu kuzu ve ben anlamış hırsla yapışmıştım dudaklarına. Aliye önce direnmiş, sonra kendini bırakıvermiş, inlemişti. Titremiş, haz duymuş, ben de kendimi onun kollarına bırakıvermiştim ama, o inleyen seste de acı çeken insanlığın şikayetlerini duyar gibi olmuştum. Anason kokuyordu Aliye'nin ağzında. «Sen rakı da içiyor musun?» dememiştim. Gezdik. Yürüdük. Bir zaman hemen de hiç konuşmadık. Zaten bu sokakta pek konuşulmuyordu.

Ben düşünüyordum. Hem de şöyle derin derin: Katina can çekici sıcak, ne var ki bana uzaktı. Aliye fakirden giyinişli, anason kokuyordu üstelik. Ama şu var ki bana yakındı. Kıvrak bir tango sesi geliyordu unutulmuş bir pencereden: **Gel gel gel bana gel / Sevgilim bana gel / Gel gel barışalım / Sevdaya karışalım.** İşte Aliye'yle ilk buluştuğumuz gecenin hikâyesi. Bunu bir ben biliyordum. Bir de Muharrem'le Aliye biliyorlardı. Ama Katina? O bilmiyordu...

Köşedeki sokak lambasının altında saatıma baktım. Aliye durdu. Şimdi ışığın altında yüzyüzeydik. Artık ayrılmamız lazım geldiğini hatırlatıyordu:

«Ne zaman buluşuyoruz, Selman?»

Düşündüm bir an:

«Bunu sonra kararlaştırırız, Aliye.»

Güldü:

«Dikkat et ama,» dedi. «Sevgimiz şimdiden yorulmaya başladı. İlk günler hiç de böyle olmamalıydın?»

Elimi uzatıp ağzını kapadım:

«Böyle konuşamazsın, Aliye!» Eğildim öptüm. «Böyle konuşmamalısın!»

Anlayışlı davranacak gibiydi. Ama gene de sordu:

«Perşembe gününün akşamı nereye kaybolup gittin sen?»

Tıpkı Sadettin gibi soruyordu. Sadettin'e hafif bir kızla buluştuğumu söylemiştim. Peki Aliye'ye ne söyleyecektim? Onunla buluştuğumu mu? Ben Sadettin'den bile sakladığım şeyi hiç Aliye'ye söyleyebilir miydim? Dedim ki:

«İzmit'den misafirlerimiz gelmişti, Aliye. Eski dostturlar. Akraba gibi bir şeyler. Onun için eve erken gitmiştim.»

Fena dikildi:

«İnanmadım buna, Selman!»

Yatıştırmaya çalıştım:

«Neden?»

Tane tane söyledi. Mantıklı cevapladı sorumu:

«Senin benimle o akşam randevun vardı da ondan. Bana bir haber veremez miydin misafirlerin geldiyse?»

Bocaladım:

«Biraz aceleye geldi de, Aliye.»

Düşündü düşündü:

«Bu cevap da olmadı, Selman,» dedi. «Senin benden gizlediğin şeylerin var mı?»

Hemen karşıladım:

«Yok!»

Manalıydı gülüşü bu sefer:

«Benim öptüğüm dudaklar yalan söylememeli, Selman. Çarpılırsın sonra.»

Hemen ay ışığında bilmediğim bir yerde bir arkadaşla yaptığım gizli buluşmayı hatırlamıştım. Ne de-

mişti bana o arkadaş: «Bir... Benimle buluştuğunu kimseye hangi şartlarda olursa olsun söylemeyeceksin.» Öyle hatırlayıvermiştim bu ihtarı. Yoksa ben Sadettin'e bile söylemediğimi hiç Aliye'ye söyler miydim. Bu düşündüklerimi saklı tutarak verdim cevabımı:

«Senin öptüğün dudaklar yalan söylemez, Aliye!»

«Neyse!» dedi. «Bundan sonra daha bir dikkatli olmanı istemek herhalde hakkımdır sevgilin olarak. Randevularımı da kimseyle paylaşmaya razı olmayacağımı da bilmeni isterim!»

Öpüşerek ayrıldık. Düşündüm sonra yolda. Aliye gerçekten yamandı bu gece...

BOĞAZKESEN'İN ana yola bağlandığı yerde 10 dükkan varsa, bunun 4'ü kahveydi. Aşağıdan yukarıya çıkarken sağda merkez kumandanlığının köşesinde Kürdün kahvesi bir. Ondan biraz yukarda Kör Ali'nin kahvesi, iki. Aynı sıradan yürüyünce beş altı adım atmadan Trabzonlu Murat'ın kahvesine varırsınız, üç. Kör Ali'nin tam karşısında Arnavut Ahmet Abi'nin kahvesi var, dört. Ahmet Abi kuş kanadı kestirir saçlarını, yumurta ökçeli basıklar giyer, belinde daima ince bir kuşak bulunur, sarı tespihini de elinden eksik etmezdi. Yaşlanmıştı, ama eski külhanbey geleneğini devam ettirmek istiyordu. Kahvesinin üstü otel gibi bir şeydi. Karanlık bir havası vardı bu kahvenin. Onun için biz Ahmet Abi'ye saygı duymakla beraber kahvesine gitmiyor Trabzonlu Murat'ın oraya taşınıyorduk.

Küçüktür ama bir albenisi vardır Murat'ın kahvesinin. Şöyle karşıdan baktınız mıydı kocaman duble kesme camlar görürsünüz. Dükkanın zemininden başlar ta saçağa kadar yükselir bu camlar. Camların önünde adamlar otururlar ve sarı kart kediler gibi tokurdatırlar nargilelerini. Nargilelerin sarıları kavulle uğulmuştur. Par par yanarlar, yani altınlar gibi. Turistlerin bakıp da doyamadıkları şeylerdir bunlar. Turistler sandalyelerine kurulan ve emdikleri dumanı havaya savuran adamlara değil, daha çoğu nargilelere bakıyorlardı. Resim çekmek isteyenler olursa

hemen kendilerini toparlıyorlar, iyi bir biçimde görünmek istiyorlardı tiryakiler.

Camlı kapıyı açıp içeriye girdiniz mi tam karşınıza bakın. Kahvenin ocağı oradadır. Köşede pırıl pırıl sarısı, kocaman bir semaver kaynar ve ocağın önünde Trabzonlu terini siler. Raflarda sarı kahve tepsileri, fincanlar, çay bardakları dizilidir. Bez düşmez hiç bir zaman Murat'ın elinden. Bazan kahve tepsilerini siler, bazan da yan tarafındaki bankonun beyaz mermerini. İstekler arttıkça onun da şevki artar. Çay bardaklarını dizer kan kupaları gibi biricik biricik beyaz mermerin üstüne. Ondan sonra cezveleri sürer ocağa ve döner mermerde bardaklardan kalan ıslaklığı siler.

Ve Şeref başlar beriden: «Çaylarım sekiz oldu. İkisi demli olsun!» Murat bardak indirir raftan. Terini siler. Yorgun ve zevkli cevap verir Şeref'e: «Peki oğlum geldi.» Şeref yanaşır mermer bankoya çayları alır. Yeni isteklerini söyler: «Dört kahve. Biri okkalı, ötekileri efendi işi baba.» Murat fincanları dizer. Cezveyi ateşe sürer. Şeref'e istediğinin göz önüne alındığını haber verir: «Onlar da geliyor.» Şeref masaların arasından geçer. Boş bardakları toplar. Müşterilere kibrit yakar, sigaralarını ateşler. Gene seslenir ocağa: «İki nargile bastır baba! Birisi badik İsmail'e. Biçimli olsun!»

Sabahın saat yedisinde tek tek düşmeye başlardı müşteriler. Balıkçılar, gemi adamları, tahmil tahliye ameleleri, emekliler orada her gün görüp tanıdığımız kişilerdi. Ara sıra değişik yüzler de görüyorduk ama, kahvenin gedikli müşteri kadrosu değişmiyordu. Kağıt oynarlar, tavla pulu şaklatırlar, bunun dışında ya caddeden gelip geçenleri süzerler ya da uzun uzun konuşurlardı. Şöyle bir kulak kabartınca konuların çeşit ve rengine şaşıp kalırdınız.

Öyle anlaşılıyordu ki görünüşleri birbirine benzer ama konuları ayrı ayrı ve başka başka şeylerden bahseden kitaplar gibiydiler bu insanlar. Her birinde

değişik bir hava vardı. Tarih, coğrafya, politika, harp sanatı ve hattâ astronomi: Bütün bunları gerine gerine konuşuyorlardı. Osmanlı tarihinden, Yavuz harp gemisinin zırh kalınlığına, Hamidiye'nin harbiumumideki yaman deniz savaşlarından, Sultan Reşat'ın Kılıcali Paşa Camisinde kıldığı cuma namazına kadar her çeşit bilgiyi onlardan alabilirdiniz. Hattâ onlar, 33 yıl o mubarek elleriyle koca bir imparatorluğu halifei müslümin olarak idare eden Abdülhamit'in bile müslüman sulbünden gelmiş olmayıp, kuyumcubaşı Gazaz Artin'in veledi zinası olduğunu da söylüyorlardı.

Kişileri görüp tanıyınca insan zamanla onların konularını da öğreniyordu ister istemez. Böylece kim ağzını açsa neler söyleyeceği aşağı yukarı önceden biliniyordu. Atmacanın avını her zaman aynı yerde soyması gibi. Belli konular etrafında dönüp dolaşıyorlardı insanlar. Mesela kahvenin devamlı müşterisi süvariden emekli yüzbaşı Servet Bey konuşmaya başlarsa, söze muhakkak son Osmanlı padişahlarından Sultan Reşat'la giriyordu. Ondan sonra başka dallara geçecek olsa bile buradan başlangıç yapması hemen hemen bir alışkanlık haline gelmiştir Servet Bey'de.

Servet Bey'e sorarsanız çok mubarek bir adamdı Sultan Reşat. Halim, müşfik, öbür padişahlar gibi katiyyen asıp kesmemiştir. Ve bu sebepledir ki, onun bugün bile kadri biliniyordu. Öyle olmasa Halit Ziya gibi bir muhterem muharrir onu yazılarına konu olarak alır mıydı? Şöyle dikkatle bir kaç saatını «Saray ve Ötesi»ni tetkike ayıranlar, Sultan Reşat'ın nasıl bir padişah olduğunu hemen anlayıverirlerdi. Evet biraz dikkat etmek ve kafayı yormak lazımdı. Yeter ki insanın içinde geçmiş atalarının hatıralarına birazcık saygı olsun.

Yüzbaşı Servet Bey buradan giriş yapıyor, dinleyicilerinin dikkatlerini üstünde topladığını anlar anlamaz, meseleyl geriyor, genişletiyor, dört bir tarafı-

na açıyordu. Onun inanışını göre —hemde kalıbını basardı— saf bir adamdı aslında Sultan Reşat. O ister miydi sanki harbiumumide oluklar misali Türk kanı aksın? Ama ne yapsın onu «Enver denen o namussuz» bozuyordu. Yusuf Izzettin Efendi'ye kalsa bu işler böyle olmazdı. O mübarek zat da kan dökülmesini, ümmeti muhammetin cephe cephe sebil edilmesini istemiyordu. Ama Mehmet Reşat bir defa tapmıştı, «Enver! Muzdarip tebaamın ümmidi Enver,» diyordu da başka bir şey demiyordu.

Şeref masadan masaya çay taşıyordu. Babası Murat basıyordu ocağa cezveleri. Bir başka emekli, bir başka masada takmış gözlüklerini satır satır Sonposta gazetesinin ciğerini süzüyordu. Badik Ismail bir duman daha çekiyordu nargilesinden. Yüzbaşı Servet Bey anlatıyordu:

«Ruslara o güzelim serhat şehrimizi terkedip çekildiğimizde Sultan Reşat'a, 'Kars düştü padişahım' demişler de, nerede ne olduğundan katiyyen haberi yok adamın, yahut da iyice afsunlamışlar, 'Kars düştü' cümlesindeki elim vaziyeti kavrayamayıp, 'Enver yamandır alır,' demiş. Aziz arkadaşlar, koskoca bir padişah bu kadar vahim bir idrak hatasına düşmüşse ya da düşürülmüşse, bunun sebeplerini derinlerde aramak icabeder. Çünkü kara bir fesat havası sarmış memleketi. Bir takım vicdansız adamlar mevki hırsıyla koşmaktalar. Kimse neyin ne olduğunun farkında değil, koskoca padişahlar bile yanılıyor, yanıltılıyordu.»

Karşıki masada başka bir emeklinin haşarı çocuğu elindeki çocuk sesi mecmuasını boru yapmış uydurmuş sağ gözüne, babasını omuzuyla dürterek: «Bak babacım ben buradan Servet Bey amcayı görüyorum» diyordu. Ama Servet Bey bunu duymuyor bile anlatmasına devam ediyordu:

«Ben ki genç bir Osmanlı zabitiydim o zamanlar. Başkumandan vekilimden bugün, namussuz diyerek söz açmam haktan reva mıdır? Değildir. Ama

haketmişti bunu. Koskoca padişahı yanıltmıştı. Talat Paşa için bir şey söylüyor muyum bakın? Söylemiyorum. Çünkü o namuslu adamdı. Beytülmale el atmadı. Bu zavallı fıkara milletin beş parasını yemedi. Kendisine evlenme teklifinde bulundukları zaman gülmüş ve 'Bari varlıklı bir zatın kızı olsun bana tavsiye edeceğiniz hatun. Biz siyasîleri nerede ne zaman nasıl bir akıbetin beklediği pek belli olmaz,' demişti...»

Soğuyan kahvesinden bir yudum daha alıyordu Servet Bey. Dinleyicilerinin dikkatlerini gözden geçiriyor ve devam ediyordu: «Talat'ın da kabahatları vardı aziz dinleyenlerim. Bir Osmanlı sadrıazamı olarak kafasını kullanamadı. Ne güzel söylemiş halbuki ona Halit Ziya Bey: 'Siz Paşam, bu harbe girmeyin. Sonunda bu millet bir makara ipliğini bile bulamaz hale düşer,' demiş. Ama Talat Paşa anlamamış bu laftaki derin hikmeti. Takılmış gitmiş Enver Paşa'nın peşine. Sonunda işte koskocaman bir mülkten olmuşuz. Yaa, işte onlar Sultan Reşat'ı şaşırttılar. Allah da onları şaşırttı.»

İçini çeker Servet Bey devam eder: «Hey gidi koca Sultan Reşat? Kaç kere görmüştüm cuma selamlığına geldiği zaman. Kılıçalipaşa Camiinin önü mahşer kalabalığı olurdu. Namazdan çıkardı o mübarek adam. Bakarsınız bütün başlar o tarafa dönmüş. Herkes sevgili padişahlarını görebilmek merakında. Evet cuma namazından çıkardı o. Orman sessizliği dağılır birden bakarsınız. Münadiler bağırırlar mı sana etrafı yıkaraktan! Bağırırlar Allah bağırırlar, 'Mağrur olma padişahım senden büyük allah var!' diye. Kabarır mı sana ümmeti muhammedin göğsü kayalar gibi. Sonra aniden bir hüzün havası kaplar ortalığı. Çünkü ağlar o mübarek adam? 'Mağrur olma padişahım senden büyük allah var!' feryadını duyunca. Ağlar koskoca padişah. Ağlar kardeşlerim.»

Ve burada bir durak yapıyor, siliyordu ıslanan gözlerini Servet Bey. Dikkatler üzerinde olduğundan

memnundur da ayrıca. Konuşmayı başka alanlara kaydırmaktadır. Anlattığına göre: Şark cephesinde olmuştu harbe ilk atılışı. Mülazımı saniydi o zamanlar. Ruslar bir geliyorlardı ki, Allah inandırsın araziye yayılmış. Böyle tıpkı karasığır sürüsü. Nerelerden çıkıp da gelirler bunlar böyle mahşer kalabalığı gibi? Şaşırır Servet Bey. «Bu Ruslar da insan fabrikası mı var?» sorusunu sorar kendi kendine. Korkudan çişi gelir söylemesi ayıp. Ama sonra açılır harbe tutuşunca. Keser biçer önüne gelenleri.

Gene bir durak yapar Servet Bey. Nefeslenir. Sonra koyduğu yerden alır lafı: «Şimdi bu anlattıklarım tarih oldu ya aziz kardeşlerim,» der, «düşmanın da hakkını teslim etmek lazım. Şunu iyice bilmeliyiz ki, kazakların üstüne gelecek suvari yoktur dünyada bana sorarsanız. Atla beraber doğuyorlar o adamlar, atla beraber büyüyorlar. Biz çelik çomak oynarken, onlar da kılıçla oynuyorlar. Kazak bir kere kılıcını çekti mi aziz kardeşlerim, bunu benden duyun, yüzgeri kaçmayan millet yoktur. Yalnız biz Türkler ve Almanlar onlarla kılıç harbini kabul etmişizdir. Öteki milletler yan verip kaçmışlardır...»

Servet Bey'in duraklamasından yararlanıp birisi laf sokuyor araya:

«Yaa... Servet Bey Amca,» diyor, «siz güzel harp etmişsiniz, sağ olun da, Kars, Van, Trabzon ve daha başka yerleri de alıp silah omuza nerdeyse bastonla Sıvas'a girecekmiş Ruslar. Peki bu neden böyle oldu?»

Biraz bozulur gibi oldu Servet Bey: «Biz baştan beri ne anlatıyoruz be oğlum?» dedi. «Enver Paşa, Sultan Reşat'ı dinlemedi. Talat Paşa kenarda kaldı. Bu işler de böyle oldu.»

Adam gene durmadı: «Neyse bu günümüze de şükür demek gerek, yoksa tekmil Kürdistan elden gidecekmiş?»

Servet Bey biraz daha açmak istedi meseleyi: «Ruslar çekilip gittiler,» dedi. «Çünkü içlerinde ihti-

lal çıktı. Askerler zabitlerini dinlemediler bu haberi alınca. Hattâ Çar Ikinci Nikola'nın kardeşi Grandük Mikael cepheleri teftiş edince kederinden ağladı. Bu da bizim işimize yaradı, çektiler gittiler Anadoludan. Ama ben biraz evvel konuşan arkadaşın kullandığı **Kürdistan** tabirini anlamadım, aziz kardeşlerim. Bu meselede biraz tenvir etmek isterim sizi: Kürdistan tabiri memaliki Osmaniyenin idarî taksimatından galattır. Ve görülüyor ki bugüne kadar sürüp gelmiştir. Aslında Türkten başka millet yoktur şükür Anadolu'muzda ve olamaz da. Bizlere cumhuriyetin getirdiği tarih şuuruyla söylüyoruz ki bu böyledir...»

Ne de olsa ihtiyar, konuşuyor konuşuyor, yüz mumluk bir ampul gibi parlayıp önce, sonra da mum gibi sönüyordu süvariden emekli Yüzbaşı Servet Bey.

Işte o zaman başka masalardaki seslerin de canlandığı görülüyor, duyuluyordu. Ocağı yardımcısına bırakıp konusarak dinlenmek için Murat da karışıyordu dert dökenlere. Eğer hava tarih havasıysa, o da hep Ali Kemal'i anlatıyordu. Diyordu ki: «Gazetesinde zehir kusuyordu namussuz. Hep Anadolu harekatı aleyhine yazıyordu: Belki de Ingiliz casusuydu, orasını pek bilemem. Biz düşündük karar verdik, 'Bu Ali Kemal susar mı?' O bizim göstereceğimiz hünere bağlıydı, dedik. 'Susar.' Işte ondan sonra düştük peşine. Istanbul'da onu vurmak işten bile değildi. Böyle değildi. Böyle yapsak biz ne fayda sağlayabilirdik memlekete? Hemen hemen hiç. Onun için Ali Kemal'i Anadolu'ya göndermeliydik. Ancak orada postu para ederdi o kerhanecinin. Düştük peşine arkadaş. Adım adım izliyoruz. Bütün mesele bir dengine düşürmek ve sızıltıya meydan vermeden halletmektir işi. Nihayet Serkildoryan'a yakın bir yerde, berberde tıraş olurken kıstırdık herifi. Yüzünün sabunuyla çektik aldık dışarıya. Sonra Izmit'e gönderdik. Yaprak bile kıpırdamadı. Orada hesabını gördüler...»

Söz dönüp dolaşıp Ali Kemal'e dayanır da belediye memuru Cemal Bey susar mı? Onun da bir

çift sözü vardı bu bahiste söyleyecek. Tarih kitabında okumak değil öyle, çünkü Ali Kemal'in kendisini görmüştü Cemal Bey. Ve şöyle anlatıyordu: «Mütareke olmuş,» diyordu, «önce bir şaşkınlık oldu. Sonra herkes işine gücüne daldı şüphesiz. Ben de süt satıyorum o zamanlar. İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar İstanbul'da. Kan ağlıyor şehir. Sesimizi kısmışız arkadaş. Hürriyetlerimiz elimizden alınmış?»

Süslü Kemal çıkıyor aradan. Bu çatık kaşlı genç iiman amelesi:

«Hürriyetin elinden alınması ne demekmiş Cemal Bey? Kolların yerinde değil miydi senin? Takarsın beline tabancayı, savaşırsın düşmanla?»

Cemal Bey biraz da kızarak süslü Kemal'e dönüyordu:

«Dur be, oğlum. Kasketini değil kulağını ver bana. Koca Osmanlı ordusu teslim olmuş. Ben tek başıma savaşacağım düşmanla. Sen dalga mı geçiyorsun benimle?»

Kemal başını öte tarafa çevirir kıs kıs güler. Cemal Bey devam eder:

«Ha, ne diyorduk? Sesimizi kısmışız, hürriyetlerimiz elimizden alınmış. Nereye baksan İngiliz görüyorsun. Onların karışmadıkları şey yoktu ki. Her şeye karışıyorlardı. 'Tavuğu baş aşağı taşıdın,' gel. Yahu zaten biraz sonra kesilecek bu hayvan. Gavur aklı işte. 'Ekmekleri pis küfelerde taşıdın,' gel. Cebinde bir çakı mı bulundu. Haydi bakalım yapışırlar kulağına. Açarlar çakıyı. 'Elini uzat' derler. Uzatırsın. Çayıkı iki parmağının arasındaki bağlantı noktasına uzatırlar. Eğer parmağından uzunsa yandın. Dürterler, isterse elin ikiye bölünsün. Yani taşıdığın çakının boyu parmağından uzun olmayacak.»

İçini çeker Cemal Bey. Dinleyicilerini süzer ve sesini biraz daha yükseltir:

«Bizim Kemal de oturmuş burada akıl satıyor: Tabancayı belime takacakmışım, düşmanla savaşa-

cakmışım! Sen düşman işgali nedir gördün mü, a oğlum? Bıyığı daha yenice terlemiş, kendi hayvanına kamçı vuramıyordun be. Bunun ne demek olduğunu düşünebiliyor musun? Ingilizler yapışıyorlardı yakana: 'Neden bu hayvana kırbaç vurdun? Neden bu arabayı bu kadar fazla yüklettin?' Yaa, geçtik hürriyeti, kendi atına arabana sahip değildin. Kemal kardeşimiz buldu aydınlık günleri ya da aydınlık günlerde doğdu. Şimdi geniş geniş konuşsun bakalım. Biz yaşlandık meydan onların şimdi. Yaa... Işte böyleydi mütarekede Istanbul? Ben ne başaşağı tavuk taşıdım ne pis küfelerde ekmek satan fırınlardaydım ne de cebimde çakı bulunurdu. Ben süt satardım, aziz arkadaşlarım. Bayağı bildiğimiz inek sütü. Süte su da katardım harbi. Şimdi o bu deyip de burada doğruluk satmayalım. O devirler şimdi geçmiş olsa bile her şeyin aslını konuşmak elbette iyidir. Süt susuz olmaz bir kere. Katiyyen olmaz. En büyük dedemiz Sultan Osman'dan beri bu böyledir. Içinizde bilenler elbette az değildir, sorarım arkadaşlar hangi devirde süte su katılmamıştır bu memlekette? Bana sorarsanız daima katılmıştır. Eğer su katılmamış süt içmek istiyorsan inek besleyeceksin. O zaman bile saf süt elde edeceğiniz şüphelidir. Ineği sağarken parmaklarınız kaysın diye memeyi ıslatmak lazım. Haydi bakalım memeyi ıslatırken kaçtı mı bakracın içine su. Yani demek istediğim susuz süt olmaz ve yoktur. Bunu biliyorduk. Hep biliyorduk ama, bizim bilmemiz yetmiyordu ki, gel de anlat bakalım Ingiliz gavuruna. Kardeşim düşüyorlar peşime. Köşe bucak kaç ama, kurtulması ne mümkün! Almışlar ellerine bir alet, haydi bakalım daldırıyorlar güğümün içine. Ulan besmelesiz pezevenkler, vallahi şıp diye anlıyorlar sütün sulu olduğunu. Biz kalakalıyoruz öyle. Onlar da boci güğümü yere deviriyorlar. Hürriyetlerimiz elimizden alınmış, kimi kime şikayet edersin. Dökülen malına mı yanarsın, taşırken çektiğin zahmete mi? Neye sayarsan say. Allah, arkadaşlar, bir daha

bu memlekete düşman yüzü göstermesin. Ben bunu bilir bunu söylerim.»

Aradan karışanlar oldu:

«Sen de Cemal Bey bulamadın mıydı sütçülükten başka yapacak bir iş. Su koymazsan olmaz. Su koyunca da Ingiliz gavuru razı olmaz. Tutsaydın başka bir iş. Koskoca güğümleri sokaklara döktürmek daha mı bir güzeldi?»

Gülüyordu Cemal Bey. Başını sallıyordu. Bakışları kurnaz:

«Ben bırakır mıyım,» diyordu, «gül gibi işimi. Ingiliz boku mu yiyeceğiz işimizi bırakıp da?»

Gene soruyorlardı:

«Eee ne yapacaktın, ingilizlerin ordularına karşı ordu mu çıkaracaktın?»

Bu sorunun da cevabı hazırdı Cemal Bey'de:

«Ne ordu çıkarması canım! Zaten mağlup düşmüş ordularımız. Ben başka bir şey çıkardım onların karşısına. Fıtrî zekamızı çıkardım. Işin kurnazlığına kaçtım yani. Bakalım Ingilizler mi akıllıymış, yoksa Osmanlılar mı? Bunu onlara anlatacaktım.»

Meraktan dinleyenlerin gözleri açılmıştı:

«Nasıl? Nasıl? Nasıl?»

«Durun hele. Acele etmeyin,» diyordu Cemal Bey. «Şimdi hepiniz aferin çekeceksiniz bana. Ne yaptım bakın ben? Yarımşar okkalık iki yassı şişe buldum. Yıkadım. Içlerini suyla doldurdum. Sonra teker teker yerleştirdim ceketimin iç cebine. Ve başladım bu modelden satış yapmaya.»

Soruyorlardı gene:

«Nasıl? Pek anlaşılmadı?»

«Şimdi yanaşıyordum müşterinin kapısına. Bizim alıcılarımızın ne kadar süt alacakları malumdur. Eh, bu böyle olunca gerisi bizim insafımıza kalmıştır. Ben evvela sütü ölçeğin içine yukardan üç parmak kadar boş bırakmak şartiyle dolduruyordum. Sonra şişenin mantarını açıp cebimden su ikmalini yapıyordum. Bu da oldu mu, oldu. Çalıyordum o zaman ka-

pıyı: Buyurun sütünüzü! Böylece bulmuş oluyorduk işin kolayını. Güğümlerimde süt bitince gidip eve dolduruyordum. Şişelerde su bitince de yanaşıyordum çeşmelere. Ne suyu olursa olsun. Süt beyazdır farketmez. Yani Ingilizler de memnundu, ben de memnundum anlıyacağınız?»

«Eh...» dediler dinleyenler. «Bu kadarına da pardon Cemal Bey!»

O keyiflenmişti. Güle güle konuşmasına devam etti:

«Nereden açmıştık sözü?» dedi. Bir an düşündü sonra devam etti: «Ha, Ali Kemal'den açmıştık. Ali Kemal Beyoğlunda Zeki Paşa apartımanında oturuyordu o zamanlar. Sabah sütünü ben veriyordum. Yarısı süt, yarısı su. Zehir içsin namussuz. Burada biz besliyorduk, o gidiyordu Babıalide zehir kusuyordu. Bir gün bana demez mi yüzlü yüzlü: 'Be oğlum bu sütlerin sularını biraz az koy,' diye. Dedim ki: 'Beyefendi bu sütlerde su yoktur. Ingilizlerin konturollarında bu güğümler. Bırakın ki, biz eskiden de sulara süt karıştırmazdık, siz dahi biliyorsunuz,' Güldü Ali Kemal: 'Sen akıllı bir çocuksun ama, şu başındaki kalpak ne? Yoksa kuvayyı milliyeci misin?' diye sordu. 'Biz fakiriz beyefendi,' dedim. 'Nemize gerek bizim kuvayyı milliye, kuvayyı inzibatiyye! Başımızda kalpak varken bir de fes parası mı verelim şimdi?' Düşünmüştü o. Sonra elini cebine atmış avucuma bir dolu para sıkıştırmış, 'Bunlarla kendine bir fes al,' demişti. Ben sevinmiştim. Gerçi bir kerhanecinin elinden çıkıyordu ama, para paraydı. Ben yedim paraları böyle anafordan gelince. Sonra da utandım sütünü kestim adamın. Bir hayli uğramadım. Duydum ki, Izmit'e kaçırmışlar ve linç etmişler. Şimdi ahrette fes mi giyiyor kalpak mı; orasını bilmem ama, Ingiliz dostuydu deyyus. Bizim onu sütle beslevişimiz, gitsin Izmit salhanesinden başı kesilsin diyeymiş?»

Birtakımları gülmüş, bir takımları da derin derin

dalmıştı Cemal Bey hikâyesini kesince. Köşede oturup hiç söze karışmayan bizim Sadettin atılmıştı bu sefer ve şöyle bir soru sormuştu Cemal Bey'e:

«Peki Cemal Bey, ben şunu öğrenmek istiyorum, siz bu sütlerden —ki tarihimizin en güzel ineklerinin sütleri olduğu anlaşılıyor— Ingilizlere sattınız mı hiç? Evet Ingilizlere sattınız mı?»

Cemal Bey biraz bozuluyor, ama belli etmek istemiyor. Bakıyor Sadettin'in yüzü bıçak gibi keskin. Hiç de şaka yapıyor havası yok! Cemal Bey şakaya vurarak veriyor cevabını nedense. Ve şöyle diyordu:

«Nemiz varsa sulu susuz hepsini sattık Sadettin Bey. Malımız kalmadı hiç görüyorsunuz, güğümler boş. Kusura bakmayın sizlere de yarın uğrarız.»

Sorusu okkalıydı bizim Sadettin'in ama, Cemal Bey'in cevap olarak bulduğu kaçamak da yabana atılır cinsten değildi. Bir an suskunluk oldu bu iki kuvveti tartmak için ve aradan Badik Ismail karıştı lafa. Başlar onun masasına çevrildi. Bakalım ne söyleyecekti bu denizler tilkisi. Gözlerini Sadettin'den tarafa çevirdi:

«Sen beni dinle Sadettin Bey kardeşim,» dedi. «Cemal Bey'e sorduğun ve cevabını alamadığın sorunun cevabı bende.»

Kıyıdan köşeden sesler:

«Sen konuş, sen konuş Ismail Abi! Padişaha posta koymuş, taa Sinop kalelerine sürgüne gitmiş adamsın sen!»

Badik Ismail gümüş ağızlığından bir duman daha aldı. Üfledi ve dedi ki:

«Adam ormandan dönüyormuş vaktı zamanında omuzunda baltası. Ağustosun da ortası, cayır cayır yanar mı sana ortalık. Bir yudum su yok içecek, n'apsın? Aranırken bir karpuz görmüş yanından geçtiği tarlada. Karpuz, ama ne karpuz! Evlerden büyükmüş çocuklar. Düşünmüş adam. Evet bu karpuzdan biraz yiyebilse elbette ağzının çirişi çözülecek. Ney-

le bölsün karpuzu peki, bıçak kesmez, çakının sözü olmaz.»

Masalarda şaşkınlık:

«Allah allah! Karpuz mu? Yoksa yemyeşil bir dağ mı bu?»

Badik bir duman daha alır ağızlığından:

«Balta gelir bunun hakkından, demiş adam. Ben bir balta vurayım keskinlemesine, bir parça koparayım, demiş. Ve savurmuş baltayı.»

Tekmil gözler açılmış Badik Ismail'in deniz mavisi gözlerini ablukaya alırlar:

«Eeee...»

«O zaman ne olur biliyor musunuz arkadaşlar?»

«Ne olur, ne olur, ne olur?»

«Balta karpuzun içine dalar, şırak diye kaybolur ve karpuzun yarılan yerinde açılır kırmızı bir kapı.»

«Bireh, bireh, bireh!»

«Adam vaz geçer bir lokma karpuzdan. Düşer baltasının derdine. Girer bismillah deyip kırmızı kapıdan içeriye, ne görsün karpuz içi değil burası bir memleket. Hani çekirdekler? Hani karpuzun göbeği? Aksine yollar, dönemeçler ama ıssız...»

Yaşı geçkin bir dinleyici söylenir:

«Rabbimin hikmetinden sual olunmaz, mekanlar içinde mekan, zamanlar içinde zaman yaratır kudretine kurban olduğum. Âlemler içinde yeniden âlemler halkeder?»

Devam eder Badik Ismail:

«Karpuzun içi serin ama, balta görünmüyor. Adam başlamış baltasını aramaya. Dolaşırken orada kendi gibi bir beniâdeme rastlamış. Sevinmiş ve biricik biricik anlatmış derdini. Adam düşünmüş: Yahu demiş, ben burada koca bir deveyi kaybettim ve üç gündür aramaktayım. Daha ne kadar da arayacağım belli değil. Sen küçücük bir baltayı nasıl bulacaksın. Sen git hadi buradan. Ben enayi olduğunu kimselere söylemem,» demiş.

Çıt çıkmıyordu:

«Eee...» dediler şaşarak. «Kırk düğüm var Ismail Abi'nin anlattığı hikmette. Çözebilene aşkolsun.»

Badik Ismail bu sefer Sadettin'e döndü:

«Duydun mu oğlum hikâyemizi?» dedi. «Kıssadan hisse çıkarmak isteyenlere bu kadar. Sen hâlâ kalkmış, 'O sütlerden Ingilizlere de sattın mı?' diye soruyorsun. Görmüyor musun adam güya ingilizleri nasıl kandırdığını anlatırken, bizleri de kazıkladığını şecaatla söylüyor! Şecaat arzederken merdi kıpti sirkatin söyler.»

Susuyorlar. Bekliyorlar. Badik Ismail devam ediyor:

«Sen oğlum Sadettin, bu memleket yalnız dışardan mı işgale uğradı sanıyorsun? Içerden de işgale uğradık biz. Yazık ki bu iç düşmanın adını hâlâ koyabilmiş değiliz. Kimi babaları cephelerde çarpışan zavallı çocukların içtiği süte su kattı, kimileri de karılarımızın uçkurlarını çektiler. Sen hâlâ karpuzun içinde kaybolan baltayı arıyorsun Sadettin. Ali Kemal namussuz da, sanki bunlar namuslu muydular?»

Bomba gibi inmiş ve ortalığı tuzla buz etmişti Badik Ismail. Sadettin kendi söyleyeceklerini onun ağzından dinlediği için memnundu. Belediyeci Cemal Beyse en uygun tavrı almış, Badik Ismail'e karşı çıkmama kurnazlığını göstermişti. Konuştukları için şu veya bu şekilde yorum yapmadan ocağa döndü:

«Efendi bir çay yap benden Muratçım, Ismail Abi'mize» dedi. «Demli olsun. Büyüklerimizi daim dinleyeceğiz ve sözlerindeki hikmetten istifade edeceğiz.»

Aldı eline bardağı Murat. Demi koydu. Semaverin musluğunu açtı. Taşan suları attı tabaktan. Çayı bankonun üstüne itti. Yetişti Şeref. Bir şeker aldı sarı şekerlikten ve çayı kaptı. Murat ıslanan mermeri sildi. Şeref çayı Badik Ismail'e sundu. Süslü Kemal davranmak istiyordu bu sefer konuşmaya. Anlaşılan şuydu ki ağırlık liman amelesinin oturduğu masaya

kayıyordu. Badik çayından ilk yudumu almamıştı ki, Süslü Kemal soruyu yapıştırdı:

«Ismail Abi, bu Yavuz harp gemisinin borda zırhlıları kaç santimdi? Çok kalın diyorlar. Sen tecrübeli adamsın, bilirsin.»

Bir de tiryaki sigarası attı Badik'in önüne. Ismail sigarayı aldı. Özenerek ağızlığına taktı. Gülümsedi şöyle bir manalı ve Kemal'e döndü:

«Ben Yavuz harp gemisinin bordasındaki zırh kalınlığını hiç tetkik etmedim Kemal ama, mesela yaban keçisinin postunda kaç kıl olduğunu bilirim. Dirisinde değil postunda saydım. Tam bir milyon otuz üç tanedir. Şimdi bu son rakam olan üçü aklında tut sen. Üçün birini eline al ve başla saymaya, benim haklı olduğumu anlayacaksın?»

Süslü Kemal hiç bozulmadı. Aksine memnun oldu Badik onunla konuşmayı kabul ettiği için. Gene soruyordu:

«Ama abi, biz sözü Yavuz harp gemisinden açmıştık, nemize gerek şimdi bizim keçinin kılı?»

Badik gülmüştü bu sefer:

«Ha, sen ille de Yavuz'dan mı söz etmemi istiyorsun? Onu da anlatayım. Zırh kalınlığını ölçmedim ama, dünyanın en yaman harp gemilerinden biri olduğunu biliyorum. Hattâ Ingilizler donanmalarını verecek olmuşlar da değişmek için. Ismet Paşa, 'Olmaz' demiş ve Yavuz'u vermemiş.»

Süslü Kemal önündeki tablada sigarasını söndürüyordu:

«Abi, biraz yüksekten olmadı mı bu atış?»

Badik Ismail sakin:

«Ne yapalım oğlum, biz etraftan topladığımızı, aldığımız fiyata satıyoruz. Bir kârımız yok ki attın elini yakamıza. Işte geldik gidiyoruz, şen olasın Halep şehri. Bakıyorsun adam gözlerinin içine baka baka, gözlerini kırpmadan konuşuyor. Işin aslını bilmeyip de, lafın süsüne kapıldın mı yandın gitti demek-

tir. Bu memlekette, en büyük yalanı hiç yutkunmadan söyleyenler kazanıyor.»

Güldü Kemal:

«Bir dükkan açsaydık seninle Ismail Abi, yalan satardık?»

Badik istifini bozmuyordu:

«Ben işimden memnunum oğlum. Sen o dalgayı yalnız da kıvırabilirsin. Sermaye filan istemez. Yani, 'bir utanmaz yüz, tükenmez sözdür bütün sermayesi.' Bir şeye dikkat etmen lazım ama?»

Kemal meraklanmış görünüyordu:

«Nedir Abi?»

Badik şahadet parmağını kaldırdı ve hatırlattı:

«Yalanı çırılçıplak süremezsin Kemal ortaya, ona mutlaka bir gerçek süsü vermen, yutulur bir kılıfa sokman şarttır. Yoksa yalancılar bile alıcı olmazlar çırılçıplak bir yalana. Neden? Çünkü kolaylıkla satamazlar. Türlü güçlüklerle karşılaşırlar. Demek yalana biraz gerçek katacaksın. Süte su katar gibi. Beyazlığını da korumaya çalışacaksın.

Şeref masadan masaya gidiyordu. Birine çay, birine kahve bırakıyordu. Ütülü lacivert bir pantalon takmıştı ayağına. Beyaz açık yakalı gömleği temiz ve tiril tirildi. Yani yürüse Beyoğlu'na çıkabilir ve bu kıyafetiyle rahatça dolaşabilirdi. Kabataş lisesinin son sınıfında çakınca hiç aldırmamış, gelmiş babasının en candan yardımcısı olmuştu. Yarı kalmış tahsilinin aydınlığı vardı sanki yüzünde. Konuşurken gözlerini büzer, kâh da iri iri açardı. Gülüşünü hiç eksik etmez yüzünden dudaklarına bir sigara takmış da olsa. Özenerek kestiğimiz saçları daima arkaya taralı idi...

Bizim masaya da eğildi Şeref:

«Çocuklar taze dem var!» dedi. «Dolduruyorum. Havanız değişsin şöyle bir?»

«Doldur,» dedi Sadettin.

«Ehh,» dedim ben de.

Şeref masamızdan uzaklaşırken biz kendi âlemimize dönmüştük bile. Sadettin soruyordu:

«N'oldu Selman misafirleriniz?»

«Haa... onlar mı? Karı koca gelmişlerdi zaten. Teyfik Bey amcayı Gümüşsuyu askeri hastanesine yatırdım. Karısı da İzmit'e döndü.»

Şeref çaylarımızı getirdi. Şekerlerini attık, karıştırmaya koyulduk. Ben devam ettim:

«Teyfik Bey amca perişan be Sadettin. Ben işlerine koştum hastaneye yatırdım da ama, bir var ki üzüntüden kurtulamadım?»

«Neymiş hastalığı? Sen Kızılaya yazıl bari. Nerde felaket var oraya koşarsın. Neymiş bu Teyfik Bey amcanın hastalığı?»

«Öyle deme Sadettin, sen şiir yazan bir adamsın. İnsanların acılarını görmezden gelebilir miyiz biz? Hele ki böyle bir aile dostu olursa?»

«Çifte gidemeyen, yaşlanan öküzü keserler, sucuk yaparlar. Hurdalaşan insanın da bir köşeye fırlatılıp atılmaktır kaderi. Bugün bizim bunu kabul etmekten başka çaremiz yoktur.»

«Belki öyle ama, can varsa insanda umut da onunla beraberdir. Hasta bakılmak ister, yaşamak umudunu sonuna kadar yoklamak ve sürdürmek ister. Yapısı eski canlılığına kavuşmak şansını ebedî kaybetmiş bile olsa o tutunduğu umut noktasından kopmamak ister.»

«Eh, biraz öyle. Peki neymiş hastalığı?»

«Çisini tutamıyor be, Sadettin. Adam devamlı bunun üzüntüsünde. Aklını oradan ayıramıyor. Bilmem caresini bulabilecekler mi?»

Sadettin düşündü:

«Bilmem ki?»

Süvariden emekli Yüzbaşı Servet Bey günlük konuşmasını yapmış, çıkmış gitmişti. Belediye memuru Cemal Bey ise önüne bir gazete çekmiş onunla halleşip duruyordu. Beride Badik İsmail ve Süslü Kemal çekişmesi sonuna gelmek üzereydi. Biz köşe-

mizde kendi âlemimizdeydik Sadettin'le. Şeref geldi. Masamızdan bardakları alırken eğildi Sadettin'e beni göstererek:

«O meseleyi açtın mı Selman'a?» dedi.

«Yoo...» dedi Sadettin.

Şeref yüzünü buruşturdu:

«Oldu mu ama?»

Sadettin yatıştırmak istedi onu:

«Yahu Şeref. Ben akşama kadar kırk defa anlatırım o meseleyi Selman'a. Sen öbür işleri hallet.»

Şeref uzaklaştı. Sadettin'e döndüm:

«Nedir bu?»

Sağını solunu biraz kolluyor Sadettin sonra oldukça yavaş:

«Bir toplantı olacakmış iki üç güne kadar. Şeref söyledi bana. Seni de haberdar etmemi istedi. Işte onu soruyor şimdi. Sana haber verip vermediğimi anlamak istiyor.»

Biraz şaşırmıştım sordum:

«Ne dedin sen?»

«Olur, dedim. Başka türlü de bir cevap veremezdim ya.»

«Biraz savsaklasaydın iyi olurdu gibime gelirdi Sadettin?»

«Biz çevremizde belki de tesir derecesini hesap edemediğimiz kışkırtmalarda bulunduk. Bu elbette bir kımıldama yaratacaktı ve yarattı. Bana kalırsa bu kımıldanıştan ürkmemeli ve gidip neler yapmak istediklerini öğrenmeliyiz?»

Ikimiz birden uzatıyoruz ellerimizi sigara paketine, önce Sadettin yakıyor, sonra da ben ve fikrimi yürütüyordum:

«Öğrenmeliyiz de beni ilk anda şaşırtan şu oldu. Madem yeni fikirleri önce biz atmıştık Tophane Boğazkesen'de, ilk toplantı fikri de bizden gelmeliydi. Halbuki öyle olmuyor. Başkalarından geliyor teklif. Neden? Biz fikrî hazırlıklarımızın henüz baş-

langıcındaydık da ondan. Şimdi bizim duraksadığımızı görenler bizi aşıyorlar. Öyle değil mi?»

«Öyle, öyle ama, onlar da fikri hazırlıklarını yapmış, daha doğrusu bu işin ilk adımını aşabilmiş kimseler değiller. Bu bakımdan bizi geçebileceklerini hiç sanmıyorum. En akıllıları şu Şeref değil mi? Ben onun bir gazeteyi eline alıp da herhangi bir konuyu sonuna kadar okuduğunu görmedim. Demek ki, alfabeye henüz girmemiş. Biz ise kitaplar karıştırıyoruz.»

«Beni üzen de bu ya Sadettin, onlar bizi sürükleyip götürecek güçte değil. Biz de ama, onları kontrol edebilecek güçte değiliz. Çünkü fikir hazırlığımızı yapıp bir hareket için kemikleşmiş değiliz.»

«Tam hedefi bulan yerinde bir değerlendirme, Selman. Buna rağmen toplantıya gidiyoruz. Kararımız karar değil mi?»

«Evet, gidiyoruz Sadettin.»

Cevabım, pek öyle canı gönülden verilmiş bir cevap değildi. Bereket Sadettin anlamamıştı bunu. Ben hep uzaklarda konuştuğumuz arkadaşı düşünüyordum. Onun için bir adımım ileriye giderken, bir adımım da geriye çekiyordu beni. O olsa, şimdi böyle velevki bir köşede de kahve havası içinde ciddi konuları konuşmaya razı olur muydu? Olmazdı. Demek biz hâlâ çürüğe basıyorduk. O ise sağlama. Ama daha beni aramamıştı. Demek birtakım şeylerin olgunlaşmasını bekliyordu, dur bakalım.

GÜNEŞ üstüme doğmuşsa eğer o günümü kaybolmuş sayarım. Onun için uykuda bile garip bir yarıştayımdır zamanla. Gerilerde değil hep önde olmayı istemişimdir. Çoğusu bunu başarmışımdır da. Nasıl nasıl? Kestirmesi o kadar zor mu, erken kalkarak. Evet ben, hasta değilsem şayet hep erken kalkıyordum. Kaleme alacak bir şey değildir belki bu başkalarına sorarsanız. Ama ben öğünüyordum. Hem öyle çalar saatla değil, kimsenin gelip yorganımı üstümden çekmesiyle değil, kendi kendime fırlayıp kalkıyordum yataktan. Günlerce, haftalarca, aylarca mı, hayır yıllarca. Evet sabahların alaca karanlıkları dağılmadan ben evimin kapısını çekmiş oluyordum.

Iyi mi, yoksa kötü mü yapıyordum? Böyle de bir soru sorulabilir? Nasıl cevap verecektim ama, burasını düşünmek için hiç fırsat bulamamıştım ki! Yeni bir güne adım atarken en tabiî davranışım buydu benim. Bravo doğrusu, diyerek karşıma öğülecek bir şey yaptığımı söyleyenler çıkarsa, hemen o şerefin babama ait olduğunu söylüyordum. Çünkü beni sabah uykularına hasret büyüten oydu. Erken kalkmaya alıştıran oydu. Tatlı bir karanlıkta kayarak koyu bir gecenin eteklerine vardığımda, beni çağıran bir ses duyardım aralıklı aralıklı: «Haydi kalk Selman öğlen oldu! Haydi kalk Selman öğlen oldu!» diyordu o yapışkan ses. Ben de hemen silkinip çevik bir tay gibi yerimden fırlıyordum. Aranıyordum elimde ol-

mayarak bir an uykuma kıyanın kim olduğunu. Odada gözlerimi gezdiriyor, babamı başucumda buluyordum.

O kumandasını veredursun bir boşluğunu bulmak, şöyle biraz daha kestirmek, garip garip mırıldanarak gerinmek, sağa sola bakmak aval aval, pantalonu ayağa takarken uyku sersemliğiyle düşmek, mintanı tersinden giymek, düğmeleri iliklerden farkına varıp düzeltmek, biraz sağa sola kabınmak memelerini arıyan buzağılar gibi, yani bunlara benzer türlü oyunlarla vakit öldürebilir miydim? Böyle şeyler yapabilir miydim? Yok yok boşuna zahmet olurdu bu acemi numaralar. Uykudan kalkışımı katiyyen savsaklayamazdım. Hiç mi hiç, ufak tefek cinsten de olsa kaytarıcılığı bağışlayan bir adam değildi benim babam. Değil öyle uzun boylu oyalanmak, biraz sallanacak olsam bel kayışını çıkarır üstüme yürür, sözcüklerini dişleriyle çiğneyerek: «Seni gavur herif seni!» derdi.

Sonra sonra ama, yani ben büyüdükçe babam bel kayışını sıyırıp «Seni gavur herif seni!» diyerek hışımla üstüme gelmekten vaz geçmişti. Hattâ hattâ kalk saatlarını da benim reyime bırakır olmuştu. Ne var ki ama «Haydi kalk Selman öğlen oldu!» çağırışı kulaklarımdan bir türlü silinip gitmemişti. O saatlar gelince ister istemez bu canavar düdüğünün uğultusunu içimde duyuyordum. Kendi kendime kalkıyor da olsam değişen bir şey yoktu. Hep o eski tavşan uykularıydı uykularım. Geceyi kara bir koyun postu gibi sürüyüp belli bir çizgiye getirince, odanın tavanında çınlıyordu o ses: «Haydi kalk Selman, öğlen oldu!» diyordu sanki babam. Kalkıyordum. Geçmiş acıların korkusuyla gözlerimi odada gezdiriyor, ama başucumda babamı göremiyordum...

Bugün de öyle olmuştu işte. Kalkmış giyinmiş, yola koyulmuştum. Babam sabah namazını bitirmeden ben Küçükpazar'dan Eminönü'ne varmıştım bile. Karaköy'e sandalla geçmiştim oradan. Resmen günah

işleyen Galata kerhanesi uykulardaydı. Ekşi kadın teri kokusu soluyordu ara sokaklar. Külhanbeyler bıçaklarının hakkına zavallı kadınların koyunlarındaydılar. Tütün ve anasondu sanki orada her şey. Kaşlar rastıklı, yüzler boyalı, belki de kan vardı kadınların pörsümüş memelerinde. Belki de şöyle bir bıçkın türküsüyle girmişlerdi geceye: Galata yollarını duman bürüdü / Külhanbeyler gacosunu aldı yürüdü / Benim de ömrüm mapuslarda çürüdü / Sürü sürü sürü, sürüden ayrılan koyun / Yataklar yaptırdım gel yarim soyun.

Yürüdüm oradan Tophane Boğazkesen'e doğru. Necatibey caddesinde tramvay yolları uzayıp gidiyordu. Çöpçüler süpürmüşlerdi canlıların geceden kalan tabanlarını. At fışkılarını, sarhoş kusmuklarını, boş sigara kutularını çöpçüler süpürmüşlerdi. Şimdi yollarda karpuz kabukları yoksa, şimdi yollarda kağıt parçaları, balık kafaları yoksa, eski teneke parçaları, sebze dökütüleri yoksa, çürük meyvalar, cam kırıkları yoksa... Demek oluyor ki, daha hiç kimseler uyanmadan temizlik işçileri geçmişler buralardan...

Biraz sonra gazeteci çocuklar fırlayacaklardı yan sokaklardan ve ana yola dalacaklardı kırlangıçlar gibi. Koşarak kanat çırparlarken, kulaktan kulağa akacaktı sesleri çığlık çığlık: «Akşam... Cumhuriyet... Tan! Tan! Tan!» diyerek bağıracaklardı. Onlar koşarlarken hışım gibi, tek tek kapıları açılacaktı yorgun evlerin. Dışarıya uykulu başlar uzanacaktı ve ellerini sallayarak keseceklerdi çocukların yollarını: «Oğlum Akşam ver, oğlum Cumhuriyet ver, oğlum Tan ver...» Gazeteler alınınca kapanacaktı kapılar ve sonra dükkanlar ağır ağır kepenklerini kaldıracaklardı.

Önce kahveciler, fırıncılar geceden açık sayılırlar. Sonra manavlar, daha sonra kasaplar. Kasaplardan sonra bakkallar, börekçiler, çorbacılar, aşçılar, tütüncüler, şerbetçiler, köfteciler, sakatatçılar, kola-

cılar, terziler, kunduracılar, mezeciler, meyhaneciler, lostracılar, kömürcüler, sayacılar, eskiciler, nalburlar, aktarlar, tuhafiyeciler, radyo tamircileri, elektirikçiler, berberler dükkanlarını açacaklardı.

Yürüyordum Tophane Boğazkesen'e doğru. Necatibey caddesi yeni yeni uykusundan uyanıyordu. Ortaköy Eminönü tramvayı geliyordu karşıdan. Yayaların sayıları anbean artıyordu. Temizlik işçileri geçmişlerdi demek hepimizden evvel buralardan. Omuzlarında silahları —yani süpürgeleri— pisliklerle, hastalıklarla savaşan kahramanlar... Geceden kalan insan tabanlarını süpürmüşlerdi. Kim tanıyordu, kimler tanıyorlardı bu meçhul askerleri? Onlar on ikişer lira aylık alarak, doğru dürüst karınlarını bile doyuramadan, çocuklarının altlarını alan köylü analar gibi hiç iğrenmeden belki, koca bir şehri temizliyorlardı.

Hem yürüyor, hem de düşünüyordum. Bir şey kafamı kurcalamaya başlamıştı son zamanlarda. Bir türlü aydınlığa kavuşturup içinden çıkamadığım bir şeylere takılır olmuştum. Temizlik işçileri üzerineydi aranışlarım. Şöyle soruyordum kendi kendime hep: «Çalışanların içinde en saygıya değer işleri yapanlar kimlerdi?» Ve düşünüyordum, çeşitli iş kollarında çalışanları katar katar geçiriyordum kafamdan. Kolaylıkla bir seçme yapamıyordum. Sıra temizlik işçilerine gelince ama, işler değişiyordu. Sabahların alaca karanlıklarında görüyordum onları. İçimde acıyla karışık bir soru şekilleniyordu. Diyordum ki, «En saygıya değer işleri yapanlar onlar mıydı acaba?» Ve içim rahat cevaplıyordum sorumu: «Evet evet onlardır.»

Temizlik işçilerinin değerlerini anlamak için bir an onların olmadığı bir şehrin halini düşünmek yetiyordu. Önümde canlanan dehşet manzarasında ürperiyordum. Korkuyordum. Çöp yığınları doldurmuş köşe başlarını düsünün. Namussuz bir koku ki, burnunuzu tıkasanız da oralardan geçemiyorsunuz. Bu yetmiyormuş gibi bir de azgın fareler ordusu kuşat-

mıştır her yeri. Tiksiniyorsunuz. Adım atamıyorsunuz. Öteden düşman uçakları gibi takım takım inerler mi kargalar? Kart sesli leş kargaları. Gözlerinizin oyulmasından korkarsınız. Bu böyle olunca salgın hastalıklar da tehdide başlarlar mı insanları haydi bakalım. Evet böyle bir şeyin lafını bile etmek ne kadar korkunçtur. Bizleri bu tehlikelerden kimler koruyorlardı?

Soru böyle konulunca ortaya ister istemez cevabı da şöyle oluyordu: Bizleri iğrenç farelerden, leş kargalarından, salgın hastalıklardan silahları —yani süpürgeleri— omuzlarında her sabah alaca karanlıkda savaşa giren sağlık ordusu, yani temizlik işçileri koruyorlardı. Siz hiç cami önlerinde tabutu bayrağa sarılı çöpçü ölüsü gördünüz mü? Ben görmedim. Siz hiç bir insan topluluğuna karışarak «Koca semt derin uykulardayken caddeleri ben süpürdüm,» deyip bir çöpçünün öğündüğünü gördünüz mü? Ben görmedim. Neden neden ama? Işte ben hem Tophane Boğazkesen'e doğru yürüyor, hem de bunları düşünüyordum...

Ben vardığımda dükkanı açılmış buldum. Çırak ufaktan ufaktan temizliğe başlamıştı bile. Iyi bir haberdi bu. Memnun girdim kapıdan. Hizmetlerin bugün de sırasında yürüyeceği anlaşılıyordu. Yerli yersiz üzülmeyecek, sinirlenmeyecektik demek? «Günaydın» dedim. Uyku şişliği henüz gözlerindeydi çırağın, öyleyken gülümsedi, «Günaydın kalfa» cevabıyla beni karşıladı. Damarınca git, yumuşak davran, on sert emirleri ver, yapmam demezdi Sami. Aramızda pek fazla bir yaş farkı yoktu, ama ben onun kalfasıydım. Çalım satmayı sevmezdim oldum olası. Sami'ye her zaman için insanca davranıyordum, o da beni seviyordu. Çırak kalfa zıtlaşması yoktu yani aramızda.

Ceketimi askıya astım ve buyurmaya başladım

tatlı tarafından: «Aynalara dikkat et Sami! Karasinekler her zaman için bize oyun edebilirler.» O silmekte berdevamdı, «Peki kalfa.» Üstünkörü olmamalıydı hiç bir iş, yeniden kulağını büküyordum: «Aldanma Sami, açıl açıl da bak arada, sağını solunu gözden geçir, aynadan akseden ışık yanıltmasın seni.» Sami bir sağından bir de solundan bakıyor, açılıp süzüyor şöyle bir aynada kendini ve tekmili veriyor gülümseyerek: «Tamamdır kalfa.» Keyifleniyorum. Ayna dediğin ayna gibi olmalı silinince ve vaatları atıyorum ortaya bol keseden: «Haydi aslanım göreyim seni! Çaylar benden bugün. Börek de alabiliriz evelallah. Yeter ki her şey farzı farzınca olsun.» O ikinci aynanın temizliğine geçiyordu daha bir zevklenerek.

Koltukların arkasına şöyle ortalama koyduğumuz sehpanın üzerindeki mecmuaları düzeltiyordum. Gerçi eski şeylerdi bunlar, ama olsun. Müşteriler sıra beklerlerken sıkılmamak için şöyle bir göz atarlardı. Aydabir, Yarımay ve hafta mecmualarıydılar bunlar. Fırsat buldukça da yenilerini alıyorduk. Sehpayla arka duvar arasındaki boşlukta durunca şöyle belden yukarı rahatça bakılacak bir aynamız daha vardı. İyi bir şeydi. Müşteriler tıraşları bitip koltuktan kalktıklarında kendilerini yakından bir de o aynada gözden geçirirlerdi. Bir de dükkan kapısından girince tam karşıya düşen bir ayna vardı ki önünde lavabosu. Orada biz ellerimizi sık sık yıkıyor saçlarımızı tarıyorduk.

İki koltuğumuz vardı topu topu. Az mı çok mu bir berber dükkanı için. Buna verilecek cevap gününe hattâ saatına göre değişir. Müşterinin az olduğu günler ve saatlarda iki koltuk bize yetip de artıyordu. Ama müşteri bastırınca da iki koltuk yetmiyordu. Cumartesi günleri sağımıza solumuza bakacak zaman bile bulamazdık. Ertesi gün pazar olduğu için dükkan dolar taşardı. Böyle olduğu günler elimizi çok çabuk tutmamız gerekirdi. Biraz gayret edince

usta bir taraftan, ben bir taraftan işlerin üstesinden geliyor, hemen de hiç kimseyi darıltmıyorduk.

Böylece sürüp gidiyordu işlerimiz. Yani bir hesaba göre dükkanımızda iki koltuk fazla, bir hesaba göre de azdı. Saat saat gün gün değişiyordu dükkana gelen müşteri sayısı. Ortalama 14 saat çalışırdık günde. Daha doğrusu en azı bu kadar. Bazan daha fazla da olabiliyordu. Müşterinin arkası alınmadan paydos edemezdik. Bazan da oldukça erken kaçmak fırsatları buluyorduk. Ustanın yüzü gülerdi geç vakte kadar devam ederse iş. Ama benim, çırağımız Sami'nin, yüzlerimiz asılırdı. Ben haftalıkla çalışıyordum. Sami de bahşişine, yani müşteriler ne verirlerse ona çalışıyordu...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Tıraş makinalarını iyice gözden geçir!»

«Silerim yağlarım Selman abi, sen merak etme...»

Ben işimi seviyordum. Ben işimi sevmiyordum Tuhaf değil mi aynı şeyi hem sevmek hem de sevmemek? Evet tuhaftı ama, ne yapayım ki böyleydi. Biraz olup bittiye getirilmişti benim berberliğe başlayışım. Ben bu işi istememiş, ama bu işe adeta itilmiştim. Sonra sonra insan yapısının soğuk suya alışması gibi bu işe ısınmıştım. İşte hem sevmek, hem de sevmemek buradan ileri geliyordu. Hikâye oldukça eskidir ve babamın garip huylarıyla çok yakından ilgilidir...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Temizlikten sonra unutturma, usturaları bileyelim.»

«Başüstüne Selman abi, hatırlatırım.»

Bir tuhaf adamdı benim babam. Garip garip huyları vardı ve içene kapanıktı. Onun için sadece dükkana gider, dükkandan da evine gelirdi. Bunun dışında hiç sokağa çıktığını görmemişizdir. Ne kah-

veye gitmiştir, ne de berbere. Yıllarca evet yıllarca böyle bir niyetle evden çıkmamıştır. «Kahve istersem evde pişirir içerim. Hamam yapacak olursam Allahın suyu mu tükendi, ısıtırım kazanı» diyordu. Eskişehir'in o güzelim kudret hamamları onu bir gün bile çekmemiştir. Elli yaşını çoktan geçmiş olmasına rağmen kaplıcası olan bir vilayetimizde hiç hamama gitmemişti. Öyleyken bir kere bile Eskişehir'in kudret hamamlarını görmeye yanaşmamıştır. Köprübaşı'nda Aliş'in kahvede ayak ayak üstüne atıp bir nargile içmemiştir. Hakkı Çavuş'un o güzel kahvesinin nerede olduğunu belki de bilmezdi...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«O kantaşlarını iyice elden geçir. Uçları kanlı olabilir.»

«Bakarım. Oldu Selman abi.»

Su evde ısınır, yıkanma suyu. Kahve de evde pişer. Ne kahveye gider babam, ne de hamama. Oldu. Demek böyle de olabiliyordu. Ya berber. İnsan on beş günde bir berbere gitmez miydi? Gençliğinde ne yapardı bilmeyiz, ama, görüyorduk ki babam berbere de gitmiyordu. Ustura ne güne duruyordu evde, makas, tıraş makinası, tarak, berber kayışı ne güne duruyordu? Çeşitli fırçalar cımbız ne güne duruvordu? Berber aletlerinin her cinsi bulunuyordu babamda. Cuma günleri oldu muydu, kendi kendine uğraşır dururdu, sakalımı düzelteceğim diye. Başına gelince onu bir dert saymıyordu. Çünkü başı keldi babamın.

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«O süblime kavanozlarının kapaklarını iyice kapa ve sil.»

«Oldu Selman abi. Şimdi onları alıyorum ele.»

Başı keldi ama, ne de olsa ensesinde, kulak arkalarında saçlar vardı. Babam sakalını düzeltince, 'Şu ensemi düzeltiver Selman,' diyor ve tıraş maki-

nasını elime tutuşturuyordu. Ben de elime alıp sıfır makinayı becerebildiğim kadar uğraşıyordum. Tabiî annemden daha iyi yapıyordum bu işi. Babam artık hususî bir berbere sahip olduğu için seviniyordu. 'Hadi bakalım Selman, zanaatın kötüsü olmaz. Öğren de yapma istersen' diyordu. Belki de kel olduğu için gitmiyordu berbere. Orasını bilmiyorduk. Evet böyle bir sakıncası da olabilirdi. Sadece cimri olduğunu düşünmekle, belki de bizler yanılıyorduk. Başı kel olduğu için evde tıraş olmak zorunluğunu duyuyorsa, ona hak vermemiz lazımdı bu davranışında.

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«O garson Sıtkı, geçende olduğu sakalın parasını vermedi.»

«Gelince hatırlatırım Selman abi. Ikisini birlikte alırız.»

Ama, beri tarafta ben enseye makina tutmaktan başlayıp, makasla kulak arkalarını da düzeltmeye başlamıştım. Tıraş makinası derken makası da elime almış, tarak tutmayı öğrenmiştim. Babam memnun oluyordu ben titizlik içinde çalıştıkça. Elimden böyle bir iş geldiği için ben de gururlanıyordum. Uçurtma uçurmaya, çelik çomak ve aşık oynamaya benzemezdi bu. Ne demekti benim yaşımda bir çocuğun böyle bir işde başarı göstermesi? Bunun kıymetini bilen bilirdi. Öte yandan berberlik de önemli sayılan bir işti. Terzilikten, kunduracılıkdan hiç de aşağı tutulmuyordu...

«Sami!»

«Buyur Selman abi!»

«Iki çay söyle Murat'dan, benimkisi açık, bol şekerli olsun.»

«Şimdi kalfa.»

Önce tıraş makinasını almıştım elime. Sonra da makas ve tarak. Elim bunlara alıştıkça ustura kullanır olmuştum bir taraftan. Böylece babamın hususî berberiydim ben. Sonra yıllarca devam etmiştim bu

işe. O kadar ki, bazan komşu çocuklarının da saçlarını kesip annelerinden hayır dua, ablalarından da gülücükler alır olmuştum. Yani böylece usta yüzü görmeden berbere çıkmıştı adım. Annem beşiğimi sallarken 'Paşa olur işallah' demiş miydi, bilmiyorum? Ben Paşa olamazsam bile berber de olmak istemiyordum. Onun için söylüyordum yıllarca sonra 'Ben işimi seviyordum. Ben işimi sevmiyordum,' diye. Peki berber olmayıp da ne olacaktım? Bunu hiç düşünmemiştim işte. Okuyup gidiyordum. Sınıfımın birincisi sayılırdım.

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Pudralıkları doldur. Müşteri yanında paket açmayalım.»

«Selman abi ben de onları alıyordum ele.»

Ensede, başta, suratta durmadan uzayan kıllar. Ve durmadan geçen ya da durmadan geçen yıllar. Yeni senelerin neler getireceği önceden bilinmiyor ki. Ben ilkokulu —bir senem daha kalmıştı— bitirseydim, orta, lise ve üniversiteyi bitirseydim; bir doktor, ne bileyim bir mühendis olabilirdim en azından. Hesaba hendeseye aklım yatkındı. Sınıfın temizlik sağlık işlerini de ben kontrol ediyordum. Sınıf başı olarak bir işim de buydu. Ama babamın hesapları baskavmış. 'Benden bu kadar Selman,' dedi, ben daha ilkokulu bitiremeden. Başımdan aşağı kaynar su dökülmüş gibi yanmış, buzlu sulara yuvarlanmış gibi donmuş kalmıştım. '14 yaşında bir çocuğa verilen ekmek sadaka yerine geçer, ben sana bakmaya mecbur değilim,' diyordu aynı zamanda babam. Haydi bakalım bu olmuş muydu? Neler söylüyordu babam ve ben ne yapmalıydım?

«Sami!»

«Buyur kalfa?»

«Bana bir Serkildoryan al şuradan.»

«Sen sigaraya pek düşkün değildin Selman abi? Şimdi sabah sabah.»

«Bir paket al sen, bugün içeceğim!»

Evet ben ne yapacağımı bilmiyordum, ama babam biliyormuş. 'Peki ben ne yapacağım baba?' sorusunu sorduğumda, biraz düşünmüş, 'Berberlik yapacaksın Selman,' demişti. 'Olur baba,' demek içimden gelmemişti ama, 'Olmaz!' diyebilecek gücü de kendimde bulamamıştım. Eğmiş başımı yürümüştüm çaresiz. Berber Hasan usta dükkan komşumuzdu. Eşiğinden adımımı atınca bakmış ve o gün bana ilk ve son defa gülümsemişti. Ben durmuştum orada sıkıla sıkıla. 'Elini öp' kumandasını vermişti babam Ilerlemiş Hasan ustanın damarlı zayıf tütün kokan elini öpmüştüm. Sonra duvarlarda gezdirmeye başlamıştım gözlerimi... Bir tarafta duvar takvimi ve onun yanında matbaa baskısı renkli bir Gazi Osman Paşa resmi vardı. Beriki duvarda ise bir levha siyah zemin üzerine altın yaldız iki satır. 'Onu oku bakalım,' demişti Hasan usta. Ben de okumuştum: **Her seherde besmele ile açılır dükkanımız / Hazreti Selman'ı paktır pirimiz üstadımız.** Babama dönmüştü bu sefer Hasan usta: 'Ihsan pirimizden, gayret bizden komşu," demişti...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Limon kolonyalarını gözden geçir, şişeler boş olmasın!»

«Menekşelerin yeşil yeşll süsü var, limonlarr dolduralım abi.»

'Pirimiz Selman, çırağımız Selman, rabbimizden ferman' demiş takılmıştı bana Hasan usta. Ilk müşterimiz sakalı fırça gibi uzamış top yüzü esmer bir adamdı. Çekti koltuğu usta müşteriyi oturttu. Ben tıraş leğinine su koydum. Ve astık adamın boynuna. O da leğeni altından tutmuştu. Bismillâh demiş usta, sağ avucuyla leğenden su alıp başlamıştı müşterinin sakalını yumuşatmaya. Bir taraftan da dua eder gibi bir şeyler söylemeye koyulmuştu: **Gafil olma gel tıraş ol eyle icra sünneti / Hazreti Selmanipak'tir pirimi-**

zin şöhreti. Müşteri derin bir saygı havasında dinlemişti ustamı. Usta bu sefer eline bir kalıp Hacı Muharrem sabunu alıp adamın yüzünü köpürtmeye koyulmuştu. Bu da bitince leğen boyundan alınmış, kafa koltuğun arkasına dayatılıp, ustura kayışa çekilmeye başlanmıştı...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Tozsabun kutularına bak sonra müşteri yanında paket açmayalım.»

«Tamam Selman abi.»

Hasan usta adamın şakağına başparmağıyla işareti koyup usturanın ucuyla başlıyordu sakalı aşağıya doğru sıyırmaya ve ateşli ateşli de anlatıyordu bir taraftan. 'Ben olsam leçperin yerinde' diyordu, 'hiç kilesi iki liradan buğday verir miyim? Ne bu buğday mı? Yoksa Porsuk çayından kürek kürek alınan kum mu? İki liraya bir çift yemeni zor alınıyor bugün. O da çarık kadar dayanmıyor.' Usta anlatıyor, ben bakıyordum. Bıçak kesmiyor, adam gözlerini kırpıştırıyordu. Usta farkına varıyor, 'Ne o acıtıyor mu bıçak,' diye soruyordu müşteriye. Adam suçlu suçlu, 'Eh biraz,' diyordu. Hasan usta güya şaşmış görünüyordu, 'Söylesene be muhterem.' Duvardaki bir buçuk arşınlık kayışa uzanıyordu ve başlıyordu bıçağı aşağı yukarı çekmeye. Tuhaf değil mi, bıçağın sırtı kayışa değiyor ama yüzü değmiyordu. Ne usta ne müşteri bunun farkına varmıyordu. Ben bakıyordum. Hasan usta anlatıyordu...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Bir Tan al bana şuradan.»

«Oldu abi. Geliyor dedik.»

'Vermem buğdayın kilesini iki liraya ben olsam,' diyordu Hasan usta. İlk çıktığı noktada diretiyordu. Müşteri gözlerini kırpıştırdıkça kırpıştırıyordu kör usturanın acısından. Gene de ustayı cevapsız bırakmıyordu: 'Ne yapacağız Hasan usta? Vermeyip de ne

yapacağız. Borç gırtlağı aşmış bir kere. Iki ayağımızla kapana kısılmışız.' Hasan usta sesini daha da yükseltiyordu: 'Vermem muhterem vermem. Ben olsam leçperin yerinde doldururum arabalara buğdayı. Götürür boci ederim porsuk çayına. Ben kilesi iki liraya buğday vermem. Yirmi okka buğday bir çift çarık parasına oldu mu bu? Hükümet elbette bir şey düşünecek.' Müşteri artık sesini çıkarmıyordu. Tıraş da bitiyordu bu arada çok şükür. Basıyordu adamın suratına sarıya boyanmış nışadır suyunu Hasan usta. Ateşler çakıyordu adamın gözlerinden of, af. 'Sıhhatler olsun,' diyordu, müşterinin boynundan peştamalı alıyordu...

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Temizlik bitti mi şimdi?»

«Bitti Selman abi.»

Ikinci müşterisi bıçkın bir adama benziyordu Hasan ustanın. Girmiş dükkana ve biçim keserek fırlatmıştı kasketini peykeye. Ben kasketi almış askıya asmıştım. Bu arada Hasan usta gözlüğünün camını siliyor, koltuğu çekiyordu. Yüzü sarı, sakalı seyrek ve yumuşak görünüyordu adamın. Hasan usta sabunluyor ve soruyordu: 'Sıddık nerelerdesin? Hangi işlerin peşinde dolaşıyorsun? Görünmedin bu günlerde?' Çatık kaşları kalkıp iniyor adamın. Biraz isteksiz oynatıyor dudaklarını. Gene de cevapsız bırakmıyordu soruyu: 'Kimi zor sever Hasan usta, kimi de zar. Ben o işlerin peşini bırakmadım. Gündüzleri uyuyorum. Geceleri de kumar oynatıyorum. Allah bereket versin, geçinip gidiyoruz. Biz de böyle bulmuşuz kolayını. Zar isteyene, zar. Zor isteyene, zor. Esrar isteyene, esrar!'

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Kürtböreği al bize şuradan. Benimkine şeker ektirme.»

«Peki Selman abi.»

Ustura değişmiyor. Ama konu değişiyordu. Diyordu ki Hasan usta: 'Beni dinle Sıddık! Adam çırılçıplak kalmış hasıra sarılı yatıyor: Nereden geliyorsun, demiş oğluna. Çocuk kumardan geliyorum, demiş biçim keserek. Uzanmış almış zarları elinden babası ve fırlatmış duvarın arkasına: Git bak düşeş oturdu, demiş. Merakla koşmuş çocuk. Ne görsün, hakikaten zarlar düşeş oturmaktadır. Dönmüş hayretle bakmış babasının yüzüne. Demiş ki ona zavallı baba: İşte oğlum, ben bu boku oynarsam böyle oynarım ve yıllarca da oynamışımdır. Ama bak ve ibret al, çırılçıplak hasıra sarılmaktan da kurtulamadım. Kumarda kazanan değil, her zaman için kaybeden vardır.'

«Sami! Kürtböreğini seviyor musun?»

«Sevmez miyim Selman abi? Taş gibi oturuyor mideye, hem de ucuz.»

Geçkin kavun gibi sarı sarı gülüyordu Sıddık. Hasan ustayı cevapsız bırakmıyordu: 'Yaman hikâyelerin var usta. Yalnız benim söylediklerimi kulağının arkasıyla dinlenmişsin. Ben, kumar oynuyorum, demedim ki sana. Kumar oynatıyorum, dedim. Yani, kazanandan da alırım senin anlıyacağın, kaybedenden de. Sen söyle şimdi ne yapacağız bu paraları?' Sıddık sorusuna cevap bekliyor. Hasan usta da bıçağı kayışa çekerken düşünüyor ve sonra şöyle diyordu: 'Haram o senin kazandığın paralar Sıddık. Ama, para da paradır. Lağımdan bile çıksa, mis gibi kokar. Sen şimdi o paralarla toprak alacaksın. Sonra toprağı satacaksın. O zaman eline geçen para helaldir işte.' Sıddık çiğ çiğ gülüyor, fazla para haberi alan Hasan usta derin derin düşünüyordu... Böylece başlamış oluyordum ben berberliğe. İşimi hem seviyordum, hem de sevmiyordum.

«Sami!»

«Buyur kalfa!»

«Sen ayır bakalım o kör usturaları, bileyi taşını da çıkar!»

«Başüstüne Selman abi.»

«Köpekçi Hayri gelir nerdeyse. Bıçakları elden geçirelim Sami.»

«Ha... Evet Selman abi, bugün günlerden salı, Izmit vapuru gelir.»

ORADAN her geçişimizde, hele ki Sadettin'le berabersek, ben elimde olmayarak başımı Yenicami helalarından tarafa çeviriyor, sonra yoluma dönüp çaktırmadan bıyık altı gülümsüyordum. Oldukça tuhaf bir hikâye hatırlıyordum o anda ve arkadaşımın kafama takılan seyin kahramanı olmasına rağmen benim o hallml görmesini istemiyordum. Şu var ki Sadettin öyle kolayca atlayacak bön ve vurdumduymaz kişilerden değildi. Tarla kuşları gibi hafifti dikkati. Yani anında uyanır, bakarsınız, hiç ummadığınız bir zamanda atmaca gibi onu avının üstünde görürsünüz...

Alınır belki, diye düşünüyordum ya, belki de luzumsuz bir telaşa kapılmakla yanılıyordum. Belki de kuruntu ediyordum kendi kendime. Halbuki o, her seferinde meseleye biraz da artistik kıymetler kazandırarak enine boyuna çekip anlatmaktan çekinmiyordu. Hattâ bu küçük ve ibret verici hikâye bitince ikimizinde kahkahalarla güldüğümüz oluyordu. Hem canım ne lüzum vardı ufacık meseleler için alıngan davranmaya? Eğer tuzun kuru değilse bu dünyada, bir elin yağda, bir elin balda değilse, elbette bir adımın safadaysa, bir adımın da cefada olacak. Bazan gülünç durumlara düşmeyi de göze alabileceksin.

Efendim, hikâye şuydu: Bir gün Sadettin bize geliyormuş. Eminönü'nde inmiş tramvaydan ve yö-

nünü Unkapanı'na doğru çevirmiş. Hiç ummadığı bir aksilik çıkmış o anda. Bakmış ki karnında bir ağrı ve sıkıştığını anlamış. Vaziyet berbat ne yapsın? Her insanın kâbusudur, bu zamansız ve yersiz sıkışmak. Hemen koşmuş Yenicami helalarına. Girmiş açık bir kapı bulup. Çözmüş pantalonunu alelacale ve rahatlamış ve dünyalar onun olmuş sanki. Oturmuş, oturmuş. Bir ara gözü kapının arkasındaki oldukça düzgün yazılmış iki sözcüğe ilişmiş, 'Geçmiş olsun' diyormuş bir hatırnaz adam. Sadettin. 'Teşekkür ederim' demiş kendi duyacağı kadar.

Işte o anda, daha önce düşünemediği bir aksilik gelmiş düşüvermiş aklına ve keyfi kaçmış Sadettin'in. Zira olanca parasını tramvaya verdiğini ve cebinde beş parası olmadığını hatırlamış. Eee böyle olunca yerinden hemen kalkamamış tabiî. Bir taraftan da şanslıymış gene, hiç olmazsa kapıyı başka bir sıkışan dışardan tıklatmamış. O da oturduğu yerde planlamış hela bakıcısından yakasını nasıl kurtaracağını. Küçük su değil ki bu, hadi diyelim çeksin gitsin. Kır yeri değil ki, rahat rahat otursun. Koskoca İstanbul işte! Yemek de parayla, affedersiniz dışarı çıkmak da parayla.

'N'apalım içerde çakılıp kalacak değiliz ya, elbette bir çaresini bulacağız?' demiş Sadettin. 'Yolumuzu kesip de gırtlağımızı sıkacak değil ya bu adam bizim! Kapıyı açar hiç bir şey olmamış gibi çeker giderim,' diye düşünmüş. Nitekim öyle de yapmış. Ama, adam yutar mı? Kimbilir Sadettin'e gelinceye kadar kaç gariban veresiye işini yapmak istemişti buralarda. Eee, tabiî helaya bakanın da tarihî tecrübeleri olmak lazım gelirdi kendine göre. Sıçan kim, kaçan kim bunu bir bakışta kestirebilirdi belki? Adım atışından anlayabilirdi.

Öyle de olmuş nitekim. Bizimki kulakları kirişte, tek tek basarak sayılı adımlarla yürürken ve kalbi güp güp carparken yani, adam seslenmiş peşinden: 'Efendi! Efendi! Bastın gidiyorsun! Para vermedin.'

Hızını kesmiş Sadettin. Yarım dönmüş. Yüzüne bir tatlılık verip, 'Inanın ki param yok. Olsaydı verirdim,' diyerek özür dilemiş. Yazık ki adam yumuşamamış. Kinle karışık tükürür gibi bakmış üstelik. 'Git ulan Allah belanı versin,' dememiş ama, 'Müfflis keraneci seni!' hakaretini de tükrük gibi yapıştırmayı unutmamış.

Oralara gelince bir an duraklıyorduk. Gözlerinde ani dalışımın sebeplerini araştırıyordu Sadettin:

«Ne o Selman? Gene ne düşünüyorsun?»

Yüzünde iyi ve bağışlayıcı, bugünlük olsun her şeylere boşverecek bir hava okumama rağmen gene de kollamayı elden bırakmadım:

«Yenicami'nin hangi mimar tarafından yapıldığını hatırlamaya çalışıyorum Sadettin,» dedim. «Bazan böyle meraklara da kapıldığım oluyor.»

O akla yakın bulmadı cevabımı. Içimi okuyordu sanki. Haliç'e çevirdi başını. Sonra bana dönüp güldü:

«Sen Yenicami mimarının kim olduğunu düşünmüyorsun şu anda Selman,» dedi. «Bilirim ki onun ismini bilmemeyi bir noksanlık da saymazsın. Sen başka bir şey düşünüyorsun.»

Gerçekten de haklıydı Sadettin. Ben ona 'Müflis keraneci seni' diyen Yenicami helaları bakıcısını düşünüyordum. Üstüne vurunca, hoşgörüsüne sığınarak açıkladım. Daha doğrusu açıklamak zorunda kaldım:

«Evet Sadettin,» dedim. «Sana 'Müfflis keraneci seni' diyebilen o saygısız Yenicami helaları bakıcısını düşünüyordum. Buraların havasını alınca...»

O sözümü kesti. Tekmil şakacı tarafı ve hoşgörüsü üstündeydi şimdi:

«Yok yok Selman,» dedi. «Neden saygısız olsunmuş o adam? Vazifesini yaptı hepsi o kadar. Biz tabiî o anda cebimizde para bulunmadığı için düşüyoruz o duruma ve haksızlık ederek adama kızıyoruz?»

Duruyor bir an ve sonra devam ediyor:

«Bazıları fıkara halkta iş olmadığını dillerine tespih yapmışlardır Selman. Biz burada tükrüğü yiyoruz ama, bir taraftan da yaman bir gerçeği öğrenmiş oluyoruz. Bu adam heccav olsaydı herhalde Eşref'ten aşağı kalmazdı.»

Başımı sallıyor, hak veriyorum ona:

«Gerçekten az söylemiş ama, öz söylemiş adam.»

Bu noktada da birbirimize aykırı düşmediğimizi anlıyor ve memnun oluyorduk. Hafta tatilimin güzel geçeceğini düşünerek seviniyordum.

Güneş yırtmış gelmiş kanayan bulutları ve muazzam ışığını şehrin üstüne asmıştı. Galata köprüsü kocaman bir değirmen oluğu gibi tramvayları, taksileri ve yayaları Karaköy'den alıp Eminönü meydanına boşaltıyordu. Üstünde küçücük sandallar yüzdüren Haliç sessizdi beri yanda. Ötede tramvay kampanaları, taksi kornaları, uğultular, seyyar satıcı feryatları birbirine karışıyor, gidip merdiven merdiven yükselerek, Yenicami minarelerinde kırılıyorlardı. Ve ince bir toz duman dağılıyordu bu sürtüşmelerden ortalığa belli belirsiz.

Balıkçılar bağırıyorlardı: «Istavritlerim canlı, istavritlerim cam! Koy siseyi. melek hesabına gör Ayşe'yi! Istavritlerim cam!» Şeftaliler tablalarda al aldı yanakları, şeftaliler çapkın. Armutlar vardı sessiz, tatlı. ama biraz enayiydiler. Yırtınıyordu seyyar satıcı: «Şeftaliye gel abii! Armuda gel!» Gazoz istif etmiş yarım fıçıya, adam haykırıyor, ilan ediyor: «On beş okka buz koydum.» Testere sırtıyla açıyor şişelerin kapaklarını. Sol el tutarken, sağ elin hızla yukarıya kalkışı ve şişelerin tabanca gibi patlayışı görülecek şey: «On beş okka buz koydum!»

Kokular, kokular, kokular, buraların bir de kendisine has kokuları vardı. Koku önce Haliç'ten başlardı. Yemiş iskelesinde yemiş, balık pazarında balık, toptan bakkaliyeler de zeytin, sabun, pastırma sucuk kokardı. Soğan iskelesinde soğan patates,

sarmısak. İnsanlar da kokuyorlardı. Hamallarda ter kokusu. Kadınlarda ten kokusu. İşçi kadınlar başka, süslü kadınlar başka kokuyorlardı. Çocuklar da kokuyorlardı. Kimileri misler gibi giyimli kuşamlı, kimileri de perperişan gözyaşı ve yoksulluk kokuyorlardı. Yanık benzin kokusu burada. Katran kokusu burada. Yanık yağ kokusu burada. Terleyen bir şehrin kokusu buradaydı.

Beri tarafta seyyar köfteciler, mavi bayraklar gibi savruluyor mangallarından duman. Köfteler cızır cızır ızgaralarda ve kıyılmış soğan. Maydanoz, domates, sivri biber, tuz, kırmızı biber ne varsa iştahı ayaklandırabilecek hepsi orada. Küçücük küçücük tabaklar, kaşıklar, çatallar orada. Bıçaklar, dörde bölünmüş ekmekler, el kadar kesilmiş istif edilmiş kağıtlar, önlerine bayaz peştamallar asan ve maşalarıyla köfteleri aktarırken sesleriyle ortalığı haraca kesen adamlar orada. İştahı kabaranları şayet cebinde üç beş kuruşu varsa çağırıyorlardı: «Gel abii, sen de gel, danadan dedik, destur anadan dedik, gelin dili gibi köftelerim!»

Durduk biz de orada. İpek bir şal gibi yumuşacık yaladı yüzümüzü köfte dumanı. Tatlı bir sis perdesi şimdi gözlerimizde. Acıkmış acıkmış pişmiş et kokusu çekiyoruz ciğerlerimize. Izgaralardan gelen cızırtılar kulaklarımızı gıdıklayıp, ağızlarımızı sulandırırken hiç farkına varmayarak kesik kesik ama iştahla soluyoruz:

«Parası olanlar için her şeyler var.» dedi Sadettin

Ve durup yüzüme baktı, 'Sen ne dersin?' gibilerden. Savrulan mavi köfte dumanlarını istekle içime çektim. Sonra onun cümlesini tersine çevirerek verdim cevabımı:

«Parası olmayanlar için de hiç bir şey yok!»

Durdu. Bir an düşündü. Sonra tane tane yaptı sözcüklerini ve çiviler gibi çakmak istedi kafama:

«Her şeylere gerine gerine ve alacakmış gibi

bakmak serbest ama,» dedi, bir manalı durdu. Acı acı gülümsedim:

«Bakmakla bir şey öğrenilseydi, köpekler kasap olurdu,» demişler.

Kısa süren dalgınlığından sıyrıldı Sadettin. Şimdi yüzü gene keskin ve gözleri cam gibi:

«Ama biz işlere el koyunca Selman?» diye sordu. «Herkes dilediği şeylerden, dilediği kadar alabilecek, buna inanıyor musun?»

Bir fikir bende doğuyor, sonra bakıyordum Sadettinde yeşeriyordu. Bazan bunun tersi de oluyordu, bir fikir Sadettin'in kafasından doğuyor, sonra benim mantığımda, vicdanımda yeşeriyordu. Onun için sorusunu kendi fikrimmiş gibi sıcacık buluyor, benimsiyor ve diyordum ki:

«Elbette Sadettin, artık şüphe etmiyorum. Hele bizler bir kere el koyalım işlere. Bir kere dur diyelim bu körlemesine gidişe. O zaman dileyen, dilediğinden, dilediği kadar alabilecek. Çocuklar da perişan yoksulluk ve göz yaşı kokmayacak.»

Baktım memnundu Sadettin. Konuşmuş konuşmuş gene bir noktada buluşmuştuk. Belli bir mesele üstünde görüş birliğimiz aşikardı. O şimdi tok bir sesle soruyordu:

«Selman, köfte mi yiyelim bugün de? Ha köfte mi yiyelim?»

«Sen bilirsin Sadettin?» dedim. «Ben ölürken bile böyle bir teklife hayır demem. Beni hayata bağlayan sevincin şu kadardığı da köftedir. İstersen şakaya al, istersen de ciddiye al bu sözlerimi?»

«Evet bugün köfte yiyelim Selman. Benim canım öyle istiyor, madem sen de aynı fikirdesin. Yalnız bir şartım var.»

Meraklanmıştım birden. Sordum:

«Nedir o?»

Bir an durmuş, sonra açıklamıştı Sadettin:

«Köftelerimizi ekmek içine koyduracağız Selman.»

Ben atılmıştım:

«Olsun. Koyduralım.»

O sabırsızdı. Başka bir şey söylemek istiyordu:

«Dur daha bitirmedim Selman. Ekmeklerin içine köfteleri koydurup alacağız elimize ve öylece çıkacağız köprü üstüne. Anlı şanlı hem yürüyeceğiz, hem de iştahla kemireceğiz nasiplerimizi. Var mısın?»

«Öyle olsun,» dedim. «Madem ki öyle istiyorsun. Biraz da garip buldum bu fikrini bak. Onu da söyleyeyim. Şurada kenarda pekâlâ atıştırabilirdik? Neden köprü üstünde ekmekler elimizde yürümek, pek anlayamadım?»

Durdu açıkladı:

«Şurda kenarda atıştırırdık, diyorsun ya Selman. O bize hükmeden alışkanlıktır işte. Biz alışkanlıklarımızı kırıp kıramıyacağımızı da bilmeliyiz. Değiştirmek iddiasındayız bazı şeyleri. Her gün konuştuğumuz bu. Ama bakalım biz önce kendimizi değiştirebilecek miyiz.»

«Köprü üstünde hem yürüyüp, hem de köfte yiyerek mi deneyeceğiz kendimizi? Biraz saçma gibi göründü bu fikir bana. Ha, Sadettin?»

«Yok yok, saçmaya sayıp üstünden atlayıvereceğimiz bir deneme değildir bu. Bakalım bizi süzecek bakışlar karşısında bir rahatsızlık duyacak mıyız? Bunu bilmek zorundayız. Şayet duyacaksak, bu bizde bir takım boktan alışkanlıkların devam edip gideceğine alamettir. Kimseyi umursamadan köftelerimizi yiyebiliyorsak, bu bizim cemiyete yeni bir şeyler getirip yerleştirebileceğimizin işaretidir. Çünkü aslına bakarsan, ne köfteyi bir kenarda yemek, ne de köprü üstünde atıştırmak hakkında bir kanun yoktur. Sen bir şey için, 'Bu böyledir, ve böyle vaolılır!' diyebiliyor musun? Ona bak sen! Gerisi boştur.

Haliç, garip bir koyulukta suları. Haliç deniz deniz kokuyor. Bu kokuyu beğenip beğenmemekte içten içe çekişmelisiniz. Haliç, Haliç'te kayıklar, mavnalar, çatanalar, motorlar. Her birinin ayrı bir ismi

var. Hangisini akılda tutacaksınız? **Deryalar arslanı,** sonra **Hüdaverdi** sonra **Ceylân.** Köprünün ayağından balıkpazarına doğru uzanıp gidiyor Haliç. Taştan bir seddin önünde uslu. Rıhtıma dikmiş sulu gözlerini bakıyor öyle. 'Bakıyor garip garip. Bakıyor hüzün içinde. Rıhtımda köfteciler. Buram buram savruluyor mangallardan dumanları ve bir porsiyon alıp almamakta sallantılı olanların son direnişini de kırıyorlardı.

Kızaranlar tabaklara alındıkça, ızgaralara yeni köfteler salındıkça, çınlıyordu çekmecelere düşen paralar ve köfteciler bağırıyorlardı: «Mangalımda kekikle yüklü dağların kokusu var! Kuzular, koyunlar, kimya otu yemiş danalar burada! Mise gel abi! Et kokusuna, et lokmasına gel! Gelin dili köftelerim! Beş köfte, yüz dirhem ekmek yedi buçuk kuruşa. Ottan ucuz bu! Samandan da ucuz dedik. Suyu bendinden, kârı kendinden, yesin abii! Yesin millet! Gelin dili köftelerim!»

Biz de girdik sıraya. Duman yüzümüze vururken mangala iştahla bakıyorduk. Cızır cızırdı ızgarada köfteler. Domatesler, sivri biberler. Yalnız biz değildik sıraya giren. O bakıyor, bu bakıyor, bir de küfeci çocuk bakıyordu. Ama bir başka türlüydü onun bakışı; nasıl anlatayım? Yandım alamadım türünden bir acayipti, evet. Döndüm ve sordum çocuğa eğilerek yavaşçacık:

«Adın ne bakalım senin delikanlı?»

«Hurşit.»

«Nerelisin?»

«Çankırılıyım.»

«Köfte alacak mısın?»

«Param yok ki abi! Bugün bi iş tutamadık.»

«Sana da bir porsiyon söylesem.»

«Bi yere, bi yükün mü var abi?»

«Şimdi bi yere yükümüz yok Hurşit? Şu köfteler bir pişsin hele.»

«Sizin canınız sağolsun abi, hani bi yükünüz varsa demiştim.»

«Önce karnını doyurmalı, sonra yükün altına girmelisin, Hurşit.»

«Orası öyle abi, orası öyle de!..»

Konuşmamız burada duraklamış, önüne bakmış içini çekmişti Hurşit. Ben köfteyi üç porsiyon söylemiştim. Baktım sonra dönüp, onuru koruma duygusuyla, öğün isteği çarpışıyordu perişan yüzünde.

İçinden geçenleri bilemem ama, bana kalırsa açlığı ağır basıyordu. Sevinmesi mi gerekliydi, yoksa sevinmemesi mi? Burasını pek kolay kestiremiyordu. Köftesini eline tutuşurduk. Şaka yapıp yapmadığımızı anlayabilmek için gözlerimize bakıyordu. Biz oradan uzaklaşırsak şaka yapmadığımızı anlayacaktı. Uzaklaşmaya başladık bu inceden yapılı çilli küfeci çocuğun yanından.

Biz köftelerimizi köprü üstünde yürüyerek yiyecektik nasılsa. O bir kenarda rahatça atıştırabilirdi lokmalarını. Yeni bir öğüne kadar kendisini bahtiyar sayabilirdi. Neyi hallederdi ve neyi halletmişti sanki bizim merhametimiz? İnsanı iş sağlayarak onuruna kavuşturacak savaşın zaferine kadar, köftecilerin başında beş parasız ve aç çocuklar olacaklardı.

«Bu davranışını beğendim!» dedi Sadettin.

Döndüm bir daha baktım çilli çocuğa:

«Pek önemsenecek birşey değil, Sadettin» dedim.

O gelişigüzel konuşmadığını anlatmak istiyordu:

«Tevazu göstermeye kalksan da belli değil mi bu Selman? İnsanın büyük işlerde nasıl davranacağı, küçücük işlerinde belli olur. Senin acılar çeken insanlara yalnız mantığınla değil, merhametinle de bağlı olman iyi bir şey.»

Bir daha dönmüştüm elimde olmayarak geriye. Rıhtımda bıraktığımız küfeciyi gözlerimle aramıştım. O da küfesini başaşağı yapmış oturmuş hem lokmalar koparıyordu ekmeğinden, hem de bizi gözden kaybetmemeye çalışıyordu. Sadettin'e döndüm:

«Hadi bakalım,» dedim. «Senin gösterdiğin biçimde olacak bu gün karın doyurmamız. Hem yürüyelim, hem atıştıralım.»

İki eliyle ağzına götürdü nasibini Sadettin, hırsla ısırdı ve çabucak çiğneyip yuttu ilk lokmasını:

«Ha... Evet... Doğru...» dedi.

Köprünün karşı tarafına geçmiş adalar vapur iskelesine doğru ilerliyorduk. Kalabalıktı her zamanki gibi gelip geçenler. Biraz avare yürüyen köfte ekmek yiyen yalnız bizlerdik ama. Ben de lokmalarımı o nefis et kokusuna burnumu batıra batıra koparmaya başlamıştım. Neden acaba önemsemiştik bu işi? Bizim bu ayaküstü karın doyurmamızla ilgilenen bile yoktu. Herkes işinde gücünde yolundaydı.

Akıp gidiyorlardı insanlar. Somurtanlar, konuşanlar, susanlar. Yaşlılar, bebeler, kadınlar, kızlar ve yeni yetme çocuklar. Hepsi de, hepsi de bir işlerin peşindeydiler. Geçip gidenlerin yüzlerine bakıp kimlerin bizden, bizlerden yana olduğunu anlamak güçtü. Bizlere karşı olanları bulup çıkarmakta da aynı zorluklarla karşı karşıyaydık. Ama üst başlarına, kılık kıyafetlerine bakınca işler kolaylaşıyordu. Giyim kuşamları öylesine olanlar bizlerden yana kimselerdi. Bundan şüphe etmiyorduk.

Konuşup danışmadan dönmüş, dirseklerimizi köprünün korkuluklarına dayamıştık. Günümüzü nasıl geçireceğimizi kararlaştırmış da değildik zaten. Kızkulesi, Salacak, Selimiye, Haydarpaşa karşımızdaydı şimdi. Bir bulut sarkıyordu yücelerden. Pamuktan bir dağ gibi bembeyaz kayıp gidiyordu. Hava kuruydu ve yağmur yoktu. Denize pike yapıyor, sonra havalanıyor, süzülüyordu martılar. Biraz uzaklaşıp bir yuvarlak çiziyorlardı, boşlukta gidiyorlar gidiyorlar bir yerde dönüş yapıp daha evvel ayrıldıkları noktaya geliyorlardı. Gözlerimiz onlarda oyalanıyorduk. Köftelerimizi yemiş, kağıtları buruşturup denize atmış, sigaralarımızı yakmıştık. Bir iki duman çekmiş, sonra bana dönmüştü Sadettin:

«Çok iyi ettin Selman o zavallı çocuğu da düşünmekle. Şimdi sıgaramı yakıp açlığımı unutunca daha bir iyi anlıyorum bunu. Nasıl anladın onun aç ve parasız olduğunu?»

«Fukara gözleri garip bir istekle parlıyor, köftecinin el hareketlerini umutsuz bir havada izliyordu. Bir ara gırtlağının kalkıp indiğini ve istekle yutkunduğunu gördüm. Içinin eridiği belliydi. Elini de cebine atmıyordu, ne demektir bu? Her şey apaçık, gönlünde var, cebinde yoktu.»

«Ne güzel de yakalamışsın Selman! Bir ara benim gözüme de ilişmişti. Çocuğun masum yüzü bir şeyler söylüyordu.»

«Çok da zor olmamıştı Sadettin benim için o çocuğun havasına girmek. Onun hayatı, biraz da benim çocukluk hayatımdı.»

«Ay sen küfecilik de yapmış mıydın Selman.»

«Küfecilik yapmamıştım ama, yaşayısım pek onlarınkinden farklı değildi. Perşembe günleri dizilirdik Etem Efendi'nin sinemasının önüne ve beklerdik. Tıpkı o çocuğun seyyar köftecinin önünde beklediği gibi. Neden? Cebimizde beş kuruşumuz olmadığı için. Ama parayı bastıranlar içerlye giriyorlardı. Biz meraktan çatlayalım orada, film de başlıyordu.

«Biliyorum biliyorum Selman, acı bir bekleyiştir bu.»

«Biz beklerdik Sadettin. Birinci kısım, ikinci kısım, üçüncü kısım oynardı, biz beklerdik. Tıpkı küfeci Hurşit'in köfte mangalına bakıp beklediği gibi»

«Bekle oğlum bekle. Hayat bu fıkara çocukları için. Eee sonra Selman.»

«Bir ara Etem Efendi çıkardı dışarıya. Boyunlarımız bükülmüş, sıradan bakardık öyle zavallı Hurşit gibi. O da bize bakardı. Bizim gibi aşağıdan aşağıdan değil ama. yukardan yukardan bakardı. Gözlerimizle anlatmak isterdik her şeyi. 'Etem Efendi

amca, şimdi kaçıncı kısım oynuyor?' diye sorduğumuz da olurdu.»

«Bizi de gör, demektir bu.»

«Evet bizi de gör, demektir. Nitekim Etem Efendi de görürdü. 'Hadülen hepiniz içeriye!' derdi. Bir fırladık Sadettin, kafesi açılmış kuşlar gibi. Dalardık içeriye karanlıkta koşuşan kurt yavruları gibi. Bir yer bulup sıkışırdık gözlerimiz perdede. Sessiz film devri, kulaklarına güvenme gözlerini aç.»

«Bilirim o günler bir âlemdi Selman?»

«Bakardık abi köftesini eline almış Hurşit gibi. Bakardık kardeşim. Yazık ki haydutlar çiftlikten kızı kaçırmış olurdu, dördüncü kısım, Amerikan filmi bu. Kızın anasında bir telaş, babasında bir telaş, küçük kardeşi de ağlar mı sana! Hep sıkılırız, yüreklerimiz olur bir avuç.»

«Ama sürgit değildir haydutların başarıları!»

«Evet sürgit değildir, bir ara oğlan (Ot Gipson) anlar meseleyi. Biner bir kır ata. Ve ateş gibi fırlar çiftlikten. Kurşun gibi deler geçer ormanları. Yanında hiç de ondan geri kalmayan adamları. Artık rüzgarlar gibi akarlar vadilere kovboylar. Yollar uzar gider, amanallah. Dağlara tırmanırlar. Ben derim kırlangıçlar bile onlardan hızlı uçamazlar. Sonunda ama, haydutları kıstırırlar.»

«Kimini öldürürler, kimini de teslim alırlar?»

«Kız sapasağlam kurtulur ve oğlanın koltuğuna sığınır. Islıklar deler tavanı Sadettin. Bütün çocuk seyirciler çılgına döner. Kasıla kasıla yürür artık oğlan. Bizim de göğüslerimiz kabarır onunla beraber. İnce bir yoldan çiftliğe dönerler, en önde Ot Gipson kucağında kız. Muzaffer iner atından oğlan, kızı da saygıyla indirir.»

«Kurtardığı kız onun olur. Öyle değil mi Selman? Kocaman şapkasını siper yapar öpüşürler. Film de biter.»

«Evet Sadettin. Islıklar alkışlar. Coşkun bir havada çıkardık sinemadan hasılı. Hayallerimizde ef-

sane kahramanları gibi bir adam yürürdü. Çifte tabancası. Dar pantalon ve meşin dizlikler. Boynunda bir kırmızı mendil bağlanmış olurdu. Kocaman şapkasını çıkardığı zaman sarı saçları uçuşuyordu bu adamın. Yüzü yuvarlak ve sevimli. Gülen ve hiç yılmayan gözleri çakır, bu adam Ot Gipson'du.»

«Neredeyse adamın resmini çizeceksin?»

«Yumruklarımız sıkılmış olarak çıkardık sinemadan. Ot Gipson'un kattığı hızla bir hafta kahraman olarak yaşardık. Perşembe günü geldi mi ama, boyun bükerdik gene Etem Efendi'nin önünde küfeci Hurşit gibi.»

«Ot Gipson, cesaret verir ama, film seyretmek için para vermez.»

«Onun için ben çok iyi tanırım Sadettin küfeci Hurşitleri!»

«Ay ay ay! Birisi şapkasını düşürdü adalar vapurunun güvertesinden, bak bak Selman.»

Baktım Sadettin uzatmış kolunu vapuru işaret ediyordu:

«Gitti gider.» dedim. «Vapur yolundan kalacak değil ya bir şapka için. Enayi dikkat etseydi.»

Adam şapkasına baktı bir süre vapurun güvertesinden. Biz de adama baktık. Bağrışmalar, el sallamaalr. Bir şapkalık heyecan. Sadettin konumuza dönüyordu:

«Biliyor musun Selman? Sinemaların hayatımızda silinmez izleri var. Zamanlar geçip gidiyor. fakat bizler o tesirlerden kurtulamıyoruz. Her film bir ayrı mektep sanki. Yıllarca unutamıyoruz.»

«Nasıl unuturuz? Kitaba bile üstün gelen bir tarafı var sinemanın. Birinde okuyup dünyayı hayalinde kurmaya çalışırken, öbürü canlı ve hareket halinde getiriyor önüne her şeyi. Benim için bir başka önemi de şu, biz seninle sinemada tanışmadık mı Sadettin? Hele bir düşün hele.»

Sadettin uzaklara baktı ve mırıldandı:

«Evet... Evet... Evet...»

Ben sayfa sayfa açıyordum o günlere uzanan hatıralarımı. Her şeyleri biricik biricik gözlerimin önüne getirebiliyordum:

1933 yıllarının ortalarında mıydı, sonlarında mı? Başlarındaydı yanılmıyorsam. Yaman bir haberle ortalık çalkanıyordu. Her gördüğünüz iki gözde bir soru çengellenmiş, her gördüğünüz yüzde giderilemeyen bir merak. Herkes birbirine soruyor, doyurucu bir cevap alamıyordu. Neydi bu ortalığı arap saçına döndüren haber? İlanlar dehşet saçıyorlardı ortalığa: Asri sinemada King Kong oynayacaktı. Her açılan ağızda bu isim vardı şimdi: King Kong!

İlanlar en dalgın insanları uyarıyor, ilanlar yol kesiyorlardı. Eskişehir'in en göze batan yerlerinde ilanlar. İstasyon caddesinde, Köprübaşı'nda. Odunpazarı'nda ilanlar. Kaplamışlar duvarları baştan başa, bangır bangır bağırıyorlardı. Kocaman kocaman, kırmızı üzerine beyaz yazılmış harfleri körler bile görebilirlerdi: King Kong! King Kong! «Dünyanın sekizinci harikası King Kong!» Bunlar duvar ilanlarındaki yazılar. Bunlardan başka dağlar gibi kocaman kapkara bir maymun uzmanı haykırıyordu resimlerde Yaba gibi dişleri vardı. Avucunda beyaz elbiseleri liyme liyme oyuncak gibi görünen bir kız tutuyordu. Korkmuş, çığlıklar atıyordu kız.

Bu kızın o maymunun elinde neler çektiğini ve sonunda nasıl kurtulduğunu merak edenlerden birisi de bendim. Şimdi o günleri düşünüyor ve başımı Sadettin'e çeviriyordum:

«Daldın gittin Sadettin, hem derinlemesine, nerelerdesin şimdi?»

O da yüzünü çeviriyordu bana ve gözleri nemli nemli, sesi kırık:

«Eskişehir'i düşünüyorum Selman,» diyordu. «Şu kahkahalarımızla, sevgilerimizle, gözyaşlarımızla yüklü Eskişehir'i.»

Eskişehirliler günlük işlerini bir an unutup toplanıyorlardı duvar ilanlarının altlarında ve yüksek ses-

le heceleye heceleye okuyorlardı: **King Kong! Dünyanın sekizinci harikası King Kong!** Bireh, bireh, bireh! Sonra büyümüş gözlerle bakışıyorlardı. Dağlar gibi kara koskocaman bir maymun ve avucunda oyuncak gibi tuttuğu bir kız. İlanlar bu heyecanlar gününün yakın olduğunu söylüyorlardı: **King Kong! Dehşetler kasırgası! Haftaya Asrî sinemada!** Nasıl bir şeydi bu acaba? Herkes aynı soruyu soruyordu bir başkasına. Doyurucu bir cevap alamıyordu. Meraklarını yatıştırmak için filmi görmekten başka çare olmadığını anlıyorlar, gözleri şüphelerle yüklü, dağılıyorlardı...

Galata köprüsü tersine akan bir nehir gibi Karaköy'den aldıklarını Eminönü'ne, Eminönü'nden aldıklarını Karaköy'e boşaltıyordu. Arkamızda azgın bir gürültü, önümüzde susmuş bir deniz. Dirseğimle dürtüyordum onu. Yüzünü yeniden bana çeviriyordu. Gözlerindeki nemlenme silinmemişti daha. Soruyordum:

«Sadettin?»

«Söyle Selman!»

«Oraları bir daha görmek ister miydin? Ha şöyle, ister miydin?»

«Bu da laf mı be Selman? Ana hasreti gibi düğümlenmiş içimde.»

'Seni Sadettin'le tanıştırayım bir gün, gör bak nasıl arkadaştır?' demişti Süleyman. İlk ağızda ben pek ilgilenmemiştim. Ama sonra kulağımı kabartmıştım ister istemez: 'O da senin gibi şiir okuyor. Görmelisin Selman ne okumak? Su gibi akıp gidiyor ağzından bizim dilimize diken gibi batan laflar, Okuyor şimdi çocuk nemelazım,' ve içi yanarak ekliyordu Süleyman: 'Her zaman derim ki Allahım, bana Selman gibi ya da Sadettin gibi bir çene ver. Ben de onlar gibi konuşabileyim. Şiir okuyayım. Tespih taneleri gibi yan yana dizebileyim laflarımı.' Süleyman'ın duası buydu.

Eskişehir şeker fabrikasında işçiydi Süleyman Sadettin kesme şeker kısmında işçibaşı. Böylece ta-

nışıyorlardı. Ben Süleyman'ı tanıyor, ama Sadettin'i tanımıyordum daha. Öyleyken bu iki kişiyi yan yana koyunca tuhaf değil mi henüz tanımadığım Sadettin'i Süleyman'dan ileriye geçiriyor, ona daha sıcak bir yer ayırıyordum gönlümde. Şiir kokusunu alınca kulaklarımı kabartmıştım. Olanca dikkatimi o noktada toplamıştım. Baharları açmış salkım salkım, yemyeşil bir ağaç gibiydi benim içimde şiir. Filozof Rıza Tevfik'i taparcasına seviyordum, acaba Sadettin hangi şairi seviyordu? İşte daha Sadettin'le tanışmadan beni derin derin düşündüren buydu...

«Sadettin?»

«Seni dinliyorum Selman.»

«Birgün gidelim oralara, ama beraber gidelim.»

«Gidelim Selman.» Sadettin içini çekti. Ben düşündüm:

Bir arkadaşım daha vardı, Enver. Eskişehir Tohum Islah Istasyonu'nda makinistti. Onu hep bisiklet üzerinde görürdünüz ne zaman karşılaşsanız. Iki şeyi ağzından hiç düşürmezdi: Biri bisiklet, biri de şiir. Şeker fabrikası muhasebesinden Selahattin Bey'in oğluydu. Ne dedik? Iki şeyi seviyordu Enver: Bisiklet ve şiir. Iki adamı da sayıyordu herkeslerin üstünde: Bunlardan biri Enver Paşa —ki çok yıllar evvel Türkistan'da ölmüştü— Biri de filozof Rıza Tevfik'ti —150'lik kara listede olup Amman'da yaşıyordu—. Enver Paşa'yı bir kahraman olarak ismini aldığından ötürü seviyordu makinist Enver, filozof Rıza Tevfik'i de şairliğinden.

«Sadettin?»

«Evet Selman.»

«Bir sigara daha yakalım.»

«Yakalım Selman.»

«Sadettin, mazi nasıl da çığ gibi geliyor adamın üstüne bazan.»

«Denize bakıyoruz ya Selman.»

Tek şairdi bizim edebiyatımızda Rıza Tevfik. Ama kıymetini anlamamışlardı, böyle söylüyordu Enver

Eğer şiir okuyacaksam, ki insan olabilmem için bu şarttı, Rıza Tevfik'ten okuyacaktım. Namık Kemal, Ziya Paşa, Tevfik Fikret, Mehmet Akif bunlar da şairdiler ama, ben bunlarla boşuna kafa patlatmamalıydım. Rıza Tevfik yalnız bizim edebiyatımızda değil, dünya edebiyatında bile benzeri olmayan bir adamdı. Sekiz yabancı dili ana dili gibi konuşuyordu. Hattâ hattâ Çingeneceyi bile. İkinci meşrutiyette bir seçim konuşması yaparken, bütün dillerden marifet gösterdikten sonra, sözlerini Çingeneceyle bağladığı meşhurdu. Ve bu sebeplerden onu çekememişler ve yurdu terketmeye zorlamışlardı. Böyle söylüyordu Enver. (Rıza Tevfik'in Sevr'i imzalayan adam olduğuna dair en küçük bir işaret vermemişti Enver. Eminim ki bilmiyordu. Ben zaten böyle bir şair olduğunu da bilmiyordum.)

Köprü dubalarına dizilmişler avanta balık avcıları. Oltalarını salmışlar derinlere ve bekliyorlar. İçlerinden biri ağır ağır topluyor oltasını. Bir ara bakıyor ve bağırıyoruz, bıçak gibi dipdiri bir balık takılmış adamın oltasına. Başına basılmış bir yılan gibi çırpınıyor. Balığın büyüklüğü kadar sevinç, balığın bülükiüğü kadar heyecan: «Ay... Ay... Ay...»

Bir de babama sormuştum, 'Bu Rıza Tevfik nasıl adamdır?' diye. Düşünmüş babam, ama dişe dokunur birşey söylememişti. Yalnız 'Büyük adamdır,' demişti. Şair tarafıyla ilgilendiğini sanmıyordum. Babam Ziya Paşa'dan okurdu bazı perakende şeyler **Pek azını anlar, pek** çoğunu anlamazdım. Bir var ki sözlerdeki müzik havası hoş gelirdi kulaklarıma. İşte bu tarafıyla gözüme takılınca ister istemez Paşa'ya da bir yer ayırıyordum gönlümün bir tarafında Ezber yapıyorlar ve ara sıra söylüyordum: **Nush ile uslanmayanı etmeli tekdir / Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir.** Bu mısralar babamın çocuk terbiyesinde uyguladığı metoda da uygun düşüyordu. Her ne hal ise, benim aklım Filozof Rıza Tevfik'teydi...

«Sadettin?»

«Ne var Selman?»

«Gözlerin yorulunca haber ver bana.»

«Yok yok Selman, Ben denizi seyrederken dinlenirim...»

Koşuyordum bu sefer Enver'e ve hiç pervasız çıkışıyordum: Ağzımıza bir parmak bal çalmak ve tam iştahımız dinelmişken çekilivermek bir kenara. Böyle şey olur muydu? Bu duygularımı ona hiç bir noktasını saklamadan açık açık söylüyordum. Bende böyle bir açıkmanın başlamasını bekliyordu sanki Enver. Tarif edemeyeceğim kadar memnun açıyordu eski defterleri ve okuyordu. Hoş, tatlı ve sıcaktı Rıza Tevfik. Ziya Paşa gibi ağdalı da değildi ayrıca. Deyişleri hemen aklıma takılır olmuşlardı. Sudan yenice çıkmış balıklar gibi diri ve canlıydı mısraları. Severek tekrarlıyordum: **Sabahı yok nihayetsiz karanlıklar içinde / Bir kıvılcım gibi bir an, belirsiz söneriz / Varlık budur benim için, hattâ senin için de / Bir hakikat var mı derken, bir hayale döneriz.**

«Sadettin?»

«Söyle Selman.»

«Hani sen mektup yazmıştın ağabeyine.»

«Yazmıştım. Biraz da para istemiştim. Henüz cevap gelmedi...»

Aradan çok geçmemişti, ben artık Rıza Tevfik'le doluydum. Okuyor, yazıyor, ezberliyordum. Işte tam bu sırada, 'Seni Sadettin'le tanıştırayım,' diyordu Süleyman. Ben de içim heyecanla dolu, 'Tanıştır,' diyordum. Sonra oturup merak içinde bekliyordum. King Kong'un Asrî sinemada oynayacağı gün geliyordu. O mahşer kalabalığında bizler de bulunuyorduk. Koltuklara sıralanmış korkunç maymun azmanını beklerken Sadettin sağımda, Süleyman solumdaydı. Önceleri bir yabancılık oldu aramızda tabiî. Ağır ağır konuştukça ısınmıştık. Açık vermemek için ben büyük bir dikkat içindeydim. Ama yeni tanıştığımız arkadaşı kısa bir deneme sonucu çok sıcak bulmuş, ben de ona rahatça içimi açmış açılmıştım. En usta

sözcükleri ağzımdaydı artık. Derin bir coşkunluk içinde konuşuyordum. Zeki ve anlayışlı gözlerini ablukaya almıştım yeni dostumun. Anlatıyordum, anlatıyordum.

«Selman?»

«Söyle Sadettin.»

«Neler düşünüyorsun öyle daldın gittin?»

«Eskişehir'i ve ilk tanıştığımız geceyi.»

«Tuhaf değil mi? Ben de aynı şeyleri düşünüyordum Selman.»

King Kong beyaz perdede görünmemişti henüz. Ben konuşuyordum. Konuştukça beyaz gür ve uzun sakalı fırtınalarda göysünü döğen abide bir ihtiyar çıkıyordu meydana. Büyük yüzü ve geniş alnında şiiri derin. Türkçemizi o yoğuruyordu kudretli elleriyle. Hayat daha bir başka ve manalı görünüyordu mısralarında, bu adam filozof Rıza Tevfik'di. Ben kulağımı onun sesine vermiştim. Taa içimde duyuyordum sıcaklığını neler ki söylemişse? Ne sanattı bu? Ve bu mısralar unutulur şeyler miydi: **Uçun kuşlar uçun doğduğum yere / Şimdi dağlarında mor sümbül vardır / Ormanlar koynunda bir serin dere / Dikenler içinde sarı gül vardır.** Sadettin beni dikkatle dinliyor ve şiir okumaktaki başarımı da belirtiyordu Ama, Rıza Tevfik ve şiiri hakkında birşey söylemekten titizlikle kaçınıyordu...

«Selman?»

«Seni dinliyorum Sadettin.»

«Tanıştığımızın ertesi günü gene böyle bir köprü üstündeydik.»

«Evet Eskişehir'de köprübaşında. Küçüktü ama o da bir köprüydü.»

«Sana Horozoğlu'nun vitrininde Tevfik Fikretin resmini göstermiştim.»

«Hatırlıyorum Sadettin, hatırlıyorum.»

Ben Eskişehir Akçalan ilk mektebinin dördüncü sınıf kıraat kitabında okumuştum Tevfik Fikret'i. Bir şiirini de şarkı olarak söylerdik. Kız oğlan, ses-

lerimizi birbirine karışırdı. Tatlı tatlı bakışırdık dudaklarımız açılıp kapanırken. Renkli hayallerin beslediği gözlerimiz baygın, seslerimiz alçalıp yükselirken, tutardık pembe bir ufkun yolunu: **Tarlalarda hoşa giden / Sarı turuncu pembe mor / Birçok dilber çiçek olur / Bence dilberdir hepsinden / Gelin yüzlü papatyalar / Altın gözlü papatyalar.** Akçalan mektebinden istemeyerek koparılınca kıraat kitabını da bir köşeye fırlatmıştım. Tevfik Fikret tozların içindeydi artık bir iki şiiriyle: **Güneş bilmem kime kızgın / Ateş püskürüyor gene / Orak elinde yaz nine / Dereye doğru yürüyor.**

«Sadettin?»

«Söyle Selman.»

«Kadıköy'e uzansak mı şöyle? Vapurun güvertesinde hava alırdık.»

«Serin serin şöyle, haydi Selman...»

Sadettin'in bana tanıtmaya çalıştığı Tevfik Fikret, Akçalan ilk mektebinin kıraat kitabında okuduğum Fikret'e hiç de benzemiyordu. Sis, Tarih-i Kadim, Doksan Beşe Doğru, Balıkçılar da meğer onun şiirleriymiş? Sis mana bakımından da sisler içindeydi bana göre. Ama kulaklarıma hoş geliyordu sözcükler. Yalnız: **Ey kimsesiz avare çocuklar hele sizler / Hele sizler** mısralarını hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlıyordum. Tevfik Fikret benim çocukluğumu anlatıyordu Sis'de bundan şüphe edemem. Ayağımda yarım pabuçlar, kahveci, köfteci, dondurmacı çıraklığında geçen günlerimi. Nasıl diyordu onun ihtiyar balıkçısı: **Bugün açız, fakat yarın ümmidederim.** İşte benim babamda tıpkı tıpkısına böyle söylüyordu. **Gün doğmadan sen yarın / Ağları hazırlarsın** diyordu Fikret'in balıkçısı. Benim babam da beni gün doğmadan uyandırıyordu...

GÜN OLMUŞ gözlerimizin yaşlarına bakmadan, dizlerimizin yorulup yorulmamasına aldırmayarak, hayat arkamızdan itelemiş bizi ve kuru yaprak misali katmış önüne, ister istemez bu yola koyulmuştuk.

Gün olmuş yüreklerimizden kopan heyecanlarla coşkun, içimizden gelen isteklerle umutlu, diri diri yürümüş, koşmuş, sonunda belli bir noktaya gelmiştik. İşte o zamandır ki derin bir nefes almış ve çevremizi meraklı bakışlarımızla incelemeye koyulmuştuk Neresiydi burası? Hemen anlamıştık ki biz yürüdükçe çevremizdeki manzara da değişmişti. Evet, neresiydi burası? Sarp bir dağın eteği mi? Yoksa korkunç bir uçurumun kenarı mı? Kim bilir, belki de her ikisi? Düşünüp karar vermeye çalışıyorduk. Eğer manzara gerçekten gördüğümüz şekildeyse, biz dağla uçurum arasında sıkışıp kalmıştık demek. Bunu, yani bu kadarını da bilip anlamış olmakta sayılamayacak kadar çok ve büyük faydalar vardı...

Külahlarımızı önümüze koyup bir an düşünmeliydik, peki bu durumda bizler ne ve neler yapacaktık? Sonradan pişman olup dizlerimizi dögmemek için kesin bir karar vermeliydik.

Öyle ya, tatlı can kaygılarıyla ürpererek, apışıp kalacak mıydık? Paniğe kapılıp tekmil kainatın manzarasını kapkara mı görecektik. Yani tehlikeler kızgın kurtlar gibi uluyarak üstümüze gelmiş olsalar ve korkunç pençelerini atmış olsalar yüreklerimize? Deh-

şetler içinde kalarak biz de ellerimizi yüzlerimize kapatmış olsak. Taşlar gibi donmuş orada dursak öyle. Ve hayli zaman geçmiş olsa. Sonra yatışıp ellerimizi yüzlerimizden indirmiş olsak. Tatlı bir sabah uykusundan uyanırmış gibi rahatça gözlerimizi açsak. Düşünelim hele bir: Dağ yerinden kalkmış gitmiş, uçurum da topraklarla dolmuş olur muydu?

Olmazdı. Neden olmazdı? Su gibi duru, kınından çekilmiş bıçak gibi yalındı bunun cevabı, dağ dağdır Uçurum da uçurum. Biri kapkara taştan duvarlar gibi kesmiş yolumuzu. Öbürü de kudurmuş kurtlar gibi derinden derine uluyarak gafil kurbanlar misali beklemektedir bizi. Demek ki, uçuruma adımını atmayacak kadar akıllı olmak yetecekti insana. Ama, dağla uçurum arasında çakılıp kalamazdık. Oralarda duramazdık. Biz dağlara saracaktık arkamızda uçurum olduğunu bile bile. Oradan bulmaya çalışacaktık yolumuzu.

Taşlar kesecek. Dikenler dalayacak. Aç ve susuz olacaktık günlerce belki! Geceleri vahşi hayvan saldırısı korkusuyla öylesine olacaktı uykularımız. Ne var ki kızaran şafaklarda yeniden koyulacaktık yola. Tırmanacak. Nefeslenecek. İlerleyecektik. Başkaca yapabileceğimiz bir şey yoktu. Biz Ter Adamları'nın kahırlar içinde yetişmiş çocukları olarak, Kırkharamilerin köleliğini kabul etmiyorduk...

Vapurumuz küçücük dalgaları yara yara ilerliyordu. Güvertede serin bir hava bulmuştuk. Ve dünyalar bizimdi şimdi. Gamı gasaveti unutmuştuk. O, Gülhane parkının ulu ağaçlarından taa adalara kadar gezdirmişti bakışlarını. Ben sıgara paketini uzattım ve sordum:

«Bir tane daha yakar mısın Sadettin?»

Bana döndü. Şimdi isteksiz görünüyordu:

«Yok Selman. Ağzım zehir gibi. Bazan ölçüyü kaçırıyoruz.»

Takıldım:

«Biraz uzunca daldırdın ama. Bu gece verece-

ğin nutku mu düşünüyorsun yoksa? Ciddi bir hazırlıkta gibisin.»

Gülümsedi:

«Senin nasıl ve neler yaptığını bilmem ama, Selman; inan ki ben hiç bir hazırlık yapmadım.»

Durdu:

«Biraz da lüzumsuz sayarım bunu,» dedi. «Neden? Ilk defa gidiyoruz böyle bir toplantıya da ondan. Ikinci defa olsaydı, birinciye bakarak kendime göre bir ölçü çıkarıp bu toplantı için bir şeyler hazırlardım.»

Baktı tepkimi yüzümde okumaya çalıştı:

«Ben de senden farklı şeyler düşünmüyorum, Sadettin,» dedim. «Nasıl adamlar ve ne gibi fikirlerle karşılaşacağımızı bilmiyoruz ki henüz. Bir de topluluk içinde konuşmamış olmanın acemiliğini ekle bunun üstüne. Belki hiç konuşmama durumunda da kalabiliriz. Herhalde oraya gitmeden bir şey öğrenebilmiş olmayacağız nasıl bir tutum takınacağımız hakkında?»

Öte yandan Şeref son hazırlıklarını da yapmış tamamlamış, bir yerini getirip hem benim hem Sadettin'in kulaklarımızı bükmüş: 'Bu gece tamam. Toplantı saatını biliyorsunuz? Evi tarife hacet yok. Çayları annem pişirir. Hizmet etmesi benden,' demişti. Işin böylece şakaya alabileceğimiz bir tarafı da kalmamıştı. Biz bu gece Şeref'in tertip ettiği toplantıya gidiyorduk. Ister istemez düşünüyorduk şimdi: Ne kadar önemli bir gelişmeydi bu bizim hayatımızda? Sadettin'le kendim için söylüyordum bunları. Evet, şu veya bu şekilde bir sonuç vermesi pek de önemli olmayacaktı bu toplantının. Önemli olan bizim böyle gizli bir toplantıya gitmek kararı alabilmemizdi.

'Ne kadar önemli bir gelişmeydi bu bizim hayatımızda?' derken, Sadettin'le tanıştığımız ilk yılı başlangıç olarak alıyordum. Evet, iki senede biz, ya uçurumun kenarına gelmiş ya da kocaman sarp bir dağın eteklerine ulaşmıştık. Uçurum üstünden yolcu-

luğa devam edemeyeceğimize göre, ister istemez dağlara saracaktık. Yani, önümüze çıkacak engelleri tasa etmeyecek gönlümüze, tekmil kahırları sineye çekecektik. Adımlarımızı uçuruma atmamak hesabında titiz, ama dağlara tırmanmakta kararlı, Şeref'in çağırdığı toplantıya gidiyorduk.

Tekrar tekrar hatırlamakta fayda vardı. Bu önemli ve aynı zamanda baş döndürücü bir gelişmeydi bizim için. Nerelerden yola çıkmış ve nerelere gelmiştik? Onun için belki de farkında olmayarak başımı önüme eğiyor ve iki sene evvelki hayatımızı şöyle bir gözden geçiriyordum ister istemez. Iki sene evvel? Iki sene evvel?

Iki sene evvel Sadettin'le biz Eskişehir'deydik. O zaman da birbirimize olan yakınlığımız hiç de bugünkünden az değildi. Yeni yeni şekillenmeye başlayan fikir, yapımız için bunu söyleyemezdik ama. Insan topluluğu içindeki yerlerimiz herhalde bugününe uygun olamazdı. Ve aynı şeyleri düşünmüyorduk birçok konularda. Kendimizi istediğimiz kadar zorlayalım dünle bugün arasında mutlak bir benzerlik kuramazdık. Bugün siyasî bir toplantıya gitmeye hazırlanıyorduk. Kanun dışı bir işe girişeceğimizinde farkındaydık az çok. Tek bir partinin mutlak hakimiyetinde yaşayan bir ülkede gözüpek bir adım değil miydi bu? Iki sene evvel ama?

Iki sene evvel hemen de her saat beraberdik Sadettin'le arabanın ön tekerleri gibi. Bir arkadaş beni arayacaksa, ayrıca Sadettin'i de aramasına luzum yoktu. Beni ararken onu, onu ararken beni bulmak her zaman için mümkündü.

Sabahları buluştuk mu Sıcaksular'a gidip sıcak bir çorba içmekti ilk işimiz. Kadir usta da işkembeyi yapardı laf istemem. Daha dükkanına yaklaşırken alırdık nefis kokusunu. Içeriye girince saygıyla selamlardık çorbacımızı. Kadir usta insan canlısıydı para canlısı değil. Işıyan bir yüzle alırdı selamımızı: 'Bildiğin gibi usta,' derdik. Sonra oturur beklerdik.

Çok geçmez çırak getirirdi çorbalarımızı. Sarmısak kokusuyla işkembe buharlaşmış yüzlerimize vurur muydu, amanallah! Eskişehir yayladır sabahları serin olur ve insan daima sıcak bir şey arar. Saygıyla eğilirdik kâselere. Erimiş maden gibi çorbanın üstünde kıpkırmızı yağ tabakası, büzülür açılır. Bakarız, sulanmasın mı ağızlarımız?

Ben ekmekten lokmamı koparırım. Sadettin bismillah kaşığı daldırır çorbasına. Böylece ilk hamleyi yapmış olur. Sonra ben de girişirim beriden. 'Sarmısağı sirkesi bol olsun!» demek luzumunu duymazdık Kadir ustaya. O her müşterinin damağına ayrı bir parmak çalar, kimin ne istediğini, kimin ne istemediğini gayet iyi bilirdi. Tarihler yazmazdı adını ama, 'Işkembeci Kadir usta kimdir?' diye ufacık bir çocuğa bile sormak yeterdi. Paran varsa ver. Yoksa haftaya kalsın. Çorbaya kaşığı vurdun mu, gözlerinin ışıdığını, kafandaki ağırlığın dağıldığını, karnının doyduğunu, tabanlarının ısındığını anlarsın.

«Sadettin?»

«Söyle Selman.»

«Eskişehir'deki Kadir ustanın işkembe çorbasını hatırlar mısın?»

«Nereden çıktı şimdi bu? Hiç hatırlamaz mıyım?»

«Eee... işte, aklıma düşüverdi öyle.»

'Doydun mu kardeşim?' her sabah bu soruyu soruyorduk birbirimize. Kadir ustanın dükkanında yalan konuşmak yok! Bu kazan bizimdir evelallah. Elini karnının üstüne koy. Doymadıysan açık söyle? Yalandan **doydum** dersen allah çarpar sonra. Kadir usta kızar, yalan konuşanı sevmez.

'Doyduysan bak,' ona bir diyecek yok. Önce kürdan kutusunu yoklarsın. Sonra açarsın Bafra paketini. Evvela Kadir ustaya uzatmak gerek. Babamızdır, abimizdir o bizim. Kadir usta yaktı mı, Sadettin'dedir sıra. Üçüncü daima benimdir, ben sıramı bilirim. Ilk dumanı içimize çekip üfürdük mü, iki çift lâf etmek de farzdır: 'Bugün gene kıyak dü-

şürmüşsün çorbayı Kadir usta! Ellerine sağlık. Biz söylemiyoruz, damaklarımız söylüyor bunu!' Kadir usta çorba kazanına bakacak önce. Sonra bize dönecek. Babacan tavrıyla gülümseyecek: 'O sizin iyiliğinizdendir, afiyet olsun çocuklar!» diyecektir.

«Sadettin?»

«Seni dinliyorum Selman.»

«Sana sarmısak koklatsalar şimdi, neyi hatırlarsın?»

«Hemen söyleyeyim, Eskişehir'i, işkembeci Kadir ustayı.»

Çıkardık oradan sigaralarımızı savura savura Doğru Hakkı Cavuş'un kıratanesine yollanırdık. İçersi serin. Tiryakiler nargilelerini tokurdatmaktalar. Biz nargile içmezdik ki kahvenin tadını çıkaralım. Benim kağıt oyunu bilmemem de bir ayrı eksiklikti. Tavla oynamanın da cahiliydim bir taraftan. Bu kadarı da fazlaydı ama. O zaman kahvede ne işim vardı?

Zorladı Sadettin, yahudi tavlasını öğretti. Bir karar onunla avunurduk. Günlük gazete okumanın zevkine varmamıştık ki daha. Yahudi tavlasından bıktık mı, hadi bakalım bakardık yüz yüze. Böyle de olmaz, Sadettin sessizliği sevmez. Düşünür, sonra başlardı bana hayatını anlatmaya. Ben merak içinde, su içer gibi onu dinlerdim. Kâh dalar, kâh da neşelenirdi eski defterleri karıştırırken. Bazan ortalığı kahkahalarla çınlattığı da olurdu. Bir kere yalnız, gözlerinin yaşardığını görmüştüm. O zaman işte bakışlarımızı ayırmıştık birbirimizden, durmuş, bir karar sessizce düşünmüştük...

Bir zabıt katibinin oğluydu Sadettin. Halep'te doğmuştu. Biraz büyüdükten sonra Şam'a naklettmişlerdi babasını. Orada neler oluyordu? Küçücük çocuk bilemez ki! Sadettin'in kulaklarına şarkılar doluyordu: **Bellede Suriyye / Anna bellarbiyye,** Arabistan'dan ayrıldıkları zaman Sadettin beş yaşlarındaydı. Galiba harbiumumînin son yılı. Anadoluya gelince hemen unutuvermişti doğduğu yerleri Sadettin. Yal-

nız bir şey kalmıştı aklında dipdiri: Şam'da pazar yerinde gördüğü bir seyyar köfteci. Adam türkü söyleyerek satıyordu köftelerini. Belki de yıllarca unutulmaması bundandı. Sadettin tok karına keyifle söylerdi bu türküyü: **Anco manco / Sukufu ranco / Reyha taybî / Ya şebab!**

Onun anlattıkları çoktu ama, benim aklımda kalanlar azdı. Anne ve babasını kaybettiğinde henüz on yaşını bitirmemişti Sadettin. Bir ilk mektep muallimi olan ağabeysi bakıp büyütmüştü onu. Bursa'da askerî mektepte okuduğunu biliyorum. Oradan neden ayrıldığını unutuvermiştim işte. Zaten burasını da kısacık ve sönük geçivermiştir kendisi de. Üzüldüğünü beyan etmemiş, pişman olduğunu söylememiştir. Bursa'da birlikte okudukları arkadaşlarını aradan yıllar geçtikten sonra Eskişehir'de teğmen olarak görmüştü. Paraya sıkıştığı zaman yardımlarını da aramış ve eli boş dönmemistir. Yazılı, yani puslayla yapardı bu gibi isteklerini. Diline güvenmez Onlarla bu konuda yüz yüze gelmek istemez. Ama kalemine güvenirdi.

En çok Ankara'da geçen hayatından söz etmiştir Sadettin. Ankara Orta Muallim Mektebinde talebeydi. Ve galiba uzun seneler de kalmıstı orada Ismail Hakkı Baltacıoğlu, Nurullah Ata (Ataç) Vildan Aşir'in isimlerini o ezberletti bana. Nurullah Ata yaman bir edebiyat hocasıydı. Sinirli bir adamdı yalnız. Suyunca gitmek lazım geliyordu ondan bir şevler öğrenmek isteniyorsa... Bir gün talebesinden birini sabahleyin okulun arabasına almamışlar da, bu haber de nasılsa ulaşmış hocanın kulağına. Öyle olmuş ki, 'Bu adam sağlama delirdi,' demişler. Hakikaten çılgınlar gibi tepiniyormuş. Bir ara sağ elinin şahadet parmağını götürmüş hırsla ağzına. Koparıyormuş nerdeyse ve bar bar bağırıyormuş: 'Ben bu mektebin bir Nurullah Ata'sı olayım da, benim bir talebem arabaya alınmasın? Bu olur mu bu!' diyormuş.

Edebiyat derslerinde çok titizmiş Nurullah Ata.

Ne var ki adam gösterirken mutlaka kendi zevkini esas tutarmış. Bu bakımdan Mehmet Akif'i pek önemsemez, hele Abdülhak Hâmit'ten söz açılınca küplere binermiş. Çok kızarsa **Eşşekî Âzam** dediği bile olurmuş koca şaire. Hele, 'Ben böyle bir şair tanımam, böyle bir sefir tanırım,' demesi çok meşhurmuş.

Onun örnek olarak gösterdiği Şair Yahya Kemal'miş. Bak işte söz ondan açılınca uzun uzadıya anlatırmış hoca. Tevfik Fikret de değer verdiği şairler arasındaymış. Fikret'in bilhassa dinsizliğini ilan etmesine hayran olduğunu söylermiş: **Ben ben'im sen de sen / Ne rab ne ibât.** Bunların dışında Nazım'dan da söz ettiği olurmuş arada. Erebî yönünü beğendiği gibi, siyasî fikirlerine de birazcık temas etmeyi ihmal etmez, **idealist genç,** dermiş ve bu hükmü için Peyami Safa'yı kaynak gösterirmiş.

Nurullah Ata böyle. Sadettin'e göre Baltacıoğlu da büyük bir terbiyeciydi. Kendi dalında bir otorite sayılmalıydı Türkiye'de. Ben onu dikkatle dinliyordum bu konularda. Ve söylediklerini ezberliyordum. Ama, bir terbiyeci daha tanımıyordum ki Baltacıoğlu'yla ölçüştürebileyim. Şaşılacak metotları vardı Baltacıoğlu'nun terbiye konusunda. Mesela küçücük oğlu bir gün mektep merdiveninin alt basamağına durmuş, aşağıdan yukarı çıkan kızların apış aralarını görmeye çalışıyormuş. Kızlar meseleyi anlayınca üstüne yürüyüp çocuğu azarlamaya kalkmışlar.. Yaptığı yetmiyormuş gibi, yaramaz, bir de durup söğmüş mü bağıra bağıra: 'Kızlar sizin damınıza koyayım!' diye. Evet tastamam böyle söylüyormus çocuk.

Eeee... Bu yenir yutulur bir şey mi? Kızlar bu küfrü sineye çekebilirler mi? Duymazdan gelebilirler mi? Üstelik de her şeyi farzıfarzınca söylemiş çocuk. Kızlara ne yapacağını da adıyla şanıyla anmış. Küçük müçük ama olsun. Öyle şeyleri söylemesini bilIyor ya. Ortalık bir karışmış. Kızlar yüzleri kızararak çocuğun üstüne yürümüşler. Niyetleri de kö-

tüymüş hani. Onu belki de bir temiz döğeceklermiş. Çocuk sinmiş bu sefer. Bu dişiler ordusunun saldırısından nasıl kurtulacağını düşünüyormuş.

İşte o zaman Baltacıoğlu görünmüş ortalıkta birdenbire. Nerelerden ne duymuşsa çıkmış gelmiş. Çocuğunun üstüne yürüyen dişiler ordusunu bir el işaretiyle durdurmuş. Hattâ kızlara usulünce çıkışmış bile: 'Sakın kızlar,' demiş, 'çocuğu bu küfründen ötürü cezalandırmaya kalkmayın. Bu, çocuğun, o küfrü ezberlemesine sebep olur. Sonra çocuk ömrünce ne o küfrü unutabilir, ne de kendisine gösterilen tepkiyi ve bu iyi bir şey de olmaz!' Baltacıoğlu böyle söyleyince kızlar çarnaçar sineye çekmişler çocuğun yaptığı küfrü, hattâ gıdıklanmış gibi gülerek çekip gitmişler. İşte böyle bir terbiyeciymiş Baltacıoğlu.

Sadettin'in anlattığına göre beden terbiyesi hocası da yaman bir adamdı. Ben doğrusu böyle bir kişinin varlığından ilk defa haberdar oluyordum. Arkadaşları bahçede: 'Vildan! Vildan!' diyorlardı. 'Hıh,' diyordu bu kumandayı alan Vildan Aşir ve güvercin gibi takla atıyordu. Doğrusu bu perende şaşırtmıştı beni. Neden? Yalnız filmlerde olur böyle şeyler sanırdım da ondan. Onun için Vildan Aşir'in de adını ezberlemiştim. Sadettin'in hayatından aklımda kalan en önemli konular ve şahıslar bunlardı işte. Nurullah Ata, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Vildan Aşir...

Bunlardan Vildan Aşir'in gazetelerde resimlerini görebilmiştim sadece. Ama, Nurullah Ata ve Baltacıoğlu? İşte onları şöyle uzaktan görmek nasip olmuştu Selman'a. İstanbul'a geldiğimde Karaköy'den geçer ve orada Cenyo isimli büyük bir lokanta olduğunu görürdüm. Belkıde birahaneydi. Bizim girebileceğimiz bir yer olmadığı için önünde durmaz geçerdim. Sadettin İstanbul'a gelince Cenyo'nun da önemi artmıştı benim gözlerimde. Sadettin onların Cenyo'da buluşup sohbet ettiklerini söylüyordu. Bir akşam heyecanla Cenyo'ya gittik. Durduk vitrin camının dışında. Sadettin çaktırmadan içeriye bakmamı

söyledi. Baktım. Nurullah Ata ve Baltacıoğlu oturuyorlardı.

Sadettin, Nurullah Ata, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Vildan Aşir'den söz açtı mı ben artık: 'Kim bunlar?' demek luzumunu duymayacaktım. Bunların önemli kişiler olduklarını bildikten başka, iki tanesini de gözlerimle görmüştüm. Biri edebiyatçı, biri terbiyeci, biri de beden terbiyecisiydiler. Bu üç önemli kişiyi aldık kabul ettik. Elbette onları tanımış olmak bizim için bir şeref ve öğünme konusuydu. Ama buradan bir mesele çıkıyordu. Biz bu üçlüyü gönül protokoluna alınca, öbür üçlü Kemal, İsmet, Fevzi Paşalar ne olacaklardı? Onların kafalarımıza kurdukları tahtlar ne olacaktı? Hiç de alışık değildik biz onların dışında önemli kişiler tanımaya. Mahallede arkadaşlarımızla hep onları konuşurduk. Eğer mutlaka boylarını, değerlerini ölçüştürmek luzumunu duyarsak, ölçüştürmeyi bu üç kişi arasında yapıyorduk.

Kemal Paşa, Fevzi Paşa'yla; Fevzi Paşa, İsmet Paşa'yla ölçülmeliydiler. Ve bu ölçüştürmede en üst kademe Kemal Paşa'ya verilmeliydi. Çok yerinde bir ölçüydü bu ve kimsenin de itirazı olamazdı. Ama, Fevzi ve İsmet Paşalara gelince işler biraz çatallaşıyordu. İkisi arasında bir seçme yapmak o kadar kolay olmuyordu. Kimi öyle, kimi de böyle söylüyordu. İşler çıkmaza girince ister istemez askerî rütbelere göz atma zorunluğu doğuyordu. Fevzi Paşa müşir'di (Mareşal) ve orduda en yüksek rütbe de buydu. Böyle hesap tutunca işin içinden çıkmak kolaylaşıyordu.

İşte bu üç askerî dev ve dehaya karşı olmasa bile kafamda başka bir üçlünün şekillenmesi, ister istemez iki üçlüler arasındaki farkı ve varsa benzerliği düşündürüyordu bana. Tabiî ben gene asker üçlünün çekim sahalarındaydım ama, bir taraftan da, Nurullah Ata, Baltacıoğlu, Vildan Aşir'in de önemli kişiler olduklarını düşünmezlik edemiyordum. Ve is-

ter istemez böylece asker üçlünün üstüne, sivil üçlünün gölgeleri düşüyordu. Bunu önlemek benim elimde değildi. Bu asker üçlünün çekim sahasından öyle bir süzülerek ve sessizce ayrılıştı ki, ben bunun hayatımda fayda ve zararlarını belki de ölünceye kadar görecektim.

Sadettin hayatını anlatmaya başladı mı, hemen de laflarının hepsini Orta Muallim Mektebinde dolaştırır dururdu. Orayı neden bitirmediğini bilmiyordum. Böyle ateş gibi bir çocuk mektebi neden yarıda bırakmıştı acaba? Burasını o pek anlatmamış, ben de kurcalamayı uygun bulmamıştım. İşte böylece lise tahsilini yarıda bırakmıştı Sadettin. Tıpkı benim ilk mektebi bitirmeden bırakışım gibi. Kim bilir ne zorluklarla karşılaşmıştı? Sıkıştıkça Samsun Çarşamba'ya gidiyordu. Büyük ağabeyi ve yengesi orada hocaydılar. Muvakkat muallim muavinliği olduğu zaman Sadettin'i de kolluyorlardı. Gerek ağabeyinden ve gerekse yengesinden hiç şikayet etmemiştir. Aksine onların kendisine yaptığı yardımlardan minnetle söz etmiştir...

«Sadettin?»

«Ne var Selman.»

«Eğer sen Orta Muallim'i bitirmiş olsaydın?»

«Ağabeyimler bana da Samsun'da bir muallimlik bulacaklardı.»

«Fena mı olacaktı Sadettin?»

«Bilmem. O zaman Eskişehir'e gelemeyecek, seninle tanışamayacaktım.»

«Evet, evet Sadettin; şimdi çok güzel anlıyorum. Avareliğin de bir faydalı tarafı var demek. Onu da gözden uzak tutmayalım.»

«Tabiî ya Selman, o zaman canımız gibi kıymet verdiğimiz şu dostluk olmayacaktı...»

Biraz yahudi tavlası, biraz hatıralar, biraz da sağı solu gözden geçirme, sonra gene konuşma. Ama saat on iki dedi mi bıçak gibi keserdi lafın arkasını Sadettin ve ayaklanır Hakkı Çavuş'un kahve-

yl terkederdik. Köprübaşı'ndan yürüyüp dördüncü kolordu kumandanlığına götüren yola döndük mü, işte hemen oradaydı aşçı Alişan. Tas kebabı, biber dolma, patlıcan musakka, şiş, köfte, yoğurtlu kebap, pilav ve kan gibi vişne komposto.

Alişan işinde titiz ve meraklı adamdı. Yapacağı her şeyi bilir ve lezzetli düşürürdü. Bu sebeple müşterisi boldu. Az yiyenle çok yiyeni ayırmıyordu. Bir pilavla karın doyurmak isteyenlere bile canını paralayarak koşuyordu. Biz de onun günlük müşterileri arasındaydık. Ağzımıza uygun bir çeşit düzerdik öğünlerde ve ağzımızda lezzetini duya duya yerdik. Burada da hem paramız, hem de kredimiz işliyordu. Aç değildik hiç bir zaman Eskişehir'de evelallah.

Akşam yemeklerini de çoğusu burada yiyorduk. Sonra gideceğimiz yer ya tiyatro ya da sinemaydı. Rudolf Valentino, Ramon Nuvarra, Gari Koper, Ronalt Kolman, Doglas Fairbanks, Grata Garbo, Marlen Ditrl, Dolares Delrio, Vaismüller, Ivan Mojikin'ler mahallemizin çocukları gibi yakından tanıdığımız kişilerdi. Sibirya Mahkumları filminde Dolares Delrio unutulur şey miydi? Ben Ivan Mojikin'i çok seviyordum. Hacı Murat rolünde ne yamandı o. Beyaz bir at üstünde kuş gibi uçuyordu. Sonra Meçhul Çavuş, sonra Bin Ikinci Gece veya Yıkılan Saltanat?.. Ivan Mojikin kaşını bir kere çattı ve ateş gibi baktı mıydı ben bitiyordum.

Bunların yanında içimizdeki sıcaklıkları hiç de yabancılarınkinden aşağı kalmayan kendi aktörlerimiz de vardı: Ertuğrul Muhsin, Ismail Galip, Talat Artemel, Hazım Körmükçü, Ferdi Tayfur, Naşit Özcan, Sait Köknar, Rahmi. Istanbul Sokakları filminde ne kadar ağlamıştık! Sokak sokak dolaşmıştık sanki armonik çalan kör Rahmi'nin peşinde. Talat acılı bir ağabey olarak ne kadar içten yapmıştı rolünü. Bir kere seyretmekle doymuyor, ikinci akşamı tekrar bilet alıyorduk Istanbul Sokakları filmine.

Bir gün Park sineması, bir gün Sizin sinema, bir gün de Asrî sinema, diyor dolaşıp duruyorduk. Sinemadan çıktık mı doğru tatlıcı Şaban'a gidiyorduk. Alişan'ın aşçı dükkanına yakındı Şaban. Oraya da uğramasak olmuyordu. Önce hafiften hafiften başlar, sonra ağır tatlılara doğru çıkardık. Muhallebi, tavuk göğsü, kaymaklı ekmek kadayıfı... Bunların hepsinden biraz biraz tattık mı uykuyla karışık tatlı bir dönme başlıyordu başımızda. Son duraktan da geçiyorduk böylece, sonra Sadettin oteline yollanıyor ben de evime gidiyordum.

(1) Işkembeci Kadir usta. (2) Hakkı Çavuş'un kıratanesi. (3) Alişan'ın aşçı dükkanı. (4) Sizin, Asrî ya da Park sinemaları. (5) Bizim berber ve saatçı dükkanlarımız. (6) Evimiz ya da Sadettin'in kaldığı otel. Işte Eskişehir'de hayatımız böyleydi ve biz buralara gidiyorduk...

Sadettin'le İstanbul'da yeniden buluştuğumuzda da aşağı yukarı böyle yerlerdi gittiklerimiz. Bir gün Münür Nurettin konserine, bir gün şehir tiyatrosuna, bir gün Melek, bir gün de İpek sinemalarına gidiyorduk. Laz Ali Rıza'nın orada yiyorduk çoğusu yemeklerimizi. Dişimize uygun olmasa bile kesemize uygun bir aşçıydı o Tophane'de. Kahvemizi Murat'ın orada içerdik. Yeni halde Ziraat kahvesine de uğruyorduk geceleri. Ama, şurası açıktı ki biz hayatımızda hiç mi hiç siyasî bir toplantıya gitmemiştik. İlk defadır ki Şeref'in çağırdığı toplantıya gidiyorduk. Saat yaklaştıkça heyecanlarımız artıyordu...

YOLLARIN kalabalığı ağır ağır erimiş, dükkanlara çekilmişti çarşının gürültüsü. Apartımanlar, evler perdelerini kapatmışlardı. Rahatlamıştı arabaların aşağı yukarı akışı, taksiler yanımızdan sıyırıp sessizce geçiyorlardı. Tatlı bir serinlikteydi tozla dumanla karışık hava, sanki suları ılık bir ırmak gibi yukarıdan aşağıya akıyordu.

O, saatına bakmış:

«Biraz açalım adımlarımızı Selman!» demişti. Verdiğimiz sözde aksamamış olalım.»

Yürüyüşümü aksatmadan katılmıştım uyarısına:

«Evet Sadettin,» demiştim. «Saat herhalde şaşmaz bir ölçü olmalı bu gibi işlerde. Zamanını şaşıran, her şeyi şaşırabilir, hattâ yolunu da.»

Yürüyorduk Tophane Boğazkesen'den yukarı doğru. Sadettin'i bilmiyordum ama, ben üzüntülüydüm şu anda. Ve sebebini de yalnız ben biliyordum. Sadettin bir bakıma bana her şeyiyle açık, ben ise ona karşı bir noktada kapalıydım. Şu halde toplantıdaki davranışım ister istemez, onunkinden farklı bir çizgide gelişecekti. En elverişli görebileceğim şartlarda bile ben, gelecek için yapılacak bağlantılardan sözleşmelerden, kararlardan kaçınacaktım. Buna mecburdum da. Kıvıramaz, ezemez, bükemezdim kendi kararımla, kendi etrafıma çevirdiğim demirden çemberi.

İşte Sadettin bunu bilmiyordu. Yani ben bir ma-

nada onunla birlikte yürüteceğimiz hareketin dışına düşmüştüm. Sürgit değil belki. Geçici bir zamanla sınırlı da olsa ben bazı hesaplarımı Sadettin'den gizli tutacaktım. İlerde neler olabileceğini kesinlikle bilemezdim. Ama bu gün için durum buydu.

Ben ne zamandan beri kararımı vermiş, ya da Sadettin'in tahmin dahi edemeyeceği birisiyle böyle bir karar almış ve kendime ciddi, daha akıllıca bir yol çizmenin kanalına girmiştim. Bu kimliğimle harekete geçmem bir an meselesiydi. Bir haber ve işaret bekliyordum. Haber ve işaret gelecekti. Buna inanıyordum. O zaman ben, bastığı yeri bilen, işçi ilminin ışığından almış gücünü ve belli bir programa göre hareket eden gölgeler takımının içinde olacaktım.

Öyleyse Şeref'in çağırdığı toplantıda ne arıyordum? Boğazkesen yokuşunu tırmanıyorduk. Öyle ya ne arıyordum? Bu da bir soruydu işte. Hem yürüyor hem kendi kendime soruyordum. Cevabı şöyle olmalıydı. Ben hem Sadettin'le dostluğumu sürdürmek, hem de yeni fikirlerle kaynaşan çevremden kopmamak zorundaydım. Oluşmasında benim de emeklerim geçmiş bu çevreden ha deyince kopamazdım Kaytarıp ismimin üstüne gölge düşürmek ve sonuç olarak elimdeki insiyatifi kaybetmek hoş bir şey olmazdı. Fikir değil metot farkıydı arkadaşlarımla benim aramda ortaya çıkan. Ben daha uygun bir yol tutturabilirsem, pekâlâ onlardan faydalanabilirdim.

Durum bu olduğuna göre, arkadaşlarımdan kopmak ve uzaklaşmakta ne gibi yararlarım olacaktı? Hemen hemen hiç bir yararım olmayacaktı. Aksine ayların emeğiyle meydana gelmiş birtakım dostluklardan olacaktım. Gözü kapalı böyle bir toplantıya gitmekte tehlikeler yok muydu? Vardı. Ama bütün mesele karşımıza aldığımız güçlerin kanun dedikleri sınırı aşmamaktı. Bu sınır aşıldıktan sonra, ister metotlu davranalım, ister metotsuz, tehlikeyi her an karşımızda bulacaktık. Bir var bile bile, bir iş yapa-

rak, Ter Adamları'na faydalar sağlayarak, bilgili, olanca kurnazlığımızı kullanarak hasmın üstüne gitmek, bir de var pisipisine, tutulamayan çenelerin narına yanmak. Bu iki tutum arasında bir seçme yapmak zorundaydık.

Bu hesaplarla Şeref'in çağırdığı toplantıya gidecek, Sadettin'le de ayrı düşmüş olmayacaktım. Ama uluorta yapılacak konuşmalara kapılmamak ve arkadaşımı da böyle bir durumdan uzak tutmak kesin kararımdı. Uçuruma gözü kapalı adım atmak kararında değildim yani. Bakacak, dinleyecek, kollayacaktım. Bu ara Sadettin'i de yersiz bir karara katılmak, hesapsız bir adım atmak hatalarından uzak tutabilecektim.

Sadettin solda, ben sağda Boğazkesen'i tırmanıyoruz. Geçmiş gecelerden bir gece hatırlıyorum. Ay ışığıyla yıkanmış, tatlı bir rüzgarla sallanan, yumuşacık, ipek sarısı bir gece. İşte bu gecenin içinde rüya gibi bilmediğim bir yerde iki gölge ilerliyordu Konuşmadan yürüdüler ve bir ağacın altına oturdular. Ağacın yaprakları boldu. Ama sarı ışıkta ne ağacı olduğu pek belli olmuyordu. Gölgeler bir hayli zaman konuşmadılar. Biri bendim bu gölgenin biri de O'ydu. O'nun gerçek kimliğini bilmiyordum. Ama bir anda demir adımlarla yürümüş gelmiş içimde yerini almıştı. O'na inanıyordum.

Şimdi şöyle bir inceden düşünecek olursam, elbette sağ adımımı sol adımıma dolaşmayacak şekilde sıkı bir hesapla ileriye atmıştım. Daha Şeref'in böyle bir toplantı tertipleyeceği akılların köşesinden bile geçmezken ben o arkadaşla gizlice buluşmuş ve 'Çevremde solcu olarak üstüme çektiğim dikkatleri dağıtırım. Daha doğrusu dağıtmaya çalışırım. Ama, fikir birliği kurduğum arkadaşlardan da kopmak biraz zor olacak!' demiştim. O arkadaş da bunu hoş görmüştü. Geçici bir sürede bu böyle olacaktı. Sonra ben o sarı gecede iki gölge tarafından verilen karar gereğince sistemli savaş çığırına girecektim...

Peki ama, neden uzayıp gidiyordu bu benim kararsız yaşayışım? Şimdiye kadar ben yeni arkadaşlarımın —ki onların kimler olacağını bilmiyordum— arasında yerimi almış olamaz mıydım? Alırdım, çoktan alırdım. Ne var ki o beni henüz aramamıştı. Görünürlerde bir işaret de yoktu yeni bir buluşmayı umut ettirecek. Ben kararsız bekliyordum.

O sarı gecede ağaç altında oturan gölgelerin bu hususta neler konuşmuş olduklarını aradan günler geçmiş olmasına rağmen harfi harfine hatırlıyordum. O arkadaş bana: 'Ikinci buluşma gününü gene ben kararlaştıracağım. Ve bir yerini getirip sana haber vereceğim Selman arkadaş!' dememiş miydi? Ayrıca, 'Beni bundan sonra çevrende göremeyeceksin Selman Arkadaş! Durum böyle olunca, sakın şaşırma!' uyarısını yapan da o değil miydi?

Işte ben bu konuşmaları birer birer hatırlıyordum. Ve her attığım adımın geçmiş gecede o arkadaşla aldığımız karara uygun düşmesini istiyordum Ne zaman ay yusyuvarlak olsa yücelerde, ben hayatımın belki de dönüm noktasını işaret eden o geceyi hatırlayacaktım. Yeni bir dünyaya adım atmak benim için değeri hiç bir şeyle ölçülemeyecek bir sevinç konusuydu. Yazık ki geçici bir zaman için bile olsa Sadettin'in bu dünyanın dışında kalması da ayrıca bir üzüntü sebebi olmuş, gelmiş oturmuştu içime. Elbette Sadettin benim bu tutumumdan bir zarar görecek değildi. Ama olsun, ben üzülüyordum işte. Işin en önemli yanı buydu.

'Iki gölgeden biri, yani o arkadaş ne zaman gelecek'ti? Bu da bir başka soru ve bir tarafıyla bu akşamki yapacağımız toplantıyla ilgiliydi? Eğer o, şimdiye kadar gelmiş olsaydı, ben Şeref'in çağrısı karşısında yalnız karar alma durumunda olmayacaktım. Şeref çağrısını yaptı değil mi? Hemen o gün olur, demem şart değil ya? Biraz düşüneyim, diyecektim ve zaman boşluğundan faydalanıp hemen iki gölgeden birine ulaştıracaktım haberi ve ne yapıp

ne yapmayacağımız hakkında birlikte karar alacaktık Elbette o bana en çıkar yolun nerede olduğunu söyleyecekti. Ne çare ki o bir daha gözükmemiş ve beni yalnız başıma bir karar almak durumunda bırakmıştı. Bir de var ki o toplantıya katılacak olanların içinde bir organa bağlanmak üzere haber bekleyen belki de tek elemandım, bununla öğünmeliydim...

Sadettin eve yaklaşırken hatırlatıyordu:

«Biz önümüze sürülecek fikirleri neler olurlarsa kabul edeceğimizi ya da neleri kabul etmeyeceğimizi kararlaştırmadan gidiyoruz oraya Selman; bunun sakat bir tutum olduğunu da düşünelim. Daha evvel belli meseleler üzerindeki görüşlerimizi hiç olmazsa kuş bakışı şöyle bir gözden geçirseydik hiç de fena olmazdı. Yani belli bir hattımız olmalıydı gene. Bizim daha önce değerlendirmesini yapmadığımız ve görüşlerimizin uyuşup uyuşmadığı bir fikirle karşılaşırsak, 'Bize biraz müsade edin bu meseleyi kararlastırmadan ikimiz aramızda görüşeceğiz' mi diyelim?»

Arkadaşım önemli bir noktaya parmak basıyordu. Gerçekten de biz bu işi pek önemsememiştik Bu biraz da benim kabahatımdı belki. Pekâlâ, 'Biz böyle bir toplantıya gelmiyoruz,' da diyebilirdik. Ama onu hafife almaya hakkımız yoktu. Şöyle cevapladım soruyu:

«Evet Sadettin,» dedim. «Elbette bizi orada çapraza alabilirler. İlk anda apışıp kalabileceğimiz sorular sorabilirler. 'O zaman biz ne yapacağız? Çok önemli bir noktaya parmak basmış oluyorsun. Evet ne yapacağız? Ben derim ki, biz daha sonra elimizi kolumuzu bağlayacak bir angajmana gitmeyelim. Hiç olmazsa şimdilik ana hattımız bu olsun. Daha ziyade fikir edinme şeklinde olmalı tekmil davranışlarımız Ama bunu yapıcı bir tavırla koymalıyız ortaya. Kenara çekilip susarak değil.»

Benden dinlediklerini bir de kafasından geçirdi Sadettin düşündü:

«Çok doğru ve yerinde bir tutum olur bu Selman!» dedi. «İyi ki konuştuk kararlaştırdık. Yoksa orada apışır kalırdık.' Haklısın, içine gireceğimiz suyun derinliğini şöyle kabaca da olsa bilmek zorundayız.»

Kulağı kirişteymiş, zile parmağımızı basınca çok beklemedik, Şeref açtı bize kapıyı. İki katlı evin ahşap merdivenlerini gıcırtada gıcırdata çıktık. Sahanlıkta durduk bir an. Davrandı öne geçti Şeref. Kapıyı açtı sofaya aldı bizi. Karşılıklı iki kapı açılıyordu bu sofaya. Biz sağdaki kapıya yürüdük. O kapıyı da arkadaşımız açmıştı. Yüksek tavanlı kalın perdeleri sıkıca kapanmış büyücek bir odaydı burası. Elini şöyle kaldırıp bir gezdirdi Şeref, bize siyasî toplantının yapılacağı yeri gösteriyor: «İşte arkadaşlar bizim karargâh,» diyordu. Güldük. Kapının tam karşısına geçtik oturduk.

Bir kanepe, eski stilde üç de koltuk vardı. Aralara sandalyeler ve küçük sigara sehpaları konulmuştu. Girişte hemen solumuza düşen uzunca bir sedir. Yerde bir eski zaman halısı, rengi kaçmış onurunu korumaya çalışıyordu hâlâ. Yani rahat rahat yirmi kişi alabilirdi bu oda. Nemize gerek halı bizim? Şeref yaklaştı gülerek şeref verdi bize, «Hoşgeldiniz azîz arkadaşlarım?» diyerek ellerimizi sıktı. Bu iltifatı gerçekten haketmiştik, çünkü ilk gelen bizlerdik.

Acaba kaç kişiye davet çıkarmıştı. Gündem neydi? Bu davete kaç kişi uyacaktı? Şu anda hiç bir şey bilmiyorduk. 'Hiç kimse de gelmeyebilir?' demekten de kendini alamıyordu insan. Çünkü bizden gayrı görünürlerde kimsecikler yoktu. Şeref arada saatına bakıyor, belli ki şimdiden sıkılıyordu. Biz anladık onun durumunu ve 'Hani?' demedik. Bu soru yıkım olabilirdi bizim ateşli arkadaşımıza. Kim bilir belki de o 'Haydi!' deyince herkeslerin buraya

koşacağını zannetmişti. Mümkündür böyle düşünmüş olması.

Böyle bir toplantı için gelecek insan sayısını yüksekten tutmak ve ummak pek de akıllı bir iş olmuyordu. Ne sünnet düğünüydü bu, ne de kumar postasıydı. Mevlut daveti değildi yapılan. Burada siyasî bir toplantı yapılacaktı. Yasak bir toplantı oluşu da tuzu biberi. Şimdi görecektik bakalım, o kahvelerde atıp tutanları ve gazoz patlatır gibi ihtilal patlatanları...

Hava ağırdı odada. Hem beklenlenlerin gelmemesi, hem de pencerelerin kapalı olması bakımından. Biz kendimizi alıştırmaya çalışıyorduk. Birer sigara yaktık kasveti dağıtmak için. Tavandan sarkıtılan bir kordona yorgun bir ampul takılmıştı. Işıklandırma yeterli değildi, loş düşüyordu oda. Ama madem gizli bir toplantı yapacaktık, bu kadarlık bir ışıkla yetinmeliydik.

Biraz sessiz oturduktan sonra. 'Ben çay getireyim size,' diyerek kalkıp gitti Şeref. Biz bakıştık Sadettin'le yalnız kalınca: «Nedir bu?» dedim usulca. Başımı salladım gözümü kırptım. «Aldırma cambaza bak!» dedi o da usulca. Sigaralarımızdan bol dumanlar çekmeye başlamıştık. Sıkıntı ve heyecan arasında bocalıyorduk. Konuşmamak ve sessizce beklemek daha bir uygun görünüyordu bize. Davetlilerin gecikmeleri ilk anda pek de hoş bir işaret değildi Bizden evvel gelmiş hiç olmazsa iki üç kişi olsaydı, karanlık şeyler düşünmeyecektik.

Şeref çaylarımızı getirdi. Belli etmek istememesine rağmen sinirli görünüyordu. Lacivert pantalonu özenerek ütülenmiş, açık kahverengi bir gömlek giymiş, kollarını sıvamış, saçlarını arkaya dikkatle taramıştı. İnce politika yapmayı beceremeyen bir gençti? Anbean patlamasını bekliyorduk. Karşımıza oturdu. Saatına bir daha baktı ve patladı:

«Bize onlar ne demişlerdi?» sorusunu basamak yaparak girdi konuşmasına. «Bana onlar ne demiş-

lerdi arkadaşlar? İşte şimdi sizlere açıkça söylüyorum!»

Durdu bir an. Sehpaya uzanıp Yenice kutusundan bir sigara aldı, hırsla çaktı kibriti. Dumanı çekti öksürdü. Konuşmasına devam etti sonra:

«Bana onlar demişlerdi ki, Şeref kıyıda köşede perakende oluyoruz. Kimin ne için ne dediği pek belli olmuyor. Herkes aklına geleni aklına geldiği gibi söylüyor. Bu böyle giderse hepimiz teker teker ispiyonlara yem oluruz.»

O durakladı. Ben giriştim beriden:

«Haklısın kızmakta Şeref ama,» dedim. «saat da dokuzu on geçiyor henüz. Bu kadar gecikme pek kusur sayılmamalı. Hiç olmazsa bu başlangıç günü için. İlk defadır ki bir araya geliyoruz, tabiî böyle aksaklıklar olacak?»

Şeref hızını alamamıştı:

«Ama hiç olmamalıydı. Bu aksaklıklar olmamalı değil mi Sadettin? Beş dakika geç gelsen tramvayı kaçırıyorsun öyle değil mi Selman? Bu da öyle işte Verilmiş bir sözün varsa işte atladı gitti araba. Biz ortaya kelle koymuşuz! Adam davranıp adımlarını sıklaştırmıyor, üç beş dakikasına kıyamıyor.»

Sadettin sigarasını kül tablasında eziyor, sonra başını kaldırıp Şeref'i sabırlı olmaya çağırıyordu:

«Şeref, seni anlıyoruz kardesim. Ama bu gece olsun hoşgörülü olmalısın. İnsanların davranışlarını bir saatın kadranına sokmak uzun bir sabır işidir. Kelleden evvel tabakayı koyuyor mu ortaya ona bakalım biz? Saatına bakıyor mu? Zaman nedir biliyor mu ona bakalım?»

Araya giriverdim:

«Davet senden geliyor Şeref.» dedim. «Ev sahibi biraz ağır olacak. Bu gece tatlı başlayalım da, ilerde acılara geçeriz.»

Kapı çalınmıştı ben sözümü bitirmeden. Şeref'in yüzünden süphe silinir gibi oldu bir an. Sökün ediyordu demek ki davetliler. Ümitsizliğe düşüp atıp

eğirmeye lüzum kalmamıştı anlaşılan? Oldukça düzgün bir yüzle kapıyı açmaya gitti Şeref. Biz bakıştık Sadettin'le yalnız kalınca. O:

«Gene ateşli konuşmalar yapacak galiba ben öyle anlıyorum,» dedi.

«Evet Sadettin, kelle koyarak girişti işe,» dedim «Ondan ötesine Allah kerim bakalım. Ama ne güzel söyledin sen de, hakikaten bir adamın kellesinden önce tabakayı ortaya koyup koymadığına bakmak lazım. Kelle en son düşünülecek şey olmalı.»

Sadettin sesini biraz daha yavaşlattı:

«Ben sana her zaman söylerim Selman, bu bizim Gazi Terbiye'deki palavra Lütfü'nün tıpatıp benzeridir. Onunla konuşurken bu tarafını gözlerden uzak tutmamalı?»

Kapı açıldı Badik Ismail girdi içeriye. Biz de hayret ve biraz da sevinç. Doğrusu onu beklemiyorduk böyle bir toplantıda. Neden? Namuslu adamdı, bu tarafına söz yok, ne var ki yaşı ellileri çoktan geçmişti, uğradığımız şaşkınlık onun bu tarafıyla ilgiliydi. Ama bizimle beraber İsmet Paşa iktidarına bayrak açacakmış, açsın. Yiğidin yaşı mı olurmuş! Yiğit yiğittir işte. Geçti bir kenara tostopalak oturdu. Başıyla usulca selamladı bizi. Hali kahvedekine bakarak biraz esrarengizdi. Doğrusu hoşumuza gitmişti

Şeref boş çay bardaklarını aldı çıktı odadan. Badik Ismail'e de çay getirecekti besbelli. O çıkınca Badik şimşek gibi gezdirdi odada gözlerini. Sonra bize döndü. Sesinin musluğunu açmıştı:

«Selam çocuklar!»

«Selam kıymetli abimiz!»

Badik kapıya kaydırdı gözlerini. Şeref'in hemen gelip gelmeyeceğini anlamak istiyordu. Tetik bir hareketle döndü bize:

«Dikkatli olun çocuklar!» dedi. «Buraya gelecek olanların bazılarının kimler olduklarını pek bilmiyoruz. Onun için geldim ben çokçası. Bu Şeref'in

ağzından çıkanları kulakları duymaz pek. Ama temiz çocuk, bu tarafına laf yok. Arkadaşımızın oğlu. Siz hem kendinizi, hem de onu kollayacaksınız. Kelamı böyle zamanda tartarak konuşacaksınız. Karşınızdakini kantara alacaksınız. Siyaset hatayı kabul etmez. Puşt pezevenk dünyası bu. Aman dikkat! Gözünüzü seveyim çocuklar.»

Sadettin aldı Badik Ismail'den sözü:

«Abi,» dedi, «biz de Selman'la biraz evvel hemen hemen aynı şeyleri konuştuk. Öyle aşırı bir tutum takınacak değiliz. Tabiî Şeref'i frenlemek de bizim işimiz. Onun da çocukluk etmemesi lazım. Kaldı ki biz de buraya gelecek olanların kimler olduklarını katiyetle bilmiyoruz.»

Ben de ilave ettim:

«Biz daha ziyade karşımızdakileri tartmak ve tabiî kendimizin de boy ölçülerimizi öğrenmek istiyoruz Ismail Abi. Bu gece kollamaktan ileriye geçersek, belki de feci bir tuzağa düşmüş oluruz.»

Kapı açıldı elinde tepsiyle Şeref göründü. Bizi de atlamamış, üç taneydi bardaklar. Hatırlattık hemen:

«Biz buraya keyfetmeye gelmedik Şeref! Birer bardak yetmiyor muydu?»

Şakacıktan bize ters ters baktı Şeref:

«Yoook arkadaşlar!» dedi. «Işte bu yok. Bardaklar 10'u bulmadan 'içmem' demek yok bizim evimizde. Gerçl kahvemizde para da alırız ya. çakıyorsunuz nafaka meselesi. Burada öyle bir şey de yok. Iç içebildiğin kadar!»

Badik de destekliyordu onu:

«Için çocuklar için. Yetim malı değil. Yıllardır Topane'yi soydu bunun babası, için!»

Çavları aldık. Gülüştük. Sigara tazeledik. Ama bir taraftan da kulaklarımız kirişteydi. Kapıyı, dış kapıyı dinliyorduk. Eğer şu anlarda kapı çalınmazsa bu Is boylu boyunca yatardı. Bizim emeklerimiz neyse, geldik yorulduk, bunlar aranır şeyler değil, bir var

ki, Şeref için yıkım olurdu bu ve çocuk uzun zaman belini doğrultamazdı.

Şükür ki dış kapı yeniden çalındı. Şeref fırladı sofaya. Aşağıya indi. Biz bekliyorduk. Kimler gelmişlerdi acaba? Biraz sonra baktık Erzurumlu Hikmet'le Karslı Murat göründüler odanın kapısında. Şöyle usulca içeriye dahil olup bizleri saygıyla selamladılar Şerefin yüzü ışımaya başlamıştı. Badik Ismail gelenlerin selamlarını aldıktan sonra gülerek:

«Yaşasın, liman amelesi başta gidiyor!» dedi.

Biz de katıldık Ismail Abinin alkışına·

«Yaşasın, gemileri deviren aslanlar geliyor!»

Onlar gülerek karşılık verdiler bize ve geçip sedire oturdular. Saata baktık, dokuz buçuğa gelmişti. Rötar yarım saat olmuştu şimdiden. Bizimle beraber gelenler henüz beş kişiyi geçmemişti ve bu iyi bir haber değildi. Şeref göz ucuyla sayıyordu bizi. Yüzüne bakılırsa umutla, umutsuzluk arasında çekişmeliydi. Ama zaman geçmeden gelenlerin sayısı artmalıydı. Yoksa Şeref umutsuzlukta karar kılardı ister istemez. Fiyasko mu? Başarı mı? Şeref tam bunun hesabını yapıyor olmalıydı, kapı yeniden çalındı. İşte şimdi kefeni yırtmıştı Şeref, daha bir umutlanmış yüzü gülerek kapıyı açmaya gitti. Gelenlerle sayımız artacaktı.

Kimlerdi gelenler? Merakla bekliyorduk. Baktık biraz sonra sırasıyla: Süslü Kemal, dülger Hamza, saatçı Basri ve soğuk demirci Harun kapıda göründüler. Bu gelenlerle de on kişi oluyorduk. Epeyce kabarık bir sayıydı bu. Seref kendisini şimdiden başarılı sayabilirdi. Karşılıklı selamlaşmalar oldu yeniden Herkes haberi karşısındakinin gözlerinde arıyordu. Yeni gelenlerin de çayları gelecekti. Şeref sofaya çıktı.

Hep susuyorduk şimdi. Demek herkes altına girmeye niyet ettiği yükün ağırlığını hesap ediyordu. Sigara dumanı şimdiden boğmuştu odayı. Pencere açamayız, kapıyı araladık. Sonra yavaş yavaş buz gibi

erimeye başlamıştı suskunluk. Herkes birbirinin hatırlarını soruyorlardı yavaşça: 'Hikmet'cim bu günlerde görünmedin? Kayboldun merak ettik?' Hikmet sigarasını ağızlığına takıyordu: 'Birkaç gün istirahatım vardı. Samatya'ya gittim. Bizim kayın peder oradadır.' Biraz sonra çayları getirdi Şeref.

Yeni gelenlere çaylarını bir bir dağıttı. Kapıya doğru çekilip tepsiyi sehpanın üstüne bırakırken göz ucuyla da toplananların sayısını anlamaya çalıştı Havayı muhabbete çevirmemek için olacak herkes susuyor, konuşmaların başlamasını bekliyorlardı belki. Şeref köşedeki sandalyeye ilişti ve suskunluğu bozdu:

«Şimdi burada on kişi olduk arkadaşlar,» dedi Hepimizi teker teker gözden geçirdi. «Önceden yaptığımız hesaba göre en az on beş kişinin gelmesi lazımdı,» cümlesiyle devam etti: «Nedense o arkadaşlar gelmediler? Saat dokuz buçuğu geçiyor. Biz konuşmalarımıza başlayabiliriz.»

Kımıldadılar şöyle bir Şeref'i dinleyenler. Kimseden ses çıkmadı yalnız. Boşluğu Badik İsmail doldurdu. Tok sesini karış karış gezdirdi odada. Yeşil ve cesur gözleri kâh berikinin, kâh da ötekinin üstündeydi:

«Evet öyle!» dedi. «İlânihaye bekleyemeyiz. O arkadaşlar kimlerse şimdiye kadar gelmeleri iktiza ederdi. Şimdi burada en yaşlınız benim galiba. Bu bakımdan hasbihale başlamış olalım, ben teklif ediyorum. Yalnız şimdilik bir şey söyleyecek değilim. Sonra konuşurum icabederse. Herhalde ilk sözü Şeref almalı bana sorarsanız. Çünkü bu iş için günlerce didindi durdu!»

Yeniden harekete geldi odadakiler Badik İsmail sözlerini bitirince. Hemen de hep bir ağızdan. 'Öyle, öyle, öyle!' dediler. Bütün gözler Şeref'in üstündeydi şimdi. Sıkılmıştı bir an bu bakışlardan. Birden toparlandı ama. Öksürdü hafifçe. Sesine düzen vermeye çalıştı. Vee, önündeki tablada sigarasını ez-

dikten sonra ağır ağır konuşmaya başladı. Genç ve diriydi sesi:

«Davetimize uyarak buraya gelen arkadaşların hepsine sonradan varacağımız karar ne olursa olsun şimdiden teşekkür ederim!» dedi. «Sizlerden başka beş kişinin daha gelmesi lazımdı bu toplantıya. Şu saata kadar o arkadaşlar görünmediler. Bundan sonra geleceklerini de ummam. Ama ekseriyet burada. Bu demektir ki biz konuşmalarımıza geçebiliriz. Gelenler de sağ olsunlar, gelmeyenler de!»

«Elbette, elbette!»

Dedi Süslü Kemal, gözlerini kısmış kenardan bakıyordu. Şeref bakışlarını etrafta gezdirdi. Gömleğini yakasını düzeltti hiç lüzumu yokken. Bir an önüne baktı sonra ellerini oyluklarına kapadı ve devam etti:

«Şimdi arkadaşlar,» dedi, «hepiniz gayet iyi biliyorsunuz ki bizler garip bir ülkede yaşıyoruz. Bununla ne demek istiyorum? Anlatayım: Arkadaşlar resmî ağızların söylediklerine bakarsanız herkes hayatından memnun ve ortalık güllük gülistanlık. Ama kendi gözlerinizle gördüklerinizi kafanızda değerlendirmeye kalkarsanız sefalet dizler boyu.»

«Tabiî tabiî, ona ne şüphe,» dedi saatçı Basri

Şeref devam etti:

«Okuyanlar korkuyor. Okumayanlar korkuyor. Bilenler aldırmaz. Bilmeyenler hangi uçuruma yuvarlandıklarından habersiz. O der, nemeiazım! Beriki der, bu dünyayı ben mi kaldım düzeltecek? Peki soruyorum arkadaşlar: Bu köhne zulum arabasına kim, kimler. 'Dur!' diyecekler?»

«Bravvo Şeref!» dedi Sadettin heyecanlanmıştı. Gerçekten de güzel bir giriş yapmıştı Şeref ve hepimizi utandırmıştı. Karışık gidiyordu konuşma. Bu sefer de Saatçı Basri aldı sözü:

«Doğru söylüyor Şeref, bey kardeşlerim!» dedi «Hepimizin içi yanıyor tabiî milletimizin haline. Ama, ne yapabiliriz? Kendimize bu soruyu da sormalıyız.»

Durdu, sonra yeniden konuştu: «Ben derim hiç bir şey yapamayız!»

«Neden geldin buraya öyleyse?»

Böyle söyleyerek Süslü Kemal kesiyordu Basri'nin sözünü. Saatçı bir an şaşırıp duruyor, ama sonra devam ediyordu:

«Buraya neden geldin? Bu da soru mu? Çağırdılar da geldim! Yasak mı? Buradakilerin çoğuyla selamlaşırız. Bunun için olacak beni de çağırmayı münasip görmüşler. Teşekkür ederim. Hem ben sözümü bitirmemiştim ki. 'Hiç bir şey yapamayız' derken, gücümüzü göz önüne aldım da konuştum. On kişi değil miyiz şurada? Herhalde bu iş binlerin, onbinlerin işi olsa gerek.»

Bende giriverdim aradan. Zigzaklar fazlalaşmadan gidişata yön vermeliydim kendi görüşüme göre:

«Herkes serbestçe konuşabilmeli bana kalırsa arkadaşlar,» dedim. «Ve galiba böyle bulacağız en uygun yolu. Bunun için de birbirimizi ve dolayısıyla fikirlerimizi en küçük şüpheye yer bırakmayacak şekilde tanımalıyız. Ayrıca ülkemizi de tanımaya mecburuz. Bunu yapmadan hiç bir meseleye derinlemesine adım atamayız. Bugünkü toplantının gayesi de budur sanıyorum. Her şeyden evvel birbirimizi tanımak, birbirimize inanmak. Birbirimizi sevmek. Bunlar olmalı bugün yapacaklarımız.»

Ben susunca dülger Hamza doldurdu boşluğu Biraz aceleciydi:

«Selman Bey'in sözlerinden bir şey anlayamadım ben.» dedi ve sordu: «Biz birbirimizi tanımıyor muyuz? Yook, bir kısmımız daha evvel birbirlerini tanıyorlar. Bugün ilk defa karşılaşanlar da tanışmış oldular. Oldu bitti. Bu mühim bir mesele değildir. Bence mesele harekettir. Bunun için hemen harekete geçmeliyiz. On kişilik de olsa bir birlik kurmalıyız.»

Süslü Kemal yeniden yükseltti sesini öteden:

«Tabiî birlik!» dedi. «Önce bir birlik kurmalıyız!» Süzdü şöyle bir bir dinleyenlerini. «Birlik ama nasıl

bir birlik?» diye sordu ve devam etti: «Bizim bir yerimiz olmalı arkadaşlar evvela. Mesela böyle bir oda. Tavanına kırmızı bir ampul asmalıyız. Saz takımı ve içki de bulunmalı içerde. Neden? Bakarsınız bir baskın olur arkadaşlar! Ama buna meydan vermemek için bir erkete koruz dış kapıya. Erkete aşağıdan sinyalı verdi mi, ahenk başlar hemen ve hepimiz kadehleri alırız elimize. Polisler geldi değil mi? 'Ne bu' diyecekler, tabii. Biz de diyeceğiz ki, 'Buyurun beyler! Sizler de buyurun. Şöyle atıyorduk kendi halimizde buyurun!' diyeceğiz. Bir şey çakabilecekler mi? Tabiî çakamayacaklar. İşte bunun için arkadaşlar ben derim ki, önce bir yerimiz olmalı.»

Karslı Murat da bir şeyler söylemek istiyordu. Biraz evvel dinlediklerinden ilham almış olmalı. Süslü Kemal'den sonra o davranıyordu:

«Kemal doğru söylüyor bana da sorarsanız arkadaşlar. Tabiî önce bir odamız olmalı. Ama ben Kemal'in odaya neden kırmızı ampul takmamızı teklif ettiğini pek anlayamadım. Ayrıca odamızda içki bulundurulmasına da karşıyım! Gazino mu açıyoruz? Kırmızı ışık, içki... Bu olmamalı işte! Bu yapılmamalı!»

«Peki ne yapılmalı?»

Süslü Kemal sertçe soruyordu:

Karslı Murat kendini hiç bozmadan devam ediyordu:

«Evet ne yapmalıyız arkadaşlar? Ne yapmalı? Bence önce bir yemin yapmalıyız. Birlik olacaksak bu şarttır! Kur'an ortaya gelmeli. Hepimiz ellerimizi bu büyük kitabın üstüne koymalıyız. Ve ölsek bile birlik halinde kalacağımıza yemin etmeliyiz! Yeminsiz birlik olmaz arkadaşlar!»

O ara Badik Ismail sokulmuştu yanıma. Kulağıma eğildi etrafa çaktırmamaya gayret ederek:

«Selman Bey ben sizin daha evvelde kulağınızı büktüm,» diyordu. «Çok karışık fikirler çıkıyor ortaya.

Daha da çıkacak. Siz temkini elden bırakmayın. Hele Şeref söz alırsa hemen yumuşatın söylediklerini.»

Badik Ismail fısıltıyı keserken Şeref'in tekrar söz aldığını görüyorduk:

«Bütün millet birbirine kitlenmiş çit gibi, Rusya ilerliyor,» diyordu Şeref. «Yıllarca evvel Odesa'ya ayak bastığımda farkına varmıştım bunun. Kiyef'te de, Harkof'ta da, Moskova'da da aynı canlılığı görmüştüm. Işte biz de ülkemizde aynı canlılığı yaratmalıyız. Bugünkü toplantımız bunun ilk adımı olmalı!»

Şeref'in bu çıkışının nasıl bir tepki yarattığı pek belli olmuyordu. Çünkü son söylediklerini yorumlamak isteyen çıkmamıştı. Gene eğildi Badik Ismail kulağıma:

«Şu çocuğun donsuz gezdiği günleri bilirim Selman Bey,» dedi. «Bizim Murat'ın oğludur biliyorsunuz. Henüz on dokuzunu doldurdu, doldurmadı. Şimdi bu değil Rusya'ya, eğer Istanbul'dan dışarıya bir adım attıysa, ben anamla Kâbe yolunda zina etmiş olayım. Peki ama, neden söylüyor öyleyse bu yalanları? Yalanla, dolanla bu işler yürümez oğlum! Siz sonra kulağını bükün onun.»

Toplantının belli bir idarecisi olmadığı için söz oradan oraya geziyordu. Nihayet Sadettin'e de geliyordu sıra. Bir topluluk içinde ilk defa söz aldığını görüyordum. Ağır ağır konuşuyordu:

«Biz yalnız Rusya'dan değil, bütün dünyadan örnekler almalıyız,» diyordu. «Ülkemizde yeni bir cereyan yaratmak için buna mecburuz. Ama, gene en iyi örnek kendi halkımızın direniş savaşları olmalı. Bu bakımdan kendi tarihimizi yaman bir dikkatle incelemeliyiz. Eğer masal niyetine okumazsak ben çok şeyler öğreneceğimize kaniyim. Herhalde kendi kaynaklarımızı incelemeliyiz, derim.»

Dülger Hamza hızını alamamış görünüyordu. Sadettin bitirir bitirmez hemen o başlıyordu:

«Benim sözlerimin üstünde layıkıyla durulmadı

arkadaşlar!» diyordu. «Ben her şeyden evvel hareket dedim biraz önce. Bunu laf olsun diye söylemedim. Her düğümü çözecek olan harekettir. Hareketten maksat halkı kazanmaktır. Halk nasıl kazanılır? İşte bunun üstünde uzun uzun düşünmeliyiz. Ben diyorum ki, duvar beyennameleri hazırlamak olmalı bizim ilk işimiz. Halkın dertleri bu beyannamelere yazılmalı. Meselâ ilk beyannamemizi şöyle yazmalıyız:

Dikkat / Dikkat vatandaş! / Karını elinden alıyorlar / Emeğini hergün çalıyorlar! / Kendi derdine kendin yan! / Ey halk! Ey zavallı halk uyan!

Gene eğiliyordu kulağıma Badik Ismail. Kaşıyla Hamza'yı işaret ediyor:

«Bunun da geçende karısını kaçırdılar, Selman Bey!» diyordu. «Ahşap yapı tamirlerinde dülgerlik yapar. Iki çocuğuyla yapayalnız kaldı gitti zavallı iyi arkadaştır. Konuşması çekilir.»

Hamza hararetle konuşmasını sürdürüyordu:

«Duvarlara astık mı beyannameleri arkadaşlar, tabancalı adamlarda koyacağız oralara. Biri beyannamemizi yırtmaya kalktı mı, hemen havaya birkaç el ihtar ateşi. Baktık ki yırtmakta direniyor, vereceğiz kurşunu!»

Badik Ismail'in Hamza hakkında söylediklerinin bitmediği anlaşılıyor:

«Şimdi de diyorlar ki,» diyordu, «Hamza annesini getirtecekmiş köyden. Eee n'apsın çocuk Selman'cığım kolay mı? İnşaatlarda çalışıp ekmek parası mı kazansın? Yoksa, o iki yavruya mı baksın? Zor, zor bir mesele bu Selman Bey. Allah kimselerin başına vermesin.»

Önce Hamza, sonra Badik Ismail susmuştu. Benim gözlerim arada arada kapının tam soluna oturan soğuk demirci Harun'a kayıyordu. Uzaktan uzaktan adını duyardım. Şimdi karşı karşıyaydık işte. Gel-

diğinden beri hiç konuşmamıştı, ama konuşmadan gideceğe benzemiyordu.

Harun'un yuvarlak başında kısa kesilmiş saçları diken diken ve bakır kırmızılığındaydı. Hırslı gözleri ise kısık ve kinliydi. Her an patlayacak kara mayını gibiydi duruşu yani. Bakışlarımı tekmil oturanların üstlerinde dolaştırıyordum ama, nedense Harun'a gelince tek çalışan bir otomobil farına takılır gibi kalakalıyordum. Dülger Hamza'nın sözlerini bitirmesini kollamış ve aniden konuşmaya girivermişti Harun:

«Geldiğimden beri gördünüz hiç konuşmadım arkadaşlar. Hep dinledim. Şimdi siz de beni biraz dinleyin!»

Etraftan sesler:

«Konuş kardeşim sen de konuş. Ne demekmiş? Tabiî konuşacaksın.»

«Her söz alan arkadaş bir şeyler söyledi. Fikirdir, saygı duyarım. Ancak benim en çok dikkatimi çeken dülger Hamza'nın dile getirdiği noktalardır.»

Hamza'nın gözleri parladı. Memnundu şimdi. Söyledikleri can kulağıyla dinlenilmişti demek. Kızardı çocuk gibi sevincinden. Başını önüne eğdi Harun devam ediyordu:

«Hareket, dedi Hamza arkadaşımız, doğrudur Halkı uyarmak, dedi doğrudur. Ama ama, nasıl yapılacak bu? O, duvarlara beyannameler yapıştırmamızı öğütlüyor bize. Halkı bu yoldan uyarmamızı söylüyor. Düşünelim şimdi öyleyse... Bundan bir sonuç alabilir miyiz? Ben diyorum ki hayır! Duvara asılan bir beyanname herhangi bir küçük sinema ilanından fazla alaka toplamaz. Biz oradan oraya koşar dururuz boşu boşuna beyanname yapıştıracağız diye Öyleyse ne yapalım?»

Birden elektriklendirmişti havayı Harun. Canlı ve hareketli bir anlatması vardı. Uykusu gelenlerin bile şimdi gözleri parlıyor ve hep birden soruyorlardı:

«Ne yapalım? Ne yapalım? Ne yapalım?»

Soğuk demirci Harun istediği havayı yakalamış, şimdi rahat rahat konuşuyordu:

«Arkadaşlar, halka vereceğiniz fikirleri, onun kafasında bomba gibi patlatmaya mecbursunuz! Halk ancak böyle büyük sarsıntılardan anlar. Yoksa tek bir zelzelede on bin yavrusunu kaybeden ve ertesi gün hiç bir şey olmamış gibi işine gücüne devam eden bir halkı duvar beyannameleriyle uyandırmaya kalkmak ham bir hayaldir. Ne yapacağız öyleyse?»

Şimşek çakmış, gök gürlemişti sanki odada. Öyle bir şaşkınlık vardı. Herkes aynı soruyu soruyordu:

«Ne yapacağız? Ne yapacağız? Ne yapacağız?»

Harun şimdi bomba sallar gibi sallıyordu kolunu:

«Halkı düşünmeye çağırmak değil, halkı düşünmeye zorlamak lazım!» Tekrar ediyordu: «Düşünmeye zorlamak! Bu nasıl olur? Bunu nasıl yapmak lazım? Şimdi arkadaşlar meselenin en can alıcı yerine geldik sanıyorum. Dikkat edin, biz şok mangaları kuracağız her şeyden önce. İsmi üstünde anlıyorsunuz. Gözüpek adamlardan meydana getireceğiz bu şok mangalarını. Talim göstereceğiz ve çelikten zımba gibi olacak çocuklar ve böylece mangalar savaşa hazır demektir!»

Durdu. Etrafına bakındı. Bir bardak su istedi Harun. Hemen yerinden kalktı Şeref. Konsolun üstündeki sürahiyi aldı. Bardağı doldurdu. Harun'a buyur etti. Şimdi su içiyordu Harun ve odadakiler de bu torpil gibi tehlike yayan yaman adamı seyrediyorlardı. O suyunu bitirdi ve yeniden başladı konuşmaya:

«Sok mangaları hazır diye hemen onları savaşa sürecek değiliz, arkadaşlar! Daha önce yapmamız lazım gelen bazı şeyler var. Bizler her şeyden evvel bu durgun havayı sarsacağız. Miskinliğe paydos. Herkes silah sesi duymuş tavşan gibi bir kere yerinden sıçrayacak. Bu nasıl olacak? Patlamalarla. Şehrin her yerinde patlamalar. Ama kuru sıkı. Ses yapacak yal-

nız, değil insanı karıncayı bile öldürmeyecek. Bir cam kırılmayacak. En cılız daldaki bir yaprak bile kopmayacak yerinden. Biz öldürmek değil, düşündürmek istiyoruz. Insanı öldürmek kolay, ama düşündürmek zordur! Taksim'de, Harbiye'de, Şişli'de patlamalar; Fatih'de, Topkapı'da, Beyazıt'da, Karaköy'de patlamalar. Şehrin her yerinde patlamalar. Ne olur bu? Herkes birbirine sormaya başlar, 'Ne oluyoruz?' diye. İşte durgun havanın sarsılması budur!»

Heyecan basamak basamak tırmanıyordu yukarılara. Nefes nefese soruyorlardı:

«Ondan sonra ne olacak? Ondan sonra ne olacak?»

Harun terini siliyor. Devam ediyordu:

«Durgun hava patlamalarla sarsılınca hemen hiç durmadan şok mangalarımız harekete geçecekler. İnsanların toplu bulundukları yerler bizim ilk hedeflerimiz olacak!»

Bazılarının nefesleri kesilecekti nerdeyse. Neticeyi hemen anlamak istiyorlardı ve tempo tutar gibi soruyorlardı:

«Evet! Evet! Evet!»

Harun emin adımlarla esasa giriyordu:

«Şimdi bir misal vereyim size,» diyordu. «Düşünün, rampayı tırmanan bir otobüsün önüne çıkıverecek şok mangamız. Hoşafın yağı kesildi mi sana millette. Çekecekler tabancaları ve 'Herkes aşağıya!' diye haykıracak manga başı. Herkes aşağıya inecek. İkinci kumanda: 'Tek sıra olun!' Herkes tek sıra olacak. Üçüncü kumanda: 'Cüzdanlarınızı çıkarın.' Hepsi cüzdanlarını çıkaracaklar ve paralarını kaybetme kaygısıyla titreyecekler. Dördüncü kumanda: 'Herkes cüzdanını yeniden cebine soksun!'»

Heyecan doruğa çıkar. Yerinden fırlayacak sanki dinleyenler. Sonra, sorular, sorular, sorular:

«Peki be Harun arkadaş ne için bu kadar zahmet?»

Harun bıraktığı yerden başlıyordu:

«Cüzdanlar yeniden ceplere inince yüzlerde bir yumuşama olacak. Mal almayanların can almayacakları da artık bellidir. Manga başı diyecek ki o zaman: Ey insan düşün! Ey ahali düşünün! Şok mangaları sizleri tarihî bir savaşa çağırıyor. Bu savaşın alanları sizin kendi beyinlerinizdir. Kısaca diyoruz ki ey ahali düşünün! Yetim çocuklar var, milyonları tutuyor sayıları, düşünün! Mapusanelerde yatacak yer var, fabrikalarda çalışacak yer yok, düşünün. Öküz de soramıyor kaç paraya çalıştığını, işçi de soramıyor! Düşünün. Top oynamak için kulüp kurabilir, ama hak aramak için sendika kuramazsınız! Düşünün.»

Harun duruyor bir an. Nefesleniyor. Şimdi hakkında söylenenler işitiliyordu. Herkes bir başka şey söylüyordu onun için:

«Kafası tokmak gibi.»

«Ama içi akılla dolu maşallah!»

«Gözleri çakmak gibi.»

«Saç mı? Yoksa kirpi dikeni mi o başındakiler?»

«Gider bir yerlerde mayın gibi patlar bu adam»

«Patlasın, çatlasın, konuştuklarına bak asıl sen.»

«Duruşuna baktıydım da, böyle şeyler konuşacağını ummadıydım.»

Harun bakınıyor. Ve bir anda ölçebiliyor dinleyenlerde bıraktığı tesiri. Daha emin sürdürüyor bu sefer konuşmasını:

«Şok mangalarının savaşı yalnız otobüs çevirmek değil, arkadaşlar. Biz yalnız otobüs çevirmekle yetinemeyiz. Bir de sinemaların sahnelerine fırladıklarını düşünün şok mangalarının. Kapılar tutulmuş Işıklar yanmış. Halkın beynini yıkayan film durmuş Manga erleri ellerinde tabancaları sıraların aralarında gezinmekte. Ne olur manzarayı seyredenler biliyor musunuz? Nefesleri kesilir ve oturdukları sıralara çakılırlar. O anda işte sahneden manga başının sesi duyulur. Dalga dalga yayılır bu ses boşlukta Sonra kurşun gibi kulaklara iner. Şöyle demektedir

manga başı: 'Cüzdanlarını çıkaranlar, yeniden ceplerine koysunlar!'»

Sesler duyulur gene etraftan:

«Aşkolsun! Aşkolsun! Aşkolsun!»

Harun devam eder:

«Işte o anda şöyle sürdürecektir konuşmasını manga başımız ve diyecektir ki! Vatandaşlar! Şu karşınızda, şu yanınızda gördükleriniz günlerden beri savaşlarını duyduğunuz gözlerini budaklardan sakınmayan şok mangaları'dır. Bunlar sizleri uyarmak tarihî görevini sırtlanmış efsanevî insanlardır. Kan dökmüyoruz! Kimsenin beş parasını almıyoruz gözlerinizle gördüğünüz gibi. Yalnız bir şey istiyoruz: Düşünün. Yalnız sizlerin küçücük benliklerinizi ilgilendiren küçücük meseleleri değil, içine bütün insanlığı alan büyük meseleleri düşünün! Nasıl mı düşüneceksiniz? Bir örnek verelim size: Sizler burada oturup keyfederken, gırtlağına bir lokma girmemiş, yatacak yerden yoksun insanlar olduğunu düşünün. Asker mektubu bekleyen anaları, çehiz hasretiyle yanan kızları, çaresizleri, işsizleri düşünün. Işte arkadaşlar, korkudan gözleri büyümüş mahşerî kalabalığın önünde böyle konuşacak manga başımız!»

«Helâl olsun!» diye bağırdı yerinden Süslü Kemal. «Harun'a selam ve sevgiler benden. Onu birliğimize reis seçelim!»

Çevresini süzüyor Harun, memnun görünüyor. Herhalde Süslü Kemal yalnız kendi heyecanını dile getirmemiş, bu arada arkadaşlarına da tercüman olmuştu. Terini siliyor Harun, önündeki bardağa uzanıyor bir yudum su alarak ağzını bir daha ıslatıyor. Odadakiler derin bir suskunluğun içindeydiler. Belki de Harun'un nasıl bir bağlantı yapacağını merak ediyorlardı. O ara Badik Ismail gene eğildi kulağıma ve fısıldamaya başladı:

«Bunu görüyor musun bunu?» dedi Harun'u göz leriyle işaret ederek: «Bu da iyi bir çocuktur ve işinde zehir gibi ustadır. Askerî sanayiden mezun gali-

ba. Gergef gibi dokur yani soğuk demiri. Borcunu verir. Alacağını alır. Söz verdiği işi gününde teslim eder. Işinde gücündedir her gün. Iş onun dinidir sanki.»

«Eee...» dedim, «demek altın gibi bir adam bu. Kafası da çalışıyor üstelik.»

«Yalnız bir kusuru var,» dedi Badik Ismail sesinin musluğunu iyice kısarak. «Bir kusuru var evet. Çok korktuğu için geceleri karısı götürürmüş onu helaya ve kapıda bekler, çişini ettirirmiş. Hattâ bir keresinde saat on iki suları Eminönü'ne vurmuş yolları da, Harun'u yanındaki arkadaşı olmamış Allah Yenicami kemerinin altından geçirememiş. Cesaret de demek ki bir Allah vergisi. Işte o yok bu çocukta. Evet geceleri karısı çişe götürüyormuş onu.»

Böyle konuşuyor ve kurnaz kurnaz da gözlerime bakıyordu Badik Ismail. Bu sefer ben onun kulağına eğildim:

«Sakın,» dedim, «Ismail Abi, Harun'u sevmeyenlerden biri uydurmuş olmasın bu söylediklerini?»

Güldü Badik beni dinleyince ve kulağıma eğildi yeniden:

«Biz aldığımızı aldığımız fiyata satıyoruz oğlum, Selman,» dedi. «Eee... bu pazarlık ne öyleyse bizimle şimdi. Inan ki bir kârımız yoktur?»

'Aldığımızı, aldığımız fiyata satıyoruz.' Bu geçenlerde Murat'ın kahvede Süslü Kemal'e de söylediği meşhur cümlesiydi Badik Ismail'in. O, böylece torpili ortaya koyveriyor ve tam patlayacağı anda kendisini kenara çekiveriyordu...

Şok mangaları kurmak, onları ülke çapında harekete geçirmek ve büyük kalabalıkların önüne hiç beklenmeyen bir anda çıkarıp halkı düşünmeye zorlamak kolay bir iş midir? Ayrıca böyle bir uygulamaya geçilebilmiş olsa bile, bunu önlemek isteyen kuvvetler beliren tehlikeyi önleyebilmek için karşı saldırıya geçmeyecek midir? Haydi onlar yıldırıldı diyelim, sindirildi diyelim, şok mangalarının hedef aldığı halkın

kendisi buna ne diyecektir? Boynunu eğip belli bir doğrultuda düşünmeyi mi kabul edecek, yoksa tamamen aksi bir tutum içine mi girecektir?

Bunları düşünenler var mıydı? Bilinmez. Herkesin içinden geçeni okumak gücümüzün dışındaydı bizim. Şu var ki, Harun'un ortaya attığı fikirlerin kabul görmediğini de söyleyecek durumda değildik. Bunu onun dinleyenlerinin yüzlerine baktığımızda ayan beyan anlıyorduk. Harun'u parlayan gözlerinin hapsine alıp arada heyecanla 'Hah! Hah!' dememiş miydiler? Konuşmanın akışına kapılıp başlarını kabul makamında sallamamış mıydılar? Kollarını kaldırıp varyoz gibi sallayanlar onlar değil miydi? Ellerini balta gibi keskin yere savuranlar onlar değil miydiler?

Ama bu arada herkesin kendisini heyecana kaptırıp unuttuğu bir şey vardı: Saat... Evet bizler heyecan sellerinde kulaç atarken saatlar da duvarlarda, ceplerde, kollarda, masalarda tık tık yürümüşlerdi. Eee, oturduğumuz yer de sabahçı kahvesi değil, bir evdi. Ve bağıra bağıra yürüttüğümüz kanun dışı gizli bir toplantı idi. Caddelerin kulakları vardı bu saatlarda ne kadar durgun görünseler de. Yosunlu kiremitlerin, eski saçakların gözleri vardı. Önce farkına Şeref vardı bu körlemesine gidişin. Bir ara saatına baktı ve biraz da üzülerek:

«Arkadaşlar,» dedi, «biz saatı unuttuk güzel güzel konuşurken. Ev sahibi olarak bunu hatırlatmak bana düşmezdi, ama dalmışız, on ikiye geliyor nerdeyse saat. Çok da başarılı konuşmalar yaptık bana kalırsa. Acaba bugün belli bir karara varamadığımız için bu toplantıyı üç dört gün sonra tekrarlamamız mümkün değil midir? Bu toplantıyı sağlayabilmek için herkesi teker teker arayıp haberdar etmek hayli yormuştu beni?»

Kısa bir konuşma geçti dudaktan dudağa. Herkes durumunu gözden geçirdi ve sonunda üç gün sonra tekrar buluşma kararına varıldı. Biz arkadaş-

lara veda edip Boğazkesen'e çıktığımızda ortalıktan ol ayak çekilmiş, gece rengini koyulaştırmıştı ve sessizdi ortalık. Yalnız derinden derine bir motor sesi geliyordu limandan. Tramvaylar aralık aralık geçiyorlardı Necatibey caddesinden...

NE ZAMAN Unkapanı'ndan Eminönü'ne doğru yola koyulsam, hele ki şehir derin uykularından uyanırken mutlaka Teyfik Bey amcayı hatırlıyordum. Sadece sabahları mı? Günün hemen her saatında. Ufuktan süzülüp gelen bir bulut kümesine dalmışsam farkında olmayarak, ya da ilk damla bekleniyorsa kararan havalardan, suları yarıp giden bir vapura takılmışsa gözlerim, yüzümü kaldırıp maviliklere, martıların çığlıklarını dinliyorsam, İnsanların seyreldiği bir zamanda geçiyorsam Galata Köprüsünden, göysüm inip kalkmışsa hafiften farkında olmayarak, yani bilmezden içimi çekmişsem garip garip, muhakkak Teyfik Bey amcayı düşünüyorumdur.

Peki o, yalnız beni mi bekliyordu Gümuşsuyu askerî hastanesinde? Hiç sanmam. Önce, muhakkak ki aldığı ilaçlardan şifa bekliyordu. Sonra kendisini buralara bırakıp giden Seher hanım teyzeyi, yani ömrünü beraber geçirdiği kadını bekliyordu. En sevgili kızı Müjgan değil miydi? Hani şu cüzdanının içinde resmi olan. Hani arada çıkarıp bakıp bakıp ağladığı Kızı Müjgan, damadını bekliyordu. Orhan neyse ama, Muzaffer yetişip büyümüştü artık. 'Bu çocuk adam olur' demişti kaç kere içinden konuşup. Belki de Muzaffer'i bekliyordu?

İnsanoğlu bir garip olur yataklara düşünce. Hele kl gurbetteyse daha bir garip olur. Bir adımı umuttaysa, dokuz adımı umutsuzluktadır. İşte böyle bir

havaların içindeydi şimdi muhakkak ki Teyfik Bey amca. Bitmeyen gecelerde gözlerini hastane odasının tavanına dikerek, gündüzleri sık sık saatına bakarak belki, hep bekliyordu. Ya kapısını bir açan yoksa, ya Seher hanım teyze onu bırakıp gittiği günden beri bir daha görünmemişse. Bunun böyle olduğu belliydi, çünkü Seher hanım teyze gelmiş olsa bize muhakkak uğrayacaktı.

Eee... böyle olunca açılıyordu bir an gözlerimize gerilen perdeler. Şunu yediğimiz ekmek gibi biliyorduk ki Teyfik Bey amca dikmiş kapılara ihtiyar gözlerini birisinin yoluna bakıyordu. Bir isim sayıklıyordu aralık aralık. Sesini duyar gibi oluyordum: 'Nerelerde kaldın be oğlum? Sen bari gel! Mecbur değilsin ama gel. Yokla ara sıra şu ihtiyar askeri! İşte çaresiz bir derde giriftar olduk. Olmadı allah kurtulamıyoruz. Bir teselli arıyorum dost dilinden. İki çift tatlı sözün hasreti yanmakta içimde!' diyordu.

Bir an duraklıyor, bitmemiş oluyor belki niyazı ve sonra yeniden başlıyor: 'Bir Cemal Paşa yok ki bugün, benim de alnıma bir kurşun sıksın. Çok acayip bir harp hayatı bu şimdi yaşadığım, pek anlayamıyorum... Ben kurşun yağmuru altında uzun bir ömrü yaşayıp da, bir kurşuna hedef olmamayı, öldürücü bir kurşundan kurtulmuş olmayı bulunmaz bir şans saymıştım. Şimdi anlıyorum şimdi, ne kadar yanılmışım. Eğer şanslı bir adam olsaydım bir kurşun pekâlâ beni alır yokluğa götürürdü. Götürmedi işte Demek ki çekeceklerimiz varmış. Gel be oğlum! Gel be Selman! Sen bari şu ıssız odalarda bir saatçık da olsa konuşarak sevindir bizi!' Yalvarışıyla niyazını bağlıyor, sonra da susuyordu belki.

Beride, günlük hayatın o insan öğüten demirden çarkları içinde ben de kaybolmamak için didinip duruyordum. Bir taraftan ekmeğimi kazanmak çabasında, bir taraftan da okuyup bilgimi geliştirmek gayretindeydim. Öte yandan gönül işlerim vardı, Ali-

ye'yle ara sıra buluşuyordum. Siyasî meseleler vardı ki, çığ gibi gelişip genişliyorlardı. Yetişir gibi oluyordum bir yerde, bir de bakıyordum elimden kaçıyorlardı. Boyumu aşıyorlardı. Kan ter içinde bir dağa tırmanır gibi üstesinden gelmeye çalışıyordum bu meselelerin.

Sadettin isminde bir arkadaşım vardı işsiz. Ben ekmeğimin yarısını geçici bir zaman için bile olsa onunla paylaşmak emriyle yüklüydüm. Bunun dışında anneme babama da bir şeyler götürmek zorundaydım. Bir evlat olarak bundan kaçınamazdım. Şöyle küçücük bir şeylerle de olsa hatırlamak onları. Bir iki kilo kesme şeker, iki üç paket çay beklemez miydiler benden? Babama tütün, anneme kahve götürmesem olur muydu?

İşte bu beni bucak bucak koşturan, işte bu beni boncuk boncuk terleten terslikler arasında, gönlümün bir köşesinden Teyfik Bey amca konuşuyordu: 'Hastalara eli boş gitmek ayıptır ama oğlum, ben o hastalardan değilim. Bilirim yani insanların halini. Sen bir elma bulamazsan bile bana getirecek, olur ya paran yoktur, gene gel oğlum, Selman! Sen bilir misin beklemek, birilerinden bir şeyler beklemek ne demektir? Kapılara bakmak, her gördüğün yüzde bir şeyler okumaya çalışmak, bir haber ummak açılan her ağızdan... Bunların yüreğe oturttuğu acıyı bilir misin?'

Ve sesini biraz daha yükselterek devam ediyordu: 'Gel de iki laf edelim oğlum. Ben çıldıracağım buralarda Selman! Ölüp gideceğim ihtiyar beylik hayvanlar gibi. Az mı yaşadın be amca, bu telaşın ne, diyeceksin? Eh ne yapalım bizim de payımıza bu düşmüş felekten. Buralarda ölüp gidersem şayet, çocuklarım acırlar bana bundan eminim. Ama o kayınvalde olacak karı güler, sevinir arkamdan. Sen gel oğlum! Sen gelirsen ömrüm artacak sanıyorum. Gel beni istemeyenlerin istedikleri günü biraz daha geciktirelim!' Susuyordu nefeslenerek Teyfik Bey am-

ca. Ölgün bir ışıkta görüyordum sanki masum yüzünü. Bakıyor öyle bir eyyam, sonra kayboluyordu.

Annem de arada hatırlatıyordu: 'Oğlum, sanki aynı evde oturmuyoruz. Hasret kaldık yüzüne?' diyordu. 'Geldiğin saat belli değil, gittiğin saat belli değil. Bizleri üzüyorsun. Bir şey söyleyecek olsak hemen yüzümüze bağırıyorsun. Ses çıkaramıyoruz. Ben yalnız sizi mi düşünüyorum, diyorsun. Kötü niyetli bir insan diyemem sana. Sen nihayet benim yavrumsun. Bir gün kızma da bazı şeyleri hatırlatalım sana. Sen başını almış gidiyorsun. Öyle şeyler vardır ki ilanihaye ihmale gelmez! Hastaneye git, o Teyfik Bey amcanı yokla oğlum. Yokla sevaptır. Benden al haberi sen, Izmit'ten gelip bir kapısını açan olmamıştır onun!'

Sanki annem hatırlatmasa ben içimde duymuyor muydum onun sızısını? Teyfik Bey sadece baba dostu olmaktan da öte değerler taşıyan bir adamdı benim için. Kafaca gelişmemde onun da inkar edemeyeceğim önemli bir payı vardı. Bunu her zaman hatırlıyor, kendisini minnetle anıyordum. Eğer gidip hastanede ziyaret yapmakda biraz gecikmişsem, bu, günlük işlerimin tamamen dolu olması ve onlardan ayırabildiğim zamanıda siyasî faaliyetlere bağlamak isteyeşimdi. Bunun dışında zaten fazla bir zamanım da yoktu benim. Evim de iş yerime uzak değil miydi üstelik? Yirmi dört saatımın en azından ikisi yollarda geçiyordu. Hayatım bunun için bitmeyen bir koşuydu sanki. Yorulduğum yerde kalacaktım belki görünüşe bakılırsa. Ama, yoruluncaya kadar da koşacaktım.

Bir de var, biz bazı meseleleri kendi kendimize kuruntu yaparaktan büyütüyor muyduk yoksa? Şurda sanki kaç gün olmuştu Teyfik Bey amca hastaneye yatalı? Ben pekâlâ suçluluk duygusuna kapılmadan, göğsümü gere gere onu ziyarete gidebilirdim. Nasıl bir manzara çıkacaktı acaba orada karşıma? Bu şimdiden uzun uzun düşünmeye değerdi. Teyfik Bey am-

cayı yanakları kızarmış, gözlerinin ışığı artmış, neşesi yerine gelmiş mi bulacaktım? Gerçekleşemeyecek bir hayal mi kurmuş olurdum böyle düşünmüş olursam?

Öyle ya ne doktorlar vardı şimdi İstanbul'da Şöyle uzaktan bakar bakmaz anlıyorlardı adamın derdini. İçini okuyorlardı tek soru sormadan süzerken. Sonra ilaçlar, ilaçlar... Hazreti Lokman aleyhisselâmın derdine bile deva olabilirlerdi. İçiyorsun, zemzem gibi içiyorsun, ertesi gün şifaya kavuşuyorsun. Belki evde tedavi olmakta direndiği için bu hallere düşmüştü Teyfik Bey amca. Şimdiye kadar hastaneye yatmamakla hayatının en büyük hatasını işlemişti belki de.

Sonra evinde her gün adım adım manevi yıkıma doğru gittiği de aşikardı. Kim haklı olursa olsun orası pek önemli değildi, kayınvaldesiyle kapışmıştı bir kere. Şirret ve sonra olur olmaz gürültülere pabuç bırakan bir kadın da değildi kayınvaldesi. Teyfik Bey onu eline alıp lastik top gibi duvara fırlatsa, oradan güle güle geriye döner, gelir Teyfik Bey'ın kafasına çarpardı.

Karıda makina gibi bir çene vardı Allah korusun. Sonra utanma perdesini de kaldırmıştı ne zamandır. Bir kere yapışırdı insana kör sülük gibi, başarıp da yakandan atabilirsen aşkolsun. Kadın Teyfik Bey'le kapıştı mı makina gibi çalıştırır çenesini ve hiç durmadan söylerdi. Karşısındakinin ona yetişmesinin imkanı mı var? Eee... tabiî hep hücumda olduğu için zafer de ondan tarafa oluyordu. Teyfik Bey kaç kere onunla laf yarıştırmaya kalkmışsa, sonunda mağlup ve perişan olarak terketmek zorunda kalmıştı harp sahasını.

Karı bir kere ağzını açtı, çenesi boşandı mı. doluya yakalanmış emekli topçu beygiri gibi ne yapacağını şaşırıyordu. Teyfik Bey amca. İş bu kertelere geldi mi, tutup karının kellesini kesmekten baska yapacak bir iş kalmıyordu. Eee... densiz bir karıyı yola

getireceğim diye katil mi olsundu Teyfik Bey amca? Olmaz tabiî. İster istemez sineye çekiyordu üstüne sıçratılan çirkefleri. Başkaca yapabileceği bir şey yoktu. Ara sıra onu evden uzaklaştırmayı denemiş, ama bunda da bir başarı sağlayamamıştı. Sanki bir beşinci kol kurmuştu kadın evin içinde. O gider gitmez evdeki on paralık düzen iniyordu beş paralığa. Bir görünmez el her şeyleri karıştırıyor, arap saçına döndürüyordu. Öyle şeyler oluyordu ki kafasını yoruyor Teyfik Bey, ama bir türlü içinden çıkamıyordu.

Evin hanımından hiç böyle bir şeyi bekler misiniz? Önce Seher hanım teyze domuzlaşıyordu, ne tuhaf şey! Sonra çocuklar birer canavar olup çıkarıyordular inlerinden başlarını. Teyfik Bey soruyordu: 'Kızım çorbanı neden içmiyorsun?' Müjgan somurtmakta devam ediyordu: 'Anneannemin yaptığı çorba daha güzel oluyordu baba.' Bu sefer Seher hanım teyzeye dönüyordu Teyfik Bey: 'Yahu sen otuz yıldır öğrenemedin mi annenden şu çorbanın nasıl yapıldığını?' Bu sefer Seher Hanım fırlıyordu pusudan: 'Bu çorbaları beğenmiyorsan Teyfik Bey, git de lokantalarda iyisini ye. Ben senin eline bir tutam sakız sıkıştırıp da bakkal dükkanlarında orasını burasını elediğin karılardan değilim!'

Hoppala! Tuhaf değil mi, ne tarafa başını çevirse Teyfik Bey, o evden uğrattığı kadının gölgesini görüyordu. Ama gerçekten hangi tarafa dönse. Meselâ Orhan'a soruyordu: 'Haylidir sen yatalı, neden uyumuyorsun oğlum?' Orhan yüzüne yorganı çekmeye davranıyor: 'Ben anneannemle yatmaya alışmıştım baba. O olmadığı zaman uyku tutmuyor.' Zıvanadan çıkıyordu Teyfik Bey, sanki ne kârı olmuştu o kadını evden çıkarınca? Her adımında onun gölgesiyle boğuşuyordu.

Diyordu ki meselâ: 'Bugün bir mantı yaptırayım ve afiyetle yesin çoluk çocuk.' Yanlış bir adım atmış olmamak ve yok yerden fırtına koparmamak için usul-

ca yanaşıyordu karısına, suçlu suçlu: 'Bugün bir mantı yapsaydın hanım,' diyordu. 'Çoluk çocuk oturur yerdik şöyle.' Seher Hanım kaşlarını kaldırıyordu: 'Sen misafir misin bu evde Teyfik Bey. Bilmiyor musun mantıyı annem yapardı hep? Sen benim mantı yaptığımı gördün mü hiç?' Şaşıp kalıyordu bu gözlerinin içine bakıla bakıla söylenen yalanlar karşısında Teyfik Bey.

İşte böylece başka bir cehennem hayatı başlıyordu kayınvaldesini evden çıkarınca. Sonra oturup düşünüyor, onun eve dönmesine razı oluyordu bozulan hava düzelsin diye. Kocakarı karşısında kazılan siperleri gölgesiyle savaşarak düşürmüş ve yenmiş olmanın gururuyla kılıcını sallaya sallaya eve dönüyordu. Her şey eski rengini alıveriyordu birden ve bu böyle sürüp gidiyordu.

Sonradan şirretlik dengesine razı olmasına rağmen, arada tepesi atınca köpürüp teraziyi kendi tarafına ağdırdığı bir gerçekti Teyfik Bey'in. Ama, araya bu namussuz hastalığın —hangi cehennemlerden gelmişse— gelip girivermesi ve Teyfik Bey'in çişini tutamaması, aldığı ilaçlardan bir deva bulamaması, dengeyi ister istemez onun aleyhine döndürmüştü. Kocakarı alıkıran baş kesendi artık. O buyuruyor, o hükmediyordu. Bu ara Teyfik Bey'in maaş cüzdanını da almışlar mıydı elinden? Bu demektir ki kocakarı Teyfik Bey'i maşayla tutmuş ve kurbağa yavrusu gibi atıvermiştir evden...

Yanaştım sergiye. Yüzümü yaladı karışık baygın meyve kokusu:

«Elmaların biraz iyicelerinden seçer misin ahpap,» dedim. «Hastaya gidecek.»

«Başüstüne Abi!»

Aldı eline kese kağıdı ve parmaklarını piyano çalar gibi ustalıkla elmaların üstünde gezdirmeye başladı adam. Seçiyor, kağıda dolduruyordu. Ben gene dikkatini çekiyordum:

«İstersen fazla para da verebilirim. Hastaya gi-

decek bu elmalar. Kârından gayrı sevabı da var bu işin.»

Adam elmaları önce elinde tartıyordu:

«Sen merak etme abi, biz de insan evladıyız Allah şifalar versin hastana.»

İçim rahat. Ödedim hastaya gidecek elmaların parasını, sıkıştırdım kese kağıdını koluma, ayrıldım oradan. Huzur ve merak içindeydim. Şimdi Teyfik Bey amcayı ziyarete gidiyordum. Atladım Eminönü'nden bir tramvaya, Dolmabahçe'de inecek, oradan Gümüşsuyu'na tırmanacaktım. Geç yatmış uykumu alamamıştım. Gece siyasal faaliyet, Şeref'in evinde gizli toplantı; gündüz sosyal faaliyet, Teyfik Bey amcaya yapılacak ziyaret, bunların arasında bir bağlantı var mıydı? Bana sorulursa elbette vardı. Nasıl ve neden ama? Bunu açıklayabilir miydim? Evet açıklayabilirdim. O kadar zor bir iş miydi bu sanki.

Biz tekmil insanların yaşayışlarını yeniden ele alacak ve belli bir siyasî iktisadî görüşe göre yepyeni bir biçimde düzenleyecektik. Ne olacaktı o zaman? İşler her sahada tıkır tıkır yürüyecekti. Peki dirlik ve düzeni bozulan Teyfik Bey amcanın evi bu değişen düzenden nasibini almayacak mıydı? Elbette alacaktı. Biz bu eski askere yalnız karısının, kayınvaldesinin, çocuklarının değil tekmil insanlığın saygısını sağlayacaktık. Dengesini bulan insan münasebetlerinde Teyfik Bey Amcanın evi hayırsız bir ada gibi yalnız başına kalacak değildi. Galata köprüsünden Karaköy'e iniyordu ağır ağır tramvayımız. Teyfik Bey amcanın kendisi ne düşünüyordu bu meseleler üstüne acaba?

İşte böyle bir soru açınca ister istemez kolayca çözemeyeceğimiz bir mesele çıkıyordu ortaya ve beni derinden derine düşündürüyordu. Ben Şeref'in tertiplediği toplantıyı izlerken, zaman zaman Teyfik Bey amcayı hatırlamıştım. Ne münasebetle ama? Emekli hasta bir askeri neden hatırlamıştım siyasî bir toplantıda? Dülger Hamza duvar beyannameleri as-

mak fikrini ortaya attığı zaman olmuştu bu. Ben **beyanname** sözcüğünü duyar duymaz Teyfik Bey amcayı hatırlamıştım. Ne teklif etmişti Dülger Hamza? Boy boy hazırlanmış duvar beyannamelerimize şöyle şeyler yazacaktık:

Dikkat! Dikkat vatandaş! / Karını elinden alıyorlar! / Emeğini her gün çalıyorlar! / Kendi derdine kendin yan! / Ey halk! Ey zavallı halk uyan!

Beyanname, beyannameler... Ve levazımdan emekli binbaşı Teyfik Bey? Bu hikâye karışık değil Bu hikâye dupduru. Bu hikâyenin hiç bir yanı unutulmuş değil. Her şeyleri biricik biricik hatırlamak için başımızı biraz gerilere çevirsek oluyordu. Şöyle iki üç sene evveline. O zaman her şeyi ayan beyan görecektik. 1933 yılında biz Eskişehir'deydik. Hamamlar caddesindeydi dükkanımız. Akar'ın kenarına sandalyelerini atarlar üç kişi sohbet ederlerdi. Küçücük köprülerden insanlar geçer. Dere uslu çağıltılarla akar. Bu üç insan hiç bir şeyin farkına varmaz sanki, her zaman için kendi hallerinde olurlardı. Kimlerdi bu derin sohbetlere dalan kişiler? Babam, Teyfik Bey amca, maliye tahsildarlığından emekli Ahmet Paşalarlı İrfan Bey.

Onlar derin derin konuşurlar, ben de kenardan nefesimi keser can kulağıyla dinlerdim. Ve ayrı bir mana kazanırdı benim gözümde bu üç kişi. Tarih ağır basardı onlardan dinlediklerimde. Kitaptan ayrı bir tad bulurdum onların hikâyelerinde. Yani onlar canlı birer tarihtiler. Biraz dikkat edince çoğu konuştuklarını ezberlemiştim bile: Abdülaziz ölmüş müydü? Yoksa öldürülmüş müydü? Abdülhamit tahttan nasıl indirilmişti? Sultan Reşat mı sorumluydu harbi umumî'yi kaybetmemizden? Yoksa Enver Paşa mı sorumluydu? Talat Paşa madem namuslu adamdı, neden çıkıp ortaya açık açık, 'Biz bu harbe girmeyelim kaybederiz,' dememişti? İşte koca bir imparatorluk dağılıp gitmişti.

İşte kalın çizgileriyle bunlardı onların konuştukları. Sorular açıyorlar. Cevaplar arıyorlar. Soruyorlar, tarıyorlar, bazan uzun uzun tartışıp sonunda anlaştıkları bir noktaya varıyorlardı. Teyfik Bey kurulu düzenden yana duruyor, babam sallantıda, İrfan Bey her şeyin altında bir namussuzluk arıyordu...

Karaköy'den Necatibey caddesine sapmıştı tramvayımız. Hızla geçiyorduk şimdi oradan, ben dalmış öyle düsünüyor **beyanname** sözcüğü geçer geçmez neden Teyfik Bey Amcanın kafamda canlandığını hatırlamaya çalışıyordum:

Biz onun güleç yüzüne alışmıştık. Babayani tavırlarıyla her şeylere boş veren bir adam gibi görünüyordu. Ne olmuştu bilmem, yüzünden bu işaretler silinmiş, bir gün telaşlı bir havada gelmişti dükkana Teyfik Bey. İrfan Bey ondan da evvel davranırdı zaten, Teyfik Bey görünmeden okkalı kahvesini içmiş olurdu. Babam anlamıştı Teyfik Bey'de bir şeyler vardı. Sandalyelerini birbirlerine daha yakın koymuşlar ve üçlü konferans toplanmıştı. Babam, Teyfik ve İrfan Beyler bir üçkende yüzyüzeydiler o anda ve Teyfik Bey sözü kimselere kaptırmamak niyetinde görünüyordu.

Her günküne bakarak sesini biraz kısarak girmişti konuşmaya ve gözleriyle sağı solu kolluyordu. Ben biraz daha yakın olmuştum o sesini kıstıkça. Kulak misafirliğime böylece devam ediyordum. Başını sallıyor, önce İrfan Bey'e sonra da babama bakıyor Teyfik Bey ve, 'Olur şey değil. Ben şaştım doğrusu?' diyordu. Babam ona biraz daha eğiliyordu: 'Nasıl nasıl dediniz? Ben pek bir şey anlayamadım Teyfik Bey,' Teyfik Bey sesini biraz daha yavaşlatarak anlatıyor, babam başını sallıyor anlamış olacak. İrfan Bey de öyle. Ama ben anlayamıyorum. Biraz daha gayret, nefesimi kesiyorum, faydasız bir şey anlamak mümkün olmuyor.

Neydi acaba Teyfik Bey amcanın gözlerini büyüte büyüte anlattıkları? Saman alevi gibi bir parla-

yıp sönmüştü konuşması anlayamamıştım ki. Kenardan kapabildiğim kadarıyla yetinmek zorundaydım ama, karanlık manasını çözemediğim bir iki laf kırıntısıydı kulaklarıma çalınan. Bir ara İrfan Bey'e kaymıştı gözlerim. O önce merakla dinlemeye koyulmuştu nefesini kesip. Sonra da umursamaz bir edayla sandalyesinin arkalığına yaslanıyor, kalın köylü sigarasından dumanlar savururken, 'Tabiî canım,' diyordu. 'Köpeksiz köy değil ki bu her zaman çomaksız gezeceksiniz. Elbet onlara karşı da bir muhalefet çıkacak. Niçin heyecana kapılalım. Böyledir bu. Böyle olacak.'

Teyfik Bey bozulur gibi oluyordu. Babamın tarafsız tutumu bir tarafa, İrfan Bey onun getirdiği haberin üstündeki **önemlidir** etiketini kaldırıyordu. Ucuzluyordu böylece gizli konuşulan şey. Artık Teyfik Bey biraz daha rahat, az da sesinin tonunu yükselterek anlatıyordu:

'Niçindi bilmem, kardeşlerime söyleyeyim, saat dokuz suları ben evden çıkmıştım. Baktım bizim Orhan kapının önünde ve elinde de el kadar bir pembe kağıt. Sinema ilanı sanmıştım ben önce. Sonra merak bu ya aldım okudum. Gözlerime inanamadım inanın buna. Bir kazan kaynar su dökülmüştü sanki başımdan aşağıya. Ne cürettir bu? Ne cüret-tir? Ateşle oynuyorlardı pervasız bu kağıtları basıp dağıtanlar. Gözlerime inanamamıştım ilk anda okuyunca anlayın beni! Sonra tekrar tekrar gözlerimi o isyankar satırlar üstünde gezdirmiştim. Şöyle bir şeylerdi yanılmıyorsam:

Partimizin Eskişehir vilayet komitesinin kuruluşu dolayısıyla muzdarip halkımızı selamlıyoruz! İşçiler! Esnaflar! Fakir köylüler uyanın! / Beyler paşalar bizi kurtaramaz! / Kendi partinizin saflarında toplanın!

Orhan sol elinde tutuyordu o kağıdı. Ben okuyunca gene sol eline tutuşturdum. Doğru istasyon

caddesini takiben çarşı karakoluna geldik. Yılan ölüsü gibi Orhan'ın elindeydi kağıt.?

Irfan Bey kesiyordu sözünü:

'Canım yırtıp atsaydın ne vardı öyle taa çarşı karakollarına kadar gidecek?'

Teyfik Bey derdini anlatamamaktan üzgün biraz:

'Olur mu, Irfan Bey, olur mu? O kağıdı çocuğun eline kasten tutuşturmadıkları ne malum? Ya benim siyasî temayülümü yokluyorsalar. Ben sonra nasıl kurtarırım başımı belâdan?'

Babam da karışıyordu söze:

'Teyfik Bey'in bu işi resmiyete döküşü belki de iyi bir şeydir bilmem ama?'

Benim aklım Irfan Bey'in söylediklerine yatıyordu. Teyfik Bey amca gerçekten yırtıp atsaydı o kağıdı sanki ne olacaktı? Hayır öyle yapmamış o. Kendisine bir tuzak kurulabileceğini düşünmüş. Öyle ya kim vermişti o kağıdı Orhan'ın eline? Onun için Teyfik Bey amca dertli dertli anlatıyordu:

'Bugüne bugün tereyağının kilosu 50 kuruş olan bir memlekette 95 lira emekli maaşı alıyoruz ayda biz. Allah devlete millete zeval vermesin. Ister misiniz, bana bir tuzak kurmuş olsunlar? Olur ya! Ben her şeyi inceden düşünmek zorundayım. Ne namussuzluklar dönüyor bu dünyada? Harplar gördük. Darplar gördük. Sonunda bir avuç kaldık. Artık otursunlar be!'

Tramvay demirden gürültüsüyle havayı sarsarak ilerliyor ve ben düşünüyordum:

Ahmet Paşalarlı Irfan Bey, maliye tahsildarlığından emekli idi. 15 lira alıyordu ayda. Günde 50 kuruş demektir bu. 6 kuruş bir paket kalın köylü sigarası 4 kuruş da iki demli çay, etti mi 10 kuruş? 50'den 10 çıkarsa 40 kuruş kalır. Yani Irfan Bey bu parayla geçinecektir kibrite ödeyeceği para dahil. Bozdursun bozdursun harcasın. Karısı evden kovmuştu onu bu karışık hesapların içinden çıkamadığı

için. Kahve peykelerinde, orda burda yatıyordu İrfan Bey ne zamandır. Belki de bu sebepten Teyfik Bey'i dinlerken pek heyecana kapılmıyordu:

'Adamm, Teyfik Bey! Oturup da kendine dert edindiğin meseleye bak hele. Bak bana, çubuğumun dumanını savuruyor muyum? Ötesi umurumda değil Nereden inceldiyse oradan kopsun!'

Babam da bir başka havada karışıyordu konuşmaya:

'Kanuni Sultan Süleyman'dan beri bu milletin talihi kararmıştır. Siz bundan sonra iyi bir gün mü bekliyorsunuz?' diyordu.

İrfan Bey aynı umursamazlıkla konuşmasını devam ettiriyordu. Teyfik Bey'e bakıp:

'Şimdi siz ne diyorsunuz? Bolşevikler mi geçecekler işin başına? Gelsinler be Teyfik Bey! Benim ayağımdan yarım pabuçlarımı mı alacaklar? Nedir bu telaşın senin?'

Teyfik Bey bozuluyor, başını sağa sola çeviriyordu. Ama gene de İrfan Bey'i cevapsız bırakmıyordu:

'Öyle demeyin İrfan Bey! Öyle demeyin! Bakın bir avuç kaldık şurada. Koskoca imparatorluk dağıldı gitti. Bu memleket bir sarsıntıya daha dayanamaz! Yıkılır Allah korusun ve o enkazın altında kimlerin kalacağı bugünden kestirilemez! Herhalde azîm bir felaket olur mu.'

İrfan Bey gülüyordu:

'Şahmerdan sigara kağıdını ezemez Teyfik Bey!'

Babam susuyordu. Belki de ondan cesaret alan Teyfik Bey meseleyi biraz daha kurcalamak yolundan ayrılmıyordu:

'Yaaa... Herifler diyorlar ki: İşçiler! Esnaflar! Fakir köylüler uyanın! Bak, bak, bak? Sanki, işçiler, esnaflar. köylüler uyuyorlar mı?'

Gene karışıyordu İrfan Bey:

'Sen o sözleri yabana atma Teyfik Bey!'

Teyfik Bey duymazdan geliyor konuyu sürdürüyordu:

'Sol elinde tutuyordu o tehlikeli şeyler yazan kağıdı Orhan. Tıpkı bir yılan ölüsü gibi. Çarşı karakolunun komseri beni görünce ayağa kalkıp iki elimi hararetle öpmesin mi? Ben şaşırdım ne yalan söyleyeyim. Bir tuzaktan şüphelenmişiz çünkü. İçimize evham ateşi düşmüş. Orhan da elinde tehlikeli kağıt duruyor bir tarafta. Çok sürmedi şaşkınlığımız Meğer komser askerden benim emirberim değil miymiş? Sevindim tabiî. Ne demek böyle karanlık bir meselenin içindeyken tanıdık bir memurla karşılaşmak?'

Babam bayağı heyecanlanmıştı:

'Yap iyiliği, at denize Teyfik Bey! Balık bilmezse, halîk bilir.'

Teyfik Bey rahatlıyordu:

«Dedim ki komsere, oğlum, bu kağıdı Orhan'ın eline vermişler. Çocuk da sinema ilanı sanıp almış ne bilsin. Ben de tesadüfen gördüm elinde, şöyle bir göz atınca hemen tuttum çocuğu elinden buraya getirdim. Böyle şeyler iyi şeyler değildir benim anladığım kadarıyla? Onun için nasıl bir muamele icabediyorsa yapılsın!'

'Yapılsın!' diyordu gülerek Irfan Bey, Teyfik Bey devam ediyordu:

'Sonra bir iki soru sordu oğlana komser. Sağa sola bir şeyler yazdı çizdi. Kağıdı aldı çocuğun elinden acı acı gülümseyerek okudu. Adresimizi sorup kaydetti bir kenara. Bana döndü: Ne demekmiş muamele yapmak Binbaşım, dedi. Siz bizim babamızsınız. Komünistlerin karıştırdıkları haltlar bunlar. Bu beyannamelerden yüzlercesini demiryolları fabrikasında dağıtmışlar. Bu arada başka yerleri de unutmamışlar tabiî. Aldık kabul ettik. Bakalım kendileriyle görüşeceğiz. Siz canınızı sıkmayınız Binbaşım. Gidiniz evinize rahatınıza bakınız. Icabederse biz sizi ararız.'

Durmuştu Teyfik Bey amca bu noktaya gelince.

Önce babamın sonra da İrfan Bey'in yüzüne bakarak sözlerini tamamlamıştı:

'Ya o komser tanıdık birisi olarak karşıma çıkmasaydı ben ne yapacaktım dostum? Sen kimin evini soruyorsun İrfan Bey? Adamı fıkara samanlığı gibi cayır cayır yakarlar!'

Teyfik Bey başını sallıyor, babam çözemediği bir şeylerle belki de kafası karışık susuyor, İrfan Bey gülüyordu...

Tramvayımız Dolmabahçe'ye yaklaşıyordu. Şimdi de başka şeyler düşünüyordum: Şeref üç gün sonra yapacağımız toplantı için adam toplayabilecek miydi acaba? Şayet toplayabilirse on kişinin üstünde mi, yoksa altında mı olacaktı gelenler? Soğuk demirci Harun ustanın şok mangaları fikrinde mi karar kılacaktık? Yoksa Dülger Hamza'nın beyannamelerinde mi? Şok mangaları hayli tehlikeli bir iş. Duvar beyannameleri de zor ve masraflı. Belki de bu sebepten bu teklif pratik bulunmayacak. İster misiniz, küçük el beyannamelerinde karar kılsınlar. Çünkü ben Şeref'in ara sıra bu fikri kurcaladığını duymuştum. Topu topu onbeş yirmi sözcük değil miydi beyannamelerde dülger Hamzanın halka duyurmak istedikleri:

Dikkat! Dikkat vatandaş / Karını elinden alıyorlar! / Emeğini her gün çalıyorlar! / Kendi derdine kendin yan! / Ey halk! Ey zavallı halk uyan!

Evet bu kadarı el büyüklüğünde kağıtlara yazılabilir ve pekâlâ bir saatın içinde binlerce kişiye dağıtılabilirdi. İşte biz taa Eskişehir'deyken Teyfik Bey amcanın soluk soluğa anlattığı yılan ölüsü gibi karakola götürüp teslim ettiğini söylediği tehlikeli kağıtlar da herhalde böyle şeylerdi. Nitekim vaktiyle bu konuda yazılanlarla sonradan yazılması düşünülenler karşılaştırılınca yaman bir benzerlik ortaya çıkıyordu.

Onun için ben Dülger Hamza, beyanname dedikçe, hep Teyfik Bey amcayı hatırlamıştım. O, oğlu Orhan'ın elinde beyanname görmüştü. Kabul. Ama, beyanname basan ve dağıtan kimseleri görmüş müydü? Hiç sanmıyorum. Bir var ki ben beyanname basılmasını tartışan gizli bir toplantıda bulunmuştum. Herhalde Dülger Hamza'dan farklı kişiler değildi Eskişehir'de beyanname basıp dağıtan kişiler? Öyleyse garip bir vaziyet çıkıyordu ortaya. Yoksa biz, baba dostu, levazımdan emekli binbaşı Teyfik Bey'le karşı karşıya mı geliyorduk?

PIÇ RAŞIT Bandırma'ya sefer yapan gemilerden birinde başkamarottu. Ve de bizim abimiz sayılırdı Saygı duyardık yani kendisine. Tophane Boğazkesen'de onu kimler tanımazdı ki: Piç deyin, köşedeki simitçiye sorun, biraz yukardaki kahveye, berbere sorun. Koltuk meyhanesine, tütüncüye sorun, kapısının önünde ağlayan bir çocuğa ya da her gün oralardan geçen herhangi bir adama sorun, size Piç Raşit'in kim olduğunu söyleyecektir. Hem de öyle uzun boylu düşünmeden.

İşinde sivrilmiş, çevresinde sevilmiştir. Şeytan mavisi, canlı, fıldır fıldır dönen boncuk gözleri, büyücek başı, kemikli sivri yüzü ve boyuna biraz da ters düşen biçim satarak yürüyüşü kolaylıkla gözden kaçacak şeylerden değildir. Üç gün ortalıkta görünmese, denizci bu adam olur ya, hemen sağdan soldan seslerin yükseldiğini duyardınız: 'Nerelerde kaldı yahu bu Piç Raşit?' soruları dolaşır olurdu ağızlarda. Merak edeni ganimet, arıyanı çoktu.

Sadece denizlerin değil, İstanbul'un kurdu sayılıyordu. Bir taraftan canlı bir tarih, bir taraftan renkli bir coğrafya, bir taraftan da ayaklı bir gazeteydi. İki elinin parmakları gibi hiç şaşırmadan sayardı boğazdaki yalıları. Güneşin bile süzülemediği tekmil koruların adlarını bilirdi. En güzel suyun hangi çeşmeden aktığını, gönül dinlendiren meslre yerini ona sorun. Piç'i bir gün yanınıza alabilseniz ya da siz

takılsanız peşine, şehir rehberine lüzum kalmadan tekmil Istanbul'u karış karış dolaşabilirsiniz.

Peki... ne lüzum var şimdi bunları biricik biricik sayıp dökmeye? Öyle ya ne lüzum var? Böyle yapıyorsak herhalde Piç Raşit'in künyesini ezbere okumak değil maksadımız. Havanda su döğmek için de yapmıyoruz bunu. Bir düşündüğümüz var elbet. Bir şey kurmuşuz demek ki kafamızda. Bir şey ki gönülleri titretiyor. Bir şey ki hayal edilmesi bile bambaşka... Aliye'den tam gün gezip dolaşmak vaadini alınca, ister istemez Piç Raşit'i hatırlamıştım. Bu iş onda biterdi. Onun için ocağına düşmüştüm. Yol soracak, iz öğrenecektim.

Majik, Ekler sinemalarına ya da Moskova, Petrograt pastanelerine git, demişlerdi bana. Ne kuytu düşen sinemaların localarında ne de loş pastanelerde olmazdı bu iş. Türlü oyunlar döndüğünü duyuyorduk biz oralarda. Aynı oyunlara düşmek ve sinemalarda yer gösterenlerin oyuncağı olmak istemiyorduk.

Duyuyorduk sağdan soldan, sinema işçileri localara gelen çiftleri gözetliyorlardı. Bu hemen hemen her sinemada oluyordu. Film başlıyordu mesela, önce yeşil bir düzlük görüyordunuz. Düzlükte masmavi bir ırmak akıyordu kıvrım kıvrım suları camdan. Bakıyordu locadaki kız bakıyordu locadaki adam Sonra manzara değişiyordu. Taa yukardan ırmak boyu bir çift geliyordu. Yaklaştıkça anlıyorduk ki bunlar yetişkin bir kız, bir de oğlan. Locadaki adam ırmak boyunda bir şeyler olacağını biliyordu. Locadaki kız adama sokuluyordu.

Irmak boyundaki kızın sarı saçları rüzgarda savruluyordu. Arada dönüp çapkınca bakıyordu erkeğine. Bu sefer locadaki adam kıza yaklaşıyordu. Kolunu kızın omuzuna atıyordu ırmak boyundaki genç. Böylece gülüşerek yürüyorlardı. Locadaki adam da aynı şeyi yapıyordu ama, onlar gülüşmüyor, ses çıkarmıyorlardı. Derken ulu bir ağacın altına geliyor-

lardı yürüye yürüye. Duruyordu kıvrak yapılı, erkek güzeli genç. Gülerek bakarken sevdalısına, püfür püfür gömleği geniş omuzlarına yakışıyordu. Kız da duruyordu adımlarının hızını kesip. Locadaki çiftler de nefeslerini kesmişler perdeye bakıyorlardı.

Ulu ağaca kaldırıyordu başını genç. Kız orada duruyordu. Dallarda kuşlar cıvıl cıvıl, arılar gibi kaynaşıyorlar. Genç soruyordu kıza: 'Kuşları seviyor musun?' Kız da bakıyordu ağaca. Sonra yüzünü indiriyor çapkınca gülerek 'Seviyorum' diyordu. Yüzünü yaklaştırıyordu locadaki adam yanındaki kıza. Fısıltıyla soruyordur, 'Beni seviyor musun?' Irmak boyundaki genç sorusunu tekrarlıyordu, 'Beni mi, kuşları mı?' Kız bir an düşünüyor yalancıktan, gözleri par par yanarken, 'seni' diyordu. Locadaki kız da yanındaki adama biraz daha sokuluyor ve fısıltıyla dört hece sayıklıyordu 'seviyorum.' Teşekkür ediyordu adam sessizce ve dudakları locanın loşluğunda kızın dudaklarını arıyordu.

Gözgözedirler ırmak boyundaki gençle yanındaki kız şimdi. Uzun uzun bakışırlar. Canlı bir parıltı geçer bir an gözlerinden. Dudakları ateşe yanar. Isınır sıklaşan nefesleri. Başlarını döndüren yanık bir karanfil kokusu alırlar havadan ve kapatıp dudaklarını dudaklara öpüşürler. Çok çok, başlarını sağdan sola bükerek, emerek öpüşürler. Nefesi kesilir sanki locadaki adamın. Unutur artık sinemada olduğunu. Yanındaki kıza döner. Sarılır, o da kırdadır sanki ve geçirir içinden: 'Bu film başka film. Bu film güzel film.'

Irmak boyundaki genç adam dudaklarından aldığı hazzın sarhoşluğuyla biraz da şaşarak bakar önündeki kızın yüzüne. Aşk uykusuyla kapanmaya yüz tutan güpgüzel gözler ve alevden doymamış dudaklar vardır yüzünün yakınında. Tarar bir taraftan da yumuşacık saçları parmaklarıyla ve der ki kendi kendine: 'Hayat dedikleri bu olsa gerek!' Locadakiler bu sahneyi görecek halde değildirler ama... İşte

o anda atlarını bu aşk sarhoşu çiftlerin üstüne süren iki haydut belirir. Dağılır bir şöyle ırmağın maviliği. Kocaman şapkaları, uzamış sakalları ve kötü kötü bakan gözleri, çirkindir yani bu atlı adamlar

Ve her halleriyle iyi bir hesaba gelmediklerini belli ederler. Ürkek sarı saçlı kız. Aşk uykusundan uyanır gözleri büyür. Öyle kuru gürültüye pabuç bırakır takımından değildir yalnız yanındaki genç Nitekim sol kolunu uzatıp sarışın kızı kendine doğru çeker ve sağ eliyle de tabancasına davranır. Bütün seyirciler dehşetle titremektedirler: 'Acaba şimdi ne olacak' diye. Ama locadakilerin bundan hiç mi hiç haberleri yoktur. Onlar dalıp gitmişlerdir kendi âlemlerine...

Tam işte o zaman locanın kapısı hızla açılmıştır ve yepyeni bir film başlamıştır orada. Locada da sevişen çiftler vardır. Locada da baskına gelen haydutlar vardır. Sakalları uzun değildir yalnız. Bir de atlı değil yayadırlar. Tehditkar gözleri locanın loşluğunda seçilmez. Zor uyanır aşıklar asırlık uykularından. Baskını yapanlar bar bar bağırmaktadırlar: 'Kalkın ulan inek oğlu inekler! Burası sinema abi, aç mübarek gözlerini! Kerhane değil burası?' Çiftleri apar topar çıkarırlar locadan dışarıya ve başlarlar ahret sorularına: 'Hani sizin hüviyetleriniz? Burası kerhane mi ulan? Gizli fuhuş ha! Sizi gidi sizi!'

Çıkarlar aşıklar süklüm püklüm dışarıya. Kız eşarbını unutur heyecanla içerde, erkek de şapkasını. Al bakalım püsküllü bir bela! Adam verdiği paraya mı yansın, film yarıda kaldı ona mı yansın? Ona buna rezil olmak o anda hesapta değil. Filmdeki gencin tabancası var ama, locadaki adamın tabancası yok. Ayrıca sinema da kır yeri değil. Ne bir ırmak var sırtını verecek ne de ulu bir ağaç var onların ayıbını koruyacak. Kız bin pişman, tatlı bir maceradan çıkılmaz bir batağa yuvarlanmıştır. Erkek açık vermiş bir kere ne yapacağını bilmez. Kendini koruyacak halde değildir ki, kızın izzeti nefsine neyiyle sahip çıksın?

Kızın babası yok mudur? Haydi diyelim ki yok. Ya annesi yok mudur? Erkek kardeşleri varsa ve bu işin peşine düşerlerse. Namus davası falan. Karmakarışık bir sürü iş. Şantajcılar seslerini yükseltirler: 'Karakola götürelim bu hergeleyi!' Sonra kıza dönerler: 'Evini bulalım, babasına teslim edelim bu kancığı!' Ne tarafından bakılırsa bakılsın arap saçına dönmüştür bir kere iş. Şeytan gelse düzeltemez yani. Bir hayır sahibi çıkıp onlara şefaatçılık yapsa ya da kızın yanındaki adam biraz sert gösterse, şantajcılar başlarlar mı bağırmaya: 'Bu kızın donu bizim elimizdedir! Sen kimin evini soruyorsun?' diye. Haydi bakalım rezalet ayyuka çıkar.

Onlar usta birer şantajcı pişkinliğiyle, 'Bu kızın donu bizdedir,' diye bar bar bağırırlarken, kız da kalkıp, 'Hayır yalan söylüyorlar! Benim donum kıçımdadır. İşte!' deyip eteğini mi kaldırsın? Bu sefer de tutturmazlar mı, 'Vay bu orospudur! Herkesin yanında eteğini açıyor' yaygarasıyla ortalığı velveleye vermeye? Bütün bu dolapların neye döndüğü bellidir. Sevgilisiyle locada birkaç eğlenceli saat geçirmek isteyen çiftten birkaç kuruş koparmaktır mesele. Onlardan birkaç kuruş sızdırmaktır. Bunun için hiç bir rezaletten kaçınmazlar...

İleri geri bunca kışkırtmaya, hakarete dayanmak kolay mı? Biraz da suçlu sayılır, nihayet amana düşer locadan çıkarılan adam. Gerçi çirkin bir vaziyette yakalanmamıştır ama, pek de yüksek perdeden konuşacak durumda değildir. Öyle ya senin yanındaki bacın değil, nikahlı karın değil, bırakırlar mı öyle yılan gibi boynuna dolanasın. Bütün bunları tartacak kadar bir akla sahiptir o, ne kadar ağır bir şok geçirmiş de olsa. Onun için sorar şantajcılara:

«Kardeşim, siz benden ne istiyorsunuz?»

Birinci şantajcı cevap verir:

«Yürü, karakolda konuşacağız seninle, memlekette ahlak bırakmadınız!»

Ikincisi girer araya, birinci şantajcıyı makul davranmaya çağırır güya:

«Canım Hüsnü Abi, sen de bu kadar kıyma, gençtirler, bu sefer hoş görelim.»

Sonra suçluya döner:

«Sen de ne duruyorsun be kardeşim, şabanın öküzü gibi? Ver işte ne vereceksen, ver kapansın bu iş!»

Birinci şantajcı:

«Yok yok ben karakolda konuşurum onlarla. Batacak bu memleket böyle giderse. Kafalarına bir şey indirmediğime şükretsinler!»

Ikinci, suçluya döner:

«Yahu salak mısın sen? Uzatsana elini cüzdanına! Bu iş boka saracak. Acıyoruz işte sana.»

Kız saçları karmakarışık sessiz sessiz ağlamaktadır. Suçlu elini cüzdanına atar, bir beş liralık çıkarır. Birinci şantajcıya uzatır. Herif gözlerini açarak parlar:

«Ne ulan o züppe! Galata köprüsünde sadaka mı veriyorsun? Elini kızın apış arasına attın!»

Suçlunun tepesi atar nihayet:

«Attıysam kızın apış arasına attım elimi. Seninkine mi atacaktım? Hem bundan sana ne?»

«Benim önüme atsaydın öyle yumuşak bulamazdın, elin acırdı bunu da düşündün mü?»

Böyle diyor, ama belli ki biraz geriliyordu, ikincisi giriyordu gene araya ve suçluya diyordu ki:

«Delikanlı inadı bırak, bu iş kötüye gider sonra.»

Suçlu dayatıyordu:

«Beş lira veriyorum daha ne istiyorsunuz.»

Birinci atılıyordu gene:

«Elli lira istiyoruz, çok mu? Memleketi batırdınız!»

Suçlu acı acı gülüyordu bu müthiş rakam karşısında ve kesik kesik konuşuyordu:

«Elli liraya iki köstüm dikiyorlar bugün, hem kumaşı da terziden. Şaşırdınız mı siz? Benim elli li-

rum olsa hiç durmaz bu kızla nikah kıydırırdım. Şaşırdınız mı siz? El bende, apış arası kızda. Buyurun karakola gidelim.»

Böylesiyle de ilk defa karşılaşmışlar şantajcılar, şaşırıyor ve beş lirayı alarak sulh oluyorlardı. Kız eşarbını alıyor, oğlan da şapkasını. Birinci film ne oluyordu kimbilir, ikinci film de böylece bitiyordu...

Eee... Biz Tophane Boğazkesen'den tırmanarak tanımaya başlamıştık İstanbul'u. Kör Ali'den kahve içmiştik ve Badik İsmail'den destur... Böyle sinema dolaplarına düşmek biraz ucuzundan bir enayilik olmaz mıydı? Gerçi erbabından dinlemiştik bu hikayeleri ve kolayca da tongaya basmazdık, ama olsun. Gene de gözlerimizi dört açmalıydık. El mi yaman, bey mi yaman demişler?

Gene de adımımızı denk atmak, böyle kaba şakalardan kaçınmak şarttı. Elalemin rezilleriyle becelleşmek de değildi ayrıca işimiz. Biz diyorduk ki, iki gönül bir olunca samanlık seyran olsun. Nemize gerekti bizim sevda kaçakçılığı. Aliye beni istiyordu. Ben de onu istiyordum, hepsi bu kadar. Başkalarına halt etmek düşerdi. Ulan herif kızla anlaşmış gelmiş girmiş locaya. İster kızın kulak arkasını kaşır, ister apış arasını, senin ne üstüne vazife a enayi! Bir de var ki kendimizi kollamamız da şarttı. Sinema seyredeceğiz diye enayi pazarına düşmekte de hesap yoktu. Biz kendimizi bir dava adamı olarak böyle çirkeflerden uzak tutmalıydık. Madem Aliye'yle rahat bir gün geçirmek istiyorduk ve madem ki bu gün içimize sinsin istiyorduk...

Altını sarrafa sor, cevahiri de kuyumcuya, demişler. İşler bu kertelere gelince çaresiz onu aramıştım. Açmıştım derdimi bir yerini düşürüp: «Raşit abi, mesele böyle böyle,» demiştim. «Gönül işi bu, anlarsın! Bizim de var kendimize göre bir oynaşımız. Gecenin karanlığı basınca eğri büğrü sokaklarda yarasalar gibi uçuşmaktan bıktık abi. Koskoca İstanbul'da bizi saklayacak bir köşe yok mu? Mangır davasından

da zayıfız, biliyorsun. Ne randevu evi açtırmasını biliriz, ne de öyle yerlere ayağımız varır. Ayrıca bir kızı değil böyle bir yere götürmek, onun yanında böyle bir.yerin lafını bile etmek abes kaçar. Öyle değil mi kıymetli abimiz?» sorusunu da sözlerime eklemiştim.

Ve o cevaba davranmadan sürdürmüştüm konuşmamı:

«Gene sen bilirsin ya abi?» demiştim. «Bize uygun bir yer düşün mesela. Ben derim ki güneşi az, ağacı çimeni bol olsun. Ve bizden gayrı kimseler bulunmasın hiç olmazsa bir gün için oralarda. Efendi takımını barındıracak bir yer anlarsın ya! Külhanbeyler, çamurdan adamlar olmasın. Kem gözlerden ırak olsun abi açıkçası. Gene en iyisini sen bilirsin ya! Şöyle münasip bir yer yani!» Böyle uzun bir giriş yapmış, sonra enine boyuna açmıştım meseleyi:

«Aliye eli yüzü düzgün bir kız Raşit Abi,» demiştim. «Zaten böyle olmasa ben yanaşmazdım biliyorsun. Kayıp yollara adımımız çalışmaz, pirimizden destur böyle, sen de haberlisin. Aliye abayı yakmış bize, öyle söylüyor abi. Ay ışığında ağladı bir gece aşıklar yolundaydık. Gel bu kıza inanalım yalan söylemiyor gibi geliyor bana. Ben de ona günden güne ısındığımı anlıyorum. Kaçamak seviştik bugüne kadar abi! Bunun sonu nereye varır onu da bilmiyorum Bir fırsat çıktı önümüze, havalarda uçan kuşlardan gayrı bizi kimseler görmesin istiyoruz. Çimenlere uzanalım abi! Çiçeklere bezenelim! Ne demek istediğimi herhalde anlıyorsun.»

Beni dikkatle dinlemiş, uzun seferlere çıkacak kaptanlar gibi düşünmüştü Piç Raşit. Gelişigüzel bir iki söz söyleyip işin içinden çıkıvermek istemediği belliydi, böyle anlamıştım. Beni ciddiye aldığı gibi, isteklerimi de ciddiye almıştı. Onun için belli ki lafların en çok okka çekenini aramıştı kafasında. Abi diyorduk kendisine, herhalde ağabey gibi davranmak durumunda olduğunu biliyordu. Paketinden bir sıga-

ra çıkarmış, yumuşatarak ağızlığına takmıştı. Ben kibrite davranmış sigarasını ateşlemiştim. İçini çekerek konuşmaya başlamıştı o:

«Öyle anlaşılıyor ki Selman,» demişti. «Sen de bizim geçtiğimiz yollardan geçeceksin. Bundan kaçınmanın çaresi olmadığı anlaşılıyor. Ama burada bir an bile gözden uzak tutamayacağın ince bir hesap var.»

Meraklanmış sormuştum:

«Ne gibi abi?»

O ağızlığını uzatıp şiş gibi boşlukta gezdirerek yarım bir yuvarlak çizmişti:

«Bu gök kubbenin altında her gün bir numara döner, Selman. Başını taşlara vurmak istemiyorsan gözlerini dört açacaksın!»

Boş bırakmamış hemen cevaplamıştım:

«İlk dikkat edeceğimiz şey herhalde bu olacak, Raşit Abi.»

Maviş gözlerini önce kocaman kocaman açmış sonra kısmıştı:

«Sonra bir yere giderken, hele böyle bir yere giderken 'uçuruma gidiyorum' hesabına atacaksın adımlarını. Bu dünyada dönen dümenlerin tekmilinde kancık parmağı vardır. Yanılmamak, sonradan dizlerini döğmemek için bunu bilmen şarttır. Kız mı mesela, senin bu Aliye dediğin.»

Biraz duralamış:

«Ben öyle biliyorum,» demiştim.

Acı acı gülümsemişti o:

«Ne demek ben öyle biliyorum?» diye sormuştu. «Bir dişiyi yanına alıp Allahın bol olduğu, insanın kıt olduğu yerlere gideceksin, hem de o kız mıdır, kız değil midir, bilmeyeceksin bu olur mu? Olur mu, Selman?»

Oldukça şaşırmış, hemen sormuştum:

«Nemize gerek abi bizim onun kız olup olmaması. Hem ne farkeder bizim bakımımızdan, biz onunla nikah dairesine gitmiyoruz ki?»

Hızla silkmişti sigarasının külünü ve demişti ki:

«Çocuk gibi konuşma Selman, sonra kodeste bulursun kendini!»

Ben meseleyi gene anlayamamıştım:

«Peki be Raşit Abi,» demiştim, «asmaya mı götürüyoruz biz bu kızı, yoksa kesmeye mi? Ben senin dediklerinden bir sonuç çıkaramadım. Daha doğrusu tecrübemiz yok bu işlerde. Birden kavrayamıyoruz söylenenleri.»

Öksürmüş, sağ eliyle yüzünü yukardan aşağıya silmişti Piç Raşit:

«Bak ne güzel söylüyorsun tecrüben olmadığını, Selman. Ben de diyorum ki sana adımlarını denk at. Yaş yere basma. Kendini ateşe atma! Bu kızı biri bozmuş olmasın. Korkup meseleyi evine açmamış olabilir. Bir de bu işi yapan çocuğu delice seviyorsa ve evinden evlenme izni koparamamışsa. Ne yapsın? Ne yapar biliyor musun?»

Hakkını teslim etmiş demiştim ki:

«Hiç bilmiyorum.»

O istediği noktaya getirmişti beni, belli ki memnun:

«İşte o zaman der ki, beni Selman bozdu. Sen kodesi boylarsın. O da sevdiğiyle sürer ömrünü.»

Sözünü kesmiştim hemen:

«Yapma be Raşit Abi! Sen çok ucuzundan harcadın bizi? Böyle hesap tutarsak, gölgemize basmamak, evden dışarıya adım atmamak gerek. Yapma korkutma bizi. Sen yüreği söyleyen bir adamsın!»

O beni dikkatle dinlemeye devam etmiş, ama gene olumlu bir işaret vermemişti yüzü ve:

«Eee... bir defa kız bozulmuş olur ya Selman,» demişti. «Bu suçtur kanuna göre. Öylece havada kalamaz yani. Bunu birisinin sırtına sarmak lazım. En iyisi iti öldürenin sürümesidir ama, Aliye hanım sevdiğini harcamak ister mi bakalım?»

Nerelerden başlayıp, nerelere gelmiştik. Ben şaşırmıştım doğrusu ve sormuştum:

«Yani Raşit Abi?»

«Yani suçu sen sırtlandın mı Selman, tabiî suçu yapan rahatlar. Sen zındanlarda uzanır yatarsın, onlar da kollarını sallayarak dolaşırlar...»

Sözlerini burda bağlamış ve bir an susmuştu Raşit abi. Ben düşünmüştüm yararlanıp bu boşluktan. Böyle şeyler gerçekten olabilir miydi? Neler söylüyordu bu Piç Raşit? Ona inanmalı mı, yoksa inanmamalı mıydım? Haydi inanmayayım. Peki bunca tecrübesini ne yapacaktık adamın? Hepsini görmezden mi gelecektik? Işkembeden çıkarıp atmıyor ya söylediklerini. Elbet bir şeyler biliyor ki söyleniyor bu kadar enine boyuna. Onca lafı kafadan atmak, uydurmak kolay mı?

O zaman ne oluyordu ama? Bakıyordum yürümeyi kurduğumuz bütün yollar çıkmazda. Kapkara bir perde germiş oluyordu Piç Raşit önümüze. Biz de olacakları bu perdeden görmek zorunda kalıyorduk. Bir de şöyle düşünebilirdik: Işimiz bitti mi, paydos edip gidiyorduk evimize. Gece demiyorduk, sokaklar tenha demiyorduk. Ya yolumuzu bir kesen olursa? Adımımızı kayığına atıp 'Çek' diyorduk sandalcıya, ya sandalcı deliyse? Haliç'i geçelim derken adam kaldırır küreğini başımıza indiriverir mi? Koşa koşa yetişiyorduk hızını almış tramvaya. Ya ayağımızı basamağa tutturamazsak ne olacaktı? Hızla sekecektik ıska geçip kaldırımda. Düşecektik. Beynimiz parçalanmıyacak mıydı?

Evet, Raşit abinin mantığını kullanırsak her şeyde bir tehlike vardı. Ve onları şöyle sıralayabilirdik: Sevgilimiz pekâlâ bizi başka bir sevdiği uğruna zındandan köşelerine attırabilirdi. Keyifle kayığına kurulduğumuz sandalcı deli olabilirdi. Bir adım hesabında yanlışa düşüp bir anda yetişmeyi kurduğumuz tramvayın altına düşebilirdik. Hattâ hattâ Şeref'in evine siyasî toplantıya gittiğimiz zaman polis baskınına uğrayabilirdik. Bunun dışında, bizimle oturup kardeş gibi konuşanlardan biri, karşı güçlerin adamı olabilirdi mesela. Şu halde ben, Piç Raşit'in işaret ettiği

tehlikeleri yabana atmasam bile, gene de yolumdan geriye kalmayacaktım...

Bütün bunları bir an, biricik biricik kafamdan geçirmiş, sonra başımı kaldırmıştım:

«Sen kolaylıkla kulak arkası edilemeyecek şeyler söylüyorsun Raşit Abi!» demiştim. «Ama hep yokuşlara sürdün meseleleri, bunu da kabul et. Her şeyin çıkmaz ve tehlikeli taraflarını söyledin. Işittik yazdık kafamıza sağ ol. Amaa, biraz da düzlere in şimdi bakalım! Ne demektir benim sana danışmam onu biliyor musun?»

Biraz yumuşamış ve hemen merakla sormuştu:

«Ne demektir?»

İçimi çekmiş döşenmiştim:

«Biz Eskişehir'de büyüdük be Raşit abi, Eskişehir'de büyüdük. Orası Anadolu yaylalarının birinci basamağı sayılır. Kızların topuktan tepeye kırmızı peştamallarla sarılı olduğu devirleri biliyor musun? Rüyada bile göremezdik bir dişinin saçını. Ne mümkündü şöyle durup da bir kızın saçına bakmak! Işte böyle Mart bızaları gibi yutkunarak geçti çocukluğum, içimde biriken acıları düşünebiliyor musun?»

Raşit abinin gözleri büyümüştü:

«Hâlâ öyle mi Selman yahu oraları? Insan cehennemde yaşasa daha iyi, hâlâ öyle mi oraları?»

«Yok abi, 1926 senesinden sonra ağır ağır açılmaya başladı. Ama, sıkı mıydı bir kızı yanına alıp da dolaşasın. Adamı çiy çiy yerlerdi alimallah.»

Piç Raşit şaşırmıştı:

«Höst höst, ulan nasıl memleketmiş orası?»

«Işte böyle bir memleket abi. Komşu kızları da olmasa yandık gittiydik anasız kuzular gibi. Bir Feride abla vardı nasıl anlatayım sana?»

Keyiflenmişti Piç:

«Anlat Selman anlat?»

Dikkatine çengel atmanın yolunu bulmuş, rahat rahat anlatmaya koyulmuştum:

«Ben on yaşımdaydım. O da yirmi yaşındaydı

Sana nasıl anlatayım abi, kapı gibi bir kızdı Feride. Ay gibi tertemiz bir yüz. Etli dudaklar. Güler miydi sana sebepli sebepsiz sesi billurdan. Benim de içim gıcıklanırdı. Bir de göğüsleri vardı abi yayla gibi, üstünde Selman gibi üç kuzu barınırdı.»

Raşit kızıvermişti benim bu cömertliğime:

«Önce sen barın ulan! Boş ver şimdi başkalarını!»

Havayı kızıştırmış zevkle devam etmiştim:

«Bir gün komşudayız, çıktı geldi Feride. Dünyalar benim oldu abi ne yalan söyleyeyim. Lütfiye abla, ben, bir de o, üç kişiydik odada. Hırkasını çıkardı attı, kolsuz bir entari yok muymuş sırtında? Ben bir kızardım bir de sarardım o upuzun tombul çıplak kolları görünce. Hoş da bir koku yayılmıştı odaya Nasıl iğde çiçeği gibi iç bayıltıcı şöyle. Doya doya bakmak istiyordum ona. Ama bir taraftan da utanıyordum.»

Piç Raşit'in merakı artmış, ben konuştukça canı gönülden desteklemişti:

«Utanma oğlum utanma! Utanma Selman! Ayazda kalırsın sonra utanma!»

Hikâyeyi sürdürmüş doruğa getirmiştim:

«Utanmadım artık abi! Utanmadım baktım! Iki çıplak kol gördüm ve dünyam değişti bunu düşünebiliyor musun? Bir ara elini kaldırıp saçını düzeltmişti. Koltuğunun altında kıllar gördüm abi. Altın kırmızısı, mısır püskülü gibi yumuşak, sevimli kıllar. Içim bir hoş olmuştu abi sana bunu anlatamam. Terliydi de orası. Belki ondandı odanın içindeki güzel koku? Deli olmuştum. Iğde çiçeği gibi bayıltıcıydı hava. Benim o havada dişiye olan açlığımı, hırsımı düsünebiliyor musun? Sonra sonra rüyalarıma girer olmuştu Feride abla benim.»

Raşit abi bir an düşünmüştü:

«Görüp göreceğin rahmet bu mu olmuştu yoksa Selman?»

Boynumu bükmüştüm:

«Eh, aşağı yukarı. Bütün kızlar sıcak, ama kısacık birer rüyaydılar benim için. Onlara yakın olamadım. Kokularına kanamadım. El süremedim etlerine. Saçlarıyla yüzümü kapayamadım.»

Erkek olarak hislerini yoklamış ve Raşit abiyi köşeye sürmüştüm. O söylemediklerimi de anlamış, düşünmüş sormuştu:

«Yani ne demek istiyorsun şimdi?»

Gözlerine bir manalı bakmış kararı ona bırakmıştım:

«Orasını sen bileceksin abi. Ocağına düştük. Senden yol erkan soruyoruz?»

Çekmiş paketi cebinden bir sigara daha almıştı Piç Raşit. Parmakları arasında ezerek özene özene ağızlığına takmıştı. Ben yetiştirmiştim gene kibritini. Bol bir duman asılmış ağızlığından ve tane tane konuşmaya başlamıştı:

«Bak Selman!» demişti. «Ben gitme desem bile anlaşılıyor ki sen gideceksin. Git öyleyse. Ama, kulağına astığım küpeleri de çıkarıp atma! Yani unutma nasihatlarımı. Kendini ateşlere atma! Kızın namusu delikanlının şerefi demektir. Kız yoldan çıkmak istese bile sen yoldan çıkma. Kızla oynaşanlar, her zaman için haddini hududunu bilmeli...»

Bir an durmuş, sonra devam etmişti:

«Selman ben bir söyleyeyim sen iki anla. Kız 'Haydi!' der önce, hattâ yalvarır. Sen de boş bulunur şeytana uyarsın. Ama, o anın sıcaklığı geçti mi, bakarsın ki o 'Haydi!' diye yalvaran kız bu sefer de saçını başını yolmaktadır. Onun için diyorum ki, her şey ölçüsünde olsun.»

Söz veriyorum en gür sesimle:

«Her şey ölçüsünde olacak abi.»

O, ağır ağır esas sorduğum noktaya geliyordu:

«Şimdi Tophane ya da başka bir duraktan tramvaya atlarsınız Selman. Gün kaçırmamak için sabahleyin sekizde olmalı bu iş. Tophane, Salıpazarı, Fındıklı, Kabataş, Dolmabahçe, Beşiktaş, Ortaköy, Ar-

mavuiköy, Bebek'e varmadan dönemeçte inersiniz anlıyor musun?»

«Anlıyorum abi.»

Oraya vardınız mı 'Bebek korusu' diye sorarsınız. Hemen yolun kenarında yüksek duvarlar göreceksiniz ve kocaman porta kapılar. İşte koru orasıdır. Kapıdan gerine gerine girersiniz. Hiç kimseyi iplemeyin sakın. Abinin oralarda tarihî maceraları vardır. Hangi ağaca sorsan 'tanımam' demez Piç Raşit'i. Yüzüne bakanın, gözünün içine bakacaksın! Bir de küçük bıçak bulundursan fena olmaz yanında.»

Durmuş bir karar. Düşünmüş. Dostça gülmüş:

«Elma canın çekerse Aliye ablanın yanaklarına saldırırsın, susayınca da dudaklarına, benden bu kadar Selman!» demişti.

Çok konuşmuştuk besbelli, ayaklanmıştı, evine gidecekti, öyle sanıyordum. El tutuştuk, yüz yüzeydik şimdi, sert bir tavır takınmıştı:

«Söyle o ineklere!» diye hatırlatmıştı son olarak. «Bekçi, kahya, bok püsür ne varsa orada, biz çoktandır gitmiyoruz, senin kılına leke getirmesinler! Bu dediğim harfi harfine yerine getirilmezse, geminin tayfasını toplar, o koruyu cayır cayır yakarım vallah!»

Durdu:

«Yapar mıyım, yapamaz mıyım? sorusunu sordu. «Sen,» dedi, «kamarot Salim abine çıtlat istersen bir de bu meseleyi. Piç Raşit, kamarot Salim, biz nam vermişiz Marmara'da.»

Duygulanmış, teşekkür etmiş sonra, uğurlamıştım Piç Raşit'i. İş bu tarihî yolculuğum için bir de kamarot Salim abiye baş vurmam gerekir miydi? Hiç zannetmiyordum...

ISTOR kepenklerin cayırtısı yer yer yırtmış havayı, dükkanlar açılmış. Sonra sütçü beygirlerinin nalları döğmüş caddeleri tok tok. Alaca karanlık çekilip gitmiş denize doğru. Tophane Boğazkesen yokuşu uyanmıştı. Geceden kalan sessizliği darmadağın eden tramvayların gürültüleri geliyordu aşağıdan, uzayıp giden bir uğultu çekiyorlar insanların kulaklarına ve durmadan kanpana çalıyorlardı.

Biz de çoktandır açmıştık dükkanımızı, sabah temizliği yapmış, müşteri bekliyorduk. İç taraftan camekana yakın oturmuş, ben günlük gazetemi okuyordum, o da haftalık magazinleri karıştırıyordu. Nasıl oldu bilmem, bir ara durdu durdu da:

«Bugün günlerden salı Selman abi!» deylverdi

Başımı bir an kaldırdım gazetemden. Ne demek istediğini anlamış mıydım bakalım? Sordum:

«İlk gelecek müşterimizin adını söyle öyleyse Sami?»

Elindeki magazini kapattı. Güldü:

«Ne var onu bilmeyecek.» dedi. «İzmit postası nerdeyse yanaşıyordur rıhtıma. İlk müşterimizin adı Köpekçi Hayri.»

Uzak uzak bir vapurun böğürdüğünü duyuyorduk. Bir aferin haketmişti Sami:

«Yaşa be aslan!» dedim. «Gün geçtikçe açılıyor, kökten kavramaya başlıyorsun işleri.»

Tatlı tarafından başlamış oluyorduk böylece. Ye-

ol gün hayırlı olsun. Bir yanıyor, bir sönüyor, veni yeni işaretler veriyordu gözleri. Sami bir şeyler öğrenmek istiyor merakla soruyordu:

«Neden Gemici Hayri değilde Köpekçi Hayri kalfa? Hem vapurlarda da çalışıyor bu adam, Gemici Hayri olamaz mıydı meselâ?»

Çekişmek hoşuma gidiyordu onunla. Bunun için yokuşa vurdum sorusunu. Kafasındaki düğümü biraz daha taşısın istiyordum. Dedim ki:

«Tıraş bitince adamın omuzlarını fırçalıyorsun. Bavulunu eline verip bahşişini alıyorsun. Seni seviyor da üstelik. Bu soruyu pekâlâ ona sorabilirsin?»

Hemen anladı benim işin dalgasına kaçtığımı. Bilmiş bilmiş gezdirdi ışıyan gözlerini yüzümde:

«Amma da yaptın be kalfa,» dedi. «Rezil mi edeceksin adamın yanında bizi? Hiç 'Sana neden Köpekçi Hayri diyorlar?' diye sorulur muymuş?»

Nihayet razı olmuştum. Onun merakını yatıştıracaktım:

«Bak oğlum Sami!» dedim. «Sen öyle masmavi tülleri içinde gelin gibi uzanıp yatışına bakıp da uslu bir kuzu sanma Marmara'yı. O yumuşacık iç açan güzel huyluluğa inanma!»

Bir an düşünüyor ve bana hak veriyordu:

«Dün geldik sayılır abi İstanbul'a, daha evvel deniz nedir bilir miydik? Yemyeşil çayırlardan ve dağlardan ibaret sanırdım ben dünyayı.»

«Yaa Sami! İşte bir de denizler var dünyada. Gün olur lodos patlar canavar sürüsüne döner o gördüğün Marmara. Her bir dalgası azgın bir kurt olur, ulur karanlık gecelerde. Lodos oldu mu, Marmara ceviz kabukları gibi çalkar o gördüğün kocaman vapurları. Bir kızılca kıyamet ki sorma gitsin!»

Sami'nin gözleri halka halka büyüyordu:

«Deme be kalfa! Allah yardımcısı olsun böyle bir havaya yakalananların.»

Esas anlatmak istediğim noktaya gelmiştim:

«İşte Hayri abi böyle bir lodosa yakalanmış yıllarca evvel Sami. Hem geceymiş, onlar açıklarda. Ufuklardan ufuklara tüyler ürperterek ferman okumaktaymış rüzgar. Kimde akıl, kimde cesaret kalmış. Denizin dibinden ölüm kaynamakta, tut ki havalardan ateşler yağmakta.»

Sami renkten renge giriyordu:

«Tuh be, ne yapar ki onca insan. Kötü be, kötü bir şey bu?»

Ben artık ballandırıyordum:

«Yaa insanlar karman çorman olmuşlar, Sami. Bağıran, kusan, deliler gibi haykıran, yerlerde yuvarlanan, Allaha yalvaran. İçlerine kurt vurmuş kaçışan sürünün yaralı koyunlarına dönmüşler yani. 'On yıldır denizlerde dolaşırım, böyle lodos görmemiştim,' derdi Hayri abi...»

Sami hak veriyordu Hayri abiye:

«Doğrudur inanırım!» diyordu ve arada soruyordu: «Peki, neden nasıl köpekçi olmuş?»

Daha fazla uzatmanın imkanı olmadığını anlıyor, esasa giriyordum:

«İşte böyle ölüm ferman okurken o karanlık velvelede. Kaynayıp gitmişken dalgalara yaşamak umudu. Bir ara ölüm haykıran dalgalara bakmış ve 'Eğer bu vapurdan bu seferde sağ salim çıkarsam. rıhtımda tekmil köpeklere ekmek doğrarım vallah!' diyerek ahdetmiş Hayri abi. 'Vur oğlum dalgalara fayrap! Vur oğlum dalgalara fayrap!' Gemi çatırdayarak ölümle boğuşuyormuş. Şükür ki bu gayretler boşuna gitmemiş, saatlarca umutsuz dalgalarla boğuştuktan sonra nihayet Tophane rıhtımına çıkabilmişler. İnsanlar sapsarı, insanlar perişan, insanlar üzgün. Kimde yürüyecek hal kalmış ki? Hal böyleyken o umutsuz anında verdiği sözü unutmamış Hayri abi. Doğru gitmiş fırına, bir kucak ekmek almış ve gelmiş dökmüş köpeklerin önüne ve en içten sesiyle teşvik vermiş hayvanlara: 'Yeyin ulan kâratalar! Yeyin dürzüler!'

Samilnin gözleri büyümüş:

«Iyi... Iyi... Iyi!..» demişti.

Ben de baklayı çıkarmıştım ağzımdan:

«İşte o günden sonra Sami, Hayri Abi her karaya çıkışında hem o atlattığı vartayı, hem de köpekleri unutmamış. Hayvanlar ona, o da hayvanlara alışmış. Valla insan gibi gününü bilir, onu rıhtımda beklerlermiş. Acı acı havlarlarmış. İşte bu sebeplerle Hayri abiye, **Köpekçi Hayri** demişler ve yıllardan beri bu isimle anılır gider. Şimdi anladın mı Sami meseleyi?»

«Anladım, anladım abi! Gerçekten meraklı bir hikâyeymiş bu. Kafamın takıldığı kadar varmış. Kendine sorsam öğrenebilir miydim bunları?»

Biraz yorulmuştum ama, nihayet deveye hendeği atlatmış, Sami'nin devamlı kafasını kurcalayan bir şeyi de aydınlatmıştım. Gazeteme döndüm gene. Başmakaleden tutturup sayfayı taramaya başladım. O ara iri yapılı biri bitivermişti kapıda. Kaldırdım başımı gazeteden, baktım. meşe ağacı gibi sağlam yapılı Deli Davit'ti bu. Parmaklarıyla dükkanın camına sertçe vuruyor ve emreden bir sesle: «Haydi!» diyordu. Bu onunla birinci karşılaşmamız değildi. Ne demek istediğini hemen anlamıştım. Kinle kararan gözlerine, yüzünün keskin hatlarına bir baksanız, şaka etmediğini hemen anlardınız.

Elimi cebime attım hemen ve bir beş kuruş çıkararak avucuna tutuşturdum. Aldı minnetsiz şöyle. ters ters de baktı, sol tarafında tuttuğu hemen de yarısına kadar içi bozuk parayla dolmakta olan kese kağıdının içine attı. Madenî sesi duyuldu bozuk paraların. Işini bitirince soluna sert bir dönüş yaptı Deli Davit ve bizim bir aşağımızdaki dükkana gitti.

Ne 'allah rızası için' ne de 'allah razı olsun' der. Sadece 'Haydi!' kumandasını verir, siz de eline çeyreği toslarsınız. Biraz can sıkıcıdır ama, gene de çekilir bir tarafı vardır, ayda bir görünür Deli Davit. Galatasaray'dan Beyazıt'a kadar tekmil dük-

kanları tarardı. Tuhafına gitmiş Sami'nin bu resmî tavırlı dilenci, o uzaklaşınca sordu:

«Nasıl oldu bu kalfa? Sen sadaka vermezdin, allah versin, derdin, nasıl oldu bu?»

Güldüm:

«Ama bu o bildiğin dilencilerden değil ki Sami Nasıl dikildi dükkanın önüne nemrut bir zaptiye gibi görmedin mi?»

«Gördüm.»

«Eh gördünse, anlaman lazımdı. Pazar ola Hasan Bey değil ki bu? Yaa Sami, bu Deli Davit. Dilenmiyor ki, emrediyor. Ya onu görür görmez beş kuruşu toka edersin ya da beş kuruş yerine beş liralık camın kırılır, hangisini istersen?»

«Deme be kalfa! Peki bunu polise götürmezler mi? Karakola gitmez mi bu adam hiç?»

«Gitmiş, bir kaç sefer gitmiş.»

«Pekii ne olmuş orada söylesene? Sen çok güzel hikâye ediyorsun, Allaşkına kalfa, anlatsana.»

«Evet bir kaç sefer gitmiş Deli Davit Voyvoda karakoluna. Son gidişinde komser onu görür görmez pencereden atlayıp kaçmış.»

«Komser de bir dilenciden korkar kaçarsa, doğrusu şaştım ben bu işe, eee?..»

«Deli Davit'ten söz ediyoruz sana biz de Sami! Kafanı çalıştır, buraya bir mim koy işte?»

«Evet evet, bu işin içinde bir iş var Selman abi. Ben de uyanır oldum biraz.»

«Deli Davit dilenirken —ya da haraç alırken— tenekeci Avram'a da uğramayı ihmal etmezmiş. Güzel hatırını sormak için değil tabiî, para için. Davit Yahudinin delisi, Avram da kurnazı! Yani bir ipte iki cambaz ya da bir kayada iki keçi. Tenekeci Avram her uğrayışında, ne yapar yapar, bir dahaki sefere ikisini bir alırsın, ricasıyla Deli Davit'i başından savarmış. Deli Davit çeker gidermiş ama, bir taraftan da tenekeci Avram'da ne kadar parası biriktiğini hesaplarmış.»

«Sadakanın da veresiyesi mi olurmuş kalfa? Anasının gözüymüş o tenekeci Avram da desene.»

«Evet tabiî anasının gözü. Borçlarını çoğaltmış ama Davit'i başından sava sava. Bir gün tepesi atmış Davit'in, Avram'a bir gözükmeyi düşünmüş. Aksiliğe bakın ki adamın dükkanında cam da yok Gitmiş ne yapsın Davit Voyvoda karakoluna. Demiş, 'Komser Bey, tenekeci Avram benim paralarımı vermiyor.' Ne parası? Şu bu parası. Komser anlamış işi. Davit'i başından savmak için, 'Sen git ben Avram'la konuşurum,' demiş. Ondan sonra sık sık karakola uğrar olmuş Davit. Ama tenekeci Avram' dan para alınmaz, komser de mahçup kalırmış Deli Davit'in yanında. Komser bıkmış mazeret uydurmaktan, ne var ki Deli Davit bıkmamış. Bu ara zaten ihtiyar olan tenekeci Avram ölmesin mi?»

«Eee, ne olacak şimdi? İşler karıştı!»

«Komsere gündoğmuş tabiî. Demiş ki ona bir daha huzuruna gelip dikilince: 'Davit sen o paraların üstüne bir bardak soğuk su iç anlıyor musun? Çünkü, tenekeci Avram öldü.' Şöyle bir durmuş Deli Davit komserden kara haberi alınca. Sonra da boynunu bükmüş gitmiş.»

Sami derin oh çekti ve dedi ki:

«Komser de püsküllü bir beladan kurtulmuş»

Hükme varmak için acele etmemesini hatırlatmıştım:

«Ama, o kadarla bitmemiş ki iş.»

«Dönüp komserden mi istemiş yoksa birikmiş paralarını kalfa?»

«Yoo, daha başka bir şey yapmış?»

«Ne yaman ne yapışkan adammış bu be!»

«Bir gece Voyvoda karakolu sessiz. Komser salmış polislerini devriyeye, kendisi de karakolda nöbette. Bir kağıt çekiyormuş önüne. Iyi kötü birtakım resimler yapıyormuş. Sonra yırtıp atıyormuş Nedense sıkılıyormuş.»

«Sıkılır sıkılır kalfa, saat on ikiyi geçti mi nameleşir insan.»

«İşte o ara korkunç bir gürültüyle açılmış karakolun kapısı. Açılmamış da parça parça kırılmış adetâ. Sıçramış komser yerinden. Bakmış gözleri büyüye büyüye. Deli Davit bembeyaz kefeniyle sırtladığı bir ölüyle karşısındadır. Önce taş gibi donmuş kalmış komser. Tüyleri diken diken olmuş. Büyüyen gözleri sanki evlerinden fırlayacaklar. Nihayet biraz toparlamış kendisini komser: 'Benden ne istiyorsun oğlum Davit, ne istiyorsun?' sorusunu sormuş.»

Sami'yi bir heyecan titremesi kaplamıştı:

«Yahu kalfa, bu olmuş mu sahiden? Benim de tüylerim diken diken oldu bak!»

«Olmuş ya, olmuş. Önce kara bir dağ gibi dikilmiş Deli Davit ve sırtında bembeyaz kefenli ölü. Sonra adım adım yürümüş. Sorusuna cevap alamayan komser tir tir titremekte. Sırtındaki ölüyü hızla komserin masasına atmış Deli Davit ve 'İşte tenekeci Avram'ı getirdim, Komser Bey! Bu namussuzdan benim paramı al!' demiş. Komser bir karakolun kapısına bakmış, bir de ölüye. Kapıya fırlasa kaçabilir, ama arada Deli Davit menteşesinden çıkmış demir bir kapı gibi durmaktadır. Biraz daha dursa çıldıracak komser. Bir kurtuluş çaresi bulmuş nihayet Birden fırlamış yerinden arkasındaki pencereden atlayarak karakoldan kaçmış...

Sami'nin gözleri halka halka büyümüştü:

«Benim aklım yattı bu işe şimdi kalfa. Cebimizde her zaman için bozuk para bulunduralım. Voyvoda karakolunda kaçacak pencere varmış ama, bizim dükkanda o da yok?»

Sami meraklıydı böyle garip hikâyelere. İyi ki gece değil gündüz anlatmıştım. Kurtlarını döktü. Bu bakımdan Deli Davit'in ziyareti biraz da iyi olmuştu. Ben sonra konuyu değiştirdim:

«Sami?»

«Buyur Selman abi!»

«Unut şimdi Deli Davit'i. Boş ver. Ne kadar oldu sen bu dükkana geleli?»

«Eh şöyle böyle 4 ay kadar oldu.»

«Daha önce başka bir yerde çalışmış mıydın sen?»

«Yok kalfa, daha önce bir işde çalışmadım.»

«Köyden koptun soluğu burada aldın demek.»

«Evet Selman abi; babam dediydi ki: 'Biz leçperlikte ezildik oğlum Sami! Var git sen bari bir zanaat sahibi ol, ol da bu maşakkatlardan kurtul!' dediydi»

«Eee... Kurtulabilecek misin? Aklın kesiyor mu?»

«Valla bilmem ki Selman abi! İşi kavrasaydım hele bir!»

Henüz atıştırdığı kürtböreğinin yağları parlıyordu dudaklarında. Boyuna göre kilosu düşük, çelimsiz bir çocuktu Sami. Yüzü süzgün ve rengi sarıydı her zaman. Bazan işe büyük bir iştahla saldırıyor. Hakikaten bir şeyler öğrenmek istiyor. Bazan da işten uzak duruyor, her şeylere boş veriyordu. Kısa bir yoldan önüne müşteri alabilmesi için hiç gevşemeyen bir gayretle çalışması lazımdı. Yoksa uzar giderdi çıraklık devresi. Işinde iyice pişmemiş bir berberin önüne kimse kellesini teslim etmezdi. Burası Istanbul'du. Zanaatına derin bir merakla bağlı olmasını isterdim. Bunun için soruyordum:

«Bir berber, her şeyden önce nelere dikkat etmeli Sami?»

Bir an aynaya bakıyor, sonra bana dönüyordu:

«Neye dikkat etmeli?» sorumu kendi kendine tekrarlıyor ve sonra şöyle cevaplıyordu: «Bir berber önce gelene geçene dikkat etmeli. Kimin tırası uzamışsa onu dükkana 'buyur' etmeli. Benim bilebildiğim böyle Selman abi!»

Gülüyor, ama cevabını beğenmediğimi de hatırlatıyordum:

«O ustanın öğrettiği Sami, ustanın öğrettikleri Onu boş ver şimdi, onları boş ver. Biz ellerimizde usturalar, sabahtan akşama kadar salata doğrar gibi

makal doğrasak, usta tabiî ki memnun olur. Çekmecesi şıkır şıkır dolar çünkü. Ustanın kazanacağı mangırla ilgili yani o dediklerin. Onun işine gelir ama, bizim işimize gelmez. Benim sana sorduğum daha başka bir şeydi.»

Merakla açmış gözlerini soruyordu:

«Neydi abi, fazla mal göz çıkarmaz, onu da öğrenelim.»

Ağır ağır ve teker teker sıralıyordum:

«Berber temiz olacak Sami! Evvela bunu bileceksin!» diyordum. «Ilk şart bu. Usturan kör olsa bile —ki berberlerin yüzde sekseni bıçak bilemesini bilmezler— kendin temiz olacaksın! Dükkan temiz olacak! Takımlar temiz olacak. Dedim ya usturan kör olsa bile. Karasinek başlıca düşmanımızdır bizim. Gözün daima aynada olmalı Sami. Ayna par par yanmalı güneş gibi. Müşteri gerdanını kasıp da bir baktı mı şöyle, bir müşteri daha bakmalı aynadan. Adam çirkin olsa bile kendini güzel görmeli. Aynaya bakan adam başka olacak yani, aynadan bakan adam başka olacak!»

Zorluyordu kafasını Sami, dediklerimi anlayabilmek için zorluyordu. Açık yeşil gözlerinde sorular çengelleniyordu:

«Bu da mı bizim işimiz kalfa, bunu da biz mi düşüneceğiz?»

Merak ettiği noktaların hiç birini karanlıkta bırakmak istemiyordum:

«Tabiî ya Sami ne zannettiydin? Bir adam saçları paçavra gibi karmakarışık oturmalı koltuğa, tıraşı bitti mi paşalar gibi kalkmalı koltuktan. Sıkı bir perdah çektin mi, kaynara yakın bir suyla yıkarsın güzelce müşterinin yüzünü. Kolonya neden icad olmuş?»

Sami araya giriyordu:

«Suratından buram buram sıcak su buharı yükselirken, mis gibi sabun kokan yumuşacık havluyla da sileriz.»

«Aferin Sami! Bak nasıl da öğrenmeye başlamışsın işlerin sırasını. Kolonya neden icadolmuş? 80 derecelik limonu döktün mü avucuna nefes aldırmadan çalarsın adamın yüzüne. Çalarsın kardeşim. Acı biber gibi yakar mı sana meret! Ateş çakar müşterinin gözlerinden. Of demesine fırsat vermeyeceksin ha! Hemen dayayacaksın kolonyalı elini herifin burnuna. Bir nefeslenir, bir nefeslenir, sonra ferahlar müşteri.»

«Işlerin içinde işler var desene kalfa.»

«Eee var ya! Sonra şakakları da uvarsın belli belirsiz. Biraz da saçlara dökersin kolonyayı. Aynada göz göze gelirsin adamla. Yüzünün hatlarını yumuşatırsın. Gülümsersin yani hafiften. 'Saçları nasıl tarayalım beyefendi?' dersin. Herkese beyefendi olmaz tabiî. Eline koyacağın kolonya gibi hesaplı olmalısın bu meselede. Bazılarına, muhterem, çekersin. Bazılarına ise saçları nasıl tarayacağını sormasan da olur, olabilir.»

Sami düşünmüş bir an ve bazı düğümleri çözer gibi olmuştu:

«Evet Selman abi, ben şöyle anladım senin anlattıklarından. Bazılarına **beyefendi** diyeceğiz. Bazılarına da **muhterem** öyle değil mi?»

Daha bir esnek olmalı, kişileri iyi değerlendirmeliydi; kulağını büktüm:

«Yok yok Sami!» diyerek itiraz ettim. «Sen benim dediklerime değil de, demek istediklerime kulak ver Yani açıkçası kafanı çalıştır. Neyin ne zaman, nasıl ve kime karşı kullanılacağını kendin bul. Kendin bulacaksın!»

Gözlerini gözlerimden ayırmıyordu:

«Nasıl, nasıl abi?»

«Çeşit çeşit adamlar gelir bir berbere Sami. Yani bir **beyefendi,** bir **muhterem**'le idare edemezsin Hem herkese uygun düşer mi bakalım bu çağırış? Bazılarına sadece **efendi** desen de olur. Adamın kı-

lığına kıyafetine bakıp hemen kestireceksin yani neyin uygun düşeceğini?»

Şaşıp kalıyordu Sami:

«Vay... Vay... **Vay**!..»

Ben devam ediyordum:

«Arkadaş, diyeceksin mesela.» diyordum. «Usta... Aşık... Delikanlı... diyeceksin. Efe... Yiğidim... Hafız... Hacı... Can... Dost... Dostum... Bunları hep kullanabilirsin. Yalnız ağzını açtın mı teklemek yok! Işık gibi yanmalı kafanda kime nasıl sesleneceğin? **Bey'e hafız** dedin mi iş çatallaşır. **Efendi'ye arkadaş** demeye kalkarsan, sesin bil ki havada kalır.»

Umutsuz görünüyordu şimdi ben bu noktalara dayanınca:

«Çok karışık işler bunlar be Selman abi,» diye sızlanıyor ve devam ediyordu: «Ben 4 aydır önüme bir müşteri oturtup yüzünü bile sabunlamadım, değil ki tıraş etmek. Yakın gibi duruyorum ama, demek ki çok uzağım bu işlere. Peki nasıl tutacağım bu kadar şeyi ben aklımda? Valla deftere yazsam bile unuturum. Bak bak hele! Efendi... Beyefendi... Muhterem... Usta... Aşık... Bunları nasıl aklımda tutacağım ben? Ha, sen söyle kalfa nasıl aklımda tutacağım?»

«İş başa gelince apışıp kalmaman için Sami, ben şimdiden kulağına sokmaya çalışıyorum bunları. Bir tıraşla demek ki bitmiyor işler.»

«İyi iyi sağol da, işte ne var ki akılda tutması...»

«Tutacaksın Sami! Tutacaksın. Hem bu kadarla biter mi sanıyorsun? Daha neler öğrenmek zorundasın, onları da biliyor musun?»

«Bu kadarla bitti sanıyordum be kalfa.» Güldü saf saf, «gözlerimizi korkutma!»

Daha neleri bilmesi lazım geldiğini bir bir saydım:

«Konuşacaksın oğlum!» dedim. «Bülbül gibi konuşacaksın! Armut gibi somurtup durmaz öyle berber dediğin. Konuşmazsan bir daha göremezsin dük-

kanına bir gelen müşteriyi, kuş gibi uçtu gitti say. Konuşacaksın: Avcıya avdan, tavcıya tavdan. Herkese bir iki satırcık okuyacaksın yani?»

Umut, umutsuzlukla yarıştaydı yüzünde:

«Bilgi olacak kalfa, bilgi olacak ki...»

«Eee... Tabiî kafayı çalıştıracaksın biraz, kolay mı? Adam armut almaya gelmedi ki berber dükkanına. Tıraş olmaya geldi. Saç sakal yarım saattan fazla sürer. Sen kara taş gibi susarsan, ne yapsın müşteri. Makasın şık şığına dalar başlar uyuklamaya ben sana söyleyeyim. Sen şimdi bir taraftan onun horultusunu dinle. Bir taraftan da saçı nasıl keseceğini düşün. Kafa doğru durmazsa saç kesimi uygun çıkmaz ki. Nereye terazi tutacaksın, nereye şakul salacaksın?»

«Evet ne yapmalı yapmalı, müşteriyi uyutmamalı demek ki, Selman abi.»

«Şart bu şart! Sami bu şart kardeşim. Baktın adam kaptan, iç hatlarda çalışıyor. Sen artık, Zonguldak, Inebolu, Sinop, Gerze, Ayancık, Samsun gibi birkaç liman adı bileceksin. Oralardan haberler soracaksın. Akrabaların vardır sorup öğrenmek istediğin yerlerde. Ya da dergilerde, gazetelerde okumuşsundur. Denize hasretinden bahsedeceksin biraz da. En sevdiğin mesleğin gemicilik olduğundan, bazan seni şeytanın dürttüğünden, kaçak olarak bir gemiye atlamak ve maviliklere çekip gitmek istediğinden bahsedeceksin.»

«Ya adam yurtdışı hatlara çalışıyorsa, olur ya Selman abi!»

«Olsun, berber susacak mı yani kaptan dış hatlara çalışıyor diye. Gene bir şeyler bulunmalı dağarcığında: Pire, Hayfa, Iskenderiye, Marsilya, Hamburg'a dair de bir şeyler anlatacak ya da soracaksın. Coğrafya ağır basar yani kaptanla konuşunca.»

«Benim köy okulunda coğrafyam iyiydi, Selman abi?»

«Bak bu güzel haber Sami. Ama herzaman coğ-

rafya öne geçmeyebilir. Tarihe ağırlık tanıman lazım gelebilir, adam emekli subaydır bakarsın. Onunla buğday hasadının hangi ayda yapıldığını konuşacak değilsin. Geçmiş harplerden konuşacaksın. Bu da biliyorsun tarih bilgisiyle ilgili.»

«Bunları hep öğrenmeye çalışırım da, Selman abi, şu usta benim canımı sıkıyor. Geçende iki tokat attı bana, haksız değil miydi? Sen söyle haksız değil miydi?»

Şimdi de yatıştırmak icabediyordu onu:

«Eee,» dedim, «zanaatın temeli böyle atılmış, ustaların kahrını çekecekler çıraklar!»

Bu cevaptan haklı bir soru çıkıyordu:

«Sen de böyle tokat yiye yiye mi öğrendin kalfa bu zanaatı? Doğru söyle, ha Selman abi.»

Parmak bastığı noktanın üstünde durmak lazımdı:

«Bana bakma sen Sami!» dedim. «Benimki bir düşeş oldu. Babamın dükkan komşusuydu ilk çıraklığımı yaptığım Hasan usta. Çarşının gözde esnaflarından sayılıyordu. Kan alır, diş çeker, sülük tutar, sünnet yapardı. Daha dükkanına ilk adım attığım gün tutuşturmuştu elime usturayı.»

Sami şaşırmıştı:

«Nasıl nasıl Selman Abi? Ilk günü ustura verirler mi çırağın eline? Biz 4 ya da 6 sene çalışacakmışız usturayı elimize alabilmek için.»

«Işte öyle, benimki öyle oldu Sami! Bir çarşamba günüydü sanıyorum, ben berber çıraklığına başladım. Çarşamba Eskişehir'in pazarıdır. Köylüler dökülürler o gün çarşıya. Alan, satan, arı gibi kaynaşırlar sokaklarda. Zengini var köylülerin, fakiri var. Bu kadarla bitmez ama, bir de fakirin fakiri var Onlar işte dizilirler berberlerin önüne: 'Iki gurusum va, yüz param va.' Sakallarını gösterirler: 'Tıras iden mi?' diye sorarlar. Berberler öbür hatırlı müşterilerinin yanında bu gariban'ları da kaçırmak istemezler Ama, parasına göre tıraş. Onları çıraklara havale ederler.»

«Her yerin bir âdeti, öyle değil mi Selman abi?»

«Evet öyle. Ben işte bu fakirin fakirlerini tıraş etmekle başladım önce işe. Bilir bilmez suratlarını sabunluyordum. Elim titredi, kestim de önceleri. Biraz da korktum. Onlar: 'Aldırma yiğen, yaması gendindendir,' diyorlardı. Benim de cesaretim artıyordu. Zaten babamı tıraş ede ede biraz bir şeyler öğrenmiştim. Fazla acemilik çekmemem de biraz da bunun rolü vardı. Artık bir elimde ustura, bir elimde kan tası, kese biçe gidiyordum. Böylesi kolay oluyor Sami, anlıyor musun? Uzaktan bakıp da öğrenmeye benzemiyor. Istanbul'da sen nerde bulacaksın o müşterileri?»

Sami boynunu büktü dudağını kıvırdı:

«Bizim usta, değil elimize ustura vermek, müşterinin şöyle yüzünü bile sabunlatmaz?»

Buraya kalın bir çizgi çektim:

«Bak Sami!» dedi. «Eğri oturup doğru konuşalım şimdi. Bunun için sakın ustaya gönül koyma. Buranın müşterisi aceminin önüne oturmaz. Tophane Boğazkesen demişler buraya. Istanbul'un göbeği Galatasaray'ın merdiveni. Nerde bulacaksın burda öyle yüzünü dilim dilim doğratacak, sonra da, 'Aldırma yiğen yaması gendindendir,' diyecek müşteriyi?»

MERDIVEN basamaklarını ikişer ikişer saydım. Böylece kısaltmak istiyordum geçecek dakikaları. Ona kısa yoldan ulaşıp, 'Nasılsın amcacığım?' diyeceğim ânı biraz daha yaklaştırmak istiyordum. Acele ediyordum biraz açıkçası. Nereye gidiyorduk? Koğuşu değişmiş miydi?

Ama, alt kata inince havam birden değişivermişti. Duralamıştım hastanenin o garip havasını soluyarak. Atlarsam karşı kıyıyı tutturabileceğime inanamadığım bir hendeğin önündeydim sanki. 'İşte orada!' dedi yanımda gelen asker, eliyle açık duran bir kapıyı işaret etti. Teşekkür ettim kendisine, biraz da dalgındım. O yukarıya döndü. Az evvel koşar adım indiğimiz merdivenleri hızla tırmanıyordu. Ben bir an düşündüm orada ve gösterilen tarafa yürüdüm sonra

Şimşek hızıyla kafamdan geçiriyordum bir taraftan da, hastalığı hangi doğrultularda gelişiyordu acaba? Aklımı kurcalayan buydu şimdi. İyiye mi, yoksa büsbütün kötüye mi gidiyordu? Eğer iyiye gidiyorsa benim işim kolaylaşıyordu. O zaman bu hayırlı habere onunla birlikte sevinecek ve kalkıp dipdiri yürüyeceği günleri sabırla bekleyecektim. Bir de kötüye gidiyorsa ama ya da en azından hastalık, bildiğimiz şekilde yürüyorsa, gerilememişse yani, ne yapacaktım? O zaman gerçekten de zorlaşacaktı benim işim.

Burası kabristan da değil ki okuyarak üfleyerek

bilirobilesiniz işinizi. Hasta dolaşması, ölülere yapılan ziyaretlere benzemiyordu. Her bakımdan başkaydı. Bir gariplik çökerdi kabristanı dolaşanların içine hepsi o kadar. Başlarını önlerine eğerledi. Bir eyyam kalırlardı öyle selvilerin sessizliğinde. içlerinin yasını dinlerlerdi. Bir karga geçerdi belki de o anda yücelerden. Öterdi sevimsiz sesi biraz da düşündürücü, öterdi: 'Gaak... gaak... gaak!..' Tutalım ki: 'Her... şey... boş!.. her... şey... boş!..' demek isterdi. Ve ölüler, boyun bükerek hastalar gibi, yaşlı gözlerle teselli beklemezlerdi sağlıklı canlılardan... Ama ya hastalar, hastalar böyle miydiler?

Hasta boynunu büker, gözlerinizin taa içine bakar. Sizinkiler parlıyor, onunkiler anbean ışığını kaybediyorsa ne olacak? Kolay mıdır böyle bir ânı yaşamak? Sonra ucun ucun yüzünüzde gezinir bakışları. Onunki hüzünlü ve gittikçe rengini kaybediyorsa, buna karşılık canlı bir parlaklıktaysa sizinkisi, o zaman ne olacak? Bunu düşünebiliyor musunuz? Hasta yalnız yüzünüze değil, ellerinize de bakar. Konuşurken işaretler yaptığınız canlı ve hoyrat ellerinize. Onunkiler hasta kuzular gibi uslu yan yana durur yorganın üstünde. Hasta sizin hareketli ellerinize özenmez mi? Elleriyle elleriniz arasındaki bu fark onu düşündürmez mi?

Sıra sıra ve inci gibiyse dişleriniz, dudaklarınız tatlı bir kıvrımla kelamları bölüyorsa, göz kapaklarınız hızla açılıp kapanıyor ve her an yeni bir ışık veriyorsa gözleriniz, körük gibi açılıyorsa zahmetsizce göğsünüz ve nefesiniz bahar rüzgarları gibi gürse, çiçeğe durmuş bir ağacın havasını veriyorsa genel görünüşünüz ve yerli yersiz kahkahayı catlatarak gülüyorsanız, bu hastanın gözünden kaçar mı sanıyorsunuz? Öyleyse bütün güçlükler beni bekliyor olmalıydı hasta ziyarete geldiğim şu anda. Ama ben bunları bilerek Teyfik Bey amcanın odasına doğru ilerliyordum...

Beni kapının çerçevesinde boylu boyunca dikil-

mış görünce yüzü birden ışıyıverdi Teyfik Bey amcanın:

«Gel oğlum Selman gel!» dedi sevinçli, telaşlı. «Bugün bir şeylerin olacağını hissediyordum için için, doğrusunu söyleyeyim böylesi aklıma gelmemişti. Gel oğlum gel!»

İlerledim karyolasına. Eğildim, saygıyla öptüm elini. Yüzü daha da süzülmüş, hasta elleri hafif, kağıt gibi beyaz ve yol yoldu mavi kabarık damarları. Bu eller, hasta elleri, yan yana kapanmışlar boz renkteki battaniyenin üstüne, hasta kuzular gibi usluydular. Ben de konuştum saygılı duruşumu bozmadan:

«Biraz geciktik seni dolaşmakta amca!» dedim ve ekledim ardından: «Bir lokma için bin meşakkat ve zahmet. Dolap beygiri gibi dolanıyoruz amca inan ki. Bu ara insanlık borçlarımızı da unutuyoruz. Bağışla bizi!»

Yaşaran gözlerini sildi çocuklar gibi yumuk ellerinin üstleriyle. Bir süre karşısına boşluğa baktı kararsız. Uzun sürmedi ne var ki bu keder anı. Toparlandı. Canlandı biraz. Işımıştı şimdi yüzü. İçinden geçenleri bana da duyurmak istiyordu. Bunun hazırlığında olduğunu anlıyordum. Ağır ağır davrandı konuşmaya:

«Sevinçliyim oğlum, çok sevinçliyim!» dedi. «Minnettarım. Nasıl anlatayım sana bunu?»

Buraya getirdiğim günkinden daha bir düşkün görüyordum onu. Yüzünün rengi tamamen çekilmiş, solgun bir görünüşe bürünmüş şimdi. Mora çalan bir kızartı başlamıştı burun kanatlarında. Nefes alıp verişi normal değildi. Gözleri daha bir donuklaşmış gibi göründüler bana. Ziyaretim onda belli bir canlılık yaratmıştı şu var ki. Kendini yukarı çekiyor yatakta. Doğrularak oturmak istiyor. Bir taraftan da tekrarlıyordu:

«Sevinçliyim oğlum, çok sevinçliyim Selman!»

dedi. «Minnettarım. Nasıl anlatayım sana bunu?» diyordu.

Ezim ezim eziliyordum bu hasta ihtiyarın minnet duygularını belirtmek isteyen çırpınışları karşısında Bir yerde durmasını istiyordum bu hazin nümayişin:

«Ufacık bir değişiklik yapabilmişsem bu odanın sessiz garipliğinde Teyfik Bey Amca,» diyordum ben de, «size manevi bir destek sağlayabilmissem bir an için bile olsa, kendimi bahtiyar sayacağım.» Duruyor ekliyordum: «Siz en sıcak ilgilere layıksınız!»

O çok memnun ve rahattı şimdi. Bir sandalye çekerek altıma karyolanın ayak ucuna yakın, karşısına oturmuştum. Orta büyüklükte bir odaydı burası. Tavanı yüksek, kapısıyla karşı karşıyaydı büyücek tek penceresi. Duvarlarının badanası kirli krem rengindeydi. Insana öyle geliyor ki bildiğimizin dışında garip bir rolü vardı sanki bu odada pencerenin. Dışardan umut parlıyordu ışık ışık, camlardan içeriye hüzün süzülüyordu. Garip, çok garip bir şeydi bu. Bir an dalmış gitmiştim pencerenin hüzünlü aydınlığına...

Iki demir karyola vardı bu odada. Birinde Teyfik Bey amca yatıyor, ikincisi de boş duruyordu. Baş tarafları pencereye ve ayak tarafları kapıya doğru konulmuştu karyolalar. Belli belirsiz ince birer yatak duruyordu üstlerinde. Ince yorganlar ve boz battaniyeler. Yastıklar yamyassı olmuşlardı hastaların kafa silindirlerinde. Yatak çarşafları yerlere kadar sarkıtılmıştı. Beyaza calan buz gibi soğuk acayip renkteydiler. Külhanbey tabanının ezdiği balgam gibi bir insan pisliği sıvaşmıştı Teyfik Bey amcanın yatak çarşafının eteğine.

Nasıl olmuştu bilmem, sarkan etekte yere doğru yama gibi duruyordu. Kimler yapıyorlardı burada temizliği acaba? Askerler mi? Nasıl da kaçmış gözlerinden bu çarşafın pisliği? Bir ordu emeklisi böyle çarşaflarda yatar mı? Bunu çıkarken başhe-

kime söylemeliyim. Hastaları yalnız hastalıklar değil, biraz da ihmaller, bakımsızlıklar öldürüyorlardı demek ki. Bakıyor, üzülüyor, bu kadarcığını olsun biliyordum, duruyor, vereceği cevabı biliyormuş gibi korka korka soruyordum sonra.

«Evden bir gelen giden oldu mu Teyfik Bey amca?»

O durup düşünüyor bir an soru çengelimi karşısına asınca. Ama, böyle bir soruyu beklediği de belli. Bir karar duvara bakıyor donmuş gibi. Gözleri kirli camlar bulanıklığında şimdi. Ağır ağır çeviriyor başını bana. Neler diyebileceğini harfi harfine anlıyorum perişan yüzünden. Sesi boğuk, boğuk, biraz da isteksiz cevaplıyor sorumu:

«Gelmediler Selman! Gelmediler yavrum.»

Yeni bir soru için cesaret bulamıyorum kendimde. Susuyorum. Bu tavanı yüksek tek hastalı büyücek hastane odasının sessizliğini dinliyorum şimdi. Derinden derine hissettiğim bir uğultu beliriyor beynimde. Teyfik Bey amcanın sesi yankılanıyor aralık aralık:

«Gelmediler Selman! Gelmediler yavrum?»

Peki... Peki: 'Neden gelmediler?' Her şeyleri anlamazdan gelip bunu ona sorabilir miydim? Katiyyen soramazdım. Zaten nereden bilsin Teyfik Bey amca neden gelmediklerini? İçim burkuluyor, yanıyor hani bir kararsızlıkta yüreğim. Iki ayak üstünde duruyordu Teyfik Bey amca, bunu çok iyi biliyordum. Bu iki şeyden birisi devlet, birisi de çocuklarıydı. Devlet onu hasta gününde bağrına basmış, iyi kötü sağlığına kavuşturmak için çabalamış ve hâlâ da devletin hastanesindeydi. Ama ya çocukları... Onlar hiç mi hiç umduğumuz gibi çıkmamışlardı. Neden gelmemişti bugüne kadar Seher hanım teyze? Zavallı bir ihtiyarı buralarda yapayalnız bırakmak ve hiç aramamak olur muydu?

Şimdi çok kötü şeyler düşünmek istiyordum onlar için bakın! Bu kadarı da biraz fazlaydı. Elinden

maaş cüzdanını almayı ve Seher hanım teyzeyi noterden çıkarttırdıkları vekaletnameyle amcanın parasını çekmeye yetkili kılmayı biliyorlardı. Ama, öbür taraftan da hastaneye gelmek vazife ve borçlarını pekâlâ unutabiliyorlardı. Doğrusu olmazdı bu kadarı. Ve hiç bir mazeret ileri sürüp bu ağır ihmal ve günahlarından kurtulamazlardı. İşledikleri suçtan sıyrılmak için hangi bahaneye sarılmış olurlarsa olsunlar onları aklı başında her insan ayıplardı...

Teyfik Bey amca devamlı yüzüme bakıyordu şimdi. Sanki benim neler düşündüğümü anlamak istivor. cocuklarının bu kadar eksikli düşmesini de belki içi götürmüyordu bir taraftan. Onları küçük düşürmek hesabına gelmiyor, onlara kıyamıyor, ciğerlerinde kalan son nefesle kendilerini korumaya çalışıyordu:

«Müjgan bir mektup yazmış, Selman!» diyordu «Açtım okudum oğlum. Ağlayarak okudum. Halimi hatırımı soruyor. Sağ olsunlar. Ama buraya gelip gelemeyeceklerinden bahsetmiyor. N'apalım gelemezlerse. Gene de bir hoş oldum oğlum. Ben çocuklarımı seviyorum.»

«Seversin tabiî amca, hiç insan çocuklarını sevmez mi?»

Baktım sağ tarafındaki küçük komodinin üstünde üzeri yazılı ağzı yırtık bir zarf duruyordu. Müjgan'ın gönderdiği mektup o olmalıydı. İlaç kutuları. içinde beyaz tozlar bulunması lazım gelen pembe mavi dürülü kağıtlar, irili ufaklı şişeler ve onlardan başka yarıya kadar içilmiş bir sürahi ve bardak vardı komodinin üstünde. İlaç şişeleri. Müjgan'ın mektubu, tozdan camı buzlaşmış sürahi, başaşağı kapanmış bir su bardağı, işte şimdilik Teyfik Bey amcayı hayata bağlayan şeyler.

Peki ama, bu kanaatkarlık ne? Bu kanaatkarlık neden? Niçin kabına çekilmiş bu eski asker? Niçin kirpi gibi büzülmüş? Bir bardak su vermeseler ya da çok görseler birkaç miligram ilacı, ufacık kâ-

selerde verilen yoğurdu kesseler. Saatında çorbasını getirmeseler, kızı iki satırcık mektupla olsun hatırını sormasa, bunlara isyan edecek halde değil Teyfik Bey amca. Belki böyle bir hakkı olduğuna da inanmıyor, ne yazık!

Susuyoruz bir karar. Dakikalar ayaklarının uçlarına basaraktan küçücük küçücük adımlarla ses çıkarmadan geçiyorlar. Dağılıyor benim gelişimle ortalığa yayılan kederli hava. Teyfik Bey amca daha bir güçlü görünüyor şimdi. Konuşmak, içinin ağısını dökmek, acılardan kurtulmak istiyor:

«Sen geldin ya Selman!» diyordu. «O da yeter bana. Sen de çocuğum değil misin? İşte ömrüm biraz daha arttı benim. Demek daha bir müddet yaşıyacağım.»

Çiçeklenen umudunu destekliyorum:

«Yaşayacaksın Teyfik Bey amca. Buna inanman güzel bir şey! Yalnız 'biraz daha, bir müttet daha' kaydını pek yerinde bulmadım. Dünyada kalacağın günlere kendi kafanda bir sınır koyman pek de hoş bir şey değil. Bu içindeki direnişi azaltır senin. Aldığı ilaçlardan şifalar bekleyen bir hasta için pek iyi olmaz sanırım böyle ince hesaplara girmek.»

Sağ elini kaldırıyor, oğuştura oğuştura siliyor alnını, sonra önüne uzatıyor. Konuşmayı sürdürmek istediği belli. Diyor ki:

«Canlılar dünyaya adımlarını attıkları ilk günden başlayarak biraz hızlı biraz yavaş hep ölüme doğru yürürler, Selman. Yaşamak diyorlar bunun adına. Ölüm yaşamanın sonu. Kim daha çabuk ulaşır bu mukadder akıbete, kim daha yavaş? İşte bütün hesaplar bu noktada döner dolaşır. Ben derim ki hastalar daha çabuk geçerler bu çakıllı ve dolaşık yolu.»

Araya giriveriyorum hemen:

«Bazan bunun aksi de olabilir Teyfik Bey amca! Sağlıklı görünenler hastalardan daha önce ulaşıyorlar menzile.»

Teselli havası besbelliydi benim koyduğum cümlede. Sözlerim bitince babacan bir tavırla gülümsedi:

«Istisnalar kaideleri bozmazlar Selman!» dedi.

Susuyorduk şimdi ikimiz de. Ben etrafımda gezdiriyordum gözlerimi. Iki demir karyola vardı bu odada. Birinde Teyfik Bey Amca yatıyor, öbürü de boş duruyordu. 'Buradaki hasta ne oldu?' diye soramıyordum ki? Kolay mı, hem de kolay mıydı böyle bir soru açmak? Neden, çünkü ya iyi olup taburcu olmuştur o hasta ya da kilometreyi doldurup mezarlığı boylamıştır. Bu iki yolun bir üçüncüsü yok ki! Şimdi hasta taburcu olmuşsa böyle bir soruyu açmak kolaydır. Ya ölmüşse! Kendi elimizle tatsız bir hava yaratmış olurduk. Benim düşündüğüm kadarını Teyfik Bey amca da düşünmüş olabilirdi bu konuda. Gene de susuyordu ama. Ben bu noktada biraz dikkatli olmalıydım...

Bakıyordum, bir acayip görünüşleri vardı bu demir karyolaların. Ya da bana öyle görünüyorlardı. Ben onları karanlıkta kurulan demirköprülere benzetiyordum. Üzerinden hastaların beyazlar giyip geçtiği bir çeşit köprülere. Peki bunlar ölüm köprüleri mi, yoksa dirim köprüleri mi? 'Şudurlar!' deyip kestirip atmak, işin içinden çıkıvermek o kadar kolay bir şey değil ki? Belki de ölüm dirim köprüleri dersek meseleye daha anlaşılır bir taraftan yanaşmış oluruz

Işte hastalar karyola denilen bu köprülerde beyazlara bürünüp yürüyorlardı. Bazan inleyerek, bazan ağlayarak, bazan da çığlık atarak. Doktorlar, hasta bakıcılar, hemşireler onlara yol gösteriyor, ilaçlar veriyorlardı. Ama acıları çekenler hastalardı. Yürüyorlardı, sanki sırtındaydı birçoğunun mezarı Yürüyorlardı bu köprü değil sanki bir can pazarı. Canlardan can çekiliyor, gazlı bezler kuruyordu yarada. Yürüyorlardı umut, umutsuzlukla bir arada. Kendi canlarına mı yansınlar, yoksa geride koyup gideceklerine mi? Işte bunu kestiremiyorlardı.

Bazan haftalarca, bazan da aylarca sürebiliyor-

du bu yolculuklar. Hastalar canlarından bıkmış, takatlarının tükendiği bir yerde bu demir köprülerin artık uzamamasını, bitmesini istiyorlardı. Acı ilaçlar içip şifalar niyetine, en içten niyetlerle dua edip yalvarıyorlardı: 'Allahım bu ölüm köprüsü müdür? Dirim köprüsü müdür? Hastane midir? Allahım bıktık! Allahım bitsin!' diyorlardı. Bir semti meçhule gelindikde hakikaten bitiyordu köprü. Ama hastalar sevinemiyorlardı ki. Çünkü yol çatallaşıyordu. Sağdaki yol ölüme, soldaki de yeniden yaşamaya gidiyordu. Gel gör ki bunu hastalar bilmiyorlar. Gelişigüzel dalıyorlar, kimileri ölüyorlar, kimileri de kalıyorlardı. Bazıları böylece yeniden hayata başlarlarken, bazılarının da nüfus kütüklerinden kayıtları siliniyordu...

«Burada en önemli mesele zamanı öldürmektir,» diyordu Teyfik Bey amca...

Ben kafamdan geçiriyordum hemen: 'Demek ki sıkıyordu onu gece köprüsünde yürümek. Belki de köprü biter bitmez yolun çatallaşacağını biliyordu bazı hastalar gibi.'

O biraz da dalgın şimdi, ağır ağır devam ediyordu:

«Sen zamanı öldüremezsen şu demir karyolada, bil ki zaman seni öldürür Selman?»

Öyle anlıyordum ki, yormaya başlamıştı bu demirköprü yolculuğu. Bıkkınlık ve umutsuzluk başlamıştı:

«Korkunç bir şey bu bil ki oğlum. Korkunç bir şey hareketsiz bir yerde zaman öldürmek?»

Anlıyorum. Ne demek istediğini çok iyi anlıyorum. O konuşuyor:

«Yorgun piyadelerin çölde yürüyen adımları gibi geçer dakikalar bakarsınız.»

Başımı sallıyor içimden katılıyorum acılarına: 'Ben ne zamandır şiir yazmaya özeniyorum Teyfik Bey amca! Hem insan kederini kendisine konu alan bir şiir. Kulaklarıma yabancı düşmüyor söyledikleriniz!'

«Saatlar! Ah saatlar! Saatlar bir türlü gelmezler, Selman.»

Bu da yabana atılamayacak bir sorudur: 'Sen ne tarafa yürüyeceğinde kararsız dururken, saatlar da ağırdan almazlar mı?'

«Çölde vaha arar sanki gözlerimiz oğlum.»

«Acı yakın, umut uzaktır hastalar için amca!»

«Evet bir yeşilliğe takılır gibi olur gözlerimiz Selman uzaklarda arandıkça?»

«Umut ceylan gibidir amca! Bir görünür, bir kaybolur...»

«Yeşillik ne demektir, Selman? Hastanın gözlerine takılan yeşillik ne demektir?»

«Anlıyorum amca! Anlıyorum!»

«Gözlerinize takılan her yeşillikde bir yudum su umarsınız. Bir yudum, hararetten çatlayan dudaklarınızı biraz olsun ıslatmak için.»

«Dostlarımızın acılarını paylaştığımızı söyleriz hep. Bir sözden ibaret değil midir bu inceden düşünürsek? Keşke sırttan bir yük alır gibi hastaların acılarını da almak mümkün olsaydı.»

«Evet bir avuç su bulacağınızı umarsınız, Selman. Ama ama, onun da bir serap olduğunu anlarsınız sonra.»

'Acıyı çeken bilir' demişler. Nasıl da dile getiriyordu gece köprüsünde geçirdiği hayatı. Hastaların demirköprüyü geçerken nelere katlandıklarını nasıl anlatıyordu. Bir ara ben de kapıldım bu hazin anafora:

«Acı, gercekten acı bir şey bu Teyfik Bey amca!» dedim...

O durdu. Dinlendirdi biraz hasta göğsünü. Sonra yeniden ağır ağır anlatmaya koyuldu:

«Geçende daldırmışım duvara bakıyorum Selman!» dedi. «Bakıyorum bakıyorum çıldırmak işten değil. O ara bir asker geldi dikildi kapıya. Yürüdü karyolama yanaştı. Bir kese kağıdı vardı elinde. Uzattı: 'Bunu size bıraktılar binbaşım!' dedi. Açtım ke-

ge kağıdını. Çocuklar gibi sevindim ne yalan söyleyeyim. Senin pusulan çıktı içinden: 'Ziyaret günü değilmiş amca. Onun için görüşemiyoruz. İlk fırsatta geleceğim, affet. Ellerinden öperim.' diye yazmışsın. Saata baktım: 17 idi, buna dikkat et Selman!»

Boynumu büktüm. Gülümsedim:

«Her şeyi iplik iplik inceliyorsun amca.»

En hassas tarafına dokunmuştum şimdi. Memnundu. Kabına sığmıyordu:

«inceliyorum ya! Inceledim. Ama sonra ağladım oğlum. Sevincimden ağladım. Arandığım için, hatırlandığım için ağladım. Sildim sonra çocuklar gibi gözyaşlarımı. Döktüm elmaları önüme, dikkat et Selman, saydım tam 17 taneydiler. Biricik biricik saydım yanılmamak için... Asker kese kağıdını getirdi, saat 17. Elmaları saydım, elmalar da 17, ne dersin buna?»

Çocuk gibi, çocuklar gibi seviniyordu şimdi. Dedim ki:

«Amca sen gönül eğlemenin yolunu bulmuşsun!»

O yaptığı işi önemsiyordu:

«Bu kadarla bitmiyor ki Selman?» dedi. «Bu kadarla bitmiyor ki: Saat 17, Elmalar 17. Sen bu sayıyı aklında tut şimdi. Ne dedik: 17.. Onun önüne kafadan bir 19 yaz. Oldu mu? Sonra birler hanesinden sırayla oku. Ne çıktı ortaya: 1917. Neyi hatırlatır bize bu? Harbiumumînin bitmesinden bir evvelki seneyi Rusya'da ihtilal olmuş. Bolşevikler çarlığın yaptığı ittifaklardan çekilmişler. Osmanlı imparatorluğu çatır çatır sallanıyor. Bütün cephelerde geriliyor mağrur Almanlar. O zamanlar ben genç bir Osmanlı zabitiyim. Ama, yaralı ve yorgun. İşte 17'ler ve 1917 rakamının bana düşündürdükleri.»

«Sağ salim çıkmak da başarı değil mi amca öyle bir badireden? Bu günümüze şükretmeliyiz!»

«Başarı ya Selman, gerçekten de büyük bir başarı. Ama çilemiz onunla dolmuş olmuyordu ki. Har-

bıumumî bitiyor, istiklal harbi başlıyordu. Ben gene cephelerdeyim. Hani hatırlar mısın, Selman, ilk tanıştığımız gün, 'Harp tarihini nasıl yazarlar, Teyfik Bey amca?' diye sormuştun bana. Ben sonraları uzun uzun düşünmüştüm bu mesele üstüne. Bir türlü oturup enine boyuna anlatamamıştım sana. Ama ölmez sağ kalırsam bu isteğini yerine getireceğim. Ben canlı harp tarihiyim oğlum!»

Onu canıgönülden desteklemenin tam sırasıydı:

«Sen buraya geldiğinden daha da zinde çıkacaksın amca!» dedim en gür sesimle. «Ve ben seni sabahlara kadar dinleyeceğim bıkmadan. Hele o günler bir gelsin Teyfik Bey amca!»

Durdum. Düşündüm. Onu tanıdığım günü çok iyi, bütün çizgileriyle hatırlıyordum. Eskişehir Mısır çarşısında berber Adanalı Neşet ustanın yanında çalışıyordum. Teyfik Bey amca sakal tıraşına gelmişti. Yeni müşteri olduğundan bir biçimine düşürüp mesleğini öğrenmek istemiştim. Emekli binbaşı olduğu anlaşılınca dünyalar bizim olmuştu. Ne devleti bu? Biz berber olarak bir teğmenin sakalına bile ustura tutmamıştık daha. Gerçi o da emekliydi, ama olsun, binbaşıydı ya! Yüzünü güzel güzel sabunlamış, keskin bir usturayla sakalını indirmiştim.

Perdah isteyip istemediğini usulümüzce yokladıktan sonra, babacan tavrından cesaret alıp, harp tarihinin nasıl yazıldığını sormuştum kendisine. Garip bulmuştu biraz benim bu sorumu. Öyle ya böyle soyler berber dükkanlarında konuşulur muydu? Ama, bir taraftan da benim kimin nesi olduğumu öğrenmekten de kendisini alamamıştı. Babamın saatçi dükkanıyla karşı karşıyaydı berber Neşet'in dükkanı. Tıraş bitince Teyfik Bey'i babama götürmüş tanıştırmıştım...

Ben Teyfik Bey amcaya bakıyordum. O da hastanenin duvarına ve yeni bir şeyler düşündüğünü anlıyordum. Nitekim biraz sonra bana döndü:

«Sen nasıl buldun bilmem Selman bu 17 raka-

mının benim kafamda dalgalanışını?» dedi ve ağır ağır sürdürdü sonra: «Bu sayıların tespih taneleri gibi böyle bir ipde sıralanışı tesadüf olabilir mi? Kaldı ki ben 17'lilerin, **Ey gaziler yol göründü yine garip serime / Dağlar taşlar dayanamaz benim ahü zarıma** türküsüyle askerlik şubelerinde toplandıklarını da bilirim. Daha dün olmuş gibi hatırlarım bunları. Sonra bilmem hiç düşünmüş müdün, bizim Müjgan daha geçen sene bitirmişti 17'sini.»

Düşünüyor, kafamı seferber ediyordum o konuda. Dişe dokunur bir şeyler söylemeye çalışıyordum:

«Müjgan'ın geçen yıl 17'sini bitirdiğini bilemezdim amca. Yalnız yaşının o civarlarda olduğunu tahmin ederdim.»

Müjgan'ın ismi geçtikçe benim içimde bir tel gerilmiş gerilmiş, kopmuştu sonra. Iğne olmuş yüreğime saplanmış, dayanılmaz bir sızı yapmıştı orada Bu kapanan bir yaranın yeniden kaşınıp kanatılmasıydı. Teyfik Bey amca gözlerimin içine bakıyor ve boynunu bükerek içli bir sesle soruyordu:

«Selman oğlum, seviyor muydun Müjgan'ı? Bak komodinin üstünde duruyor mektubu. Sana da selamı var. Beni hastaneye getirip yatırdığın için teşekkür ediyor: 'Zor zamanlarımızda baba, Selman abiyi hep yanımızda gördük.' diyor.»

Başımı önüme eğiyorum. Yanaklarımdan aşağıya yuvarlanan iki damla sıcak göz yaşını Teyfik Bey amcaya göstermek istemiyorum...

«Selman!»

«Buyur Teyfik Bey amca?»

«Sen Müjgan'a mektup yazmış mıydın hiç?»

«Evet siz Eskişehir'den Izmit'e göçünce bir mektup yazmıştım.»

O babamla tanışalı daha bir hafta bile olmamıştı. Dükkana gelmiş: 'Haydi bakalım Selman! Seni Seher hanım teyzen görmek istiyor. Kardeşlerinin dileği de bu yoldadır,' demişti. Ben de onları tanı-

mak istiyordum. Ne var ki çok ters bir zamanda geliyordu bu teklif. Ben Semiz Efendi'nin hamamında pabuçlarımı kaybetmiştim. Eski terliklerle dolaşıyordum çarşılarda. Henüz Yaşar Efendi gibi yaman bir polise rastlayıp ayakkabılarımın parasını koparamamıştım hamamcı Semiz Efendi'den. Şimdi bu halimle Teyfik Bey amcalara nasıl gidecektim? Tek baş vuracağım ve yeni bir çift pabuç parası isteyeceğim kişi babamdı. Ama o: «Pabuçlarını nerede kaybettiysen oraya git!' diyebiliyordu rahat rahat...

«Selman!»

«Buyur amca.»

«Bir mektup da bana yazacaktın!»

«Aklıma da geldi ama, utandım yapamadım amca.»

«Yazacaktın oğlum, ben de belki bu hallere düşmezdim o zaman!»

Bakın siz şu aksiliğe, Teyfik Bey amca da, 'Ben bugün eve söz verdim, teyzen seni bekliyor, kardeşlerin seni bekliyor, Selman! Haydi bakalım!' demez mi? Çarnaçar düştük yola. Benim gözlerim hep ayaklarımdaydı. Fırlayıp gidiverecekti eski terlikler hızlandıkça. Teyfik Bey'e bakıyordum, oralarlı değildi. Ben erim erim eriyordum ama ne yapayım? Yüzüne duramamış onun, bir kere düşmüştük yola. Istasyona varmadan Bağlar'a götüren geçidin yanında oturuyorlarmış. Kapıyı çaldı ve bağırdı yukarıya: 'Bak Seher hanım size kimi getirdim!' diye. Tekmil ev halkı koşmuşlardı. Açtılar kapıyı, önce candan bir ilgiyle yüzüme, sonra biraz da şaşarak ayaklarıma bakmışlardı. Yüzümde ne bulmuşlardı bilmem, şu var ki eski terliklerim pek sevilecek misafirler değildiler...

«Teyfik Bey Amca!»

«Söyle Selman?»

«Verilen ilaçlardan bir fayda görebildin mi? Nasıl gidiyor?»

«Önce yavaşlar gibi olduydu bu dert. Sonra eski halini aldı ama.»

Yukarıya çıkmıştık hep beraber. Terlikleri aşağıda bırakmıştım ama, gene de önüme bakıyordum, çünkü pabuçsuz kalan ayaklarım suçluydu. Kız oğlan, çocukları hayli kalabalıktı Teyfik Bey amcanın. Bir tanesi çarpmıştı beni sarı saçları kıvırcık Gitmeler gelmeler oluyordu konuşurken. Benim gözlerim hep onu arıyordu. Ben ona bakıyordum, ama o ayaklarıma bakıyordu. Kısa boylu esmer, tombul fıkır fıkır bir kadındı Seher hanım teyze. Beni çok beğendiğini söylemeyi bir dahaki buluşmamıza saklamamıştı: 'Selman'ı çok beğendim, ben ona Mübeccel'i vereceğim!' demişti. Haydi bakalım almış mıydı beni bir merak? Mübeccel güzel bir isimdi ve zamanın Türkiye güzellik kıraliçesinin adıydı.

«Amca!»

«Buyur oğlum!»

«Sen arkasını bırakma. Hastalığın eski seyrini sürdürdüğünü...»

«Evet doktorlar iyi adamlar ama, o dediğin hususu söyleyeceğim.»

Üç kızı vardı Teyfik Bey amcanın. Biri üç, biri ön dört, biri de on altı yaşlarında görünüyorlardı. En büyüklerinin ayağı sakattı, topallıyordu. Ben diyordum ki o on dördünde olan altın saçlısını verecekti Seher hanım teyze bana. Mübeccel o muydu acaba? Ben hep bunu düşünüyordum. Evet o olmalıydı. Cins taylar gibi biraz havadaydı güzel başı. bana ters de, bakıyordu ama olsun, zamanla alışırdık. Ben güzel pabuçlar da alırdım kendime. O ara küçük kız bir yaramazlık yapmıştı. Hemen açmıştı gözlerini Seher hanım teyze: 'Mübeccel Mübeccel, güzel kızlar böyle yapmaz. Sonra kimseler beğenmez seni. Evde kalırsın!' demiş, Ortanca kıza dönmüş: 'Müjgan götür şu yaramazı küçük odaya kapat!' kumandasını vermişti.

Şaşırmıştım. Tatlı bir rüya görüp görmediğimi,

uykuda olup olmadığımı düşünmüştüm bir an. Öyle ya ceylan bakışlı bir güzele kavuştuğuma inanarak dünyaya iyimser duygularla bakmaya başlarken, birden sabun köpüğünün balonu gibi uçup gidiyordu elimden o altın saçlı kız. Ve ben gene eski terliklerimle baş başa kalıyordum...

«Selman!»

«Buyur Teyfik Bey amca?»

«Baban annen nasıllar, daldık gittik soramadık.»

«Tez zamanda buradan kurtulman için dua ediyorlar amca!»

«Sağolsunlar oğlum. Hepiniz sağolun.»

Öptüm hasta ellerini. Veda ettim Teyfik Bey amcaya. Yakın zamanda gene geleceğimi söylüyordum. Gözleri yaşarıyor, ama bana belli etmek istemiyordu. Belki de saat 17'ye geliyordu. Bir adımım geriye, bir adımım ileriye, karışık duygularla uzaklaştım oradan...

Öyle anlaşılıyordu ki, garipliklerle doluydu şu dünya. Dolaşık meselelerin zenbereğini bulmaya çalışıyordum. Mesela şu Teyfik Bey? onun durumu beni inceden inceye düşündürüyordu:

Yıllarca evvel o, oğlu Orhan'ın elinde, kim bilir kimlerin tutuşturduğu: **'Partimizin Eskişehir vilayet komitesinin kuruluşu dolayısıyla muzdarip halkımızı selamlıyoruz! / Beyler, paşalar bizleri kurtaramazlar! İşçiler! Esnaflar! Fakir köylüler uyanın! / Kendi partinizin saflarında toplanın!'** gibi şeyler yazan beyannameyi görünce korkmuş ve çocuğun elinde yılan ölüsü gibi sallanan bu kağıdı Eskişehir çarşı karakoluna teslim etmiş ve kendisini korkunç bir tehlikeden kurtarmıştı.

Ne var ki, daha sonra başına bu hangi cehennemlerden geldiğini bilmediği küçük çişini tutamama hastalığından kurtulamamıştı...

GÜMÜŞSUYU'NA kadar uzanıp hastaneye ziyaretimi yapmadan önce uzaktan uzaktan belli belirsiz bir sesin: 'Selman be, git o adamı bir dolaş, hatırını sor, gönlünü al. Bu kadar geciktirmen, savsaklaman biraz ayıp olmuyor mu?' diyerek beni uyandırdığını duyar gibi oluyordum. Duruyor bir an, düşünüyor, bu uyarıda bir saçmalık bulamıyordum. Bu konuda annemden babamdan işittiğim sözlerde farklı şeyler değildiler zaten. Ben hem uzaktan duyar gibi olduğum sese hem de anneme babama hak veriyordum: 'Bir an evvel gitmeliyim Teyfik Bey amcaya, yoksa sonradan tamiri kabil olmayan bir durum meydana gelebilir,' diyordum...

Neler olabilirdi mesela? Bunu inceden inceye kendime soruyordum: Bir, Seher hanım teyze İzmit'ten gelebilir ve haklı olarak bana, 'Yahu Selman, biz de gelmesek sen hastanede bir amcan olduğunu hatırlayamıyacak mışsın!' diyebilirdi. İki, Teyfik Beyi taburcu ederler ve gelir karşıma dikilir adam: 'Sen bize ziyarete gelmedin ama, işte biz sana geldik oğlum!' diye takılarak acı bir şaka yapabilirdi. Üç, Teyfik Bey amca ölebilirdi Allah saklasın! Hem de hastane köşelerinde yapayalnız. Ben o zaman ihmalimin ağır yükü altında ezilmeyecek miydim? Kimlere ve nasıl anlatacaktım suçsuz olduğumu? İşte ben Teyfik Bey amcayı dolaşmaya gitmeden önce böyle şeyler düşünmüştüm.

Kolay mıydı bir baba dostuna hastane ziyareti yapmamanın taş gibi ağır yükünü sırtta taşımak? Hem sözünü ettiğimiz kimse ihtiyar da bir hastaydı üstelik. Belki gün gün ışığını kaybeden gözleri bir şeyler umarak açılıp kapanan hastane kapılarındaydı. Onu zaman zaman hatırlamış olsam bile attığım her adımda affedilmez bir günah işlediğimin farkındaydım. Bu arada ziyaret gününü bilmeden hastaneye gidip geri dönmem de eklenince, tabiî günahım katbekat çoğalmıştı. Neyse ki, birkaç gün sonra şeytanın bacağını kırıp Teyfik Bey amcaya ilk ziyaretimi yapınca, düşündükçe beni rahatsız eden suçluluk duygusundan kurtulmuştum...

Amaa, şu da var ki, ben Teyfik Beyi dolaşmakla hiç bir bağın düğümünü çözememiş, aksine içinden kolaylıkla çıkamıyacağım yeni yeni meseleler yaratmıştım. Babam, Teyfik Bey, Ahmet Paşalarlı Irfan Bey vaktiyle benim kafama hükmeden yaman bir üçlü idiler. Bizim Eskişehir'den ayrılmamızla bu üçlü ister istemez dağılmak zorunda kalmıştı. Galiba İzmit'e çekilerek üçlüyü ilk bozan Teyfik Bey olmuştu. Şu var ki gerek Irfan Bey ve gerekse Teyfik Bey kendilerinden ayrıldığımızda kanlı canlıydılar ve ben onları hep bu halleriyle hatırlamıştım arada sırada da olsa. Bir var ki, ben babamdan duygularımla uzak düşmeye başlamıştım yeni fikirler edindikçe, arada baba dostlarının da koyu bir sisin içinde kalmaları şaşılacak bir şey değildi.

İşte tam bu sırada Teyfik Bey İzmit'den çıkageliyordu. Hem de hasta olarak. Oturup konuşuyor, geçmiş günleri canlandırıyorduk. Bu benim için güzel bir şeydi, sislere karışıp giden bir baba dostunu yeniden yakınımızda bulmak. Ama bir taraftan da Teyfik Bey'in hastalığını öğrenmiş oluyorduk ki bu da bir üzüntü kaynağıydı. Ahmet Paşalarlı Irfan Bey'ın nerelerde olduğunu bilmiyordum. Bilsem de bir şey değişmiyordu. Teyfik Bey'in ciddi bir hastalığa yakalanmış olması bana bu yaman üçlünün bu sefer

hakikaten dağılacağı ve bir daha bir araya gelemiyeceği şüphesini musallat etmişti. Işin aslını konuşmak gerekirse bu gerçekten de böyleydi.

Tuhaf değil mi ama? Bu nasıl oluyordu? Uzaklaştığım umutsuzluğa kapıldığım kadar da yakın oluyordum onlarla. Attığım her adımda onları hatırlıyordum. Zerre zerre sinmişlerdi bakıyordum fikir yapıma. Sanki onlar benim gölgelerim gibiydiler de bir bakıma. Yürüyordum, benimle beraber yürüyorlardı. Duruyordum, duruyorlar. Koşuyordum, durup bir ara ardıma bakıyordum, onlar da benim bir adım gerimden koşuyorlardı. Onlarsız olamıyordum. Bana hayatın acı yollarını onlar göstermişlerdi bildikleri kadar. Şaşırtıcı şeylerdi onlardan öğrendiklerim. Mektebin elime tutuşturduğu kitaba bakıyordum. Bir de onlardan işittiklerimi düşünüyordum. Kulaklarıma inanamıyordum...

Babam muhacir çocuğu olduğundan mıdır nedir, konuşma ağırlığını Bulgaristan'a veriyor, hırsla başını sallayarak: 'Bulgar, ah Bulgar! Benim ceddim Bulgar diye diye öldü. Onlardan bize yaptıklarının hesabını sormalıyız. Yürütmeli orduyu Türklerle meskun yerleri geri almalıyız. Bunun tam zamanıdır bana sorarsanız?' diyordu.

Işte böyle giriş yapıyor babam, geriyordu kanlı hayal perdesini. Ben nefesimi tutuyor dikkat kesiliyordum. Gözlerim parlıyor, göğsüm gururla kabarıyor, ejdat topraklarını kurtaracak bir ordu, ey gaziler türküleriyle yola çıkıyordu. Nal sesleri, kılıç şakırtıları, at kişnemeleri, toz duman... Benim ilk anda gözlerimde canlananlar bunlardı.

Bir de babamın dostlarına bakıyordum. Onların gözlerinde de aynı ateşli heyecanı okumak istiyordum. Ama, tuhaf değil mi susuyorlardı. Tahsildar Irfan, Binbaşı Teyfik Beyler. Yüzlerinde aradığım işareti bulamıyordum. Neden sonra Teyfik Bey kaldırıyordu başını, acı tatlı karışık bakıyordu babama: 'Valtaha kardeşim!' diyordu. 'Bulgarlar da savaşırken

domates değil kurşun atıyorlar adama! Bu demektir ki, Istanbul'la Sofya arasındaki mesafe kalemle değil kılıçla ölçülür merhum Mahmut Muhtar Pasa'nın dediği gibi. Yani bu işleri kalın köylü sigarasından duman savurur gibi konuşmamak lazım!'

O gün babam çekiyordu başı ve dilediği yerden giriyordu konuya. Arkadan Teyfik Bey onu cevaplıyordu. Daha sonra Irfan Bey'e geliyordu sıra: 'Türk Bulgar'a düşman, Bulgar Yunan'a düşman,' diyordu o ve soruyordu karşısındakileri teker teker süzerek: 'Hepsi insan değiller mi ama bunların? Neden akılla çözmezler öyleyse aralarındaki meseleleri, zıtlıkları? Çünkü harp bütün insanlara düşman. Dost düşman ayırmaz bir kere öldürmeye başladı mı. Yerli yersiz bu silahla oynamamalı.'

Böylece Irfan Bey de savıyordu sırasını. Tarafların noksansız katılması ve en içten rızalarıyla sohbet kurulmuş oluyordu... Ben düşünüyordum, içimde kıpırtılar, gözlerimde bir ışık, bir yanıp bir sönüyordu, neler neler öğreniyordum:

Demek düşman kuş avlar gibi avlanmıyor, tavşan kovalar gibi kovalanmıyordu. Demek Bulgarlar da mermi atıyorlar, domates atmıyorlardı. Türkler, Bulgarlar, Yunanlılar... Bunlar hep insandılar demek. Ve harp cümlesine düşmandı, bu olacak şey midir? Anlatımı sakin, ama taş gibi ağırdı sözleri Teyfik Bey'in. Irfan Bey pervasız, konuşmuyor, adeta gök gibi gürlüyordu bazan. Ama, mutlaka yeni yeni şaşılacak fikirler getiriyordu.

Gözlerimi dört açıyor, kulaklarımı kabartıyor, kafamı kurcalayan bazı soruların böylece aydınlığa kavuştuklarını görüyordum. Her yıl bir harp olmalıydı bana sorarsanız. Dağ taş kan revan şenlenmeliydi. Sancaklar **'Yektir allah yek!'** naralarıyla düşman kalelerinin burçlarına çekilmeliydi. Bilmem hangi tesirlerle ben bunu özlüyordum. Bir barış devrini yaşamak bana manasız gibi görünüyordu. Ama Teyfik Beyi dinlerken harbin kolay bir şey olmadığını, Ir-

İrfan Bey konuşurken de saçma bir şey olduğunu anlıyordum ve silkinip kış uykusundan uyanır gibi uyanıyordum...

İrfan Bey'in ağızlığında daima bir sigara bulunuyor ya da elini cebine atıp tabakasını arıyordu Onun için kırmızı buruşuk yüzünden duman hiç eksik olmuyor, bir de güldü mü tekmil takma dişleri görünüyordu. Esrar da içmiş bir zamanlar o, hem bunu saklamıyordu. Açık açık söylüyor, rakıyla esrar arasındaki farkı kendi görüşüne göre sıralıyordu: Rakı içilecek, yani kazana dökülecekti bir manada. Kazan kaynayacak sonra buhar olup beyne ulaşacaktı. Ama esrar böyle miydi? Esrar zaten duman olarak ağızdan alındığı için, hiç bir dolaşık yola sapmadan doğrudan doğruya beyne ulaşacak ve insanı göl suyu gibi durgun, dut gibi tatlı yapacaktı.

Yani, duman edecekti insanın kafasını ve başlayacaktı esrarkeş konuşmaya: **«Esrar dediğin bir yeşil yaprak / Onu içmesi fena olsaydı / İçmezdi Sıvaslı dokuz parmak / Bunu iç de keyfine bak / Hey ahmak oğlu ahmak!»** Bu umutsuzlukla oluşan ve hayatın güçlüklerinden kaçmanın zehirli bir şarkısıydı belki. Belki de hayatı toz pembe bir bulutun arkasından seyrediyordu esrarı içen. Belki de bunun için her şeyi dalgaya almak eğiliminde ya da zorundaydı İrfan Bey...

Onun hangi meseleyi ne sebeple neresinden ele alacağı pek belli olmuyor, gaipten, hiç beklenmeyen bir kurşun gibi patlayarak şaşkınlık yaratıyordu. Durup durup uzun uzun gülmesi ya da birden parlayıvermesi belki de babasından aldığı bir huydu. Evet bu nokta iyice düşünülmeliydi. Onun babasından söz eden bir hikayesi az çok ipuçları da veriyordu İnsana bu konuda:

Harbiumumîde bir alman askerlik uzmanı Osmanlı zabitlerine ders vermekte, talim göstermektedir. Bu zabitlerin içinde İrfan Bey'in babası Ahmet Bey de (Ahmet Paşa) vardır. Uzman, bilinen şeyleri

o kadar uzatır ve kabak tadı verir ki, Ahmet Bey'in tepesi atar, kılıcını çektiği gibi uzmanı önüne katar ve nefes aldırmadan Taşkışla'dan Taksim'e kadar kovalar. Ve 'Ulan senin ceddin medeniyetten bihaber dağlarda hayvanlar gibi dolaşırken, benim ceddim muntazam ordularla kıtalar fethediyordu kârata! Askerliği senden mi öğreneceğiz ulan?' sorusunu sorar, bağırır bir taraftan da.

Bu hikâyeyi dinlerken göğsümün biraz daha kabardığını, boyumun uzadığını sanıyordum. Bir sevinç narası atmamak için kendimi zor tutuyor, demek ki diyordum: Bir Türk zabiti bir Alman zabitini kovalayabiliyor, hem de Taşkışla'dan Taksim'e kadar. Demek biz askerlikte Almanlardan da ilerdeyiz. Gurur duyuyordum. Bunu kitap yazmıyor, İrfan Bey söylüyordu...

Söz sırası yeniden babama geçince o askerlerini çoktan Bulgar hududundan içerilere çekmiş bulunuyordu. Toplulukta velevki levazımcı da olsa bir binbaşının bulunuşu gözden kaçacak bir şey değildi. Elbette askerliği ilgilendiren konulardan Teyfik Bey amca ağır basacak, meseleyi istediği doğrultuya çekecekti. Ne vardı bu kadarını anlamayacak? Öyleyse babam daha bir içe dönük, daha bir siyasî konuşurdu, olur biterdi.

Babamın siyasî fikirleri oldukça karışıktı. Ama çok sonra farkına varmıştım ben bunun. Kuvvayiinzibatiye Geyve boğazına dayandığı zaman babam oradaymış ve Anzavur'u dinleyince kendisine hak vermiş. Daha sonra da Adapazarı'nda Mustafa Kemal Paşayı dinleyince ona da hak vermiş. Bu iki zıt düşünceyi kafasında aynı zamanda nasıl barındırabildiğini bize hiç söylemedi.

Halifeci kumandan Anzavur, Geyve'de şeytanca bir konuşma yapmış tabiî. Halkın din sevgisiyle, Allaha olan inancıyla alabildiğine oynamış. Koltuğunun altından Kur'an'ı azimüşânı çıkarıp göstermiş: 'Ey ahalil Beni dinleyinl Gözlerinizi dört açın! Kema-

listler kitabınızı, dininizi yağma edecekler!' demişti. Gene de kurnaz bir adammış Anzavur. Çeşitli harplerden çırılçıplak çıkan bir millete iyi ki: 'Kemalistler donlarınızı yağma edecekler!' dememiş. Dese de zaten kimi inandırabilecekti. Kolayına kaçmış: 'Dininizi yağma edecekler!' demiş.

Diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa Adapazarı'nı ziyaret ettiği zaman daha bir oturaklı konuşmalarda, daha bir ağırbaşlı nasihatlarda bulunmuş: 'Acılarınızı yakından gördüm Adapazarlılar! Şu açık ki hiç de sevinilecek bir durumda değilsiniz. Bu yek nazarda anlaşılıyor. Ama bir de öbür vilayetlerimizin halini görün. Onlar sizlerden çok acı şartlarda yaşıyorlar. Savaşıyorlar. Bu kara günleri milletçe göstereceğimiz gayretlerle, fedakârlıklarla atlatacağız. Buna inanmanızı, büyük millet meclisi hükümetine güvenmenizi isterim!' dileğiyle bitirmiş sözlerini.

Bir de Fransız misafir varmış Mustafa Kemal Paşa'nın yanında 'Piyer Loti'miymiş yoksa Klot Farer' miymiş' babam açıklıkla söyleyemiyordu. Işte o ecnebi demiş ki: 'Mustafa Kemal Paşa çetelerden ordu yaptı, Yunanlılar ise orduyu çete yaptılar ve bu harbı kaybedecekler.' Sonra büyük bir ziyafet verilmiş misafirlere. Yenilmiş içilmiş. Hattâ su dökmüş babam yemekten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın ellerine. Yıkamış ellerini ağzını büyük kumandan. Ve treni Arifiye doğrultusunda Adapazarı'ndan ayrılırken durmadan elini sallamış Paşa ve geçip gitmiş böylece. Çok candan içtenmiş her hareketinde.

Babam anlatmasını sürdürüyordu: 'Ondan sonra bir daha görmedik Mustafa Kemal Paşa'nın yüzünü. Tabiî Ankara'ya çekildi, daha da artan işlerini yapmaya koyuldu. Koca bir ülkenin reisicumhuru oldu. Halifeyi tuttu kolundan attı. Nice nice yerler vardı kim bilir onu bekleyen. Hep Adapazarı'na gelecek değildi ya?' diyor, hemen ekliyordu:

'Ama bazı hareketlerinden dolayı soğudum ben Paşa'dan. Halifeyi kapı dışarı etti, haydi bunu geçe-

lim. Bu sefer de bıyıklarını kestirmiş resimlerine bakıyorum. Kalpak ne güzel duruyordu sarışın başında sizler de görmüş müydünüz? Ayaklarında tığ gibi parlak çizmeler vardı. Kim çarpılmaz, kim hayran olmazdı onu gördüğü zaman? Ama şimdi, gösterişsiz bir kalem efendisi olmuş adeta. Evet öyle, ben bunu daim söylerim.' Bir durak yapıyor babam. Tabakasını çıkarıp özene bezene bir sigara sarıyordu...

Bakıyordum, nefesimi keserek, kulaklarımı kabartarak, gözlerimi açarak bakıyordum. İçimde bir zil çalıyordu sanki derinden derinden. Hayatın perde perde açılıyordu önümde birçok bilinmezleri. Bu yaman üçlüden çok şeyler öğreniyordum. Bunun yanında bir başka şeyde çarpar oluyordu gözüme inanması zor ve şaşıyordum. Tuhaf değil mi, bir, insanların gerine gerine rahat rahat söyledikleri, bir de içlerinde sakladıkları ya da çaktırmadan aşırtma söyledikleri vardı. Mesela babam konuşurken iyiden iyiye farkına varıyordum bunun. O: 'Kalpak ne güzel duruyordu sarışın başında,' diyerek Mustafa Kemal'den söz ederken aslında: 'O kalpak giymekte devam etseydi, ben de, rahat rahat fes giyebilirdim,' demek istiyordu.

Bunu dinleyenler farkediyorlar mıydı bilmem? Bana kalırsa, gerek İrfan ve gerekse Teyfik Beyler işin bu tarafına aldırmaz görünüyorlardı. Ama ben, nabza göre şerbetin, kişiye göre konuşmanın değiştiğini ayan beyan görüyordum. Bundan hiç şüphem yoktu. Hocalar meclisinde konuştukları bambaşkaydı, buradaki tavrının tam aksini takınıyordu babam... Kafa kafaya veriyorlardı ünlü vaizlerden Hacı Mehmet ve Hacı Sadık'larla ve babam fısıltıyla anlatıyordu: 'Beylik çeşmeden su içme! Beylik ağacın gölgesine oturma! Devlete bir cellat lazım, sen olma da kim olursa olsun!' Bir de Teyfik Bey'in yanına geldi mi ama: 'Devlet kapısı aslan kapısı. Sen yeme zara-

rı yok, yeter ki devlete ver! Devlet ümmetin himmet ve gayretiyle muzaffer!' diyordu...

Teyfik Bey bir yerde babama karşı çıkıyor ve dinlediklerinden bir noktanın aydınlanmasını ya da yapılan bir şeyin manasının anlaşılmasını istiyordu: 'Çizme, kalpak ve bıyık milli mücadelenin hemende herkesçe sevilen bir vaz geçilmez kıyafet ve görünüşüydü. Şimdi o devirlerden hayli uzaklardayız. Cumhuriyet ilan olunca. Medenî bir âleme kapımızı açtık ya da medenî bir âlemin kapısından girdik. Bu bakımdan Mustafa Kemal Paşa'nın gösterdiği medenî inceliği kavramalıyız. O bize bu bahiste de öncülük ediyor. Medenî olmanın başka bir yolu olmadığını sanıyorum!' diyerek fikrini açıklıyordu...

Irfan Bey bol bol duman savuruyordu sigarasından. Şöyle bir süzüyordu Teyfik Bey'i. Sonra gülüyor, gülüyor: 'Polisin palaskasında tabanca asılı durdukça ve yan tarafında meç sallandıkça biz medenî olamayız azizim!' diyerek Teyfik Beyin sözlerini karşılıyordu.

Işte o zaman tatlı gülüşü pır deyip uçuveriyor yüzünden, alnının hatları keskinleşiyor, bambaşka bir kimliğe bürünüyor Irfan Bey ve taş kırar, halat koparır gibi konuşuyordu artık: 'Mütekaidini askeriyeden Binbaşı Teyfik Bey gibi değil de, alelâde bir vatandaş gibi konuş azizim!' diyordu. 'Halkın alnına tabancayı daya sen ve bir meç darbesiyle omuzunu uçur. Sonra da yaz tarih kitabına: 'Padişahın zaptiyesi reayaya zulmediyordu diye. Kırbaçla meçin ne farkı var? Ikisi de insanın canını yakmıyor mu?'

Duruyor. Soluklanıyor. Sonra devam ediyordu: 'Polis tabanca taşımayacak azizim! Meç taşımayacak! Yalnız kanundan alacak kuvvetini! Parmağıyla işaret verecek, vatandaş onu takip edecek! Çağırdığı yere gidecek. Görmüyor musunuz Isviçrelileri? Oradaki insanlar dört ayaklı mı? Nasıl geliştirmişler bu insanca davranan müesseseleri?'

Ben dinliyorum. Babam susuyor. Teyfik Bey ol-

dukça sakin Irfan Bey'e karşı çıkıyordu: 'Evet, Irfan Bey evet, Isviçredeki insanlarla bizim insanlarımız arasında farklar var maalesef. Bu noktayı görmezden gelmek tamiri kabil olmayan hatalara sürükler bizi. Oradaki insanlar polisin işaretini saygıyla karşılar ama, bizde aynı anlayışı bulamazsınız. Bizim insanımız polisin bir işaretiyle kendiliğinden yürüyüp karakola gelmez. Yıllarca zabitlik ettim ben. Onlar da bana askerlik ettiler. Bir parmak işaretiyle karakola gelmezler!'

Babam gene susuyordu. Bir var ki Irfan Bey kolaylıkla yola gelir adamlardan değildi. Kendisine sorulan her soruya mutlaka bir cevap buluyor, ya da karşısındakini içinden çıkılmaz sorular yağmuru altında eritiyor, işte bu pervasız tavrıyla Teyfik Bey amcanın karşısında diretiyordu: 'Canım efendim!' diyordu. 'Biz burada oturup da aksayan devlet işlerinin hiç bir art niyetin zebunu olmadan dökümünü, tahlilini mi yapacağız, yoksa kazık gibi gözlerimize batan şeyleri görmezden mi geleceğiz? Tabanca, meç olmazsa, polisin bir el işaretiyle vatandaş çağrılan yere gelmezmiş.'

Benim gözlerim her an biraz daha büyüyordu. Bakalım nasıl bir sonuca ulaşacaktı bu tartışma? Irfan Bey konuşmasını sürdürüyordu:

'Gelmez ya, tabiî gelmez!' diyordu. 'Sen adamı yerlerde sürüyerek karakola alırsan, yakasını yırtarak falakaya yatırırsan, döve döve kemiklerini kırarsan. vatandaş elbette çağırdığın yere gelmez! 600 yılın yılgınlığı var o adamlarda bunu da unutma! Bir ülkede kanun mu hakimdir, yoksa sopa mı, önce bunun üstünde karara varmak lazımdır. Yoksa saltanatın ismini cumhuriyete, zaptiyenin ismini jandarmaya çevirmekle hiç bir şeyi değiştiremezsin! Vatandaş anlar bunu! Vatandaş bunu yutmaz! Teyfik Bey, aziz kardeşim, bu işlere bir açıklık ve sadelik getirmek şarttır! Vatandaşa bir güven duygusu vermek şarttır!..'

İrfan Bey'i dinledikçe takla atmaya başlıyordu benim mektepte bir senecik okuyabildiğim yurt bilgileri. Kafam bölüm bölüm karışıyordu. Demek vatandaşı yakasından yakalıyorlar, sürüyüp karakola götürüyorlar, orada da eşşek sudan gelinceye kadar döğüyorlardı. Yok yok ilkmektebin dördüncü sınıfında okuduğumuz yurt bilgisi kitabında yazmıyordu bunlar. Fakirliğine, perişanlığına rağmen, kaygısız duruşuna, yerli yersiz gülüşüne rağmen, İrfan Bey gözlerimde büyüyor, devleşiyordu. Konu dönüp dolaşıp devletin kanun ya da kanunsuzluklar içinde olup olmadığı etrafında dönüp dolaşıyordu ama, babam nedense söz almaktan kaçınıyordu. Kısa kısa bir iki sözcük, yatıştırıcı bir hakemlik, bunu da yapmıyordu...

Yalnız konuşmalar din diyanet vadisine yol alır, ağırlığını bu doğrultuya kaydırırsa, o zaman babam sesini yükseltiyordu. Onun üstüne basa basa anlatmak istediği şuydu. Her mümin göğsünü gere gere: 'Ben müslümanım!' diyebilmeliydi. Halbuki ülkemizde gelişen siyasî havaya bakılırsa bunun pek de kolay bir şey olmadığı anlaşılıyordu. Menemen hadisesi dolayısıyla birçok hoca sorguya çekilmişti. Bunların kaçı suçlu, kaçı değil. Bu kesinlikle bilinmiyordu. Yoksa, 'İrtica hortluyor!' sloganı arkasında birtakım hükümetçe istenmeyen kişilerin başlarını mı yemek istiyorlardı? Bu sebeple şehirlerde gözle görülebilecek bir sinme havası vardı. Köyler için bir şey söylenemezdi ama saf din duygusu hükmünü ancak oralarda sürdürebiliyordu...

Duruyordu babam. Dostlarının tepkisini anlamak istiyordu. Teyfik Bey din konusunu kurcalamayı uygun bulmuyor susuyor, ama İrfan Bey coşkunlukla ortaya atılıyor: 'Din köylere sığındıysa gerçekten, hiç de emniyette sayılmaz!' diyordu gülerek. 'Köylüyü siz bana sorun azizim. Yıllarım geçti köylerde. Hangi mesele hakkında neler düşündüklerini değil de, neler düşüneceklerini de bilirim. Onlar da

beni bilirler. Yusuflar, Satılmış, Karagözler, Aşağı Söğüdönü, Yukarı Söğüdönü, Muttalip, aklıma bir anda gelen bunlar. Daha hangi köylerin isimlerini sayayım size? Ömür boyu taban teptim oralarda. Yirmi yıl köyden köye dolaşmak kolay bir şey değildir'

'Eee...' diyordu babam, taşı uzaktan gören mi, yoksa başını kayaya vuran mı? Elbette başını taşa vuran bilir hem taşı hem taşın acısını.' İrfan Bey devam ediyordu:

'Birinde bir köye gitmiştim hayvanım sırılsıklam. Köylü öğlen namazını kılıyormuş. Ben de atımı çocuklara verdim. Girdim camiye. Namazdan sonra çocuklar sordular: Bey emce, atı daha gezdirelim mi, yoksa ahıra mı çekelim? Kafamı karıştıran bir şey olmuştu o anda hemen verdim cevabımı: Atı çekin ama çocuklar, ahıra değil, camiye çekin, dedim.'

Çıplak başını oğuşturan Teyfik Bey yanmış gibi elini çekti ve sordu hemen: 'Deme be İrfan Bey? Gerçekten böyle mi konuştun?' Babamın gözleri büyümüştü. Ben korkmuştum hikâyenin gelecek bölümünden. O an kocaman bir dağın eteğinde korkunç bir çığ tehdidi altında gibiydik. Köylüler galeyana mı gelmişlerdi: 'Atı ahıra değil camiye çekin, evet camiye çekin!' deyince İrfan Bey? Kafama çengellenen sorunun cevabını hem duymak, hem de duymamak istiyordum. Ama İrfan Bey rahat rahat anlatıyordu:

'Evet azizim!' diyordu. 'Size biraz garip gelecek ama hakikaten hayvanı camiye çekin! dedim. Çakılıp kaldı köylüler oldukları yere. Yaşlılar başlarını eğmişler, çocukların gözleri büyümüştü. Neden sonra imam kendine geldi. Yutkundu boğazını temizledi ve sesi titreyerek: 'İrfan Bey bunu sizden doğrusu beklemezdik. Yıktınız kuruttunuz muhterem bizi. Umalım ki bu bir sürçilisan olsun.' Ben hemen karşıladım hocayı:

'Neden sürçilisan olsun hocam, dedim. Ben lafımı düşünür, tartar, öyle söylerim. Şimdi bir bakın Allah aşkına, sizin caminiz mi temiz, yoksa hayvan

ahırınız mı? Bana kalırsa ahırınız caminizden daha temiz. İşte ben bu sebeple hayvanı camiye çekin, dedim. Yol, dönemeç, hani!.. Önce temizlik, sonra iman!.. Şaşırdı kaldıydı hoca. Tabiî kendisine Üsküdar'dan Ahmet Paşalarlı tahsildar İrfan olduğumu bir daha hatırlatmadım...'

İrfan Bey çitleri kıra kıra, engelleri devire devire ilerliyordu. Biraz da şaşırmış susuyordu Teyfik Bey. İrfan Bey'e bakıyordu babam ipin ucunu kaybetmiş: 'Haklısın,' diyordu, efendi sakin bir sesle. Daha da bir kuvvetleniyordu bu sefer o, babama yüzlü yüzlü soruyordu:

'Şimdi siz bana söyler misiniz muhterem? Benim yorgun beygirimi barındıramayan bir köy, üstelik beygir ahırı camisinden temiz, dine nasıl sahiplik edecek? Din nasıl barınacak oralarda?' Teyfik Bey başını sallıyordu: 'Evet hayli karışık bir mesele.' İrfan Bey onları batağa sürmüş, hınzır hınzır gülüyordu:

'Mevsim var kardeşlerim, köylü Allahı tanır. Gene mevsim var ki ne Allah tanır ne peygamber tanır. Öyleyse biz, saf din duyguları ancak köylerde kalmıştır, hükmünü külahlarımızı önlerimize koyup yeniden etraflıca düşünmeliyiz. Evet yirmi senelik tahsildarım ben. Yarı ömrüm köylerde geçti: Onlar öküzleri koşarlar nadasa girerler. Allah derler; tohumu toprağa saçarlar, Allah derler. Başkaca bir çağırış duyamazsınız o mevsimde ağızlarından. Yağmur için Allah bol bereket için Allah!'

Babam araya giriyordu. İrfan Bey'in nasıl bir bağlantı yapacağını bilmediği için de etrafını kollayarak: 'Tabiî İrfan Bey!' diyordu, 'toprağın bereketli olması ya da toprağa bol gübre verilmesi yetmez. Tabiî köylü Allah da diyecek. Yalvaracak. Yohumu toprakta, bir, onların itikadı; iki, allahın inayeti besler.' Evet böyle söylüyordu babam, Teyfik Bey susuyordu. Ama İrfan Bey hangi yola gideceğini kafasına koymuş olmalı ki, pek geriye döneceğe ben-

zemiyordu. Bir Teyfik Bey'e bir de babama bakıyor: 'Acele etmeyin! Acele etmeyin!' diyordu. 'Acele etmeyin! Ben sözümü bitirmedim ki daha. Toprağı köylünün itikadı mı besler, yoksa Allahın inayeti mi? Ben böyle safsatalarla meşgul değilim. Kara sapandan sonra pulluğun da devri geçti. Bire üç veren topraklar beslemez artık bu memleketi. Bire otuz alırsın toprağı traktörle işlersen. Ama bu kafayla traktöre binilmez! Bu kafayla ancak eşşeğe binilir. Eşşeğin yaptığı sürat ise malum? Kâbe'ye götürür bizleri belki, ama fenni tarakkiye götürmez!'

'Gevşeyen sigarasını iyice yerleştiriyordu ağızlığına Irfan Bey ve devam ediyordu:

'Esas anlatmak istediğimiz neydi? Köylünün itikadı mevsimine göre değişir, demiştik. Bu hakikaten böyledir arkadaşlar. Mahsul kemale gelmeye yüz tuttu mu, Köylüde de bir renk değişikliğidir başlar. Pek pek camiye uğramaz olurlar. Bol bol küfrederler, pervasız olurlar. Sellice yağmurlara ihtiyaçları yoktur artık. İçten içe kendileriyle çekişmeli, dinsizlikle dindarlığın kesiştiği ateşten bir çizginin üstündedirler sanki. Bir de mahsülü toplayıp anbarlara koydular mı ama, amanallah gözlerinize inanmazsınız kıpkırmızı kafir olurlar. Allah peygamber tanımazlar. Sesi gür hafız, nefesi keskin hoca değil artık, kalçası oynak, sesi güzel karı ararlar. Hacı yağı değil, anason kokar köy baştan başa.'

Babamın yüzünde topluyordu Irfan Bey bakışlarını: Yaa... İşte böyle muhterem!' diyordu. 'Cehennem korkusu da, din sevgisi de mevsimine göre bir görünür bir kaybolur oralarda. Yani azizim, hasadı yapan köylü allahı tanımaz! Siz o saf din duygularını, Allah sevgisini nerelerde barındıracaksınız? Orospuların şıkır şıkır göbek attığı, sarhoşların zil zurna anason kokusuna yattığı yerlere şeytan bile uğramaz. Sen kimin evini soruyorsun azizim!' İşte böyle sürdürüyor konuşmasını Irfan Bey. Teyfik Bey'i derin

derin düşündürüyor, babamı da, en hassas yerinden vurup yamyassı ediyordu...

Kafamdaki kıymetler kulesi tek tek ve tuğla tuğla yıkılıyordu burası açık. Ve galiba da Irfan Bey'in en çok şaşkına çevirdiği kişi bendim. Bize böyle mi öğretmişlerdi mektepte köylüleri? Ne şarkılar söylüyorduk kırlara çıkınca vay be! Ne şarkılar: **O kavgalı gürültülü şehirlerden uzakta / Semaları sis görmeyen o mübarek toprakta / Ne sevimli ömür sürer iyi kalpli çiftçiler / Sabahleyin uyanırlar kuşlar ile beraber.**

Yok yok, o konuştukça ben bir tuhaf oluyordum... Teyfik Bey nedense Irfan Bey'le yaka yakaya kapışmaktan kaçınıyordu. İş gene kalıyordu babamın sırtına ve soruyordu babam: 'Köylüler hakkında biraz kırıcı olmadınız mı? Biraz mübalağaya kaçmadınız mı Irfan Bey? Haa, ben böyle bir hava sezer gibi oldum konuşmalarınızdan?' Irfan Bey çektiği çizgide tuttuğu hatda direniyordu:

'Yooo,' diyordu, ben size daha acısını söyleyeyim mi muhterem? Şurda ovada bir köy vardır. Bozdağların eteğinde. Yediden yirmi yediye hafız, yirmi yediden yetmiş yediye hacıdır bu köylüler. Pazarda imansız yoğurdu, sarısı alınmış yumurtayı hep onlar satarlar. Herhalde anladınız hangi köy olduğunu? Armudu, eşşeği, arpası meşhurdur. Bir de bana adını söyletmeyin. İşte onlar Yunan ordusuna kılavuzluk ettiler be! Sivrihisar'dan Polatlı'ya doğru düşmana yolu onlar gösterdiler. Ben buna benzer ne haberler bilirim. Onun için apışıp kalmam, Allah Allah diye zikredenlerin önünde. Boşuna demedim ahır dururken, atımı camiye çekin, diye? Melanetlerini dindarlık kisvesiyle örtüp saklamaya çalışan ne kafası kesilecek deyyuslar var bu memlekette!'

'İşte onlar Yunan ordusuna kılavuzluk ettiler be! Sivrihisar'dan Polatlı'ya doğru düşmana yolu onlar gösterdiler!' cümleleri kırbaç gibi havada şaklarken, Teyfik Bey amca bir uçurum kenarına itilmişcesine

irkiliyor ve istiklal harbimizin bu çirkin sayfaları hakkında bir açıklama yapmaya nefsini mecbur hissediyordu:

'Birader gafillere de hoşgörü göstermek lazım galiba bir yerde.' diyordu. 'Ya da onların suçlarını dev aynasının önüne getirmemek yiğitliğini göstereceğiz. Ben başka bir çıkar yol göremiyorum. Maalesef bazı köylerimiz, köylülerimiz desek daha doğru olur, hattâ şehirlilerimiz düşmana yardımcı oldular Bunun çeşitli sebepleri var tabiî. Bir tarafta Osmanlı imparatorluğunun manevi enkazı, bir tarafta yeni yeni güçlenmeye başlayan milli hükümet. Bu ister istemez hedef tayininde duraksamalara, yanılmalara sebep oluyordu. Evet bazıları dostun düşmanın manasını, farkını seçemez olmuşlardı...'

Babam, Ahmet Paşalarlı tahsildar Irfan Bey, emekli levazım Binbaşı Teyfik Bey. Bir yaman üçlü. Aradan yıllar geçmiş olmasına rağmen konuştuklarını bir bir hatırlıyordum. Babama eskisi gibi yakın olabilelcek miydim? Yoksa gittikçe açılacak mıydı aramız? Teyfik Bey'e bir daha gitsem onu sağ salim bulacak mıydım? Ve yıllardır göremediğim bir baba dostu Irfan Bey'le tekrar bir yerde karşılaşacak mıydım? Onlar nerelerdeydi? Biz nerelerdeydik? Tekrar birbirimize kaynaşabilecek miydik? Ben hem yorgun evime dönüyor, hem de bunları düşünüyordum...

ÖNCE yavaştan yavaştan konuştular. Sonra sağdan soldan geçenleri umursamayarak seslerini yükselttiler. Ben biraz uzaklarında duruyordum. Tam Mısırçarşısı'ndan çıkar çıkmaz rastlamıştık o kıza. Karşılaşınca durup da bize bakması biraz da tuhafıma gitmişti. Yalnız bir öyle bakmak mı, gülümsüyordu da aynı zamanda. Sonra hiç yabancı tutmadan arkadaşıma: 'Sadettin abi!' diye seslenince, bir şeyler sezer gibi olmuştum. 'Bir tanıdığı filân mı acap?' diye geçirmiştim içimden.

Sadettin duraksamış, konuşmaktan kaçınmış, ama sonra, isteksiz isteksiz de olsa, ona doğru ilerlemişti... Giyim kuşamı sade, esmer, inceden bir kızdı bu. Sadettin'den hayli küçük olmalıydı. Usul usul, karmakarışık, sinirli sinirli konuşmuşlardı başlangıçta. Iki tarafın da hemen söyleyip kurtulmak istediği hazır bir şeyleri vardı besbelli ve sıra tanımadan anlatıvermek istiyorlardı.

Ikisinin de, karşısındaki lafını bitirmeden konuşmaya davrandığı görülüyordu. Böylece başladılar. Sesleri de yükseldi saniye saniye. Ben de duyabiliyordum artık. Kız diyordu ki:

«Kuruntu etmişsin sen Sadettin abi kendi kendine. Inan ki böyle. Küçücük şeyleri ekleyip birbirine büyütmüşsün. Seninle aramızda uçurum olduğuna kim inanır, ha kim inanır? Inanıyorum ki hırsını yenemeyip söylüyorsun bunu. Benim annem, imkanı yok böyle bir kadın değildir!»

Sadettin önüne bakıyor bir an yerde bir şey arar gibi ve acı acı da gülümsüyordu bir taraftan. Aklının yatmadığı belliydi her neyse konuştukları. Tamamını duyamadığım için anlayamıyordum. Başını kaldırıp yeniden konuşmaya geçerken Sadettin'in yüzünü yandan görüyordum. Kız bütün çırpınma ve dil dökmesine rağmen onu yumuşatamamıştı belli ki. Arkadaşım hâlâ başlangıçtaki anlaşmaz tutumundaydı. Soruyordu kıza:

«Şimdi ben sana mı inanayım Sermin, yoksa o anda görüp hissettiklerime mi? Beni aptal bir adam saym.yorsan ne olur ısrar etme! Bir de şu var, ben dün gördüğümü bu gün unutacak kadar kendinden geçmiş biri gibi mi gösteriyorum yoksa? Gerçekten böyle mi onu söyle?»

Kız hırçınlaşıyor, kolayca pes edecek kimselerden olmadığı anlaşılıyordu. Nitekim karşı bir soruyla Sadettin'i son tutunduğu noktadan da gerilere sürmek istiyor, haklı çıkmak kararından vaz geçmiyordu:

«Peki ama, ne söyledi sana annem Sadettin abi?» diyor boynunu bükerek ilave ediyordu. «Biraz makul olamaz mısın? Kadının günahını alıyorsun hiç yoktan? Gel gidelim diyorum sana. Vallahi ağlıyor annem. Gel abi! Kaldır şu dargınlığı!»

Sadettin bu yalvarmalara hiç aldırmaz görünüyor, ne söylense yumuşamayacağı anlaşılıyor ve daha fazla uzatmak da istemiyordu belli ki tartışmayı kestirip atmak kararı açıkça beliriyordu:

«Valla, ben sana bir şey söyleyeyim mi Sermin? Darılmak yok!»

Kız üzgün, biraz da endişeli:

«Söyle Sadettin abi, söyleyeceklerini yasaklayacak halimiz yok ya.»

Sadettin daha bir kararlıydı şimdi. Sesi boğuk, tırmalayıcı:

«O kadınla bir daha karşılaşmak istemem ben Sermin. Hem bu iyide bir şey olmaz sanırım?» Dur-

du. «Sen diyeceksin ki **halandır.** Kördüğümün domuzu da bu ya zaten. Ben onun **halam** olduğundan da şüpheliyim.»

Elinde olmayarak bir adım geriledi ve boynunu büktü kız:

«Yazık yazık, senin ağzından böyle bir söz duyacağımı ummazdım. Kırıldım sana Sadettin abi.»

Döndü Sadettin eliyle beni gösterdi:

«Şu gördüğün delikanlı akrabam falan değil,» dedi. «Yakın olmak, birbirini sevmek için akraba olmak şart mı sanıyorsun? O gördüğün benim arkadaşım. Kardeş gibi bağlıyız birbirimize. Neden? İnsan çünkü. Annenin hala olduğunu geçelim, insan olduğumu bile hatırlamadı beni görünce. Şimdi ben de onun insan olduğundan da şüphe edersem hata mı etmiş olurum?»

Sustular. Sadettin'in uzlaşmaz tutumu devam ediyordu anladığım kadarıyla. Birilerinden, bir şeylerden kopmak istiyordu ve bunda kararlıydı:

«Gel Sermin, dinle beni, bu iş olduğu yerde kalsın. Bakalım zamanlar ne gösterir? Gene karşılaşırsak —olur ya— sana bir selamım var; ama darılma, annene bir kelemım bile yok!»

Gözlerinin içine bakıyor kızın Yaptığı tesiri, verdiği acıyı anlamak istiyor besbelli. Sonra elini kaldırıyor. Kız ezilmiş duruyor öyle. Elini sıkmıyor. Alnına götürüyor elini, hazin bir ayrılık selamı çakıyor, üzülmüş bir sesle:

«Haydi allasmarladık!» diyordu.

Bu bütün umutları bir anda koparıveren sözleri, kız yarı anlamış yarı anlamamıştı şaşkınlığına bakılırsa. Ama, yenilgiyi kabul ediyordu belli ki. Nitekim kısa bir duraktan sonra toparlandı: «Peki öyle olsun.» deyip Yenicami tarafına yollandı. Biz Mahmutpaşa'ya doğru çıkıyorduk. Dönüp arkamıza baktık bir ara. Sermin'i kaynaşan insanların arasında farkedebildik. O da dönmüştü bize doğru. Elinde gözlerini silmekte olduğu bir mendil vardı.

Bir kamyonet geçiyordu toz kaldırarak yerden, boş gazoz şişeleri kasalarda şangur şungur. Boy boy insanlar sonra, kadınlar, kızlar, çocuklar. Kimileri aşağı, kimileri de yukarı akıp gidiyorlar. Alan burada, satan burada. Bir yerlerde işi olup gelip geçen burada. Vitrinlerin önünden yürüyorduk. Sadettin döndü bana:

«Konuştuklarımızı duydun,» dedi. «Konuyu da anladın mı?»

Kesin bir cevap vermem güçtü. Düşündüm:

«Birazını anladım, birazını anlamadım,» karşılığını verdim ve dedim ki: «Bunu da normal karşılarsın, meselenin aslını bilmiyorum da.»

«Bu benim halamın kızı, Selman. Liseye gider iyi kızdır. Severim de. Ama gel gör ki halam! Bir de halam var,» durdu. «Sana hiç bahsetmemiştim değil mi bu kadından?»

«Hayır, hiç bahsetmemiştin.»

«Benim bir halam var burada. Aksaray'da otururlar. Kocası gümrüktedir ama, ne iş yapar bilmem. Geçenlerde onlara gitmiştim. Bir kap sıcak yemek ve daha başka yardımlar da umuyordum bunu senden saklamam.»

«Ayıbetmiş olmaz mıydın saklarsan?»

«Kadın beni kolumdan tutup sokağa atacaktı nerdeyse. Ben halinden böyle sezdim. Babamın yumuşaklığı, sıcaklığı olmalıydı değil mi yüzünde? Ne gezer kardeşim ne gezer?»

«Kardeşlerin belki renkleri bir, ama huyları ayrı ne yaparsın Sadettin. Belki de bir tabiat kanunu bu.»

«Evet biraz öyle. Bu akraba denilen mahluklar da fırından çıkan sıcak ekmekler gibi birbirlerine benzerler ekseriya ama, bambaşka münasebetler içinde bayatlar birbirlerine olan sevgileri ve zamanla soğurlar.»

«Hele birinin hali vaktı yerinde, öbürünün yokluktan dermanı kesilmişse.»

«Ne güzel söyledin Selman! Birinin hali vaktı yerinde, öbürünün yokluktan dermanı kesilmişse. . Halimiz malum. Ben halamdan bir şeyler ummuştum. Bunu ben söylemeden sezdi be domuz karı Ha, ne dersin Selman?»

«Yoksullar varlıklılara aç kurtlar gibi görünürler, arada akrabalık oluşu değiştirmez bu hazin manzarayı.»

«Evet doğru, çok doğru. Onun için, gittiğim kadar hoş olmadı halamın evinden dönüşüm. Hoş olmamıştı. Azgın bir mahalle karısı elinde sopasıyla, küfürler ederek kovalıyordu sanki beni. Evet Selman, içimde tam bir bozgun havası, böyle şeyler hayalliyordum.»

«Anlıyorum. Ters çehre görmüşsün. Bozulmuşsun.»

«Beri taraftan Sermin deli olurmuş bana. Inanarım, ama ne yapayım? O ananın kızı değil mi? Elbette anasına vururken ona da bir şeyler değecek. Bunu önlemek benim elimde değil ki! Hele o da büyüsün. Hayatı tozpembe görmek saflığından kurtulur, anası gibi meşinden bir kalp taşımaya başlar göğsünde. Böyledir Selman, böyledir bu.»

«Bozulur gibi oldun kızı görünce ama, nedendi o? Madem onun tarafından sevildiğini de biliyorsun. Ha, burası biraz tuhaf göründü bana.»

«Yok yok, hiç de tuhaf değil, az inceden düşünürsen meseleyi anlarsın. Benim göğsüm insanlara sevgiyle yüklü, Selman! Sonra en küçük hesapta. hele böyle çok yakınım olan birisi tarafından itilmem, horlanmam, bu sineye çekilir bir tekme değil.»

Duruyorum bir an, yan sokaktaki temiz bir muhallebiciye çekiyorum onu:

«Gel şuradan bir şeyler yiyelim Sadettin. Damaklarımız, dolayısıyla sinirlerimiz yumuşasın, hadi gel!»

O bana ayak uyduruyor, giriyorduk içeriye. Muhallebiciler hep loş oluyorlardı nedense. Hepsinde ilk göze çarpan şey bu garip alaca karanlık görünüştü. Tek tüktü mermer masalarda oturanlar. Biz köşeden bir yer seçtik kendimize. Sadettin'in Tavukgöğsü sevdiğini biliyordum. Hemen talimatı verdim masamıza yanaşan garsona: «Iki Tavukgöğsü getir bize, tarçını bol olsun!» Arkadaşıma döndüm sonra:

«Yıkıldı kız be bir anda,» dedim. «Dikkat ettin mi Sadettin?»

«Ettim, etmez olur muyum? Perişan oldu.»

«Şöyle bir çıktık geziyorduk. Ne lüzumu vardı böyle can yakmanın. Ben düşünürüm, günlerce hep bunu düşünürüm.»

«Ben de üzüldüm ama, ne yapayım ki Selman elimde değil. Ben kızı hırpalamışsam, bil ki ona yönelttiğim okların yarısı da kendimedir. Kendi kendime kızdığım için böyle yapıyorum. Işsizim, yolsuzum, yoksulum, çatacak birisini arıyorum bazan.»

«Keşke bana çatsaydın, madem birini hırpalamak geçiyordu içinden. Daha dayanıklı olduğum için söylüyorum bunu. Hiç olmazsa ben onun gibi ağlamazdım. Arkamda acı bırakmazdım.»

Garson geliyor. Nezaketle yanaşıyor masamıza. Tabaklarımızı bırakıyor. Sadettin unutmuyor son sorumun cevabını. Gülüyor:

«Dur bakalım Selman!» diyor. «Acele etme. Belki bir gün sana da gelir sıra. Seni de haşlarım. Nasıl olsa senin aleyhine iki üç yaş farkı var aramızda?»

Dalıyor gözleri bir an. Sonra hemen toparlanıyor:

«Yok yok, bizim aramızda acı sözler geçemez!» diye ilave ediyor. «Biz birbirimizi çok iyi anlıyoruz...»

Sadettin'in halasının kızı Sermin'le yaptığımız acı karşılaşma, tatlıya bağlanıyordu böylece, kaşıklarımızı tavukgöğsü'ne uzatıyorduk. Atıştırıyorduk tatlı

tatlı bir karar. Dilimizden yumuşak yumuşak kaydırırken sütlü tatlımızı, ben gülerek incir satıcılarının: 'Sakal oynatmaz abii!' deyişlerini hatırlıyordum. Bir ara da soruyordum Sadettin'e:

«Bugün bizim, gecenin on ikisine kadar. Kimse karışmaz. Nereye yolculuk?»

«Günün yarısını geçirdik nerdeyse, Selman. Kalan yarısını da harcamak zor olmaz sanırım. Kafamda bir hesap var.»

«Bize de açık etsen. Belki bir fikrimiz de vardır kör düğümleri çözecek.»

«Bir hesap var Selman, karmakarışık. Borçlu muyum, alacaklı mıyım hiç bilmiyorum. Ama bu eski hesap vicdanımı kurcalıyor.»

«Defterleri açmalısın öyleyse ya da açtırmalısın.»

«Söyle bir göz gezdirmekle ya da iki kalem oynatmakla çözüleceğini, içinden çıkılacağını bilsem, hem açar, hem açtırırdım o defterleri.»

«Açık gel şöyle.»

«Mister Makellum'dan bahsetmek istiyorum, Selman, Mister Makellum'dan.»

«Mister Makellum mu? O da nerelerden çıktı şimdi?»

Sigara çıkardım. Sadettin'e verdim önce. Bir de kendim yaktım. Düşünüyordum. Geçmiş yıllara kayıp gidiyordu şimdi aklım. Oralardan bir şeyler bulup çıkarıyordum. Ya tiyatroya giderdik Eskişehir'deyken, ya da sinemaya. Asri sinemaya, Sizin sinemaya, Park sinemasına. Sadettin de yanımda olurdu, böyle geçirirdik gecelerimizi. Bir sinema dönüşüydü hiç unutmam. Çarşı camisinin oraya geldiğimizde Sadettin cebinden bir mektup çıkarmıştı. İnce mavi pelür kağıda yazılmış bir mektup. Sokak lambasının altında durup bana okumuştu...

«Sadettin?»

«Seni dinliyorum Selman.»

«Bana Mister Makellum'dan ilk defa bahsettiğin

geceyi hatırlıyor musun? Hani mektubunu okumuş, imzasını göstermiştin.»

«Hatırlıyorum. O ilk geceyi hatırlıyorum...»

Evvvet... Evvvet? Mektup 'aziz kardeşim' diye başlıyor, 'Allah hepimizindir!' satırıyla bitiyordu. İmza: **Makellum**. Bunu, Mister Makellum, okuyordu Sadettin. Peki Sadettin bu adamı nerede nasıl tanımıştı? Mister Makellum Sadettin'e neden mektup gönderiyordu? Bunları hiç bilmiyordum. Mektupta yazılanlardan gayrısını açıklamaktan kaçınıyordu Sadettin. Anladığım kadarıyla Amerikalıydı Mister Makellum ve belki bir protestan papazıydı. İstanbul'da bulunuyordu. Amerikan kitabı mukaddes şirketinin idarecilerindendi. Bir de, **Bıybıl havz** lafları geçiyordu aralarda.

Ben anlamaya çalışıyordum. Evet, **aziz kardeşim** girişiyle başlıyordu mektup yanılmıyorsam. Sadettin'e övgülerle, sevgilerle devam edip gidiyordu. Bir ışık vardı şimdi Sadettin'in elinde ve bu ışığı yorulmadan, cesaretle, bıkkınlık getirmeden taşıyordu. Taşımalıydı. Böyle yazıyordu mektupta. Mister Makellum böyle diyordu. Ama Sadettin zamanla bu öğülecek yalnızlığından kurtulacaktı. Hem ışıklar çoğalacaktı, hem de ışıkları taşıyan insanlar. Hazreti İsa da başlangıçta yapayalnız değil miydi?

Yıldızlı bir geceydi iyiden iyiye hatırlıyorum. Saat 12'ye yaklaşıyordu. Çarşı bekçisi Angır Mahmut düdüğünü çalıyor, arada kalın sopasını kaldırımlara vuruyordu. Güm güm iniyordu gecenin sessizliğine bu amansız darbeler ve garip yankılar yapıyordu uzaklarda. Angır Mahmut çarşıyı hırsızlardan koruyordu

Sadettin habire mektubu okuyordu. Ne de çok lafı varmış mister Makellum'un? Ben onun eline bakıyordum sürekli. Uçup gitmesinden korkuyordum elindeki ipince kağıdın. Bir taraftan da kulağımı ondan ayırmıyordum. Kolay değildi okuduğu her satırı anlamak. Sözcük sözcük kafaya almak zor sayılmasa bile, bu sözcüklerden bir cümle kurmak zordu

Toplayıp şöyle bağlayabilseydim birbirine, elbette dinlediklerimden bir mana ya da manalar çıkarabilecektim.

Ben mektup yazmış, mektup okumuş, mektup dinlemiştim. Ama onlar böyle manaları karanlık şeyler değildiler ki. Hem yazdıklarımın, hem de okuduklarımın belli açık bir yanları vardı. Mesela bir mahkuma mı yazılıyor mektup? Umut verecek, yeni haberlerle tütecektir: 'Kara günün ömrü az olur aziz kardaşım, gelen günler elbette affa gebedir.' diyeceksin. Askere mi yazılıyor? Onun da yolu yordamı belli: 'Ağaçlar yapraklanıyor Mehmet. Bu yeni bir mevsimin gelmesi demektir. Bakkala borcumuzu ödedik oğlum. Biraz fazla yazmış ya neyse. Canına karim olsun deyyusun. Zeynep büyümekte sevgülü oğlum. Yoluna bakmaktayız' gibi şeyler. Hastaya yaz, gözü yaşlı sevdalılara yaz, anlatım, işlenen konular pek değişmez yani...

Evet, iyiden iyiye hatırlıyordum ki, Sadettin'e gelen mektupta, mektuplarda, bambaşka bir hava vardı. Anlatmak güç, nasıl söyleyeyim, yanık karanfil kokusu, günlük kokusu gibi bir şeyler. O okudukça bana, ben derinliğine varamasam bile, hiç olmazsa kıyıcığına yanaşmak istiyordum mektupta sayılıp dökülenlerin.

Sadettin hiç aksatmadan çalışmalarına devam etmeliydi yazılanlara bakılırsa. Sadece kendisini yetiştirmek, nurlandırmakla kalmamalı, bu ışığı taa uzaklara götürmeli, aynı meşaleyi taşıyacak, aynı ışıktan nurlanacak yeni insanlar bulmalıydı. Yeni yeni insanların hak yoluna koşması katılması, tabiî Sadettin'in bu işteki ilk önemli rolünü gölgelemiyecek, aksine onun değeri daha da artacak ve Sadettin ilk Türk Asya baş misyoneri olacaktı. Misyoner... Misyoner... Ne demekti bu?..

«Sadettin?»

«Ne var Selman?»

«Hani mektuplardan gayrı, incecik incecik...»

...

«Evet?»

«Küçücük, küçücük kitaplar vardı...»

«Evet Selman.»

«Onları da Mister Makellum'mu gönderiyordu Sadettin?»

«Neler de hatırlıyorsun? Evet Mister Makellum gönderiyordu...»

Köprübaşı'nda Hakkı Çavuş'un kahvesine gidiyorduk hey gidi Eskişehir. Sağımızı solumuzu gözden geçirip tenha bir köşeye oturuyorduk. Ben Sadettin'e, Mister Makellum'un mektuplarından pek bir şey anlayamadığımı söylüyordum. Bana her gelen mektubu satır satır okuduğuna göre, bunların yüklü oldukları manayı da açıklamalıydı. Öyle ya, Mister Makellum Sadettin'in akrabası, yakını olmadığı gibi, bizim milletimizden de değildi. Bir Amerikalıydı.

Ben sorularımı üst üste bindirip, tespih taneleri gibi sıralayınca, duruyor, düşünüyordu Sadettin. Sonra hiç çaktırmadan süzüyordu sağımızdaki solumuzdaki masaları. Eğer kimselerin gözleri üzerimizde değilse ve garson boş çay bardaklarını almış gitmişse masamızdan, herkes muhabbeti koyultup kendi alemine dalmışsa yani, çıkarıyordu cebinden o küçücük kitapçıkları ve kelime kelime, satır satır bana okuyordu. Biraz ona doğru eğiliyor kulağımı veriyordum. Berrak bir ırmağın çağıltısı gibi şeylerdi duyduklarım ve garip şiir havasına kendimi kaptırıyordum:

Rabbe hamdedin.
Ey canım, Rabbe hamdet.
Ömrüm oldukça Rabbe hamdedeyim;
Emirlere ve kurtarışı olmayan âdem oğluna
güvenmeyin.
Onun ruhu çıkar, kendi toprağa döner;
Hemen o günde kuruntuları yok olur.
Ne mutlu o adama ki, yardımı Yakubun allahıdır,
Ve ümidi allahı Rabdedir.

Ötüyor ötüyor, saydığı sayılar tükenince susuyordu duvar saatındaki kuş. Başımı kaldırıyor, dinlediklerimi içime sindirmeye çalışıyordum. Ikinci çayımız gelirdi canım bardaklarda renkleri kan, sarı şekerliklerde şekerler, bardakların üstünde ince bir duman. Koyarız şekerleri, karıştırırız kaşıklarımızla, götürürüz dudaklarımıza, tek şekerli çay buruk. Nedemişler: 'Işkembeyi Kadir ustada, ıslama köfteyi Tatar Ismail'de, çayı Hakkı Çavuş'ta' Marifet döktürürdü bu adam çayında nemelazım. Yudum yudum boşaltırdık bardaklarımızı. Bir daha görünürdü duvar saatındaki kuş. Ama bu sefer bir kerre öterdi. Sadettin yeniden okumaya başlardı:

O Allah ki, gökleri yeri,
Denizi ve içlerindeki her şeyi yaratan,
Ebediyen hakikatı koruyan,
Mağdurların hakkını alan,
Açlara yiyecek verendir.
Rab esirleri azat eder;
Rab körlerin gözlerini açar;
Rab eğilmiş olanları doğrultur;
Rab salihleri sever;
Rab garipleri korur;
Öksüzü ve dul kadını tutar;
Ve kötülerin yollarını saptırır.
Rab ebediyen,
Ey Sion, senin Allahın devirden devire
saltanat sürecektir.
Rabbe hamdedin

Rabbe hamdediyorduk. Öttü ötecekti duvar saatındaki kuş. Kapatıyordu sonra Sadettin saygıyla elindeki kitabı ve hiç de bilgiç bir tavır takınmadan anlatıyor, anlatıyordu: Biz yanılmıştık onun söylemesine bakılırsa yıllarca. Babalarımız da, annelerimiz de, hattâ dedelerimiz de yanılmışlardı. Nedenmiş bu? Milletimizin değişen tarih şuuru içinde tutacağı dalı bilmemesinden. Bu gafletleri yetmiyormuş gibi tuhaf

değil mi bizleri de çıkmaz yollara saptırmışlardı. Şöyle bir etrafımıza bakmalıydık. Sefaletimize geriliğimize bakmalıydık. Bugün Islamiyet modern çağın isteklerine cevap vermemekle kalmıyor, aslında cevaptan aciz kalıyordu. Biz bu meskenetten silkinmeliydik. Yarınların adamları olmalıydık. Ne görüyorduk camilerde: Aksırık, öksürük, tıksırık, osuruk, yırtık çorap kokuları ve bir yığın sefalet!

Halbuki, gelelim kiliselere ve elimizi vicdanımıza koyup düşünelim: Oraya devam edenlerin üstlerinde başlarında bir temizlik, bir efendilik vardı. Muhakkak ki en temiz elbiselerini giyiyorlardı kiliselere gittikleri zaman. Hele, Hristiyanlığın en gelişmişleri olan Protestanlar —ki Mister Makellum da bir protestandı— kiliseye gitmek mecburiyetini de kaldırmışlardı. Istediğin zaman Allaha hamdediyordun, bir de giderayak haç çıkarıyordun, hepsi o kadar. Yani işler kolaylaşıyordu Allaha ibadet etmek bakımından. Yeni bir âleme mavi bir yelken açmak da caba.

Iyi, iyiydi ama, eski inanışlarımızı ne yapacaktık? Ben gerçi çoktandır camiye gitmiyordum. Ne var ki düşünce yapımın temeli gene islamiyetti. Ibadeti boşlayışım gençliğin verdiği avareliktendi. Şimdi ahırzaman peygamberimizi bırakıp, Hazreti Isa'nın ümmeti mi olacaktım? Ben gerçi Hazreti Isa'yı da seviyordum ve daha birçok peygamberi de. Sunu da belirtmem yerinde olur ki, onları Hazreti Muhammed'i sevdiğim için seviyordum.

Şimdi arkadaşımın öğüdüne uyup, Mister Makellum'un çağrısıyla Hazreti Isa'ya dönersem —ki bu benim gâvur olmam demekti— büyük bir kayba uğramış olmuyor muydum? Işte bunun için hemen karar veremiyordum. Sadettin'e sorulursa ince eleyip sık dokumamalı, önüme çıkıveren fırsatın değerini kavramalı, yeni din yoluna cesaretle adım atmaktan çekinmemeliydim. Yoksa, çabalayıp çıkamıyacağım bir batakta ömrümü çürütmüş olacaktım...

Şakaya oynayacak bir durumda değildim. Donunu veren, yerine yenisini edinebilirdi. Ak kara pek farketmez. Ama, dinini veren, sonra pişman olma fırsatını bile ebedî elinden kaçırmış olmaz mıydı? Pişman olsa —ki ham bir hayal olurdu bu— hangi yüzle, hangi kapılara dönecekti. Düşünüyordum **he** dersem, **evet** dersem babamın çizdiği, ya da gösterdiği yoldan sapıyordum işte. Peki, yeni edindiğim fikirleri 'baba ben asker olmak istiyorum' der gibi açıkça söyleyebilir miydim? Asla söyleyemezdim. Sonra ne yapardı beni babam? Ne yapardı?

Tutar, döğmese bile nüfusundan çıkarır, evlatlıktan atardı. Annesiz, kardeşsiz, hısım, akrabasız kalırdım, olacak iş mi? O zaman, ne yapacaktım kendi başıma? Hem babamın yüzde yüz: 'Olmaz! Sen deli misin?' diye karşı çıkacağı bir fikri ona açmakta ne mana vardı? Beri taraftan da ama, yenice adım atacağım din yolunu birilerine duyurmak, savsaklamaya gelmez bir işti. Yoksa kendime nasıl güven duyabilecektim? Başım benimse eğer, ben kendi mantığıma uyanı yapacaktım.

Kafamda helezonlar çiziyor yeni yeni edindiğim fikirler. Kulaklarımda dayanılmaz uğultular. Bir eyyam karar verip, sonra caymalar. Bir var ki, yeni bir yola gireceksem, Islamiyeti bırakacaksam, açıkçası protestan olacaksam, bunun ilanı şarttı. Bin kişiye söyleyecek cesaretim yoksa, bir kişiye de açılamaz mıydım? Şu var ki, ilk adımda **olmaz** hükmünü bastıracak birisiyle değil **olur** fetvasını sunacak biriyle konuşmalıydım. Yeni bir doğrultuya kapıyı aralarken, bu da bir gelişmedir, umudunu veren birini dert ortağı seçmek istiyordum ki, bu da yabana atılır bir tedbir değildi...

«Sadettin?»

«Gözlerim önümdeki gazetede, kulaklarım sende Selman.»

«Tavukgöğsünün üstüne birer de keşkül ha?»

«Ben hayır demem Selman.»

«Eskişehir'deki Tatlıcı Şaban'ı hatırlayarak...»

«Işkembeyi Kadir ustada, ıslama köfteyi tatar İsmail'de...»

«Çayı Hakkı Çavuş'ta Sadettin? Vay gidi Eskişehir!»

Askerî doktor bakteriyolok Yüzbaşı İzzet Salim Bey'in evi bizim dükkanın bitişiğindeydi. Enine boyuna, daima resmi giyinen, çok ciddi ama alçak gönüllü bir adamdı doktor. Babamı gördüğü zaman uzun boylu durup konuşmasa bile, hatır sorar şöyle, selamını eksik etmezdi. Çok genç ve toy olduğumdan mıdır nedir, İzzet Salim Bey daima beni görmezden gelmiştir. Olsun babamı sayıp gönlünü alıyordu ya, bu kadarı bile gurur duymamız için yeterliydi.

Ben de Garabet'le konuşuyor, selamlaşıyor, arkadaşlık ediyordum. O, bakteriyolok Yüzbaşı İzzet Salim Bey'in emireri ve benim hayatta tanıdığım ilk Ermeniydi. Nedense onları hep Rumlarla karıştırmışımdır. Halbuki o zamana kadar hiç Rum görmemiştim. Nedendi öyleyse bu iki milletin isimlerini birbirine karıştırmam? Pek bilemiyordum. Bu herhalde Ermeni ve rum sözcüklerindeki (r) harfinin bağırgan ve ağır basmasındandı. Başka türlü açıklanamazdı bu garip çağrışım. Dediğim gibi, henüz Rum görmemiş, onlardan arkadaş edinmemiştim ama, Ermeni, Rum, iki milleti birbirine karıştırır dururdum.

Kendisinin de Hristiyan olduğunu düşünerek, usul usul, hiç çekinmeden açtım protestan olmak niyetimi Garabet'e. Yalnız aldığım talimat gereğince, ne Sadettin'den, ne Mister Makellum'dan hiç bahsetmedim. Kanlı canlı, güleç yüzlü, sevimli bir çocuktu Garabet ve Ankaralı Ermenilerdendi. Hiç alaya almadan, sessizce dinledi yeni din edinmem konusunda beni. Yalnız tek bir kelime bile söylemedi; şöyle, ya da, böyle, diye. Evet sadece dinledi. Biz gene sürdürdük sonra konuşmalarımızı, dostluğumuzu. Ben arada bir yerini getirip meseleyi kurcalıyordum. Garabet bu konuda bir cevaptan, incelemeden kaçını-

yordu. Neden sevinmiyordu acaba? Türktüm, Ermeni olamazdım, doğru. Peki, dinimi değiştirirsem. Hristiyan da olamaz mıydım?

Zamanla karakedi giremedi aramıza, Garabet'le sürdürdüğümüz dostluk arttı, eksilmedi. Beni Eskişehir asker hastanesindeki hemşerileriyle de tanıştırdı. Cuma günleri buluşur, birlikte yemek yer, sinemaya giderdik. Garabet gibi, Hayrabet, Kevork, Alfons'da iyi çocuklardı. Bana çok candan yakınlık gösteriyorlardı. Aylarca, daha doğrusu onlar teskere alıncaya kadar sürdü gittiydi dostluğumuz. Ama, bir gün bile benimle Hristiyanlık ya da proteston olmam konusunu tartışmadılar.

Bu meseleyi kendi aralarında da konuşmadıklarını zannetmem. Şu var ki bana açılmamışlardı. Böylece ben de fikirlerimi bir mihenk taşına vurup, durumumu öğrenip rahata erememiş oluyordum. Geçtik kendi dindaşlarıma açılmayı, protestan olma kararımı çıtlattığım Hristiyanlar bile kulaklarını sağır etmişler, işi anlamazdan gelmişlerdi...

Şurası, burası derken kalıyordu bir Köse Mahmut. Hiç şakası yok, ben bu meseleyi ondan başka kimselere açamazdım: Topçuların Vahtet'e, Sarıların Ziya'ya, Kumite Ürfet'e, Gıydınlı Hasan'a, Küçük Yaşar'a, Çerkez Mehti'ye, Terzi İsmail Hakkı'ya, Cibek Halibram'a, Zeytinlerin Sadık'a, İğdelerin Bekir'e, Dörtköşe Hasan'a, Takkanın Ahmet'e, Macur Ali'ye, Topal Letif'e, Vetvet Naci'ye, Arap Üseyin'e, Samıdın Ömer'e, Çolak Dırat'a, Kümük Hakkı'ya ve nihayet tayyarecinin Hilmi'ye açamazdım... Dul Gülsüm kadının oğlu Köse Mahmut en güvenileni, en göz dolduranıydı gene. Bir mektep tatilinde annesi onu Sultandere'ye çoban gönderdiydi de, ben evde oturup saatlarca çocuklar gibi ağladıydım. Umut Köse Mahmuttaydı gene...

Arasını hiç soğutmadan, sıcağı sıcağına, gittim aradıydım Mahmut'u. Ve dediydim ki: 'Kardaşım Mahmut, mesele böyle böyle. Aman gözlerini dört aç ve

kulaklarını kabart beni dinlerken. Biz şimdiye kadar Ahmedin öküzü gibi karanlık bir yollardan yürüyüp gitmişiz. Darılma ama, ne sağımızı bilmişiz, ne de solumuzu. Ve acıdır ki kardaşım, bu yol, bu sizin tuttuğunuz yol, çıkar bir yol değildir, diyen olmamış Gitmişiz habire burnumuzun doğrusuna. Nereye çıkar bu yolun sonu? İşte onu hiç mi hiç hesabetmemişiz. Ama, şimdi yeni bir kitap var ortada Mahmut. Bana okudular dinledim. Hazreti İsa var, Luter var, Mister Makellum var. Bu bir Amerikalı, Mahmut. Hep insanların iyiliğini düşünmek işi. Mahmut, bize iyi yolu, doğru yolu o gösterecek. Gel kardaşım Mahmut sen de he de bu işe! Ne diyor kitap? Rabbe hamdedin. Allah bir Mahmut. Yalnız Allaha götüren yollar ayrı. Biz çıkmaz yoldaymışız şimdiye kadar. Sen evet dersen bir var ki çağalırız. Ben de kendimde bir kuvvet bulurum.'

Koyunlubaba mezarlığının yanından geçiyorduk. Kâh yüzüme, kâh da yere bakaraktan dinlemişti beni Mahmut. Bir var koyun gibi uysal, bir var tilki gibi kurnazdı. Ne yapıp ne edeceğini bilmiyordum. Birden durdu ve sorduydu:

'Yani bu İsa, Hazreti Muhammetten öne mi geçiyor Selman şimdi?'

Döğüşken bir horoz gibiydi o an baktıydım:

'Ehh...' dediydim sesim kısılmış, 'biraz öyle.'

O sesini bir perde daha yükseltiyordu:

'Şaka mı bu söylediklerin Selman, yoksa gerçek mi?'

Beni tırnaktan tepeye süzüyordu:

'Şakaysa konuşalım, yok gerçekse, bırak olduğu yerde kalsın.'

Acı acı gülüyordu:

'Hiç müslüman çocuğu gavur olur muymuş Selman?'

Elini omzuma koyuyordu:

'Belkim gavur çocuğu müslüman olur.'

Kafasını yan tarafa çevirip yere tükürüyordu:

'Bu haber yayılırsa, taşa tutarlar seni bunu da düşündün mü?'

Elini omzumdan çekiyordu:

'Danayı veriyorsun, hiç olmadı yerine keçi al bari,' diyordu.

Başını iki yana sallıyordu:

'Koyun ver, domuz al, iman ver küfür al, nerede görülmüş bu?'

Koyunlubaba mezarlığında karanlıklar çatırdayan selviler gibi yukarılara uzanırken, baykuş sesleri duyulurken uzaktan uzağa, o kara bir kurt gibi konuşuyor, ben de, beyaz bir kuzu gibi yumuşak, sessiz duruyordum. Sonra ayrılıyorduk... Eve gelip yatağıma uzanıyordum. Annem lambayı söndürüyordu. Ben uzun zaman uykuya dalamıyordum. Gözlerimde mezarlık kenarından yürüyen Köse Mahmut'un gölgesi ve kulaklarımda baykuş çığlığı gibi çınlayan sesi:

Koyun ver, domuz al.

Iman ver, küfür al.

Nerede? Nerede, görülmüş bu?

Evet bana hiç durmamacasına böyle sorular soruluyordu. Bıkıyordum, nasıl cevap vereceğimi bilemiyordum. Haydi bir pişmanlık duygusu kıpırdamaya başlıyordu içimde. Küçücük başıma kocaman dertler açtığımı anlar gibi oluyordum. Ayaklarımdaki pabuçları yeniledim de, din değiştirmeye mi gelmişti sıra? Ne saçma bir çocuktum ben. Hem mendil verir gibi kolaylıkla din verilir, portakal alır gibi din alınır mıydı?

«Sadettin?»

«Söyle Selman?»

«Sen, 'Kafamda bir hesap var' mı demiştin biraz önce?»

«Evet, öyle demiştim.»

«Haydi kalk gidelim. O hesabı bitirelim öyleyse.»

MADEMKI olacaktı bu, mademki olacaktı, eh öyleyse, olunca anlı şanlı bir şey olmalıydı. Kendi içimde ufaktan ufaktan ben böyle kuruyordum meseleyi ve seviniyordum da ne yalan söyleyeyim. Bu taraftan bakınca işin genel görünüşü böyleydi. Bir de o vardı ama, onun düşündükleri vardı. O benimle aynı duyguları paylaşıyor muydu bakalım? Kesin bir cevap vermek zordu. Bırakacaktım oluruna, zaman çözecekti bu düğümü. Şimdi şuydu önemli olan: Ben bir kızla alabildiğine yakın olacaktım. Hani şöyle yıldızlara tırmanır gibi inanılmaz bir şey!

Evet zordu inanmak. Ben kapalı bir aile hayatının, çevresi sorularla yüklü insan topluluğunun içinden geliyordum. Ne tarafından baksam bir merak ve heyecan konusunun içindeydim. Bir perde yırtılıyor, yılların baskısı altında öksüz uyuyan duygularım uyanıyordu. Çırılçıplak ballı bir inciri soyar gibi soyacaktım arzularımı ve şekerlenen parmaklarımı yalayacaktım. Yanık bir karanfil kokusu olacaktı onun sıcacık nefesinde. Diri göğüslerinin heyecanla kabardığını görecek, kesik kesik soluduğunu duyacaktım. Yılların hayali tatlı kuruntusu gerçekleşmiş olacaktı böylece. Biz Aliye'yle yelelerini rüzgarlara kaptırmış diri taylar gibi yan yana olacaktık.

Çok değil belki de bir saat sonra, eşsiz bir tabiat güzelliğinin kucağında ömrümüzün en unutulmaz saatlarını yaşayacaktık. Ağaçlar saygıyla

örterlerken kimliklerimizi, kır çiçekleri başlarımızı döndürecek, deli sevdalara çağıracaklardı bizi. Acaba bu anın adım adım yaklaşması ona da aynı heyecanı veriyor muydu? Yoksa kendi iç kuruntularım mıydı beni böyle derin derin düşündüren? Evet onun bu konuda neler düşündüğünü, nasıl bir davranış hazırlığı içinde olduğunu bilemezdim. Sorsam bir yerini getirip acep söyler miydi? Ya da bir biçimine getirip beni atlatır mıydı? Hangi dala konabileceğimi bilemiyor, sorumun kesin cevabını bulamıyordum. Kendi duygularımı yoklamak ve bir sonuca varmak zor değildi ama, onun için aynı şeyleri söyleyemezdim. Duygularının derinliğine inebileceğimi hiç sanmıyordum çünkü. O taraf karanlıktı.

Hırslı bal arıları gibiydiler bu insanlar da bir bakıma. Günlerini tatlı bir uğultu içinde geçiriyor, çiçekten çiçeğe konuyorlardı. Renklerin, kokuların, tatların o baş döndürücü cümbüşü içinde akıp gidiyordu hayatları. Acaba bir goncanın şerbetini emerlerken, daha önce davetsiz misafiri oldukları bir çiçeğin damaklarındaki tadını hatırlıyorlar mıydı? Yoksa onu hemen unutuyor, ulaşılmaz bir yerde duran ve henüz konamadıkları bir çiçeği mi düşünüyorlardı? Bakın bu soru çok önemliydi.

Arı bal aldığı değil, bal alamadığı çiçeğin etrafında dönüyordu. Bir türlü uzaklaşamıyordu oradan başarı sağlayamamışsa. İnsanlar için de durum bu değil miydi? En erişilmez dişiydi erkeğin aklını en çok kurcalayan. Uykularını kaçıran; rüyalarına giren. Orada uğradığı yenilgiyi, aksilikleri, kurulan tuzakları, yolunu bağlayan engelleri bir türlü unutamıyor adam, aklı hep kavuşamadığı kadında, kızda kalıyordu. İnsanın geçmişini kurcalasak bu belki ilk çağlara kadar uzayıp giden ezeli bir hikâyeydi.

Çiçeklerin dilini bilsek, oturup onlarla dillerince dertleşsek, acaba onları da arılar kadar dertli bulmaz mıyız? Yanılmıyorsam, erkekler için sayıp döktüğümüz cinsler arası ilişkiden kızlar da hayli dertliy-

diler, kadınlar da. Onlar da belki tıpkı erkekler gibi, gözlerinin kestiği gönüllerinin çektiği bir tiple değil de, hiç ummadıkları bir tiple sevişmek zorunda kalıyorlardı. Ne oluyordu o zaman? İnsanın seviştiği, yani gözünün önünde olan başka, gönlündeki başka oluyordu.

O dalıp dalıp gitmeler sebepsiz midir? O uzaklara bakmalar, o başı öne eğmeler ve iç çekmeler, o sizi dinlerken aklı başka yerlerde gezdirmeler sebepsiz midir? Sorunuzu duymayıp tekrarlamanızı istemeler, o kızıvermeler birdenbire bir suç üstünde yakalanmış gibi korkmalar sebepsiz midir? Bunlar hep sizi aman vermeden takip eden gölgenin yaptığı azizliklerden ileri geliyordu. Tuhaf değil mi, çok istediğiniz halde o gölge sizin olmuyor, ama bundan da tuhafı sizin başkalarıyla da serbestçe sevişmenize izin vermiyordu... İşte benim durumum buydu. Aliye'ye yaklaşıyor, ne var ki onun arkasında Katina'nın gölgesini görüyordum.

Beri tarafta, onun da bir geçmişi vardı elbette, Aliye'nin de bir geçmişi olmalıydı. Gönlünce bir dünya kurabilmiş miydi bu kız kendine şimdiye kadar bakalım? Şöyle dört başı mamur sevdiği bir delikanlıyı kollarının arasına alabilmiş miydi? Sakin bir köşe bulabilmiş, bir ağaç altının serinliğini tadabilmiş miydi sevgilisiyle? Annesi babası engel olmamış mıydı? Bir erkek kardeşi vardı belki kuşun kanadından şüpheler kapan? Belki sokağa serbestçe çıkmak bile bir meseleydi onların evlerinden. Ola ki Aliye böyle engeller içinde yetmiş büyümüştü. Sonra nasıl olmuşsa ipler gevşemiş ve gelmiş beni bulmuştu. Ama, o isteyip de kavuşamadıklarının gölgeleri onun da peşinde değil miydiler?

Onun da bir geçmişi, gönül meseleleri vardı elbette. Ama tıpatıp benimkine uygun muydu? Hayalimizi boşu boşuna çalıştırmak olurdu böyle bir benzerliği var saymak. Rüzgarların önlerine kattığı her bulut parçası şekilce başka başkaydı. Kimbilir ne

ayrıntılar bulurdum benimkiyle karşılaştırınca onun hayatında. Böyle bir ölçüştürmeye neden takacaktım hem kafamı. Ayrı ayrı evlerin, ayrı ayrı anaların babaların çocuklarıydık biz, ayrı ayrı, birbirine hiç benzemeyen yanlarımızın olması normaldi. Ben bunları öğrensem de olurdu, öğrenmesem de. Bir var ki farklı heyecanlar, farklı duygularla gidecektik birkaç saatımızı geçireceğimiz yere.

Billurdan salkımlarını ağzımıza uzatan bir asma gibi cömert miydi o? Ballı incirler gibi tatlı yumuşak mıydı? Yakınımda görecek, tadacak, her şeylerin lezzetini öğrenecektim. Uzun saatlarımı bir kızla ilk defa bu kadar yakın geçirecektim. Mutlu olabilecek miydim? Belki. Ama eski aşklarım, sevdiğim kızların gölgeleri her an peşimde olacaklardı. Yazık ki bu önemli şeyi ben bilecek, kimselere bu konuda bir şey söyleyemiyecektim...

İnsanların yeni bir günü yapmak için telaş içinde koşuştuğu saattı. Kapılar açılıyor, kapılar kapanıyor hiç duraksamadan herkes hangi doğrultuya yöneleceğini biliyordu. Çöpçüler, sütçüler, gazete müvezzileri, liman ameleleri, fırın hamalları, memurlar, talebeler her günkü işlerinin peşindeydiler. Ben de bunların arasındaydım. Önce dükkana uğradım. Günlük işlerini bir bir saydım Sami'ye. Usta henüz gelmemişti. Sonra Boğazkesen'den aşağıya doğru ağır ağır inmeye başladım. Kimlerin nereye gittiğini pek bilemezdim ama, benim izin günümdü ve bu kadar çalımlı yürüyüşüm de ondan.

Saatıma baktım Tophane tramvay durağına yürüdüm. Biraz sonra Aliye'nin gelmesi lazımdı. Çekildim bir kenara beklemeye başladım. Karaköy doğrultusuna giden tramvaylar hâlâ kalabalıktı. Ama bizim bugünkü yolculuğumuz aksi yönde olacak ve her halde tenha bir tramvayda yapacaktık gezimizi. Bir ara uzak enginlere yelken açacakmış gibi kaldırmıştım

başımı gökyüzüne. Uğurlu bir yel esmiş sabahtan, silmişti tekmil dağınık bulutları, masmaviydi yani günümüzün gubbesi.

Zinde gidiyorlardı insanlar şimdi işlerine, ama akşam yorgun döneceklerdi. Kimi arabalarda, kimileri yayan, bir kalabalık bir kalabalık akıp gidiyorlardı Necatibey caddesinde. Yaylar gibi fırlıyorlardı aradan gazeteci çocuklar bağırıyorlardı tay kişnemesini andıran ince, diri sesleriyle, ortalığı çınlatıyorlardı: Akşam! Cumhuriyet! Sonposta! Tan! Tan! Tan! Saiepçi güğümünü yarı etmiş, börekçi habire doğruyordu başında birikmiş insanlar: «Kıymalı, peynirli, sade... Kürt böreği şekerli olsun! Paralar! Beş on dakka müsade!»

Çok bekletmedi Aliye, bir süre sonra karşı kaldırımda göründü. Her günkü entarisi üstündeydi gene, yalnız omuzlarına sarı bir hırka almış, saçlarını tarayıp dökmüştü. Sağına soluna baktı bir, sonra hızla geçti caddeyi durağa geldi. Başıyla selamladı, el sıkıştık. Hal hatır edemeden tramvay gelmişti. Yol verdim ona. Çıktık arabanın sahanlığına, sağ taraftaki kanepeleri karşılıklı ayarladık ve oturduk. Gezi günümüzdü bu, çaresiz kıyacaktık paraya, birinci mevkiye binmiştik 15 kuruşu toslayacaktık iki kişi için Bebek'e kadar. Yüzü soluk biraz, ama gözleri canlıydı Aliye'nin. Hal hatır ettik. Görüşmeyeli neler olmuş, neler geçmişti bakalım. Hazır sözlerden harcadık ikimiz de ve bu faslı savdık. Tenhaydı tramvay biz bizeydik adetâ. Bir ara kucağımda tuttuğum pakete kaydı gözü Aliye'nin. Başını iki yana sallayarak sordu:

«Nedir o kucağındaki Selman, hasta ziyaretine mi gidiyoruz?»

Önce önüme tuttuğum pakete, sonra yüzüne baktım:

«Bu mu?» dedim sıraladım. «Biraz börek, bir iki simit, az salam, ekmek dilimcikleri, iki salkımcık üzüm, bir şişe su...»

Aliye fıkırdamaya başlamıştı ben sayıp bitirmeden ve soruyu yapıştırmıştı hemen:

«Yüklü bir ziyafet demek, ben birbirimizi yiyeceğimizi sanıyor, korkuyordum.» Sesinin perdesini ayarlı tutuyor göz kırpıyordu: «Her şeyi inceden inceye düşünmüş de bir şeyi unutmuşsun yalnız.»

Bunca dikkat ve titizliğime rağmen atladığım bir şey var mıydı? Hemen soruyordum:

«Nedir gözden kaçan acaba? Aliye sen de yardım et biraz, söyle. Fındıklı'da inelim, çarşıyı dolaşalım, vaktimiz bol nasıl olsa.»

Kurnazca güldü:

«Buralarda bulunacağını sanmam.»

«Bulamasak bile öğrenmiş olayım, nedir ama, nedir?»

Daha bir ciddi görünmeye çalışıyordu şimdi:

«Boşu boşuna yolumuzdan kalmayalım Selman. Her şeyi inceden inceye düşünmüş de en lüzumlu şeyi unutmuşsun.» Yüzüne tatlı bir biçim veriyordu: «Hani battaniye?»

Meseleyi anlamış ben de rahatlamıştım. Şakayı sürdürüyorduk:

«Açıkta mı geceleyecektik Aliye, sonra evlerimizden aramazlar mı bizi?»

«Hiç sanmam, Bebek'e gidiyoruz ama, bebek değiliz artık. Ne zaman olmuş çocukluktan çıkalı. Bir gececik evlerimize dönmesek, kayıp kuzu arar gibi sokaklara mı dökülürler sanıyorsun?»

«Benim için pek farketmez ama, her halde sana hoş geldin, demezler.»

Gözlerimi, gözleriyle hapse almıştı:

«Ne derler peki?»

Pervasız görünüyordu. Ben bildiğim kadarını sıraladım:

«Çileden çıkarlar bekleyenlerin. Kızar köpürürler. Arkası gelmeyen ahret soruları sorarlar. Titreyen eller, köpüren ağızlar, kızgın yüzler bulursun o zaman karşında. Bir var buzlar gibi soğuk, bir de

var ateşler gibi yakıcı olur sözleri. Seni taa ciğerinden yaralarlar.»

«Daha daha?»

«Ne bileyim? Tehdit, azarlama, korkutma, uyarma, uzar gider hasılı. Kafana paslı çiviler gibi çakılan sözler duyarsın: **Bir daha kapıyı duvar gibi karşında bulursun şırfıntı,** derler. **Orospu ayağa basmadı bizim eşiğimize, aklını başına al kız! Hiç acımayız seni sahipsiz kedi yavrusu gibi sokağa ativeririz,** gibi laflar da edebilirler. Çileden çıkanın elinde ne arşın bulunur ne de endaze.»

«Güzel güzel de, kim geçecek bu kuru sıkıları? O saydığın hışımlı sözleri kimler söyleyecek?»

«Kim mi? Kim olacak, mesela annen baban.»

«Benim annem babam yok ki!»

Hışım gibi sıyırıp geçen bir kırlangıcın gölgesi vurmuştu yüzüne sanki. Hemen sordum:

«Sahiden annen baban yok mu? Bak buna üzüldüm şimdi. Öyleyse ağabeyin mesela, ağabeyin sorguya çekebilir seni.»

Kestirip attı:

«Ağabeyim de yok benim.»

Hayli tuhaf bir çizgiye kayıyordu konuşmalarımız, ben dayattım:

«Yapma be Aliye!» dedim. «Bizi laf salatasına doğrar gibisin. Nasıl şey bu, taş kovuğundan mı çıkıp geldin sen, bir ablan da yok mu?»

Omzundan kaçan hırkasını topladı sonra güldü Aliye:

«Evet bir ablam var, Selman,» dedi. «Ablamın Allah belasını versin!»

Şaşırmıştım, ama birden toparladım kendimi:

«Senin kanını taşıyan tek varlık odur madem ve ondan başka kimsen de yoksa, neden bu insafsızlık, neden ona karşı bu kadar anlayışsız ve yabancısın.»

«Anlayışsız ve yabancı mı?»

Gülüşü kaçıverdi, gölgelendi yüzü bir an. Önüne baktı sonra cümlesini tamamlarken:

«Bu kadar yetişir, Selman,» dedi. «Gerisini karakolda söyleriz! Ifade vermeyi sevmem ben!»

Çarpılmıştım birden. Hiç sezememiştim, tatlı bir meyilden kayıp gelmiştik bu noktaya. Baltayı hiç ummadığım bir anda taşa vurmak, işte bunu hesap edememiştim. Sustum bir karar yeniden nasıl başlayacağımı bilemeden. Tramvay kayıp gidiyordu yaman bir uğultu yaparak. Şimdi daha iyi duyuyordum bu can sıkan sesi. Yan tarafımızda bir ihtiyar uyukluyordu. Ötede bir kadın meme vermeye çalışıyordu çaktırmadan huysuzlaşan çocuğuna. Her durakta inen binen vardı ama, gene de tenha sayılırdı tramvayımız. Mor bir camdan vatmanı görüyordum. Çın çın öttürüyordu kanpanasını. Biletçimiz uzun boylu, bezgin görünen bir adamdı.

«Kırıldın mı?» dedi Aliye.

Hafifçe eğilmiş bana doğru, sesi tatlı, yüzü bir hoştu şimdi. Toparlandım:

«Yook,» dedim. «Neden kırılacak mışım, düşündüğün şeye bak.»

Sesini kıstı biraz:

«Bir sırrımı açıklamama izin verir misin, Selman?»

«Elbette, aramızda sırlar, gizlilikler olmamalı Aliye. Gönül eğlendirmenin çok ötesinde bizim bağlılığımız. Kardeşler gibi birbirimize kitli, masallardaki sevdalılar gibi candan olmalıyız!»

«Kırıldın mı?» diye sordum. «Seni kırmaktan korkarım. Seni kaybetmekten korkarım, işte içimin sırrı.»

Durdu bir an, mırıldanır gibi devam etti sonra:

«Soruların ailemizin yapısına derinlemesine giriyordu. Bir bıçak yemiş gibi irkildim birden. Senin işitmemen lazım gelen şeyler de söyleyebilirdim. Ifade vermeyi sevmem ben, diye kestirip atıvermem bundan. Ama tuhaf bir vaziyet de doğmuş oluyordu böylece. İşte dediğim gibi, seni kırmaktan, seni kaybetmekten korkarım.»

«Kapıdan koğsan, döner bacadan düşerim ben. Ne kırılırım, ne de kaybolurum. At içinden bu şüpheyi sen.»

«Kolay mı? Seni ilk gördüğümde sarışın başını ne kadar sevimli bulmuştum...»

«Şimdi bulmuyor musun?»

«Bulmaz olur muyum? İçim cız etmişti birden. Dik yürüyordun şöyle kasıla kasıla. Elde edilmesi güç biri gibiydin. Çok okuyan, okumayı bu kadar seven başka bir şeyi sevemez, demiş üzülmüştüm.»

«Şimdi yan yana, karşı karşıya, iç içeyiz ama, demek yersiz kuruntular evhamlarmış seni üzen. Ben okumayı seviyorum ama, insanları sevdiğim için seviyorum. Benim okumam rahatsız etmemeli, aksine sevindirmeliydi seni, memnun etmeliydi. Sen de okumalısın Aliye. Ne kadar çok bilmediklerimiz? Her kitap bir meçhulün kapısını açar, öğrenmek kuvvetlendirir insanı.»

«Orası öyle de, benim söylemek istediğim bu değildi, Selman. Ben daha başka bir şey söylemek istemiştim.»

Neredevse geçip gidiyorduk. Solumuzda yüksek duvarlar belirmişti. Bebek korusu burası olmalıydı. İsaret ettim biletçiye, indik. Karşıya geçtik sonra. Şimdi korunun duvarları dibinden yürüyorduk. Boğaz suları masmaviydi sağımızda. Akıp gidiyordu kıvrım kıvrım aşağılara. Akıyordu serin serin. Biz kaç milyonuncu asıktık acaba bu sulara böylesine hayranlıkla bakan?

Hatırlattım Aliye'ye:

«Neydi o söylemek istediğin, unutmadın herhalde, söyle lakırdın yarıda kalmasın.»

Sıkıca sarılmıştı koluma, sol elimde azık paketimizi tutuyor, kulağımı ondan ayırmıyordum. Sesi ateşli titriyor, Aliye anlatıyordu:

«Seni gözlüyor, seni özlüyordum Selman. Günler geçiyor, heyecandan çıldırıyordum: **Acep olur mu, olacak mı,** diye. Ne feci bir şeydir aşkın karşılıklı

olmaması? İşte beni korkulara salan, derin derin düşündüren şeyler bunlardı.»

«Aşmış değil miyiz ama şimdi bu engelleri?»

«Dur dur biraz, sabırlı ol ve sözümü kesme. Zayıf yanımı açtım diye de şımarma. İçimden geçenleri biricik biricik bilmeni isterim.»

«Söyle Aliye söyle. Hiç bir engel yok önünde söyle. Seni dinliyorum uslu bir çocuk gibi?»

«Evet söylüyorum dinle: Bir gün sarı saçlarını savura savura geldin. Hava yenice kararıyordu. Ne bilirdim o günün böyle güzel bir haberle kapanacağını. Bana böyle bir müjdenin verileceğini ne bilirdim? Yürüdün geldin evet. Kalbime girdin kollarını sallayarak. Dünyalar benim oldu. Ne kadar sevindiğimi anlatamam, tarif edemem.»

«Ben de sevindim Aliye, hem çok sevindim ve güzel bir şeye sahibim diye gururlanırım hep, inanır mısın?»

«Ama ama, iş bununla bitmiyordu ki Selman.»

«Neler olabilir daha, kararlı değil miyiz, söz vermedik mi birbirimize?»

«Söz, söz, söz, sözler yerlerinde dururlar belki, ama insanlar durmazlar ki.»

«Peki, ne yapmalı bu sisli havayı dağıtmak için?»

«Ah onu bilebilsem.»

«Senin bu konuda gizlemek istesen de hayli kafa yorduğun anlaşılıyor. Gelişigüzel söylenivermiş şeyler değildi dokundukların.»

«Sen bana gelirken peşinde bir de gölge getirdin farkında mısın?»

«Değilim.»

«Ama haksızlık etmeyelim, belki sen de benim peşimden ayrılmayan bir gölgenin varlığından şüphelenmektesin.»

«Yok yok hiç bir zaman böyle bir şey düşünmedim.»

«Çocuk mu avutuyorsun Selman? İnsan varsa, onun gölgesi de vardır. Yalnız bir gariptir bu benim

anlatmak istediğim gölge. Senin gölgen dişi, benim gölgemse erkektir, ne dersin buna?»

«Pek bir şey anlayamadım.»

«Şüphe yok mu Selman? Kaygı yok mu? Hani şu hiç bir zaman yenemediğimiz. Yüreği küflü bir burgu gibi delen bir duygudur bu. Sana sarılırken, gözlerimi oymak isteyen hırslı bir dişinin gölgesine de beraber sarıldığımı nereden bilebilirim. Böyle bir şey olamaz mı? Öyleyse nedir bu içimizi kurcalayan?»

«Şüphe şeytanın şişirdiği süslü bir balondur, Aliye. Ne kadar kocaman olursa olsun ondan korkmamalı. Küçücük bir iğne canına okumaya yeter muazzam bir balonun.»

«Selman sana kavuşarak içimin heyecanını yendim. Ama o hain gölgenin bende yarattığı dehşetten kurtulamadım. Sen sevdin sevdin sonra kayboldun gittin karanlık sokaklarda. Bense azaplardan kurtulamadım. Bir daha gelmeyeceğini düşündüm hep. Senden değil, o gölgeden korkuyordum, bilmem beni ayıplıyor musun?»

«Seni ayıplamak aklımdan geçmez. Duygularını açık açık dile getirdiğin için alkışlara bile layıksın. Şu da var ki, böyle yerli yersiz kuruntular yapıp kendini üzmemelisin. Bin bir acımız arasına bir de bunu katmayalım. Hem biz bugün nereye geldik?»

«Nereye geldik?»

«Bebek korusuna be Aliye, Bebek korusuna geldik! Kuşlar gibi hürüz bugün. Süzülüp maviliklere açılacağız ve hiç karışan görüşen olmayacak.»

«Olmayacak, Selman. Faik Paşa'nın karanlık dar sokaklarında değiliz ağzı anason kokan sarhoşlar gelemeyecekler üstümüze.»

«Hurda pencerelerde, tozlu kafesler açılmayacak biz geçerken Aliye. Karga sesli karılar torbalaşmış göğüslerini gere gere: Vay vay şunlara bakın! Bunlar züğürt aşıklar, diyemeyecekler.»

«Kül tablalarını silkemeyecekler başlarımıza.»

«Çirşef suları saçamayacaklar.»

«Ilk defa gün aydınlığında doya doya seyredeceğiz birbirimizi bu ne saadettir Selman?»

«Elini beline atamayacak bir külhanbey: Bizden izinsiz buralardan hızır aleyhisselam bile geçemez ulan ırzı kırıklar, diyemiyecek.»

Durdum. Aliye de durdu. Ardına kadar açık kocaman porta kapıların önündeydik şimdi. Duvarların eteklerini çevirdiği Bebek Korusu burası olmalıydı. Ben daha önce de bir defa geçmiştim buradan, ama alıcı gözle bakmamıştım.

«Işte geldik Aliye!» dedim. «Koru burası olsa gerek?»

«Iyi ya Selman, bilet mi alacağız girmek için?»

Doğru söylüyordu, güldüm:

«Bilet almayacağız ama, pek de öyle sellemi hüsselâm dalamayız içeriye.»

«Eee...»

«Bir çekidüzen vermek zorundayız kendimize Içerde gezip dolaşan birkaç kişi var. Kapıcı mı, yoksa bekçi mi? Ne karın ağrısı olduklarını bilmiyorum?»

«Ne yapacağız peki, onu söyle. Her yerde bir kahya var işte görüyorsun.»

«O kadar önemli bir şey değil yapacağımız. Biraz tedbirli ve uyanık olmamız yeter sanırım. Sen kaşlarını çatıp önüne bakacaksın. Bense etrafı kollıyacağım. Böylece herhalde rahat atlarız bu geçidi. Zaten umuma açık bir yermiş burası.»

«Eh olur,» dedi Aliye.

Hemen kolumdan çıktı. Yan yana içeriye yürüdük. Korunun koyu yeşil serinliği vurdu bir anda yüzümüze. Hiç acemilik göstermeden yukarılara çıkaran ince bir yolu tutturduk. Öylece gidiyorduk. Başlangıç fena sayılmazdı. Üç kişiye rastlamıştık kapıdan girer girmez. Ikisi bir kütüğün üstünde hararetle bir şey tartışıyorlardı. Biri de ayakta duruyordu tembel tembel. Ben elimi kaldırarak selam verdim. Say-

gıyla kabul ettiler. Bu demekti ki korunun yolu bize açık. Göğsümüzü gererek yukarılara tırmanıyorduk. Kimsecikler yoktu bir keçi çobanından başka. Çamlar çınarlar, meşeler saygı uyandıran bir sessizlikle duruyorlar, serin gölgelerine bizi çağırıyorlardı. Bir karar çıktıktan sonra oturup bir mola verelim dedik, ağaçlar çit gibi örmüşlerdi göğün maviliklerini.

Önce yeni dünyamızın çatısını görmek istemiştik. Yukarılara kaldırdık başlarımızı, ağaçların muazzam koyu yeşil şemsiyesinin altındaydık. Sonra sağımıza solumuza aşağılara baktık. Koru güzel ve sessiz saygı içindeydi bize karşı. Oturuyorduk konuşmadan. Kalkıp inen soluyan göğüslerimizin durulmasını, rahata kavuşmasını bekliyorduk belki de. Bir ara gözlerimiz aşağılara kaydı. Baktık ki keçi çobanı unutmamıştı bizi. Keçilerinden daha kurnaz bir çocuktu o demek. İnanılır şey değil, ağaç dal örgülerinden bir boşluk yakalamıştı bizi gözetleyecek. Niyeti ne olursa olsun, rahatsız olduk biz ve kalktık oradan, daha yukarılara çıktık bu sefer. Bol çimenli bir yer bulduk ve kurduk aşk karargahımızı, ağaçların meydana getirdikleri yeşil çadır muazzamdı.

Daha bayram yerine gitmeden mantar tabancasını ateşlemiş ve cephanesini bitirmiş çocuklara benziyorduk. Olanca laflarımızı daha koruya gelmeden konuşmuş bitirmiş gibiydik. Garip bir suskunluk havasındaydık şimdi. Onlar da bize ayak uydurmuşlardı sanki, çamlar, çınarlar, meşeler manalı bir bekleyiş içindeydiler. Biz konuşursak onlar da konuşacaklar, biz gülersek, onlar da güleceklerdi. Bizim vereceğimiz karara bağlıydı yani burada her canlı hareket. Bu insanı dinlendiren serin orman havası hemen kaplayıvermişti içimizi. Bizden evvel kim bilir nice çiftler geçmişlerdi buradan? Bakıyordum ağaçlar tecrübeli, ağaçlar kös dinlemiş, ağaçlar gün görmüşler, ağaçlar aşkımıza kanat germeye hazırdılar.

Geçmişti tırmandığımız yokuşun verdiği yorgun-

luk. Şimdi rahat oturmuş çevresini gözden geçiriyordu Aliye. Korunun uyandırdığı hayranlık gözlerinin ışıklarında okunuyordu. Ağaçların hafif bir rüzgarla hışırdayışı ninni gibi dinlendiriciydi. Üç yeni şey vardı şu anda koruda. Aliye, ben ve yiyecek paketimiz. Yiyecek paketimizi tramvayda unutmuş olsaydık mutluluğumuzdan bir şey eksilmiş olmazdı. Ama ben ya da Aliye burada olmasaydı, bu koru bu kadar şenlikli olmazdı.

Ağaçlar çırılçıplak, ağaçlar yeşil yapraklarıyla örtülü, ağaçlar heybetli susuşlarıyla manalıydılar. Dalların arasından mavilikler görüyorduk her baş kaldırışımızda. Durgun bir göl suyu gibiydi gökyüzü, dilberler elinde sallanan bir yelpaze gibi dinlendiriciydi. Çözüm çözüm çözüyordu insan yapısının bağlarını. Ilık bir suya dalmış gibi yumuşuyordu canlılar. Gözleri kapanıyor ağır ağır, Aliye sarı bir kuzu gibi çimenlere uzanıyordu.

Ben de uzanıyordum. Süt yanığı bir tay gibi sokuluyordum sıcaklığına. Omuzlarımız, ellerimiz değiyorlardı birbirine. Omuzları elleri sıcak, yumuşaktı Aliye'nin. Böyle doyulmazdı, böyle doyamazdım ona. Doğruldum dirseğimi destek yaptım ve eğildim baktım yüzüne. Sanki ilk defa görüyormuş gibi dikkatle baktım. Gözlerinin derinliğinde bir şeyler aradım. Nedir acaba? Bunu ben de bilmiyordum ki. Uyku mahmurluğu içinde anasının yüzüne bakan bir çocuk gibi şaşkın buluyordum kendimi.

O da bakıyordu, dişi, hoyrat ve baştan çıkarıcı. Bir ıtır kokusunun sarhoş edici havasını alıyordum nefesinden. Karanlık sokakların sevdalıları aydınlıkta, yüz yüzeydik şimdi. Sokak lambalarının aydınlattığı ve hayal meyal görebildiğimiz benlik apaçık ortadaydı. Kirpiklerini birer birer sayabilirdim Aliye'nin. Saçlarını parmaklarımla tarayabilir, dipdiri göğüsleri kalkıp inerken, gül katmeri dudaklarını öpebilirdim. Nedir bu Allahım yüzüme vuran yanık karanfil kokusu? Bu insanı çıldırtan tatlı hava nedir? Ben hiç bir za-

man kirazın enayi lezzetinden hoşlanmadım. Vişne, bir vişne burukluğu arıyordum onun ağzında. Vişnenin burukluğu düşündürücü, vişnenin tadı manalıydı. Ne kadar zaman geçirdik öylece bilmiyorum, Aliye'nin kollarını boynuma dolarken inlemesi manalıydı...

Bir bahar rüzgarının ılıklığında, kırlangıç kanatlarından da hafifti gönüllerimiz. Iki güvercin olmuş sanki süzülüp gitmiştik maviliklere. Bir dal buluyorduk boşlukta, tutunacak bir dal buluyorduk. Konuyorduk şöyle kardeşim yana yana. Süzüyorduk kainatı ta tepelerden. Gaga gagaya veriyor, kanatlarımızla denge sağlarken hiç doymayasıya hayatın suyunu emiyorduk. Çırılçıplak soyunuyordu dişi kuş. Orada bir biz vardık, bir de uçsuz bucaksız mavilik. Soyunuyordu kuşlar. Kanatlarını sarıyorlardı birbirlerine. Çırpınıyorlardı boşlukta. Dişinin göğsünde tabiatın en güzel yuvarlakları, erkeğin göğsünde boncuk boncuk ter.

Sonra gevşetiyordu kollarını Aliye, indiriyor iki yanına, çimenlere uzatıyordu. Darmadağındı saçları. Ama şikayetçi değildi halinden. Aşk yorgunu yalnız, mavi yolculuktan memnun görünüyordu. Gıdıklanıyormuş gibi güldü bir ara. Pembe bir kuş uçuyordu belki de içinde. Koşuyor onu bir kelebek gibi yakalamak için. Yakalıyor, tekrar kaçırıyor, böylece oyalanıyor, fıkırdıyordu. İndim yücelerden ben de. Yeniden sırtüstü uzandım. Kitledim ellerimi başımın altında. Üstümüzde yeşil şemsiyesini açan ağaca minnet duygularıyla bakıyor, yapraklar arasından engin maviliği görebiliyordum. Uçup gitmişlerdi taa üstümüzde sevişen güvercinler. Biz Aliye'yle yapayalnızdık orada...

Dün gice yar kapısında yastıcağım taş idi.
Altım toprak, üstüm yaprak, gine gönlüm hoş idi...

Suskunluğu bozan Aliye oldu:

«Oh ne güzel, tut ki cennetteyiz, sen buralara daha önce de gelmiş miydin Selman?»

«Yoo, ilk defa geliyorum. Neden sordun?»

«Hiç acemilik göstermedin de, acep inansam mı ilk defa geldiğine?»

«Orasını sen bilirsin de, şu var ki ben yalan söylemekte başarılı olamam. Çarnaçar o yola başvursam bile hemen anlaşılır o işte usta değil çırak olduğum. Ağzıma yüzüme bulaştırırım çünkü.»

Bu sefer o doğruldu dirseğini destek yaparak. Gülerek süzdü beni gözlerini kırpıştırarak:

«Sakın darılma,» dedi. «Elinle koymuş gibi geldin buldun koruyu. Eee, benim de dikkatimi çekti tabiî.»

«Meseleyi şöyle tutsaydın belki de hak verirdim sana. Ben buraya fal açarak gelmedim, burası doğru. Daha önce yordum kafamı bu işe. Çözemediğim noktaları da sorup öğrendim.»

«Haa bak, buna bir diyeceğim yok. Sen önce haritayı çizmiş, sonra da yola koyulmuşsun. Başarın burdan geliyor.»

«Evet biraz öyle, benim bir ağabeyim vardır Ağabey değil de dostum daha doğrusu. Piç Raşit derler. Şeytan korkar inan ki ondan. Istanbul'u bir o bilir, bir de Allah bilir.»

«O mu tarif etti buraları?»

«O tarif etti ya.»

«Hele bir konuş, onunla konuştuğun gibi. Ben de duymak isterim.»

«Abi dedim ocağına düştük. Bizim de var bir oynaşımız. Ite kopuğa oyuncak olmadan sevişmek isteriz keyfimizce. Bize yol göster. Destur ver, kurbanın olalım abi.»

«Eee, böyle bir yalvarmaya da can dayanmaz yani. Anlayışlı bir adam mıydı Piç Raşit, meramını anlatabildin mi?»

«Sen ne diyorsun Aliye? Işık gibi yandı söndü birden adamın çakır gözleri. Tarif etti, yol gösterdi, beni yüreklendirdi: Abinin oralarda tarihî maceraları vardır, delikanlılık şerefini yerlere düşürme, dedi.»

Güldü Aliye uzun uzun. Sordu sonra:

«Düşürdük mü?»

«Yok Allah var, düşürmedik,» dedim.

Sustuk bir süre. Aliye doğrulup oturdu. Çevirip baktım başımı ona. Saçlarını toplamamış, dağınık bırakmıştı. Belki de böyle daha bir güzeldi. Suskunluğu devam ettirmek niyetinde görünmüyordu:

«Konuşsana Selman!» dedi dönüp. «Koruyu şenlendirelim.»

«Konuşalım, elbette konuşalım, ben de isterim bunu, başını ağrıtmış olmayayım da.»

«Konuş Selman, senin yalnız konuştuklarını değil, sesini de seviyorum. Koru bizim enine boyuna.»

«Şimdilik iyi gidiyoruz,» dedim. «Akşama kadar ne olur ne olmaz, şimdilik iyi.»

«On, on ikisinde bir küçük çoban, bir o kadar da keçi, korkulacak bir şey olmasa gerek.»

«Orası doğru da, yerin de acemisiyiz Aliye, burada ne dümenlerin döndüğünü bilmiyoruz daha. Bir canımla iki canı korumak zorundayım ben. Uyanık olalım, o da bir silahtır. Gaflet basarsa böyle tenhalıklarda, düşman da basabilir adamı. Iki can, düşün Aliye.»

«Neden iki canı korumak zorunda olacak mışsın tek başına? Sevgilin necilik burada? Ben canımın yarısını kaptırır mıyım sanıyorsun öyle her hüyt diyene? Eğilir elbet bir taş da ben alırım yerden.»

Yenice tanıyormuş gibi baktım yüzüne:

«Bu güzel bir şey olur Aliye,» dedim. «Şimdi daha bir cesur ve kuvvetli oldum ben.»

Bir an durduk ve dinledik. Kuş cıvıltıları doldurmuştu şimdi havayı. Başını kaldırdı Aliye. Altında oturduğumuz ağacın her dalında gür yapraklar, her yaprağın arkasında bir kuş vardı, oynaşıyor daldan dala geçiyorlardı:

«Kuşlar sevişiyorlar,» dedi Aliye.

«Evet,» dedim, «Imrenilecek bir cümbüş bu. Ba-

na bir bayram yerini ya da çocukların delice koşuştuğu bir ilkokul bahçesini hatırlattı...»

Mermerden heykelcikler gibi sıçraya sıçraya keçiler sökün etmişti aşağılardan, arkalarından da küçücük çoban. Azık paketimizi çektim açtım. Salamı, böreği, simitleri, üzümü dizdim şöyle bir. Su şişesini diktim başlarına:

«Haydi buyur Aliye.»

Yanaştı kır sofrasına Aliye güldü:

«Hep birbirimizi yiyecek değiliz ya!»

«Çobana da verecek miyiz?»

«Evet çobana da bir şeyler verelim.»

«Bizi, sevişecekler mi, diyerek göz hapsire almasını pek hoş karşılamamıştım Aliye. Ufacık bir çobanla bile olsa sevgimi sevgilimi velevki gözleriyle süzmek istemiş olsun paylaşmak istemem. Ama, ekmek için bir şey diyemem. Çünkü ekmek hepimizindir. Doymak bütün çalışan insanların hakkıdır.»

«Ne demek bu?»

«Bu ne demek, evet ne demek? Bunu uzun uzun konuşmak için bol bol zamanımızın olacağını sanıyorum. Şimdi hele birkaç lokma atıştıralım.»

«Ilk lokma kimin?»

«Ilk lokma senin, kadının, kızların, Aliye.»

«Söylediklerinden bir şeyler anlıyorum Selman Haydi öyleyse bismillah.»

«Bismllah!»

YANIK TAYLAR gibi kişneyerek, yürekleri burkan sesleriyle küçük gazeteci çocuklar açmışlar sabahın perdesini: Cumhuriyet! Akşam! Tan Tan Tan! Rıhtımda vapurlar böğürmüş sonra. Karadeniz'e. Marmara'ya, Akdeniz'e sefere hazırlanan kocaman kocaman vapurlar. Sütçü beygirlerinin nalları yolları döğmüş. Tramvaylar bir uğultu çizgisinde akıp gitmişler. Güvercinler uçuşmuşlar oradan oraya. Pencerelerde saçları perişan göğüsleri yarı açık kadınlar görünmüş, Tophane Boğazkesen caddesi uyanmıştı

Murat'ın kahvesinde hem sabah çayımı içiyor, hem de gazeteleri gözden geçiriyordum. Bir gün evvelki tatilin yorgunluğu vardı üstümde. Aradan saatlar geçmiş olmasına rağmen, saçları darmadağın Aliye yokluyordu hayalimi. Ve gün geçtikçe şunu anlıyordum ki, o beni daha daha çeker olmuştu kendine. Halbuki hiç de böyle bir niyetle başlamamıştık. Belli bir gönül oyalamasında kalacaktı güya bir hesaba göre işler. Ama bu insanların birbirlerine yaklaştıkça, aynı zaman da ısınmalarına ne diyelim? Oynaşacaktık, hoş vakitler geçecekti, kavuşamadığımız bir dişinin susuzluğunu başka bir dişide aldatacak giderecektik. Tuhaf değil mi gönüller hiç de böyle demiyor, belli bir ölçü içinde oynaşmaya razı olmuyorlardı.

Cumhuriyet gazetesinin birinci sayfasını gözden geçiriyordum: Yunus Nadi'den bir başmakale.

Meçhul şahıslar tarafından evinde öldürülen Zübeyir'in katili bulunamadı. Sonra dış haberler: Ispanya'da iç savaş...

Hep böyle oluyordu bu, Katina'ya da gönül verdiğimde de hep Adalet'i düşünmüştüm. Ona ihanet etmenin suçluluğu kıyıyordu içimi. Daha iki sene olmamıştı, Eskişehir'in bir ova köyünden uğurlamış beni: «Adalet'ini unutma! Ben yetimim şimdi burada gayrı sen bilirsin?» demişti. Bulutsuz masmavi bir gün akşama devroluyordu. Harman yerlerinde sarı samanlar savruluyordu.

And içmiştim içimden, sözümü tutmuş, onu unutmamıştım. Ama ben Istanbul'a gelince kolayca iş bulamamıştım ki. Günlerce dolaşmıştım boş boşuna. Ayakkaplarım eski, boyasız, layıkıyla karnımı bile doyuramıyordum. Lokantaların önünden geçerdim, nasıl da bilir aç adamı o mis gibi yemek kokuları? «Bunları kimler için pişirirler ki?» diye kendi kendime sorardım.

Daha da canım darlanırsa eve gider, açar pencereyi oturur, işsizliğimi Adalet'i düşünürdüm. Şiirler yazar yırtar, için için kimselere göstermeden ağlardım. Ama annem halimden anlar: «Üzülme oğlum, biz bundan da kara günler geçirdik,» derdi. Yoksulluk aşılmaz dağlar koymuştu Adalet'le aramıza. Ben hep böyle düşünüyordum. Sonra upuzun, çapraşık, bitmez tükenmez yollar. Rüyalar gibi uzaklardaydı yani eski sevgilim. Ben Istanbul'da para yapacak, sonra evden kaçacaktım. Ilk kurduğum planlar böyleydi. Ama, öyle bir ters gitmişti ki işler, biz karnımızı doyurmak için bir kilo uskumrunun pesine düsmüstük. Bir kilo uskumru on beş kuruştu. Gelin görün ki, bizim her zaman on beş kuruşumuz olmuyordu...

Seref bugün gene hızlı başlamıştı ise, oradan oraya çay taşıyor, kan gibi bardaklar bırakıyordu beyaz mermer masaların üstüne, sarı şekerliklerde kesme kar gibi şekerler duruyordu. Tekaütler gözlüklerini takmışlar, havadisleri süzüyor, manalarından soy-

maya çalışıyorlardı. Yaman şey, kırk kapılı handı sanki bu gazeteler, herkes bir şey arıyor ve çoğusu aradıklarını buluyorlardı. Ateş saçıyordu şimdiden sarı semaver. Murat boncuk boncuk terliyor, elleri raflarda, gözleri ocakta, arada yüzünün yaşını siliyordu. Tepsiler sarı sarı, bardaklar fincanlar efendi efendi sıralanmışlardı. Nargileleri boyunlarına dolamışlardı hortumlarını, feslerini yan yıkmışlar tulumbacı duruşları külhani.

Şeref bağırıyordu: «Müşteri bastırdı baba, kulağın bende olsun, gözlerin ocakta. «Murat cevaplıyordu: «Kaydettik beyanını, sen dolaş oğlum.» Şeref gözleriyle tarıyor masaları, sonra ocağa dönüyor: «Beş oldu çaylarım, iki demli, üç açık.» Gözüyle konuşuyor Şeref birileriyle. Kafasını sallıyor, gene sesleniyordu: «Kahvelerim üç oldu birisi okkalı.» Murat diziyordu marifetlerini tezgaha ve göğsünü gererek cevaplıyordu Şeref'i: «Dediklerini duydum, cezveler ateşte, bardaklara çayları koydum. Müşteri velinimetim. Cemi cümleye merhaba! Hazırlara gel oğlum.»

Gazeteler gazeteler ve gazetelerde haberler: Musolini Venedik sarayının balkonunda. Önünde mahşerden bir kalabalık. Musolini'nin konuşmasından cümleler: «İtalya'nın gideceği yolu kılıçlar gösterir. Vatanımızın semalarında çınlayan sesler, bambinolarımızı, Akdenize, Afrikaya çağırıyor!» Mahşeri kalabalık haykırıyor: «Duçe! Duçe! Duçe!» İngiliz başvekili pembe kocaman bir balon gibi yumuşak bir konuşma yapmış avam kamarasında: «Bugün Iberik yarımadasındaki hepimizi kaygılandıran buhran tarafların iyi niyetiyle hallolabilir.» demiş. Ne yaman bir konuşma! Peki taraflarda iyi niyet yoksa ne olacak?

Gazeteler gazeteler, öte yanda tatlı sert nutuk vermiş Leon Blum: «Meşru İspanyol cumhuriyetinin zora baş vurularak tasfiyesini kabul edemeyiz!» demiş. Yumruklarını sallamışlar Fransız komünistleri,

bağırmışlar bağırmışlar: «Ispanya'ya müdahale edelim!» Bir başka gazetenin birinci sayfasında Stalin, pos bıyıklı, babacan, yüzü ferah. O da şöyle konuşuyor: «Ispanyol cumhuriyetçilerinin mürteci generallere karşı yürüttükleri savaş, yalnız kendilerinin değil, ileri insanlığın da savaşıdır.»

Okuyordum okuyordum, gözlerim hep Ispanya'dan gelen haberlere takılıyordu. Asl generaller ve onların gerici ordusu ilerliyordu. Her ne kadar zaferin onlarda olduğu belirmemişse de, devamlı ilerlemeleri can sıkıyordu. Başkalarını bilmem ama, bu haberler benim için hiç de iç açıcı şeyler değildi. Ben genç yaşımda politik bir savaşa atılıyor, daha ilk adımlarda fikirlerimin velevki Ispanya'da da olsa döğüldüğüne şahit oluyordum. Fransız işçileri ne yapıyorlardı? Faşizm Ispanya'da muzaffer olursa, sonra gelip Fransa'nın kapısını çalmaz mıydı? Sovyet Rusya ne güne duruyordu? Yıkıldıktan sonra mu tutup kaldıracaktı Azana'nın sol cumhuriyetini?

Yanımdaki masada belediyeci Cemal oturuyordu. Vereceği kahve parası boşa gitmesin diye suyunu çıkarmıştı gazetelerin. Hiç batağına bir hesaba yatmazdı o, bir verdi mi muhakkak iki alacak. Çıkardı gözlüklerini, gözlerini sildi. Bana döndü sonra:

«Ne diyorsun bu işe Selman Bey?» dedi.

Olanca hilekarlığı gene yüzündeydi bugün. Sorusu da bana karanlıktı, açıklamasını istedim:

«Hangi iş bu Cemal Bey, anlayamadım?»

«Hoppala, hangi iş olacak? Ispanya işi. Dünyanın uğraştığı baş mesele o değil mi?»

«Evet orası öyle de, bu günden netice hakkında bir şey söylemek mümkün değil.»

«Neden mümkün olmasınmış. Bal gibi ilerliyor adamlar.»

«Kimler?»

«Kimler olacak? Milliyetçiler.»

«Ilerlediklerini anladık ama, milliyetçiliklerini ne-

reden çıkardın bu heriflerin. Bunlar asi Cemal Bey asi, meşru hükümetlerine isyan etmişler.»

«Benim neme gerek onların asi mi, yoksa milliyetçi mi oldukları? Gazeteler böyle yazıyorlar, ben de böyle söylüyorum.»

«Kimlere inanalım peki?»

«Gazetelerin her yazdıklarına inanma sen.»

«Gerçeklere inan.»

«Gerçekler gerçekler, o nasıl şey öyle? Ateş gibi gençsin, anlat.»

«Bir tarafta halkın demokratik reyleriyle seçilmiş meşru bir hükümet, öte tarafta da asi generaller var, benim söylemek istediğim bu.»

Cemal Bey düşündü, dudağını büktü. Öteki masalardan da bize kulak kabartanlar vardı:

«Bana kalırsa bu adamlar kazanırlar,» dedi.

Sordum yeniden:

«Kimler?»

«Kimler olacak, biraz evvel milliyetçiler dedik ya.»

«Biz de sana onların milliyetçi olmadıklarını söylemiştik ama.»

«Canım şimdi önümüzde koskocaman gazeteler var Selman Bey, sen diyorsun ki, bu nehir tersine akar.»

«Yok benim öyle bir şey dediğim yok. Ama şunu bilirim ki İspanyol cumhuriyetçileri meşru cumhuriyetlerini yıktırmazlar.»

«Siz beni dinleyin Selman Bey, daha gençsiniz, biz çok şeyler gördük. Franko'nun kuvveti yetti yetti, yetmedi İtalyan kuvvetlerini gönderirler gene hallederler bu işi.»

«Hariçten müdahale ettireceklerini hiç zannetmem. Öyle olursa Sovyetler Karadeniz filolarıyla Akdenize açılırlar, gider boğarlar İspanyol asilerini.»

Parladı ben böyle söyleyince Cemal Bey:

«Biz boğazları açar mıyız bakalım, açar mıyız?»

Hava elektiriklenmişti birden. Ona destek verme-

ye hazırlananlar vardı, ben sustum. Ama yaygarayı da umursamaz bir tavır takınmaktan da kaçınmadım. Hak benden tarafa, şartlar onlardan tarafa çalışıyordu. Ne namussuzdu bu belediyeci Cemal? Badik İsmail'den zılgıtı yemiş, gelmiş şimdi benden çıkarıyordu acısını. Ama, ne güzel söylemişti Badik İsmail? Sanki Ali Kemal namussuz da bunlar namuslu muydular? Yetimlerin içtikleri sütlere su katanlar bunlar değil miydiler?

Belki daha da uzayıp gidecekti bu konuşma. belki de beni daha dar bir yere sıkıştıracaklardı. Yalnız onlara değil, ülkemizdeki resmi havaya da ters düştüğümün farkındaydım. Kapışmayı uzatırsa Cemal Bey pekâlâ açık düşürebilirdi bizi. Bunu onun bildiği kadar ben de biliyordum. Ama o ara bir şey oldu tekmil kahvedekilerin gözleri ister istemez dışarıya kaydı. Şeref kahvenin önünden geçen bir kadınla ağız dalaşına tutuşmuştu.

O sabahları çiçek saksılarını kahvenin önüne çıkarıyor, hem hava aldırıyor, hem de suluyordu. Böylece çiçekler gelişiyor, birkaç saata kahvenin gösterişi süsü oluyorlardı. Aksilik olacak bu ya, bir kadın yürüyüp gelmişti aşağıdan. Kasımpatıları görünce durup bakmıştı hayran hayran. Orta yaşta süssüz giyimli bir kadındı bu. Sade bir güzelliği ve gene ciddi bir yüzü vardı. Çiçeklere bakmakla yetinmemişti ama uzatmış elini bir kasımpatı koparıp burnuna götürmüştü. Hoşlanmış çiçeğin kokusundan yüzüne güzel bir mana yayılmıştı. İşte o anda olmuştu ne olmuşsa. Kasımpatının koklanışı bardağı taşırmış, çiçeklerine kıskanç Şeref parlamıştı:

«Hey hey hanım abla! Yetim bahçesi değil burası, aklına evde mi unuttun?»

Çiçeği kopardıktan sonra yürümeye davranan kadın durmuştu Şeref ihtarı bastırınca. Ama hiç bozmamıştı kendini. Belli bir nezaket ölçüsünde:

«Çiçekleriniz güzel,» dedi. «Affedersiniz nasıl

elim varıp da kopardığımı önce ben de farkedemedim.»

Şeref anlatımdaki inceliği kavrayamadı ya da anlamazdan geldi, ağır bir perdeden konuştu gene:

«Kadınlar, açıkta gördükleri her şeye hemen ellerini atmazlar.»

Oldukça çirkindi Şeref'in çıkışı. Ne var ki kadın kuru gürültüye pabuç bırakan takımından değildi. Döndü ve nefretle süzdü Şeref'i:

«Yazık yazık, giyim kuşamına bakan da bir efendi zanneder seni. Ama ağzından çıkanları kulakların duymuyor.»

Kahvedekilerden sonra yoldan geçenler de izlemeye başlamışlardı bu meraklı ağız dalaşını. Şeref sinirleniyordu. Kadını başından kolaylıkla silkip atamıyacağını anlayınca, sesini biraz daha yükseltti:

«Bas git haydi. Hem çiçeğimizi koparıp, hem de bize ahlak dersi mi veriyorsun? Bas git haydi. Sen iyi bir mal olsan onun bunun şeyine el atmazsın!»

Kadın Şerefin sözlerindeki çirkin manayı anlamıştı. Süzdü şöyle bir soğukkanlılıkla kendine bakanları ve şu kötü duruma şahit tutmak istiyordu sanki onları. Yüzünü buruşturdu ve sonra:

«Bir kadınla böyle konuşulmaz delikanlı,» dedi «Seni de bir ananın doğurduğunu farzederek konuşuyorum tabiî. Köpekten olmaysan o başka! O zaman hata bende, tekrar affedersiniz.»

Şeref çoktan pişman olmuştu görünüşe bakılırsa, ama bu yaman kadını bir türlü yakasından sıyırıp atamıyordu. Yumruk kullanamazdı, karşısındaki dişi ve rahat ablasının yaşına yakındı. Neyse Murat koştu geldi ocaktan. Ellerinin ıslaklığını peştamalına sildi ve çekti aldı Şeref'i içeriye. Güngörmüş tavrıyla kadına yanaştı sonra. Yüzünde olanca tatlılığını toplayarak:

«Siz haklısınız hamfendi,» dedi. «Yerden göğe kadar haklısınız. Oğlum namına özür dilerim. O da terbiyesiz bir çocuk değildir. Boş bulundu bir kere

İşte. Hamfendi değil bir çiçek bütün saksılarımızı götürseniz ne çıkarmış! Yeter ki gönül koymayınız bize.»

Kadın durmuş, gözleri yaşarmıştı gururu okşanınca. Yürümeye başlamıştı. Biraz sonra elindeki kasımpatını yere çaldığını gördük, «alçak!» demişti duyacağımız kadar yüksek bir sesle.

Sonra Murat oğluna bakmıştı gözleri hışımlı:

«Şeref sen ne yapıyorsun yahu? O kadının kim olduğunu biliyor musun?»

Şeref işine koyulmuştu babasına cevap vermeden ve o kadının kim olduğunu öğrenememiştik. Bir var ki bu arada bizim belediyeci Cemal'le tartıştığımız Ispanya işi kapanmış olmalıydı. Ama, yanılmısız, Cemal konuşmayı sürdürmek istiyordu:

«Ha, Selman Bey, boğazlar komşu kapısı mı? Ha deyince tutar açarlar mı Ruslara? Türklüğün şerefi öldü mü?»

Konuyu nerelere çekmek istediği açıktı, süte su katmak alışkanlığıyla masum bir konuşmaya tahrik havası sokmak istiyordu. Kısa kesmek istedim:

«Bir merhabamız var ona da kıymayalım Cemal Bey, hatır kırgınlığı olur sonra. Ben senin ne demek istediğini biliyorum. İtalya'dan sonra Akdeniz'de yeni bir faşist diktatörlüğünün uç vermesi beni bir Türk olarak rahatsız ediyor ve canavarın korkunç ulumalarla sağa sola saldırdığını görebiliyorum. Sen ise milliyetçi aldatmacasına baş vurarak bu canavarı kuzu postuna bürümek istiyorsun, onun için anlaşamayız, bırak!»

Kapatıyorum gazetemi yüzüme, Cemal Bey'i görmezden geliyorum yeni havamda, o mırıldanıyor:

«Yok yok Selman Bey, sen benim söylediklerimi yanlış anladın.»

Başka şeyler de söylüyor duyamıyorum, duymak da istemiyorum. Çantasını alıyor sonra, basıp gidiyor cehennemin dibine. Ve şunu anlıyorum ki gitgide, bir şeyi bilmek de yetmiyor, o şey hakkında konuşmak için. En içten inandığınız bir fikri en sudan çıkışlarla

pekâlâ ağzınıza tıkayabiliyorlar. Konuşurken bin bir orospuluğun hesabını yapmak zorunda bırakıyorlar insanı ve haklı olduğunuz halde yeterince serbest konuşamamaktan boğazınıza bir şeylerin düğümlendiğini anlıyorsunuz. Haklı olmak mantığı ve içtenliğiniz yetmiyor alabildiğine serbest konuşmanıza, bin bir kötü tuzağın da hesabını yapmak zorunda kalıyorsunuz.

Şeref eski havasını bulmuş gibi, yatışmış görünüyor masaların arasında kıvrılıp dolaşırken. Yalnız yüzünün hatları biraz gergin sabahkisine bakarak. Boşları topluyor, doluları bırakıyor müşterilerin önlerine. Gazeteyi elimden bırakıp bir an düşünüyorum Elimde olmayarak kendiliğinden oluveriyor bu. Ben dünyada kutuplaşan, yer yer de kavgası yapılan sağ ve sol fikirler karşısında tarafsız değilim. Sol fikirleri layıkıyla bilmiyorum ama bu fikirlere bağlanmışım sımsıkı. Şuurumdan vicdanıma süzülen bir şeyler var. Bunu anneme, babama, kardeşlerime olan sevgimle de karşılaştıramam. Zira böyle bir şey yapacak olsam, annemden babamdan yana değil, yeni yeni kemikleşmeye başlayan fikirlerimden yana olacağım aşikar, evet inançlarımı her şeyden üstün tutacağım.

Peki, bu belediyeci Cemal gibi adamlar, bunlar ne peki? Küfeler dolusu gübre gibi dolaşır dururlar aramızda? Saman mı var bunların kafalarında beyin yerine? Niçin insanca bir fikir çıkmaz bunlardan? Niçin mantığa uygun bir sözcük dahi yapmazlar, yapamazlar? Sağcı mı bunlar? Yook. Solcu mu? Yook, o da değil. Ne, nedir bunlar öyleyse? Ispanya'da cumhuriyetçileri tutmuyorlar da, frankistleri tutuyorlar mı? O da yok. Eyyamcı öyleyse bu adamlar. Akıllarına nasıl eserse öyle konuşuyorlar. Ama, bir yerde hiç şaşırmıyorlar pusulayı, namussuzlar neredeyseler bunlar oradalar... Ispanya'da kahvelerde oturup da, cumhuriyetin müdafasına katılmayan yurt tembelleri ve kavga kaçakları için, Stalin'in şu sözlerini uygulamış bir cumhuriyetçi muharip: «Derme çatma balık beyinli in-

nınlar!» Bir yerde belediyeci Cemal beylere de uygulanabilirdi Stalin'in sözleri: «Derme çatma balık beyinli insanlar!»

Şeref de ben de ters bir giriş yapmıştık yeni güne, onun havasını kasımpatını koparan kadın, benim havamı da belediyeci Cemal bozmuştu. Şu var ki ucuz atlatmıştık bu vartaları. Istemeden çayımı tazeledi Şeref. Bakıştık, sanki içimden geçenleri gözlerimden okumuştu. Bu sıcacık, kan gibi görünen çay soğuyan içimi ısıtacak, sinirlerimi yumuşatacaktı, silecekti çirişlenen dudaklarımı.

O ara Aziz Bey geldi masama. Yaveri Hüseyin Efendi yanındaydı. Ayaklandım, saygıyla kabul ettim onları. Aziz Bey'i gördünüz mü, sakın arkasında gölgesini aramayın, hemen Hüseyin Efendi'ye takılır gözleriniz, o gölgesidir yani Aziz Bey'in. Lacivert takımı ütülü, beyaz kolalı yakası temiz, kısa kıvırcık saçları zift karası, temkinli bakan gözleri uslu, ağır bir görünüş içindeydi Aziz Bey.

Kimdi, neyin nesiydi, Tophane'de ne arıyordu. bunları bilmiyordum; daha doğrusu layıkıyla bilmiyordum, yalnız o yaşımda benim tanıdığım en enteresan adamlardandı burası açık. Iki yanıyla benim için çekici ve saygıya değerdi. Birincisi Arap oluşu, ikincisi de Türkiye'ye Sovyetler'den gelmiş olması. Araplara oldum olası, babadan kapma sıcak bir sevgi duyardım. Yanlış mı doğru mu; doğru derim ben, çünkü tekmil Istanbul Kahire radyosunu dinliyordu. Hattâ bir mecmuada «yeşil enternasyonal» diye bir yazı da çıkmıştı bu Arap sevgisini anlatan. Onların «Kavmı necip» olduklarını Mehmet Akif'in bir şiirinden öğrenmiştim.

Ikincisi, yani en önemli tarafı Sovyetler'den gelmiş olmasıydı Aziz Bey'in. Demek o benim kitaplarda yeni yeni okumaya başladığım, gazetelerin çoğusu baş köşelerini kaplayan ve tekmil yazarların kalemlerinde dile gelen cenneti görmüştü. 1917'nin kanlı nadasında yeşeren o abide kuruluşları gözleriyle

tadan insanlarla da mı karşılaşacaktım. Böyle bir şey rüyalarıma girmiş olsa bile inanılacak bir şey miydi. Haftanın belli günlerinde Kırım vapuru görünürdü Tophane rıhtımında. Liman ameleleri karşıdan karşıya bağrışırlardı: «Bolşevik geliyor! Bolşevik geliyor!» Gider rıhtıma bakardım, bacasındaki kırmızı bantta oraç çekiç taşıyan bu beyaz vapura, tayfalarının yüzlerindeki ifadeleri okumak isterdim. Keçi boynuzundan şeker çıkarmak gibi zor bir şeydi bu. Ama, Aziz Bey'inki öyle miydi ya? O pınarların kaynağından geliyordu.

Evet bu Arap, yani Aziz Bey başka türlü bir Araptı doğrusu. Kral Faruk'un koyduğu bir kanuna göre yurdu olan Mısır'a dönemiyordu. Bana anlattığına göre Mısır'ı izinsiz terketmiş ve Sovyetler'e gitmişti, o topraklara ayak basanlar Mısır'ı kartpostallarda görebilirlerdi artık. Iki çay daha söyledim Şeref'e. Aziz Bey bembeyaz dişlerini göstererek sıcak bir anlatımla güldü. Peşinen teşekkür ettiler bana. Çok geçmedi Şeref damladı masamıza. Omzuna biçimle eğerek bıraktı çayları ve başıyla selamladı Aziz Bey'i.

Onlar masama gelince, belediyeci Cemal'le yaptığım tartışmadan yola çıkarak, bir hafta evvel Aziz Bey'in kendi evinde yaptığımız bir konuşmayı hatırlamıştım ister istemez. Ama ne konuşma? Bir vuruşta Aziz Bey ters mers etmişti benim balondan yenice kurmuş olduğum dünyamı. Ve anlamıştım ki o bir karıncanın bile ezilmediğini sandığım Sovyetler Birliği'nde acayip bir şeyler oluyordu. Inansam mı? Inanmasam mı?

Bizim dükkanın bitişiğindeki Acem Ali'nin bakkaliyesine geliyordu Aziz Bey ve orada tanışıyorduk kendisiyle. Ben taa birinci enternasyonaldan başlayarak sosyalist hareketlerden söz açıyordum bildiğim kadarıyla. Aziz Bey gülümseyerek zevkle dinliyor, yanlışlarımı nezaketle düzeltiyordu. Acem Ali de hayranlıkla dinliyordu bizi konuyu pek anlamasa

da. Sosyalizme duyduğum ilgi, Aziz Bey'i son derece memnun ediyordu bunun farkındaydım.

Tek şeker atmıştı çayına Aziz Bey, hatırımı sorduktan sonra karıştırmaya başlamıştı. Hüseyin Efendi'yle tekrar bakıştık ve ikimiz de gülümsedik...

Zamanla Aziz Bey'in kimliği hakkında bazı şeyler öğrenmiştim, az ama öz. Bir istida yazdırmıştı bana. Başvekalete sunacaktı. Buna göre Aziz Bey Mısır'da üniversiteyi bitirmiş, Sovyetler'de de yüksek teknik tahsil etmişti. Şakaya gelir tarafı yok çok önemli bir kişiyle karşı karşıyaydım ben. O, Kuledibi'nde Dappey ve Becityana ait Turan terazi fabrikasında ayar mühendisliği yapıyordu. Anlattığına göre çok önemli bir işti bu ve piyasada bu işten anlayan parmakla gösterecek kadar azdı.

Aziz Bey Galatasaray'da oturuyordu. Yüzü dar bir apartmanın ikinci katında. Onlara gidince ilk dikkatimi çeken şey Sarafina olmuştu, Madam Sarafina. Altın bukleli saçları, mavi tatlı çakmak gözleri, geniş yüzü ve kocaman yapısıyla dev bir kadındı Sarafina. Ben elli iki kilomun cılızlığına rağmen hırsla baktım bu kadına ne yalan söyleyeyim. İyi ki o bana alıcı gözle bakmadı. Baksaydı, kollarına alıp sevseydi, çıtır çıtır kırardı alimallah. Ben bir daha böyle bir kadın bulamazdım dünyada ama her halde o günüm de dünyada son durağım olurdu. Aziz Bey bu evde pansiyonda kalıyordu. Sarafina da metresi oluyordu yanılmıyorsam. Arap ne kadar önemli bir kişiyse benim ölçülerime göre, Sarafina da ondan aşağı kalmazdı. Son sadrazamlardan Talat Paşa'nın aşçısıydı Madam Sarafina ve tarihe geçmemiş bir tarihî kişiydi...

Kahvenin içini ağır ağır mavi bir duman bürüyordu. Gürültü artıyordu masalarda. Murat ocakta habire dolduruyor, Şeref masaların arasında yürüyordu

Yemek masasının başına geçince, ben korkmuştum «çatlarım bugün» diye. Madam Sarafina bir etli pırasa koymuştuki tabağıma, onu yiyebildikten sonra

hilafsız ben bir hafta acıkmazdım. Hattâ bir ara sağıma soluma da bakmıştım, «Bunu hep beraber mi yiyeceğiz?» hesabıyla. Sonra Aziz Bey'in olsun, Madam Sarafina'nın olsun önlerinde aynı tabaklardan aynı dolulukta görünce yanıldığımı anlamıştım. Dana eti duman duman mis gibi kokuyordu ve ayrı bir güzelliği vardı bu pırasanın. Paşa konaklarında bulunmamış ve nasıl yaşadıklarını da görmemiştim. Ama, şu şansıma bakınız ki, sadrazamlara yemek pişiren yaman bir Rus dilberinin elinden yemekler yiyordum. Şen bir hava hakimdi soframıza, Madam Sarafina arada beni çapkınca süzüyordu.

Yemekten sonra misafir odasına geçmiştik. Pek ağır bir eşyayla döşenmiş değil, ama aydınlık bir odaydı burası. Ağır perdeler sarkıyordu büyük pencerelerden. Birer de kahve sundu Madam Sarafina bize, sanki içecek halimiz kalmış gibi. Oturduk bir karar ve evdeki sessizliği dinledik. Acaba neler konuşacak ve nereden başlayacaktık. Ben bekledim. Açısı Aziz Bey yapmalıydı. Zengin bir dünyası olmalıydı onun. Bunun için en çok o konuşmalı, ben dinlemeli faydalanmalıydım.

Ama, hiç de böyle bir şey olmadı ilk anda. Arap susmakta kararlı gibi görünüyordu. Sonra bu suskunluğu dağıtmanın şart olduğunu o da anlamış olacak ki ayaklandı. Gitti karşıdaki konsolun üstünden bir grup resmi aldı ve bana getirdi: «Bak» dedi. Baktım biri oturan ikisi de ayakta duran üç kişi vardı bu resimde. Biri belli ki Aziz Bey'di. Öbür ayakta duranı tabiî tanımıyordum. Ama önde oturana gelince iş değişiyordu. Benim bu adamı gözüm ısırıyordu. Ya bir gazetede görmüştüm resmini ya da bir kitapta. Neyse fazla da kafamı yormaya lüzum kalmadı Aziz Bey resmin üstüne parmağını uzatıp, «Buharin,» dedi.

Ben o anda yerimden kalkmalı, ceketimin düğmesini iliklemeli, saygıyla durmalıydım Aziz Bey'in karşısında. 1917 ihtilalinin ünlü kişilerinden Buharin'in

bir dostuyla yüz yüzeydim, bu gururlanacak bir şey değil miydi? Güzel, inanılmayacak bir şeyler oluyor, bazı rastlantıların sonunda ben tuttuğum yolda yüz basamak birden fırlıyordum. Öyle anlaşılıyordu ki, sıradan bir misafirliğe çıkıp, hiç farkına varmadan önemli kişilerin arasına düşmüştüm. Madam Sarafina Talat Paşa'nın aşçısı, Aziz Bey ünlü Buharin'in arkadaşıydı.

Buharin'i görüp tanıyamamış olsam bile, onun bir yakınıyla oturup bir masada yemek yemek benim için hiç beklenmedik bir şanstı. Öte yandan bu, sosyal savaşta hızlı atılımlar yapacağıma da reddedilmez uğurlu bir işaret sayılabilirdi. Ne demekti bir hareketin kıyıcığından kınalı kuzu gibi süzülüp, iki seneye varmadan Buharin'in dostlarıyla tanışmak, ki on yedi yaşımı yenice bitirmiştim ben.

Ama, biraz sonra bu müthiş tırmanmanın bende yaman bir baş dönmesine sebep olduğunu da görecektim. Aziz Bey'le karşılıklı oturmuştuk. Yaver Hüseyin Efendi alışverişe gitmiş, Madam Sarafina da sofrayı toplamaktaydı. Aziz Bey İspanyol iç savaşını konu yaparak girmişti konuşmaya ve gazetelerdeki gelişmeleri bir bir saymıştı. Kara bir koyun gibi sessiz ve usluydu bunu yaparken. Ama bir yer geldi ki canavarlaşmaya, gözlerinden kıvılcımlar saçmaya başlamıştı. Şaşırmıştım birden değişen tavrı karşısında. Bir de meseleleri bilerek, hakkını vere vere yüksek seviyede tahliller yaptığı da gözümden kaçmıyordu anladığım kadarıyla. Şu var ki yalnız dinlemekle bırakmamıştı beni, sorular da sormuş, şöyle bir anlatış düzeni tutturmuştu mesela:

«Selman yoldaş 'bana ilk defa yoldaş diyordu,' bundan on gün evvel dünyanın siyasî havasına bakınca, parlamak için bir kıvılcım beklediğini kör de olsak anlayabilirdik. Öyle bir dalgalanma ve hırslı kapışma istidatları vardı ki, kanlı bir umumî harbi hiç bir kuvvet önleyemezdi. Ama, sonra ne oldu? Bu

istidatlar ateşlerini kaybedip yükseklerden aşağılara indiler, söndüler, kül olup oturdular toprağa.»

Söylediklerini tek harfini bile kaçırmadan kulak kesilip dinliyordum. O pervasız ateşten cümlelerle sözlerine devam ediyordu:

«Önce bir elektiriklenme, sonra durgunluğa dönüş, peki ne oldu da bu müthiş bir tufanın kopacağını haber veren homurtular dindi ve çakan şimşeklerin ardı arkası kesildi? Ne oldu da o yay gibi gerilen hava dağıldı ve onun yerine ılık bir rüzgar esmektedir şimdi? Bunu bana anlatabilir misin Selman yoldaş?»

Soru yamandı ve benim cevaplayarak altından kalkmam bir yana, neyi anlatmak istediğini layıkıyla kavrayamamıştım bile. Ya işte böyle, genç yaşta Buharin'in dostlarıyla yan yana gelmek sevindiriciydi ama, bir tarafıyla da düşündürücüydü. Adam sual soruyordu bana ve onun sualini cevaplamak kolay değildi. Demiştim ki:

«Inanın ki Aziz yoldaş, ben Ispanyol iç savaşını günü gününe en az üç gazeteden takip etmekteyim. Ama bu kadar gazete okumam bana bütün bilinmezlerin kapısını açmış değildir. Ben bu gücümle o kapıları zorlalayabilmiş de değilim. Demem şu ki bana açtığınız sualin cevabını da ister istemez siz vereceksiniz, biz de dinleyip öğreneceğiz.»

O acı acı gülmüş, sonra gene o ateşli tavrını takınmıştı:

«Dünyanın o harple sulh arası elektirikli durumu, Sovyetler Birliği'nin Ispanyol iç savaşındaki hususi tutumlarının belli olmamasından ileri geliyordu Halbuki bu noktada daha açık oynamaları dünya ilericilerinin ayak bağını çözebilirdi. Yani onlar kuvvetlerini kati olarak Ispanyol cumhuriyetçilerinin yanına koysalardı, elbette Ingiltere ve Fransa da kaypaklık yapamayacaklardı. Bu belki dünyayı umumî bir harbe götürürdü. Ne gam? Hiç olmazsa bu hacil duruma düşmezdik.»

Sigara yakmış, bir de bana uzatmıştı. Elinin titrediğini görmüştüm. Evet kara koyun gibi mazlum değildi şimdi, aksine kurt gibi yırtıcıydı:

«Sovyetler'in bu çekingenliği karşı tarafın gözünden kaçmamıştı. Almanlar blöfle, İtalyanlar ataklarıyla, Sovyetlerin gölgeleriyle hadiselere tesir yapmak oyununu bozdular. Onlar İspanyol iç savaşına resmen müdahale edebileceklerini açıklıyorlardı. Bu noktada Sovyetler'in kati bir tavır takınmaması faşizmin ekmeğine yağ sürmüş, bununla da kalmayarak Fransa'yla İngiltere'yi ademî müdahale politikasına kaydırmıştır. Şimdi anladınız mı dünyada on gün evvel beliren patlama belirtilerinin birdenbire iğne değen balon gibi sönüp gidişinin sebebini?»

Mesele oldukça karışıktı. Hiç olmazsa benim için böyleydi. Öyleyken sormuştum:

«Peki bu niçin böyle oluyor Aziz yoldaş? Sovyetler önlerinde beliren fırsatları görmüyorlar mı? Nelerin kâr, nelerin zarar getireceğini anlamıyorlar mı?»

«Anlamıyorlar, anlamıyorlar ya, bir terör denizinde yüzüyor bugün Sovyetler!»

«Kim Aziz yoldaş? Kime terör yapılıyor?»

«Kendi kendilerine. O Stalin yok mu? Bok adam Eline bir cetvel alır, bir vilayetle öbür vilayet arasına bir çizgi çeker: 'İşte demiryolunu böyle yapacaksınız!' der. Ama, o vilayetler arasında dağlar varmış, vadiler varmış, kayalık, kumluk. Stalin dinlemez böyle şey... Boşuna mıydı o zehir gibi konusan Troçki'yi sınır dışı edişi? Buharin'lerin, Karl Radek'lerin, Znovvef'lerin, Kamenef'lerin sesleri duyuluyor mu bugün?»

Kalkmış odanın içinde dolaşmaya başlamıştı. Sarafina da işini bitirmişti, birlikte Aziz Beye bakıyorduk. O konusmasını sürdürüyordu:

«1917 ihtilali dünya işçilerine verdiği kanla imzalanmış sözü unutmamalı ve doğacak her inkılapçı hareketi kuvvetle desteklemeliydi. Niçin İspanya'ya

müdahale etmiyor Stalin. Niçin oportünist Leon Blum'un arkasına siper alıyor. Fransız komünistlerinin böyle büyük bir savaşa yaptıkları yardım sembolik olmaktan ileriye geçebilir mi? Bunu samimi her inkılapçı görüyor, ama yok mu o ihtilal heyecanını söndüren Stalin!»

İşte böyle konuşuyor Aziz Bey, benim binlerce bilmediğime yenilerini katıyordu. Ama benim aklım onun Buharin'in arkadaşı olması, önemli bir kişi tesiri yapması üstünde duruyor, dolaşıyordu...

Müşteriler çoğalmaya başladıkça kahvenin havasını mavi bir duman doldurur olmuştu. Şeref her masanın başında ayrı ayrı duruyor, yeni gelenlere ne içeceklerini soruyordu. Bir ara gazeteden kaldırdı başını Aziz Bey. Sağı solu kolladı şöyle bir. Sonra bana baktı. Sesini ayarlayarak:

«Biraz evvel yandaki masadan kalkan ters ters süzdü seni. Ne o bir şey mi geçti aranızda?»

«Gene İspanya meselesi Aziz Bey.»

Acı ve biraz da manalı gülümsedi:

«Ben sana bir şey söyleyeyim öyleyse Selman Bey, ama unutma! İnkılapçılar önce konuşacakları muhiti ve insanları hazırlarlar, ondan sonra konuşurlar. Rastgele adamlarla yalnız gevezelik yapılır. Bundan da çoğusu zarar doğar. Böyle davranışlar da bizim işimiz olmasa gerek!»

O tekrar gazetesine dalmıştı bunları söyleyip. Ben düşündüm sonra, doğru mu söylüyordu acaba?

GECELER, ah geceıer! Geceler benim tek muharipli bir garip savaş alanlarımdı. Düşünür, kafa yorar, geceleri kendi kendimle savaşır, hesaplaşırdım. Evet bazı geceler uyumaz, gözlerimi inadına açık tutar, zamanın akışını kesmek isterdim adetâ bir yerde. İç ürperten rüyalar görmek korkusuyla değil, uyuyup geceyi yokluğa bırakmaktan, yani, belirli bir zaman bölümünü bilerek yaşayamamaktandı bütün kaygum.

Doruğu göklere değen ulu bir ağaç düşünün ve o ağaçtan boşluğa uzanan bir dal ve dalda upuzun iplerle sarkıtılmış bir salıncak asılı. İşte ben o salıncakta olmalı, taa sabahlara kadar siyah atlastaki sedef gibi pırıl pırıl yanan yıldızları saymalıyım. Evlerin yaptığı gölgelerle silinmeyen, kendi dekoru içinde vahşi alev alev yanan şafaklar görmek isterim ben. Güneşi dağlar üzerinden gelinlik tüllere duvaklara bürünmüş doğarken görmek isterim.

İşte bu gece de öyle, yattım, ama uyumak istemiyorum. Üstümde yıldızlı bir gökyüzü yerine odamın isli tavanı var ya, olsun. Beni sabaha ulaştıracak şu birkaç saatı kör bir zift kuyusuna gömmek aklın alacağı şey değil. Odamın ışığını çoktan söndürdüm. Kendimle baş başayım. Kitaplığımdaki kitaplar, bir iki sandalye, küçücük masam, camın önündeki sedir uykudalar şimdi.

Ama, ben uyumuyorum. Çekmişim yorganımı göğsüme, arkama yastık koyup sırtımı duvara dayamışım,

zerdali sarısı bir ışıkla aydınlanan odamın pencere perdesine bakıyorum garip hislerle yüklü. Zerdali sarısı... Dışarda ay ışığı var demek! Ne doyulmaz yumuşak, iç açıcı bir manzaradır bu. Çık dolaş keyfince, ister Haliç'in fısıltılarını, ister gecenin sessizliğini dinle.

Vay anasını! Dışarda ay ışığı var demek! İşte böyle saman gibi savrulan gecelerden ben hep o adamı hatırlıyorum. Hani mehtaplı bir gecede gizlice konuştuğumuz ve beni mutlaka arayacağını söyleyen adamı. İşte gene kendi kendime aynı soruyu soruyordum, o neden gelmemişti peki? Hani gelecek, beni dağınıklıktan, beni perişanlıktan kurtaracaktı. Hani ben bir sistem içinde gelişecek siyasî hareketlere girecektim? Günler haftalar geçiyordu böylece hani. Ben bir baltaya sap olamıyordum. Dayanılır şey mi bu?

Simdiye kadar yaptıklarımızı bir fındık kabuğu almasa bile, herhalde bunlarla bir küçücük torba da dolmazdı. Biz daha büyük şeyler yapmalı, yeni yeni alanlara adımlar atmalıydık. Bir var ki, geceler bir rahatlık, bir tembellik, bir umursamazlık veriyordu insana, neyi olursa olsun toz pembe görmek ve her şeyi umursamamak. Gündüzleri atılgan, kavgacı, uzlaşmaz oluyordunuz ister istemez. Gece olunca ama, sıcak yatağa girince, bir hamam sonrası rahatlığında, kolay, dağdağasız, sizi kimseyle, ama kimseyle kötü kişi etmeyen bir hayatı özlüyordunuz.

Evet gözlerim zerdali sarısı perdedeydi. Önce sessizdi odamda her şey. Sonra sonra ama, baktıkça perdemde insanlar canlanıyordu. Bir kısmıyla dost, bir kısmıyla düşman, bir kısmı da, daha ne olduklarına karar veremediğim insanlar. Sonra kitaplar, mecmualar. gazeteler ve onların kafama nakşettikleri bin bir türlü mesele, hepsini hepsini perdemde görebiliyordum. Küçücük değilim ki artık, annem bana: «Haydi, uyu oğlum!» desin. Uyumamak, zerdali sarısı perdeye bakmak elimde benim.

Dikkat kesilmişim bütün varlığımla işte, gözlerimi bir an bile perdeden ayırmıyorum. Bir dergi görünüyor şimdi perdede. Bakıyorum, bakıyorum, bakıyorum teker teker hiç hışırtı yapmadan açılıyor dergimin yaprakları. Duruyor sonra, eğilip bakıyorum: Atatürk bir Amerikalı kadın gazeteciyle oturuyor. Çeşitli şeyler konuşuyorlar yurdumuza dünyaya dair. Neler olduğunu pek anlayamıyorum. Bir ara kadın soruyor: «Ekselans, siz diktatör müsünüz? Bazı muhitlerde böyle rivayetler var da. Cüretimi mazur görmenizi rica edeceğim, bizi tenvir eder misiniz?»

Atatürk yerinden doğruluyor, ağır ağır yürüyor makam odasında. Sonra gelip duruyor kadının karşısında. Kusursuz dikilmiş ceketi içinde omuzlarını oynatıyor, mavi gözleri pırıl pırıl. Sözlerini tarta tarta cevap veriyor:

«Benim bu ülkede isteyip de yapamıyacağım hiç bir şey yoktur. Işbu beyanımı istediğiniz şekilde tefsir etmekte serbestsiniz. Buna rağmen diktatör de değilim.» Durup bir an karşısındaki gazeteciyi süzüyor. Sonra: «Ben gönülleri kazanarak hükmederim!» diyor.

Dergi kapanıyor, kesiliyordu burda konuşma. Ben düşünüyordum: Hem isteyip de yapamıyacağı bir şeyin olmaması, hem de gönülleri kazanarak hükmetmesi Atatürk'ün, nasıl bir manalarla yüklüydü acaba? Durdum, belli bir karara varamadım. Bu ara Emil Lüdwik'in bir sözü takılıvermişti aklıma, diyordu ki Atatürk için: «Huzurunda yalnız felsefî konulardan söz açmadık, çünkü askerlerle felsefe konuşulmaz.»

Kısa bir kararma oluyor perdede, sonra konu değişiyordu: Şimdi kara zeytin gözleri canlı, siyah saçları alabros, bıçak gibi keskin yüzü kin kırmızısı berber Bolşevik Sermet görünüyordu. İstanbul'a ilk geldiğim sıralar işittiğim bazı sözlerini tekrarlıyordu:

«Ben KAFATASI'ndaki doktor Dalbenezo kadar beşeri acıları dile getiren yaman bir figür daha görmedim. Inanır mısın Selman, ağladım okurken yer

yer. Sonra bayıldım düştüm, başım yarıldı. Bana sorarsan dehşet bir adam bu Nazım Hikmet. Hattâ ben onun için Türkiye'nin Lenin'i diyebilirim. Sen KAFATASI'nı okudun mu? Okumadınsa hemen bul, buluştur oku.»

Bolşevik Sermet perdeden çekiliyor, ben düşünüyordum: O gün Lenin'in ismi madenî bir tınlamayla çın çın ötüyordu kulaklarımda. Gezdiğim yerlerde hep bu sesi dinliyordum. Bu adam paslanmayan çelikten parlak sert bir dev olmalıydı. Ben onun ismini ilk defa berber Bolşevik Sermet'ten duyuyordum. Tuhaf değil mi, hangi milletten olduğunu, yaşayıp yaşamadığını, yaşıyorsa ne gibi işlerle uğraştığını bilmiyordum. Nazım Hikmet'in KAFATASI piyesinin değeri ortaya konulurken arada Lenin'den de söz edilmesi, bana olsa olsa, ünlü bir tiyatro yazarından bahsedildiği hissini veriyordu. Ama, ne olursa olsun, kim olursa olsun ismi bir şimşek gibi çakmış gözlerimde ve yaman bir tınlama kulaklarımdan günlerce gitmemişti.

Sonra kendi hayalim beliriyordu zerdali sarısı perdede. Iki üç sene evvelki toyluğumu ayan beyan görebiliyordum. Eskişehir Hamamlar caddesindeydi o zaman bizim saatçı dükkanımız ve tam karşımızda Vidin'li şekerci Mıstafendi. Işte bu komşumuz Son Posta gazetesi okur ve beni de faydalandırırdı cömertçe. 1933 seneleri olmalıydı. Bir şair Bursa ağırceza mahkemesinde yargılanıyordu. Okudum adını, Nazım Hikmet. Peki ne işleri vardı şairlerin mahkeme kapılarında. Bunu olgörüp çözememiştim. Sonra bir şiirini görmüştüm Süleyman Şevket'in Güzelyazılar' ında: YARALI HAYALET ve uzun zaman Nazım Hikmet'le Florinalı Nazım'ı karıştırmıştım. Sonra aradan yıllar geçip Bolşevik Sermet onu Lenin'e benzetince, Lenin hakkında bir şey bilmiyordum ama, Nazım Hikmet'i az çok şiirlerinden tanıyordum.

Gözlerimi kapıyordum bir an, ama uyumak için değil. Kafam hayli karışık, perdede gördüklerimi bi-

ricik biricik çözmeye çalışıyordum. Geçmişte sisli görünen birçok şeyler şimdi daha anlaşılır, daha ayan beyandılar. Şimdi zerdali sarısı perdede bir başka manzara görüyordum.

Erzurum neresi, Eskişehir neresi? Taa Erzurum'dan Eskişehir'e işsizler geliyordu, aç susuz, uykusuz, kahırlı zamanlar yorgunu, hiç birinin sağanak altında sığınacağı, yakıcı güneşlerde örtüsü yok. Zalim yağmurlarda yani, başları açık. Acılar resmederler yaslı deyişlerinde. Sırtlarında sanki korkunç bir geçmişin ve belirsiz bir geleceğin yüklerini taşırlar. Gözlerinde yenik düştükleri bir geçim savaşının hüznünü okursunuz. Olgörüp çözemedikleri bir bilmecenin esiridirler. Sefalet babalarından kalan bir zincirdir ki, gamlı yüreklerinde bağlı. Onların bıçakları kör, düşmanlarının kılıçları zağlı. Kaderlerinin kendi nasırlı ve kocaman ellerinde olduğunu belki de bilmiyorlar, hiç birinin iç açan türküsü yok.

Adını bilmedikleri pınarlardan içmişler. Kim bilir kaç vadi, kaç dağ, kaç azgın nehir geçmişler. Geçit vermeyen orman eteklerinde yorgun, bir gün bile gülmeyen talihleri önünde dargın, çakıllarda, dikenlerde yürüyerek acımamışlar tabanlara. Yol sormuşlar çobanlara. Ali, Veli, Hasan, Ismail ve Hüseyin, cümlesi işsiz, cümlesi iş aramak için doğudan batıya geliyordu. Isimleri isimlerimize benzer, yağız çehrelerinde belirsiz yarınların kızgın çengelleri asılı, tek tek, küme küme işsizler.

Ağaç dikmişler, buğday biçmişler, hayvan gütmüşler, yani emeklerinden beklemişler ne beklemişlerse. Bir vakit ağlamışlar kederlerini hafifletmek için, bir vakit de yerlere ter dökmüşler cömertçe. Işlerinde kurtuluş savaşımıza katılanlar da çoktu. Hepsi de nüfus kayıtlarında mukayyet. Yani kan borcunu. can borcunu vermişler. Yani vatan severliklerinden şüpheye düşmek, en affedilmez bir günahı işlemektir. Ama, gelin görün ki bu vatanda tek karış bile toprakları yoktu. Gene de vatan onlarındı yurt bilgisi

kitaplarına bakarsanız, gelin görün kl topraklar ağaların, topraklar beylerindi...

İşsizler uzaklaşıyor, işsizler küçülüyor, işsizler kayboluyorlardı belirsiz bir karanlıkta. Dalgalanıyordu bir an zerdali sarısı perdem, demek ki dışarda koskocaman bir ay vardı. Ben dikkat kesilmiş gecenin sessizliğinde bakıyordum. Anbean değişiyordu perdedeki manzara:

Çınarların gölgesinde bir ulu cami, avlusunda şadırvan, şadırvanın etrafında insanlar, serin suları avuçlayıp abdest alıyorlardı ve cümlesinin dudaklarında kıpır kıpır dualar. Günlerden cuma idi besbelli, gölgeler şadırvandan ayrılıyor, allahüekberlerin çınladığı kubbenin altında saflara dizilip vaktı eda ediyorlardı. Sonra kürsüye bir vaiz çıkıyordu onun da dudağında kıpırtılar. Sakalı uzun, gözleri yorgundu ama. Cemaatı süzüyordu şöyle kimseyi atlamayarak ve yüzce görünüşü de yorgundu. Şu var ki kelama destur diyende tekmil sözcükleri sanki nurdan ve ışıl ışıldı.

Çıt yok kimsede, dikkat kesilmişler insanlar ve cümle gaipten haberler beklemekte ve bebeklerden de masumdur vaize çevrilen yüzleri. En ufak bir kıpırtı göremezsiniz mutlak bir itaat içindedir halılara basan dizleri. Bir soru kurcalar durmadan içinizi ve durmadan kendi kendinize sorarsınız: Kimler ki bunlar şimdi koyunlar gibi uslu, masum kuzular gibi yan yanalar? Evet biricik biricik tanımakta fayda var. Dış görünüşlerine bakınca babanız zannedersiniz, ama, kimler bunlar?

Yol kesenler neredeler? Adam asanlar nerede? Fukara kızlarını keyiflerinin oyuncağı edenler bunlar değil mi? Hani cümlemiz ahırzaman peygamberinin bahtiyar ümmetleriydik? Insanları hayvan ahırlarında yatırıp kendileri kaşanelerde yaşayanlar bunlar değil mi? Savaş davulları gümbür gümbür vurulup; garipler, 'Ey gaziler yol göründü' türküsünü tutturup çantalarını omuzlarına alanda, gerilerde kala-

ak askerlik şubelerinden dalgalarını uydurup vatan nutukları sallayanlar bunlar değil mi?

Bir dirhem ter dökmeden ömürler sürüp, insan gibi ağlayıp insan gibi gülmeden günlerini gün edenler neredeler? En güzel su başlarını, serin gölgelikleri tutanlar, en küçük zahmete katlanmadan yutanlar bunlar değil mi? Maya topraklar onlarda, yemyeşil yapraklar onlarda ve sanayi ve ticaret onlarda. Sülün gibi koşan atlar ve memelerinde bereket taşıyan inekler, koyunlar, tekmil ehli ve dağ hayvanları onlarda. Onlar ki boğalar gibi tıkınırlar her öğünde. Buna karşılık çalışanlar ter dökerler, acılar devşirirler yerden ve çoğusu kendilerini bu ateşten dolapta döndürenlerin kimler olduklarını da bilmezler; gariptir, onlara daha ölmeden cehennem azaplarını tattıranlar bunlar değil mi?

Evet kımıldadı vaiz bir yerde. Tekmil dinleyenlerin solukları kesilmiş. Hacı yağları, mis kokuları, geçmişimiz geleceğimiz hikâye olunacak anlaşılan iplik iplik. Geçmişimiz geleceğimiz açılacak perde perde. Tutalım ki Alanönü camisindeyiz, tutalım ki meşhur müderris Hacı Asım Efendi kürsülerde. Fes tepede, sarık alında, sağına bakıyor bir, sonra soluna, saz parmakları sakalında ve açıyor sonra mübarek ağzını, talimli sözcüklerle kelama hamle ediyor:

«Ey cemaatı müslimin!»

Dinleyenler bir kaynaşıyor tutuyor kubbeyi yürekten kopan mırıltılar:

«Gözlerimiz kulaklarımız sende, gönüllerimiz Hazreti Allahta. Sıratımustakim'de elimizden tut ya Hacı Asım Efendi, Amin!»

Ben de gözlerimi ayırmıyordum zerdali sarısı perdeden ve mırıldanıyordum onlarla beraber:

«Amin!»

Masmavi bir gökyüzü gibi dinlendiriciydi bu cami kubbeleri ve o mübarek boşluklarda beyaz kanatlarında umutlar taşıyan güvercinler uçuşuyorlardı ve derin hoca müderris Hacı Asım Efendi gözlerini ara-

sıra bu mübarek kuşlara kaldırarak tane tane konuşuyordu:

«Ey cemaatı müslimin! Aziz peygamberimizin şefaatı cümlenizin üstüne olsun, amin! Bugün beşer buhranlar içinden çıkıp, yeniden buhranlara saplanıyorsa, bunu mücerret ilâhî takdire ve kadere yormamalı. Şüphesiz ki kainatta tekmil temevvücat ilâhî bir emre istinat etmektedir. Elbette hayrihi ve şerrihi minallahü taalâ. Ancak biliniz ki sizlere verilmiş bir de iradeî cüzziye vardır. Ve sizler reşit iseniz. amâlinizden yagân yegân mesülsünüz. Kin gütmeyiniz. Haset etmeyiniz. Onda var da, bende neden yok, demeyiniz. Bu dünyanın fani olduğunu asla unutmayınız. Ebedi hayat, basübadelmevt'ten sonra başlar, işte sizler asıl bu günler için hazırlanınız.»

Durc'u ve nefeslendi Hacı Asım Efendi, onun gözleri cemaatın, benim gözlerim de onun üstündeydi. Zerdali sarısı perdede geçiyordu gene her şey. Ben bakıyor düşünüyordum, Hacı Asım Efendi konuşuyordu:

«Ey cemaatı müslümin! Zenginlik ve fakirlik izafidir ve kâzip bir görünüştür. Aranızdaki bilcümle mal farkları için yekdiğerinize münkesir olmayınız. Ne zengin gurur duysun malından, ne de fakir haset etsin ona özensin. Gül bahçesinde karganın yeri olmadığı gibi, hakiki müslümanın kalbinde de zengine haset yoktur ve onun içindir ki: Fakirliğim şerefimdir, buyuruyor cenabı peygamber. Yani aziz müslümanlar, fakirler muhteşem yoksullıklarının üstüne kapanıp ve gururla yamalar içinde gezerlerken, zenginler de kendilerine tahmil edilen vecibeleri unutmayacaklardır. Zekât ve sadaka cemiyeti tevazün üzere tutan iki ehemmiyetli unsurdur. Zenginleri bu noktada bir daha bir daha ikaz ederim: Gaflet ve delâlet tezebzüp getirir, iğtişaş getirir ihtilâl getirir. Gözlerinizi açınız! Şuyyuine meydan vermeyiniz! Ne demişler: Hor bakma fakirin fıkaranın hırkasına. Her biri dağı deler geçer arkasına...»

Bu minval üzere konuşuyordu Hacı Asım Efendi, babacan sesi cami kubbesini gümbür gümbür döğüyordu ve dinleyenler kendilerinden geçmiş oldukları yere mıhlanmış idiler. Şu var ki, caminin içinde başka hava, dışarda başka hava esiyordu. Bunu hemen ve bir bakışta anlıyordunuz. Kara sakallı işsizler dolaşıyorlardı gene sokaklarda ve günlerce yürüyen bu adamlar yorgundular. Kapı kapı dolaşıp iş arıyorlardı. Bu böyle, ama, çalışanların da apayrı bir dertleri vardı... Hacı Mehmet Efendi'nin yağhanesinde işçi olarak çalışan Ismail, haşhaş kavurduğu tavanın başında, şakaklarından ter çamur gibi süzülürken, elinin tersiyle siliyor yüzünü ve diyordu ki:

«Sabahın yedisinde başlar işim, akşamın yedisinde biter, on iki saat. Günlük iş bitti mi ben de biterim. Gündeliğim elli kuruş. Bir karım, üç çocuğum var. Allahım hiç kimseyi açlıkla terbiye etmesin. Yıl 1933, yani cumhuriyetin onuncu yılı. Halden anlayan varsa hali perişanımıza dayanmaz yürek. Benim ensem cılız, benim ensem çöp gibi, Hacı Asım Efendi'ninki ise maşallah direk. Şunu demek isterim ki ahırı encamımız fena bizim, encamımız perişanlıktır.»

Düşünüyorum, haklı değil mi Ismail? Haklı elbet ona ne diyebiliriz. Yerden göğe haklı. Bu ara Amerikalı bir şairin iki mısraını hatırlıyorum, ne güzel söylemiş adam:

«Fabrika camları daima taşlanıyor. / Bu işlerde bir bozukluk var.»

Bakıyorum bakıyorum da hâlâ cam gibi gözlerim. Demek yenilmemişim geceye, dalıp karanlık sulara, akıp gitmemişim. Zaman ölmemiş yani rüyasız bir uykuda. Gözlerimi zerdali sarısı perdemden ayırmamışım ve böylece geçmiş dakikalarım. Bir ara bakıyorum o dergi hiç hışırtısız açılıyor yeniden. Eğiliyorum iyice görebilmek için. Atatürk'le Amerikalı

kadın gazeteci karşı karşıyalar. Ben bu sefer başka bir şey konuştuklarını sanıyorum. Ama gene aynı soruyu soruyor kadın gazeteci:

«Ekselans siz diktatör müsünüz? Bazı muhitlerde böyle rivayetler var da. Cüretimi mazur görünüz, beni tenvir eder misiniz?»

Mavi gözleri pırıl pırıl, sözlerini tarta tarta cevap veriyor Atatürk:

«Benim bu ülkede isteyip de yapamıyacağım hiç bir şey yoktur. Işbu beyanımı istediğiniz şekilde tefsir etmekte serbestsiniz. Buna rağmen diktatör de değilim. Ben gönülleri kazanarak hükmederim.»

Bakıyor hayranlıkla Amerikalı kadın gazeteci...

Hacı Mehmet Efendi'nin yağhanesinde çalışan Ismail aldığı gündelikten yakınırken, arada cumhuriyetin onuncu yılından da söz etmişti. Evet cumhuriyetin onuncu yılı. Bu yıldönümünü iki sözcükle anıp geçmenin mümkünü mü var? Yer yerinden oynamıştı, o günleri nasıl unuturmuşum ben? Sap samana karışmıştı. Fıkara zenginle birlik olmuş. «Yaşasın cumhuriyet!» Fıkara zenginle birlik olup sokak sokak yarışmıştı. Imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kütle olmanın şuuruna varmıştık milletçe, bunu herkesin sevinçli yüzünde okuyabilirdiniz ayan beyan.

Takızaferler kurulmuştu köprü başına, dördüncü kolordu önüne, Hamamlar caddesine. Takların üstünde bayraklar çırpınıyordu. Kırmızı, yeşil, sarı, mor ampulcükler dizilmişti her yana. Geceleri yaman bir cümbüş havasında yanıyorlardı. Hasılı, hacısı hocası, genci kocası çivisinden çıkmış, delirmişti adetâ Eskişehir. Sonra kuşaklar gibi kırmızı bezler gerilmişti caddelerin bir yanından öbür yanına. Üzerlerinde kocaman beyaz yazılar okunan kırmızı kuşaklar. Kimlerin akıllarından çıkmıştı bu koskocaman laflar. Duruyor, okuyorduk. Geçiyorduk, sonra gene aynı yazılar, tekrar duruyor başlarımızı kaldırıyorduk:

«Bu mutlu günleri yaradana saygılar!» «Ümmettik millet olduk» «Dün hiçlik, bugün varlık ulu ön-

der sağol!» «Bir parti, bir millet. Bozkırı süsleyen medeniyet!» «Şarkılar taşıyan ufuklardan ulu önder varol!» «İşte çelik bir ordu! İşte zinde ve bahtiyar bir halk! İşte bozkurtlara örnek bir medeniyet!» «Emeğimiz, gözyaşımız, terimiz, yaşasın önderimiz!» «Sefil saltanat günlerinden geldik, aydınlık yarınlardır yolumuz!» «İnönü'lerden, Sakarya'lardan, Dumlupınar'lardan gidiyoruz! Atina'lardan, Londra'lardan, Lozan'lardan geliyoruz!»

Sonra bir şarkı çınlıyordu şehrin masmavi atlastan kubbesinde ve bu şarkı için insanlar durmuş, bu şarkı için ağızlar açılmıştı: «Çıktık açık alınla on yılda her savaştan!» Plaklarda bu, sokaklarda bu, ezan sesleri duyulmaz olacaktı ne tuhaf. Yırtık entarilerinden çükleri görünecek nerdeyse, yüzleri kirli yalınayak köy çocuklarının ağızlarında bu... Ellerimizde allı yeşilli armonikler gibi açılıp kapanan kağıttan fenerler vardı. Yakıyorduk onları, koşuyorduk cadde cadde, koşuyorduk sokak sokak, koşuyorduk meydan meydan: «Başta bütün dünyanın saydığı baş kumandan!»

Havalara fişekler atılıyordu kuyruklu yıldızlar gibi karanlığı çizen. Sokaklarda şerbetler, sokaklarda gazozlar satılıyordu. Ufuklardan ışıklar belirmiş, ormanlarda hayvanlar delirmiş. Yediler çeşmesinin orada zeybekler yolumu kesmişlerdi, zeybekler kol kola, zeybekler çit gibi örülmüşler, sayıları on, on beş kadardı. Zeybeklerin başında dağ yapılı Kuyucaklı Burhan vardı: «Hadi güççük, hadi aslan yiğen, bize şu türküyü başlayıve!» dediler. Durdum. Düzen verdim sesime. Göğsümü gerdim, söylemeye başladım: «Çıktık açık alınla on yılda her savaştan!» Ben durdum sonra, bu sefer hep bir ağızdan zeybekler başladılar. Çarptı bir şöyle çalkaladı havayı erkek sesleri, omuz omuza dağlar gibi cumhuriyet alanına doğru yürüyüşe geçtiler, bir ağızdan onuncu yıl marşını söylüyorlardı.

Herhalde birden bire gelip çatmış değildik bu

günlere. Elbette onuncu yıl marşından evvel de cumhuriyeti yücelten marşlar vardı. Ben mesela mektepte öğrendiklerimizden birini hatırlıyordum. Akar boyundan cılız söğütlerin gölgesine sığınıp dükkana giderken bu şarkıyı bir daha bir daha söylemeden edemiyordum:

«Yaşadığımız devir / Cumhuriyet devridir / Zengin de bir fakir de / Saraylarda sedirde / Bağdaş kurup oturan / Ne padişah ne sultan / Artık aramızda yok / Bu devrin sevinci çok / Gönüllerde hürriyet / Yaşa sen cumhuriyet!»

Gözleri hüzünlü, kara sakalları ter çamur, taa Erzurum'dan Eskişehir'e yayan yürüyen, sokakları dolduran iş arayan insanlar o günlerin hayhuyu içinde kaybolup gitmişlerdi ama, aldığı elli kuruş gündelikle çocuklarını geçindiremeyen yağhane işçisi Ismail hâlâ sızlanıyor: «Rabbim hiç kimseyi açlıkla terbiye etmesin, bu parayla geçinmek zor.» diyordu. Öte yandan Alanönü camisinde Hacı Asım Efendi Ismaillere şükretmesini öğretiyordu: «Halinden şekvacı olma. Zenginlere haset etme. Varlıklıların mallarına göz dikme. Ebedî safa süreceğin ahret günlerini bekle.» Ismail'e bakıyordum bir daha, o Hacı Asım Efendi'ye bir var inanıyor, bir de var inanamıyordu. Ama sanıyorum ki, saplandığı çıkmazdan nasıl kurtulacağını da bilmiyordu.

Sedeften kanatlarını çırpan beyaz güvercinler gibi geçiyor insanın içinden umutlar. Cumhuriyetin onuncu yılını müjdeleyen hava Ankara'dan esiyor, tekmil yurt ufuklarına yayılıyordu. Hipodromda Atatürk konuşuyordu: «Çalışmalarımıza milletimizin fıtri kaabiliyetlerini mesnet yaparaktan muassır medeniyet seviyesinin fevkine çıkacağız!» Hipodrom bir orman uğultusuyla dalgalanıyordu. Bir an duruyordu Atatürk sağında Kızılordu başkumandanı mareşal Voroşilov, solunda da Budiyenni vardı... O konuşuyor konuşuyor, 26 Ağustostan 30 Ağustos zaferine koşan sü-

varliler gibi geçiyordu cümleleri ve sonunda en tiz nesiyle haykırıyordu:

«Türk milleti zekidir! Türk milleti çalışkandır! Ne mutlu Türküm diyene!»

.Kaynaşıyor hipodromda insanlar. Yeniden bir şaşılası orman uğultusu. Yeniden bağrışmalar, alkışlar, çılgın bir tezahürat...

Köse Mahmut ki, Eskişehirli izcilerle Ankara'ya gitmişti. Onuncu yıla sevgilerimizi iletmişti. Işte bize, dönüşünde Ankara'da olanları anlatan oydu. Biz de gözlerimizde canlandırmaya çalışıyorduk kulaklarımızla dinlediklerimizi: Askerler, talebeler, gene askerler, denizciler, havacılar, tankçılar, suvariler ve coşan caddelere sığmayan çitler gibi örülmüş bir halk. Kadınlar kızlar, yaşlılar ve gençler ve sonra İstiklal madalyalarını takan ve yeniden canlanan gaziler. Sonra tayyareler uğulduyordu göklerde amanallah, yırtıcı kartal sesleriyle yeni bir devri müjdeliyorlardı.

Her gurup çocukla ayrı ayrı konuşmak ve gördüklerini tekrar tekrar anlatmak zorunda kalıyordu Köse Mahmut: «Eee, unutulur şeyler miydi o Ankara'da gördükleri?» Tekmil Eskişehir izcileri hipodromda yan yana dizilmişlerdi. Bir heyecan bir kaynaşma, ateşten bir kuş çırpınıyordu sanki içlerinde ve onlar bağırırken bu kuş uçup gidiverecekti. Işte o anda bir de baktılar ki Atatürk önlerinde, bir açık arabadıydı Atatürk. Sağında solunda paşalar vardı. İçleri içlerine sığmıyordu bizim izcilerin ve cümlesi dikkat duruşuna geçtiler. Rüyalarında bile görseler inanamayacakları bir şey olmuştu o anda:

Atatürk Eskişehirlilerin durdukları sıraya bakmış, altından saçları rüzgarda uçuşurken, mavi gözleri çakmak: «Nasılsınız çocuklar,» demişti. «Saağol!» demişti Eskişehirli izciler ve göğüsleri Bozdağlar gibi kabarmıştı.

«Nasılsınız çocuklar?» Sonra bu sözcükler sokak sokak, mahalle mahalle dolaşmıştı Eskişehir'i. Mah-

mut bıkmadan anlatıyordu. Ezberlemiştik artık bu şanlı geziyi ve arkadaşlarla karşılaşınca soruyorduk: «Nasılsınız çocuklar?» Yalnız böyle sormakla da kalmıyor, ben tutup bir şiir yazıyordum. Bu canlı hatıranın yalnız hayallerimizde yaşamasına razı olmuyordu gönlüm ve diyordum ki:

«Gidin de bir bakın şanlı Türk illerine / Millet ediyor akın hükümet merkezine / Orası Kâbesidir şanlı Türk milletinin / Hem şerefli hem şendir ulu Türk milletinin / Türklerin babasını görün ulu gazidir / Vatanın dinmez yasını dindiren o gazidir...»

Sıcak bir samimiyet ve bir anlatım acemiliği, daha doğrusu fakirliği içinde uzayıp gidiyordu şiirim. Tuhaf değil mi, ben bu gece neler neler hatırlamış, neler neler görmüştüm. Bir kitap, imkanı yok bu kadar şeyler öğretemezdi bana, bu kadar şey hatırlatamazdı. Atatürk ve Amerikalı kadın gazeteci, sonra Emil Lüdwik. Berber Bolşevik Sermet, Nazım Hikmet'i Lenin'e benzetiyor. Ilk defa duyuyorum Lenin'in adını. Büyülüyor beni bu iki hecedeki sesler ve soruyorum kendi kendime: «Lenin ünlü bir tiyatro yazarı mı? Yoksa dünya çapında bir aktör mü?» Ilk zamanlar çözemiyorum bu düğümü.

Erzurum'dan işsizler geliyorlardı Eskişehir'e, yüzleri dargın, omuzları çökük, ayakları yorgundu bu adamların. Çınarların gölgesinde bir ulu cami. Avlusunda işsizler oturabilir, su içebilir, ama ekmek bulamazlar. Su şadırvanda, ekmek fırında. Ekmekler açlar için, ekmekler işsizler için değil, ekmekler parası olanlar için. Demek ekmek almak için para gerek önce. Para sahibi olmak için de çalışmak, bir iş yapmak gerek. Iş yoksa ne olacak peki? Iş yoksa, daha ölmeden koptu demektir kıyamet. Düşünüyordum, karanlığı çizen bir kuyruklu yıldız gibi geçip gidiyordu kafamdan Atatürk'ün sözleri: «Türk milleti zekidir, Türk milleti çalışkandır!» Sonra bir ulu caminin vaiz kürsüsünden Hacı Asım Efendi ümmeti

muhammed'e sesleniyordu: «Ey cemaatı müslimin! Fakirler muhteşem yoksulluklarının üstüne kapanıp ve gururla yamalar içinde gezerlerken, zenginler de kendilerine tahmil edilen vecibeleri unutmayacaklardır!»

Gene o dergi açılıyor yaprak yaprak. Gene en ufak bir hışırtı yapmadan. Eğilip bakıyorum. Amerikalı bir kadın gazeteciyle Atatürk karşılıklı oturmuşlar. Kadın sarışın ince yapılı ve güzel, soruyor Atatürk'e:

«Ekselans siz diktatör müsünüz?»

Atatürk ağır ağır yerinden doğruluyor ve diyor kl Amerikalı kadına:

«Benim bu ülkede isteyip de yapamıyacağım hiç bir şey yoktur, buna rağmen diktatör de değilim.» Duruyor ekliyor sonra, «Ben gönülleri kazanarak hükmederim!»

Bakıyor hayran Amerikalı kadın gazeteci...

Kopuyor burda film, ben de en son yaşadığım günlere dönüyorum ister istemez. Sıcağı üstünde olan şeyleri düşünüyorum. Ay evimizin üstünden dolanmış geçmiş, kararmaya yüz tutmuştu zerdali sarısı perdem. Bir gün evvel ben neredeydim? Dev gibi bir kadındı Madam Sarafina, hem de güzel. Unutabilir miydim onun gözlerindeki canlılığı. Dana etinin gani ve haşmetli bir duruşu vardı tabakta, o usta elinden çıkmış pırasayı unutabilir miydim?

Aziz Bey Buharin'in resmini gösteriyordu bana yemekten sonra ve gözlerimin içine bakıp ilgimi ölçmeye anlamaya çalışıyordu. Bakıyor, Buharin'i tanıyordum. Ancak onun Aziz Bey'le beraber resim çektirecek kadar Mısırlıya yakın bir kişi olduğuna şaşıyordum doğrusu. Bu arada Buharin'in 1917 ihtilalinde önemli roller oynayan bir kişi olduğunu da hatırlamakla beraber, gene de Dö Monzi'nin **Bolşeviklik** isimli kitabını karıştırmadan edemiyordum. Burada, yani, Bolşevik fütühatının erkânı harbiyesi, diye anılan bölümde şöyle tanıtılıyordu:

«Buharin, Bolşevik hassa alayının en fazla sevilen rüknüdür. Grevci, menfa kuşu, kaçak, sıkıştıkça selameti, kapağı ecnebi memleketlere atmakta bulurdu.

Heccavdır. Derin âlimdir. Konferansçıdır, münakaşacıdır, Marks mezhebini en güzide bir surette şerhetmiştir.

On iki sene müddet dünya ihtilalinin tam manasıyla doktoru olmuştur. Sağa temayülüne binaen 1929 da resmi makamlardan uzaklaştırılmıştır...»

Sonra kendi kendimi seyrediyordum alacakaranlık odamdaki perdede ve tuhaf değil mi, tanınmayacak kadar değişmiş buluyordum. Cumhuriyetin onuncu yılının üzerinden daha üç sene ya geçmiş ya da geçmemişti. Ama ben eski inanışlarımdan, Atatürk'ten ne kadar uzaklara düşmüştüm. Şimdi biz yeni fikirler ediniyorduk Sadettin'le ve Halk Partisinin hayli solunda yer alıyorduk. Eskişehir izcilerine yaptığı gibi Atatürk şimdi de bizim karşımıza geçse ve «Nasılsınız çocuklar,» dese, biz: «Sağol paşam!» diyebilir miydik? Hiç zannetmiyorum.

Kendini belli etmeden, sessiz sedasız oluvermişti bu işler. Şimdi beni Lenin, Stalin ve Buharin ilgilendiriyordu. Ispanyol iç savaşını takip başlıca işimdi. Dostu düşmanı, Mısırlı Aziz Bey'i can kulağıyla dinliyordum ve yarı gecelerden çok sonra uykuya dalıyordum, yarınların bana neler hazırladığını bilmeyerek...

YARI ÖMRÜMÜZ işde geçiyordu neredeyse, ne demekti bir insanın günde ortalama on, on beş saat çalışması? Arada çileden çıkıp, canımı burnumdan boluyaraktan: «Hay bu berberliği icadedenin ecdadını!» diye söveceğim geliyordu, düşünüp vaz geçiyordum sonra. Madem ekmek kapımız bu yoldan açılmış, madem isteyerek koyulmuşuz bu yola, madem adımız berbere çıkmış, şimdi kalkıp da nankörlük edemez: «Küfran-ı nimet» de bulunamazdım. Gider evime çok çok, ayaklarımın terini, yüzümün kirini yıkar, paklanır yatağıma uzanırdım ve gündüzün bu acı hayat talimini, yorgunluğunu unuturdum.

Ben cekedimi alıp dükkandan çıktığımda, akşam çoktan indirmişti sessizce tül perdesini, par par yanıyordu sokak lambaları ve vitrinler ışıl ışıldı. Saatıma baktım, yürüdüm bizim oradan Berber Andon'un dükkanına doğru tretuvarı izleyerek. Anbean tenhalaşıyordu Boğazkesen. Soldan yolu kesip Tophane merkez kumandanlığına doğru indim. Oradan tramvaya atlayacak, on, on beş dakikada Eminönü'ne ulaşacaktım. Benim adımlarımla ne kadar çeker Balık Pazarı'ndan Unkapanı, bismillah der bir solukta bulurdum evi. Annem beklerdi beni çoğusu, eğer dükkanda bir şeyler atıştırmamışsam, oturur bir iki lokma yerdim, az da konuşurduk şöyle ayak üstü.

İyi ama, bu akşam aynı çizgiyi izleyemeyecektim görünüşe bakılırsa, tam tramvay durağına vara-

cağım sıra Niyazi Bey karşıma çıkmaz mı? Al işte bir aksilik, ne yapacaktım? Basıp gidemem imkanı yok, yan çizemem kıramam bu adamı. Gene karıncaları ezmekten korkarak, adetâ seker gibi yürüyor Niyazi Bey, bir var ki hızlı da değil, ağırdan ağırdan. Kalıpsız yağlı fötrü başında, camları siyah gözlükleriyle pek ciddi bir görünüşün içindeydi. Her zaman sağ koltuğunun altında ıvır zıvırlar. Neler mesela: Katlanmış bir Cumhuriyet gazetesi, yandan bakınca kırmızısının görünmesi şarttır. Sonra büyük bir sarı zarf ve katlanmış kağıtlar. Belki bir gün ayağı sürçer ve yere düşebilir Niyazi Bey Allah saklasın, ama koltuğunun altındaki kağıtlardan en küçükleri bile yere saçılmaz, kaybolmazdı.

Durmuş, «Merhaba Selman Bey,» demişti karşılaşınca. Oldukça sıcak davranmış, selamını alıp elini sıkmıştım, kolaylıkla sıyrılamıyacağımı da anlamıştım bu çevirmeden. Zaten böyle bir şey- düşünmeme bile meydan vermeden: «Ben de size geliyordum,» haberini yetiştirmişti o. Sonra Karaköy'ü karşımıza alıp yürümeye başlamıştık Necatibey caddesinde. Tramvaylara yem olmamaya çalışıyor, seyrekleşen insan kalabalıkları arasından kendimize yol açmaya çalışıyorduk.

Susuyorduk kendimize yol bulmanın telaşı içinde Bir ara yan gözle süzmüştüm onu. Kimbilir kaç senedir sırtından eksik etmediği, belki mezara bile birlikte gidecek olduğu, ceketinin yakası yağlı, pantolonu ütüsüz, gri elbisesi üstündeydi. Yaşı rahat ellinin üstünde olmalıydı yanılmıyorsam. Yüzünün etleri zamansız pörsümüş ve ona geçkin bir görünüş kazandırmıştı ayrıca. Kimdi, neyin nesiydi bilmiyorduk. Yahut biliyorduk da, kendinden edindiğimiz bu bilgilere, tarla kuşu gibi her dalda oynadığı için inanmak istemiyorduk.

«Nereye böyle Niyazi Bey?» dedim. «Paydos ettiğim için sizi dükkanda ağırlayamadım, bir kahve ısmarlayamadım, bari sorayım.»

«Hele bir yürüyelim de,» dedi. «Bugün gene asabımı bozdu bir namussuz. Nerelerde Sadettin?»

«Iki üç gündür görünmüyor, Sadettin iş peşindo.»

Durdu, gözlüklerini sildi cebinden çıkardığı kirli mendille...

Ne zaman aramızda ondan söz açsak Sadettin' lo birlikte şarkı söyler gibi başlar: «Bilmem nerenin nahiye müdürlüğünden, bilinmeyen, daha doğrusu bizlere karanlık olan, çok önemli sebeplerle sepetlenmiş eski nahiye müdürü, kaimimekam namizeti dirayetlû Niyazi Bey!» derdik ve gülerdik yeniden kaşıklarımızı tuta tuta.

Şimdi beş adım yürüyecek, iki adım duracaktık. Bunu çok iyi biliyordum, sordum kendisine:

«Niyazi Bey?»

Yarım beden döndü bana:

«Ha canım!»

Nasıl olsa çeke çeke anlatacaktı, yol açtım ondan önce davranıp:

«Kimmiş o senin asabını bozan Niyazl Bey? Ilme irfana da saygı kalmadı mı bu ülkede artık?»

Yokuş tırmanan yaşlı bir sütçü beygiri gibi kesik kesik soludu:

«Domuz derisinden post, Ermeni gavurundan dost olmaz Selman Bey,» dedi. «Bunu böylece aklınızda tutunuz!»

Durdum ve baktım yüzüne bir karar, hey gidi **'dirayetlû Niyazi** Bey.' Onun kantarımızdaki okkası, arşın ve endazemizdeki ölçüsü buydu. Bir yerini getirip de tarihî maceralarını şöyle üstünkörü anacak olsak, daha lafın sonunu bulmadan Sadettin çatır çatır gülmeye başlardı. Pek insaflı bir davranış saymazdım ben arkadaşımın onun gıyabında da olsa böyle davranışını ve konuyu alaya boğuşunu, evet, 'kaimimekam namizeti dirayetlû Niyazi Bey'i onun aracılığıyla tanımış dahi olsam...

Konuşmasını sürdürsün istiyordum:

«Evet Niyazi Bey?»

O toparlanıyor, yeniden anlatmaya koyuluyordu:

«Ben Yüksekkaldırım'a çıkarken sağ köşedeki otelde kalıyorum biliyorsunuz, Selman Bey.»

«Biliyoruz Niyazi Bey.»

«Artin isminde kereste yapılı bir kefereye aittir orası.»

Durdu gene, o düşünüyor, ben yüzüne bakıyordum:

Evet ben onu Sadettin'in aracılığıyla tanımıştım. Peki ama, Sadettin Niyazi Bey'i nereden tanıyordu? İşte bunu açıklıkla bilmiyordum. Bir var ki, şöyle bir tahminde bulunmuş olsak yanılmış olmazdık.

Bir tramvay hızla sıyırıp geçiyordu yanımızdan. Sonra gölgelere benzeyen yayalar, sessiz bir film perdesinde geçip gidiyorlardı sanki. Bir kefereye mi aitmiş Niyazi Bey'in kaldığı otel? Onun için mi asabı bozuluyordu? Yatıştırmak istiyordum onu şöyle üstünkörü:

«Olsun Niyazi Bey,» diyordum, «yataklar, yorganlar, yastıklar ve çarşaflar da Ermeni değiller ya! Sen uzan keyfine bak, haklı değil miyim?»

O şimdi yay gibi geriliyordu ben böyle söyleyince, gözlüklerini düzeltiyor, düzen veriyordu koltuğunun altındaki ıvır zıvıra:

«Uzanıp keyfe bakmak mı? Siz benim neler söylediğime dikkat etmediniz galiba Selman Bey.»

Birkaç adım daha atıyorduk ağır aksak sonra duruyorduk:

Sadettin gurbet gezerken, hanlarda otellerde Niyazi Bey ve benzeri birçok renkli kişilerle ilişkiler kurmuştu. Yeri geldikçe onlardan bol bol sözediyordu. Bu da onlardan biri olmalıydı, gurbette tanıdıklarından biri. Kaldı ki ben, Sadettin'in ayak üstü dostluk kurduklarının yalnız Niyazi Bey'den ibaret olmadığını taa Eskişehir'deyken biliyordum.

Cevaplıyordum onu:

«Ben sizin neler söylediğinize de dikkat ettim

Niyazi Bey. Otel demediniz mi? Yatın efendim, yatın keyfinize bakın.»

Garip bir gülümseme yayıldı yüzüne ben böyle söyleyince:

«Evet, haklısınız,» dedi. «Söylenenlerdeki zahiri manaya bakarsanız siz haklısınız. Yüksekkaldırım deyince, bizim Galata kerhanesinin göbeğinde yaşadığımızı da nazarı dikkata almalıydınız. Otel değil benim yattığım yer haddizatında. Ticarethane de değil, orası basbayağı kerhane Selman Bey.»

Konuştukça neler çıkıyordu:

«Evet evet, hakikaten sayanı dikkat bir mesele, siz nasıl oldu da oralara düştünüz Niyazi Bey. Evet şaşırdım şimdi bakın.»

Işıklı bir vitrin önünde alnı kırışıyordu:

«Sormayın Selman Bey, sormayın düştük işte. Nasıl olduğunu ben de pek bilmiyorum, hatırlamıyorum şimdi, düştük, düştük.»

Biraz düşünüyorum, başlıyorum sonra:

«Hakir olduysa millet şanına halel gelir sanma / Yere düşmekle cevahir sakıt olmaz kadrü kıymetten. Anlıyor musunuz Niyazi Bey?»

Yüzüne yassı tabak gibi, ama yumuşak bir gülümseme yayılıyordu:

«Hay siz çok yaşayın Selman Bey, çok yaşayın. Benim hayatımı ne güzel hikâye ettiniz iki mısra-i berceste içinde. Şayanı dikkat bir hafızanız var sizin. Gıpta ediyorum cidden inanın ve azameti sıra dağlar gibi ufuklarda terssüm ediyor Namık Kemal'in.»

Işıklı bir dükkanın önüne gelmiş bulunuyoruz soruyorum:

«Bir işkembe çorbası içer miydiniz Niyazi Bey?»

Durup bakıyor yüzüme çağrıma inanmakla inanmamak arası:

«Olur mu? Sizi yolunuzdan alıkoymuş olmuyor muyum?»

Koluna girip onu işkembeciye çekiyorum:

«Olur, neden olmasın, şeref bahşedersiniz bize.»

Buram buram işkembe kokusu vuruyor buhar halinde burunlarımıza. Habire kıyıyor kazanın başındaki adam. Satır küt küt vuruyor kütüğe. Sonra üstü boyaz mermer küçük küçük masalar, sirkeler, sarmısaklar, kırmızı biberler. Masalarda insanlar, kimileri yeni başlamışlar kaşıklamaya ve duaya oturmuş gibi bir halleri var, kimileri de diplerini karıştırıyorlar kâselerinin... Niyazi Bey önde, ben arkada üst kata çıkıyoruz. Uygun bir köşe seçiyorum ben. Niyazi Bey ıvır zıvırını özenerek masanın kenarına yerleştiriyor...

Garsona talimatı veriyoruz:

«Sarmısağı, sirkesi, yağı, acı biberi bol olsun!»

Garson aşağıya sesleniyordu:

«Sarmısağı, sirkesi, yağı, acı biberi bol, iki duble isterim!»

Aşağıda işkembelerimiz kıyılıyor, çorbalarımız koyuluyor kâselere, biz bakışıyoruz karşılıklı oturmuş masanın iki yanına. Ben bıraktığımız yerden alıyorum lafı:

«'Namus ile irfanı yetişmez mi mükafat?' demiş ve böyle de yazmış oğlu Ali Ekrem Bolayır'a verdiği resmin altına, büyük adam Niyazi Bey şu Namık Kemal.»

«Evet yüzde yüz isabet var şu hükmünüzde. Ecdada hürmetinizin beni bahtiyar ettiğini de ayrıca kaydetmeliyim. Namık Kemal büyüktür, ama, Mustafa Kemal de büyük. Şu var ki, etrafını dalkavuklar sardı. Gene mansıplar, çiftlikler, arpalıklar, bir türlü huzura kavuşamadı bu memleket.»

Garson çorbaları getirmişti. Çektik önümüze kâseleri. Kırmızı ışık gibi yanıp sönüyordu çorbalarımızın üstündeki yağlar. Sordum:

«Niyazi Bey, siz bir mülkiyeli olarak bu memleketin huzura kavuşması için neler yapılmasını tavsiye edersiniz?»

Ekmeğinden çorbaya küçük küçük parçalar ko-

parıp attı. Keyifliydi şimdi baktım. Sorumu tekrar ediyordu babacan bir tavırla:

«Bir mülkiyeli olarak neler mi yapardım?»

Üst üste iki kaşık birden götürdü ağzına, yuttu iştahla, anlatmaya başladı:

«Evvela reayayı, yani Şabanları nüfus kaydına bağlardım, Selman Bey. Kafayla, kafaları çalıştırmakla düzelir bir ülkenin işleri. Demek ki önce kafa, sonra da kafa kağıdı lazım.»

Güldüm:

«Hoşsunuz ve cidden yamansınız Niyazi Bey.»

«Bir insanın göğsünde çalışan kalbinden önce, ceketinin iç cebinde hüviyyet cüzdanı olacak. Ama, bu zarureti, yani vatandaş olma şuurunu kimde bulabilirsiniz? Çıkalım sokağa, yoldan geçen lanettayin birinin üstünü arayalım.»

«Arayalım Niyazi Bey.»

«Kaçak tütün bulabilirsiniz. Kaçak sigara kağıdı bulabilirsiniz. Ruhsatsız tabanca, bıçak, esrar, afyon, beyaz zehir, hattâ bu ülkeyi batırabilecek plan ve projeler bulabilirsiniz. Ama, ama, nüfus cüzdanı bulamazsınız. Biz şimdi oturup da, bu herifleri vatandaştan mı sayacağız? Hayır hiç bir zaman. Şuradan geçen bir arabayı çevirelim, soralım, soruşturalım, beygirin damgası, künyesi, teskeresi, ismi, vardır.»

«Vardır Niyazi Bey, elbette vardır.»

«Hattâ, belki sayım vergisine de tabidir, ama buna mukabil, arabacının üstünde hüvviyet cüzdanı yoktur.»

«Yoktur.»

«Evinde olabileceği de hayli su götürür ya, neyse öyle olduğunu kabul edelim. Eeee ben ne bileceğim, nereden bileceğim o arabacı casus mudur, bozguncu mudur, Kürt müdür, Çingene midir, yoksa bizim biaman düşmanımız Ermenilerden midir?»

«Hakikaten kurcaladıkça, meselelerin içinden meseleler çıkıyor Niyazi Bey.»

«Şu halde, evvela elimizin altındaki insan unsurunun ariz amik bir tahlilini yapıp, onları sınıflandıracağız. Kimin ne işe yarıyacağı çıkacak ortaya böylece. Bunların mutlaka yapılması lazım. Yoksa: 'Hubbül vatan, minel iyman!' demekle yürümez bu işler!»

«Yürümez yürümez Niyazi Bey.»

Gece tramvaylarının gürültüsü kâh Karaköy'den Tophane'ye, kâh da, Tophane'den Karaköy doğrultusuna akıyordu. Niyazi Bey anlatıyordu:

«Siz bana ne demiştiniz bidayette, Selman Bey, siz bir mülkiyeli olarak bu memleketin huzura kavuşması için neler yapılmasını tavsiye edersiniz, demiştiniz. Sualiniz bu değil miydi?»

«Evet buydu.»

«İşte şimdi ben bu hususstaki düşüncelerimin heyeti umumiyesini olmasa bile, içtimai kanaatlarımın mülkün ihya ve ıslahiyle alakalı bir anahtarını vermeye çalışacağım size, isterseniz siz buna anahtar değil de miftah deyiniz.»

«Kilitli her kapıya muhakkak bir anahtar ister. evet evet kapıları kıracak yaradılışta birer zorba değilsek eğer.»

Çorba kâselerimizin dipleri görünmüş, yaman bir ustalıkla masamızı gözaltına alan garson yanaşmıştı yanımıza:

«Ne emredersiniz?»

«Yarımşar baş getirin!» dedim, Niyazi Bey'e baktım: «Siz belki başka bir şey isterdiniz, emrivaki yapmış olmayalım Niyazi Bey?»

«Yok yok baş olsun benimki de, sizin yemek seçmekteki zevkinize inanırım.»

Durdu bir an, asıl konumuza geldi sonra:

«Elbette kapılara tekme vurulmayacak, elbette kapılar anahtarlarla açılacak ve şunu iyi biliniz ki Selman Bey, dünyada açılmayacak kilit yoktur, yeter ki biz anahtarını bulmuş olabilelim...»

İçini çekti, gözlüklerini düzeltti:

«O anahtarlardan bir tanesi de benim elimdeydi Selman Bey, ne yazık ki çok az gezdirebildim üstümde, sonra kaybettim ya da kaybettirdiler. Daha doğrusu kızdım, fırlatıp attım, diyebilirim.»

Garson başları getirdi. Niyazi Bey tabağını önüne çekip dikkatle baktı yukardan, çatalını uzatıp usta bir kanuncu gibi kemikleri etlerden ayırmaya başladı. Lafının ardını da bırakmıyordu:

«Nahiye müdürlüğümden bahsetmek istiyorum size Selman Bey, bir mülkiyeli olarak bu vatanı huzura kavuşturmaya bilfiil tevessül ettiğim zamanlardan ve icraatlarımdan bahsetmek istiyorum.»

«Kitaplardan daha çok şeyler söyler bu hatıralar.»

«Teşekkür ederim Selman Bey, siz anlayışlı bir gençsiniz. Ben işimde çok titiz bir adamdım inanın ki, devletten, milletten aldığım maaşı değil, işgal ettiğim makamın manevî selabetini düşünmüşümdür, vazife anlayışım bu olmuştur daima benim.»

Tabaklarımızdan birer çatal daha aldık. Kızarmış baş kokusu lezzet olmuş yayılmıştı damaklarımıza. Niyazi Bey'in sesi gürleşiyordu:

«Ben tayin edildiğim nahiyeye vardığımda, vatandaşlarıma bir koyun sürüsüne bakar gibi bakmadığımı namusluca söyleyebilirim Selman Bey. Burası böyle. Ama, beri taraftan onların etliye sütlüye karışmayan halim selim kişiler olduklarına da inanırdım, ne hayal ne hayal! Kısa zamanda görmüş anlamıştım ki, ben bir şeytanlar ordusunun içindeyim ve şeytanlarla sarılmışım.»

«Allah allah!»

«Evet, kimin ne istediği, kimin kime ne için düşman olduğu belli değildi. Şaşmıştım ben tabiî, ama onlara değil kendime şaşmıştım, bir insan ülkesini yalnız kitapların yazdıklarından, haritalar da çizdiklerinden tanırsa böyle tersliklere düşebileceğini de hesap etmeliydi.»

«Dikkat çekici bir noktadayız Niyazi Bey.»

«Eee, şimdi ne yapacaktık? Geçtik ıslahattan, vatanın imarından baktık ki, asayiş en ehemiyetli bir meseledir orada, bu sebeple ahali arasında sulhun kurulması başlıca işimiz olmalıdır.»

«Çok haklısınız, nereye gidebileceğimizi anlamamız için etrafımızdaki toz dumanın dağılması ya da dağıtılması şarttır tabiî.»

Çatalı ustalıkla uzattı tabağına, nefis bir parça kopardı baş etinin yanak kısmından, ağzına götürdü ve ekmekten bir lokma koparark destek yaptı katığına, memnun çiğnedi, rahat ve memnun yuttu. Bana baktı sonra:

«Evet, ahali arasında sulh ve kardeşliği yeniden ele almak ve hele asayişi hızla kurmak, ama nasıl? Bu göründüğü kadar kolay bir mesele değildi. Geceleri yatar uyuyamaz ve kalkar odamın içinde dolaşırdım. Kulaklarımda uğultular ve müzmin bir baş ağrısı. Hikâyesi o kadar güç ki, teknesiz tufana yakalanmış yeni bir Nuh'u düşünün?»

«Geceler sizin için, yumuşak, dinlendirici, siyah atlastan bir yorgan olmalıydı halbuki.»

«Ne gezer beyim? Ne gezer Selman Bey? Camsız kişiler yataklarına uzanıp, inceden inceye horuldarlarken, ben odamda adım adım dolaşır, düşünürdüm.»

«Iyi niyetlerle yüklüsünüz tabii Nayazi Bey.»

«Düşünürdüm, düşünürdüm, acaba ahali arasında bir karışıklık çıkar mı, diye. Idare tarzım halkı memnun ediyor muydu? Al işte bir mesele! Yoksa, ahali bir ihtilal fikrinde midir?»

«Ufacık bir nahiyede de mi ihtilal, şaştım doğrusu Niyazi Bey.»

Pek toyca buluyordu sorumu, tavrından öyle anlıyordum:

«Siz nahiye denilince ne zannediyorsunuz Selman Bey?» diyordu. «Cennetten bir bahçe ve içinde melekler mi? Biraz evvel bir şeytanlar ordusundan bahsetmiştim, bunu gözden uzak tutmayınız, ben her

ıslahata kalkışımda karşımda muazzam bir çin seddi gördüm.»

«Devlet gücü sizinle beraber değil miydi Niyazi Bey? Bu güce sırtınızı dayayacak, hükmünüzü yürütecektiniz!»

«Devlet gücü, devlet gücü, biz bir yerde bu kuvvetin lokomotif heybetiyle yürüyüp, silindiri altında her şeyleri ezebileceğini zannediyoruz. Meseleye şöyle daha da bir dikkatle bakalım ve düşünelim: Müdür, memurları ve bir manga jandarmadan ibaret değil mi nahiyede devlet?»

«Evet öyle.»

«Ama, öbür tarafta şeytanlar ordusu... Gerçi bunların topları tüfekleri yok. Gelin görün ki, her istedikleri şeyi, her istedikleri zaman karıştırabilirler. Bunlar resmi kayıtlarda adları bulunmayan birtakım garip kuvvetlerdir ki, mütegallibe, ağa ve varlıklı kişiler olarak anılırlar.»

«Allah allah!»

«Atlar bunlar için çekerler arabaları Selman Bey. Tekerler bunlar için dönerler ve arabacılar onlar için kamçı çalarlar hayvanlara. Sürüler bunlar için güdülür, koyunlar ve sığırlar bunlar için sağılır. Çobanlar canlarını ortaya koyaraktan hayvanları canavarlardan korurlar ise, bilin ki etlerini bunlar yesinler, satsınlar diyedir.»

«Meseleler karışıyor, derinleşiyor.»

«Işte ben hangi işe 'Düzeltirim' diye el atmışsam karşımda bu adamları görmüşümdür. Öyle anlarım oldu ki, artık nahiyede ben mi hükmediyorum, yoksa bu şer kuvvetleri mi? Işte onu seçemez duruma gelmiştim.»

«Hayret doğrusu, bir olaylar zincirinin gerçek hikâyesini değil de, adetâ bir masal dinler gibiyim.»

«Hikâye dediniz de aklıma geldi Selman Bey; saltanat devrinde Trabzon'da bir vali varmış, bir de bütün idarî işlere burnunu sokan Fransız konsolosu, ona karışır, buna karışır.»

«Sen kendi evinin sahibi olamazsan ortaya çıkacak durum bu, ne acı!»

«Eee tabiî valinin de şurasına gelmiş zamanla ve tutmuş durumu İstanbul'a yazmış ve demiş ki: Bu Fransız konsolosundan el aman! Ne cevap alsa beğenirsiniz? Devrin sadrazamı şöyle buyuruyormuş Trabzon valisine: İdarei maslahat ediniz! Bu da cevap mı şimdi, Allah için siz söyleyiniz!»

«Hayli garip bir karşılık evet.»

«İşte bunun üstüne döşenmiş İstanbula yazıları Trabzon valisi. Demiş ki: Her şeye burun sokabildiği ve karıştırabildiği için Trabzon vilayetinde mülki idare zaten Fransız konsolosunun hükmüne geçti, bizim elimizde ise bir maslahat kaldı. Cevap bu, ne diyorsunuz valinin buluşuna?»

«Akıllı adammış, buluşuna pardon.»

«İşte Selman Bey, bizim de o nahiyedeki durumumuz Trabzon'daki Osmanlı valisininkinden farklı değildi.»

«Hayli garip bir macera doğrusu, son damla bardağı taşırdı mı?»

«Hem de nasıl? Öyle olacağı da belliydi zaten, bastık istifayı, kendimizi çektik bir tarafa. Zaten çekilmesek boğulacağız ve o meşhur Nuh tufanını atlattık böylece.»

«Yılların gerisinde kalmış birtakım işler ama, gene de geçmiş olsun Niyazi Bey, şimdi kafanız dinç hiç olmazsa?»

«Evet salimen kurtulmamız ne bahtiyarlık! Şimdi bile iyice hatırlıyorum binanın ikinci katında olan nahiye müdürlüğüne sağlı sollu bir merdivenden çıkılırdı. İşte bu merdivenin sağında bir mütegallibeyi görürseniz, bilin ki solundan mülkiye müfettişi iniyordur. Ya da müfettiş yukarı çıkıyorsa, mütegallibe görünmez öbür tarafta. Biz de hangi peygamberin ümmeti olduğumuzu da şaşırırız tabiî?»

«Hay siz çok yaşayın Niyazi Bey!»

«Gemisini kurtaran kaptandı anlayacağınız? Gü-

cü kuvveti olanlar hükümlerini yürütüyor, arada zavallı fukara halkla, biz müdürler ve memurlar eziliyorduk. Birgün nahiye merkez jandarma karakol kumandanına demiştim ki: Oğlum halka kötü muamele yapmayınız, döğmeyiniz, söğmeyiniz, kanun bu gibi yolsuzlukları şiddetle men etmiştir. Şöyle durup bir sırıtmıştı kumandan ve demişti ki şakaya getirip: Burada kanun değil para geçer beyefendi! Eee ben de anlamıştım ne demek istediğini, rüşvet almayın, demeye lüzum görmemiştim.»

«Gene de mert adammış, pekâlâ hem yolsuzluğu yapar; hem de, 'Öyle şey mi olurmuş, Müdür Bey,' diyebilirdi, atlatabilirdi.»

«Birini yakalar jandarma katil diye, hem adam ikrar eder ağzıyla katil olduğunu, sizi temin ederim Selman Bey, katil o adam değildir.»

«Peki bu nasıl oluyor?»

«Onu anlatmaya çalışıyorum ya, nasıl cinayetlerin asıl sebepleri saklı kalıyorsa, siz esas katilleri de bir türlü göremiyorsunuz. Neden? Nahiyeyi ben değil, şeytanlar ordusunun kumandanı idare ediyor da ondan. Işin korkuncu her şeylerin bozulduğunu, doğru yoldan saptırıldığını ayan beyan görürsünüz. Fakat tuhaf değil mi? Bozguncular, saptırıcılar meydanlarda görülmezler, daima kara bir perdenin arkasında peçelenmişler, sislerde kaybolmasını bilmişlerdir.»

«Inanılır şey değil.»

«Bir dereceye kadar da iyidir bu şeytanlar ordusunun, kumandanının meydana çıkmaması.»

«Bu da tuhaf!»

«Evet iyidir, çıkarsa, yapılan işler kanuniliğini kaybeder ve devlet gücünün güme gittiği anlaşılır bir yerde ki, bu da iyi bir şey değildir. Yani, kuvvetiniz olacak o karanlıklarda hükmedenin yakasından tutabilmeniz için. Biz ne demiştik size biraz önce kuvvetimizin boyundan bosundan söz ederken: Bir nahiye müdürü, memurlar ve bir manga jandarma,

eee biz nasıl dururuz bu birkaç kişiyle kocaman şeytanlar ordusu karşısında?»

«Haklısınız.»

«Kaldı ki bu karanlıklardaki kumandan yerli yersiz de ortalıklarda görünmez. Devleti tutar gibi davranır, aslında devlet gücünü kendi gücüne katmak ve ondan yararlanmaktır maksadı. Yani işler onun çıkarına dokunmuyorsa karışmaz, biz de paşalar gibi hükmederiz. Ama, nahiyede onların parmak atmadığı hangi mevzu olabilir ki?»

«Hâlâ bu şeytanlar ordusunun hükmünde mi oraları?»

«Ben ayrılalı bir hayli oldu ama, hiç bir şeyin değiştiğini zannetmiyorum. Daha da şaşacağınız bir şey söyleyeyim size. Herifin biri alenen Osmanoğullarını öğdü. Tuttuk verdik mahkemeye. Kırk tane şahit buldu öylece müdafa etti kendisini: Ben Osmanoğullarını değil, Halife Hazreti Osman'ı öğdüm, dedi çıktı işin içinden.»

«Yani Niyazi Bey,» dedim, «başlangıçtaki umutlu girişinize rağmen konuya derinlemesine girince, bir mülkiyeli olarak bu ülkenin geleceğinden şimdi umutsuz görünüyorsunuz.»

«Evet, maalesef öyle.»

Karnımızı doyurmuş, sigaralarımızı yakmıştık. Biraz sonra kahvelerimiz de gelmişti. Niyazi Bey'in daha da söyleyecekleri vardı, diyordu ki:

«Selman Bey, nahiye müdürlüğünden çekilmiştim, kaimimekam namizetliğimi de tepmiş oluyordum böylece. Ama, serbest hayat da bana bir gün bile gülmedi ki aziz kardeşim! Dava vekilliği, muamele takipçiliği, oradan oraya dolaştım durdum çöllerdeki serseriler gibi. Altın toprak oldu elimde böyle garip bir talihim var. Didindim didindim kıramadım bu engelleri. Şimdi ise yoruldum, yıldım, hayatta ulaşmayı umduğum yerlerin çok çok gerilerine düştüm.»

«Ben size akıl verecek durumda değilim ama

Niyazi Bey, şunu da iyi bilirim ki, insanın umudunu kaybetmesi, nahiye müdürlüğünü sıyırıp atmasına benzemez.»

Titrek ellerini götürdü gözlüklerini çıkardı ağır ağır, ama camları değil, feri kaçmış gözlerini sildi kirli mendiliyle. Ilk defa görüyordum onu gözlüksüz ve ıslak perişan yüzüne bakınca içim burkuluyordu. Sesi de bir garip olmuş titremeye başlamıştı şimdi:

«Yok yok Selman Bey,» diyordu. «Yenildiğimi iyiden iyiye anlıyorum hayat muharebesinde. Kabul ettiğim zavallılığımı. Madem bu mahkemenin hakimi olamadım, öyleyse mahkumu olacağım. Ama, büsbütün yok etmek istiyor düşmanlar şimdi beni. Sıfırın bile bir kıymet sayılabileceği en son noktaya sürmek istiyorlar. Ölüm gibi anlı şanlı değil, pis bir yokoluştur bu.»

«Nasıl ama, kimler sürüklemek istiyor seni ölüme?»

«Şeytanlar ordusu Selman Bey, şeytanlar ordusu. Onlar nahiye müdürlüğüm zamanında, zaman zaman kanunları tutup kendilerine ecel terleri döktürdüğümü unutmuyorlar ve namussuz kumandanlarından emirler alarak beni adım adım takibediyorlar.»

«Durun durun Niyazi Bey, bir parçacık olsun huzur duyabilmeniz için, evhamları söküp atabilmelisiniz içinizden ve bu bozgun havasından kurtulmalısınız.»

«Çok güç bir şey bu Selman Bey. Şimdi ben Içinde eski bir hasırı olan penceresiz karanlık bir odaya çoktan razı oldum sırf barınabilmek için. Bir teneke mangalım olsun anlıyor musunuz, üstünde çaydanlığım. Sıcacık iki bardak çay içinde şekeri olmasa bile yeter de artar bana. Bilir misiniz ben yarım kuru ekmekle iki gün pekâlâ idare edebilirim. Yaşlandıkça yaşamak için gerekli olan kuvveti kaybediyorum galiba, işte meselenin aslı bu.»

«Şimdi karnımız doydu mu Niyazi Bey?»

«Binlerce teşekkürler, çok şükür.»

«Yarın için Allah kerim öyleyse, yediğimizi hazmederken hiç olmazsa yarını düşünmeyelim.»

Kalktık indik Necatibey caddesine. Baktık el ayak çekiliyordu. O kıyıdan Galata'ya doğru yollanırken: «Sadettin'le birlikte otele beklerim,» diyordu. Döndüm Beşiktaş-Eminönü tramvayına atladım...

YARALI, hasta bir araba beygiri gibi aksayarak, adımlarını saya saya yürüyüp gitmiş Niyazi Bey, ben de durup bir süre peşinden bakmıştım. Ne o, ne de ben, iç açıcı bir havanın içinde değildik. Gecenin garip sessizliği yapıyordu herhalde bunu. Yüreğim sızlamış, belki de ilk defa duyarak acımıştım ona. Hem bir insanı çaresizlikler içinde görmek, hem de onun derdine derman olamamak, acaba bundan daha kötü bir şey var mıydı dünyada? Ben zannetmiyorum yoktu, olamazdı.

İşte böyle zamanlarda, yani yüreğim çaresizliğin pençesinde yaralı bir kuş gibi çırpınırken, sonsuz bir kudretim ve tükenmez hazinelerim olsun isterdim. Atardım elimi cebime, çıkarır çıkarır verirdim garibana, hem onların göz yaşlarını silerdim böylece, hem de gönlümün yasını dindirirdim. Ama, artık iyice biliyordum ki, masallarda oluyordu bu gibi şeyler. Hayat kayalar gibi sert kimileri için ve biberler gibi acıydı. Elini cebine atmak ve herkeslere yetecek kadar paralar bulmak, ne kadar da boş, aldatıcı bir hayaldir. Gerçeklerin çarşısında satmaz, satmıyordu bu cicili bicili kumaşlar. Gerçeklerin yüzleri buzlar gibi soğuk, ateşler gibi yakıcı, bıçaklar gibi keskin, gerçeklerin yüzleri bambaşkaydı.

Açlıktan içinizin kazındığını düşünün! Açlıktan dizlerinizin titrediğini, gözlerinizin karardığını düşünün! İlk yapacak şey şöyle ucuzundan bir çorba iç-

mek değil midir? Dizlerinizi rahata kavuşturmak, gözlerinizin pasını silmek, doymak ya da içinizi bastırmak değil midir? Bir işkembeciye girdiniz bu niyetle, 'buyurun buyurun' larla karşılandınız. Ve paşalar gibi şerefler bağışlandı size. Oturdunuz rahat rahat kaşık salladınız kâselerinize. Bir, bir daha, tıka basa doydunuz.

Ondan sonra neye gelir sıra? Hiç şüphesiz para ödemeye. Paranız varsa yemek bedelini öder, rahatça bir de sigara yakabilirsiniz. Ama, paranız yoksa, sizi dükkana girerken, 'buyurun buyurun' diye karşılayanlar, ellerini yakanıza atıp, «Çıkar ulan paraları!» ihtarını çekebilirler... Acı gerçeklerden biri buydu işte. Sanırım Niyazi Bey'in de bu amansız kanunlardan haberi vardı.

Daha on altı yaşımın toyluğunu sürmeden, hangi anaforların ortalara fırlatıp attığını layıkıyla bilmediğim insanlar görmüş tanımıştım. Pek çoğu alaca bir bulut parçası gibi dağılıp gitmişler, tez zamanda unutulmuşlardı. Ama, bunların içinde bazıları vardı ki, ister istemez kendilerini hatırlatıyor, beni zaman zaman düşündürüyorlardı.

Mesela: Emekli Levazım Binbaşısı Teyfik Bey.

Mesela: Emekli Maliye Tahsildarı Ahmet Paşazarlı İrfan Bey.

Mesela: Nahiye müdürlüğünden bilinmeyen sebeplerle sepetlenmiş 'Kaimi mekam namizeti' Niyazi Bey.

Birincisini ele alalım: Bana sorarsanız, tam verimli çağında emekliye çıkarılmıştı Teyfik bey amca Evet bu işteki tersliği anlamak biraz zordu. Ben inanıyordum ki, değil bir levazım binbaşılığı, tekmil ordunun idaresi verilebilirdi Teyfik bey amcaya. Onun gönlünde de böyle bir aslanın yattığını sezmiştim zaman zaman. Acaba yanılıyor muydum, layık olmadığı rütbeler mi bağışlıyordum kendisine bol kesedenî Bu da akla gelebilirdi, baba dostu olan Teyfik Bey'

den gayrı yakın tanıdığımız başka bir subay yoktu ki, onu Teyfik Bey'le ölçüştürelim.

İkincisi Ahmet Paşalarlı İrfan Bey. Onun için de aynı şeyler söylenebilirdi. Neden onu maliye tahsildarlığı gibi basit bir işte kulanmışlardı. Adam ağzını açtığı zaman neler neler konuşur ve herkesleri kendine hayran ederdi. Mutlaka maliyede çalışması gerekiyorsa, neden ona da en yüksek mevkiler verilmemişti? Bir derdi olduğu zaman pekâlâ eline kalemi alıyor, taa İsmet Paşalara kadar mektuplar yazabiliyor ve mektuplarına cevaplar da alabiliyordu. Bunlar yabana atılır çıkışlar değildi ve benim dikkatimi çekmekten geri kalmıyorlardı. İrfan Bey de maliye vekaletinde yüksek bir memur olabilir, vatan ve millete daha nice nice hizmetlerde bulunabilirdi.

Üçüncü Niyazi Bey: O da önemli bir kişi değil miydi tanıdıklarımızın içinde? Nahiye müdürlüğü zamanında gündüz didinmesi yetmiyormuş gibi, geceleri bile uyumamış ülkesinin güvenliğini düşünmüştü. Sonra da nasılsa ayrılmıştı işinden, belki kendi anlattığı şekilde, belki de başka türlü.

Ama, onu dinlerken tavırlarına, yapmacıktan uzak ciddiyetine hayranlık duymamak elde değildi. Demek işgal ettiği makamı doldurmuş, üstüne aldığı işleri başarmış, mevkiinin kusursuz sahibiydi bu adam. Öyleyse peki, neden işsiz güçsüz? Neden yersiz yurtsuz, çoluksuz çocuksuz, sahipsiz hasta beygirler gibi sokaklarda? Bu soruları cevaplamak kolay değil ki! Karanlıklarda kalan, görünmeyen bir şeyler vardı evet, bunları açığa çıkarmak benim işim midir? Ya da gücüm yeter mi bakalım bütün bu düğümleri çözmeye? Yetmese de, hep böyle şeylere üzülürüm, hep böyle şeyler düşünürüm.

Bir an canlanmış, nasıl da aç ihtiyar bir hayvan gibi saldırmıştı baş eti gelince tabağa Niyazi Bey? Sonra doyunca rahatlaması, çaresizliğini anlatırken ağlaması ve sıfırı tükettiğini çekinmeden açıklaması... Kalıbımı basardım, bana rastladığında en azın-

dan iki gündür açtı Niyazi Bey. Eğer ben kolundan tutup işkembeciye çekmeseydim, açlığa dair tek kelime söylemeden uzaklaşacaktı eminim, hem de gururla uzaklaşacaktı. İşte onun bu tavrı beni deli ediyor, bu dayanma gücünü nereden aldığını bir türlü anlayamıyordum.

Gölge gibi, hiç kimseleri rahatsız etmeden yaşayıp gidiyordu şu koca İstanbul'da. Gün geçtikçe hayattan da uzaklaşıyordu bir var ki, bir bakıma da, bizim artık terkettiğimiz bir kaderciler dünyasında yaşıyordu.

Bir yanıyla da mazide kalan üçlerden biriydi Niyazi Bey. Amca tahsildar İrfan Bey, emekli Binbaşı Teyfik Beylerin sırasında sayamazdık onu. Onlar babamla birlikte andığımız bir takım üçlüydüler. Teyfik Bey, İrfan Bey ve babam. Grubu böyle sayınca, Niyazi Bey ister istemez tekelci Veysel ve Çolak Cemal Beyler üçlüsünde sayılıyordu. Evet yeni bir üçlüyü sayarken tekelci Veysel ve Çolak Cemal Beyleri anmamaya imkan var mıydı?

Onlar da Sadettin'in gurbet arkadaşlarıydılar ve tanışmamız da Niyazi Bey'inkinden hayli evvel olmuştu. İşin biraz da dalgasına kaçtığımız için, belki onları daima bir sırada anmışızdır: Veysel, Cemal, Niyazi ya da Niyazi, Cemal, Veysel. Şu da var ki onlar, yan yana gelmek, aynı kaba koyulmak, aynı sıraya dizilmek istemeyebilirlerdi. Ama, biz işin incesine bakmıyor, onları hatıra defterlerimizin bir kenarına alelacele sıralıyorduk. Hiç olmazsa orada yan yana gelmekten yakınmazlar, kavga etmezlerdi.

Onlar karanlık bir yaz yağmuru gibi karışmışlar hayatımıza, gelip geçmişler; doğru, ama, hiç mi iz bırakmamışlardı üstümüzde, hiç mi toprağı ıslatmamışlardı? Onlardan, öğrettiklerimizden çok, öğrendiğimiz aşikardı, bunu nasıl inkar edebilirdik? Şu da var ki işin daima dalga tarafı ağır basmış, öğrendiklerimiz ters çevrilen arabanın tekerleri gibi havada dönmüş durmuşlardı. Belki de çok az işe ya-

rnmışlardı. Çünkü onlar kişiler olarak yaşadıkları ü-konin kendilerine sağladığı hayattan zaman zaman şikayetçi olsalar bile, belli bir program çerçevesin-do, aynı düşünceyi taşıyanlarla omuz omuza vererek, savaşarak, daha güzel yarınlar kurmayı akıllarından bile geçirmemişlerdi.

Veysel, Cemal, Niyazi, hey gibi mazide kalan üçler! Veysel ve Çolak Cemal Beyler de Sadettin'in gurbet arkadaşlarıydılar. Evet ve ben onları Niyazi Bey'den önce tanıyordum. Köprübaşı'nda Hakkı Çavuş'un kahveye çıkarlardı onlar da. Biz de çoğusu orda olurduk. Kuru yüzlü, tel çerçeveli, gözlüğü zarif, çopur, çok konuşkan bir adamdı Veysel Bey. Onu beş dakikacık dinlemek, ama gülmemek işte bu mümkün değildi.

Tekel idaresinde kademesi yüksek bir memur olduğunu söylerdi. Çayını tek şekerle demli içer, biz hiç bir zamn onun memuriyette tutturduğu kademeden şüphe etmezdik. Bu cebimizdeki paranın kalp olduğunu düşünmek gibi saçma bir şey olurdu. Ne lüzumu vardı, kafayı sokakta mı bulmuştuk hem? Aksine gururla, güven hisleriyle doluyduk biz. Böyle değerli dostlara sahip olmakla öğünüyorduk.

Kahvelerin insanları vurdumduymaz yapan bir garip havaları vardı. Sıgara dumanıyla yüklü, loş şöyle, inceden düşünmeyi önleyen. Nargileler de kart kediler gibi mırıldanırlar mıydı bir taraftan? Ötede tavla pullarını mantar tabancası gibi patlatanlar, beride iskambilleri sakız gibi şaklatanlar, mermer masa üstlerinden domino taşlarının madeni sesleri gelir bakarsınız. Biz ne nargile içer, ne kağıt karar, ne de domino oynardık. Bizim masamızda sıgaralar tüter ve yalnız konuşulurdu.

Bardaklarımızdan son yudum çayı da ağzımıza süzer, nelerden söz ederdik mesela: Omokor plaklarının iftiharla takdim ettiği, halen şehrimizde hikâyelerini bizzat park sinemasının sahnesinde anlatan meddah Fındık Hafız'dan bahsederdik. Sesi biraz

kısık, boyu kısa, ama taklitleri yamandı adamın. Meddah Edip Bey de bizim ilk göz ağrımız olup, nice nice gecelerimizi şenlendirmişse de, gene de Fındık Hafız'ın bir başkalığı vardı.

Edip Bey'in hikâyelerini ezbere biliyorduk artık. Bu bakımdan yıpranmıştı belki de. Fındık Hafız ama, o bambaşka bir havayı sürdürüyordu konuşmalarında. Meddah Aşkî'nin, Sururi'nin sıcaklığını yaşatıyor olsa gerekti. Fındık Hafız'ın bir sırasını düşürüp hemen her hikâyesinde isimlerini saydığı kahramanlar unutulur şeyler değildi. Hızımızı alamıyor bizler de yeniden tek tek geçiyorduk o kahramanları: Gogovnusu Tahir, Tırtıl Mıstafa, Tekbasar Tahir, Cin Ali, Cırcır Ali, Küt Ali, Çıkıntılı Osman...

Sonra Karadeniz'i ilk defa aşan pilotlarımız ve onların alay komutanı Celal Bey tarafından Porsuk otelinin balkonuna çıkarılarak teker teker halka tanıtılması, alkışlar, sevgi gösterileri. Park sinemasında Pol Aranör Kafkas kıyafetiyle Şeyh Şamil dansı ve kamalarla elma atar gibi korkmadan oynayan adam. Baş rolünü Ahmet Yekta Bey'in oynadığı yaman bir temsil: CEHENNEM (3) perde. Yaşı on sekizden aşağı olanlar katiyyen seyredemezler. Celal Sahir Bey tarafından görülmemiş bir dram: ALLAHA TEŞEKKÜR. Ayrıca, sazlar, düetolar, şarkılar, kantolar.

İşte masaların başına sıralandık mı, tükenmeyen konularımız bu ve buna benzeyen şeylerdi. Anlatır anlatır, çay içer sigara tazeler, bol bol gülerdik. Veysel Bey olsun, Sadettin olsun vaktiyle Sirkeci'de kaldıkları bir otelden söz ederlerdi ve Raşel isminde bir Yahudi kızından da haberler vardı bu arada. Sık sık: «Raşel, Raşel, ah esmer ceylan! Çöllerde gezdirdin bizi susuz, çıplak ayaklarının sesini bekledik odalarımızda, sen gelmedin, yorgun, tavanlara bakan gözlerimiz uykusuz!» der gülüşürlerdi. Tatlı ve beraber geçmiş bir maceraları vardı bu fettan yahudi kızıyla belli ki?

Tatlı bir viraj alarak Veysel Bey'in konuşmaları

siyasî alanlara da kaydırdığı olurdu. İş buralara geldi mi hemen hemen tek hatibi o oluyordu masamızın. Bazan kızarak, bazan gülerek söylüyor, biz de arada küçük sorular çıkararak kendisini dikkatle dinliyorduk. Diyordu ki Veysel Bey:

Bir milletin gerilikten kurtuluşunu yükselişini ve muasır medeniyet yarışında tutturduğu seviyeyi anlayabilmek için sokaktaki adamın kıyafetine bakmak kâfidir!

Elbette elbette, diyorduk biz. O devam ediyordu:

Bakın şöyle bir kafanızı çevirip de. Sağınıza, solunuza, çevrenize bakın, bir tek fesli adam görebilir misiniz?

Göremeyiz Veysel Bey, Allah var göremeyiz!

Neydi o, tuluat sahnelerinden fırlamış maskaralar, ibişler, palyaçolar? Neydi o, 'Ben cahilim! Ben cahilim!' diye bağıran kıpkırmızı fesler? Ebleh suratlar, ablak suratlar, yağlı sakallar, kıl keçe enseler? Hani nerede bu sefiller sürüsü? Cahili adam etmek istiyorsan, onun canını değil, başından fesini alacaksın!

Soruyorduk: Fesi aldık, şapkayı giydirdik ya kafanın içi ne olacak Veysel Bey? O kızıyordu:

Neme gerek benim kafaların içi diyordu, kuş beyinlerini çıkarıp salata mı yapacağım? O kafaların içinde örümcekler ağ kurabilir. O kafaların içinde halifeler post serebilir. O kafaların içinde padişahlar taht kurabilir. Siz bunları önemli şeyler mi sanıyorsunuz? Ben görünüşe bakarım. Fes olmasın, şapka olsun. Ama, bazı Arap ülkeleri bize kızıyorlarmış. Kimin nesine? Onlar önce kıçlarındaki İngiliz kazığını çıkarsınlar!

Biz başlarımızı sıradan önümüze eğiyorduk. Asım Us Bey hatıratında şöyle yazıyordu:

«Bazı Mısır gazeteleri Mısır hükümetinin Ankara'daki sefiri Abdülmelik Hamza'ya hakaret edildiğinden bahisle nota vermiş olduğunu yazıyorlar ve Türkiye aleyhinde ağır tecavüzlerde bulunuyorlar. Bu

nota henüz gelmemiştir Ankara'ya. Tabiî münderecatı malum değildir. Güya Gazi hazretleri, cumhuriyet balosunda Mısır sefirinin fesini çıkarmasında ısrar etmiş, sefir de çıkarmak istemediği için baloyu terkedip gitmiş!»

Gülüyordu Veysel Bey: 'Işin aslı şöyledir, bana sorarsanız,' diyordu: 'Gazi hazretleri aldı sefirin başından fesi ve çaldı yere, bu Araplar insanlıktan anlamazlar...» Asım Us'un notları devam ediyordu:

«Hadise Royter ajansı telgrafıyla Londradan Mısıra bu şekilde aksettirilmiştir. Sefir mezunen Mısır'a gitmiştir. Eğer iddia edildiği gibi ortada bir hakaret hadisesi olsaydı sefir Mısır'a gitmezden evvel hariciye vekaletine uğramazdı ve evvel emirde sefir tarafından bir şikayet vuku bulurdu.»

Veysel Bey şehadet parmağını sağ kaşının ucuna götürüyor ve bizi düşünmeye çağırıyordu: 'Dikkat ettiniz mi çocuklar? Ankara'da Arabın kuyruğuna basıyorsun, Londra'dan Ingiliz bağırıyor, bu nasıl iştir bu dikkat ettiniz mi? Bu adamlar utanmaz be! Ben olsam Gazi'nin yerinde sefirin başından fesini almak değil, vallah Mısır'la alakamızı keserdim.'

Sadettin dayanamıyordu: 'Biraz haksız değil misin bu iste Veysel Bey? Biraz devletler arası münasebetlerde nezaket kaidelerini zorlamış, daha doğrusu çiğnemiş olmuyor musun? Nihayet din kardeşlerimiz değiller mi bunlar bizim? Valla benim bu işe pek aklım yatmadı.'

Veysel Bey yüzünü buruşturuyor ve Sadettin'i de süzüyordu şöyle bir taraftan:

'Din kardeşi, in kardesi,' diyordu, 'canavarlar yapmadı onların bize yaptıklarını be? Ingiliz kılıcını çekip Kanal'dan pesimize düştüğü zaman, kimlerdi yolumuzu kesen? Mehmetçiğin karnını cembivesile yarıp sarı lira arayanlar kimlerdi? Biz oğlum Sadettin at pazarında eşek satarken öğrenmedik bunları? Sen biraz Karagöz gazetesini bırak da tarih okul'

Sadettin'den evvel Çolak Cemal Bey davranıyordu: 'Ama şunu da bilelim,' diyordu Veysel Bey'in yüzüne bakmadan, 'gerilere gittikçe işler karışır, kimin hangi günahla yüklü olduğu anlaşılmaz olur; Cemal Paşa, Şerif Hüseyin'i astırdı, tekmil Arabistan düşman oldu bize. Imparatorluğun bu parçası kopup gittiyse, suçu yalnız Araplarda aramayalım. Sonra sen şapka giyersin o fes, buna karışmak pek de hoş bir şey olmasa gerek?'

Cemal Bey az konuşuyor, ama öz konuşuyordu. Bakıyorduk Veysel Bey bozuluyordu. Nedense her ortaya attığı fikir, konuştuğu söz kabulle karşılansın isterdi o. El elden üstün olduğu gibi, fikirden üstün fikir de vardı. Hele gerçeklerin doğruladığı bir fikirse bu, saçmaya dayanan fikri altetmesi işten bile olmuyor, saçmalarla kurulan hayal şatoları yıkılıp gidiyordu. Çaylar geliyordu masamıza yeniden, eller peketlere uzanıyor, sigaralar tazeleniyordu. Sadettin çaktırmadan gülüyor, havanın ağırlığını almak istiyordu belki de, diyordu ki:

'Veysel Bey, sizin milletimizin kıyafetinin daha da medenileşmesi hususundaki hassasiyetinizi anlıyoruz. Elbette Mısır sefiri Abdülmelik Hamza Bey'in fesini başından almakla çok yerinde bir harekette bulunmuş Gazi hazretleri...' Veysel Bey'in umutları tazelenmiş sormuştu hemen:

'Bundan şüphemiz mi var?'

Ben susuyordum. Cemal Bey susuyordu. Sadettin devam ediyordu:

'Yalnız benim kafamı yıllardır kurcalayan bir mesele var,' diyordu. 'Bir tanıdığımdan bahsetmek istiyorum Veysel Bey, o adam ki başından fesi çıkardı şapkayı giydi, işte o günden beri müzmin baş ağrısından kurtulamıyor. Şimdi o hale geldi ki, zaman zaman gizlice de olsa fes giymeyi düşünüyor yeniden, buna ne dersiniz peki?' Veysel Bey parlamıştı:

'Saçma derim, deli saçması!' Sadettin soğuk kanlılığını kaybetmiyor.

'Saçma, demekle düğümü çözmüş olmuyoruz ki? Bu adamın baş ağrısı devam ediyor ve bu adam fesle şapka arasındaki farkı başındaki ağrıya göre değerlendiriyor. Şimdi ben diyorum ki, şapkanın ne gibi faydaları var? Bu uzun boylu tartışılabilir. Şu da gözden uzak tutamıyacağımız bir gerçek ki, baş ağrısına faydası yok. Benim demek istediğim, anlatmak için çırpındığım dert bu?'

'Canım, senin de bir garip hikâyelerin var Sadettin?' Veysel Bey ağır ağır kızmaya başlıyordu: 'Oturup da gözyaşı mı dökelim şimdi bir zavallı mürteci için? Şapka başını ağrıtıyorsa giymeyebilir. Başaçık dolaşabilir. Ama, gizliden gizliye de olsa fes giymeye kalkarsa, hiç hasta filan demezler, yakalarlar ensesinden ve vururlar başını duvara. Bu memleket onun gibi ueyyusların yüzünden geri kalıyor zaten. Başı ağrıyorsa bunu şapkada feste aramasına ne lüzum varmış? Gitsin efendim doktora!..'

Sadettin renk vermiyor, iğnelerini batırmakta devam ediyordu:

'Doktordan bir şifa bulacağına inansa, şapkadan da rahatsızlık duymazdı. Işte işin çetrefili burada Veysel Bey, siz pek yüzden baktınız bu meseleye.'

'O zaman üfürükçüye gitsin, boynuna muska astırsın, başının ağırlığını alır. Elin sersem pezevengiyle başımızı ağrıtmanın ne lüzumu var?'

Veysel Bey'in tavrı kesindi. Acaba Sadettin susacak ya da gerileyecek miydi? Bu pek belli değildi, ama susmayacağı aşikardı, nitekim hemen cevaba davranmıştı:

'Ben açıkça anlatamadım galiba Veysel Bey meseleyi,' diyordu. 'Daha ziyade şunu demek istemiştim, acaba Mısır sefiri Abdülmelik Hamza Bey'in fesi başından nasıl Gazi Hazretleri tarafından alınmışsa, dediğim hastanın baş ağrısı da aynı şekilde alınabilir ve adam o müzmin ağrılardan kurtarılabilir mi?'

İşte burada Veysel Bey'in tepesi atıyordu ve çıkışıyordu Sadettin'e:

'Yahu sen de bu gün amma saçmaladın ha! Aklını otelde mi unuttun ne? Böylesine ciddi bir konu, bu kadar hafife alınır mı? Cıvıyacak yer var, cıvımayacak yer var. De ki biz dalgaya döktük işi, plağı çevirelim, başka sayfa açalım, hep beraber güielim?'

'Yok, yok, yok,' diyordu Sadettin, tatlı bir dönüş yapıyor, bu sefer Veysel Bey'i yatıştırmaya çalışıyordu...

Ama, benim olanca dikkatim Çolak Cemal Bey'in üstündeydi, istesem de ayıramıyordum gözlerimi ondan. Böyle bir dostun varlığını ve bizimle yakınlığını düşündükçe göğsüm gururla kabarıyordu. Analar neler doğuruyordu değil mi? Analar neler doğuruyordu evet. Demek her karışında bir kahraman gezinmekteydi bu toprakların, her karışında yelelerini rüzgarda savuran aslanlar. Yazık yazık ki biz toy gençlerin hiç bir şeylerden haberimiz yoktu ve bundan sonra da tarihî macerasını öğrenmeden hiç kimseyi küçümsememeliydik.

Bakıyor bakıyor, sonra kendi kendime konuşuyordum: Gerçekten de böyle bir hayranlığa layıktı Cemal Bey. Simsiyah gözleri buğulu ve asrarlı bakışlarını peçeleyen kaşları gürdü. Ağır ciddi, bir heykel havası koyuyordu oturduğu masaya. Saygı duyuyordunuz şöyle bir göz atınca ister istemez, o bunu dilenmiyor, bakarken içinizden geliyordu hayranlığınız. Bir taraftan da mecburdunuz onun yanında ezilmeye, küçülmeye, bir hiç olduğunuzu çapları ölçüştürerek anlamaya. O hiç öğünmüyor, kasmıyor kendisini, siz şöyle gözünüzün ucuyla bakıp durumu anlıyordunuz. Dağ başlarında esen fırtınalar gibiydi hasılı Cemal Bey.

Sağ kolunun dirsekten kopuk oluşunu bir değerlendirmeye giderken göz önüne almalı mıydık? Bu nasıl olur? İşte gözlerimizle görüyorduk ki çolaktı

Cemal Bey ve sakat kolunu saklamıyordu. Ama, bu onda bir noksanlık sayılmalı mıydı? Bana göre hayır, ben hiç de böyle düşünmüyordum. Kolunun dirsekten kopuk oluşu ona bir yarım adam görünüşü vermiyor, aksine Cemal Bey'i daha da güçlü gösteriyordu. Beri taraftan kocaman bir tarih kitabının tesirini yapıyor bana, bu sebeple her hareketini dikkatle izliyordum. Tek eliyle sigarasını çıkarıyor, yaman bir ustalıkla çakıyor kibritini ve efsaneler resmeden yüzünü dumanlar kaplıyordu.

Onun sağ kolunu İstiklal Harbinde kaybettiği söyleniyordu, daha doğrusu tekelci Veysel Bey'den yayılıyordu bu havadis, bu haber. Benim Cemal Bey'e hayranlığım biraz da milli kahramanlarımızdan oluşundandı. Bakıyor bakıyor, olduğundan çok başka ve büyük görüyordum Cemal Bey'i ya da gözlerimde büyütüyordum. Defalarca yoklamıştım kendisini bir yerini düşürüp, o kanlı dramdan canlı bazı sahneler anlatacağını ummuştum. Her seferinde heyecanla bakmıştım destanların hikâyesini yapacak kudretli dudaklarına, siyah gözlerine. Dudaklar açılmamış bir türlü, siyah gözler esrarlarını cömertçe vermemişler, kıskançlıkla saklamışlardı.

Evet bir türlü hatıratını anlatmaya yanaşmamış, beni yaman maceralarının esrarlı sınırlarından içerilere sokmamıştı. Alınmam, kızmam mı gerekti? Meseleye dış yüzünden ve biraz da çocukça bakacak olursak belki alıngan davranmamız normal görülebilirdi. Ama, işin bir de içyüzüne bakmak vardı. Kahramanlar öyle düdüklü balonlar gibi her şişirildiklerinde öterler miydi bakalım? Onların susmalarında da bizim anlayamıyacağımız manalar yüklü değil miydi? İşte bunun içindir ki ben kızmamıştım, ondan soğumamıştım, aksine gözlerimde daha bir ululuk ve heybet kazanmıştı Cemal Bey. Demek öğülmekten de hoşlanmayacak kadar büyük bir kahramandı o. Belki tarih kitaplarında ismi de vardı. Acaba hangi sa-

tırlarla, hangi sayfaları süsülüyordu, bunu kafadan bulup çıkarmak kolay değildi.

Ben savaşlarla çok ilgilenirdim, hele İstiklal Harbimizle. O ateş ve kan günlerinin bitmeyen yası vardı içimde. Kitaplar kısır kalıyor, kitaplar bu konuda doyurmuyordu insanı, en korkunç savaş tabloları bile kara satırların perişanlığı içinde un ufak olup gidiyorlardı. Ama, o günleri yaşamış biriyle karşılaştınız mı, dünyalar sizin oluyor, kendinizi doyulmaz hayallerin dünyasında buluyordunuz, yaşayanlardan dinlemek insan kapışmalarını, olayları daha bir hareketli, daha bir canlı kılıyordu.

İşte ben bunun için Sadettin'le Tekelci Veysel Bey laf yarıştırıp çene patlatarak dalga geçerlerken, Cemal Bey ağzını açacak da İstiklal Harbinden söz edecek diye mubarek yüzüne bakar dururdum. Tabiî o gene ebedî abideler gibi susar ve merak edilen geçmişten tek kelime sızdırmazdı. Bu kadarı fazla olmuyor muydu? Tabiî olmuyordu. Kahramanları ve hareketlerini başka bir ölçüden değerlendirmek lazımdı. Yoksa tamiri kabil olmayan hatalara düşerdik.

Eh, dedik ki, gelecek onun da elbet bir sırası. Böyle konularda insanları sıkboğaz etmek olmaz. Uygun bir zaman gelsin, Cemal Bey kendiliğinden ateş alsın ve coşarak anlatsın ki, biz de söylediklerinden bir şeyler öğrenelim. Gelişigüzel gevelenmiş birkaç dağınık ve neyi anlattığı belli olmayan sözden ne çıkar? Evet en iyisi uygun bir anı beklemek. Ama, ne zamana kadar? Buna bir sınır koymak bizim elimizde değildi ki! Çolak Cemal Beyin iştaha geleceği o uğurlu zamanı bekleyecektik.

Iyi ama tam bu sırada ortaya çıkan bir aksilik olanca iştahımızı kursağımızda koyacak gibi görünüyordu. Çolak Cemal Bey çekivermişti ayağını kahveden. Birdenbire hem, öyle ağır ağır değil. Biz önceleri işi ciddiye almak istememiş, onun küçük bir rahatsızlık geçirdiği zannına kapılmıştık.

Sonradan öğrenmiştik ki, Cemal Bey'in Veysel

Bey'le arası bozulmuştu. Çok tatsız gelmişti bana bu havadis ve kolayca inanmak istememiştim. Cemal Bey olmayınca kahvede, tekelci Veysel Bey de çekilmiyordu doğrusu. Raşel Raşel, ah Raşel! oturup kalkıp bu Yahudi kızının hikâyesini mi dinleyecektik? Arkadaşlık havasının soğuduğunu Veysel Bey de çaktı. Durum gittikçe naneleşiyordu ve bu kopuşun sebebini sordu bizden. Eee, aramızdan bir arkadaşın ayrılması, hele o, Cemal Bey gibi bir milli mücadele kahramanı ise, masamızda bir boşluk yaratmayacak mıydı? Biz tutmuş meseleyi böylece açıklamıştık Veysel Bey'e.

Gülüyor o: 'Ne kerameti varmış, şu Cemal'in doğrusu anlayamadım,' demek istiyordu. Şaşacak şey, tepem atmış ve demiştim ki: 'Onu bize siz tanıtmadınız mı Veysel Bey' Hiç bir meziyet olmasa bile —ki siz öyle demek istiyorsunuz,— sadece milli mücadele kahramanı olması yetmez mi? Onun bu tarafını olsun belirlemek işini niçin bizim sırtımıza bırakıyorsunuz?' ve ilâve etmiştim: 'Bugün çolak koluyla bir varlık gösteremeyeceğini kabul edelim Cemal Bey'in, peki geçmişteki kahramanlığınıda yok mu sayacağız, görmezden mi geleceğiz?'

Gene gülmüştü Veysel Bey: 'Sen de tereciye tere mi satıyorsun?' gibilerden. Sonra da anlatmıştı: 'Cemal benim halamın oğludur,' demişti. «Onun kolu milli mücadelede falan kopmuş değildir. Ben biraz da şaka olsun, seyir çıksın, diye uydurmuştum o işi. Yerli malı masalın aslı bu, milli mücadele kim, Cemal kim? O da tabiî dalgayı bozmamak için itiraz etmemişti. Siz hiç bakmadınız mı yüzüne ve içinizden şöyle bir hesap yapmadınız mı? Milli mücadele başladığı zaman Cemal on yaşını henüz doldurmamıştı. Nerede görmüş cepheyi, nerede görmüş muharebeyi? Ama, işi de beygir aşırmak, uzak illerin hayvan pazarlarına götürüp satmak değildi, at hırsızlığı yapmıyordu yani, böyle bir şey demek istemiyorum. Dargın da olsak aleyhinde konuşmak bana yakışmaz ak-

rabamın. Bir var ki eteğine sabırsız, yapışkan, pis bir hovardaydı, kadın avcısıydı Cemal. Namuslu demiyor, namussuz demiyor, sağa sola pervasızca saldırıyordu. Ne gözler o gözler hiç dikkat etmediniz mi? Bir karıya iki defa değil, bir defa, o da gözünün ucuyla bakıyor ve hemen çeliyordu zavallının aklını. Kısa zamanda çevresinin, sığır değil insan boğası olup çıkıvermişti.'

Sarsılmış ve çirkef banyosu yapmış bir duruma düşmüştüm ben. Sadettin'in neler düşündüğünü bilmiyordum. Tekelci Veysel Bey pervasızca anlatıyordu:

'Çocuklar bu anlattıklarım biraz tuhafınıza mı gitti? Elbette gider. Böyle bir soruyu sormanın manası bile yok. Ama ne yapayım ki ve maalesef durum buydu. Canı yananlar, namuslarına leke sürülenler, bu durumu kabul etmezler, daha doğrusu edemezlerdi. Öyle değil mi Sadettin Bey? Ben ağabeyliğimi yapmıştım gene nemelazım! Nasihat etmiştim kendisine, demiştim ki: Oğlum bu iş iyilere gitmez ve bu yol çıkmaz! Sana bugün çıkar gibi görünse bile aldanma! Cemal kısrağa aşmaya hazır aygır gibi yelelerini dikmiş, kulakları havada, burun delikleri açılır kapanır, acaba kimleri dinliyordu? Bana sorun, ben vereyim cevabını, kimseleri dinlemiyordu. Ama, beri yanda da canları yananlar, alınlarına kara çalınanlar boş duruyorlar mıydı? Elbette durmuyorlardı. Cemal için bir iyilikler düşünüyorlardı. Sorarım size haklı değiller mi adamlar? Iyi düşünün çocuklar bu bir namus meselesidir. Ona gelince, her şeylerden habersiz, hiç kimseden perva etmeden sürdürüyordu sataşmalarını ve başına bir bela gelebileceği uyarısına aldırmadan. Sanki herkes koyun o kurttur. Sanki herkes gül gibi karısının nikahını onun boynuna kıydı. Yaptıklarını bari tadında bırakırsa ya! Yok, o böyle çekilme hareketine değil baş vurmak, böyle şeyi bir an düşünmez bile. Ne olur, ama sonra ne olur çocuklar? Hay Allah nereden de açtık bu acılı geçmişin hikâyesini? Beni tahrik etmeseniz olmaz mıydı? Yaa... İşte son-

ra karanlıkta üç adam baş başa verirler ve tüyler ürpertici bir plan üzre sessiz sessiz konuşurlar:

'Öldürelim bu kerhaneciyi şerrinden ümmeti Muhammet aman olsun.

Yok, böyle yaparsak onu kurtarmış oluruz, ölüm nedir ki?

Kollarını keselim pezevengin nam olsun memlekete!

Yok, böyle de yaparsak, silmiş oluruz onu insanların içinden.

Kolunun birini keselim ve öylece dolaşsın deyyus!

Harama uçkur çözemesin ve rezil olsun ömrünce!

Ve öyle de yaptılar...

Veysel Bey anlattıkça ben renkten renge giriyordum. Sadettin renkten renge giriyordu. Bir de bakıyordum sonra kıs kıs gülüyordu Sadettin. Gözlerime kulaklarıma inanmak istemiyordum. Şeytan diyordu ki: Tut Veysel Bey'in ellerinden ve en içten sesinle ona yalvar, 'N'olursun Veysel Bey, bu anlattıklarının senin tarafından Cemal Bey aleyhinde uydurulmuş şeyler olduğunu söyleyiver bize! N'olursun onun namına biz utanıyoruz,' uyarısını yapmak istiyordum.

Hayalimdeki şatolar sazdan kulübeler gibi yıkılıp gitmişti. Ben neler bekliyordum, karşıma neler çıkıyordu. Kafamda hazırladığım sorular vardı ve bir fırsatını düşürüp soracaktım bunları Cemal Bey'e: İnönü'nde mi, Sakarya'da mı, yoksa Dumlupınar'da mı, diyecektim. O coşup açılacak, ben de tarihî olayları hiç su katılmadan, birinci ağızdan dinleyecektim. Yıkılmış gitmişti yazık ki bu tatlı umutlarım...

SESSIZ, sedeften benekleri pırıl pırıl, şair azdıran, serin bir sonbahar gecesiydi. Dalından kopan olgun bir yemiş gibi süzüldü bir yıldız baktık, taa ötelerde ışıktan bir ince yol gibi çizdi karanlığı. Haliç yorgun, gemileri koynunda, karaya vurmuş muazzam bir deniz hayvanı misali uyukluyordu. Kıyılarda tek tek ışıklar yanıyordu lambaları ölgün. Balıklar var karanlık sularda şimdi biz göremiyoruz, ama çevrenin havasına sinmiş kokuları. Bir sandal geliyordu uzaktan, eğilip kalkan sandalcıyı görüyoruz hayal meyal, kürekleri hoş bir ses çıkarıyordu Haliç'i gıdıklarken. Insanların pek azı ayaktaydılar şu an, belki deniz altındaki canlılar sıradan uykuya varmıslardı

Esrarengiz gölgeler gibi taa uzaklardan sıyrılıp, sessizce Azapkapı'dan Unkapanı köprüsüne vurmuştuk yolumuzu. Gecenin yalnız bizlerin olan ve kimselerle paylaşamıyacağımız sessizliğinde yürüyorduk. Çakallar çekilmişler şu anda belki de bir kuytuya yarı aç, yarı tok dinlenmeye varmışlardı. Ama devler, işte onlar uyumazlardı. Biz kendimizi orman eteklerine sinen çakallara değil, daha çok, karanlığa meydan okuyan devlere benzetiyorduk.

Adımlarımız ağır, hiç de acelemiz yoktu. Derin hesaplar içinde değildik. Kalabalıklar savulunca gece daha bir güzelleşiyor, tekmil çirkinlikler kayboluyor, yaman bir esrar perdesine bürünüyordu her şey. Tabiat heybetiyle daha da bir candan, yarasalar

bile kendimize yakın buluyorduk. Gündüzün gürültüsünden, dağdağasından birkaç saat için bile olsa uzaklaşmak, içimizde yeni yeni duyguların yeşermesine, kıpırdamasına, baş kaldırmasına yol açıyordu. Yıldızları pırıl pırıl parlayan bir gece de olsa, insan devamlı gök yüzünü gözleriyle tarayan bir mahluk değildir. Yanaştık köprünün korkuluğuna, dayadık dirseklerimizi, Haliç'in gece alacası serin sularına bakıyoruz. Karanlıkları sever olduk yasak fikirlerimiz koyulaştıkça.

Bir an başımı çeviriyor, arkadaşımın keskin profiline bakıyor, sonra soruyordum:

«Sen bana o gün akşama kalmaz dönerim, demiştin hani.»

O sulardan kaldırıyor yüzünü, bana bakıyor, sonra cevaplıyordu sorumu:

«Demiştim demiştim doğru da, evdeki pazar çarşıya uymadı Selman, sonra değiştirdim bu kararımı istemeyerek.»

Gözlerimi kıyılarda gezdirdim, ışıklar bir yanar bir söner gibiydi. Sorumun gerekçesini açıkladım:

«Birkaç saatlığına gittin, hemen de bir hafta kaldın, merak ettim, yersiz bir telaşa kapıldığımı iddia edebilir misin?»

Köprünün altından bir sandal çıktı o ara, arkadaşım cevaba davrandı:

«Ben de düşündüm senin merakta kalacağını ama, misafirliğimi uzatmam icabetti. Telefonumuz da yok ki saatı saatına haberleşelim?»

Sandal gidiyor içinde dört kişi var:

«Demek,» dedim, «bir gün ayrılırsak bu katlanılması kolay birşey olmayacak?»

Sandalcıyla beş kişi oluyorlar, güldü arkadaşım:

«Ayrılmak mı? Şimdi bunu da nereden çıkardın?»

Sandalcı habire asılıyor küreklere:

«Evet arada böyle şeyler de düşünüyorum.»

Küreklerin dalış yaptığı yerde bir şeyler çırpınıyor:

«Biz ayrılırsak, biraz da yarım kalmış olmaz mıyız Selman?»

Oltaya yakalanmış balık gibi çalkalanıyor beyazlaşıyor bir an deniz suyu:

«Orası öyle de, birkaç saatlığına gittin, pekâlâ bir hafta kalabildin.»

Bir kibrit alevi parladı belli belirsiz sandalda:

«Mecburdum Selman. Anlatacağım, sen de hak vereceksin.»

Iki kişi sigaralarını ateşlediler:

«Bilseydim durumu, türlü şüphelere kapılmazdım.»

Sandalcı ve ötekiler sigara içmiyorlar:

«Ağır ağır ayrılıklara acılara da alıştırmalıyız kendimizi.»

Sustuk. Bu noktada yeteri kadar anlaşmış aydınlanmıştık belki. Sandalcı eğilip kalkıyor, kürekler durmadan tırmanıyordu sulara. Iki kişi sigaralarını çekiştiriyorlardı, sandal kayboldu ilerde...

Bir süre durduk öyle sessiz, biz yüz binlerin dertlerine çareler arayan, yüz binlerin dertlerini kendilerine dert edinen iki genç adam. Kenardan bir arabanın farları yalıyordu arada yüzümüzü, sonra gene alaca karanlık. Tek tük geçen yayaların ayak seslerini duyuyorduk ama, dönüp bakmıyorduk.' Gecenin bu saatında dirseklerini dayayıp denizi seyreden bu canlılar için neler düşünüyorlardı gelip geçenler acaba. Bu pek de önemli bir şey değildi aslına bakılırsa, bizim onlar için neler düşündüğümüzdü önemli olan.

Duruyor duruyor, sonra dönüp anlatıyordum:

«Insanlar yalnız kitaplardan değil, yaşadıkları hayattan da birçok şeyler öğreniyorlar deneyerek Sadettin. Yalnız bir çok şeyler mi? Aynı zamanda kendi kendilerini de öğreniyorlar. Şu kadar ki, öğrenelim derken farkında olmayarak birçok abur cuburu da kafamıza dolduruyoruz. Çoğusu da geç anlarız yanlış birtakım fikirler edindiğimizi. Mesela, «Ahmet iyi adam-

dır,» der çıkarız içinden, Ahmet gerçekten iyi adam mıdır bakalım? Bunu önceden düşünemeyiz.»

Sadettin giriveriyordu araya:

«Yumurtayı kırmak lazım en iyisi, çürük olup olmadığını anlayabilmek için. Insanlar için de durum bu, uzun denemelerden geçirmek şart. Ama, hangimiz ne zaman uygulayabildik bunu?»

Kaldığım yerden başlıyordum o susunca:

«Kendi üstümüze yürüttüğümüz hükümlerde de yanıldığımız olmuyor mu? Oluyor, hem de çok oluyor. Senden ayrılırsam bunu tabiî karşılayacağımı düşünürdüm hep. Yeni fikirler edinirken, onlardan doğabilecek acıları da hesabetmiş olmalıydık. Yurt içinde dağılacak, inançlar aşılayacak insanlara, umutlar dağıtacaktık. Ama, iş uygulamaya gelince bir arkadaştan ayrılmanın pek de kolay bir şey olmadığı anlaşılıyor, evet bunun kolay bir şey olmadığını anlıyordum.»

Haliç'in alaca kıpırtılarından gözlerini ayırmıyordu arkadaşım ve belki de garip bir dinlenme içindeydi, öyleyken beni cevaplamayı unutmuyordu:

«Yüz binlerin içinde, yüz binler tarafından henüz anlaşılmamış bir avuç insan durumundayız belki de Selman. Bunu unutmak, göz önüne almamak yanlıştan yanlışa sürükler götürür bizi. Kendimizi öksüz hissetmemiz bir manada, yüzde yüz anlaşabileceğimiz insanları yakınımızda görmek istememiz belki de bundan. Yarınların yasak fikirlerimizden ötürü bize ne gibi zorluklar hazırladığını da bu günden kesenkes bilemeyiz. Zaman zaman kendimizi yapayalnız sayıyorsak, hatta biraz biraz da korkuya kapılıyorsak, neden böyle olduğunu anlamamız zor değil.»

Birer sıgara yaktık, keyifle savurduk dumanları. Ama aklım onun nerelerde kaldığındaydı:

«Şimdi,» dedim, «anlatabilirsin nerelerde sır olduğunu, saklandığını, şayet beni de ilgilendiriyorsa?»

Güldü, omzuma vurdu:

«Bu da laf mı şimdi Selman? Biz kardeşlik sı-

nırını yıllar var ki aşmış bulunuyoruz, gizli, kapaklı şey kaldı mı artık aramızda?»

Sıgaramdan derin bir nefes çekiyordum o böyle konuşunca:

«Koltuklarımı kabartıyorsun, gururlanıyordum Sadettin?»

O sesini daha bir ciddi ayara alıyor ve anlatıyordu:

«Böyle bir raslantı aklımın köşesinden bile geçmezdi Selman. Nereden nereye, Eminönü'nde yüz yüze gelmeyelim mi o arkadaşla? Ikimizde şaşırmış, bir an gözlerimize inanamamıştık. Öyle ya, Samsun neresi, Istanbul neresi?»

«Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur, demişler.»

«Evet evet, ne arkadaştır görsen şaşarsın! Beraber geçmişti aylarımız yıllarımız.»

«Fazla da övme, olur ki kıskanırım!»

«Yok yok, tilkiyle kurdu ayıracak kadar keskindir benim gözlerim bunlar toyluk günlerinin arkadaşları.»

«Hep toyluktan türemedik mi, anlat!»

«Evet, Samsun'da başıboş gezen azgın taylardan birisiydi o da. Şu sinema senin, bu kahve benim, der dolaşır dururduk. Kainatı toz pembe görüp, her şeyi sıradan alaya aldığımız ve yerli yersiz güldüğümüz, ona buna sataştığımız çağ...»

«Şapka bir yana yıkılmış, omuz bir yana kaykılmış!»

«Biraz da öyle Selman, şöyle bakarsan zehir gibi bir kafa vardı Turgut'ta. Olmadık şeylerden anlıyor, umulmadık şeyleri biliyordu. Ama, gene de lise ikide bocalayıp duruyordu o da başka. Ben ayrıldığımda Samsun'da durum bu, Turgut'un hali de öylesineydi.»

«Anlıyorum, bu dağların önünde şaşırmayan genç mi var? Bir acayip seddiçin bu, gençlik önünde kanlı terler dökmekte.»

«Sonra zanaata vermiş kendini bak sen! Okumaktan bir şey çıkaramayacağını anlamış, bu da bir buluş değil mi? İstanbul'a gelmiş bir fabrikaya atmış kapağı, şimdi Ayvansaray'da buz gibi usta adam.»

«Çıkmaz sokaklarda sayıklamanın manası ne? Tükürür elinin nasırına, doyurur gider karnını. Lokantaya gittiğin zaman para soruyor adam, diploma değil.»

«Ben şaştım onun bu yeni atılımı karşısında, ama, biraz da sevindim, işsizlik kefenini yırtmış böylece. Üç beş arkadaş birleşip bir de ev tutmuşlar, yaşayıp gidiyorlar. Bize de bir divan uzattılar orada uyuduk uykularımızı, bazan da Halıcıoğlu'na geçtik eğlendik.»

«Hepsi bu kadar mı?»

«Böyle bir soruyu bekliyordum Selman, ama, hepsi bu kadar değil, kafaları da güzel o arkadaşların. Hattâ ben önce şaşırdım bile onlar aralarında konuşurlarken. Hiç de böyle bir hava beklemiyordum. Gizli bir kuvvet var sanki Selman. Gölgeler ışık taşıyorlar tut ki oradan oraya, bütün çalışanlar nurlanıyorlar. Evet şaştım ben, şaştım Selman, hiç de böyle bir durumla karşılaşacağımı beklemiyordum.»

Burada bir durak yaptı Sadettin. Işık taşıyan gölgelerden bahsederken benim yüreğim cız etmişti. Hemen ay ışığında konuştuğum o adamı hatırlamıştım. Hâlâ beni gelip aramamıştı, ama çalışmaları devam ediyordu demek. Yoksa bu ışık taşıyan gölgeler kimler olabilirlerdi? Arkadaşıma döndüm:

«Ben de sevindim Sadettin,» dedim. «Demek ki yalnız değiliz. Doğruların dostları çoğalıyorlar demek.»

Şimdi daha da bir şevkleniyor, heyecanlanıyordu Sadettin:

«Şiirler okuyorlar o arkadaşlar Selman,» diyordu. «Şiirler yazıyorlar. Seni en kısa zamanda tanıştırmak isterim onlarla.»

Soruyordum hemen:

«Öğrenmek mi, yoksa öğretmek üzere mi?»

Sadettin'in cevabı kesindi:

«Her ikisi de, senin onlardan öğreneceklerin de var, öğreteceklerin de. Konuştuk uzun uzun, hepsi de en kısa zamanda görüp tanımak istiyorlar seni.»

«İlk fırsatta tanışırız. Bir yeri düşer sanırım.»

«Cevabın biraz sönük ve isteksiz olmadı mı Selman.»

«Yok, belki de heyecanımdan. Yeni insanlarla tanışmak güzel de, onların karşısında konuşmak biraz zordur ısınana kadar. Böyle bir daveti ilk anda yadırgayışımı biraz normal karşılamalısın. Her geçen gün bana tuttuğumuz yolda candan ve içten olduğumuzu anlattığı kadar, henüz çok bilgisiz olduğumuzu da acı acı hatırlatıyor. Tutuk bir cevap verişim bundandı.»

«Benim bir sayfa okuduğum yerde, sen aşağıdan on sayfa okuyorsun. Bırak da böyle şeyleri ben düşüneyim.»

«Çok çok, noksanımız çok Sadettin.»

«Öğretmenler önünde değil, halk önünde imtihana hazırlanıyoruz, Selman. Dalga geçmeye gelmez, çalışacağız.»

«Çalışacağım Sadettin!»

Durdu biraz, sonra gene anlatmaya başladı:

«O üç arkadaştan biri hikâyeci Selman. Yazdıklarından bana da okudu bazı şeyler, bayıldım buluşlarına, yabana atılır şeyler değildi. Kurban olayım kafası çalışanlara.»

«Neler yazıyor, merak ettim, birini olsun anlatabilir misin?»

«Neler mi yazıyor Selman? Dur bakayım, epey bir şeyler dinlemiştim. Birini anlatayım sana. Şöyle bir şeydi yanılmıyorsam.»

«Dinliyorum.»

«Dolandırıcı bir inşaat mütahidi gündeliklerini ödemeyerek işçilerini inim inim inletmektedir. Veresiye aldıkları bakkallar işçilerin yollarını keserken,

aç çocukları da ayaklarına dolanmakta ve ağlamaktadır. Bu ağır ve dayanılmaz şartlar tuhaf değil mi dolandırıcı mütahit üzerinde birazcık olsun tesir yapmaz.

«Yapmaz yapmaz, onlar işçileri insandan saymıyorlar ki?»

«Birgün mütahit inşaatı kontrola gelir. Bunu fırsat bilen işçinin biri, harç kovası yerine kendisini ipe asar ve üçüncü kata çıkar. Kovayı almak için eğilen işçi bakar ki harç yerine bir şapka görür, sonra da asılmış arkadaşını. Dehşet içinde kalır ve hemen mütahide seslenir: 'Beyefendi beyefendi;' Mütahit koşar gelir. Bakar asılmış işçiye ve güya üzülür: 'Yazık zavallıya sıla hasreti başına vurdu galiba, biz şimdi bunun parasını kime vereceğiz?' der.»

«Evet?»

«Ertesi gün cenazeyi kaldırlar muamelesini yapıp, mütahit ölenin parasını hemşerisine ödemekle kalmaz, bununla beraber öbür işçilerin de paralarını verir.»

«Şimdi biz ne anlayacağız bu hikâyeden?»

«Hikâyenin adı KASKET, şunu demek ister ki, o işçi kendini feda eder ama, insafsız mütahidi de yola getirip arkadaşlarının birikmiş paralarını almasını sağlar.»

Hikâyenin kısaca anlatımı bu kadardı. Ikimiz de sustuk bir süre. Sadettin tepkimi merak ediyordu. Biraz daha durdum, sonra konuştum:

«Pek anlayamadım,» dedim, «bu hikâyecinin ne demek istediğini? Neden hem parasını alamayan, hem de kendi canına kıyan işçi? Burda suçlu mütahit değil mi?»

Sadettin biraz bocaladı, yüzüne baktım. Ama gene de cevaba davrandı. Neler söyleyebileceğini merak ediyordu:

«Öyle ama,» dedi, «herhalde işçinin kendisini feda etmesi birçok kendini bilmezin atıl mantıklarını sarsacak ve onları düşünmeye sevkedecektir. Bunun

yerine işçi patronu öldürseydi, bunu bir gasp olayı sayıp kapatabilirlerdi. Ama, adam ne yapmış? Boynuna ipi takıp sallanmış inşaatın üçüncü katından canlı beyanname gibi, Dülger Hamzanın kulakları çınlasın!»

«Bu taş Şereflerde yaptığımız toplantıda, beyanname, beyanname, diye tutturan Hamza'ya mı atılıyor?»

Sustu Sadettin.

«Eh,» dedim, «bu da bir çeşit hak alma kavgasının hikâyesi demek. Bunu da defterin kenarcığına kaydedelim. Olmaz ya, olmuş sayalım. Başka...»

«Hikâyenin en güzelini geriye sakladım Selman.»

Protesto ettim:

«İşte bu olmadı Sadettin, biz gözlerine bakalım yeni haberler diye, sen tut oyala bizi, işte bu olmadı!»

«Ama, bu hikâye başka bir hikâye, bana da iş buluyorlar ordaki arkadaşlar!»

«Deme be Sadettin, dur bir daha söyle.»

«En geç on beş güne kadar kolları sıvarım. Haberin olsun haftada bir sefer ancak görüşebileceğiz.»

«Gerçekten hikâyenin güzelini sonuna saklamışsın Sadettin? Sevindim. Senin bir iş sahibi olman manevî gücümüzü arttıracak.»

«Yalnız manevî gücümüzü mü? Paralanacağız be Selman. Yeni pabuç, elbise, gömlek, döküldü üstümüz başımız. Dost var düşman var. Geçenlerde Murat'ın orada kahve içiyorum. Şöyle usuldan fikirlerimi açtım birine. Güldü adam: 'İşsizler hep böyle şeylerden bahsederler,' dedi.

«Boş ver sen o aklı evvellere, bizim usta da aynı kanaatta, bana pek diş geçiremez ama, geçende bir dostuna anlatıyordu.»

«Evet boş vermek gerek, yalnız sana garip bir yanımdan da bahsetmek isterim Selman, aramızda kalsın. Ben işsizliğe de alışmışım ne dersin? Bayağı yadırgadım iş bulununca.»

«Evet hayli garip bir mesele, dediğin gibi yay-

mamız pek iyi olmaz. Uzun avare ayların verdiği bir tutukluk olsa gerek, kolayca yeneceğini sanıyorum.»

«Işsizliği kendimize iş edinmek mi, böyle bir şeyin sözü bile olamaz. İçimden öyle geçirivermiştim işte. Uzun zaman çalışmamak, ne de olsa işe karşı bir çekingenlik yaratıyor insanda. Yaa işte böyle Selman. Sende ne var ne yok bakalım? Biraz da sen konuş, kavga karargahımızın merkezindesin.»

Bakıyorduk, Galata köprüsünün ışıkları ince bir sis tabakası altında silinir olmuşlardı. Bir motor geçiyordu uzaktan, döğüyordu karanlık suları homurtusu. Tepemizdeki yıldızlar daha bir yakındılar bize şimdi. Ama, anbean ışıklarını kaybediyorlardı. Anlatacaklarımı kafamda sıralıyor, uygun bulduğum yerden yapıyordum girişimi:

«Karargahta neler mi olduğunu merak ediyorsun Sadettin sen ortalardan kaybolalı?»

«Eh, elbette Selman. Bir hafta ortalarda görünmedik diye, künyemiz defterlerden silinecek değil ya! İstanbul'da Tophane, Tophane'de Boğazkesen, Murat'ta nargile içen, Kör Ali'nin kahvede kumara para basan, umudunu kaybedip kendini iplere asan, hepsi orada anlat!»

Güldüm:

«Bunlar büyük davalar,» dedim. «Ben küçüklerinden başlayacağım önce. Aliye'yle buluşmalarımızı sıklaştırmadık ama Sadettin, galiba gittikçe daha fazla ısınıyorum o kıza. Sevinmek mi, üzülmek mi lazım bu gelişme karşısında, kestiremiyorum. İşte sana bir haber?»

Şaşarak yüzüme baktı Sadettin:

«Anlamadım anlamadım Selman, hem kıza gittikçe ısınmak, hem de bundan üzüntü duymak, nasıl şey bu hem süt gibi beyaz, hem katran gibi kara?»

İçimi çekerek anlatmaya çalışıyordum:

«Evet, hem süt gibi beyaz, hem de katran gibi kara. Nasıl anlatayım sana, yan yana, içiçe duran ve birbirine zıt görünen bu iki duyguyu?»

«Herhalde nerde olduğunu yalnız senin bildiğin ve elinle kitlediğin o kapının anahtarı bende değil?»

«Çok doğru! Şimdi mesele şu Sadettin. Yok bu giriş olmadı, şu değil, şu olsa gerek, demek daha doğru. Buraya bir mim koyalım.»

«Koyalım Selman.»

«Her yetişkin kız, bir başka yetişkin kızın katili bence. Ya da her yetişkin kız bir başka kızın yolunu kesiyor, geleceğini karartıyor, sevgilisini elinden alıyor!»

«Öyledir Selman, öyledir; sakın değiştirmeye kalkma ezelî bir kanundur bu.»

«İşte bu kanunun katı hükümleri eziyor, derin derin düşündürüyor beni.»

«Bazı şeyler vardır ki bana sorarsan onları fazla incelemeyeceksin, kurcalamayacaksın, kabadan geçeceksin şöyle. Çünkü kurcaladıkça üzüntüler azalmaz, aksine artar.»

«Elimde değil ki böyle davranmak Sadettin. Ben söz vermiştim Adalet'e Eskişehirden ayrılırken. Bu sözümde durmalıydım. Durmadım. Bunu belki Adalet bilmiyor, ama ben biliyorum ve üzülüyorum.»

«Böyle insanlar masallarda kaldı bana sorarsan Selman, halk hikâyelerinde kaldı: Ferhatlar, Aşık Garipler, Hurşitler. Zamanımızdaki gönül işlerinin ölçüleri hayli katı. Adalet belki daha da çekici hâlâ senin için, ama Eskişehir'de, yani uzakta. Aliye'nin albenisi yok belki; ama İstanbul'da yakında, yakınında. Katina cıvıl cıvıl belki, belki de hakikaten senin için yanıp tutuşuyor, ama ne yapalım ki Andon'un demir kafesinde.»

«Evet evet, yazık ki böyle, çok doğru söylüyorsun.»

«Şimdi sen İstanbul'la Eskişehir arasında çekişmeli gibisin ya da Adalet'le Aliye arasında. Belli bu bir mesafe meselesidir ve bir coğrafya meselesidir. Tophane'den Fatih'e yürür gidersin ama, Eskişehir'e ha deyince gidemezsin. Aliye yakın ve gerçek sevgilidir bana kalırsa.»

Durdum. Yeniden el attım sıgara paketime. Önce ona uzattım, sonra da kendim yaktım:

«Bu söylediklerinin hepsi doğru da Sadettin,» dedim. «Gönül de ağzına şaplağı vurunca susan bir garip çocuk değil. Şapkasız dolaşsak olur da, yüreksiz dolaşmayı bir an düşünemeyiz bile. Şurada, taa şurada yaralı kuşlar gibi çırpınan bir kalbimiz var ve gönül işlerine boş veremeyiz gibi geliyor bana. Bir denesek yenik düşmez miyiz, olur muymuş öyle şey, biz taştan heykel miyiz Sadettin?»

Sadettin ötelere bakıyor bir an, sonra bana dönüyordu:

«Ağadan hak alamayan çoban üzülüp ağlayacağına, türkü söylermiş inadına oturup. Seni anlıyorum Selman, hem de çok iyi anlıyorum. Ama yalnız gönül meselelerinden mi ibaret bana söyleyeceklerin?»

Haklıydı Sadettin, konunun ağırını seçememiş, biraz hafifinden başlamıştım galiba. Sıgaramdan derin bir nefes çekiyor, bahsi değiştiriyordum:

«Sadettin, sana Niyazi, Veysel, Cemal isimleri neler hatırlatır, al bakalım cevap yerine taş gibi bir soru.»

Şöyle bir karar düşündü Sadettin, sonra hemen toparladı; hemen saymaya başladı:

«Niyazi, Veysel, Cemal, mazide kalan bu yaman üçlüyü unutur muyum hiç? Hayatımıza karışmışlar bir zaman ve bugün hurdacılar çarşısında dahi bedava satamıyacağımız birçok şeyler öğretmişler bize, son ra da silinip gitmişlerdi. Şimdi herhangi biriyle karşılaşsak, tazelenecek bir hatıra bile kalmış değil aramızda. Ben derim ki, ayrı dünyaların insanları olduk.»

Hemen soruyordum:

«Kaimimekam namizeti dirayetlû Niyazi Bey için de aynı şeyleri söyleyebilir misin?»

Hiç ikilemedi, bastırdı hemen cevabı:

«Evet söyleyebilirim. Şu farkla ki, aynı şehirde oturduğumuz için onunla arada yüz yüze geliyoruz ve

selam sabahımız devam ediyor. Ama, biz dalga havasından sıyrılınca, Niyazi Bey de ister istemez defterimizdeki yerini kaybetti, bence mesele bu.»

«Emin misin, öyle mi acaba?»

«Bundan şüphe mi ediyorsun yoksa? Aramızdaki tek müşterek şey konuştuğumuz dildi. Ama konularımız ayrıldı görüyoruz. İnsanlar binbir sıkıntının cenderesinde kıvranırlarken, biz Niyazi Bey'le oturup, bin adet sivrisineğin kaç gram gelebileceğini tartışamayız, biz eskisi gibi şuursuzca, rahat gülemeyiz.»

«Eski ölçülerimizle ölçmüş olmuyor muyuz bu hesaba göre Niyazi Bey'i? Ama şimdi mesele bu değil ki Sadettin? Birkaç gün önce onunla karşılaştım. Hemende iki saat kadar konuştuk. Yeni bir gözle görmeye başladım o andan beri Niyazi Bey'i. Yeni ölçülere vurunca, vaktiyle farkına varamadığımız birtakım değerler sezer gibi oldum onda. Ağladı konuşurken Sadettin. Fakir ama mağrur o yağlı yakalı efendiciğin bu halini göz önüne getirebiliyor musun? Ben o günden beri bu harap insan yüzündeki gözyaşlarını unutamadım.»

«Bak şimdi beni de şaşırttın, nedir bu Niyazi Bey'deki değişiklik. Hiç böyle yapmazdı. Ne iş yaptığını öğrenmek lüzumunu bile duymazdık. Geçer giderdi öylesine kara bir duman gibi. Şimdi bakıyorum seni yüreğinden yaralayacak kadar havamıza girebilmiş. Ama ben derim ki, gene de hissi olmamak gerek.»

«Gözlerimizi kapayacak, kulaklarımızı tıkayacak mıyız onu görünce? Biz onu kendimize sadece laf arkadaşı olarak seçmişsek, takma bir heyecanla hayatını dinlemişsek, Niyazi Bey'in ne suçu var bu uydurma dostluk gösterilerinde? O bizi fazlasıyla ciddiye almış ve bu bize hayatımızın en büyük cezası olmuştur bence.»

Durdum. Sonra aynı yerden başladım yeniden:

«Biz Lenin'i, Stalin'i okuyup anlamaya çalışırken, Niyazi Bey'in hâlâ Namık Kemal'le, Mustafa Kemal arasında bocaladığı doğru. Ama bu yalnız onun

kabahatı mı. Onunla beraber tanıdığımız birçok insanda da aynı tutarsızlıkları görmedik mi? Kimse, bize medreselerden miras kalan köhne mantığı elinden bırakmak istemiyor!»

Sadettin düşünmeye vardı ve sayıklar gibi konuşuyordu şimdi:

«Onu eski yerinde bırakmayalım Selman, kabul. Fakat yeni yeri neresi olmalı? Buradan çatallı bir mesele çıkıyor, şimdi nereye koyacağız Niyazi Bey'i? Ve hangi gözlerle göreceğiz?»

«Ben diyorum ki Sadettin, bizim vaktiyle Niyazi Bey'de bulduğumuz noksanlıklar, tutarsızlıklar, bir çocuğun bile kolaylıkla söyleyemeyeceği gülünç fikirler, yalnız onun kusurları değildi. O akla karanın kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığı, kurt kime derler, kuzu kime derler, bunun açıkça belirmediği bir çevreden geliyordu. Biz de ama, onun yüklü olduğu kusurlarla yüklüydük. Şimdi biraz biraz gerçeklere yaklaşmak ve palavralardan uzak bir düşünce sistemine doğru gitmekteysek, Niyazi Bey'i de bu yeni ölçüler içinde yeniden değerlendirmek yerinde bir hareket olur sanırım. Ne olursa olsun iki gün aç kalıp gene de açık vermeyen bir adam, bizim önümüzde oturup rahat rahat, ama bir çocuk gibi ağlayabiliyorsa, biz o adamı kolaylıkla silkip atamayız öyle değil mi?»

«Söylediklerin hayli düşündürücü Selman. Anlaşılan şu ki, geçmişten koparken her şeylerimizi silkip savuramayacağız. Bazı değerler varsa ve onlar bizim yenice girdiğimiz yolda hayatlarını sürdürebilecek, sıcaklıklarını koruyacaklarsa, elbette onları silkip bir kenara atmayacağız, atamayacağız. Şimdi anlıyorum ki, Niyazi Bey de bunlardan birisi olsa gerek.»

Ben incelemeyi, tartışmayı yeter buluyor, konuyu bir noktada bağlıyordum:

«Sadettin, bir gün dolaşalım o fakiri otelinde ne dersin?»

«Kimi, Niyazi Bey'i mi?»

«Evet.»

«Olur, gidelim, bir görüşelim.»

«Bir kibrit çöpünün alevi bile, bir umudun ışımasına yol açar insanın içinde. Birkaç sigara içer gam dağıtırız dumanında. Iki bardak çay bile ısıtır yerine göre insanı öyle değil mi Sadettin?»

«Öyledir Selman, öyledir.»

Susuyor, sonra Upkapanı'na doğru yürümeye başlıyorduk. Ama benim anlatacaklarım henüz bitmemişti:

«Bu günlerde ters ve can sıkıcı olaylar birbirini kovaladı Sadettin,» diyordum. «Şu Teyfik Bey amcayı da hastaneden çıkarıp Izmit'e uğurlamamız bir hayli hazin oldu.»

Sadettin biraz da umursamayarak soruyordu:

«Sahi ne oldu Teyfik Bey'in hastalığı, derdine bir çare bulabildiler mi?»

«Bilmem ik, bana kalırsa hastaneye girdiğinden daha bir fenaydı çıktığında. Ama, çılgın gibi seviniyordu tuhaf değil mi?»

«O nasıl iş öyle, pek anlayamadım?»

«Çocuklarına kavuşacak ya? Ölümü bahasına bile olsa Izmit'e gitmek ve çocuklarının yanında olmak en vaz geçilmez kaygusuydu.»

«Ona bir şey diyemem.»

«Fakat karısı Sadettin, gözümden büsbütün düştü. Meğer ne malmış o Seher hanım teyze? Teyfik Bey amcayı utanmasa götürüp çöplüğe atıverecek. Gümüşsuyu hastanesinde doktorlar diyorlar ki: 'Artık alın bunu bizce yapılacak bir şey kalmadı.' Teyfik Bey de çıkmaya can atıyor çünkü çocuklarına kavuşacak, kuş olup uçacak adam neredeyse. Ama, Seher hanım teyze kocasını hastanede bırakmak için elinden ne gldiyse ardına koymadı. Benden pes. Namussuzluk bu kadar olur.»

«Şaşılacak şey, insanın düşmanı bu kadar yakınından olsun!»

«Neyse güç hal bir taksiye attık adamı. Orası se-

nin, burası benim getirdik Haydarpaşa'ya. Tren kalkarken yüzü sapsarı, beni selamlayan eli ölgündü Teyfik bey amcanın. Seher hanım teyze ise suratını asmıştı altından kalkamıyacağı bir yükü sırtlamış gibi.»

«Eee, gitti, giderler desene!»

«Babama anneme selamlar bırakmayı unutmadı Teyfik bey amca. Kim bilir bir daha görüşebilirler mi? Ben kendisini gene görmek candan ve akıllı konuşmalarını dinlemek isterim. Bir var ki bu son görüşmemiz olsa gerek. Seher Hanım'a gelince, onun hayli nafakası olmalı şu yeryüzünde, ama gel gör ki onunla bir daha karşılaşmak isteği yok içimde.»

Elleri cebinde öylece yürüyordu Sadettin:

«Şöyle oluyor, böyle oluyor, eskiler bir bir temizleniyorlar,» diyordu.

«Evet öyle,» dedim ben de, ama bir noktayı belirtmeden geçemedim: «Mazide kalan üçler de silinip gidiyorlar bunun farkında mısın Sadettin? Ahmet Paşalarlı Irfan Bey Eskişehir'de kaldı, sağ mı ölü mü haberimiz yok. Teyfik bey amca belki de ölüm yolunda. Biz İzmit'e gitti diyoruz kolayımıza geldiği için. Kalıyor bir babam, onunla da aramız şerin. Halbuki ne meraklı hayat hikâyeleri dinlemiştim ben onlardan.»

Sadettin gülerek bana dönüyordu:

«O üçlüden baban kaldıysa, öbür üçlüden de Niyazi Bey kaldı. Ha var, ha yok. Yeni dostlarımız bunların hepsinden de tutarlı olacaklar bana sorarsan. Yol bitmiyor da Selman, insanlar yaşlarına göre yoruluyor, belli bir konakta dinlenmeye kalıyorlar. Hayat gene devam ediyor başkalarında ama, işte meselenin aslı bu olsa gerek.»

«Doğru, çok doğru, ne kaldı Veysel, Cemal, Niyazi üçlüsünden? Biz Niyazi Bey'in ortalarda dolaşan hayaletini gerçek bir varlık mı sayacağız? Ama, Çolak Cemal Bey'i bir türlü unutamıyorum Sadettin?

Ne dersin, o milli mücadele kahramanı değil miydi? Benim içimde böyle bir soru yaşar durur?»

«Kim bilir belki de öyleydi Selman, ama Veysel Bey'in anlattıkları!»

«Bırak canım şu zevzek herifi, dün olduğu gibi, ben bugün de onun allah bir dediğine inanmak istemiyorum.»

«Olabilir, sulu bir adamdı, aksini iddia edemem.»

Birkaç adamı daha attık. Durakladım ben, o da durdu. Dedim ki:

«O bu, derken asıl meseleyi unutuyorduk?»

Meraklanmıştı arkadaşım:

«Neymiş o?»

«Aslında basit bir şey ama, kaşınırsa azar ve tehlikeli bir yara olabilir.»

«Anlat hele.»

«Geçen gün Murat'ın kahvede oturuyoruz, baktık Şeref bir parladı kapıya doğru, dışarda bir kadınla atışıyor. Kulak misafiri olduk, meğer kadın tretuvardaki saksıdan bir kasımpatı koparmış.»

«Olur ya!»

«Olur ama, Şeref'in bir kere tepesi attı işte. Başladılar tatsız tutsuz atışmaya, kadın der, 'Elim gidiverdi,' Şeref der, 'Kadınlar her açıkta gördükleri şeylere el atmazlar.'»

«Şeref biraz terbiye sınırını aşmış bana sorarsan. Bir kadınla böyle konuşulmaz. O kadın kim olursa olsun. Hem sonra bir çiçekten ne çıkarmış? Saksıyı götürmemişler ya! Şeref kibar da bir arkadaştır neden böyle davrandı acaba? Olmasaydı iyi olurdu tabiî. Neyse geçmiş, üstünde durmaya değmez.»

«Biz de önce o kanaattaydık, ama sonra işin içinden işler çıkmaya başladı.»

Sadettin meraklandı birden:

«Ne gibi?»

«Diyorlar ki bu kadın kondrabatçı (kaçakçı) Ihsan'ın karısıdır.»

«Eee, olsun...»

«Ne olsun yahu? Bir pire için bir yorgan yakan dişli namussuz bir adammış bu kondrabatçı. Diyorlar ki, Şeref'in de, babasının da başı biraz ağrıyacak bu işte. Ihsan çok bulaşık bir adamdır, diyorlar.»

«Yani...»

«Yani kan akar, kolaylıkla yatışmaz, diyorlar.»

«Inşallah bir şey olmaz. Ortalık karışırsa Şeref'i ezdirmemek de bizim şeref borcumuzdur, arkadaşımız çünkü o bizim. Pek o toplantı işi ne oldu?»

«Valla Şeref sağa sola koşuşup duruyor, o işin arkasını bırakacağını zannetmem. Yakında bir haberler alırız. Bakalım ileri mi, geri mi ikinci toplantıdan sonra anlayacağız. Bana sorarsan pek ümitli değilim. Neden dersen teşkilatı kurmadan önce, neler yapılacağı konuşuldu. Kur'an üstüne el basmalar, beyannameler, şok mangalları. Hani bunları planlayacak teşkilat?»

«Evet, pek heyecanlıydılar konuşanlar. Neye yarar ama? Önce teşkilat kurulmalı dediğin gibi. Herkes o teşkilattan alacağı emre göre hareket etmeli. Herkes aklına geleni yapacaksa ne lüzumu var böyle toplantıların? Ama, ümitsiz de olmamalı. Belki de konuşa konuşa yeni yeni çıkış yolları bulabiliriz... Dükkanda ne var ne yok?»

«Ne olacak? Sakal tıraşı, saç kesme, bıyık düzeltme uğraşıp gidiyoruz. Müşteriler: Piç Raşit, Köpekçi Hayri, Kamarot Salim. Ya da: Kamarot Salim, Köpekçi Hayri, Piç Raşit. Hepsini geçelim ama, o kamarot Salim anasının gözüdür. Yüz metre yukardan gelen bir karının ayağında donu var mı, yok mu kesinlikle bilir.»

«Deme be, hangi orospunun çocuğu bu? Vay edepsiz kurmay vay!»

YENİCE dağılmıştı, sabahın alacası. Biraz uzakta da olsalar canlılar ayan beyan görülüyorlardı. Martılar geldiler boğaz tarafından, martılar gökyüzünün maviliğinde dağılmışlar, süzülerek değil ama, kanat çarparak Sarayburnu'na doğru geçiyorlardı. Tophane rıhtımında yeni bir gün başlıyordu. Serin aylara girdiğimizden daha bir hareketliydiler Boğazkesen'den inen insanlar.

Sami içerde sabah temizliğini yapıyor, ben dükkanın önünde duruyordum. Geç yatmış, ama oldukça dinç kalkmış, Sadettin'le uzun konuşmalar yaptığımız bir geceyi yeniden kafamdan geçiriyordum. Yolun üst başında Şeref göründü. Kahverengi kostümünü giymiş bugün de. Karşı yaya kaldırımdan ağır ağır iniyordu. Gömleği her zaman temiz, gravat takmaz, ama efendi havasını da bozmadı. Başıyla selamadı beni, karşıdan kahveye girerken bir şey söyledi; anlayamadım. Ocağa yanaştı. Babasıyla bir şeyler konuştu, işe soyunacağı yerde geriye döndü; çıktı kahveden, sağını solunu kolladı, hemen bana doğru yürüdü. Yeni bir haberle yüklü olduğunu sezer gibi oldum. Nitekim bir hazırlık konuşmasına lüzum görmeden:

«Müsait misin Selman, şöyle yukarı doğru birkaç adım atalım, konuşacak bir şeyler var da,» dedi.

Dükkana döndüm hemen, çırağa seslendim:

«Sami ben biraz sonra geleceğim, dalga geçme her şeyi temiz isterim, aynalar, ayna gibi olsunlar!»

Şeref'e ayak uydurdum sola dönüp, yokuş yukarı tırmanmaya başladık Boğazkesen'i. Tenha saatlarıydı Tophane'nin. O hemen beni neden çağırdığını anlatmıya girişti:

«Neden icabetti bu sabah yürüyüşü biliyor musun Selman?»

Şöyle yüzüne baktım bir:

«Sen biliyorsun, ama ben bilmiyorum?»

Yenice sakal tıraşı olmuş, saçlarını kusursuz taramıştı:

«Bugün saat dokuzda toplanıyoruz bizim evde,» dedi. «İnşalah bu sefer sağlama gidiyoruzdur.»

«İyi,» dedim. «Dün haber vermemen biraz ihtiyatsızlık değil mi? Oldu ki bir başka yere söz vermiş olabilirdik.»

Gür kirpikleri içi gülen gözlerini gölgeliyordu:

«Dün ben biliyor muydum bakalım sana haber vereyim? Selman biraz zor oldu bu iş.»

«Anlıyorum. Ben demek istemiştim ki, evde hastamız olur, bir yere gitmek niyetimiz daha önce kararlaşabilirdi.»

Gözleri fıldır fıldır, hem seviniçli, hem de kızgındı:

«Sen bari söz anla yahu, biz bu adamları imeceye mi çağırıyoruz. Göbeğim zıngıldadı eski sayıyı tutturana kadar. Bir ara şeytan dedi ki vaz geç!»

Hemen karşıladım:

«Vaz geçmek olmaz, yola çıkmışız bir kere.»

«Doğru doğru da, mırın kırın edenler oldu, benim de canım sıkıldı işte. Madem bugün kıvıracaklardı da, daha evvel neden geldiler?»

Biraz daha yürüdük:

«Ha az kalsın unutuyordum,» diye devam etti. «Sadettin nerelerde kaldı, ortalara çıkmadı mı daha? Bak buna da canım sıkılıyor işte.»

Yatıştırdım sözünü kesip:

«Sadettin mi,» dedim, «akşam geldi, onun için meraklanma. Biraz sonra görüşürsünüz.»

Sevindi:

«Aman kardeşim, biz bu işin çekirdeğiyiz, işi belirsiz yarınlara asmak, su koyvermek bizden başlamasın.»

Adımlarımın hızını kesip sordum:

«Öyle bir haberde mi var? Daha yenice bismillah dedik.»

«Bazıları ağız yamultur oldular şimdiden.»

«Kimler bunlar?»

«Bırak kalsın Selman, isimlerini saymakta bir fayda yok, ben yanılmışımdır inşallah.»

Durdu bir an, sonra devam etti:

«Ama Selman,» dedi, «bu sefer de bir karara varamazsak, ben tükürürüm o hergelelerin yüzüne ve tek başıma bayrağı açarım!»

Bazı terslikler olduğu anlaşılıyordu:

«Zannetmem,» dedim. «O kadar adamın hepsi hokkabaz olamaz. Bazılarını yakından tanıyoruz. Elbette namuslu ve cesur birkaç kişi vardır içlerinde.»

Biraz biraz aklı yatar gibi oluyordu:

«Valla kendileri bilirler. Ben kararlıyım. Tek başıma da kalsam bu işi yürüteceğim. Canım nedir, nedir alt tarafı?»

«Öne düştün, yol gösterdin, şimdi de ümitsizlik saçma.»

«Hayır, canımı sıktı bazıları, bu benim babamın işi mi? Şu zavallı halk için yapacağız, ne yapacaksak.»

Daha yukarılara çıkıyorduk:

«Elbette her şey alınteri dökenler, inim inim inleyenler için.»

Gelip geçenler gittikçe çoğalıyordu:

«Ama bak,» diyordu o, «en ufak bir ayak oyunu göreyim, hiç gözlerinin yaşına bakmaz silker atarım onları.»

«Bon ümitliyim,» dedim yeniden. «Neden başladıkları bir işi yarıda koysunlar?»

«Ilem kolle koyacağız, hem de dolaşıp el ayak öpecoğiz, olmaz böyle şey!»

«Olmaz!»

«Bon en küçük kaypaklık görürsem anam avradım olsun tek başıma sürdüreceğim savaşı.»

«Yarısı yoldan dönse gene üç beş kişi kalır elimizde.»

Beni duymazdan gelerek devam ediyordu konuşmasına:

«Inan ki bu son gayretlerimdir benim. Oldu oldu, olmadı giderim Sovyet sefaretine, alırım bir teşkilat nizamnamesi, okurum, ezberlerim, tek başıma hareket te geçerim. Bir nizam içinde hareket edeceksek yapılacak olan budur.»

Yanımızdan geçen bir sütçü beygirinin nalları döğüyordu kaldırımı.

«Olur mu Şeref? Sovyet sefareti bu işle ilgilenir mi? Seni kapıdan çevirmezler mi? Ben pek anlayamadım işin bu tarafını.»

«Canım bizim istedliğimiz bir nizamnamedir. Yol erkan öğrenmektir. Bunu Italyan sefaretinden arayacak değiliz ya! Ama ben Yüksekkaldırım'a da uzanabilirim. Orada bir beyaz Rus vardır, eski kitaplar satar, ondan uydurabilirim bir nizamname.»

«Ya orada da bulamazsan?»

Faik Paşa'ya kadar gelmiştik farkına bile varmadan ve oradan geriye dönmüştük ağır ağır. Şeref sorumu cevaplıyordu:

«O zaman alırım elime kalemi, kendim yazarım bir şeyler, bildiğim kadar. Kıyıda köşede bir pedal buluruz elbet. Basarım beyannameleri gecenin karanlığında atlarım bir taksiye. Şoför sürer. ben de Galata köprüsünden başlayarak, taa Bebeğe kadar arabanın sağ ve sol pencerelerinden savurarak tekmil yolları beyannamelerle doldururum. Ben yaparım bunları kafam kızarsa.»

Durdu, bir de beyanname örneği okudu kafadan:

«Ey aç karınlarıyla kıvrılıp, sefil kulübelerde yatanlar! / Selam! / Sizleri düşünenler var!»

Konuşmayı başlangıç noktasına çekmeye çalıştım:

«Şimdi bu akşam tam dokuzda mı toplantı?»

«Evet.»

«Öyleyse söyle bir hesap tutalım.»

«Tutalım.»

«Sen bir, Sadettin iki, benimle beraber etti mi üç kişi.»

«Etti.»

«Öbür çağırdığın on kişiden, beşte birinin, yani iki kişinin geldiğini kabul etsek?..»

«Evet.»

«Bizimle beraber eder mi beş kişi?»

«Eder.»

«Demek ki Şeref sen yalnız kalmak tehlikesiyle karşı karşıya değilsin?»

«Bu da doğru Selman, hiç olmazsa şimdilik ümitsizliğe kapılmak için bir belli sebep yok.

«Biraz hızlanalım, işlerimizi aksatmıyalım öyleyse. Dokuzda sizin evde buluşuyoruz.»

Ve işlerimize dönüyorduk. Şimdi biraz evvelinebakarak daha bir canlıydı Şeref. Coşkunlukla konuyordu:

«Ah biraz paramız olsa Selman, ne yapardık biliyor musun? Bizim evi babamdan satın alır teşkilatın merkezi yapardık?»

«Olurdu olurdu ama, şimdi o durumda değiliz, hem sonra neden sizin evi seçelim? Paramız olsa başka bir yer de bulabiliriz.»

«Evet bu doğru, babamın ancak ölüsü çıkar oradan. Ben bizim evi şunun için isterdim. Kapısı iki tane anlıyor musun? Mesela bir baskın ve tehlike belirdi ne yaparız? Ben diyorum ki toplantıdaki arkadaşlar bir işaret üzerine teker teker, usul usul hiç

ses çıkarmadan bahçeye inerler ve arka kapıdan allaha ısmarladık.»

«Bak şu düşündüğün şeylere, dur be Şeref önce teşkilatı kuralım.»

Cicilerini giyip bayram yerine gitmeye hazırlanan bir çocuk gibi sevinçliydi şimdi:

«Kuralım kardeşim kuralım.»

Rıhtıma doğru inenler, Galatasaray'a doğru çıkanlar, anbean artıyordu Boğazkesen'in kalabalığı. Akşam için kararımız kardı. Şeref acele adımlarla kahveye yollandı, ben de döndüm dükkana girdim...

Ustamız son günlerde işi asar ve sabahları geç gelir olmuştu. Demek biraz daha uzatmış olsaydık Şeref'le konuşmayı, çırağın iki ayağını bir pabuca sokacaktık. Ben döndüğümde Sami, kamarot Salim abiyi koltuğa oturtmuş sakalını sabunlamaya başlamıştı bile. Ya yabancı biri olsaydı ne yapacaktı çocuk? Mutlaka: «Biraz bekleyin, kalfa şimdi gelir» demek mecburiyetinde kalacaktı. Ceketimi çıkardım. Beyaz gömleğimi giydim hemen. Fırçayı aldım elinden çırağın, başladım bir selam vererek bugünkü ilk müşterimizin sakalını yumuşatmaya. Hiç alınmış görünmüyordu, aksine yüzü güleç takıldı bana Salim abi:

«Ne o Selman, kız avı bu kadar erken mi başlıyor Topane'de?»

Kulak memelerine bulaşan sabun köpüğünü sildim havlunun ucuyla:

«Kızlar uykudadırlar abi bu saatta. Olsa olsa balık avlanabilir rıhtımda, hem daha çok erken değil mi?»

Göz kırptı kamarot Salim, şakanın çizgisini zorladı:

«Bırak Selman balığı kızlar tutsunlar, sen onları yani kızları avlamıya bak!»

Aniden bir gülme alıyor çocuğu, Sami başını çeviriyor, fıkırdıyordu. Aynada yüz yüze geliyorduk Salim abiyle. O bir bebeğin meme arzuladığı gibi daima

şehvet arayan dudaklarını büzüyordu. Ben açıklıyordum:

«Geçim derdi gelmiş çökmüş ensemize be abi, sen de tutmuş kız avından dem vuruyorsun. Balık bir soluca gelir kabul ama, bir kızı elde etmek için kaç papele ihtiyaç var bunu da düşündün mü?»

Kahkahası dükkan tavanını çınlatıyordu Salim abinin:

«O senin dediğin karı avı Selman, kız avı değil, ama bak, şimdiden kanın uyuşmuşsa buna bir şey diyemem. Şu da var ki buranın Topane Boğazkesen olduğunu da unutma.»

Meraka değerdi, sordum:

«Ne oluyor Boğazkesen olunca?»

Usturanın yüzünü siliyor, kayışa tutup, sakalıma işaret arayarak sakalı indirmeye başlıyordum. O anlatıyordu:

«İlk mektep hocalığından mı başlatacaksın şimdi bizi? Gözlerini aç da etrafına bir bak şöyle be oğlum. Ağzımızda tükrük kalmadı sana akıl verelim erkan gösterelim derken. Gene de adam edemedik, yola getiremedik.»

«Olabilir, kıttır bazılarının anlayışı, deryaya bir tas uzatır boş, avuçlarını gökyüzüne açar bu sefer, bekler bekler bir damla bile düşmez.»

Aynaya bakıyordum yüz yüze geliyorduk, koltuğa dönüyordum onu önümde görüyordum. Sabırsızlanıyor, bana laf yetiştirmek için çırpınıyordu:

«Bak beni dinle Selman, karın doyurmak istiyorsan keten helva değil keklik eti yiyeceksin. Dünyanın en güzel balıkları Karadeniz'den Marmara'ya inerler bir de. Tıpkı bunun gibi unutma, İstanbul'un en güzel kızları da Topane Boğazkesen'den geçerler bıldırcınların mevsim göçleri gibi.»

«Ömürsün Salim abi?»

«Rum dilberleri en kıyakları, göz dolduranlarıdır bunların, biçim döken dillerini yisin Salim abin.»

Sami'ye bakıyordum, bir taraftan benim elle-

rimi izliyordu çocuk bir şeyler öğrenmek için, bir taraftan da kıs kıs gülmekteydi. Berberliğin yanısıra bu ilmî konuları da öğrenecekti çaresiz. Bizim kolaylıkla kıramıyacağımız bir geleneğe sahipti berber dükkanları, orada müşteriler ağızlarına gelenleri, istedikleri gibi söyleyebiliyorlardı. Dedim ki:

«Salim abi, biz bugün birer porsiyon köfte yiyeceğiz Sami'yle, hepsi bu. Yeterse elhamdülillah, yetmezse iştahımızı bir dahaki öğüne saklarız. Onun için demek isterim, Rum dilberlerinin dilleri sana helal olsun, afiyet olsun.»

Yüzünü usturadan çekiyordu bir an:

«Nasıl da fakına vardım bak, sen ağzının tadını bilmezsin oğlum. Ben senin yaşındayken, birinci konuşmada Marika'nın dudağından balını, ikinci konuşmamda çantasından mendilini, üçüncü konuşmamda ayağından pembe donunu alırdım.»

Sami iyiden iyiye makaraları koyvermişti. Kalfalık otoritemiz sıfıra inecekti neredeyse:

«Sus yahu!» dedim. «Çocuğun yüzünü gözünü açıyorsun!»

Hiç umursamadı beni. Sami de memnun görünüyordu gidişten. Salim abi muslukları açmıştı inadına.

«Sen Sami'nin adına sakın üzülme Selman, hem onları öğrenecek, hem de bunları, zannediyor musun ki o benim anlattıklarımı merak etmiyor?»

Sami büsbütün kaçırıyor keçileri, Salim abi hücumunu sürdürüyordu:

«Sor bakalım ona sen Selman, donatılmış mükellef bir sofra mı ister, yoksa Marika'nın bal akan dudaklarından bir öpücük mü?»

Son damla bardağı taşırmıştı. Sami geriye fırlamış, baktım renkten renge giriyordu köylü çocuğu. Bu havayı dağıtmalıydım:

«Haydi oğlum, bize şuradan iki kahve söyle!» dedim.

«Başüstüne kalfa!» dedi.

Çıktı dükkandan Sami. Yüzünü yıkadım Salim

abinin. Kar gibi beyaz havluyla yumuşak yumuşak sildim. Bastım bıçak gibi keskin limon kolonyasını. Saçlarını taradım omuzlarını geriye çekip. Krem pudra sürdürmez Salim abi. «Sıhhatler olsun» dedim, sürdüm o kalkınca koltuğu yerine. Kahvelerimizi içerken onun durgunluğu dikkatimi çekmişti. Hani o sakalını indirirken çiçek gibi açılan güleç yüz? Merak ettim sordum:

«Ser biraz evvel güldün, konuştun, bizi de güldürdün, ama bir derdin olsa gerek Salim abi, yoksa yanılıyor muyum?»

«Yok yanılmıyorsun Selman, kafamı durmadan kurcalayan bir mesele var, bir derdim var.»

«Peki ama nedir? Bize de açsan olmaz mı, belki bir fikrimiz vardır söyleyecek.»

Sigara paketini çıkarıyor, içini çekiyordu:

«Şimdi ben bir açmazdayım Selman. Bir var ki, içinde bulunduğum durumu kendimle bile tartışmak istemiyorum. Şimdi nasıl olur da açarım bu işi sana?»

«Böylesi daha mı iyi?»

«Iyi değil belki ama, bundan başka tutacak bir yolum yok şimdilik. Susmak en iyisi. Susmak ve bir müsait anını kollamak bu pürüzlü işin. »

Kalktı. Aynanın önüne tıraş parasını attı. Sami'nin bahşişini verdi ve çıkıp gitti Salim abi...

Boğazkesen'de hayat saattan saata canlanıyordu. Karşıya baktım. Murat'ın orada duble cam vitrine dayalı masada kafa kafaya vermiş üç kişi oturuyorlardı. Derin bir konuyu tartıştıkları belliydi. Sadettin Şeref ve Süslü Kemal. Göysüm kabarmıştı birden gururla. Ne yaman ve ne düşündürücü bir manzaraydı bu. Hemen yenice piyasaya çıkan bir şairin yaman mısralarını hatırlamıştım. Ne kadar da uygun düşüyordu benim arkadaşlarımın şu andaki görünüşlerine:

«Üç kişi karşılıklı oturmuşlar, / bakır bir tastan güneşi içiyorlar.»

Benim arkadaşlarım da, bakır bir tastan güneşi mi içiyorlardı? Yok hayır, belki gazoz, belki de çay içiyorlardı. Ama şurası da bir gerçekti ki onlar, ıstırap çeken zavallı halkımızı düşünüyorlardı, benim bundan şüphem yoktu. Daha doğrusu şüphelenmek istemiyordum...

Sonra yürüdü müşteriler: Suvariden emekli Yüzbaşı Servet Bey. Kasap Kemaliyeli Memet efendi. Şekerci Malatyalı Mıstafendi, merkez kumandanlığında mevkuf Teğmen Şükrü Bey. Doktor Yüzbaşı Alaattin Bey. Tüccarlardan Sadık Efendi. Aşçı Sıtkı. Serseriler kahvesinin sahibi Kör Ali. Albay emeklisi Mebus Selami Bey. Ayakkabı boyacısı Yaşar. Cihanyandı kahvesinin sahibi Arnavut Ahmet abi ve ustamız da sökün etti o anda. Müşterileri sıraya koyduk. Koltukları çektik oturttuk. Doladık boyunlarına beyaz patiska örtüleri ve sormaya başladık:

«Saç mı efendim sakal mı?»

Müşteri sessizce cevaplardı bizi:

«Siz acele bir sakal tıraşı yapıverin de.»

«Başüstüne efendim.»

«Saçları haftaya kesersiniz, bugün bir işim var da.»

«Olur efendim.»

«Buraya ayağımız alıştı da başka yere gidemiyoruz, Selman Bey.»

«Bize şeref bahşediyorsunuz memnun oluyoruz.»

«Bazıları bir poker jileti alıyor ve günlerce onunla...»

«Jilet cildi bozar efendim, biz müşterilemizi ikaz ederiz.»

«Çok doğru yapıyorsunuz, Selman Bey.»

«Eee tabiî, siz dişiniz ağrıyınca nalbanda mı gidersiniz? Herkes bildiği şeyi yapmalı. Sakalı berber tıraş eder, elbiseyi terzi diker.»

«Evet, herif eline alıyor jileti, kazıyor kazıyor suratını çarığa benzetiyor, yazık. Peki ama tamahkar-

lıktan mı yapıyorlar bunu? Halbuki bir sakal tıraşı on kuruş değil mi?»

«Efendim, on kuruşa kıyamayanlar olduğu gibi, surat derisinin kıymetini bilmeyenler de var.»

Benim koltukta konuşmalar bu minval üzere giderken, susunca kulak veriyor, ustamın da arkamdaki koltukta işi güreş sporundan tutturduğunu ve o doğrultuda yürüdüğünü duyuyordum. Zaten terzi Kosta ne zaman gelse mutlaka küçük suların büyük sulara aktığı gibi, konuşmalar güreş sporuna akacaktı. Aslında ustamın güreşten pek hoşlanmadığını da biliyordum. Ama mesleğin zorlamasına uyarak, müşteriyi kırmamak için hemen her konuya el atmanın şart olduğunu gayet iyi bilirdi o.

Bu bakımdan bir berberin Sevr muahedesinin Osmanlı imparatorluğuna dayattığı ağır şartları bilmemesi bir dereceye kadar affedilebilir, ama, pehlivanlarımızdan hiç olmazsa bir düzinesinin adlarını bilmemesi ve yaptıkları güreşleri tarihlerine göre şöyle kabataslak da olsa anlatamaması, o kişinin sanatında ne kadar usta olursa olsun, parlak bir meslek adamı sayılamayacağını kor orta yere. Yani, İstiklal Savaşımızı yürüten komutanların adlarını sayamasa bile, ünlü pehlivanlarımızın adlarını sayacaktır berber.

Ustura biraz kör olabilir ve suratta kayarken müşteriye devamlı beykoz işareti çaktırabilir. Kesilen saç uygun düşmeyip müşterinin kafasını acemi elinden çıkmış bir maska benzetebilir. Bunların hepsi olur. Ama bir berber, bir ilkokul talebesinin, 'Türküm, doğruyum, çalışkanlım,' dediği gibi sıradan ünlü pehlivanlarımızın adını sayabilmelidir. Koca Yusuf, Küçük Yusuf, Katrancı, Kızılcıklı Mahmut, Hergeleci, Filiz Nurullah, Kel Aliço, Kazıkçı Kara Bekir diyebilmelidir.

Tıraşı daima bizim ustada olan terzi Kosta, bu pehlivanların hiçbirini tanımıyordu belki. Yağlı güreşin öncüleri olan bu devlerle ilgilenmemesi belki bir dereceye kadar da normaldi. Mersinli Ahmet ve Çoban Mehmet gibi ünlü amatörleri de tutmuyordu. O

iki serbest güreşçiden söz açmıştır daima. Bunlardan biri Yunanlı Jim Londos, öbürü de Dinarlı Mehmet pehlivan. Ama tuhaf değil mi, ne zaman bu iki meşhurdan söz açılsa, terzi Kosta hep Dinarlı Mehmet pehlivanı tutuyordu.

Dinarlı Mehmet pehlivan erkek güzeli, atletik yapıda, koşu atına benzeyen bir adamdı. Hasmıyla kapışıp güreşin uzayacağını anlayınca, diz çöküp önüne kapanıyor ve öylece dinlenmeye varıyor ve hasmı ne yaparsa yapsın Dinarlıyı, mermer kesilen Dinarlıyı yerinden kımıldatamıyordu. Böyle söylüyordu terzi Kosta ve benim içim kabarıyordu, çünkü çok seviyordum Dinarlı Mehmet pehlivanı. Onun yıllarca evvel Eskişehir'de Inesarlı Mehmet'in hanında, harman yerinde yaptığı güreşleri hatırlıyordum.

Ama, terzi Kosta konuşurken benim içimi bir şey kurcalar dururdu. Şunu yediğim ekmek gibi bilirdim ki, Kosta'nın aklı Jim Londos'taydı. Dinarlı Mehmet'ten söz açması biraz da Jim Londos'a yakınlaşabilmek, onu da öğebilmek içindi. Bu o kadar kolay bir şey değildi ama, sınıfını geçememiş birtakım gerici talebeler: «Vatandaş Türkçe konuş!» diyerek sokaklarda kabadayılık satıyorlardı. Bu arada Terzi Kosta'nın Rum olmayan bir topluluk içinde Yunanlı pehlivan Jim Londos'u öğmesi, pekâlâ **Türklüğe hakaret** sayılabilirdi ve modaydı böyle suçlamalar.

Terzi Kosta, tıraşının sonuna doğru ustama soruyordu:

«Ne atletik bir vücudu var şu Dinarlı Mehmet pehlivanın değil mi Kemal usta?»

Dedik ya usturası kesmese bile berber kısmısı kibar olacak, anlayışlı olacak müşteriye karşı. Bu sebeple usta, terzi Kosta'nın ne demek istediğini biliyor ve onun gönlünü hoşediyordu:

«Dinarlının babası Yusuf Hüseyin pehlivan el koyunu bakar gibi dikkat gösteriyor oğluna, ona idman veriyor ve bir sigara bile içirtmiyor, eee, Mehmet pehlivanın yerinde ben de olsam keklik gibi olur-

dum. Balık gibi ele avuca sığmaması bundan Dinarlı Mehmet'in?»

Sağını solunu kolluyordu Terzi Kosta ve böylece esas söylemek istediğine de bir kapı açmış oluyordu:

«Jim Londos'un da kolpası çok diyorlar ne dersin Kemal usta? Hele bir tayyare oyunu varmış ki, Allah seni inandırsın, omzuna kaldırdı mı hasmını, ejderha olsa çalarmış yere ve yenilende ses soluk kesilirmiş.»

«Kimin kime üstün olduğu meydanda belli olur,» diyordu Kemal usta ve ilave ediyordu: «El de elden üstündür arşa kadar.»

O konuşmayı böyle bağlayınca, ne Jim Londos'un ne de terzi Kostanın hakkı yenmemiş oluyor ve Kosta koltuktan memnun kalkıyordu...

Sonra, yeni müşterilere koltuğa oturunca sorulan sorular ve hemen hemen birbirine benzer cevaplar, bu havada devam ediyordu bizim de çalışmalarımız:

«Yalnız sakal mı efendim, yoksa saç sakal mı?»

«Siz beyefendi ne zamandır nerelerdeydiniz görünmediniz?»

«Saçlarınıza biraz biryantin sürelim mi, yoksa öylece mi tarayalım?»

«Sakala perdah ister misiniz beyefendi? Bana sorarsanız hiç perdah yaptırmayınız, malumuâliniz kontra yapılırsa cilt tahriş oluyor.»

«Sizin saçları gene alabros kessek daha iyi olur gibi gelir bana.»

«Şakakları fazla uzun tutmasak, kulak arkalarını daha fazla açmasak ne dersiniz?»

«Acele işiniz mi var? Peki beyefendi. Sami, şu sabunlu kağıtları göz önünden kaldır oğlum.»

«Bıyıklar duglas mı olacak, yoksa sarkık kalsın mı öyle?»

«Saçları ortadan mı, yandan mı ayıralım, yoksa düz mü tarayalım?»

«Enseye ufak bir makina tutsak iyi olur, saçı bir dahaki sefere keseriz.»

«Siyasi vaziyet nasıl mı? Nemize gerek bizim siyaset. Kedi bilmediği otu yemiş de başına ağrı girmiş. Biz berberiz, saç keser, sakal tıraş ederiz, akşam oldu mu da evimize gideriz.»

Bunu ustam söylüyordu ve kendi üstüne ne kadar da doğru söylüyordu. Kimse onu kendi kendini anlattığı kadar güzel anlatamazdı. Ama arada «biz berberiz» demesi ve beni de kendi genel tutumunun içinde göstermesi pek de hoşa gider bir şey değildi. Ne var ki kendisini sayıyor, bu sakat çıkışlarından ötürü, tartışma kapısı da açmıyordum.

«Ispanya'da iç savaş mı? Yesinler gavurlar birbirlerini!»

Bu soru cevap da ustamındı. Ve dolaylı atılmış bir şamar olarak kabul ediyordum kendime, susuyor, bu derece kaba bir anlayışsızlık karşısında tıksiniyordum. Zaten onunla aramızda her ikimizin de açığa vurmadığımız içten içe hükmünü sürdüren gizli bir savaş vardı. O beni işine dikkatli bir kalfa olarak seviyor, ama, okumaya olan merakımdan ötürü de affedemiyordu. Bunun sebebini bir türlü anlayamıyordum. Birçok genç müşterinin, bu arada Teğmen Şükrü Bey'in ve başkalarının bana gösterdikleri ilgi ve saygı belki de onu basit bir kıskançlık dürtüsüyle rahatsız ediyordu.

Aslında iyi de bir adamdı Kemal usta. Sessizdi, tok gözlüydü ve gerek Sami'yle, gerekse benimle belli bir ölçü içinde kalarak işleri yürütmesini biliyordu. Az konuşur, her şeyleri göz altından izlemeyi severdi. Sami koca bir ayna kırmış, değil bağırıp çağırmak, arkasını dönüp bakmamıştı bile. Kızdığı zaman düzgün cümle yapamıyor, ıstırap içinde kekeliyordu. Böyle zamanlarda, biz gülmemek için kendimizi zorlardık. Bir kere yalnız Sami kendini tutamamış, gülmüş ve Kemal ustadan dayağı yemişti. Çok koymuştu bu Sami'ye ama ne yapalım. Bir ara işi bırakmak da gelmişti çocuğun hatırına, ben gönlünü almış yatıştırmış-

tım. Evet gülüp de ustaya kekemeliğini hatırlatmaması lazımdı.

Hangi ağırlıkların ne şekilde dengelediğini açıkça bilemediğimiz usta, kalfa, çırak ilişkileri öylece devam eder giderdi aramızda. Hele müşteri olmadığı zamanlar, garip bir suskunluğun acılığını anbean hissederdik. Usta benimle konuşmaz, e tabiî ben de çırakla konuşmazdım. Müşterinin sökün etmesi, saç kesme, makas şıkırtıları, sakal tıraşı ve bu arada sorular cevaplar, konuşmalar o durgun havayı dağıtırdı. Usta bizimle konuşmazsa pek bir şey olmaz da müşteriyle konuşmazsa alimallah aç kalırdı. Usturası tereyağdan kıl çeker gibi kesse de olmaz, illa ki berberin dili tatlı olacak.

Kendi kendime sorardım bazan, acaba ben ustama haksızlık mı yapıyor, onun yanında zanaatımı geliştirdiğimi görmezden mi geliyordum? Daha bir cesurdum şimdi saç keserken. Müşterinin saçını tuttum mu koyun kırkar gibi daldırıyordum makasımı. Bir ara adam korkuya bile kapılıyordu şayet bana daha evvel saç kestirmemişse. Ama, yirmi yirmi beş dakika sonra kafasının yeni bir biçim aldığını görünce de bu sefer seviniyordu. Benim bu kadar başarılı bir kalfa olmamda Kemal usta hiç de inkar edemiyeceğim gayretler göstermişti. Bunu inkar edersem katiyyen affedilemeyecek bir günah işlemiş olurdum.

Çıkarlarımız içten içe çatıştırıyordu bizi, bilmem o ne düşünüyordu bu konuda, ben bir kuru ekmek parasına ezim ezim ezildiğimi düşünüyordum. Saç sakal beş kişi tıraş ettiğim zaman, benim gündeliğim çıkıyordu. Rahat rahat dört saatta yapabiliyordum bu işi. Onaltı saat çalışıyordum ama en azından. Şu halde Kemal usta yalnız müşterilerinin sakallarını kazımakla kalmıyor, bir taraftan da benim derimi yüzüyordu. Müşteri arttıkça onun yüzü gülüyordu böylece, beri taraftaysa, benim içim kan ağlıyordu. Saattan saata çekmeceye düşen paralar çoğalıyor sayıları değişiyor, ama benim aldığım gündelik belli bir ölçüde donup kalıyordu.

Berberlik kolay bir iş gibi görünüyordu şöyle uzaktan bakınca, rahat ve insanı yormayan bir iş. Aslında hiç de böyle değildi, bu iş de yoruyordu adamı. Makasın ucu yaman bir dikkatle açılıp kapanacaktı kulak arkalarını boşaltırken, enseye bombe verirken. Kestiğiniz saçın her bir telini teker teker sayacaktınız. Bazan üç tel fazla kesmeniz olanca emeğinizi berbat edebilir ve sizi: «Orasını biraz fazla açmadınız mı?» sorusuyla karşı karşıya getirebilirdi. Belli bir hesapla kesilecek azaltılacak saçlar. Hesapsızlık yapılınca, bir yerden baş kaldırıp dikilirler ve makas şakırtılarının seslerine kendini kaptırıp uyuklamaya başlayan müşterinin gözleri açılıverir.

Öyle ki, saatlarca ayakta koltuk etrafında yaptığınız kısır dolaşma da yorar bitirir insanı. Köpük bol olacak sakal tıraşında. Ustura keskin, kayacak şöyle buz üstünden sürter gibi. Sabun kulak memelerine, burun deliklerine bulaşmayacak burası Istanbul. Kaymak çıkaracaksınız yani sivri diken gibi sert sakallardan arındırıp bir insanın yüzünü. Ona yeni bir görüntü kazandıracaksınız. Yıkayacaksınız gıcır gıcır. Mis gibi yumuşak havlularla kurulayacak, keskin limon kolonyasını avucunuza döküp bir güzel oğuşturacaksınız. Sonra yağlı yağsız krem, pudra. Saçları tarayacaksınız omuzları koltuğa yaslayıp, sonra: «Sıhhatler olsun efendim.» Müşteri ayaklanacak koltuktan. Sami fırçayı eline alacak ve şöyle bir yoklayacak adamın omuzlarını.

Hergün bu. Bıkıyor yoruluyordu insan. Hele aldığımız para çektiğimiz zahmeti karşılamıyorsa, bizim için durum hayli acıklı oluyordu. Tuhaf değil mi müşterinin dolup taşması ustanın yüzünü güldürürken, bize de sıkıntılı saatlar yaşatıyordu. Ama, müşteriden müşteriye de değişirdi bu durum. Oldu ki dostumuzdur tıraşa gelen, haddimiz midir suratımızı asmak? Hem sonra istesek de yapabilir miyiz bunu? Yorgunluğumuzu unuturuz aksine, yenice işe başlamış gibi zinde hissederiz kendimizi dost bir yüzle

karşı karşıyaysak. Zaten ilk nezaket soruları dağıtır sizi saran sıkıntı havasını: «Nasılsınız?» der dostunuz. Siz de: «İyiyim teşekkür ederim,» dersiniz ve iyisinizdir artık.

Açarsınız ağır ağır dağarcığınızı. Sizi sayan, sizi seven birisiyle yüz yüzesiniz. Gözlerin şüpheyle gölgelenmiyeceğine, dudakların küçümseyen bir edayla büzülmeyeceğinden eminsinizdir. Karşınızdaki sizi can kulağıyla dinliyor, sorularınıza cevaplar veriyordur. Aldatmaca yok, sevdiğiniz, sevildiğinizden eminsiniz. İç politika, dış politika, sanat konuları, bir bir geçilir. Sonra sıgara yakılır, duman renk katar konuşulanlara ve döneriz çırağa: «Sami şuradan iki çay söyle bize!» deriz. Öğlen yemeğinizi belli bir saatta yiyemezsiniz, ille müşterilerin biraz aralanmasını, dükkanın tenhalaşmasını bekleyeceksiniz...

ÜÇ KIŞIYDILER. Manga tertibinde yürüyerek gelmişlerdi kahveye. Yüzleri asık, baskına çıkmışlara benzeyen bir acayip halleri vardı. Ocağa yakın bir masa seçtiler kendilerine, kimseleri umursamadan, biçim dökerek duvara arka verdi biri, öylece oturdular. Sağa sola selam, bir anlık gülüş hak getire, tekmil kahve halkını silercesine yukardan süzüşleri dikkatimi çekmişti. Birisini gözüm bir yerlerden ısırır gibi, öbürlerini eminim ki hiç tanımıyordum, peki ama kimdi, kimlerdi bu adamlar?

Ben bir karar baktım onların masasına elimde olmayarak, bir hayli gözlerimi masalarından ayırmadım. Garip bir şüphenin ağına giriyordum farkında olmayarak. Sonra öteki masalardan da usulünce yeni gelenleri süzenler olduğunu anladım. Bir ara da kahve ocağına çevirdim başımı. Murat işindeydi, gücündeydi. Öyle anlaşılıyordu ki ama, yeni gelenler onun da rahatını kaçırmışlardı. Yapacaklarının sırasını şaşırdığı belliydi. Yüzünün birden sararması masalar arasında dolaşan Şeref'e de tesir etmiş, bu oldukça neşeli çocuğun keyfini kaçırmıştı. Peki, nerelerden gelmişlerdi bu davetsiz misafirler ve kimlerdi bu adamlar?

Gerçi zaman zaman kahvenin müşterileri değişir, eskiler gider, bakarsınız yerine yenileri gelirdi. Ama belli bir takım vardı ki onları hep tanırdık. Hemen hemen her gün yüz yüzeydik çünkü. Çayı açık

mı içerler, yoksa demli mi, kahveyi az şekerli okkalı mı içerler, yoksa şekerli efendi işi mi söylerler, bunları anlamak için uzun boylu düşünmeye lüzum var mıydı? Kimler kağıt oynarlar? Kimler şakır şakır şakırdatırlar tavlaları, kimler domino taşlarını kaydırırlar mermer masalarda? Bunları hep bilirdik, peki ama, kimdi bu adamlar?

Herkes kahvede kendi yerini doldurur, kendi sandalyesine oturur, doğru. Herkes kendi kesesine güvenir, kendi verir kendi içtigi çayın parasını bu da güzel. Şu var ki ama, yenice gelenler, hele ki daha evvel bu kahvede hiç görünmemişlerse, ister istemez dikkatleri üstlerine çekerler, hiç kimse bundan kaçınamazdı. Sıradan adamlar için bu söylediklerimiz. Bir de kahvede yenice boy gösterenler, şu üçler gibi havalı kimseler olurlarsa, o zaman durum büsbütün değişik olurdu. Evet onlar hiç de daha evvel gördüklerimize benzemiyorlardı. Bunu ilk bakışta anlamıştık, etraflarına tükürecekmiş gibi yukardan ve küçümseyerek bakmaları gözlerden kaçacak bir şey miydi?

Ben bir karar elimde olmayarak bakmıştım onların masasına. Ikisinin yüzünü yandan görüyordum. Birisi ise tam karşımdaydı ve gözüm bir yerlerden ısırıyordu. ama nereden? Gri renk spor bir ceket giymiş, beyaz temiz gömleğinin yakası açık. Otuz dört, otuz beş yaşlarında olmalı. Canlı, kızıla çalan bir yüzü var, evlerinde fıldır fıldır dönen gözleri hiç de iyi haber vermiyordu. Peki kimdi bu adam ve yanındakiler kimlerdi? Neydi Murat'ın telaşı ve Şeref'in ayaklarının birbirine dolaşmasının sebepleri nelerdi?

Yak sıgara, söndür sıgara, mavi bir duman bürümüştü kahvenin havasını ve yapma bir sisin gerisindeki tedirgin yüzleri görebiliyorduk. Bir takımı şu anda kahvede neler olabileceğinin farkında olmayarak kendi havalarında, bazıları da kurt görmüş koyun sürüsü gibi karışmış telaş içindeydiler... Şeref suratını asmış, heyecanını belli etmeyerek masalardan gelen istekleri karşılamaya çalışıyordu. Sanki o, merakımı

giderebilirmiş gibi Sadettin'e döndüm, karşımızda oturan hırslı üçlüyü göstererek:

«Kim bunlar yahu?» dedim. «Benim rahatım kaçmaya başladı Sadettin. Kötü bir şeylerden şüphelenir oldum elimde olmayarak.»

Sadettin omuz silkti, dudaklarını bükerek:

«Bilmem ki,» dedi. «Mademki tanıdığımız kimseler değil, o halde telaşın niye? Ne alıp veremiyeceğimiz olabilir onlarla?»

Yanımızdaki masada Süslü Kemal oturmaktaydı. Kulak kabarttı konuşmalarımıza. Elindeki gazeteyi önüne bıraktı, bana doğru eğildi:

«Şu yeni gelenleri mi merak ettiniz Selman?» diye usulca sordu: «Tam karşımıza düşen Kondrabatçı Ihsan, ötekiler de fedaileri, işte devletin polisine posta koyan adamlar.»

Işler daha da bir karışıyordu Kemal'den öğrendiklerimizle, sordum:

«Eee sonra, ne olacak yani?»

Acı acı güldü Kemal, açıkladı:

«Burada bir işleri olsa gerek Selman,» dedi. «Şeref'i hesaba çekecekler bana kalırsa. Boşa adım atmaz bu adamlar. Kasımpatı meselesini hatırlarsın? Şeref'le Ihsan'ın karısı atışmışlardı, çirkin laflar geçtiydi aralarında.»

Benim de kafamda bir ışık yandı söndü, bir var ki inanmak istemiyordum:

«Iyi ama Kemal,» dedim. «Neden kalabalık bir kahveyi seçsinler böyle bir karşılaşma için? Pekâlâ bir köşe başını tutabilirler ve Şeref'in yolunu kesebilirlerdi?»

Kemal sigarasını söndürdü önündeki tablada. Sağını solunu şöyle bir gözden geçirdi. O bizden daha çok şeyler biliyormuş havasındaydı. Sesinin ayarını bozmadan:

«Yok be anam, yok,» dedi. «Yarısı reklamdır bu işin. Kalabalıkta deşecekler ki bu işi, kılıçlarının her

zaman için kesebileceğini buradakilere ispatlayabilsinler.»

«Anlıyorum, anlıyorum,» dedim. «Bir kasımpatı ve iki acı söz için değer mi?»

Sadettin devamlı susuyor, düşünüyor, Kemal devam ediyordu:

«Adamına göre değişir Selman bu dalgalar. Kimi boş verir, yapılan hakareti sineye çeker, geçer gider...»

«Kimi de habbeyi kubbe mi yapar?»

«Nasıl da bildin bunlar fili karınca ederler, pireyi de deve, yani nasıl işlerine gelirse.»

Durduk. Yeniden gazetesini gözden geçirmeye koyuldu Süslü Kemal. O ara karşımdaki masaya bir göz attım. Sıgara tüttürüyor yeni gelenler çaylarını yudumluyorlardı. Gerçekten de iyi manalar vermiyordu yüzleri arkadaşımız haklıydı. Sadettin'e döndüm:

«Bu akşam anlıyacağız,» dedim, «Şeref'in tarif ettiği yol çıkar mı, yoksa çıkmaz mı?»

O silkindi dalgınlığından:

«Anlayamadım,» dedi.

Sordum hemen:

«Şeref'le konuşmadınız mı bugün, gece toplantı yok mu?»

«Ha evet, sen onu mu hatırlatmak istemiştin?»

«Tabiî, hem hepsi o kadar mı?»

«Başka bir bilgim yok Selman, Şeref bir ara kulağıma eğildi sen gelmeden, bütün bildiğim bu.»

«Biz sabahleyin uzun boylu konuştuk,» dedim. «Bana sorarsan bundan sonra bir toplantı daha yapamayız.»

«Bu haber nereden çıkıyor Selman?»

«Şerefle konuştuk dedim ya, çok bezgin, ümitsiz gördüm bu sabah onu.»

«Ne gibi?»

«Ne gibi, ne gibi... Şeref istiyordu ki, ilk toplantıda tutturduğumuz sayının dışında yeni yeni elemanlar gelsin, katılsınlar bu işe. Ama baktı ki ilk sa-

yıyı tutturmak bile hayli güç, o zaman tepesi attı çocuğun.»

«Bu iyi bir haber değil Selman?»

«Kim dedi iyi diye. Şeref durdu durdu, bu işi yalnız da yürütebileceğinden bahsetmeye başladı. Böyle bir şeyi ağzından ilk defa işitiyordum.»

«Ne kadar ateşliydi önceleri değil mi?»

«Evet, ama şimdi bir dönüş hazırlığında olduğunu sezer gibi oldum, buna kapı hazırlar gibiydi.»

«Mümkün, zaten ben sana bir şey söyleyeyim mi Selman, biz bu işe başlarken pusulasız denize açılan saf kaptanlar gibi, içine girdiğimiz adamların arşınını, okkasını pek düşünmedik. Kimdir mesela bu kahveci Murat'ın oğlu Şeref?»

Konuşmanın böyle bir doğrultuya yönelmesi biraz şaşırtır gibi oldu beni, dedim ki:

«Ne lüzum var böyle bir soru açmaya Sadettin? Biz bilmiyor muyuz Şeref'in kim olduğunu? İşte gözümüzün önünde dal gibi dolaşıp duruyor.»

«İyi dinle ve anlamaya çalış benim ne demek istediğimi Selman! Neden gösteriyorsun onu bana, boy resmini yapmak niyetinde değilim ki. Ben şunu demek istiyorum, solculuğu nerelerden geliyor bu adamın?»

Hemen hemen ilk defa belli bir konuda tamamen ayrı ayrı şeyler düşünüyorduk. Ben şöylece yerimi belirttim:

«Yo, böyle bir sorunun mantığına ben inanamam Sadettin. Çünkü, bizim için de aynı şey sorulabilir, peki biz nereden geliyoruz ve bizim solculuğumuz nereden geliyor?»

«Bizim nereden geldiğimiz belli Selman.»

«Biraz daha insaflı olamaz mıyız? Ya bizim için de karşı taraf aynı şeyleri söylerse? Benim sana anlattığım tamamen ayrı bir şey. Ben Şeref maymun iştahlı demek istiyorum. Ya da, bize söylemekten çekindiği bir engelle karşılaştı.»

Sadettin bir an durdu. Şeref üstüne aramızda

çıkan bu görüş ayrılığını bakalım nasıl yorumlayacaktı. Bekliyordum. İşte tam bu sırada biz kendi havamıza dalmış, bizim dışımızdaki her şeyleri unutmuşken kahvenin havası yaman bir narayla sarsılmıştı. Otura otura kulaklarımızın alıştığı sesleri bastıran bir meydan okumayla karşı karşıyaydık şimdi. İçimizde kıpırdayan şüphe uyanmış, bizi en hızlı tarafından yeni durumla ilgilenmeye çağırıyordu. İster istemez gözlerimizi hırslı adamların oturduğu masaya dikmiştik.

Gerçekten de yanılmış olmuyorduk dikkatlerimizi orada toplamakla. Bir saattir bela kazanı için için kaynamış, sonunda kondrabatçı bayrağı açmış, görülen şuydu ki sitim kapağı çatlatmış böylece, Şeref ayakta kondrabatçı oturuyor, yumruğunu masaya vuruyor, meydan okuyan bir tutumla ona soruyordu:

«Ulan sen hangi orospunun çocuğusun!»

Kahvede hava halat gibi gerilmiş, kimse ne olduğunu, ne yapacağını bilmemekte, bela zil çalıyor, kan kuşlarını çağırıyor, şakaya alınacak bir durum olmadığını herkes anlamış, hava kan kokuyor, birinci hedef Şeref, ikincisi muhakkak ki babası Murat'tı. Ama Murat soğukkanlılığını kaybetmiyor, oğluna ocaktan işaretler veriyordu: 'Bu herife katiyyen uyma!' gibilerden. Kondrabatçı Ihsan yeniden gürlüyor ve Şeref'e soruyordu:

«Ulan sen hangi orospunun çocuğusun! Çünkü bir aile çocuğu yapmaz senin yaptığını!»

Şeref bir sınıra kadar dayanıyor ve sonra ileri gelip kuru gürültüye pabuç bırakmayacağını anlatmak istiyordu adama, ne var ki gene de nezaketten ayrılmıyordu:

«Ihsan Bey kendine gel. Seninle aşık atmak isteyenler de bulunur bela yarışında. Kendine gel burası serseri kahvesi değil. Benimle paylaşacak bir kozun varsa, bu kadar insanı tedirgin etmenin manası yok. Kalabalığın içinde olmaz bu. Çık dışarı. Herkes dostunu düşmanını tanısın.»

Şeref böyle katı ve kararlı konuşunca kondrabatçı yerinden fırlamak istiyor, iki yanından asılan arkadaşları meydan vermiyorlardı. O zaman kahve tavanını inim inim inleten bir sesle yeniden haykırıyordu.

«Ulan sen hangi orospunun çocuğusun? Soruyorum sana hangi orospunun çocuğusun? Şeref ha, Şeref? Hay senin şerefine sıçayım. Sen orospu çocuğu olmasan sokaktan geçen namuslu bir kadına takılır mısın? Çiçek koparmış ha? Ben olsam senin kafanı koparırdım. Evli bir kadına öyle bir laf söylenir mi ulan?»

Şeref en çok bağıranın bu çatışmayı kazanamıyacağını anlamak akıllılığını gösteriyor ve cevap vermekte ağırdan alıyor. O ara Murat ocakta bir tepsi güzel çay donatıyor. Eliyle getirip kondrabatçı Ihsan'ın masasına koyuyor. Böylece yumuşar gibi oluyor hava biraz ve Ihsan Bey'e diyor ki:

«Ihsan Bey, biz o işte Şeref'in suçlu olduğunu sizden evvel söyledik. O da hatasını anladı. Eski bir merhabamız var rica ediyorum bu işin üzerine daha fazla sürmeyin. Çok üzgün olduğunuzu da anlıyorum.»

Murat ocaktan çıkıp elinde çay tepsisiyle de olsa onların masasına ilerleyince, oğlunu körü körüne arkalayacak ve durumu büsbütün azdıracak zannedilmişti. Halbuki o, yumuşak bir konuşma yapmış tehlikeyi bir an için bile olsa uzaklara itmişti. Akıllıca girmişti meseleye bir de, çok sevdiği oğlunu cepheden korumaya da geçebilirdi. Işte o zaman taraf tuttuğu anlaşılır ve ateşin nereiere sıçrayacağı belli olmazdı. Kırçıl saçları darmadağın, yüzü sapsarı, gençliğinde hayli tehlikeli siyasî hareketlere karışmış olan bu adam, gerçekten de kondrabatçı Ihsanın onurunu okşamış yapılan hatayı onarmak istediğini en içten bir tavırla belli etmişti.

Durum böyle birdenbire iyiye doğru bir gelişme gösterince kondrabatçı da rahatlar gibi olmuştu. Fe-

daileri belli ki tetikte duruyorlardı ve nerelere kadar gitmek niyetinde olduklarını bilmediğimiz için biz de tedirgindik. Birdenbire öyle bir hava yaratmışlardı ki saldırıcılar, hemen hemen herkes masasına mıhlanıp kalmıştı. Kondrabatçı kurmayını sotalı bir masaya yerleştirmekle, burada sonu ölümle bitebilecek bir kanlı kavganın olabileceğine herkesi inandırmıştı. Demek ki, kahvede oturanlardan herhangi birinin yerinden fırlayarak, sandalyesini kaldırıp «Heeeyt!» deyivermesiyle gerginlik yatıştırılamazdı.

O ara Badik Ismail çıkıvermez mi aradan? Meğer o da ilerdeki masadan alevin parlayışını izlemekteymiş. Ağır bir yük kalktı sanki göğsümüzden onun gün görmüş temkinli yüzünü ve manalar çizen mavi erkek gözlerini görünce. Evet inanıyorduk ki, böylesine çapraşık durumlarda elbette bizden bin misli fazla kavrayış gösterir ve muhakkak ki en doğru yolu çizerdi. Süzdü şöyle bir bizi. Sonra karşımızdaki sandalyeye ilişti. Dikkatlerimizi bir noktaya toplamıştı şimdi. Sus pus olarak, kulak kesilip onu dinlemeliydik:

«Çocuklar!» dedi yavaşça. «Her an kanlı bir olay olabilir burada. Gözlerinizi dört açın. Soğukkanlı olun. Tahrike kapılmayın!»

«Evet,» dedik. «Anlaşılıyor.»

«Çok hesaplı olacağız. Akılla çözmeye çalışacağız bu işi ve o adamın üstüne gitmeye gelmez. bir çuva inciri bok ederiz böyle davranırsak. Belli ki onlar kararlı gelmişler, hesapsız bir hareket yaparsak ekmeklerine yağ sürmüş olur, bembeyaz kasımpatı çiçeğini kızıla boyarız sonra.»

Sorduk kimselere çaktırmadan:

«Iyi ama abi? Bir şeyler yapmamız gerekmez mi? Kollarımız bağlı mı bekleyeceğiz hep?»

Güldü kurnazca:

«Kim demiş onu?» diye sordu. «Yumuşak bir yol deniyeceğiz önce. Oldu oldu, olmadı gerisini kavgayı kızıştıranlar düşünsünler, harp alanına döner burası sonra.»

Durdu:

«Ben şimdi kolundan tutup alacağım onların karşısından Şeref'i» dedi. «Siz de alıp götüreceksiniz buradan. Zaten akşam oluyor bir daha da kahveye getirmezsiniz.»

Böyle dedi ve kalktı Şeref'e doğru yürüdü Badik Ismail. Herkes ona bakıyor ne yapacağını merak ediyordu. Hattâ bir ara kondrabatçının gözleri bile takılmıştı bu eski kulağı kesike. Tuttu kolundan Şeref'i Badik ve yüksek sesle söylenmeye başladı:

«Be oğlum!» dedi. «Iyi çocuksun, hoş çocuksun, işgalde Ingiliz kurşunlarına boş verip bu vatana hizmet eden bir adamın oğlusun. Ama, bazan kızıyorsun, ağzından çıkanları kulakların duymuyor. Madem o hanıma elinde olmayarak, çiçeklerini sevdiğin için yakışıksız sözler söyledin. Madem istemeyerek ağzından kaçtı be oğlum, gidersin, dersin ki. 'Ihsan abi böyle böyle, hatamız budur bizim. Eh o da kıyar mı senin gibi körpe bir delikanlıya? Namı Istanbul'u çalkamış kondrabatçı böyle şeylerle uğraşır mı?»

Yüzüne piyaz, ikaz, uyarma, biraz durulmuş görünüyordu kondrabatçı. Dikine gitmemekle yaman bir yatıştırma taktiği uygulamıştı Badik Ismail. Sonra biz kalktık ayağa, Sadettin, Süslü Kemal, ben, Şeref'ın kollarına girdik. Rengi sapsarı kesilmiş, hırsını alamamış, tir tir titriyordu şimdi. Kahvenin dışına yöneldik kulağına yatıştırıcı sözler söyleyerek. Arkamızdan bağırıyordu kondrabatçı Ihsan:

«Bu iş daha bitmedi, ben adamı sıçtığı yere kadar kovalarım, yılanı gelir ininde bulurum, hadi bakalım!»

Boğazkesen'den yukarı yürüyorduk Şeref'le beraber. Bize göre bu bir başarıydı. Adım adım beladan uzaklaşıyorduk. Cihangir yokuşuna sapmadan ilerdeki kahveye girdik. Şükür ki tenhaydı içersi. Geçtik bir masaya sıralandık. Demli dört çay söyledik garsona. Şeref yatışmamıştı ama, genç ve heybetli göğsü körük gibi kalkıp iniyordu hâlâ.

«Boş ver Şeref. Burası Topane Boğazkesen, olur böyle şeyler, sen canını sıkma,» dedik.

Önüne baktı hep, yenir yutulur şeyler değildi kondrabatçının söyledikleri ve aşağıdan almak onun gururunu zedelemişti:

«Babam, ah babam,» dedi. «Ben babamı kırmak istemedim, yoksa böyle mi olacaktı bu iş? Sonra bir ticaretane orası. Oturan var, gelen geçen var. Yoksa o çeksin bıçağını, ben anam avradım olsun onu yumrukla mestederim.»

Duruyor. Hızla alıp veriyor nefesini, gene konuşuyordu:

«Ona dokunma yakar, buna dokunma kokar, büyüklerimiz, ah büyüklerimiz, hep bu numaralarla kesiyorlar bizim yolumuzu.»

Çaylarımız geldi. Şekerlerini atıp karıştırmaya başladık. Onu yatıştırmaya çalışıyorduk bir taraftan da:

«Biz dava adamları değil miyiz Şeref?» diyorduk. «Bizim işimiz böyle profesyonel serserilerle uğraşmak mıdır? Başka işlerimiz yok mu bizim. Ko kabadayılık kondrabatçı Ihsan'da kalsın, bizler kabadayılık peşinde miyiz?»

Gözleri yaşarmıştı Şeref'in, hırsını alamadığı için utanmasa ağlayacaktı. Kalktı çayını bitirmeden. Kahveye dönmek niyetinde miydi? Haydi bakalım bizde bir alazlanma. Sorduk hemen:

«Nereye Şeref?»

«Eve gideyim, biraz uzanayım,» dedi.

Hakikaten sağa dönüp yukarıya yollandı. Teşekkür etti gösterdiğimiz arkadaşlığa şöyle elini kaldırıp. Bir ara bakıştık:

«Hepinizi saat 9'da bekliyorum.» dedi. «Sözümüz sözdür. Biz hükümete posta koymak istiyoruz, bir profesyonel kaçakçının palavrasıyla yolumuzdan dönecek, toplantımızdan geri kalacak değiliz.»

Biz de aşağıya doğru yürüdük. Gidecek kahvede neler olduğunu görecektik. Sadettin gene susuyordu. Süslü Kemal:

«Vay ulan pezevenk vay!» dedi kondrabatçı Ihsan için. «Ortalığı ammada karıştırdı ha. Bir bela çıkar bugün dedim ama, gene de şansımız varmış ucuz atlattık?»

Biraz daha yürüdük:

«Evet,» dedim ben.

Sadettin gene susuyordu...

Neyse ki o aksiliğin üzerine bir yenisi eklenmedi. O geceki toplantıya katılmaya söz verenler saatında geldiler. Ufak bir değişiklik vardı kadroda yalnız. Süslü Kemal görünmemiş, tuhaftır birkaç saat önce bizimle beraber olduğu halde gelmeyeceğini de söylememişti. Onun yerini yeni bir arkadaş dolduruyordu: Topal Fikri. Böylece ilk toplantıda bulduğumuz sayıyı tutturmuş oluyorduk. Yalnız bu kadar koşup didinmesine rağmen Şeref'in katılma sayısını arttıramadığı dikkati çekiyordu. Şöyle bir inceden düşünürsek, onu eksikli saymak yerine, başarılı bulmakta karar kılabilirdik, ya ilk sayının altına düşse ne olacaktı. Arkadaşların şu anda ne gibi yeni fikirler getirdiklerini bilmemekle beraber, hiç olmazsa aynı çatının altında ikinci bir defa toplanmanın verdiği mutluluğu tadıyorduk.

Bana öyle geliyordu ki bir arkadaşın didinmeleriyle oluyordu bütün bu güzel işler. Yoksa yanılıyor muydum? Şeref'in başarısında başka birilerinin yardımları var mıydı? Kesinlikle bilmiyordum. Tek başına mı koşuyordu bu çocuk, şayet böyleyse, neden bir arkadaşın sırtında kalıyordu hem kişilerin çağrılması, hem de arttırılması için gösterilecek çabalar. Burası bence karanlıktı ve öğrenmek de istemiyordum.

Benim aklım hâlâ ay ışığında yaptığımız o gizli toplantıdaydı. Bir bendim o sarı gecede bir de o, yani iki kişiydik şoförü saymazsak. Ama, konuştuklarımızın belli bir ağırlığı ve çok ciddi bir havası

vardı. Aradan aylar geçmiş, ben o gecenin sihrinden kurtulamamıştım. Neydi bu benim içimi zaman zaman ümitle titreten gönlümü sevinçle dolduran? Düşünüyordum ara ara, nerede oturduğunu, ne işler yaptığını bilmediğim arkadaştan haberler bekliyordum. Beni terketmiş, silkip atmış olamazdı.

Aradan aylar geçmiş olmasına rağmen, evet ümidim kırılmış değildi. Öyle sıcak ve inandırıcı duygularla yüklüydüm ki, her an bir işaret alabilirdim. Ve bugün içinde didindiğim beni yürekten sarmayan, biraz da çocukça görünen uğraşlardan kurtulabilirdim. Her an yanlış bir adım atacağımız korkusu vardı içimde. Bu benim için de, dava için de zararlı olmaz mıydı? Şimdiye kadar tanıdığım insanlar benden biraz değişik fikirler ortaya atmakla beraber, işin acemisi olmak bakımından tıpatıp bana benziyorlardı.

Öyleyse hiç duraksamadan yaman bir çıkmazın içinde olduğumu ya da bile bile akıntıya kürek çektiğimi kendi kendime itiraf edebilirdim. Ben bambaşka bir şeyin peşindeydim o sarı geceden sonra. Yani bizim derme çatma fikirlerimizle kuracağımız bir teşkilat değildi benim aradığım, ben yılların yılı kurulmuş, ülkenin her köşesine kollarını salmış sözleri ayet gibi dinlenen insanların peşindeydim bir tarafımla. Böylesi daha bir çekiciydi, inandırıcıydı...

Daha evvel toplandığımız odada, ben, Sadettin, Şeref, Badik Ismail, Erzurumlu Hikmet, Karslı Murat, Dülger Hamza, Saatçı Basri, Soğuk demirci Harun, Topal Fikri divan ve sandalyelere dağılmıştık. Daha önce gördüğümüz gibi hızlı değildi arkadaşlar ya da bana öyle görünmüştü. Topal Fikri'ye gelince onun hakkında çok az bilgimiz vardı. Yeni yeni görünmeye başlamıştı Murat'ın kahvesinde. Demek bu toplantıya çağırabilecek kadar yakın bulmuştu onu Şeref kendisine.

Hiç de öyle olmasını istemediğimiz halde, gene düzensiz bir havada başlamıştı konuşmalar. Badik

Ismail kahvedeki meseleden söz açtı ilkin. Uzun uzun anlattı. Yangınlar bazan, suyla, bazan toprak atarak, bazan da ateşin karşısına ateş yakarak söndürülürdü. Niyet önemliydi alev dalgalarına yanaşırken. Hiç bir zaman böyle bir parlamaya körükle gidilmezdi mesela. Bir insanı öldürmeye karar vermek, biraz da bu kararı verenin kendi ölüm fermanını imzalaması manasına da gelebilirdi. Umulanın tam tersi bir sonuç da verebilirdi bazı kavgalar. Hele didişmeye konu teşkil edecek bir şey yoksa ve tahrik edilen mesele incir çekirdeğini doldurmuyorsa, kavgadan kaçmaktı en iyisi. Bir damla kan, bin damla gözyaşının akmasına sebep olabilirdi küçük hesaplar, tatlı hırslar peşinde koşulacak olursa.

«İşte biz bunun için, beyaz güvercinler uçurduk azgın kara kurtlara karşı,» dedi Badik Ismail. «Onlara daha fazla şımarma fırsatı vermedik. Bir daha da böyle maceralara atılmazlar umarım. Nitekim kuyruklarını apış aralarına alıp kahveden çıktılar, gittiler.»

Şeref yanımda pencereye sırtını vererek oturmuş, memnun bir yüzle dinlemişti Badik Ismail'i. Fakat zaman kaybetmeden esas meseleye gelmek niyetinde olduğu belliydi. Nitekim şöyle bir giriş yaptı arkadaşlardan izin isteyerek:

«Bugün gönül isterdi ki arkadaşlar, burada yirmi kişi toplanmış olalım. Ama yazık ki geçen seferki sayımızı ancak tutturabildik. Öyle anlaşılıyor ki arkadaşlar bu işe henüz lazım gelen önemi vermiyorlar. Ben bir ara ümidimi kaybeder gibi olmuştum, ama sonra bazı temaslarım yeniden canlandırdı beni. Kimseyi korkaklıkla suçlamıyorum. Kimseyi tembellikle suçlamıyorum. Bir var ki durum da meydanda. Geçen sefer buradan on kişi ayrıldık. Bugün yeni bir arkadaş gelmeseydi bir noksanla toplantıya başlayacaktık.»

O sustu. Fakat ilk anda kimse söz almakta istekli görünmüyordu. Herkesin durumu aydınlatacak

konuşmayı başka birisinden beklediği anlaşılıyordu Can sıkıcı bir tutukluk vardı daha doğrusu. Biz de dahil kimsenin bir gündem teklif ettiğimiz yoktu Öyleyse ne konuşacaktık. Böyle olunca gene geçen seferki karışıklığa düşecektik. O ara soğuk demirci Harun'un kımıldadığı görüldü. Öksürdü, bir bir süzdü hepimizi ve konuşmaya başladı:

«Ben geçen seferki toplantımızda fikirlerimi açıkça söyledim,» dedi. «Ama ondan sonra bu yolda bir çalışma görmedim. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen biz gele gele aynı noktaya geldik, tek başardığımız şey galiba yeniden bir araya gelebilmek oldu.»

Saatçı Basri atıldı:

«Ne yapmalıydık?»

Harun sakin cevapladı:

«Ne mi yapmalıydık? Dedik ki bu halka düşünmesini öğretmek lazım önce. Bunun için de şok mangaları...»

Badik Ismail dalış yaptı:

«Şok mangalarını kim idare edecek? Kimlerden kurulacak? Tahtadan adamlardan mı? Önce teşkilat lazım değil mi bu iş için?»

Karslı Murat davranıyordu lafa şimdi. O da Harun'a döndü:

«Sen de hep halkı düşündürmekten dem vurdun durdun. Bu halkın düşünmediğini nereden biliyorsun. Düşündüğünü yapabilecek bir medarın olacak, yoksa düşün düşün boktur işin.»

Dülger Hamza da iştahlandı:

«Şok mangaları masraflı bir iş. Ayrıca polisin de dikkatini çeker. Bir iş yapamaz yani. En iyisi biz duvarlara beyanname asalım. Halkı aydınlatacak fikirleri o kağıtlara yazabiliriz. Baştır yarılan, tabandır patlayan, ey işçi köylü, ey halk uyan!»

Badik yeniden söz aldı:

«Bu Hamza arkadaşımız da hep uyan uyan yazmamızı istiyor kağıtlara. Bak bunun insanları aydın-

latmak manasına geldiğini belirtmek de şarttır. Yoksa bizim çalışanlara gece uykularını haram edeceğimizi pekâlâ yayabilirler hasımlarımız bu beyannameleri göstererek. O zaman ne yaparız?»

Badik Ismail kesince bu sefer Sadettin aldı sözü:

«Gene karmakarışık konuşmalar başladı arkadaşlar. Bu bizi geçen seferki yere götürür. Konuşacağımız iki saatın yarım saatı geçti bile. Neler yapacağımızı değil, onu hangi teşkilatla yapacağımızı konuşmamız lazım değil mi önce? Demek evvela araba, sonra arabacı, daha sonra da nereye gideceğimiz. Biz hep nereye gideceğimizi konuşuyoruz, hani araba, beygir, arabacı?»

«Sadettin arkadaşın söylediklerine bir mim koyalım,» dedi saatçı Basri. «Hangi limanlara uğrayacağımızın hesabındayız hâlâ. Bunu ciddi ciddi de konuşuyoruz. Hani gemi?»

Dileyen dilediği anda söz alıyor ve aklına geleni söylüyordu. Hakikaten bu noktada bile bir plansızlık vardı. Eee böyle olunca da dümensiz sandal gibi çalkalanır dururdu konuşmalar ve hiç bir zaman belli bir karara, belli bir kıyıya varmazdı. O ara Şeref yeniden davrandı bir şey hatırlatmak istiyordu anladığım kadarıyla:

«Bir de yeni gelen arkadaşımızın fikrini sorsak,» dedi. «Akıl akıldan üstündür, niçin biz çıkmazdayız mesela? Adam var, toplanacak yer var, burada toplananların niyetleri iyi, yoksa neden zamanlarını harcasınlar burada? Ama, bir hareket yaratamıyoruz.»

Topal Fikri kımıldadı yerinde, uzunca boylu çelimsiz bir gençti bu. İri açık renk gözleri vardı:

«Yenice katıldığım toplantıda bana da söz hakkı verdiğiniz için hepinizi saygıyla selamlarım,» dedi. «Bilmem sizleri düşündüren düğümü ben çözebilecek miyim? Şu anda ikinci toplantınızı yapıyor olmanıza rağmen, henüz bir teşkilat haline gelip, halkı uyaracak hareketlere başlıyamamışsınız. Bunun için üzgün

müsünüz? Ben diyorum ki hiç üzülmeyin, iyi ki karar alamamış, iyi ki harekete geçememişsiniz.»

Topal talebe durakladı. Herkes birbirine baktı. Hiç umulmayan bir şey çıkmıştı şimdi ortaya. Şeref atıldı sordu hemen:

«Neden neden?»

«Neden mi?» diyerek karşı bir soruyla devam etti topal talebe: «Bu işin temelinde büyük bir yanlış var da ondan. Siz harekete geçer geçmez, içinden çıkılmaz bir tuzağa da adımınızı atmış olacaktınız. Bir iki küçük başarı daha da büyük hatalara itecekti sizi, bu böyle devam edecekti ta ki buradaki arkadaşlar sert kayalara kafalarını çarpsınlar...»

Harun bir boşluğunu yakaladığı kanısındaydı besbelli sözünü kesti topal talebenin:

«Iyi be kardeşim, madem tehlike var bu işde, madem biz bir salaklık yapıp burada toplanmışız, öyleyse sen ne arıyorsun aramızda, neden bile bile başını derde sokuyorsun?»

Topal talebe hiç bozulmadan dinledi onu ve durumunu açıkladı:

«Evet çok doğru bir soru,» dedi. «Ama, ben sözümü bitirmedim ki daha. Bana bunu soran arkadaş biraz sabretseydi, aramızda anlaşamayacak bir şey olmadığını görecekti. Hasmın kuvvetini tartmadan, değil siyasî bir hareket yapmak, cepleri doldurup çocuklar gibi, taş muharebesine bile gidilmez. Kim veriyor bize böyle rahat rahat bir evde oturup teşkilatlanma hakkını?»

Dülger Hamza girdi araya bu sefer:

«Eğilelim kardeşim öyleyse ve başımızı çiğnesinler!»

Gülümsedi topal talebe, dülgeri cevaplarken de kendinden emindi:

«Kim söyledi,» dedi, «boyun eğelim diye, bunu da nereden çıkardınız. Teşkilatı kurmak değil zor olan, bu günkü şartlarda onu korumasını bilmektir. Biz gideceğimiz bir yerden, icabında nasıl dönece-

ğimizi, nereden döneceğimizi de önceden bileceğiz. Yoksa hasmın ağına düşmekten başka bir şeye yaramaz yapacaklarımız.»

Badik Ismail'in konuşmaları dikkatle izlediği belliydi:

«Ağa düşmemenin yollarını da sen anlat be oğlum.»

«Evet önce bu nokta üzerinde durmak lazım. Ben yakında şimdi size ismini vermemin uygun olmayacağı bir lisenin son sınıfından koğuldum. Iki arkadaşımı da tevkif ettiler.»

Buraya gelince durdu biraz. Herkes birbirine baktı. Evet **tevkif** sözü ilk defa geçiyordu aramızda. Arkadaşlar bayram yerine gider gibi bu işin üstüne gitmenin kolay olmayacağını anlamış olmalılar.

«Bir gün sınıfta ders dışı birkaç arkadaş toplanmışız burdaki gibi,» diye devam etti topal talebe, «memleketin halini konuşuyoruz, sanki böyle bir hakkımız varmış gibi. Bastılar bizi orada ve muzır işler yaptığımız gerekçesiyle günlerce müdüriyetlerde süründürdüler.»

«Evet bu dedikleri doğrudur genç arkadaşın,» diyerek Badik Ismail yeniden aldı sözü. «Renkleri kendilerine benziyor olmasına rağmen Karabekir'in, Feti Bey'in partilerini ne yaptılar? Peki ama oğlum bir çıkış yolu yok mu?»

Topal iyimser bir tavırdaydı şimdi. Rahat rahat açıkladı:

«Var çıkış yolu neden olmasın? Bir çıkış yolu bulunamıyacaksa buraya gelmemize ne lüzum vardı? Pekâlâ kahvede oturuyorduk. Benim anlatmak istediğim başka bir şey. Eğer biz sınıfta toplanmasaydık, başımızda böylece en ucuzundan belaya girmezdi. Dolaşsaydık mesela, gezerek konuşsaydık. Üç kişiden fazla sayının dikkati çekebileceğini göz önüne alsaydık. Yani demek isterim ki, böyle bir topluluğun mekanı olamaz!»

Topal konuştukça ağırlığını hemen hemen her-

kese kabul ettirmişti. Onu dinleyenlerin yüzlerinden anlaşılan buydu...

Tam işte o zaman, evet o zaman ki saat 10'u çoktan geçmişti, kapının zili üç defa acı acı çalındı. Süslü Kemal'in gelmeyeceğini Badik Ismail'den öğrenmiştik. Öyleyse kim oluyordu bu. Allah bilir ya benim içim «cızz» etti bir. Şeref ayaklandı. Ben kolundan tuttum:

«Şu pencereyi açsan hafifçe, aşağıya inmesen Şeref.»

Dediğimi yaptı. Herkes heyecan çizgisine kaymak üzere. Sapsarı bir yüzle bize döndü. Iyi bir haber olmadığını hep anlamıştık:

«Kond...ra...bat...çı!» dedi kekeleyerek. «Vay puşt vay! iki arkadaşıyla kapıda duruyor.»

Hepimiz ayaklanmıştık hemen. Heyecan cereyan gibi geçiyordu kişiden kişiye. Zili yeniden çaldı. Badik Ismail iki adım ileri geldi:

«Ben arkadaşları alıp usulca arka bahçe kapısından uzaklaştırayım. Sen kapıya in Şeref biz uzaklaşınca. Selman seninle birlikte kalsın. Ama, gözünü seveyim bilek denemesine girme. Bu toplantıyı ona bir haber veren var!»

Arkadaşlar teker teker sessizliğe önem vererek arka bahçeye yönelirlerken, Şeref pencereyi yeniden açtı ve aşağıya seslendi:

«Bir dakka geliyorum.»

Odadan çıktık merdivene yöneldik, evin taşlığına ıniyoruz. Bakalım nasıl bir tehlikeyle karşı karşıyayız? Ve savuşturabilecek miyiz kolaylıkla? şöyle bir kere şansımızı deneyeceğiz. Sonra şu anda kendi hakkımızda bir hüküm verecek durumda da değiliz. Kondrabatçı Ihsan'ın ne karar verdiği ya da vereceğiydi önemli olan. Şeref'in kızkardeşi, annesi bu gece evde yok, bu bir şans bizim için. Bir bakıma göre de talihsizlik, zira adam bizi takır takır vursa tek şahidimiz olmayacak. Kalbim küt küt vuruyordu. Kapıyı açmadan son bir defa daha uyardım Şeref'i:

«Kavgaya tutuşmak en son işimiz olsun Şeref, bu işin nerelere kadar sıçrayacağı pek belli olmaz.»

«Biliyorum Selman, futbol oyunu değil bu, aferin peşinde de değiliz. Tabii önce mantığımızı kullanacağız.»

«Aşağıdan alalım Şeref, durum bizim aleyhimizde şu anda.»

«Farkındayım Selman, sen merak etme.»

Uzandı kapıyı açtı. Çıktık, sokak lambasının altındayız şimdi. Karşımızda kondrabatçı ve fedaileri. Elleri ceplerinde. Suratları asık. Davet etmediğimiz için «Buyurun» demedik. Ziyaretlerinin sebebini açıklamak onlara düşüyordu:

«Çekilin kapıdan, biz de yukarıya çıkacağız!» dedi Ihsan.

Tok ve kararlı bir sesle karşılık verdi Şeref:

«Olmaz! Sen bizim neyimiz oluyorsun, ne saçma bir istek bu!»

Ihsan sesini yükselterek dayatıyordu:

«Aç diyorum sana, bizi karakoldan polis almaya ıcbar etme!»

Ben atıldım bu sefer:

«Iyi ama bizden ne istiyorsunuz? Ayrıca ne işimiz var polisle?»

Nereye varmak istediğini pek anlayamamıştık, ama kararlıydı:

«Birtakım siyasî dalgalar dönüyormuş burada, fesat hareketlerini boğmak her vatandaşın vazifesidir.»

Güzel bir çıkış yaptı o zaman Şeref:

«Peki öyleyse teklifinizi kabul ediyorum,» dedi. «Bir şartla, hemen gidin polis getirin.»

Kondrabatçı bir an düşündü ve geriledi:

«Ama ben orospu çocuğu değilim.»

Şeref fırsatı kaçırmadı:

«Polis çağırma tehdidini yapan sensin!»

Ihsan başka bir dala atladı:

«Neden kaçtın kahveden? Insan diktiği kazığın yanında durur?»

«Kaçtım Ihsan Bey, çünkü ben o işte haksızdım. Neden anlamıyorsunuz bunu? Hata müdafa edilmez. Günlerce kolladım. Bir daha hanımınızı göremedim. Görsem, ablam yerinde olan o muhterem kadının elini öpecek, özür dileyecektim.»

Baktım Şeref sözünü bitirince müthiş bir tokat yemiş gibi sarsıldı kondrabatçı Ihsan. O an anladım ki bu adam kırılan onurunun peşindeydi. Şöyle bir gözden geçirdi bizi. Sonra yanındakilere döndü:

«Haydi siz gidin,» dedi.

Boğazkesen tarafına doğru yürüdü adamlar. Uzayan gölgelerine baktık bir süre, topukları kaldırımları döğüyordu gecenin sessizliğinde. Daha bir anlayışlıydı şimdi Ihsan'ın yüzü. Hattâ Şeref'e biraz fazla yüklenmenin kendisinde pişmanlık yarattığını da söyleyebilirdik. Öyle bir hava gelişivermişti ki aramızda, biraz evvel önüne dikildiğimiz adamı, nerdeyse yukarıya buyur edecektik.

Duygulu bir sesle soruyordu kondrabatçı:

«Gerçekten karımı görsen özür dileyecek miydin Şeref, bu sözüne inanırsam yanılmış olmaz mıyım?»

Şeref olanca içtenliğini koydu ortaya:

«Yanılmış olmazsın, zaten incir çekirdeğini doldurmayacak bir şeyden çıkmıştı tartışma, ben değil bir kasımpatı için insan kalbi kıracak kadar anlayışsız, çiçek merakı olan bir kadına saksısıyla beraber verecek kadar saygılı bir gencim. Ama o gün neden öyle oldu? Şu anda onu ben de kestirebilecek bir durumda değilim.»

Tekmil saldırı silahlarını kaybetmiş görünüyordu kondrabatçı Şeref'in son sözlerini dinleyince ve diyordu ki söze davranıp:

«Şimdi işler kökten değişiyor, beni dinleyin öyleyse çocuklar.»

Şeref saygılı bir sesle yol veriyordu ona:

«Buyur Ihsan Bey!»

«Ben izime bastırmadım kimseyi aklım erdiği günden beri.»

«Evet,» dedi Şeref. «O hususları biraz biz de biliyoruz.»

«Tavuğumu kişeleyen olmadı, bana çıkıp posta koyan olmadı.»

«Biliyoruz.»

«Senin tarafından karım hakarete uğratılınca bir an tekmil cinler başıma üşüştüler, ama sonra soğukkanlılığımı kazandım gene.»

«Evet ağır bir durumdur hatamızı kabul ediyoruz, bilhassa senin gibi bir kimseye karşı.»

«Sonra bu işin peşine düştüm. Sağı solu yokladım. Ne kadar güçlü olursam olayım ne kadar haklı olursam olayım, hangi sebeple olursa olsun ben karımın ismini dillerde gezdirmek istemem. Senin kimliğini araştırırken acayip bir durumla karşılaştım.»

Şeref sordu hemen:

«Ne gibi?»

«Siyasî bir fesat şebekesinin başı olduğunu ve evinde toplantılar düzenlediğini ve hattâ bu gece birkaç polisle gelirsem elim boş dönmeyeceğimi söylüyorlardı.»

«Masal uydurmakta Tophane Boğazkesen dünya birinciliğine yükselmiş desenize, şaşılacak şey!»

«Sana ilk sorum hangi orospunun çocuğusun, demek olmuştu. Başkalarına gerine gerine bu soruyu sorabilenin, kendisinin de orospu çocuğu olmaması lazımdır. Onun için karakola değil, peşinden evine geldim sana olan hüsnümü bir sonuca bağlamak istedim. Hakikaten mert bir çocukmuşsun, o babanın evladı olduğuna inandım. İnsanlar hata yaparlar, bunun için üzülme, sanki biz peygamber miyiz?»

Şeref'in sesi kırık ve içtendi ona minnetini bildirirken:

«Sağol Ihsan Bey.»

Bir laf da ben kattım araya:

«Yukarı buyurmaz mısınız, sıcak birer çay içerdik.»

«Sağ olun, hayli geç kaldım eve, başka bir zaman.»

Sonra beni gösterdi Şeref'e:

«Kim bu delikanlı?»

«Kız kardeşimin sözlüsü,» dedi Şeref. «Nasipse yakında nişanlarını yapacağız.»

Bir an durdu kondrabatçı. Önüne baktı düşündü. Sonra Şeref'e döndü.

«Mert konuştun sizlere bir öğüdüm var öyleyse ayrılmadan,» dedi. «Neden senin siyasî bir fesat şebekesinin başı olduğunu söylüyorlar? Bunun sebebini bulup meydana çıkarmalısın? Yangın bacayı sardıktan sonra ola ki önlenemez. Taa ipe kadar dayanan bir yoldur bu!» Elini uzattı: «Haydi hoşça kalın.»

Elini sıktık bir ağızdan:

«Güle güle Ihsan Bey!» dedik.

O da arkadaşlarının gittiği tarafa yürüdü. Dayı dayı bir adım atışı vardı bir süre durduk baktık peşinden. Ben sonra Şeref'e döndüm:

«Arkadaş!» dedim. «Galiba ne yaptığımızı yalnız biz bilmiyoruz. Siyasî hasımlarımız ve çevre her şeyleri biliyor, ne salaklıktır bu?»

Durum cidden kritikti, durdu düşündü cevap veremedi Şeref...

SAÇAKTAN kopar, damdan düşer gibi:

«Sen birkaç gündür,» dedi Sami, «birkaç gündür bir başka adam oluverdin Selman abi.»

Dudağımı büktüm, bakıverdim şöyle bir:

«Amma da yaptın!»

«Aynaya bir göz at hele, soluverdin birden.»

Güldüm onu sevgiyle süzerek:

«Daha daha...»

Kendini zorladı önemli şeyler söylemek için:

«Okumaz oldun. Oturup düşündün boş saatlarında uzun uzun. Dükkana yabancı bir müşteri geldi mi şöyle ürkekçe süzmeye durdun.»

«Hele hele, çocuktan al haberi demişler ya, sen çocuk da sayılmazsın Sami, beni adım adım takip etmiş haritamı çıkarmışsın?»

«Ben köy çocuğuyum ama kalfa, bakma sen, atmaca gibi gözlerim vardır, hiç kaçırmam yani bazı şeyleri.»

«Madem hastalığımızı bildin ilacımızı da söyle öyleyse?»

«Ne bileyim kalfa, bir gün Sadettin Bey, bir gün Şeref, bir gün Badik İsmail konuşursunuz hababam. Gözlerinizden ateş çıkar, yüzleriniz taş, masalara yumrukla vurursunuz. Bu seni üzüyor sinirlerini yoruyor tabiî.»

«Bak bak bak, neler söylüyorsun sen Sami?»

«Öyle ya Selman Abi, biraz da kanı kaynaşık yüzü güleç, şakası bol adamlarla konuş.»

«Kim, kimler bunlar?»

«Kimler mi? Bak, bir bir sayayım ben sana: Köpekçi Hayri, Piç Raşit, Kamarot Salim abi.»

«Yaşşa Sami, yalnız bir yerde haksızlık yapıyorsun, sen benim o saydığın dostları unuttuğumu mu sanıyorsun?»

Sustu Sami, ben durdum, düşündüm:

O gün günlerden neydi acaba? Cevabı acele bastırıp yanılmıyorsam cumaydı. Kafadan atmak olmaz, hele şöyle duvar takvimine bir göz atalım, evet cuma... Öğleden sonra Bandırma vapurunu bekleyelim öyleyse. Bandırma vapuruyla ne gelir? Ne var sanki bunu bilmeyecek, Salim abi gelir. Yalnız Salim abi mi gelir Bandırma vapuruyla? Bir de ne gelir? Neşe gelir, kahkaha gelirdi. O yalnız eski kamarotlardan değil, eski kurtlardandır da aynı zamanda: Abi be, deriz, yok senin gibi! Sessizce dinler, kurnazca güler, bazan da kısaca 'Zalim' deriz 'Salim' yerine, gene kıs kıs gülerek cevaplar bizi, keyfi yerindeyse en ağır şakalara bile aldırmaz...

Kurtlar nasıl dumanlı havayı severlerse avlarına çullanmak için kamarotlar da lodosu kollarlarmış. Bu böyle midir gerçekten, yoksa değil midir? Günahları boyunlarına. Bize anlatmaları böyledir. Evet, denize dayanamayanlar, o kâbuslu çalkantıyı korkarak beklerlerken, kamarotlar da havayı koklayarak, o cümbüşlü anın tezelden başlamasını arzular ve o feryatlı figanlı curcuna üstüne hesaplar kurarlarmış. Sotasına getirip onun bunun ötesini berisini aşırmak mı? Yok canım, olur mu böyle şey, hırsızlara rastlanmaz bizim vapurlarda!..

Ama ama, bir başka türlü hırsızlık olmaz mı? Olur, onu inkar etmeyelim. Gayretkeşlik edip, ateşi tülbentle örtmeyelim. Peki neymiş o başka türlü hır-

sızlık? Birden belki kafanızı toplayıp söyleyemezsiniz. Hem ne gereği var ümmeti muhammedi dakikalarca yormanın, şüpheler içinde bekletmenin? Biz veriverelim sorunun cevabını: «Gönül hırsızlığı.» Buna biraz daha kibar düşsün diye: «Gönül avcılığı» da derler. Öyleyse biz buna: «Namus hırsızlığı» diyerek kimselerin kafasını karıştırmayalım.

Bu kadar hesaplı bir giriş yaptıktan sonra iddia edebiliriz ki, vapurlarda gönül hırsızlığı olur, hem de çok olur. Trenlerdekinden daha bir şanslıdır vapurlarda gönül hırsızları. Vapurlarda daha bir geniştir her şey ve insanlar tabiatla kucak kucağadırlar. Bir meltem ağırdan ağırdan söyler şarkılarını, geceleri doyulmaz mehtaplar olur.

Bir de hava patladı mı ama, amanallah Marmara'da lodosa can dayanmaz. Fırtına ulumaya başlar ve cılız bir kavak ağacı gibi çatırdatarak sallar en muhkem vapurları. Yolcuların çoğunda bir panik havasıdır belirir. Bir oraya, bir buraya koşuşurlar. Yani: «Tekne kör kandil olur, yolcular allak bullak» Mehmet Akif'in dediği gibi. Lodos fermanı zalim tabiattan almıştır durmaz, ulur ulur enginlerde canavarlar gibi. Tüyler ürpertir ortalık kararmışsa. Anbean arttırıp hızını kudurtur Marmara'yı, dalgalar dalgaları döver, taa uzaklara savurup gider suları.

İşte böyle Lodos canavarlar gibi ulumaya başlayınca ne olurmuş bilir misiniz? Bin dallı bir bilmece bu, ha deyince kolay mıymış çözmesi. Böyle bir hava patladı mı Allah tekmil yolcuların yardımcısı olsun, bu elde bir. Ama, şunu da söylemeden geçemeyiz: Herkesler gözleri kocaman «Acap halimiz ne olacak?» derlerken, Salim abi bir can kurtaran gibi fırlarmış ortaya, o bir kamarottur alt tarafı, demeyin. Her horoz kendi çöplüğünde öter. İnsanların sular gibi çalkandığı bu hengamda, Salim abinin de yapacak bir şeyleri vardır elbet. Şaka değil on beş senedir gezmiş dolaşmış bu denizlerde, bir kere bile burnu kanamamış az şey mi?

Evet, Salim abi bir cankurtaran gibi atlarmış ortaya. Elindeki bir maymuncuk değilmiş gönül kilitlerini açan, elinde bir şişe limon kolonyası bulunurmuş, hiç üşenmez ayağına, bir onun, bir bunun derdine koşarmış. Kağıt gibi bembeyaz kızlar, lokum gibi dudaklar, ihtiyarlar, çocuklar, evli kadınlar. Kamaralara sarhoşlar gibi yığınanlar, uzanıp güvertede bayılanlar... İşte ortalık böyle bir halde iken Salim abi sabır öğütler, teselli dağıtır, güç verirmiş her isteyene...

Bakın işin bir de şu tarafına göz atalım: Salim abi de güzel adamdır hani. Sözün yeri gelmişken bunu da söylemiş olalım. Beyaz bir yüzü vardır, konuşkan, alt dudağı biçimlice sarkıktır biraz. Çok tatlıdır yani boyca görünüşü de, yüzü her zaman güler... Dişi yolcuları biraz fazlaca kollarmış, kaçırmazmış yani en alımlılarını gözden. Bunu her zaman açıkça söyler: Benim yapımda bir başkalık var, ben dayanamam, derdi, dalda portakal görsem hemen uzanırım, bir çift çekici göz takılsa gözlerime kendimi cennette sanırım... Bu kalın çizgilerle ve kendi eliyle pek güzel çizmiştir portresini Salim abi ve son olarak diyecek şu ki her şeyi açıkça söylemiştir.

Bir akşam beraberce içmiştik de, enine boyuna uzun uzun anlatmıştı. Ava giderken avlandık, demişti. Daha evvel anlattığımız o fırtınalı deniz yolculuklarının birinde tanımıştı Despina'yı Salim abi. Esmer, kara gözleri canlı, yaman bir şeydi bu Rum güzeli. Ama gelin görün ki onu da deniz tutuyordu, vapur yolculuğu olunca hiç şüphesiz bu Despine için çok kötü bir şey, Salim abi bakımından da çok güzel bir şey, hem de inanılmayacak kadar... İşin aslına bakılırsa, Despina'yı yere seremezdi en zalim fırtınalar, o kadarına dayanıyordu. Bu tarafıyla öğünse yeriydi. Şu var ki, bu da bir çizgiye kadar sürüyor, belli bir yerden sonra Despina da kendini tatlı bir sarhoşluktan koruyamıyordu.

O kadarı da yeterdi Salim abiye, Despina'nın

kendisini tatlı bir sarhoşluğa bırakması da yeterdi. Ufuklardan rüzgar ulumaya başlamış, köpüren dalgaları peşinde sürükleyip denizin yüzünde delice koşmaktadır. Güpgüzel Marmara allak bullak, sanki bir cehennem şimdi. Yolcuları tir tir titreten kara bir haberdir bu. Ama kamarotlar için beklenen en güzel müjde. Işte böyle durumları çok iyi değerlendiren Salim abi, kolladığı fırsatın doğduğuna inanmaktadır. Bir var ki sallapati davranması da uygun olmaz, aksi hal bir çuval inciri berbat edebilirdi.

Bu sebeple olacak, bir an durur ve düşünür Salim abi: «Ne yapsam, nasıl yapsam?» diye düşünür. Adımlarını atarken çok cesur bir davranış içinde olması gerekli, bu bir. Ondan sonra da etrafı iyice kollaması kendi yararınadır. Bir de kararlı gözlerini avından bir an saklayabilmek ve ellerinin titremesini belli etmemek, işte hiç çaktırmadan yapacakları bunlardı. Ondan ötesi selamet, zaten önemli işlerin başarılması içten o işe inanmak ve atılacak adımlarda cesur olmaya bağlıdır.

Ama, Salim abinin şimdiye kadar el attığı işleri başarması, Despina üstüne kurulan hesabın da doğru çıkacağına delil sayılabilir mi? Rüzgar uluyor, deniz köpürüyordu. Salim abi düşünmüştü: Ya kız olanca gücünü toplar ve karşı saldırıya geçerse! Ve en tiz sesiyle feryadı basarsa! Ne olurdu sonra Salim abinin hali? Gemideki durumu ne olurdu? Lodosun patlamasıyla her şeyin allak bullak olacağı doğruydu ama, koca geminin de dağbaşlarında kimsesiz geçip giden bir posta arabası olmadığı da doğruydu. Geminin kaptanı vardı, çarkçısı vardı, adama hesap sorarlardı...

Dalgalar en amansız saldırılarla geminin bordasını güm güm döğerlerken, tatlı bir sarhoşluk içindeydi kamarasında Despina. Yatağına uzanmış, tombul esmer kollarını iki yanına bırakıvermişti öylece. Bu kıyametten haberler veren korkunç uğultuda bile onun göz dolduran perişan bir güzelliği vardı. Kara

üzüm gözleri takılmış bir noktaya, çekici gerdanı açılmış, sağa sola saçılmış saçları, göğüsleri dimdik duruyordu. O bu haliyle bir bekleyiş içindeydi, ne beklediğini kendisi de bilmiyordu ama. Belki de bu tatsız havanın kalkmasını bekliyordu.

Kimdi, kimin nesiydi; Salim abi onun bu taraflarına hiç eğilmemişti. Kamara numarasını Salim abiye sormuş, vapur kalkarken valiziyle kamarasına süzülüvermişti. Salim abi ona yol göstermiş ve bu arada da soru soran güzel sesini şurup gibi içivermişti. Hele Despina'nın o iç yakan gözleri? Değme babayiğit bu gözlere kesilmeden bakamazdı. Yüreği burkulur, umutsuz bir acıyla ve anide gözlerini kaçırırdı. Bu yollarda çok pişmiş bir adam olmasına rağmen, Salim abi de kendisini bu göz kamaştıran ışıktan koruyamamıştı. «Ben olur olmaz havaya kapılmam,» diye öğerdi kendisini ama, bu sefer fena çarpılmıştı.

Rüzgar durmadan uluyor, dalgalar aralıksız geminin bordalarını döğüyorlardı. Garip bir canlı harmanı, insan sebili vardı vapurda. En dayanıklı kimseler bile kendilerini koyvermişlerdi. Ayılanlar, bayılanlar, oturup bir köşeye selamete çıkmak için dua edenler. Görülen manzara şuydu ki, bir karış olsun kara toprağa ulaşmak cümlenin emeliydi ve bir an evvel limana varış anını kolluyorlardı. Gemi adamları canlarını dişlerine takmışlar, bitip tükenmez bir gayret içindeydiler. Havadaysa hiç bir yumuşama yok, kaptan kazasız belasız kıyıya ulaşmayı kuruyor, Salim abi de Despina'yı düşünüyordu...

Bir de şöyle koymak lazımdı meseleyi, o kadar ince eleyip sık dokumakta da hesap yoktu bir bakıma, onun için hiç sağa sola sapmadan kestirme yürümeyi uygun bulmuştu Salim abi. En korkunç dalgalarda gemi şaha kalkıp ölümle boğuşurken, o usulca kapıyı açıp Despina'nın kamarasına süzülüvermişti. Kalbi durdu duracaktı bir an, gözlerine inansın mı? Despina uzanmış güpgüzeldi yatağında, dahası var, tatlı bir sarhoşluk içindeydi.

Deniz tutan bir kimsenin limon kolonyası döküp şakaklarını oğmak iyidir. Sonra biraz da avuç içine alıp burnuna çektirmek losyonu. Bir de göğüslere serpmek bol bol ve örselemeden oğuşturmak... Tastamam böyle yapmıştı Salim Abi, kamara kapısını da iyice kapatmıştı zaten içeriye girerken, uzanmış Rum dilberinin yanına, onu doya doya okşamış, bu kahrı çekilmez yolculukta bulunmaz bir arkadaş olmuştu.

Neydi o Tophaneli markasya amelesi Badik Ismail'in hiç ağzından düşürmediği şarkının adı. Haydı bir düşünüp bulalım bakalım. Söyler Allah söyler, sonra da gözlerini manalıca süzerdi: «Gel üzme beni ey Rum güzeli, Hazreti Isa'yı seversen.» Işte böyle bir şarkıydı Badik Ismail'in söylediği. Boyu kısa ama, yeşil ve tatlı gözleri kurnaz ve anasının gözüydü o markasya amelesi. Despina'ya gelince Hazreti Isa'yı sever miydi, bilinmez? Duyduğum doğru ise, bir var ki Salim abiyi üzmemişti...

O gün günlerden neydi acaba? Cevabı acele bastırıp da yanılmıyorsam cumaydı. Kafadan atmak olmaz, durun bakalım, hele şöyle bir düşünelim, evet cuma. Istanbul'daki lodos açıklarda daha da bir şiddetli miydi yoksa? Akşam oluyordu nerdeyse, Bandırma vapuru hâlâ gelmemişti. Meraklanmıştık olur ya, denizlerden böyle günlerde gemi yerine kara haberler de gelir. Acaba acaba, acaba? Neyse beklediğimiz kadar daha beklemedik, Bandırma vapuru karanlıkları yardı geldi. Ama, şu var ki umduğumuz kadar sevinemedik. Her zamanki neşesi uçmuştu yüzünden, Salim abiyi yorgun ve oldukça kırgın gördüm.

Yürüdük, yol yorgunluğunu alsın çayları Kürdün kahvede içtik. Salim Abi konuşmuyordu ama hayret değil mi, susuyor içten içe bir şeyler kuruyordu, neler olabilirdi bunlar acaba? Ben onu bu dalgınlığından uyarmak, konuşturmak istedim: «Senin Piç Raşit ev kirasını gene verememiş,» dedim. «Ev sahi-

bi gelip evde bastırınca, ölmemiş babasına yasin okuyarak atlatmış onu,» dedim. Daha buna benzer neler, ama gelin görün ki Salim abide cevap yoktu Susmuş, benim istediğim kıyılara sandal yanaştırmamıştı. O bir banka önemli meselenin hesaplarını yapmaktaydı kafasında.

Ölçüp biçip düşünüp benim anladığım buydu. Bir karar durduk öyle. Havadan sudan konuşmak istemediği belliydi. Bakışlarını benim üstümde topladı bir ara, kesik kesik anlatmaya girişti:

«İyi etmiş de gelmişsin,» dedi. «Eğer sen gelmeseydin, rıhtıma çıkar çıkmaz ilk işim seni aramak olacaktı Selman.»

«Yaşa sen Salim abi, kalb kalbe karşı, demek.»

«Öyle olmalı, gözlerini dört aç, kulağını yüreğime dayıyarak dinle beni. Bugün seninle çok önemli bir şey konuşacağız?»

Oldukça çetrefilli bir havanın içine giriyorduk, ben de meraklanmıştım:

«Peki konuşalım abi,» dedim. «Tabiî konuşacağız, hayır mı şer mi ortaya dökülecek olanlar.»

O durdu, şöyle bir teraziye aldı kendini:

«Şer mi, hayır mı anlatınca öğreneceksin, ama mutlaka aramızda kalacak bu! Birinin kulağına gitti mi rezil olduk demektir.»

Şüphelerinden kurtulmaya çağırdım onu sakin duruşumla:

«Bana güveniyorsan söyle abi,» dedim. «Bugüne kadar sana karşı bir falsomuz olmamıştır herhalde.»

Biraz biraz yatışır gibi oldu:

«Bu söyleyeceklerim şimdiye kadarki dalgalara benzemez ama?»

Tam bir güven havası içine ittim onu:

«Sen anlat.»

Beni kendince çok önemli saydığı bir sırra ortak etmek istediği belliydi. Bütün o sıkılmalar, bocalamalardan anladığım buydu:

«Bak oğlum,» dedi, «biz başımızdan büyük bir halt ettik, tuttuk bu Despina belasını sardık başımıza. Sanki başka yapacak bir işimiz yoktu. Şimdi herkes ev bark sahibi olarak biliyor beni. Ama, ben böyle dalgalardan hoşlanmam. Havai bir adamım ben, gezdiğim yerde değil pabucum, çulumdan bir parça bile kalmamalı.»

Şaşırmıştım, hiç ama hiç beklemediğim bir haberdi bu. Gene de toparlandım. Kısa yoldan bu zehirli haberin hızını kesmeye çalıştım:

«Ama Salim abi,» dedim, «bak iyi düşün de öyle konuş. Dümbüllü Ismail'in orta oyununda değiliz. Bayağı ince bir mesele bu. Hem de her şeylerden habersiz ufacık masum bir çocuk var ortada.»

İşin inceliğini kavrayamadığım kanısındaydı, çıkıştı adetâ:

«Iyi ya,» dedi, «biz de neden oturup da uzun uzun konuşmak istedik bu meseleyi? Besbelli ki ortada çocuk olduğu için. Yoksa, çocuk olmasaydı ben burda oturup çene mi patlatırdım? Çocuk olmasaydı çoktan basıp gitmiştim ben.»

Sordum hemen:

«iyice düşündün mü?»

Kararlıydı belli ki, soluklanmadan cevap verdi:

«Evet düşündüm, hem de iyi düşündüm. Çocuk olduğu için açtım sana bu meseleyi.»

Iş gittikçe sarpa sarıyordu:

«Vallahi Salim abi,» dedim, «neresinden bakılırsa bakılsın çirkin bir iş bu ve ben şimdiden rahatsız olmaya başladım, derin bir üzüntü aldı beni.»

O beni inandırmakta kararlıydı, kılı kıpırdamadan üsteledi:

«Tabiî ya hayat dalgaları bunlar, duyunca üzüleceksin. Kâtanede sandal sefası yapmıyoruz, hayat hikâyesi yapıyoruz. Ama, dinle bakalım lakırdının sonunu bir dinle! Paniğe kapılma hemen. Bu iş kolay bir iş olsaydı, sıyrılıp kendi başıma çıkardım

içinden. Senden destek aramamızın bir hikmeti olsa gerek, dinle de bunu anlamaya çalış işte.»

Onun tek başına olmayacak işler çevirmesini istemezdim, çaresiz önlemeye çalışacaktım, bunun için de söylenenleri dinlemem gerekliydi:

«Anlat tekmil dikkatim sende,» dedim.

Konuyu yeni baştan toparlamak istedi ve dedi ki:

«Bak kardeşim iyi dinle, ben bu kadınla zaman zaman konuştum, anlattım meseleyi: «Yapamam,» dedim. «Ben aile reisi olamam,» dedim. Olmadı allah meramımı anlatamadım.»

Yeri gelmişti ben de oturttum lafı:

«Ne var bunda şaşacak Salim abi,» dedim. «Despina yenge seni seviyor demek, neresini anlayamıyorsun bunun?»

Sesinin tonunu biraz düşürdü, kederli bir havaya girdi:

«Seviyor ya seviyor, hay sevemez olsaydı! Ne yapışkan şeymiş be, kırk türlü dümen koştum, bir biçimine getirip yakamdan atamadım. Para verelim, dedik. Çocuğu darülacezeye verelim, dedik. Biz ev bakamayız, alt tarafı bir kamarot parçasıyız, dedik, karıya olmadı Allah laf anlatamadık: 'Sen ayda bir defa gel istersen?» diyor. 'Yüzüme bkma, bir kuru ekmeğe de razıyım, ama çocuğunu babasız bırakma, sev onu okşa' diyor.»

Gözlerim yaşardı, ne söyleyeceğimi şaşırmıştım:

«Haklı ama Despina yenge Salim abi,» dedim «Karının iyisi de böyle olur herhalde, aşkolsun valla!»

Güldü. Meseleye daha da bir açıklık getirmek istiyordu şimdi:

«Sen de işi bir türlü anlamak istemiyorsun be oğlum. Karı iyi, biz buna bir şey demiyoruz ki? Karı iyi ama ben kötüyüm. Ne çare ki bu yollar için yaratılmamışım ben. İyi bak abine, ben maymun iştahlıyım oğlum.»

Anlaşılır şey değil, mesele gittikçe karışıyordu:

«Iyi iyi ama suça ceza verilir, suçsuzluğa değil, nasıl iş seninkisi? Benim kafam yatmaz böyle masallara.»

Beni imlaya getiremediği için üzüntülüydü:

«Canımızsın, dedik be oğlum sana, kardaşamızsın, dedik. Gel gözlerini seveyim anla şunu, beni daha fazla üzme, yorgunum zaten.»

Şimdi gerçek niyetinin ne olduğunu anlamak gerekiyordu, sordum:

«Eee, ne yapmayı düşünüyorsun, onu söyle.»

Baktı kurnaz ama kederli:

«Bütün umutlar sende,» dedi.

Tehlikeli bir zemine kayıyorduk anladığım kadarıyla:

«Evet?»

«Şimdi sen Despina'ya gideceksin!»

«Evet?»

«Bir yerini getirip ona, bende iş olmadığını söyleyeceksin!»

«Evet?»

«Sana bu adamdan hayır yok, kendine başka bir yol tuttur, diyeceksin.»

Mesele benim bakımımdan tam bir çıkmaza gelip saplanmıştı:

«Olmaz Salim abi,» dedim, «yapamam bunu. Beni zavallı bir genç annenin suçlayan bakışları altında ezdirme. Tükrük yağmuru altında kalırım ben sonra. Boşuna haksız bir uğraşma olur bu, hem iyi bir sonuç da alamayız.»

Salim abi biraz bocalar gibi oldu ben böyle konuşunca, kızdı, kızdığını da saklamadı:

«Ben bu işi seninle tartışmaya gelmedim,» dedi. «Tartışırsam kayıpta olduğumu, kaybedeceğimi ben de biliyorum.»

«Eee, ne olacak peki?»

«Ne mi olacak, sen bu dediklerimi yapacaksın. Yoksa basar giderim buradan yabancı bir şilebe at-

layarak, ne Despina görebilir bir daha yüzümü, ne de sen!»

Baktım ona karşı bir tutum takınmak cidden faydasızdı, ama bu işin bir yerde tatlıya bağlanabileceği umudu hâlâ yaşamaktaydı içimde.

«Peki Salim abi,» dedim, «ben gidip Despina'yla bu işi konuşacağım. Ama nasıl bir sonuç alabileceğimizi şimdiden söyleyemem, bunu da duy benden ve sonra boşu boşuna kızma bana.»

İş ciddiye binince o pişmanlığa benzeyen bir havanın içine girdi, belli etmek istememesine rağmen anlamıştım bunu. Yatır yere, hiç suçu olmayan iki insanın kanına gir sen; hem bunlardan biri kendi çocuğuydu, yok yok kolay bir şey değildi bu. Boynunu büktü, sesi kederli:

«Sen hele bir git bakalım,» dedi.

Sonra dirseklerini masaya dayadı. Ağır geliyordu sanki omuzlarına, başını avuçlarının içine aldı. Perişan saçları alnına dökülmüştü baktım. Yarıya kadar içtiğimiz çaylar masada soğumuştu; kalktım, Kürdün kahvesinden sağa sapıp Boğazkesen'e döndüm. Tophane'nin en kalabalık saatıydı, insanlar göğüs göğüse. Andon'un berber dükkanını, Arnavut Ahmet abinin Cihanyandı kıratanesini geçtim, Malatyalı kasabın köşesinden Karabaş'a döndüm. Oradan Kumbaracılar yokuşuna kadar uzanıp, korka korka Salim abinin kapısına yanaşacaktım. Öyle sanıyordum ki bu iş pek o kadar kolay olacağa benzemiyordu.

Ama bir kere yola koyulmuştuk. Dostların böyle sakat işlerini yapmak da düşüyormuş demek ki adama. Evet pek umutlu olmamakla beraber gidiyordum. Ben taraf olarak Salim abiyi tutmak durumundaydım, şu var ki zerre kadar hak vermiyordum ona içimden.

Şimdiden bir boşluk belirmişti vicdanımda, beynim çatlayacak gibi zonkluyordu. Vay Salim abi vay!

Ben vallah onu böyle bilmezdim. Nasıl da hiç kılı kıpırdamadan bir elini karısının, bir elini de öz çocuğunun gırtlağına uzatabiliyordu? Inanılır bir şey değil! Nasıl karşılayacaktı acap beni Despina? Ve ben ona Salim abiden duyduklarımı nasıl tekrarlayacaktım? Kadın şaşırıp bir hayret çığlığı atmayacak mıydı? Adam değil koskoca bir kadını, kümesinden tavuğunu kovmaya kalksa biraz düşünürdü. Ne oluyordu bu be kardeşim? Insan yeni bir kadın daha avlarım hesabıyla bu kadar adileşir miydi?

Bir taraftan da ama istemeyerek, belki de güzel bir iş yapıyordum. Belki de iyi bir şey olabilirdi Despina'nın ondan ayrılması. Çocuklu bir kadına böyle bir adamdan hayır gelir miydi? Ne diyordu Salim abi göğsünü gere gere: Ben maymun iştahlıyım oğlum, diyordu. Despina seviyordu Salim abiyi, evet yüreği yanardı; ama onunla oturunca çocuğu da büyüyecek, bu sefer iki kişinin birden yüreği yanacaktı. Hey hey, babaya bak be! Adam çocuğunu darülacezeye vermek istiyor, yok yok içinde insan duygusu olanlar böyle hesaplar kurmaz. Böyle saçma şeyler söylemez. Kendi eliyle kendi çocuğuna kıymaz...

Kapıyı korka korka çaldım ve durdum: «Keşke evde olmasa?» diye geçirdim içimden. Nerde o şans? Despina çok bekletmedi açtı kapıyı. Buyur etti dostlukla, yüzü gülüyordu gene, «Eyvah» dedim. Böyle içi dışı bir kadınla o kötü şeyleri nasıl konuşacaktım? Tezelden korku almıştı beni. Odaya girdim. Sedire iliştim. Baktım etrafıma. Her şey tertemizdi burada. Ufacık yemek masası, yerde kilimler, sakız gibi beyaz bir perde ve karşıda salıncak. Despina bu fakir kamarot evinde, ellerinin marifetiyle sıcacık bir cennet kurmuştu. Bir erkekle bir dişiyi ve bir yavruyu barındıran bir cennet.

Evet karşımda çocuğun salıncağı sallanıyordu ağır ağır. Yavrucak uyuyor mu, yoksa uyanık mıydı?

Bilmem. Bir var ki, ana sütü gibi mamalı kokularla yüklü saygı uyandıran bir havanın içindeydik. Ne dersek diyelim çocuklu kadının erişilmez bir yüceliği vardı ve büyüktüler hepimizden bir yerde. Bak küçücük masasını yemeklerle donatmış, kendisi için bunca fenalıklar düşünen bir adamı, melekler gibi iyi bir yüzle bekliyordu:

«Nasılsın Despina?» dedim. «Bize kızmıyorsun ya, seni sık sık gelip arayamıyoruz.»

Güldü:

«Biz halden anlarız Selman,» dedi. «Herkesin işi başından aşkın.»

Durdum. Başka ne söyleyecektim, laf olsun diye sordum:

«Salim abi gelmedi mi daha?»

Gene ışıdı yüzü ve safça cevapladı sorumu:

«Bugün günü, gelmesi lazım, ama gecikti nedense?»

Yüzüme baktı bir karar. İçinin sıcaklığı dışarı vuran bir ışık vardı gözlerinde. Yüreğim cızz etti bir, başımı önüme eğdim bir an. Sonra tekrar baktım yüzüne. O sürdürdü konuşmasını sakin:

«Ben de yemekleri hazırladım,» dedi. «Ekşili köfteyi çok sever Salim. Çocuğun kundağını da açtım, gelince baba oğul kucaklaşsınlar.»

Kalktım usulcacık yerimden. Beraberce ağır ağır salıncağa yanaştık. Baktım ki tosun oğlan mırıldanarak kendi dilince bir şeyler söylüyor ve ellerini oynatıyor, beni görünce güldü. Ama ben utandım gülemedim. Yoksa babasının çirkin niyetlerini biliyor muydu? Despina tercümanlık etti oğluna:

«Nedense bu çocuk,» dedi, «babasının geleceği saatlara yakın çok sevinçli oluyor. Ne bileyim, nasıl bir his var bu çocukta, dilinden anlamayız, ama Salim'in geleceğini biliyor diyeceğim.»

Kafam dönmüş dönmüş, bir şey bulamamıştım söyleyecek. Sadece önüme bakmış, evet demiştim. Ve sedire dönmüştük gene. Beni fazlaca rahatsız

eden bir şey vardı havada artık. Biraz havadan sudan konuştuk. Daha fazla kalamazdım orada. Çocuk salıncaktaydı, onu görmüyordum. Ama, Despina'nın saf saf bakan gözlerinden utanıyordum. Salim abinin zorla tatbikine koyulduğu plan buraya gelince bir anda altüst olmuştu. Özür dileyerek kalktım. Despina:

«Salim abin gelinceye kadar otursaydın,» dedi.

«Olsun, yarın nasıl olsa görüşeceğiz,» dedim.

Ayrıldım oradan. O biraz sonra kocasının da geleceği umuduyla kapadı arkamdan kapıyı. Daha yarım saat evvel hakkında neler konuşulduğunu bilmiyordu...

Salim abi beni Kürdün kahvede bekleme sabrını gösterememiş, kalkmış oradan gelmiş, Kumbaracılar yokuşunun başladığı yerde karşılaştık. Sokak lambasının ışığında bir süzdü beni:

«Ne var, ne oldu ulan!» dedi. «Susup susup da deli etme adamı, söyle şunu ne oldu?»

Durdum, gözlerimi bıçak gibi diktim gözlerine Bir an baktım sarsıldı Salim abi. Onunla dostluk kurduğumuzdan beri ilk defa böyle konuşmaya hazırlanıyordum. Tavrım pek hoş değildi yani. Dedim ki:

«Sözlerimi kamarot Salim abi gibi değil de, insan gibi dinleyecek misin?»

Başını eğdi. Şimdi artık yere bakıyordu. Sesindeki ağu da gitmiş.

«Söz Selman, dinleyeceğim!» dedi.

Ilk adım hiç de fena değildi. Cesaretim arttı:

«Sen Salim abi,» dedim, «hemen eve git! Dolaşma buralarda serseri gibi! Benden laf bu kadar!»

O başını kaldırdı baktı yüzüme şöyle bir. Yalnız ağzıyla değil gözleriyle de soruyordu:

«Despina nasıl karşıladı seni?»

«Iyi bir yüzle ve gene dostça.»

«Benim isteklerimi söyledin mi?»

«Hayır söylemedim.»
«Çocuk uyanık mıydı?»
«Evet uyanıktı.»
«Gene öyle gülüyor muydu?»
Durdum orada işte. Gırtlağıma kadar dolmuştum. Ateşler boşanacaktı sanki ağzımdan, öylece hırsla boşandım:
«Salim abi be!» dedim. «Git be evine! Böyle olmayacak dalgalara koşturup durma, yorma bizi. Çocuk gülüyor evet, onu ağlatma. Sonra senin de ananı ağlatırlar. Çocuğun yerine ben ağlayacağım burada durup da şimdi. Gelene geçene rezil olmayalım aklını başına al. Rica ediyorum çaresiz insanlar adına, sen git evine. Git Salim abi, ekşili köften soğumuş, çocuğunun o ışık saçan gözleri yollarda, gecikmene mana veremeyen karın mahzun, Salim abi akıllı adam işi değil bu yapmak istediğin. Namuslu adam işi değil!»
O lodos gibi kızmış köpürmüş, ama hiç can yakamadan uslu bir deniz gibi yatağına çekilmişti. Durdu bir:
«Haydi üzülme ulan,» dedi, «ben evime gideceğim, evet gideceğim. Yalnız biraz dolaş, sen de gel. Bozuk şeyler düşündüm bu akşam, beni yalnız bırakma gel. O çocuk bana kötü düşüncelerimden hesaplar sorar gülerek, kahrolurum, beni yalnız bırakma gel!»
Sanki kocaman bir dağ kalkmıştı sırtımdan, öyle bir rahatlamıştım ki. Yarım saat sonra onlarda buluşmak üzere ayrıldım oradan. Hey gidi Salim abi: «Şiirle uğraşacağına otur da başını kaşı, politikayla kafa yoracağına sırtında dikenli tel taşı,» diye takılırdı bana. Ben şiiri sevmesem onun derdine ortak olur muydum? Biraz politikadan anlamasam bu işlerin içinden çıkabilir miydim?..

AĞIR AĞIR kalktım yatağımdan, gözlerimi oğuşturdum, biber atılmış gibi yanan gözlerimi. Sonra elimi uzatıp duvara odanın lambasını yaktım. Gecenin 12'sinden beri sürüp giden sessizliği önce o bozdu:

«Saat kaç?» dedi.

Belki de benden evvel uyanmıştı, baktım:

«Beş,» dedim.

Zaten belli bir saatta yatmadığımızdan düzensiz olan uykularımız son günlerde daha da çığrından çıkma çabasındaydı. Gece, gündüz, hemen de her fırsatta o konuyu konuşuyorduk. Bir sonuca ulaşmak gayretimiz belki de boşunaydı. Neden? Olayların zenbereğini henüz biz kurmuyorduk da ondan. Akıntıya kapılıp gitmek, kaybolmak istemiyorsak, kayık değil, kayıkçı olmamız gerekti, bu da kolay mıydı bakalım? Tam derinliğine inemeden yeni yeni düşünmeye çalışıyorduk işlerin bu yönünü.

Geçtim oturdum yatağıma, o da kalkmış geriniyordu:

«Biliyor musun Selman,» dedi. «Biz, birileri tarafından gözetleniyoruz?»

Başımı salladım:

«Olayların akışı ne yazık ki senin bu görüşünü doğruluyor.»

Buluşu beğenilmiş memnundu şimdi o:

«Ama, buradan da şöyle bir soru çıkıyor ortaya, madem ki biliniyoruz, onlar tarafından tanınıyoruz,

neden gelip de ellerini yakamıza atmadılar, neden bizi toplantı halinde yakalamadılar?»

Haklıydı arkadaşım parmak bastığı noktada, derin derin düşünülecek bir meseleyle karşı karşıyaydık biz:

«Bu sorunun cevabı şöyle olmalı Sadettin,» dedim. «Şimdi kaç dalda kaç meyva olduğu hasımlarımız tarafından iyice biliniyor. O halde, onlar bugün saldırmamışlarsa, şu da var bizden korktukları çekindikleri için değildir, meyvaların olgunlaşmasını bekliyor olmalılar.»

Başını önüne eğdi, bir süre öylece düşündü Sadettin:

«Evet, en doğru yorum bu olsa gerek,» dedi, sonra bana dönüp sordu: «Kuvvetlerini de ortaya koydular, değil mi Selman? Bizler şok mangalarını nasıl kuracağız, diyerek laf gevelerken, onlar nasıl ağır tank gibi dayanıverdiler kapımıza. Çil yavruları gibi dağıldık sesimizi sedamızı çıkarmadan, işte gerçek şok böyle olur.»

Sustuk bir süre, sonra ben konuştum:

«Orası öyle de, bundan sonra nasıl davranmamız lazım bu konuda, en önemli nokta bu olmak gerek bana sorarsan?»

Doğruldu, saçlarını karıştırdı arkadaşım:

«Onu da konuşup bir karara bağlıyacağız elbet,» dedi. «Şimdi biz hasmın oyununu bozmuş, etrafımıza gerdiği çemberi yarmış değiliz. Tam aksi olmuş bunun, hasım bize pusu da kurmamış, bizi uyarmış sadece. Tabiî iyiliğimizi düşünerek değil, bu ileriye doğru çalışan mel'un bir hesap olsa gerek.»

Uzun uzun baktı bana ve ilave etti sesinin ayarını bozmayarak:

«Ha, bir de bundan sonra ne yapmamız, nasıl davranmamız lazım geldiğini soruyorsun, sen neler düşünüyorsun bu konuda?»

Benim sorduğum soruyu cevaplamadan aynen bana soruyordu dönüp, biraz durakladım ve sonra sıraladım neler yapmamız lazım geldiğini:

«Ben mi neler düşünüyorum?» dedim. «Bir kere kılı kırk yaran bir dikkatin içinde olmalıyız, bu bir... Hasmın lütfen bağışladığı havayı teneffüs ediyoruz şu anda ve inceden inceye düşünmekte fayda vardır derim durumumuzu, bu iki... İlerde neler olur şimdiden bilemem, ama bugün için toplantıya gittiğimiz arkadaşlarla velevki kendimizi nasıl koruyacağımız konusunda bile olsa katiyyen konuşmamalıyız, bu üç...»

Kalktı, giyinmeye başladı Sadettin. Bir taraftan da beni cevaplıyordu:

«Bir bir saydığın ve korunmamız için lazım olan şeylerde seninle tamamen hemfikirim Selman. Bugün Ayvansaray'a gidiyorum, bakalım benim iş durumu ne oldu. Beni soran olursa nereye gittiğimi bilmediğini söylersin. Herhalde bugünlerde yan yana görünmememizde fayda vardır.»

Beraberce çıktık evden. Ben Eminönü'ne yollandım, o da Ayvansaray'a doğru yürümeye başladı...

ŞEREFLERDE uğradığımız gece baskını ve oradan yüreklerimizde heyecan yaralarıyla ayrılışımız, gerçekten kolay unutulur bir şey değildi. Bu sebeple Sadettin korku değilse bile gözlerinde şüphe gölgelenmeleri taşıyarak gitmişti Ayvansaray'a. Benim içimde de kaygılara yol açmıştı onun sessiz düşünceli hali.

Beri taraftan o toplantılar belkide büyük bir kuruluşun temeline başlangıç olacaktı. Bir var ki geçen zaman içinde çok nazlı ve yavaş bir gelişme sağlayabildiğimizi de görmezden gelemezdik. Herkes gayreti kendi dışındaki kimselerden beklemiş, sonunda da işlerin ağırlığı Şeref'in omuzlarında kalmıştı. O koşacak, Ahmet'e Mehmet'e yalvaracak böylelikle beş on kişiyi bir araya getirebilecektik.

Vatandaşlar Halk Partisi hükümetlerinin yürüttüğü siyasî baskının soğuk nefesini teker teker enselerinde hissettiklerine göre, değil on kişinin bir araya gelerek toplantı yapması, üç kişinin bile içinde diktaya karşı baş kaldırma niyetini taşıması elbette yaşadığımız şartlarda öğünülecek bir şeydi. Ne var ki, bu böyledir diye davranışlarımızdaki çocukluk, acemilik, umursamazlık, hasmı hafife alma gibi hataları da görmezden gelemezdik.

Nitekim karşı güçler işi hiç de şakaya almadıklarını kondrabatçı Ihsan'ın onurunu kurtarmak bahanesiyle bize hissettirmişlerdi. Gelmiş, toplantı yap-

tığımız evin kapısına dayanmış, zile basmış, beklemiş, bize kaçma şansı tanımışlardı. Neden fırsatı değerlendirip enselerimize yapışmamışlardı peki? Bize acıdıkları için mi? Hayır. Suça derinlemesine batmamıştık henüz ve daha büyük bir av partisi peşindeydi belki de bu adamlar. En akla yakın yorumu buydu herhalde o kaçışın.

Demek biz pusuya yatacaktık ister istemez şimdi. Tam siper yapacak, kem gözlerden uzak olacaktık Hemen hemen hiç bir hareket yapmayacaktık geçici bir zaman için, üstümüzde toplanan şüpheleri dağıtmaya çalışacaktık... Evdeki pazarlık buydu, ama çarşıya çıkınca anlaşılacaktı elbet yeni değerlendirmelerini tutup tutmıyacağı. Nitekim, o gün dükkana adımımı atınca, hemen anlamıştım ki, bir çıkmazda duraklayan siyasî hareketlerimiz, benim bakımımdan hiç olmazsa, yeni bir doğrultuda kıpırdanma belirtileri gösteriyor.

Yaman bir sırla yüklü bir haber bekliyordu o gün dükkanda beni. Kapıdan içeriye adımımı attım, Sami hemen bir zarf tutuşturdu elime. Aldım, şöyle bir göz attım, pul yok, posta damgası yok, hattâ belli bir adresi gideceğini belirten iki satır da yazılmamış bu mektuba. Sadece: 'Selman Bey'e' kaydı vardı zarfın üstünde. Bunu okumuş, bir de çırağın yüzüne bakmıştım, bir şüphe ışığı devamlı yanıp sönüyordu çocuğun gözlerinde. Bir bana bir de caddeye bakıyordu.

Sordum telaşımı belli etmeden:

«Bu nedir Sami? Bu mektubu kimden aldın?»

O gözlerini dışardan ayırmıyor, eliyle işaret ederek:

«Bak bak kalfa,» diyordu, «aşağıya doğru gidiyor!»

Ben de döndüm o tarafa. Gözlerimle taradım Murat'ın oradan taa Kürdün kahveye kadar yaya kaldırımı. Bir gazeteci çocuk koşuyor, bağırıyor, çın çın öttürüyordu sesini: «Akşam, Cumhurlyet, Tan Tan

Tan!» Onun biraz gerisinde iki yetişkin kız lacivertler giymiş ellerinde çantaları belli ki mektebe gidiyorlar. Bunlardan başka, bir de uzun boylu, açık renk pardesülü, kızıl saçları dağınık bir adam iniyordu yayadan. Sami'ye sordum acele tarafından:

«Sen kimi gösteriyorsun bana, hem de niçin?»

Bir daha göz attım peşinden, adam arkasına bakmadan Kürdün kahveye varınca köşeyi dönmüştü. Benimle birlikte onu izleyen Sami'ye yeniden soruyordum:

«Evet Sami?»

«O kırmızı saçlı adamı gördün ya kalfa?»

«Gördüm n'olacak?»

«Sana bu mektubu o bıraktı Selman abi. Gelince vermemi söyledi. Hem mutlaka sana ulaşması gerekliymiş, sıkı sıkı tembihledi.»

Ziller çalmaya başlamıştı kulaklarımda, ama çocuğa belli etmek istemiyordum durumumu:

«Mektup elimde,» dedim, «demek istenilen işi yapmışsın, peki ne bu telaş?»

«Öyle deme kalfa, neden boşu boşuna ayaklarım birbirine dolaşsın benim? Adamın gözleri masmaviydi. Hem de memur, amir gibi bir şey. Korktum ne yalan söyleyeyim, dünyada neler oluyor?»

Yatıştırmaya çalıştım:

«Haydi Sami, sen boş ver böyle dalgalara, çiy yemedik ki karnımız ağrısın oğlum?»

Şaşkınlığı atlatamamıştı:

«Benim içim cız etti kalfam inan ki? Bana mektubu verdi peki, çekip gitse ya! Karşıya geçti, kaldırıma dikildi, dükkanı göz hapsine alıp. Sen gelinceye kadar da orada durdu. Sen geldin eline mektubu verdim, baktı kanaat getirdi, ondan sonra aşağıya yürümeye başladı.»

Bu kadardı hikâye, Sami sustu elime baktı. Besbelli bizi bu kadar yoran mektubu açmamı bekliyordu. Ben de böyle yapmayı düşünmüştüm, ama sonra aniden kararımı değiştirdim. Mektubun ağırlı-

ğına saygısızlık olurdu bu. Ya Sami'nin bilmemesi lazım gelen şeyler yazılıysa mektupta. O zaman kendi elimle başıma belayı sarmış olmaz mıydım: Hemen elimi cebime attım:

«Bize şurdan börek al, sigara al, çay söyle aslan,» dedim.

O bana yaranamamış, üzgün bir yüzle yollandı börekçiye, ben hemen zarfı açtım. Daktilo ile yazılmış kısacık bir mektuptu bu:

«Selman yoldaş, candan merhabalar. Yarın akşam aynı durakta, saat 8'de... Dikkat, oku ve hemen yırt bu mektubu... İmza: Sakkof...»

Okudum, ama yırtmadım bu mektubu, katlayıp pantalonumun arka cebine koydum. Sami böreklerimizi getirdi. Oturup sessizce atıştırmaya başladık. O yüzüme baktı. Börekte değil belli ki mektuptaydı aklı. Hiç de iyi haberler bulamamıştı besbelli yüzümde: «Kalfa o mektup neyin nesiydi?» demedi. Bir sigara yaktım sonra, ağırdan işimize koyulduk...

Şimdi soruların kafamda fink attığı yeni bir gün başlıyordu haydi bakalım. Hem çalışacak, hem de kafamda sıralanan düğümleri çözmeye uğraşacaktım. Ne oluyordu, bu sabah sabah gelen, gayet usta bir hesapla bana ulaştırılan mektup hangi gelişmelere gebeydi. Ben aylardan beri hasretini çektiğim dönemeci dönüyor muydum? Öyleyse sevinmeli değil miydim? Neydi öyleyse bu içimdeki, biraz da korkuyla karışık heyecan? İşler nihayet benim istediğim doğrultuda bir akışa geçmemişler miydi? Evet biraz aksamalar olmuş, biraz değil bir hayli hem de, ama sonunda istediğim yol önümde açılmamış mıydı? Ama, mevsimler boyu beklemiştim, olsun, allı pullu bir gelin değildi ki yoluna bakılan, bunlar kavga arkadaşlarıydılar.

Onlar, akşam olup da güneş batınca gerçek kimlikleriyle çıkıyorlardı meydana. Buluşuyorlar, konuşuyorlar, fabrikadan fabrikaya, atölyeden atölyeye,

ıstasyondan istasyona ışık taşıyorlardı. İşçiler esnaflar onların yorulmaz gayretleriyle nurlanıyorlar, yeni bir geleceğe güvenle hazırlanıyorlardı. Köprüden geçerlerken guruplar halinde saat onda, onlar ayak seslerinin çekildiği kırlarda, onlar insanları seyrekleşen bir istasyonda. Ne bileyim guruplar halinde çalışan bir gölgeler ordusu bu belki de? Düşünüyorum, hep yürüyüş halinde mi bunlar? Belki de öyledir, evet. Neler söylemişti o topal talobo? Bu davalarda çalışanların, belli bir mekanı yoktur, demişti. Allah allah, insan bütünüyle kavramakta güçlük çekiyor ne yaman bir durum bu? Ateş gibi yakıcı, buz gibi dondurucu!

Düşünüyorum, hangi aklımla çıkacağım ben bu işlerin içinden? Bir elimde zehir, bir elimde bal var. Bir adımım iyiliğe, bir adımım kötülüğe. Tehlike de var mı? Var ya? Hem de kınından çekilmiş, kaç kişilerin canını yakmış kanlı bir bıçak gibi, yıldır yıldır yanıyor karanlıklarda. Aç kurt gözleri gibi parlayan hain bir ışıktır bu, daima yeni yeni kurbanların peşindedir. Tehlikeden, yani bu kurttan kaçmak mı iyi, yoksa savaşıp bu canavarı yoketmek mi iyi? Hangisi bizim için en uygunu acaba? Kaçarsan, evet yaşıyorsun, ama o canavar da yaşıyor ve sen yaşadıkça onun uluyuşunu kulaklarında, buz gibi nefesini ensende duyuyorsun. Peki yaşamak mı diyeceğiz bunun adına? Tehlikenin, yani o canavarın üstüne gitmek galiba en iyisi, gitmek ve bir can bahasına da olsa onunla hesaplaşmak.

Hayatımın belki de en ciddi adımını atmak üzereydim. Yalnız heyecan, sevinç, ürperti değil, şaşılacak bir durumla da karşı karşıyaydım aynı zamanda. Tophane Boğazkesen'de giriştiğimiz ve fiyaskoyla sonuçlanan ikinci toplantıdan sonra önümde yeni yolların açılması, bir yanıyla da düşündürücüydü. Tuhaf tuhaf şeyler gelip düşüyordu aklıma. Işık taşıyan ve halkı uyandıran gölgeler, bizim başarısız son toplantımızı da biliyorlar mıydı yoksa? Böyle

şeyler de düşünmüyor değildim, gelip sıkıştığımız son noktada.

Biraz ekmek parası, biraz siyaset, günümüzü gün edip gidiyorduk işte. Usturalarımın bazan yorulmuş olup müşterilerimin yüzünü ısırdığını kabul etsem bile, makasıma kimsenin bir şey demeye hakkı yoktur. Sol elimle saçları avuçlar, sağ elimle daldırırım makası. Koyun kırpar gibi keserim alimallah. Önce bir büyür müşterinin gözleri, sonra tarağı vurunca ama, tarağı vurunca rahatlar ve bakar ki ben işimin erbabıyım.

Bir düzüye gelmiyorlardı, müşterilerin sınıfları değişik oluyordu bizde. Bazan bir boyacı, bazan da bir ressamı tıraş ediyorduk. Tıpkı hamamlardaki gibi, insanlar berber dükkanlarında kimliklerinden soyunurlardı. Bir liman amelesinin, yüksek rütbeli bir askeri doktorla yan yana oturduğunu görmüşüzdür mesela. Mebuslar da gelirler miydi bu arada? İşte bilmem nerenin milletvekili Hasan Basri Bey koltuğumda oturmaktaydı. Albaylıktan emekliydi kendi ifadesine göre. Bahşişi bol, emeğin hakkını verir, ben onu tıraş ederken olanca ustalığımı döküyordum. Beyaz saçları biçimlice taranmış kalkardı her zaman koltuktan, tabii geçkin yaşını gözden kaybetmek bizim elimizde değildi.

Şakacı konuşkan bir adamdı da, ben mebusum, diye kendini kasıntıya almazdı. Bugün biraz düşünür ve az konuşur olmam dikkatini çekmiş olmalı soruyordu:

«Selman Bey, yeni gömleğim için güle güle eskitin demediniz ama, somurtkan insanlardan korkarım ben.»

Peştamalı gevşetip ensesindeki saçları yumuşak fırçayla süpürürken gömleğine de el attım, baktım kumaşına:

«Cidden güzelmiş, Basri Bey,» dedim.

Güldü, rahatladı:

«Tabiî güzel olacak,» dedi. «Ben ona otuz lira verdim.»

Üç liraya kıyıp bir gömlek aldınız mı, 'Hangi mağazanın malı,' diye hayranlıkla sorardı görenler. Bunun için biraz da şaşırarak karşılık verdim ona:

«Bu parayla en âlâsından bir takım elbise diktirilebilir Basri Bey. Bir gömlek için otuz lira, böyle bir hovardalığı rüyada bile aklımdan geçiremem ben.»

Durdum, bizi dikkatle dinleyen, yüz paralık Kürt böreğine talim eden Sami'nin de gözleri büyümüştü:

«Ama, siz burjuvasınız,» diye ekledim. «Tabiî bir gömleğe eliniz titremeden otuz lira verebilirsiniz.»

O anda çok garip bir şey oldu. Etine iğne batırılmış gibi rahatı kaçtı Basri Bey'in. Yüzündeki gülümseme siliniverdi. Yüzümü aynada süzmekle yetinmedi, yenice görüyormuş gibi dönüp dikkatle baktı bana. Sesi biraz sertleşmiş:

«Siz komünist misiniz?» dedi.

Sustum ben bir karar ve soruyu cevaplamadım, ama o üsteliyordu:

«Gerçekten anlamak isterdim bunu, siz komünist misiniz Selman Bey?»

«Adım Selman, Boğazkesen on üç numaralı berber Kemal'ın dükkanında kalfalık ederim. Küçüklerimi sever, büyüklerimi sayarım. Biz sizinle gömlek meselesi konuşmuyor muyduk?»

Bir an geriledi Basri Bey. Kuru gürültüye pabuç bırakmayacığımı anlatmak istemiştim ona son sözlerimle. Biraz daha sakin:

«iyi ama,» dedi, «bizde burjuva tabirini yalnız komünistler kullanmazlar mı? Ha Selman Bey, siz günlük hayatınızda, sıradan konuşmaların yapıldığı yerlerde bu tabire rastlıyor musunuz?»

Saçına son tarağı vurdum. Peştamalı çözüp koltuğu çektim:

«Sıhhatler olsun.» dedim.

Kalktı koltuktan. Sami saygıyla ceketini tutu-

yordu. Tıraş parasını ödedi. Sami'nin bahşişini de uzatmayı ihmal etmedi. Yalnız benimkini ilk defa unutuyordu. «Siz komünist misiniz?» sorusunu şu veya bu şekilde cevaplamamış olmam belki de saygısızlıktı. Buna üzülmüş kızmış olabilirdi. Adama burjuva demiş, üsteleyen soruları karşısında da ayağımı diremiş cevaptan kaçınmıştım. Ama, komünistlik o kadar ucuz bir ünvan mıydı bakalım? Tatsız bir suratla çıkıp gitmişti mebus bey. Ya cebimdeki Sakkof imzalı mektubu görseydi, bana garanti komünist damgasını basardı.

Bugün iş oldukça bereketli görünüyordu, Basri Bey gitti, şekerci Mıstafendi geldi. Onun tıraşı bitmeden tahsildar Hasan Efendi boy gösterdi. Usta da gelmiş çalışmaya başlamış, ellerimize hız vermiştik. Işimiz tıraş etmek bizim, kafalara, suratlara düzen vermek. Bazan severek, sevinerek, bazan da kızarak yapıyorduk bu işi. Sabunu kar gibi köpürterek, fırçayla yumuşatıyorduk en azgın sakalı. Sonra usturamız yağ gibi ses çıkarmadan kayıyordu suratta. Arınıp diken gibi sakallarından, yepyeni bir yüz çıkarken ortaya, öteki koltukta makas bülbüller gibi şakıyordu.

Soruyorduk: Sakala perdah ister miydiniz? Istemiyor musunuz? Isabet deriniz rahat eder. Krem pudra efendim? Istiyorsunuz? Krem yağsız mı olsun efendim? Başüstüne. Düz mü tarayalım efendim saçlarınızı, yoksa sağdan, soldan, ortadan ayıralım mı? Saçları daha fazla almayalım bize sorarsanız. Sonra yatırması biraz güç olur malumualiniz. Bir sigara da siz buyurmaz mısınız? Evet kulakların arkasını fazla boşaltmayalım. Havalarda naneleşti beyefendi. Evet evet. Gelen kıştır. Allah fakire fukaraya acısın. Evet evet. Mahalleler dolusu çaresiz insanlar var. Peki hükümet görmez mi bunları? Efendim hükümet ne yapsın ve hangi birine baksın.

Aynalar aynalar. Sağımızda, solumuzda, önümüzde aynalar. Aynalarda solan yüzlerimiz. Aynalar-

da yorulan gözlerimiz. Kendi yüzünüzle yüz yüzesiniz her anda. Kendi yüzü bıkkınlık yaratır bazan da insanda. Bir kıl fazla ya da bir kıl noksan olmayacak, sık dokuyup ince elersiniz, sırıtır sonra önünüzdeki pişmiş kelle. Elin adamını azdırmakta mana yok dikkatten sıyrılıp, istor istemez yapmacık ve tatlı bir tavır takınır, biraz da gülersiniz. Sonra dipsiz doruksuz konuşmalar: Efendim bu dükkan bizim değil sizin. Elbette gene bekleriz. Öğle yemeğine denk getirin bir gün, birlikte bir şeyler yiyelim...

Akşam olmuş, böylece gözlerimin ışığı azalmıştı. Başımdan aşağıya süzülmüş, tabanlarımda kızgın bir su gibi birikmişti yorgunluk ve ustamın: «Haydi sen git,» diyeceği anı adetâ iple çekmiştim. Tophane'den bir anda atmıştı beni Eminönü'ne tramvay. Balık pazarı, yemiş iskelesi Kantarcılar sıyırıp geçmiştim kalabalıkları. Bugün bende bir başkalık vardı. Pantalonumun arka cebinde Sakkof'un mektubu, bambaşka bir havaya salmıştı beni. Sanki emniyeti açık bir tabanca gibiydi o zarf orada. Nasıl da iyi olmuştu Sadettin'in Ayvansaray'a gidişi. Ben yapayalnız karar verecektim önemli bir konuda. Sarı gecede o arkadaşla buluştuğumuz zaman benimle bir şey konuşursa ondan kmselere bahsetmeyeceğime söz vermiştim, bu sözümü hatırlıyordum.

Ben eve gelip odama çıktığımda annemler çoktan yatmışlardı. Yatmasalar bile yanlarına uğramak niyetinde değildim. Odama kapanacak, o mektubu belki de yüz defa okuyacaktım. Böyle de yaptım ve satırlar artık ezberimdeydi:

«Selman yoldaş, candan merhabalar. Yarın akşam aynı durakta, saat 8'de... Dikkat! Oku ve hemen yırt bu mektubu... İmza: Sakkof...»

Evet, bıkmadan okudum. Sonra heceleri gözlerimde ateş böcekleri gibi çakan bu mektubu saygıyla

yırttım. Ama, satırlar ezberimdeydi artık. Daha ilk adımda büyük bir yanlış yaptığımın da farkındaydım. Okur okumaz yok etmem gerekiyordu Sakkof'un mesajını. Bu ihmalim şairliğime bağışlanmalıydı. Benden istenen, bu mektubun benden başka kimsenin eline geçmemesi miydi? İşte işin bu tarafını başarıyla uygulamıştık. Yalnız ben okumuştum o satırları.

Okudukça ama, satır satır duygulanmıştım. Demek, mustarip halkım beni göreve çağırıyordu. Cılızlığımı ileri sürmek, çelimsizliğimden söz açmak hakkım mıydı. Kocaman kocaman sözler etmiştim aklım erdiği günden beri, şimdi önüme çıkan kocaman meselelerden ürkmemeliydim, ürkmeyecektim. Defalarca söyleyip yeniden inandırdım kendimi, sonra kendi kendime konuşmaya başladım.

«Sakkof yoldaş merhabalar, sana saygılar sunarım.»

«Öyle bir anımda yetişti ki mesajın, ben yenice bir darbeden kurtulmuş ve başımı kara topraklara eğmiştim ve ne yapacağımı bilemiyordum. Şimdi ama, hemen eski gücümü kazandım ve ümitle kızaran ufuklara bakıyorum.»

«Sakkof yoldaş sen Rus musun? Bunu hiç çekinmeden söyleyebilirsin bana. Ben Çingeneler dahil bütün insanlara saygı duyarım. Bundan hiç şüphen olmasın.»

«Ülkenize adım atmadım. Öyleyken insanlarınız hakkında hayli şeyler biliyorum. Büyük yazarlarınız o yaman kalemleriyle tanıttılar bizlere sizi.»

«En geç yirmi yirmi iki saat sonra buluşacağız. Heyecanlıyım, şimdiden sizi kafamda canlandırmaya çalışıyorum.»

«Gorki'nin Makar Çudra'sına mı benziyorsunuz, atak, ağır ve belaları umursamaz... Yoksa Çelkaş'a mı? O da hırsızdı değil mi beni bağışlarsınız. Ya Kanavalof? Mavi gözlü dev bir adam değil mi? Ben çok sevmiştim onun hikâyesini ve defalarca okumuştum. O da sevgiye layıktır ama, saygıya layık mıdır

bilmem. Hep sarhoştu değil mi Kanavalof? Bunun için seni ona da benzetemem.»

«Sakkof yoldaş sen Rus musun? Isminden böyle bir sonuç çıkardım inceledim de. Tarihiniz hakkında çok az şeyler bilyorum. Ama bundan sonra en çok okuyacağım konu bu olacak herhalde. Yanılmıyorsam şöyle bir şeyler söylemiş geçmişteki Türk Rus kapışmaları hakkında Namık Kemal: Bilmem hangi padişahın evailinden, bilmem hangi padişahın evahirine kadar Rusya'yla yedi kere harbettik, mantığın karşısına şiir, tedbirin karşısına hile, silahın karşısına sopayla gittik, şu kadar mülkümüzden olduk, demiş. Bu sözlerde elbetteki Rusya lehine kaybettiğimiz toprakların acısı hasreti var.»

«Siz fütühat yapan çarları katlettiniz Sakkof yoldaş. Biz de padişahları koğduk, misakı millî sınırlarına çekildik. Şimdi ise aramızda yeni devirlerin yeni kıymetleri cari olacak. Biz milletlerin kardeşliğine gideceğiz sanırım, sınıfların kardeşliğinden yola çıkarak.»

«Sakkof yoldaş siz Rus musunuz? Ne kadar heyecanlıyım bilseniz sizi göreceğim için. Şöyle tipinizi arayıp bulmak, gözlerimde canlandırmak için hayalimi nasıl zorluyorum bir bilseniz. Bu ara Gogol'ün Taras Bulba'sı geliyor aklıma. Sarkık bıyıklı ve babacan. Ama sonra, bu da olmadı diyorum. Çünkü sen dükkana mektubu bırakmış uzaklaşırken, arkandan baktım, ince yapını ve kızıl saçlarını gördüm. 'Mavi gözlü bir adamdı,' dedi sonra çırağım Sami. Sanırım Taras Bulba bu tipte bir kahraman değildi. Gogol daha bir battal boyda çizmiş olacaktı onu.»

«Sakkof yoldaş sen Rus musun? Şimdi bir uykuya dalabilsem, ama başaramıyorum ki, yarın akşam seninle buluşacağım. Gönül bu şimdiden bulup çıkarmak istiyorum senin tipini. Şöyle karşıma alıp saygı içinde konuşmak istiyorum. Kuruyorum kuruyorum, şakaklarımda bir zonklama, imkanı yok aradığım tipi bulamıyorum.»

«Siz bari yardımcı olun bana. Ne saçma bir istek değil mi bu Sakkof yoldaş. Siz kim bilir şimdi nerelerdesiniz? Ama ben hayalimi zorlaya zorlaya bulur gibi oldum sizin tipinizi. Siz belki büyük halk kahramını Stenka Razin'e benziyorsunuz. Evet bu noktaya gelince sanki bir şimşek çakmıştı gözlerimde.»

«Volga büyük bir nehir değil mi Sakkof yoldaş. Yayılıp gelir bereketi topraklardan. İşte Volga'da seyreden bir nehir gemisi hatırlıyorum ben. Stenka Razin'in askerleri kocaman sesleriyle hazin bir şarkı söylüyorlardı. O ara kaptan kamarası açıldı. Upuzun boyuyla göründü Stenka Razin. Saçları kıpkızıl, bluzası tiril tirildi. Bağırdı ve kestirdi arkadaşlarının çağırdıkları türküyü.»

«Iyi hatırlıyorum Sakkof yoldaş askerlerini aşağılamak için yapmamıştı Stenka Razin bunu. Onları takip eden bir tehlike vardı. Nitekim çar kuvvetleri topa tutmaya başlamışlardı Stenka Razin'in nehir gemisini. Ne oldu o zaman biliyor musun Sakkof yoldaş? Stenka Razin'in sevgilisi öldü. Güneş batarken Volga'da kıpkızıl ve kocaman, Stenka Razin aldı sevgilisinin ölüsünü kucağına, nehirde akarken gurubun kızıllığı, baktı uzaklara Stenka Razin ve şöyle konuştu: Volga Volga, bana her şeymi sen verdin, benim her şeyimi gene sen aldın, dedi. Sakkof yoldaş seni ben Stenka Razin'e benzetiyorum.»

«Şimdi sen aramızdasın demek Sakkof yoldaş. İşte ben seni Stenka Razin'e benzettim ve Stenka Razin için bildiklerimi anlattım. Doğrularımı kabul et, yanlışlarımı düzelt. Insan yaşadıkça yeni yeni şeyler öğreniyor. Sen bildiklerini esirgeme bizden, yaşanır hale getirelim el birliği ederek şu dünyayı.»

Daha neler söyledim bunlara benzer hatırlamıyorum, bir ara biber gibi yanan gözlerim kapanmıştı...

ÇIPLAK bir sonbahar güneşi silmişti oda penceremin alaca karanlığını, gözlerimi oğuşturarak çiy bir aydınlıkta uyanmıştım. Güz mevsimi sonuna yaklaşmış, kışın ilk basamağına basmış, soğuk günlere adım atmış sayılırdık. Annem oda kapımı açtı usulca süzüldü içeriye. Bir bana bir de pencere önündeki boş divana baktı, biraz da şaşırmış:

«Sadettin yok mu?» dedi.

Tuhaf buldum soruyu:

«Nereden çıktı sabah sabah bu anne,» dedim. «Görüyorsun ki yapayalnızım. Kaç gündür hemen hemen hiç bir şey konuşmadık. Geç gelip erken gidiyorum, ilk sorun bu mu olmalıydı?»

Sanki onu aldatıyordum, bir daha gezdirdi odada gözlerini:

«Gece yarıları kiminle konuşuyordun öyleyse,» dedi. «Bilmiyor musun bizim fıkara evlerimizde 'tık' desen öbür odadan duyulur?»

Bozulur gibi oldum, haklıydı kadın, Sakkof'a seslenişlerimi duymuştu:

«Kendi kendime konuştum anne,» dedim. «Kendi kendime konuştum inan ki, evet bazan böyle kendi kendime konuşuyorum. Eskiden rüyada konuşurdum, şimdi de uyanıkken.»

Yüzü gölgelendi, zor dinledi laflarımın sonunu:

«Yapma be oğlum, bizi üzdüğün yetmiyormuş gibi, bir de geceleri konuşmak adeti çıkarma, sen

deli misin? Baban kara kara düşünür oldu: Bu çocuktan artık bize hayır yok, diyor, neden böyle yapıyorsun, neden canını sıkıyorsun babanın?»

Kısa kesmek istedim bu sefer:

«Babam mı?» dedim, hoşnutsuzlukla çevirdim öbür tarafa yüzümü: «Babamın bu işlere aklı ermez.»

Annem hayli dolu, çekilmek, konuşmanın arkasını koyvermek niyetinde görünmüyordu:

«Neden aklı ermesin oğlum? Sen iki kitap okudun diye, baban cahil mi oldu şimdi? Böyle katı katı şeyler konuşma. Baktı, büyüttü, bu çağlara getirdi sizi?»

Acı acı güldüm:

«Baktı, büyüttü mü, asmalar budamayı da işten mi sayıyorsun sen? Keçiyi salarsın çobana, otlar, kırlarda geçinir gider. Ama, çocuğu bakacaksın, okutacaksın, iş sahibi edeceksin. Sekiz yaşımda çalışmaya başladım ben. Yarım pabuçla geçirdim gençliğimi, on sekiz yaşımdayım, yirmi lirayı bir araya getirip terzi elinden çıkmış ısmarlama bir takım elbise giymemişim.»

«Sen giymedin de biz giydik mi oğlum? Üst üste iki harp gördük, varımızı yoğumuzu kaybettik.»

Eğildi yastığımı düzeltti, anne kokusunun sıcaklığını duydum, doğrulup sordu sonra:

«Bugün izinli misin?»

«İzinliyim.»

«Çay sıcak bir bardak getirsem...»

«İçerim.»

Gidip getirdi, tutuşturdu elime bardağı ve olanca sıcaklığıyla baktı yüzüme:

«Bir gün eve gelince kapımızı açta, nasılsın baba, diye soruver oğlum, sor biz senden başka ne istiyoruz? Kız kardeşin diyor ki: Ağabeyimin yüzünü unuttum?»

Baktım bir karar, gözleri yaşarmıştı, başımı önüme eğdim:

«Olur anne,» dedim ve ekledim ardından: «Ben

kasten uzak durmuyorum ki sizden. Benim işim çok zaman alan bir iş. Saat onda paydos edersem bayram yapıyorum. Eve gelip yatması on ikiyi buluyor.»

Sustuk bir süre. Sonra konuyu değiştirdi annem:

«Çamaşır değiştirecek misin?»

Duraksadım bir:

«Hele biraz düşüneyim de.»

O gitti öbür odaya, ben çayımı içmeye koyuldum.

Annem çok doğru şeyler söylemişti, ayrıca haklıydı da parmak bastığı noktalarda. Babamla aramızda sessiz sessiz bir uçurumun meydana geldiğini, birbirimize yabancılaştığımızı, içten içe bir serinliğin hüküm sürdüğünü, tekmil aile lişkilerinin bir kopuşma noktasına gittiğini yaman bir anlayışla seziyordu annem. Her haliyle belli ettiği tedirginlik ve gocunma da bundandı.

O gittikten sonra düşündüm, benim bu serinleme ve uzaklaşmadaki payım, kusurum neydi? Bir günah çukuruna gidiliyorsa ağır ağır, ben büyüğümün babalık hakkını çiğniyorsam ve ortada günden güne bir gerginlik beliriyorsa, bunun yaptığı manevi ağırlığı ben mi sırtlayacaktım? Galata kerhanesinden bir durak ötede, Tophane Boğazkesen'deydi benim çalıştığım dükkan. Necatibey caddesinde sıra sıra meyhaneler vardı. Ben meyhanelerde, kerhanelerde yemiyordum ki kazandığım paraları?

En az ayda bir kere boy gösteriyordum Ankara caddesinde. Teker teker süzerek geçiyordum kitapçı vitrinlerini. Renk renk çiçekler gibi iç açıcı ve düşündürücüydü orada her şey. Bir tarafta Namık Kemal, bir tarafta Mehmet Akif. Ama ben, Haydar Rıfat'ın tercümeleri, Suphi Nuri, Hikmet Kıvılcım, Kerim Sadi, Nazım Hikmet gibi yazar ve şairler üstünde duruyordum daha çok. Daldırmalı elimi cebime ve olanca

kitapları kaldırmalıydım vitrinlerden. Ne çare ki alacak kitap çok, benim ise param azdı.

Şu var ki gücümün yettiği, kesemin elverdiği kadar alıyordum. Günden güne aldıklarım çoğalıyordu. Benim bakımımdan sevinecek bir şeydi bu. Ama babam hoş karşılıyor muydu, göğsümü gererek evet diyemem. Çünkü kitaplarım arttıkça babamla aramızda bir Çin Seddi yükseliyordu. Altmış dört yaşında olan babamın bütün ömrünce biriktirdiği kitap benim bir ayda aldıklarım kadar bile değildi. Kur'an-ı Kerim, Kısas'ı Enbiya, Tarihi Taberi ve işte hemen hemen başlıcaları bunlar. Sayıda üstündüm ben, okkada da öyle.

Dostlarımın fırsat buldukça beni öğmeleri babamı gururlandırmıyor değildi. Elbette böyle haberlere seviniyordu. Ama, kitaplarımızın işledikleri konular kadar uzak düşmüştük biz birbirimize ve bu zaman zaman aramızda şimşeklerin çakmasına da sebep oluyordu. Aynı ufka bakıyorduk mesela, tuhaf değil mi ayrı ayrı şeyler görüyorduk. Ispanya'da kan gövdeyi götürüyordu, mesele dünyayı yakabilecek ölçüler alıyordu, babam hâlâ Felestin (Filistin)le ilgileniyordu.

Hafta tatillerimden birindeydi, eve gelmiştim. Daha iki lakırdı etmeden gene: «Felestin'de ne var ne yok?» demesin mi, Ispanya'da işler karışık, Franko Madrit doğrultusunda cumhuriyetçileri kana boğarak ilerliyor. Ne yapıp ne edeceğimi şaşırmışım. Canım burnumda: «Baba, dedim saçmalamanın kime faydası dokunmuş şimdiye kadar, Filistin'de üç Arap ölmüş, beş Yahudinin burnu kanamış, ama Ispanya'da sel misali insan kanı akıyor, ne olur bir günde burada ne olduğunu sorsana?» Meğer o patlamak için fırsat kolluyormuş, bir açtı ağzını, olanca kinini kustu:

«Ulan sen kendini ne sanıyorsun? Ben müslümanım, elbette Arapların durumunu soracağım. Gavurlar o kadar tatlıysa çık git buradan! Siktir, senin

gibi evlat istemiyorum! Verdiğim nimetler haram olsun!»

Kalkmıştım yerimden, ok da yaydan çıkmıştı bir kere:

«Baba,» demiştim, «edepsizlik hiç bir zaman saçmalığı örtmez. Bu evden de çıkar giderim. Ama sonunu sen düşün. Pişman olmak, ağlamak yok. Ben senin gibi bütün ömrümce içeceğim kahveyle tütünü düşünmedim. Ben insanların bugünüyle, yarınıyla ilgiliyim. At o örümcekleri artık kafandan. O küflü kitaplardan öğrendiğin masallara bir yerde son vermek lazım. Cehalet öğünülecek bir şey değildir baba!»

Sesim odanın tavanını zorlamaya başlamış, annemin gözleri büyümüş, kız kardeşim bir köşeye sinmişti. En kötüsü babamla dövüşmeye kadar da götürebilirdik bu işi ve çok çirkin bir olayın kahramanı da olabilirdik. Işte o zaman Saim ağabeyim kalkmış yerinden:

«Baba, sen haksızsın bu işde,» demişti. «Bu yetmiyormuş gibi, Selman'ı evden de kovmaya kalkıyorsun, çok kötü bir işe giriştiğinin farkında mısın? Umuyorum ki hırsına kapılarak söylemiş ol ağzından çıkanları, yoksa, kardeşim bu evden giderse, benim kalıp seninle oturacağımı mı sanıyorsun?»

Soru ağırdı. Hayli düşünmek lazımdı cevaplamak için. Nerelerden başlayıp, nerelere gelmiştik. Babam gerilemiş, perişan bir yüzle oturmuştu yerine. Annem kopuş noktasına gitmediğimiz için biraz yatışmış görünüyordu. Uzlaşmak bilmez bir tutumla babamı ne hallere sokmuştum. Pek de hoşuma gitmemişti yenilmiş olduğunu kabul etmesi. Şimdi günlerce içim içimi yiyecekti. Neydi ama bu insanların anlayışsızlığı, ben insanlık için çalışırken, babamı bunlardan ayrı tutmuyordum ki. Ben bu adamın oğluydum be, nasıl oluyordu bu iş, yoksa bizim okuduğumuz kitaplar mı anlaşamıyorlardı? Işte annemin kapatmaya çalıştığı bu uçurumdu, babamla aramda başlayan serinlikti...

BİR GARİP kokusu vardır bu yolların, bu caddelerin, hele ki bu saatlarda, çözülmez bir keşmekeşin, tütün işçilerinin teri sinmiştir sanki. Akşam karanlığı silmiştir hiç örselemeden insanların yüzünden günün yorgunluğundan gelen bezginliği, bir bakışta mümkün değil gamlıyı gamsızı ayıramazsınız. Karışmış gitmiştir yani, alınlarda çizgileşen manalar. Hani o yıldır yıldır yanan, ateşler saçan kurt gözleri! Hani o Ali'nin külahını Veli'ye uyduran kurnaz, utanmaz, tilki gözleri. Hani o aramış da iş bulamamış, hani iş bulmuş da hakkını alamamışların mazlum, insanın içini burkan koyun gözleri... Evet silmiş bütün akşamın karanlığı bu ayrıntıları.

Galata kerhanelerini solda, Karaköy börekçisini sağda bıraktım, yürüdüm Necatibey caddesinde. Yürüdüm yaya kaldırımda ağlarken bir orospu, yürüdüm biraz ilerde Rus eşya deposu. Yürüdüm Macar Çiki lokantası. Kalın sigaralarından esrar kokuları savurarak, sallana sallana üç kişi geçti yanımdan. Yürüdüm bir omzumda Mürefte şarap evi, yürüdüm biraz ilerde işkembeci. Dükkan vitrinlerinde ışıklar parlak, dükkan vitrinlerinde ışıklar perişandı.

Saat yirmiye yirmi kala geldim Tophane merkez kumandanlığının karşısına dikildim: «Merhaba Sakkof yoldaş!» Ama, evdeki gibi yüksekten değil de oldukça yavaş seslenmiştim boşluğa ve sonra dönmüş kendim almıştım kendi selamımı: «Merhaba Sel-

man yoldaş!» Sakkof şimdi kim bilir nerelerdeydi? Tramvaylar bir aşağıya bir yukarıya demirden raylarında demirden tekerlekleriyle kıyıp gidiyorlardı, kulakları sıyırıp geçiyordu o yaman uğultuları ve arada şimşek gibi çakıyordu telde sürtünen arşeleri. Tramvaylarda insanlar vardı karşılıklı oturmuşlar, yüzlerini yandan görüyordum çoğunun, cam önünde sıralanmışlar, hayatlarına hayaller kurduğumuz, hesaplar tuttuğumuz insanlar.

Evet orada dikiliyordum. Peki benim bu günkü davranışım, yola koyuluşum, belli bir yerde birini bekleyişimde bir salaklık, hesapsızlık yok muydu? Nasıl da gelmiş dikilmiştim buraya uyur gezerler gibi? Hangi mantık doğru çıkarabilirdi bugün izlediğim yolu? Kimi o mektubu beni atlayarak çırağıma bırakan ve beni iki satırla buluşmaya çağıran kimdi? Bu birdenbire ortaya çıkıveren Sakkof kimdi? Bir Rusun bizim ülkemizdeki yeri ve bizim aramızdaki işi neydi? Bunu niçin uzun uzun düşünmemiştim? Olmuş muydu şimdi elbiselerini alelacele soyunup, üstünden gömleğini sıyırarak suya dalan çocuklar gibi davranışım. Peki suyun derinliği hakkında biraz bilgimiz olması lazım değil miydi?

Daha birkaç ay evvel: «Ben marksist olurum ama, milli şerefimiz saklı kalmak şartıyla,» diyen ben değil miydim? En geniş uygulama alanını marksistlerin Rusya'da bulduklarının elbette farkındaydım. Rusya bende bir gocunma hissinin kıpırdamasına sebep oluyordu. Bu da yaşadığımız coğrafya bakımından anlaşılır bir şeydi. Ben yeni yeni fikirler edinirken, bunların «millî his ve şerefimizi alıp götürmemesini» de peşin peşin bulup ortaya koymuştum. Şimdi Sakkof'la buluşmamın yaklaştığı anlarda bunu düşünüyordum.

Peki neydi bu «millî şeref» duygusu? Bunu hissettiğim anda şöyle dört başı mamur bir çözümünü de yapamamıştım. Bocalamış durmuştum aydınlığa kavuşmak için. Birtakım ters gelen şeylerin beni rahat-

sız ettiği aşikardı. Tam işte o sırada ana caddeden bir askeri birlik yürümüştü Karaköy'e doğru. Dükkandan fırlamış, postal seslerinin rap rapları göğsüm kabararak dinlemiş seyretmiştim. Bu omuz omuza yaslanmış hakî devlerin geçişi bir yamandı. Tüylerim diken diken olmuş, sonsuz bir saygı duymuştum askerlere. Neydi o hemen içimde dirilen ve devleşen duygu. Ana sevgisine, kardeş sevgisine benzeyen bu tatlı sıcaklık neydi? Biraz bir şey anlar gibi olmuştum, asker postalları tutmuş uyarmıştı beni ve içimde kıpırdayan: «Millî şeref, millî his» böyle bir şey olmalıydı ve heyecan veren olaylarla oluşuyordu insan vicdanında.

İnsanların geceye adımlarını attıkları o hayhuyun içinde durup bekleyecek, bir de beni çağıran mektuptan şüphe mi edecektim, bu bir tuzak olabilir miydi? Ne münasebet. Nereden bilecekti Sakkof yoldaş geçmiş mevsimlerde, saman sarısı bir gecede, benim o arkadaşla bağladığım sözleşmeyi. Buradan çözmek lazımdı zannımca meseleyi, o arkadaş beni aramıyacak mıydı? Evet arayacaktı. Aradan çok uzun zamanlar geçmişti ama, işte bak sözünde durmuştu. Bir var ki, ilk buluşmamızda olduğu gibi kendisi gelmemişti beni çağırmaya ve başka birini göndermişti. O da benimle konuşmamış da adıma bir mektup bırakmış, Sami'nin uyarması üzerine de kendisini bir an ancak arkadan görebilmiştim köşeyi dönerken.

Iyi iyi ama, bütün bu çözümleri yaparken bir şey gelip gelip takılıyor aklıma ve beni iyiden iyiye düşündürüyordu ve bu Sakkof da kimdi? Bunu soruyordum kendi kendime hep. Iyi ama, bu kadar ince eleyip sık dokuyacaksam, evden sokağa adım atmamam daha doğru olmaz mıydı? Bana neydi Sakkof'un kim olduğu? Ben o sarı gecede konuştuğumuz arkadaşla tekrar buluşmak için can atmıyor muydum? Bilir bilmez birtakım siyasî girişimlerle ziyan olup gitmekten korkmuyor muydum? İşte Sakkof bana bir

müddet kapanmış gibi görünen bu kapıyı açan adamdı ve ben o kapıya çaresiz cesaretle ilerleyecektim.

Bela ayaklarının ucuna basa basa, hiç sezdirmeden yanımıza kadar yanaşmış, sonra da kondrabatçı Ihsan'ın eliyle toplantı yaptığımız evin zilini çalmamış mıydı? Biz geceleyin ayva hırsızlığına çıkan ve komşunun bahçesinde enselenme tehlikesi geçiren toy çocuklara benzememiş miydik? Ve kendi ayaklarımızla gitmemiş miydik sıkışacağımız kapana? Bu yanlışlarımız topal talebe tarafından yüzümüze karşı söylenirken, sanki adamın sözlerini tasdikler gibi acı acı aşağıda kapının zili çalınmamış mıydı? Demek oluyordu ki biz artık o yüksekliğini bilmediğimiz tepede tutunamazdık. Nitekim Sadettin'le konuşarak durum aydınlanana kadar, kimseyle temas etmeme kararı da almıştık...

Tam işte böyle bir zamanda bırakmıştı çırağıma Sakkof beni davet mektubunu: «Aynı yerde, aynı saatta» diyerek de benim güvenimi sağlamıştı. Bu mektuptan bir tuzak kokusu almak çok yersiz bir şüpheye kapılmak olurdu, niçin? «Aynı yerde, aynı saatta» demekle Sakkof nereden geldiğini hiç sağa sola sapmadan açıklıyordu. Yoksa nereden bilecekti benim vaktiyle gittiğim randevuya aynı yerden yola çıktığımı? Evet, hem Tophane merkez kumandanlığı karşısında bekliyor, hem de bu ve buna benzer şeyler düşünüyordum.

Karşımdan aralık aralık geçen tramvaylardan birinin arşe şimşeği çaktı ve ortalık bir aydınlandı. Saata bir göz attım, yirmiyi beş geçiyordu. Önümde bir taksi durdu. Baktım, bir anlık heyecan, aynı araba aynı şofördü bu. Ama arabada kimse yoktu. Nedendi acaba? Bir tuhaf oldum. Ben yalnız mı gidecektim. Şoför başını uzattı camdan:

«Buyurun Selman Bey, sizi almaya geldim,» dedi.

Geçtim oturdum arkaya kapıyı açıp. Neden onun yanına oturmamıştım? Bunu ben de pek bilmiyordum, ama o da yanına çağırmamıştı. Şaşmak denen şeyi

bırakacaktık artık. Yaptıklarımız gittikçe esrarengiz bir renge bürünüyordu, bu havaya uymalıydık. Araba harekete geldi, Salıpazarına doğru ilerliyorduk şimdi, demek gene aynı doğrultu. Bir iki laf etsek mi acaba? Deniyorum:

«Arkadaş nasılsınız?»

Araba yol alıyor, Fındıklı'ya doğru. Sağını solunu kolluyor sürücüm, ama sorumu cevaplamıyor. Biraz hafif mi konuşmuştum, duymamış mıydı acap tekrarlıyorum:

«Arkadaş nasılsınız?»

Baştan savma bir cevap veriyordu tuhaf değil mi, hem de tek hecelik:

«Eh!»

Biraz bozuluyorum. Keşke sormasaydım. Ama içim durmuyor ki:

«Çok sürer mi arkadaş?»

Hele şükür o da bir soru soruyor bana soruma karşılık:

«Neresi?»

Hemen yetiştiriyorum:

«Gideceğimiz yer...»

Pek istekli görünmüyor, karşılık vermek için, gene de cevapsız koymuyor ama:

«Bilmem ki, gidiyoruz işte.»

Bu ne kabalık, şeytan diyor ki durdur, in arabadan:

«Biraz kaba davranmış olmuyor musunuz, ya durdurun ineceğim, dersem?»

Hafif sağa çeviriyor yüzünü, gülümsediğini farkediyorum:

«Bindirmek benim elimde ama, indirmek benim vazifem değil ki.»

Açıklıyorum neden böyle bir şey söylemek lüzumunu duyduğumu:

«Hani olur ya arabayı fuzulen işgal etmişsem, sizi işlerinizden alakoymuşsam...»

«Böyle bir şey söz konusu değil, umumî hizmette bu anda şu araba.»

«Adın ne senin, aylarca evvel aynı arabada karşılaşmıştık.»

«Nenize gerek sizin benim adım?»

«Açıklamak mahzurluysa pekâlâ başka bir isim söyleyebilirdiniz.»

«Dostları atlatmak marifet değildir, o işi düşmanlara yapmalı.»

«Hep bu mu sizin işiniz?»

«Evet, gündüzleri vatandaşları, geceleri de dostları taşırım.»

«Şimdi biraz biraz anlıyorum ne demek istediğinizi, yersiz sorularım için bana darılmayın.»

«Yok yok, ne demek, bizim kitabımızda yazmaz böyle alınganlıklar. Pamuk devşirmeye gitmiyoruz, çok ciddi bir iştir bu yaptığımız.»

Sıyırıyoruz böylece Kabataş'ı, Dolmabahçe'yi geçiyor, Beşiktaş'ta sola sapıyoruz. Şoförüm başını sallıyor:

«Insanlar ah bu insanlar!» diyor.

Merak ediyorum:

«Bir şey mi vardı?»

«Evet, düşünürüm de bazan ne kadar yanlış işler yaparız?»

«Kul kusursuz olmaz.»

«Ama biz, bir adım atmalı, on adımlık düşünmeliyiz.»

«Ne kadar iyi olur, keşke yapabilseydik.»

«Çektim arabayı önünüze, eğer binmeseydiniz söyleyecek bir iki söz vardı, ondan sonrası lüzumsuz işte...»

«Benim acemiliğime verin, kusurumu bağışlayın.»

«Hata sizde değil ki, benim de içimden geliyor bir iki konuşmak dostlarla, dertleşmek, güvenebileceğim bir insanla yüz yüze gelmek.»

«Belki o günler de gelecek. Bol bol dertleşme imkanlarına da kavuşacağız.»

«Şimdilik bunu düşünmek bile hayale fazlaca yer vermek olur işlerimizde. Önce karanlıkları yarmalıyız, ondan sonra geniş geniş konuşmak, işte buna inanırım.»

Bir köşe daha döndük. Araba bir duraksadı, sonra nefeslenip yeniden hamle yaptı yaman bir yokuşa ve motor inlemeye başladı. Evet ben ikinci yolculuğuma çıkmıştım mustarip halkım için. Işık bekleyen evlere, dertli analara haberlerim vardı bundan sonra. Onlara bunu ulaştırmak için içim kaynamaktaydı şimdiden. Biraz acele mi ediyordum acaba? Işin başında mı, ortasında mı, yoksa sonunda mıydık? Bunları hiç bilmiyordum. Konuya benim bakımımdan yanaşırsak, henüz ilk adımları atıyor olmalıydık. Ah sevgili babacığım benim, sosyal körlük senin işine geliyordu. Bir lokma bir hırkayla geçindin hep dervişler gibi. Bu yetmedi, tuttun bizim gözlerimizi de bağladın.

Korkuyu patik gibi küçücükken giydirdiniz ayaklarımıza. Hep sıktı pabuçlarımız. Pranga gibi yürüdükçe şangırdamadı ama, her adımda ateşe basacakmışız gibi bir his kıpırdardı içimizde. «Beylik ağacın gölgesinde oturma! Beylik çeşmeden su içme!» Hiç ağzından düşürmediğin sözlerdi babacığım bunlar. Sen sürüde bir koyun olmayı kabul etmiştin ve bize de bu duyguyu aşılamaya çalıştın ömrün boyunca. Halbuki koyunları kesiyorlar be baba, yüzüp derisini kasapların çengellerine asıyorlar. Kaplanlar gibi yırtıcı olması lazım insanların haklarını dayatmak için, kurtlar gibi dalaşkan olması lazım. Tekmil ihmallerinizin yükünü getirip bizim sırtımıza sardınız sevgili babam be!

Hep yılan eğrisi çiziyor arabamız, sokaktan sokağa dalıyor. Ne için peki bu kadar zahmet? Sanki ben bilmiyor muyum, benim nereye gittiğimi farketmemem için yapılıyor bütün bunlar. Iyi mi kötü mü peki? Elim titrememeliydi burada teraziyi tutarken ve yerinde bir karar vermeliydim. Hislerden uzak, biraz

da katı olmalıydım. Şöyle koymalıydım bana kalırsa meseleyi:

Karşı güçler hoş karşılarlar mıydı bizim siyasî çalışmalarımızı ve onların karşısına dipdiri bir muhalefet çıkarmamızı? Tabii karşılamazlardı. Öyleyse bizi gözetleyebilirler, peşimize düşebilirlerdi. Ne yapmamız gerekiyordu bizim, geçtiğimiz yerlerde iz bırakmamamız gerekiyordu. Geçtiğimiz yerlerde iz bırakırsak, hasım düşer peşimize, tıpkı kondrabatçı İhsan'ın yaptığı gibi gelir kapımızı çalardı. Şu kadarcık bir düşünmeden de anlaşılıyordu ki benim yeni tuttuğum yol eskisinden sağlamdı.

Artık hep susuyorduk. Dönemeçleri, sokak lambalarını geride bırakmış, düz ve karanlık bir yolda ilerliyorduk şimdi. Evet geçen sefer de böyle olmuş, bir karar gittikten sonra şimdi dahi neresi olduğunu bilmediğim bir yerde durmuştuk. Ben bunları düşünürken arabamız ağırlaşmaya başladı. Demek biraz sonra duracaktık. Farlarımız yol boyunda birisini arıyordu sanki. Iyice yavaşladı arabamız ve durdu. Şoför arkasına dönmeden:

«Selman arkadaş inebilirsiniz,» dedi.

Arabaya binerken «Selman Bey»dim, buraya gelince «arkadaş» olmuştum, neydi acaba bunun sebebi. O farlarını yeniden yakmış ilerlemiş sonra geriye dönmüş önümden geçip gitmişti. Ben orada duruyordum. Tek kelime de söylememişti ne tuhaf şey. Hiç olmazsa ben kiminle buluşacaksam o gelinceye kadar beklemesi uygun olmaz mıydı. İnsanlık hali oldu ki beklediğimiz adam her kimse gelmedi, peki ben buralarda çakallara yem mi olacaktım? Başımı kaldırdım kara bir atlasta pırıl pırıl ve kocaman kocamandı yıldızlar. Tantanalı bir gökyüzü yani, sessizlik, bir de ben vardım yolun kenarında.

Durdum dinledim sessizliği: «Bir sigara yaksam mı?» dedim içimden, sonra caydım. Yeniden baktım gökyüzüne ve düşündüm, ne arasam vardı orada. Iyi mi kötü mü? Bu benim yapacağım değerlendirmeye

bağlıydı. Aslına bakılırsa umut da umutsuzluk da bizlerin isteklerimize göre gerçekleşiyordu. Karanlık bir gökyüzü şüphesiz korkular yaratırdı içimizde. Ama biz yalnız karanlıklara değil, pırıl pırıl parlayan yıldızlara da bakmalıydık, onlar da bir güçtüler kuvvettiler anlayan için: «Ebedî her gecenin gündüzü vardır» demiyor mu Tevfik Fikret?

Arkamda duyduğum ayak sesleriyle ürperdim bir an. Sonra geriye döndüm ve toparladım kendimi, bu adımlar beni aramaya geliyor, bir adam bana yaklaşıyordu. Tanıdığım kişiyse ne âlâ, ya hiç tanımadığım biriyse ne yapacağım? Peki şoför bana iki söz söyleyemez miydi. Haydi bu bir tedbir anladık ama, biz de taştan bir heykel değiliz ki? Ne biliyorlar peki karanlıkta benim çıldırmayacağımı? Öyle ya ne çeşit insanlar var. Karaltı yaklaştıkça büyüdü. Ben meraktayım kim bu acep? Biraz daha yaklaştı, «Ses versene be adam, insanı çıldırtacaksın?» Böyle demiştim içimden. Tam işte o zaman:

«Merhaba Selman arkadaş!» dedi karanlıklardan gelen gölge: «Hoş geldin kırların sessizliğine.»

Bu sesi hemen tanımıştım, saman sarısı gecedeki sesti bu, karanlıklardan gelen adamı tanımıştım, benimle o geceki konuşmaları yapan adamdı bu. İçim yatışmış:

«Merhaba arkadaş!» dedim.

Ona uyarak oldukça kısık tutmuştum ben de sesimi. Sonra onun geldiği doğrultuya yan yana ilerlemeye koyulduk. Ben susuyorum o konuşuyordu:

«Yadırgıyor musun kılı kırk yaran davranışlarımızı? Umarım ki yadırgamıyorsun. Gireceğimiz kapıyı öyle açmalıyız ki oradan düşman da faydalanamamalı.»

Denenmiş, tartılmış, faydası aşikar sözlerdi bunlar:

«Doğru,» dedim.

Yürüdük yıldızlı gecenin sessizliğinde. Onun nefes alıp verişlerini duyuyordum, adımlarımız da sıkıy-

dı biraz. Acaba Sakkof nerelerdeydi? Onu da görebilecek miydim. Biraz evvel yol boyunda kapıldığım tedirginlik duygusu ağır ağır beni terketmekteydi. Daha bir muhkemdi şimdi içim. Eski buluştuğumuz yerden daha bir değişik yerlerde olmalıydık, öyle geliyordu bana. Soruyordu arkadaşım:

«İlk buluşmamızda ben en geç iki üç hafta içinde yeniden buluşuyoruz ümidindeydim, ah bilmezsin ne kadar ters gitti işler, seni de aylarca beklettik değil mi?»

«Eh biraz öyle oldu, hattâ bir ara ümidi keser gibi oldum.»

«Haklısın, ama mecbur olmadıkça bizim sözlerimizde bir milimetre bile sapma olmayacağını düşünmelisin.»

«Düşündüm tabiî, şu var ki ilgi de sıcaklığını bir zaman için koruyabilir. Haftaların yerini bitip tükenmeyen ayların alması, en yaman dostluklar üzerine bile gölgeler düşürebilir.»

«Bundan sonra öyle olmayacağını zannederim. Tabiî bir temenni bu. Çünkü üstünde yürüdüğümüz ipin bir ucu düşmanın elindedir. Biz ona hissettirmeden çıkmalıyız bu ipin üstüne hep. Farkına varmamalı onlar ve kendi taraftarlarının gezindiğini sanmalı ipte. Aksi hal ipi koyverirler biz de kendimizi yerde buluruz.»

Böylece konuşarak yürüdük ve durduk bir ara. Bakındım, bir ev vardı orada, şöyle derme çatma bir şey gibi görünüyordu karanlıkta. Pencerelerindeki ışıklar ölgün, ben derim mum yakıyorlardı içerde ya da gaz lambası. Etraf bomboş biraz ilerdeki kavak ağacından başka birşey yoktu görünürlerde. Haydi biz neyse ama, bu ev burada ne arıyordu? Ev olduğuna göre insanlar da vardı demek buralarda? Ne yaparlar ne ederler akıl erecek iş değil. Sorup öğrenmek imkanım da yok. Öyle anlaşılıyor ki, bazı şeyleri ne kadar az bilsek o kadar iyi, gene bazı şeyleri ne kadar fazla bilsek o kadar faydası var. Neleri az,

neleri çok bileceğiz ama, bunun üstünde ince bir hesap tutturmak bütün mesele.

Rüzgar serinliğini arttırıyor, kavak sallanıyor, dallarda yapraklar hışırtılarını arttırıyorlardı. Tepemizdeki kara guppe gene yıldız yıldız. Yürüdü arkadaşım eve doğru, ben de yürüdüm. Ayak seslerimiz duyulmuştu sanki içerden, bir ara perde aralandı sonra kapandı. Üç basamak taş merdiven çıktık, arkadaşım eliyle kapıyı tıklattı. Bir sürgü çalıştı arkada, sonra kapı açıldı. Biz bir süre durduk açılan kapının eşiğinde. Önce arkadaşım attı içeriye adımını, sonra da ben, tuhaf değil mi kimseler yoktu.

Ama burasını Boris Karlof'un KORKUNÇ EV'ine benzetirsem haksızlık etmiş olurdum. Zira eşikte dikilirken kapının arkasından bir ayak sesinin ayan beyan uzaklaştığını işitmiştim, demek ki hayaletler açmamıştı kapıyı. Taşlıktan küçük bir odaya geçtik. Bir tahta masa, dört beş sandalye vardı etrafında. Buyur etti arkadaşım, sandalyeyi çektim oturdum. O da karşıma geçti. Masanın üstünde ölgün ışıklı bir gaz lambası yanmaktaydı ve bir tabak içinde elmalar.

«Hele şükür yeniden buluşabildik.» diyerek söze başladı o. «Böyle bir buluşma gerçekleşmeyecek ben de sözümde durmamış gibi görünecek üzülüp duracaktım?»

Taksinin uğultusu hâlâ kulaklarımdaydı, yaşlandım sandalyenin arkalığına rahatladım:

«Galiba yokuşlardan geçiyor yollarımız.»

Gülümsedi:

«Biraz öyle,» dedi.

Düşündü. Lambanın ölgün ışığında yüzü daha da bir kararlıydı, sordu:

«Görüşmeyeli hayli şeyler okumuşsundur Selman arkadaş, bir o kadar da tecrübe, hâlâ aramıza katılmayı düşünüyor musun?»

Cevabım kesindi:

«Evet, düşünüyorum.»

Bir elma aldı tabaktan o, bir de bana uzattı. Bı-

çağa uzandım, elmayı soymaya başladım. O kuvvetli dişleriyle ısırmayı uygun bulmuş ve ilk kopardığı parçayı yutar yutmaz yeni bir soruya geçmişti:

«Bu kanlı bir maratondur, yani ölüm yarışıdır onu da biliyor musun?»

Ben de bir dilim aldım elmamdan:

«Biraz biliyorum, bilmediklerimi de öğreneceğim.»

O bir daha dişledi elmasını:

«Yüreğini koydun ortaya Selman arkadaş, açık konuştun teşekkür ederim, yalnız...»

Bir an durdu. Ben bir dilim elma daha attım ağzıma. Çiğnedim **'kan'** ve **'ölüm'** sözcükleri çınlıyordu lambanın ölgün ışığında. Sordum sonra:

«Evet yalnız?»

O kafasında uygun bir cevap aradı ya da daha evvel düşündüklerine düzen veriyordu:

«Yalnız, ateşle oynamak, portakalla oynamaya benzemez!»

Elma kabuklarını elimle ittim:

«Çıkası bir can için mi bütün bu hesaplar,» dedim kızarak. «Yorganı başımıza çekersek belalardan kurtuluyor muyuz?»

Elmasının artığını masaya bıraktı:

«Hoşuma gitti,» dedi sandalyesinin arkalığına yaslanarak. «Kızarak konuşman hoşuma gitti. Bu senin sosyal savaşı ne kadar ciddiye aldığını gösterir.»

Önüne baktı bir süre, düşündü, sonra gene o konuştu:

«Ateşle oynamak, portakalla oynamaya benzemez mi demiştim biraz önce? Sen de biraz kızmış mıydın? Ama, ben böyle konuşmaya mecburum, zamanla ne demek istediğimi anlayacaksın ve hak vereceksin bana.»

Araya girdim:

«Zamanla, evet ben de karanlık kapıların ardındaki şeyleri öğreneceğim?»

Anlayış göstermem onu sevindirmişti:

«Sen zannediyor musun Selman, Türkiye'de Ter Adamları'yla Kırk Haramlier savaşı bizimle başladı. Modern puroletaryanın tarih sahnesine çıkışı nerdeyse bir asrı dolduruyor. Onun yarattığı dalgalanmalar ülkemizde de hissedilmeye başladığı zaman belki de sen yeni doğmuştun.»

«Öyledir belki, öyle olmalı.»

Acı acı gülümsedi:

«Demek ki ne adamlar katıldı bu harekete, önce kendilerini çelikten bir iradeye sahip diye tanıtıyorlardı, sonra sonra ama, arkadaşlarını bir pula sattılar, bu da yetmiyormuş gibi İsmet Paşa'nın koltuğuna sığındılar. Sen Sedat Edim, Ahmet Yanya, Refet Zekeriya isimlerini duydun mu hiç?»

Başımı salladım sağa sola:

«Duymadım, hiç duymadım, ben bu kavgaya katılan ne sağlam ne de çürük adamların kimler olduğunu henüz bilmiyorum?»

«Zamanla öğreneceksin, onu da öğreneceksin,» biraz manalı, gülümsedi, «Ama ne yazık ki çürüklerin kimler olduklarını öğreneceksin.»

Şaşırmıştım:

«Asıl benim merak ettiklerim en nankör şartlarda Ter Adamları'nın kurmaylığını yapan kahramanlardır ama, çürüyen, dökülen pek ilgimi çekmez benim, onların kimler olduklarını öğrenmesem de olur.»

Önüne baktı bir süre, sonra başını kaldırdı bana:

«Ne yazık ki Selman,» dedi, «Ter Adamları'yla omuz omuza savaş yürüten kahramanlar henüz karanlıkta ve bu kahırlı savaş da hayli süreceğe benzer. Onun için sen bu sevgi ve merakını içinde saklamaya alış şimdiden.»

Sesim kırık, fikrimi belirtmeye çalıştım:

«Kavganın bize dayattığı bu sert mantığı anlıyorum biraz biraz, ama gönlümde dipdiri yaşar o arzu benim.»

Anlayış göstermem bu konuda da, onu rahatlatmış, sesi daha bir manalıydı konuşurken şimdi:

«Derin bir şair gibi duygulusun Selman, ama ne yazık ki bizim işlerimiz katı kanunlarla yürütülüyor. Bunu şimdi anlamış olmalısın. Yoksa ne lüzum vardı seni buraya getiren şoför kırk sokak dolaştırsın. Demek seni içimize almak niyetiyle bile çağırmış olsak, senin de bazı şeyleri bilmeni istemiyoruz. Bu yalnız teşkilatımızı değil, seni de korumak içindir.»

Kalktı. Birkaç adım attı odada. Sonra gelip karşımda durdu:

«Burjuvazi, yani kırk haramiler, bizim terimizi, son damla kanımızı sömürmek, içmek için teşkilatlar kurmuştur. Hepimizin olan bu vatanı babasının çiftliği gibi idare etmekte hiç tereddüdü yoktur. Hani işçi sendikaları, hani ırgatların derebey artıklarına karşı serbestçe dayanışması, hani Ter Adamları' nın partisi? Sen hiç böyle kuruluşlara rastladın mı Selman?»

Sesimi biraz yükselterek verdim cevabı:

«Yok rastlamadım, gerçekten rastlamadım.»

Sertçe çekti sandalyeyi:

«Demek emeğini patrona satacaksın işçi olarak, buraya kadar işler güzel, ama emeğin için pazarlık yapamıyacaksın, çünkü sendikan yok. Peki patron ürettiği malı pazarlık yapmadan mı piyasaya sürüyor ve satıyor, böyle saçma bir şey olur mu?»

Duraksamadan cevapladım:

«Olmaz.»

Yeniden ayaklandı:

«İşte biz bütün bu hakların, yani işçi sınıfının çalışarak meydana getirdiği şeylerin yorulmaz bekçileriyiz, yani gölgeler partisiyiz.»

Yürüdü birkaç adım. Sonra durdu:

«Şöyle bir yüzden bakınca,» dedi, «toplum durgun bir deniz gibi görünür ve onu meydana getiren kişilerde hallerinden memnun. Halbuki işin içyüzü hiç de böyle değildir. İnsan çatışmalarının yüzüne zorla, hileyle çekilen bir sis tabakasıdır bizi aldatan. Her şeyi toz pembe görüşümüz bundandır. Oysa

aslında korkunç bir çekişme duygusu içinde çalkanır insanlar. Sayıları kırkı geçmeyen haramiler insanları çalıştırarak soymak ister. soyar; Ter Adamları da, sırtlarından servetler çalınmasına karşı çıkarlar.»

Masadaki lamba ölgün ışığını odada gezdirerek dinliyordu bizi. Işığın az gelmesi ister istemez bir esrarengizlik katıyordu konuşmalarımıza. İki laf da ben attım:

«Karşı çıksınlar, durdursunlar bu namussuz gidişi.»

O sözü aldı yeniden:

«Kendini küfretmeye alıştırma Selman,» dedi. «Bunu bazan hep yaparız ya, aslında iyi bir şey değildir. Hasımlarımıza, alçak, hırsız, namussuz, demek bizlere ne kazandırır? Hiç. Zararları vardır ama küfretmenin, böyle yaparsak yalancı bir boşalma duyarız içimizde, aldatıcı üstünlük duygularına kapılırız, tabiî kitleler için değil bu sözlerim, biz öncüler için.»

Sigara çıkardı cebinden. Kibrit aradı sonra, karşılıklı yaktık. İlk dumanı çekti içine ve konuşmasına devam etti:

«Bizim gideceğimiz yolu ilim gösterir,» dedi. «İlim kitlelerin savaş pratiğinden çıkar. Ne demiş büyük bir düşünür: 'Tarih' daha doğrusu, 'Yazılı tarih sınıfların mücadelesidir.' Demek ki biz kızmakla, küfretmekle hiç bir şey elde edemeyiz. Ya ne yapmamız lazım? Tarihin akışını hissî unsurlardan ayıklayarak, masal ve hikâye havasına saptırmadan anlamamız, bilmemiz lazım.»

Kaptırmıştım kendimi konuşmanın akışına, sayıklar gibi tasdik ettim:

«Lazım.»

«Çünkü yazılı tarihin başlarında görülen iptidai komünayı saymazsak, insanlar geçimleri için birbirleriyle döğüşe gelmişlerdir. Bu hangi sebeplerle böyle olmuştur anlatması uzun sürer şimdi. Ama zamanla mutlaka öğreneceksin, öğrenmek zorundasın. Bunu

yapmazsan daima karanlıkta kalacak ve kafanda bir düğümü çözememenin ağrısını duyacaksın.»

«Okuyacağım, düşüneceğim, çözeceğim.»

«Ve göreceksin ki ezenlerle ezilenler arasındaki temel zıtlık, genel karakterini koruyarak günümüze kadar gelmiş, yani küçük bir azınlık istihsal aletlerine sahibolma gücüne yaslanarak, büyük bir çoğunluğu ezmiş, istismar etmiş, sömürmüştür.»

Durdu, gözlerimin içine baktı:

«Temel hareket noktamızı belirtmek için söylüyorum bunları Selman arkadaş,» dedi. «Aslında hiç de bol zamanlara sahip değiliz. Sen ilk buluşmamızdan sonra ayların geçmesiyle sempatizanlık devreni doldurdun. Şimdi bu akşam konuşarak vardığımız karara göre gölgeler partisinin genç bir elemanısın.»

Sesinin titrediğini hissettim son cümleyi söylerken. Ben de duygulanmıştım. Türlü tehlikelerle yüklü bir yola çıkma kararını ne kadar basit bir dekor içinde almıştım. Beş numara bir lamba, küçük bir oda, masa, iki üç elma ve karşımda o. Yürüdü geldi sıktı, bir kardeş sıcaklığı duydum avucumda. Sonra açıldı karşıma geçti gene. Dost gözleri gözlerimde, dudakları dua eder gibi kıpırdıyordu:

«Sapsarı yüzlerini kirli camlara dayayıp, tozlu yollardan ekmek gözleyen fakir çocuklarına müjdeler olsun! Kahırlı analara müjdeler olsun! Ve kara topraklara tek döken ırgatlara ve fabrikalardan yorgunluklarını harap evlerine getiren, şafaklar hasreti gamlı işçilere müjdeler olsun! Ter Adamları bir öncü daha kazandı. Şu fakir odamız, masamız, sandalyelerimiz, tabaktaki iki elma ve nihayet biz...»

Döndü masadaki lambaya baktı ve kararımızı noktaladı:

«Bu ışık, evet bu ışık da şahidimiz!»

Ben de baktım lambaya, yeni yeni parlayan bir umut gibiydi. Sustuk bir süre, ikimiz de hiç kıpırdamadan dinledik bu garip sessizliği. Sonra konuştuk Daha doğrusu ben dinledim, çoğusu o konuştu. Ka-

rarlar, direktifler, öğütler. Saat yirmi üçe gelirken kalktık çıktık bu garip odadan. Yeni bir ismim vardı şimdi benim: «Salih». Teşkilat işlerinde hep bunu kullanacaktım. Evden uzaklaşırken birden hatırladım ve sordum:

«Sakkof yoldaş nerelerde, görüşemedik?»

«Herhalde yakınlarımızdadır.»

«Beni çağıran mektupta onun imzası vardı, bir el sıkışmayacak mıyız?»

«Şimdilik onun seni tanıması yeter. Senin onu görmemen lazım. Kim bilir, zamanla belki kurduğun guruplarda kademeden yükselir, belki Sakkof'la da tanışırsın...»

Sustum, yürüdük karanlığın içinde. Garip ev gerilerde kalmıştı. Bir ara sağımızdan ve solumuzdan iki gölgenin bizi yakın olarak izlediğini farkettim. Dönüp baktım arkadaşıma, kendini hiç bozmuyor, odada konuştuğumuzdan da rahat, aldırmaz görünüyordu. Çaresiz sordum kendi kendime: «Bu arkamıza takılan karaltılar bizden mi, yoksa onlardan mı? Onlardan olsa, attığı adımlardan emin ve hiç bu kadar kayıtsız olur mu arkadaşım? Biraz olsun telaşa kapılmaz mı? Gölgeler partisinin karargahından mı geliyoruz yoksa biz? Buraları bizimkilerin kontrolunda mı?» Derin bir sessizlik içinde ilerledik. Beni alıp götürecek araba orada yolun kenarında bekliyordu.

Durdu arkadaşım, ben de durdum. Elini uzattı:

«Benim adım Hasan,» dedi.

Bakıştık karanlıkta. Tok bir sesle:

«Teşekkür ederim,» dedim.

«Verdiklerimi oku. Okuduklarını anlamaya çalış. Anlamadıklarını not et. Bizim yolumuzu şiir değil, müspet ilim gösterir...»

Kesti bir süre, sonra devam etti:

«Bir hafta sonra üçüncü buluşmamız. Nişantaşında, saat sekizde. Metotsuz yürüdüğün günleri unut. Ter Adamları'nı unutma.»

Yıldızlara baktım ve tekrarladım:

«Bizim yolumuzu şiir değil ilim gösterir. Metotsuz yürüdüğüm günleri unutacağım, Ter Adamları'nı unutmayacağım...»

Hasan arkadaşın verdiği bir elin yarısı kadar küçücük broşürler vardı şimdi ceplerimde. Damarlarımda kanımın devri hızlanmış, patlayıcı maddelerle sarılmış gibiydim. Sihirli bir alevin gözlerimde parladığının farkındaydım artık. Gündüzleri kuzular gibi uysal, ama geceleri kurtlar gibi dalaşkan olacaktım Böylece aynı fikri taşıyan gölgelerle çoğalacak, tarihe yollar açacaktım...

BASAMAKLARI tek tek sayarmış gibi, ağır ağır çıktım merdivenleri. Ev halkı uykudaydı. Meyhaneden gelmiyor olsam bile, şu saata gürültü yaparak kimseleri rahatsız etmeye hakkım olmadığını biliyordum. Sessizce çıktım sofaya, içim sevinçle dolu, koca bir şehrin dertlerini sırtımda taşıyormuş gibi yorgun, odamın kapısını açtım. Durdum bir karar ışığı yakıp. Beni bekleyen yatağıma, sonra duvardaki kitaplığıma, daha sonra da onun altında duran masama baktım Yatmak mı, oturup biraz olsun okumak mı? İşte bu soru geçiyordu içimden. Birini seçmem gerekti. Okumakta karar kıldım. Gölgelerin arasına katılmıştım artık, onlarla konuşacak, onlarla tartışacak, onların yazdıklarını, yayınladıklarını okuyacaktım.

Gölgeler şoförü gizli buluşma dönüşü beni arabadan indirirken iki yanına bakmış, elime dürülü bir kağıt tutuşturmuş: «Bunu da okuyacaksınız arkadaş!» demiş, sonra gaza basarak uzaklaşmıştı. Çıkardım o dürülü kağıdı. Açıp masamın üstüne koydum. Elden biraz büyük, küçük bir gazeteydi bu. Ismini okudum hemen GÖLPAR. Sonra odamın kapısını sürgüledim. Biraz seyrek de olsa yalnız annem gelirdi geceleyin odama. Beni yoklardı analık işte. Ben şimdi annemden bile saklanıyordum odamın kapısını sürgülemekle. Döndüm masaya, bir daha okudum gazetenin ismini: Gölpar. Oturdum küçücük küçücük iğne topuzu gibi harflerle basılmış, ama normal bir gazete havası ve-

ren bu yayının isminin ne manaya geldiğini çözmeye çalıştım:

Çok sürmedi odamın duvarında gözlerimin gezinmesi, bilmecenin düğümü birden gevşeyivermişti. Varlığından bir iki saat evvel Hasan arkadaşın tenhalardaki evinde haberdar olduğum Gölgeler Partisi'ni hatırlamıştım hemen. Ondan sonra zaten kolaylaşıyordu işim: Gölgeden Göl'ü aldım, partiden de Par'ı, böylece kendimi dakikalarca zorlamadan çıkıvermiştim işin içinden. Baş ve son hecelerin üstüne basarak tekrar okumuştum: Gölpar. Heyecanlı bir andı bu, üç defa öpüp alnıma götürmedim ama, saygıyla eğildim okumaya. Gazetenin sağ ve sol köşelerinde birer cümle vardı. Önce sağdakini sonra soldakini gözden geçirdim. Sağda: 'Bütün dünya işçileri birleşiniz!' şeklinde bir uyarma vardı, solda da, 'Ter Adamları'na selam...'

DAYANIŞMA

Baş yazı böyle bir konuyu işliyordu, okudum:

Merhaba aziz arkadaşlar! Bugün gene hiç gözden uzak tutamayacağımız bir meselemizi ele almak istiyoruz,

Ter Adamları'nın dayanışmasını arttırmak lazımdır.

Öyleyse önce şöyle bir soru soralım, bizim gücümüz nereden gelir.

Hiç duraksamadan hemen söyleyelim:

Meselelerimizi olaylarla ıspatlayarak.

Ter Adamları'nın tarihi savaşlarının ışığı altında,

Bilenin bilgisini bilmeyenlerle bir sıcak ekmek bölüşür gibi,

Cömertçe paylaşmasından ileri gelir.

Şimdi düşünelim:

Dağ başlarında küçücük çobanlar kendi dertlerini bırakıp, ağaların kaybolan koyunları için ağlıyorlarsa?

Ve yağlıkları olmadığından ve mendil nedir bilmediklerinden, göz yaşlarını çatlak ve morarmış elleriyle siliyorlarsa?

İş bulamamış fakir ve çaresiz köylüler, yorgun ve kararsız şehirlerden dönerlerken, kağnılara bindirilmiş hastalar şifa aramak için kasabalara iniyorlarsa?

Hüseyin gurbetlerde kaybetmişse namını nişanını, Haticeyi bağırta bağırta ormana kaçırmışlarsa, Ahmet askerde, Mehmet mahpustaysa ve çaresiz analar saçlarını yolmaktaysalar şafakta?

Dokumacılar bir tekliğe harcıyorlarsa güpgüzel gecelerini ve gözleri uykusuzluktan biber gibi yanıyorsa, demiryolu işçileri çamurdan terler döküyor ve raylara döşüyorlarsa gündüzlerini?

Demirciler demir döğüyor elleri yüzleri yanmış, tütün işçileri bir hazin türkü söylüyor ve öylece karanlık yarınlarını işliyorlarsa ve ana avrat söğüyorlarsa şehir meydanlarını dolduran işsizler?

Bilelim ki aziz arkadaşlar,

Bu yegan yegan saydığımız acıların sıkıntıların kaynağı birdir,

Bu acılardan, bu sıkıntılardan kurtulmanın çaresi vardır...

Bütün bu söylediklerimizden nasıl bir sonuç çıkarmak lazımmış öyleyse?

İşte buradan yazımıza koyduğumuz başlığın manası çıkıyor ortaya:

Ter Adamları'nın dayanışmasını arttırmak lazımdır!

Dertlerin nerelerden geldiğini bilirsek,

Haklarımızı çatır çatır çiğneyen domuzları bulursak,

Kırk haramilere karşı, birlik ve beraberlik içinde savaşı göze alırsak,

Gözümüzün nurunu, terimizin hakkını, omuzumuzun emeğini,

Garanti altına alabiliriz...

Yazı Komitesi

Bu da bir yenilik bence, başyazının yazarı demek ki bir komite. Bir kişi tarafından değil, bir kurul tarafından hazırlanmış bu yazı, içimde hece hece, kelime kelime, satır satır ağırlığını duyuyorum. Gölpar benim ne kadar doğru bir yola girdiğimi de belgeliyordu. Mırıldanıyordum yeniden: Bütün dünya işçileri birleşiniz! Duruyor bir an, sonra devam ediyordum: Ter Adamları'na selam. Bütün dünya işçilerini birleşmeye çağırırken ister istemez Sadettin'le gene bu odada okuduğumuz kara kaplı defter geliyordu aklıma. Ama o derme çatma ve eski türkçeyle yazılmış, biraz da şekilce ciddiyetten uzaktı.

Gecenin sessizliğini dinliyorum, beynimde bir uğultu, kulaklarımda aralıksız bir çınlama var. Gene aynı soruyu soruyorum kendi kendime: Okusam mı, yoksa okumasam mı? Beynimle yapım çarpışma halinde. Şu var ki yaman bir fırsat geçmiş elime, bu fırsatı vakit geçirmeden değerlendirmekte karar kılıyorum. Haberleri okumaya başlıyorum:

Biliyor musunuz?

Bakırköy bez fabrikasında gündelikler (40) ile (100) kuruş arasında değişiyor. Bu gündeliklerden (10) kuruş öğle yemeği parası kesilir. Kalanı bozdurup bozdurup harcamalıymış işçiler. Peki yeter mi bu kadar para? Bu kimin umurunda? Yeterse yeter, yetmezse açlıktan kıvranan işçiler gider fabrika duvarına asılmış dokumacılığımızın yükselişini dile getiren başvekil İsmet Paşa'nın nutkunu okurlar, böylece karınları doyar...

Hal böyleyken:

Ve ellerine geçen üç beş kuruşla nasıl ge-

çineceklerini bulup kaygıdan kurtulamayan işçi kardoşlerimiz, bu sefer başka bir türlü belayla karşılaşmışlardır. Bakırköy bez fabrikasında usta başılar eli kırbaçlı hayvan terbiyecileri gibi davranıyorlar işçilere ve onları patronlara yaranmak için rastgele döğüyorlar. Geçen hafta GÖLPAR üç olay tespit etti. Bu böyle devam edemez. İşçilerin cevabı çok ağır olacaktır...

Olur mu?

Süreyya Paşa dokuma fabrikasından kötü haberler geliyor. İşleri tıkırında olanlar için belki de üzerinde durmaya değmez ama, bizler için durum hiç de böyle değildir. Biz yaşamıyor, aslında ateşten bir çemberden geçiyoruz. Tek geçim dayanakları alın terleri olan işçiler günlerden beri Süreyya Paşa dokuma fabrikasında para alamamaktadırlar. İşçiler için her geçen dakika bir kâbus ağırlığı yaratırken, patron da oyalayıcı manevralarını sürdürmektedir. Acaba onlar, bakkallardan, fırınlardan veresiye alan ve ev kiralarını ödeyemeyen işçilerin feci hallerini taktir edebiliyorlar mı? Bu böyle devam edemez. Ederse bir grev hareketine girişmekten başka çıkar yol kalmayacaktır. Siz grev yasaktır mı diyorsunuz ey patronlar? Öyleyse biz yapalım siz mani olun! Er geç işçinin birliği ve mücadele inadı karşısında boyun eğeceksiniz...

Topal Hasan.

Binlerce işsizden bir tanesi ve acılı bir kardeşimizdir. İş aramaktır onun esas işi ve ömrü böyle geçer. Geçen salı günü yeni bir umutla evinden çıktı o. Kasımpaşa neresi, Şişhane neresi, yürüdü. Tünel, Galatasaray, Beyoğlu, Taksim, yürüdü. Taksim neresi, Beşiktaş neresi, yürüdü. Boyun büktü, iş sordu. Nereye baş vurmuşsa suratlar asılıyor, kapılar yüzüne kapatılıyordu. Böylece sabahtan akşama kadar, değil

iki dilimcik ekmek, bir bardak su bile içmeden evine döndü Hasan. Yorgun argın sedire attı kendisini. Suratı asıktı, karısı anladı meseleyi ve ona tek soru sormadı. Belli ki gene iş bulamamıştı.

Ama çocuklar, onlar dert dinler, halden anlarlar mı? Anlamazlar, çoğusu anlamaz. Nitekim biraz sonra elinde defteriyle küçük kızı görünmüştü Topal Hasan'ın:

«Baba,» demişti, «benim cevabını bulamadığım bazı sorular var, mektepte hocam yazdırdı bunları, sana sorsam cevaplar mısın?»

Topal Hasan kızına çevirdi istemeyerek kızgın yüzünü, sordu:

«Neymiş?»

Kız korkarak yavaş sesle okumaya başladı:

«Vaktiyle ülkemiz padişahlıkla idare edilirdi. Sonra padişahları kovduk, onun yerine Cumhuriyet kurduk ve her 29 Ekim'de bayram yapıyoruz. Şimdi düşünelim öyleyse Cumhuriyetten ne gibi istifadelerimiz oldu?»

Çocuk ki soruyu bitirdi, buruştu sedirde Topal Hasan'ın yüzü:

«Yaz,» dedi, «Cumhuriyetten hiçbir istifademiz olmadı!»

Cevap biraz tuhaftı. Duraksadı kızcağız. Korkarak babasına baktı yeniden. Ama, duyduklarını deftere yazmamıştı. Daha uygun bir cevap bekliyordu, uygun ve tehlikesiz. Yalvaran gözlerle bir daha baktı babasına, daha da cılızlaşan sesiyle:

«Haa, baba,» dedi, «Cumhuriyetten ne gibi istifadelerimiz oldu.?

Parladı bu sefer Topal Hasan, yerinde yay gibi yarım doğruldu:

«Yaz kızım be!» dedi. «Sen benimle beraber miydin bugün iş ararken sokaklarda, yaz

kızım yaz, Cumhuriyetten hiç bir istifademiz olmadı!»

Yazdı kızcağız ağlayarak, sayfalar göz yaşlarıyla ıslandı. Ama, babasının istediğini yapmıştı. Öyle ya, o babasından daha iyi mi bilecekti? Bir var ki Topal Hasan'ı iki gün sonra mektepten çağırdılar. Müdür onu bu seferlik polise ihbar etmeyecekti. Çünkü halim selim bir adam olduğunu biliyordu. Ama, insafla düşünmesi lazımdı, işsizliğin Cumhuriyetle ne alakası vardı?

Şimdi biz soruyoruz, diyordu gazete, bu adam mektep müdürü mü, yok yoksa polis müdürü mü?

Bu kadarına dayandı gözlerim. Saat biri çoktan geçmişti. Katladım GÖLPAR'ı. Masamın çekmecesine yerleştirdim ve ilk defadır ki kitledim çekmeceyi. Sonra kapının sürgüsünü açtım. Işığı söndürdüm yattım yerime. Sordum kendi kendime:

«Topal Hasan haksız mıydı?»

Tam bir iç huzuruyla cevap verdim:

«Haklıydı.»

AKŞAMIN karanlığı çoktan inmiş buralarda da. Sokak sokak dağılmış ana caddelerin kalabalığı, açılan kapılardan girmişler, evlerde kaybolmuşlar. Tek tük görünenler var ama gene ortalıkta. Biz de onların arasındayız, tramvaylar götürüyor, taksiler getiriyor. Sanki salyangoz tarlasından geçiyoruz, salyangoz kabukları çiğniyoruz, garip bir hışırtı, çıtırtı ayaklarımızın altında. Yüzümü ona çevirdim:

«Zaman karanlıkta çalışan bir saat gibi gelip geçiyor Aliye,» dedim. «Ağaçlar yapraklarından soyunuyor, çırılçıplak göreceğiz birkaç hafta sonra dalları, soğuk günlere gidiyoruz.»

Havayı içine çekti, çiçek koklar gibi:

«Güzel bir gece, kaysı gibi yumuşak Selman.»

«Güzel olmasına güzel de, tabiî takvimi de unutmamak lazım, hava biraz sonra bozabilir.»

Döndü şöyle bir süzdü beni:

«Peki nerede barınacağız biz bundan sonra, nerelerde barınacaklar fakir aşıklar?»

Omuz silktim:

«Bilmem ki.»

Yük verdi koluma, gözlerimin taa içine baktı:

«Ne demek o? Bilmem ki, ne demek? Bir daha böyle konuşma! Kaçar giderim, bir daha yüzümü göremezsin!»

Vişnezadenin altından geçerek Beşiktaş'tan Dolmabahçe'ye doğru yürüyorduk. Yüzümü kaçırmadım. Gözleri hüzünlüydü, sordum:

«Sahiden kaçabilir misin? Bunu yapabilir misin?»

Sesi dikleşiyor, kendisi hırçınlaşıyordu:

«Sen böyle benim varlığımı hiçe sayarsan ya da saymakta devam edersen, tabiî.»

Güldüm, omuzundan kavrayarak onu kendime çektim:

«Masallardaki aşıklardan çok farklı bir sevda hayatı yaşadığımızı daima hatırlayalım, ben hatırlıyorum, bir an aklımdan çıkarmıyorum. Aslında ama, yasaklamışlar bizlere sevişmeyi.»

O bu dediklerimi uygun bulmuyordu:

«Hıh, ne saçma şeyler de söyleyebiliyorsun? Sanki yolumuzu kestiler şimdiye kadar. Bize pusu mu kurdular? Bir sataşan mı oldu söylesene? Öyleyse nankörlük etme, nankörlük etmeyelim.»

«Ne demek istediğimi anlatamadım ki? Her adım atışımızda kesemizi, kesemizin içindekini düşünmüyor muyuz? Niyetlerimizin bir çoğunu parasızlık engellemiyor mu? Tabana kuvvet yaşatmak istiyoruz biz Aşık Garip gibi sevda ağacımızı, su yok, bakım yok, layıkıyla güneş görmüyor. Yapraklarının erken sararması, bundan, meyve vermemesi bundan, yaklaşan soğuklardan korkması bundan.»

«Olmazları bu kadar ustaca sıraya dizme n'olursun Selman?» diye yalvardı adeta Aliye. «Evet, şimdi biraz biraz ne demek istediğini anlıyorum. Ama, üzülmeye değer mi, biraz üşürüz n'apalım, biraz titreriz n'apalım? Senin sevginle ısındığım kadarı yeter bana, bu kadarına razıyım ben. Gazinolar, pastaneler, eğlence yerleri hep paralıların olsun. Allah belalarını versin. Yeter, bu kadarı yeter bana.»

«Pastaneye gücümüz yeter canım ya da bir kıyı muhallebicisine, bir krem sokola, iki sütlaç.»

«Ne kadar göz varsa üstümüze dikilmiş, bakarız birbirimize arpacı kumruları gibi?»

«Eee n'apalım baharı bekleyeceğiz Aliye? Kaçamak bir öpüşme bile tehlike yaratabilir pastanelerde, n'apalım yavrucuğum göz göze sevişeceğiz.»

Ağaçlar da ne kadar bol yaprak dökmüşlerdi

bu sene, hışır hışırdılar ayaklarımızın altında. Aliye sordu dönüp:

«Nereye Selman böyle?»

«Dolmabahçe camisinin berisindeki banklarda otursak, hem dinlenir hem denizi seyrederiz.»

«Hadi gidelim öyleyse, sen gene yorgun musun?»

«Evet Aliye, geç yattım, uykumu alamadım, yeterince dinlenemeyince de dermansızlık hissediyorum».

«Sen de vaktinde yat canım, oyalanma, madem uykunu alamıyorsun.»

«Bunu ben de düşünüyorum, ama olmuyor ki.»

«Işte bu saçma, neden olmuyormuş?»

«Okuyorum Aliye!»

«Bak şimdi şu çocuğun zoruna, canına kastın mı var senin? Ben iki satır okusam hemen başıma ağrı girer, canım sıkılır, hele ki bu günlerde. Nasıl kitaplarmış bakiyim şu senin uykularını kaçıran.»

«Hangisinden söz açsam acaba? Hangisi olsa olur, çünkü konuları ayrı şeyler değil ki, hep bir şeyden bahsederler: Fakir aşıklardan, bizlerin çaresizliğimizden, kırk haramiler domuzlar gibi doyarlarken, binlerce fakirin niçin bir dilim ekmek hasreti içinde yaşadıklarından bahseder...»

«Eee, ne olacak bunları okuyup da, bir faydası mı olacak? Sen böyle yapıp kafanı yoracağına, yatıp uyusan, hem de beni üzmesen olmaz mı?»

«Sapasağlam bir kızdın Aliye, olur olmaz şeylere aldırmazdın, ama son zamanlarda kaybeder gibisin bu tarafını, çabucak üzülüyorsun, kırılıyorsun?»

Güldü, 'boş ver' der gibi elini salladı:

«Insan yapısı et ve kemik karışımı değil mi Selman? Bir avuç da kan. Kızlarsa güvercinlere benzerler, naziktirler, gelincik gibi çekici olurlar bir zaman o yaman renkleriyle, ama bir çağ da gelir ki, pembe gül gibi soluverirler.»

Şu Aliye de istedi mi lafı inci gibi diziyordu. Bir daha hayran oldum bu tarafına. Sessizce yürüdük bir karar. Kolladık sonra dönüp gelip geçen ara-

baları, karşı tarafa attık kendimizi. Yürüdük deniz kıyısındaki bankalardan birine kurulduk:

«Ne güzel bir gece,» dedi Aliye. «Sanki Allah baba bizim için saklamış yazdan.»

Bir vapur tırmanıyordu karanlık sulardan boğaza, yürüyen bir iskele gibi pırıl pırıldı. Döndüm dedim ki:

«Yarınlarda talihsizlikler pusuya yatmış bile olsalar, biz bu günleri sevmeye, yaşamaya alışmalıyız Aliye. Hayatın sırrı biraz da burada gizli olsa gerek. Madem ki, her geçen günü geriye dönüp bir daha yakalamak gücünden yoksunuz.»

«Anlıyorum anlıyorum Selman, ama bir tuhaf şu gönül denen kuş? Bazan umuda, bazan da umutsuzluğa yatkın, tıpkı karşımızdaki sandallar gibi. Bir var ışığa geliyor yarıp usul usul suları, bir de var uzaklaşıyor, karanlıklarda kayboluyor.»

Daha da sokuluyor. Ellerim ellerinde şimdi. Karşı kıyılarda ışıklar, karışık, sıradan pırıl pırıl, yıldızlardan sağılmış sanki yalnızlıkları. Bakyoruz, deniz insanı dinlendiriyor, deniz yorgun bir kız gibi uzanmış. Biz ona hayranız, biz onun terli serinliğine saygılıyız. Daha bir içli, soruyor Aliye:

«Hani sen şiirler söylerdin eskiden Selman.»

«Söylerdim.»

«Niçin şimdi de söylemiyorsun ama, beni kandırmak için miydi o şakıyışların?»

«Bu kundura ısmarlamak gibi olmuyor mu? Öyle söylemiş oğlu Ali Ekrem'e Namık Kemal?»

«Nazlanma Selman n'olursun? Ben şiir dinlemesini seviyorum.»

«Bir şey hiç eskimemiş Aliye çağlar boyunca?»

«Nedir o?»

«Aşk.»

«İşte bak kendi ağzınla yakalandın, bir şiir söyle bana, ama aşk olsun içinde. Pabuçlarımız biraz eskiymiş geç bir kalem. Belki de çok üşüyeceğiz gittiğimiz mevsimlerde, şimdiden üzülmeye değmez. Deniz var bak önümüzde, vapurlar iniyorlar boğaz-

dan. Karşı kıyılarda ışıklar cümbüşü, sen söyle Selman beni duygulandıran sesinle.»

Geçtik bir çift pabucu, Istanbul sergisini dolaştığımız gece bir bardak ayran bile içirememşitim bu kıza. Benden en küçük ikramı bile kabul etmiyordu. Ama, şimdi tutmuş bir şiir istiyordu. Kırmadım, kıramazdım. Çektim başını göğsüme. Parmaklarımı saçlarına daldırdım. Sonra karşı kıyılarda gezdirdim gözlerimi, ağır ağır söylemeye başladım:

Aşkın bütün insanların dilinde manası tektir.
Aşk meyvelerine nadiren eriştiğimiz,
Yeşilliğini ebedi kaybetmeyen,
Kocaman bir ağaç demektir.
Renkli bir balık olur bazen düşer ağlara,
Sürmeli ceylan olur kaçırırız dağlara.
Bir demet çiçektir sanki minicik yüzünü saklarda,
Aşk güzel bir yavru olur uyur kucaklarda.
Aslan olur kükreyerek dağlar dolanır,
Bahar olur yar yoluna alkanlara boyanır.
Bahar rüzgarı burcu burcu eser de hani,
Duyurur çocuğa çocukluğunu, gence de
gençliğini,
Insan oğlunun daima bir özlediği var da,
Aşk şirin bir gelin olur salınır rüyalarda.
Göz alan renkleriyle tarlaları kaplarsa,
Çiçekler kız elleriyle derilir,
Gitme yavrum, diyerek annemiz kucaklarsa,
Kara toprağa bir ömür aşk uğruna verilir.
Eğmiş başını rüyalar âlemine,
Bir kız küçük adımlarla yürür yolumda,
Düşmüşümdür yani gene,
Bir ömür boyu takip edeceğim hayalin peşine.
Sesim kısılır çağırmaktan,
Sarı terlere batarım,
O gider ama aldırmadan yollar boyunca,
Gider gider de kaybolur,
Bir daha bir daha yoklarım hayalimi,
Ana olur, kardeş olur, bir sevimli yar olur...

GÖLGELERİN arasına katıldığımdan beri dünyamın da rengi değişiyordu. Her gördüğüm yüzde yeni bir mana aramaya başlamıştım. Madem ki onlar her yerde hazırı nazırdılar, madem ki ben onlardan biriydim, ister istemez kafamda şu soru çengellenmekteydi rastladığım her kişi için: «Acaba bu adam bizden mi, yoksa onlardan mı?» ya da «Dost mu, düşman mı?» diye. Yani dönüyor dolaşıyor hep aynı konunun üstüne geliyordum: «Kim bizimle, kimler karşımızda?» Kolayıma geliyordu böyle bir ölçü uygulamak. Dostlar ve düşmanlar arasında da, her iki tarafa da katılmayan bazı kimselerin bulunabileceğini kabul edemiyor, daha doğrusu kabul etmek istemiyordum.

Sosyal ve politik yönden hayatımın en yüklü, en kritik günlerini yaşıyordum. Artık gelişigüzel adımlar atmaktan kurtulacak, her hareketimde daha bir hesaplı olacaktım. Hele okurken hiç bir satırı atlamayacak, böylece önüme serdiğim yazılı şeylerde konu ve mantık kopukluğuna meydan vermeyecektim. Akşamları hiç bir yere takılmadan, mümkün olduğu kadar erken dönmeye çalışıyorum eve ve masanın başına geçiyordum. Sadettin'in Ayvansaray'dan henüz dönmemiş olması da bir şanstı benim için, elimdeki gizli yayınları tek başıma rahat rahat, derinlemesine okuyacak, kafama sindirecektim. Böyle de yapıyordum.

Bu ara gizli parti organımız GÖLPAR'da hemen

de gözümden kaçan tek satır kalmamıştı. Okuduğum her konu üstünde ayrı ayrı düşünmüş, ama bir noktada takılıp kalmıştım. Partimizden koğulanların kara listesiydi bu. Okuya okuya ezberlemiştim adeta ve öyle duygularla yüklüydüm ki: Ne olur, diyordum, bu arkadaşlar gölgeler hareketine ihanet etmeselerdi, böylece yürütülmesi hayli güç olan bir sosyal savaşı beraberce sonuçlandırsaydık? Ve sonra bu bedbahtların isimlerini garip bir hisle tekrarlıyordum. Nasıl katılmışlardı peki bu adamlar hareketimize ve sonra ne olmuş da sapmış dönmüşlerdi? Gittikçe merakım artıyordu, bunu yaratan sebepleri bilmek isterdim. Listeye tekrar tekrar eğiliyor, bu karalanmış isimleri tanıyor ezberliyordum:

Sedat Edim... Ahmet Yanya... Refet Zekeriya... Alâ Seyfettin... Emirdağlı şair Sacit... Samsunlu Sete Osman... Ayvansaray'dan Nusret... Samsunlu Koraman Osman... Müddeiumumi Ziya... Samsunlu Ayı Osman... Troçki Ahmet... Mussolini Mehmet... Hami Amilof... Sarı Mustafa... Altındiş Faik... Beyaz Ruslardan Nikolay Sazanof... Marangoz Şerafettin.

Böylece sıralanıp gidiyordu günahkar isimler. Bunların dışında küçücük broşürler de dikkati çeken şeylerdi. İşledikleri konular bakımından değil, yalnız, isimleriyle de enteresandılar. Mesela birine göz atıyordum. ALTI OK ALTI KAZIK adını taşıyan bu kitapçık belli ki Halk Partisini hırpalıyor. Açıyorum kapağını. Kısa bir önsöz. Döneklere ağır hücumlarla dolu: «Kalleş Yanyalar, provaktör Amiloflar, yalancı Sarı Mustafalar, kırk haramiler karşısında verdiğimiz bu mukaddes sınıf savaşını baltalayamayacaklar!» Oradan Halk Partisinin bazı sosyal uygulamalarına geçiliyor, fesi çıkarıp şapka giymenin, Arap harflerini bırakıp Latin harflerini kabul etmenin, birer inkilap değil, ıslahat hareketleri olduğu belirtiliyordu. Bundan da anlıyorduk ki, ıslahat ayrı şeydi, inkilap da

ayrı şey. Halk Partisi, ıslahatları inkilap gibi gösterip, kitlelere yutturmaya çalışıyordu...

Sonra gone kara listeye dönüyordum, yeni yeni isimlere takılıyordu gözlerim: Tesviyeci Kazım, Tornacı Ragıp (Bulgaristanlı) ve başkaları. Bu liste bir başka bakımdan da enteresandı benim için, Gölgeler Partisinde ne çeşit insanlar olduğunu öğreniyordum: Müddeiumumiler, şairler, paşa zadeler, Beyaz Ruslar, tornacılar, tesviyeciler...

Bu haftam gerçekten de hayatımın en yüklü haftasıydı, her bakımdan ama. Kondrabatçının o yaman baskınından sonra çil yavrusu gibi dağılan arkadaşlar, ağır ağır siperden başlarını çıkarır olmuşlardı. Şeref bir yerini düşürüp gidiyordu ki: «Ne ağır bir tehlike geçirdik değil mi Selman? Saksımızdaki çiçeği koruyalım derken, az kalsın hürriyetimizden oluyor, kimbilir ne boktan durumlara düşüyorduk? Bir adım kalmıştı uçuruma ki kurtulduk, ne yaman bir mucizeydi o be.»

Badik Ismail bir başka âlemdi, sağını solunu kolluyor beni görünce, mavi boncuk gözleri bir parlıyor, bir sönüyor: «Oğlum oğlum,» diyordu, «batarken bizi de beraber batırmanız şart mıydı? Kazıksız çadır kurulmaz, çocuk atkıcıyla tavşan vurulmaz, keçi bokundan cephane yapıp sinsi ve zalim bir düşmanla savaşa durulmaz. Parti kurmak, pazar yerine sergi kurmaya benzemez. Kar yağdırır elin oğlu anamızın damına be! Selman oğlum gözlerimizi dört açalım bundan sonra?»

Gerek Şeref, gerek Badik Ismail ve gerekse görebildiğim öbür arkadaşların söyledikleri bu ve buna benzer şeylerdi. Ileriye doğru yeni bir hareket teklifinde bulunmadıkları için, baştan savmak pek kolay oluyordu, zorluk çekmiyordum. Ben ise önümde açılan yeni yoldan yürümek kararındaydım. Bunun için okuyor düşünüyor, hazırlanıyordum. Peki eski arkadaşların hiç biri yeni hareket için faydalı olamazlar mıydı? Bunun için yalnız karar alabilecek durumda

değildim. Hasan arkadaşa danışmam lazımdı. Başına buyruk davranmak yok bundan sonra, her karar bir organ içinde oluşacaktı.

Yazıyor, okuyor, düşünüyordum. Uyuyamaz olmuştum delikanlı gecelerimi, uzanıp rahata varamıyor, ışığımı söndürünce de kendi kendimle konuşuyordum: Gepegenç hayatım değerlendi, güçlükler kararan ufukların ardına uğurlandı. Senden razıyım sarı gecelerde tanıdığım adam. Küçücük broşürler ki en büyük meseleleri taşırlar sayfalarında, sonra gazeteler, çırılçıplak, yalan katmadan sunarlar haberleri. Sana minnettarım, ince kağıtlara beyannameler basan, demir gibi ağırlığı var her sözünün, kök gibi yapısıyla karanlıklardan gelen Hasan.

Zahmet bizlere şimdilik biliyorum, rahmet de onlara. Alnımızdan ter akar, gözümüzden yaş, kırk haramiler düşmanımız bizim, çalışanlar bütünüyle kardaş. Geceler gündüzlere çevrilir mi, çevrilir. Yıkılmaz sandığımız engeller devrilir mi? devrilir. Düşman üstüne karanlıkta at süren, sonra dizgin kasan, ince kağıtlara, beyannameler basan, senden razıyım, sana minnettarım, karanlıklardan gelen Hasan!

TAM sözleştiğimiz saatta gittim, o Nişantaşı'nda bekliyordu. Yaa, dedim içimden, ince kâğıtlara gizli yazılar basan, karanlıklardan gelen Hasan? Tuhaf, yürüdü beni görünce Osmanbey'e doğru, sağına soluna bakmadan gidiyordu, peşine takıldım. Biraz sonra aramızdaki mesafeyi kapatacağımı umuyordum ki, onun hızını kesmemesi buna meydan vermemiş, yürümüş yürümüş Şişli doğrultusuna dönmüştü. Şimdiden ustalaşmaya başlamıştım anlaşılan bu işlerde, biz kararlaştırdktan sonra buluşma yerimiz yeni bir semte kaymış olacaktı, arkadaşım bir baş işareti yapmamış da olsa durumu kavramıştım.

Bir karar daha yürüdük. O adımlarının hızını kesti. Artık buluşma anı gelip çatmıştı demek, adımlarımı açtım biraz, yetiştim biraz sonra Hasan arkadaşa. Bakmadan anlamıştı kendisine yanaştığımı. Durdu. Yarım sağ döndü. Yüzü güleç, elini uzattı, yavaşça:

«Merhaba genç arkadaş!» dedi.

El sıkıştık, kardeş sıcaklığı duydum avucumda:

«Merhaba!» dedim.

Yan yana yürümeye geçtik yeniden. Insanlar geçiyorlardı yanımızdan bir aşağı bir yukarı kimliğimizden habersiz. Onların bizim üstümüze bir hesapları olabilir miydi? Hiç sanmam, ama bizim onların üstüne düşündüklerimiz vardı. Sarhoş bir arabacının kindar naralarıyla yürüyen, Ter Adamları'nı soyan,

bir avuç gasıbı koruyan, milyonları inim inim inleten gidişe: «Dur!» diyecektik. O zaman yeni bir dünya doğacak bu yanımızdan gelip geçenler de iyi kötü paylarını alacaklardı bu nimet ve ceza harmanından.

Şişli'den Mecidiyeköy'e götüren yola saptık, tenhalaştı birden etrafımız. Arkadaşım sordu sesinin ayarını bozmadan:

«Ne haberlerin var bakalım Selman kardeş, hafta nasıl geçti?»

«Çalıştım, okudum, fevkalade heyecanlı ve zamanla yarıştaydım.»

«Çalışmak yapını, okumak kafanı besler, yenice adımını attığın bu gölgeler dünyası heyecan veriyor mu sana?»

«Veriyor, hem de çok veriyor, karar gecesini unutamıyorum.»

Sigara çıkardı, önce bana uzattı:

«Yak arkadaş!»

Sigarayı aldım, kibrite davrandım, yaktık, yeniden yürümeye başladık, o konuşmayı sürdürüyordu:

«Seni tebrik ederim genç arkadaşımız, heyecanının geçici olmamasını dilerim. Önümüzde, daha kaç yıl süreceğini henüz bilmediğimiz kahırlı bir yol var. Cesaret bilgi ve sonsuz gayretlerle sürdüreceğimiz bir çalışkanlık zafere götürecektir bizi. Kurtlar gibi uyanık olacağız her anımızda, acaba ülkemizdeki her olayı görebiliyor ve onları layıkıyla değerlendiriyor ve Ter Adamları'nın geçeceği tarihî yola ışık tutabiliyor muyuz? İşte bütün mesele burada...»

Sustu, sonra şöyle bir soru sordu:

«Verdiğim broşürleri okudun mu?»

Esasa giriyorduk toparlandım:

«Okudum, hemen de bütün haftam onları incelemekle geçti.»

Soludu, anlatmaya girişti:

«O halde partimizin çalışmaları hakkında şimdi gözle görülür, elle tutulur bir şeyler biliyorsun ve sanırım bir mana kazandı şu an gölgeler inkilapçı vic-

danında. Kitleleri uyarmak bizim işimiz, ama biz hocayız, onlar da talebe, demek istemiyorum yanlış anlama. Günlük nafakalarını sağlamak için istihsalde rol alan bu insanlardan belki öğreteceğimiz şeylerden çok, öğreneceklerimiz vardır.»

Biz sessizliği, sessizlik de bizi dinliyordu, aynı konunun çevresindeydik gene:

«Yazılar sardı mı seni? Okuduklarından bir şeyler hatırlıyor musun? Sakın sıkılma, imtihan yapmıyoruz.»

Mecidiyeköy dutluklarını geçmiş, karanlıkta ilerliyorduk. Şöyle yeniden aklımdan geçirdim okuduklarımı, dişe dokunur sonuçlar çıkarmaya çalıştım:

«ALTI OK ALTI KAZIK isimli broşür çekti en fazla dikkatimi,» dedim. «Orada tartışılan bütün meseleleri etraflıca anladığımı iddia edemem ama, bir şey var ki Halk Partisi hakkında bu kadar açık ve yerinde tenkitleri de ilk defa gördüğümü söyleyebilirim. Bilhassa bu partinin el çabukluğu yaparak, bazı ıslahatlarını, halka inkılap gibi yutturmaya kalkışması hiç de gözümden kaçmadı. Sonra, gene bu parti tarafından Ter Adamları'nın nasıl hiçe sayıldığı, öteyandan da güya onların haklarını korumak davasında olduğu havasının yaratılmak istendiği de açıkça hikâye ediliyordu.»

Kesik kesik ve soluk soluğa sıraladım hatırladıklarımı, o bu gece ilk defadır ki sesini biraz yükseltiyordu:

«Bravo Selman arkadaş, hemen de özünü çizdin o broşürün. Bizim bütün başarılarımız, bu parti üstüne koyacağımız teşhise bağlı kalacaktır bir bakıma da. Doğru bir görüş ortaya koyamazsak, düşmanımız kurt mudur, ayı mıdır bilemezsek, gemimiz bir yerlerde ve hiç umulmayan bir zamanda kayalara çarpabilir?»

Bir an durdu, sonra ağır ağır devam etti, sesi bu gece de oturaklı ve yürek titretecek kadar hisliydi:

«Halk Partisinde derebey artıkları, yeni yeni pa-

lazlanmaya başlayan senayiciler, Osmanlı İmparatorluğunu batıran paşalar, küçük burjuva reformistleri, ağa, eşraf kümelenmişler ve el ele vermiş durumdalar. Acıdır ki Selman bu adamların ideologları da Ter Adamları'nı satan, senin bazılarını Gölpar'ın kara listesinde gördüğün sözde aydınlardır.»

Araya girdim:

«Arı namusu silmişler demek Hasan arkadaş, bu işlerin üstesinden gelmişler?»

O devam etti:

«Bu partide şüphesiz ki en tehlikeli rolü, kör kandillerinden yalancı ışıklar saçan ve güçlerini matrut (atılmış) ideologlardan alan küçük burjuva reformistleri oynamaktadır. Onlar paralı avukatlığını yaptıkları kuruluşu halkın partisiymiş gibi kitlelere sunmaktalar, bizim görevimiz hiç duraksamadan önce bu uydurmanın, yalanını üstüne gitmektir.»

Durdum ve yarım döndüm arkadaşıma:

«Hayli çetin bir iş olsa gerek,» dedim.

O ağır ağır devam etti:

«Evet çetin ve aynı zamanda tehlikeli, meseleye yüzünden bakanlar pek belki bir şey göremezler, ama, işin temeline inenler, özünü kurcalayanlar, korkunç birtakım gerçeklerle yüz yüze geleceklerdir. Patronlar bu partinin siyasî şemsiyesi altında Ter Adamları'nı çalıştırarak soyarlarken, kendileri kâşaneler kurar ve verdikleri kuru ekmek paralarıyla onların ayrı bir sınıf olduklarını apaçık ortaya koyarlarken beri tarafta halk partisi devşirme ideologlarının ağzıyla: La solida rite, tesanüt, bütüncülük' demagojileriyle, imtiyazsız sınıfsız türküler çağırarak kitleleri aldatmaya çalışmaktadır.»

«Hey gidi şark kurnazları, hey gidi düzenbazlar!»

«Iş bu kadarla kalsa iyi. Biz elbette Halk Partisini yalnız programı ve hatiplerinin nutuklarıyla kıymetlendirecek kadar saf insanlar değiliz, bunlar yalan yanlış şeyler de olsalar... Biz onların yalan bombardımanlarının sökmediği yerde, polislerini hareke-

te geçirdiklerini, teröre saptıklarını, işkence uyguladıklarını da görmek, geniş kitleler önüne sermek durumundayız. Ancak o zaman yaşadığımız devrin gerçek bir tablosu ortaya konmuş olabilir. Bugün arkadaşlarımızın polis müdüriyetlerinde döğüldüğünü, hatta zindanlarda inim inim inletildiklerini görmezden gelemeyiz!»

Sustu Hasan arkadaş, yıldızlara bakarak bir süre ilerledik öyle. Sonra ben dedim ki:

«Sen konuştukça Hasan arkadaş, benim de görüş ufkum genişliyor, yanlış bildiklerimi düzeltiyor, tecrübe dağarcığımda yeni yeni şeyler biriktiriyorum.»

Ondan ses gelmemişti, ben konuşmamı sürdürdüm:

«Insanlar nelere el atar da orası mamur olmaz,» dedim. «Şu gizli gazeteye hayran kaldım. GÖLPAR satır satır ilgiyle izlenecek bir yayın. Çok sevdim, faydalandım.»

«Onu yalnız bizim sevmemiz yetmez ama Selman arkadaş bunu da bilmeliyiz. En ücra yerlere kadar yaymalı, tirajını arttırmalıyız. Karanlıklardan kopan seslerimiz, aydınlıklarda yankılar yapmalı.»

«Baş yazı nefisti, defalarca okudum ve hattâ ezberledim bazı satırlarını: Dertlerin nerelerden geldiğini bilirsek, haklarımızı çatır çatır çiğneyen domuzları bulursak? Hülasa güzeldi baş yazı güzeldi.»

«Yalnız baş yazı mı güzeldi?»

«Haberler de güzeldi tabiî, hele Topal Hasan'ın macerası?»

«Evet, işsizler umumiyetle bedbin olurlar, ne güzel seçilmiş değil mi Topal Hasan tipi? Yaman da laflar etmiş adam, öyle ya Cumhuriyet resim değil ki alsın da evinin duvarına assın. Günlük yaşayışında onun varlığını görmek tatmak ister tabiî. Rejimler halka sağladıkları refah ölçüsünde kıymet kazanırlar. Ben aç olduktan, işsiz olduktan sonra, rejimin adı padişahlık olmuş, cumhuriyet olmuş, ne farkeder. Topal Hasan zannımca bunu demek istiyor.

«Doğru, çok doğru, bir de GÖLPAR'daki kara listeye takıldım kaldım. Hem acıdım, hem de kızdım o adamlara. Madem bir kere bu yola çıkmışlar, madem Ter Adamları'nın kurtuluş davasını sırtlarına yüklenmişler, neden sonra dönerler peki? Neden partilerinin kararlarına uymazlar? Böyle şerefsiz, lekeli yaşamak daha mı iyi?»

«Eee Selman, Gölgeler Partisi şimdilik gücünü gün aydınlığına çakarabilmiş değil. Onun emirlerine karşı gelmek, onu bir pula satmak bazı namussuzlara kolay bir iş gibi görünüyor ve satıyorlar da. Ama bunun bir hesap kitap günü de gelir. Zaman tükenmez, adama sorarlar: Çuvalın ağzı dururken dibinden delen kimdi, diye.»

Yürüdük bir karar. Düşündük ve konuştum:

«Mazlumların ahı kimselerde kalmaz benim bildiğim kadarıyla, elbette kişinin kötü ettiği kendisinden sorulur birgün. Gene de şaştım ben tornacılar, müddeiumumiler, şairler, demek bunlar okumuş yazmış adamlar.»

«Hem de nasıl, çoğu Rusya'da ekonomi politik tahsil etmiş, ondan sonra yuvarlanmışlar ihanet çukuruna, davaya yan çizmişler.»

«Halbuki okurlar yazarlar çizerler kitlelere ne çok faydalar sağlarlardı.»

«Şunu unutuyorsun ama Selman arkadaş, Gölgeler Partisi bir laklakiyatçılar cemiyeti değil ki? Bir siyasî savaştır, onu namusluca yürütmektir söz konusu olan. Herhalde iyi çalışıyorlar diye atmadılar bu adamları partiden?»

«Ne bileyim, Sovyetler Birliği'ne gitmişler, ekonomi politik tahsil etmişler diyorsun bir taraftan da.»

«Evet işin bu tarafı da biliniyor, şu var ki, Ruslar adama ekonomi politik dersi verirler ama, ceplerine de namus koymazlar, koyamazlar. Çünkü namusun mektebi yoktur, kişi onu pratikleriyle ıspatlar çalıştığı organda. Bu adamlar iki günlük parti hayatlarında kırk türlü fırıldak çevirmişler. Kimsenin kaşına gözüne bak-

mazlar bizim teşkilatımızda, kişinin yaptığını ettiğini göz önünde tutarlar.»

Sustuk, böylece yürüdük bir kararda, daha doğrusu bon sustum. Çünkü Hasan arkadaşla böyle bir konuyu tartışacak bilgim yoktu. Ayrıca böyle bir konuyu çoklp uzatmanın faydası var mıydı? Onu da bilmiyordum. Nitekim arkadaşım beni uyarıyor meseleyi gerçek yerine oturtuyordu biraz sonra:

«Selman arkadaş o kara listede gördüğün adamlar, birer sakalsız evliyalar takımı olmasalar gerek. Hiç biri hakkında bizim kefaletimiz geçmez, böyle bir şeye lüzum da yok esasen. Bunların hakkındaki teşkilattan kovma kararını parti merkez komitesi aldı. Şimdi sen genç ve yeni bir arkadaşımızsın diye konuştum ben bunları. Yoksa ne senin, ne de benim bu kararları tartışmak yetkimiz yoktur. Şimdilik bu kadarını bilmenin yeter olduğunu sanırım. Parti işe yarar bir elemanını tutup kolundan teşkilatın dışına atmaz!» Durdu:

«Şimdi sen daha faydalı şeyler üstünde düşünmeye kendini alıştır,» dedi. «Broşürleri, gazeteyi nereye sakladın?»

«Evde masamın çekmecesine.»

«Bu seferlik peki ama, bir dahakileri öyle bir sakla ki kendin bile aradığın zaman bulmakta güçlük çek.»

Durduk, geldiğimiz doğrultuya döndük. Rüzgar sertleşmeye başlamış, şimdi arkamızdan esiyordu. Yıldız yıldızdı gene gökyüzü. Ben büyük işlere girişmenin gururu içindeydim. Bir hayli yürüdük. Mecidiyeköy görününce elini uzattı gecelerin Hasan'ı, el sıkıştık gene:

«Hoşça kal arkadaşım!»

«Kardeşim güle güle!»

«Yarın akşam.» diyordu son söz olarak o, «yarın akşam saat on birde Beşiktaş tramvay durağından Vişnezade'nin altına doğru yürü ve beni bekle. Broşürleri getir, gazete sende kalsın!»

DOLMABAHÇE saray kapısı ve Beşiktaş tramvay durağı arasında yerlere saçılmış kuru çınar yapraklarını çıtırdata çıtırdata ilerliyorum. Asırlık acıların göz yaşlarıyla sırılsıklam, görmüş ve geçirmiş gamlı bir İstanbul gecesi. Yürüyor ve kendi kendime konuşuyorum: «Turgut Beyfendi sepetle götürürken parayı, Memet hasta çocuğuna ilaç bulamaz, biri yer, biri bakar, bu allahın adaleti olamaz!» Biz İstanbul'un, buradan yola çıkarak koca bir yurdun dertlerini ele almak, Ter Adamları'nın desteğine yaslanarak yeni bir Türkiye kurmak kararıyla attık adımlarımızı, gölgeler hareketteler şu anda. Yürüyoruz, çünkü yemin ettik, yarınlar bu günden daha güzel olacaktır.

Dolmabahçe Beşiktaş arasında saat on, gönlüm bir hoştu. Daha bir hayli dakika vardı buluşmamıza. Peki ama, neden gece yarılarına vermişti Hasan bu sefer randevuyu? Kim bilir, bunun da namuslu bir hesaba dayanan akla uygun bir sebebi vardır elbet, bekleyecek öğrenecek ya da hiç bir zaman öğrenemeyecektim. Tuhaf değil mi geçen hafta burada Aliye'yle buluşmuştum. Garip bir rastlantı olmalı, ne var ki beni biraz düşündürdü.

Gidiyor geliyor zaman öldürmeye çalışıyordum. İçim gururla dolu omuzlarımda on binlerin sorumluluğu vardı. Ben bu sorumluluğu ömrümce taşıyabilecek, adımıza bağlanan umutları boşa çıkarmamanın yollarını bulabilecek miydim? Faal politika yapan-

lardan umacı gibi söz edilirdi bizim evimizde, tabiî devrin iktidarına karşıysalar. «Ateşle oynanmaz,» derdi her zamanı için bana babam. Ne olmuştu sonra, ben nasıl da değişmiştim? Hiç duraksamadan belaya karşı gidiyordum ne zamandır. Bir de gününü gün edenler, sınıflarına borçlarını ödemeyenler, yurtlarının geleceğini düşünmeyenler var. Hak sahibi olmak değil de kemik yalamak belki daha kolay geliyor onlara.

Tarih affeder mi bu tatlı su kurnazlarını bilmem? Onlar, günlük rahatlıkların rehaveti içinde yaşayanlar, bir zaman rezil bir hiçlik içinde yok olup gidecekler, bir sinek pisliği kadar iz bırakmayacaklardı. Ben neresine özenecektim böyle bir hayatın?

Hışır hışırdı adımlarımın altında kuru çınar yaprakları. Bazan Beşiktaş'a, bazan Dolmabahçe'ye yakın gidiyor geliyordum. Kurtlar gibi döğüşerek yaşamaya karar vermiştim burası açık. En parlak vaatlar gelecek belki karşı taraftan, kahırlı günler ki bizim içindir, her iki şıkta da ben yolumdan dönmeyecektim. Vurulup kanlar içinde toprağa yıkılmak yok mu? On binlerin davasını güdenler için en şerefli bir an muhakkak bu: «Yare nişandır tenine erlerin / Mevt ise son rütbesidir askerin.» dememiş miydi Namık Kemal? İşte biz o mısraları gerçek manalarının üstüne oturtacaktık. O: «Arş yiğitler vatan imdadına!» diyor, biz de, «Arş yiğitler Ter Adamları'nın savaşına!» diyoruz.

Çünkü onlar, yani Ter Adamları, siyasî ağırlıklarını yurt meselelerine koymazlarsa, yaşanası bir vatan yoktur ki, onun imdadına koşmak söz konusu olsun Namık Kemal'in dediği gibi. Vatan bir gün bizim gerçekten bizim olursa eğer, çıplak bas'arımızı çelik bilyalar gibi dolular delmeyecek, analarımızın kuru memelerinden emdiğimiz sütler, fitil fitil burnumuzdan gelmeyecek.

Adım adım geçtim dakikaları. Geceyi kokladım, çektim cebimden saati, on bire beş vardı. Gece ya-

rısına ne kalmıştı şurada. Çekilmiş caddelerden tekmil insanlar. Arada bir tramvay kayıp geçiyor demir raylarda, dağılıyor havada o yaman uğultusu. Dakikalar yanaştı, ben artık kolluyordum. Tam Beşiktaş' tan tarafa dönmüştüm ki, karşıda Hasan göründü, gecelerin, gölgelerin Hasan'ı.

Kusursuz dostluğu, savaş arkadaşlığıyla gurur duyuyordum. Yürüdük karşılıklı, bir noktada buluştuk. Elini uzattı sıktım ve hemen Dolmabahçe tarafına yöneldik. Nefes nefese ve biraz da aceleci görünüyordu arkadaşım. Konuşmuyorduk, onun temposuna uymuş gidiyorduk öyle. Tam Vişnezade'nin altına gelmiştik ki durdu Hasan. Ben de durdum. «Sen burada beş dakka bekle,» dedi ve sağ taraftaki toprak yola daldı. Ben bekledim. Biraz sonra elinde küçük bir paketle geldi. Kiloluk şeker kutusu kadar bir şeydi bu. Bana uzattı aldım:

«Şimdi Selman,» dedi. «Iyi dinle beni!»

«Buyur Hasan arkadaş!»

«Elindeki paketi yarın akşam saat onda Yenicami kemerinin oraya götüreceksin.»

«Götürdüm?»

«Onu gelip senden alacaklar!»

«Alacaklar, kim ama, kim alacak?»

«Şeytanlar değil elbet, orasını düşündük.»

«Düşündünüz?»

«Sen orada dur yanına biri gelecek.»

«Gelecek?»

«Güvercinler geceleyin neden uçmazlar, diye soracak.»

«Soracak?»

«Işte Selman arkadaş paketi o adama vereceksin!»

«Anlıyorum Hasan arkadaş anlıyorum.»

«Şu an elinde bir kutu bayram şekeri tutmadığını hatırlatmaya bilmem lüzum var mı?»

«Yok.»

«Yersiz bir şüpheye kapılıp ya da ufak bir tehlike belirince...»

«Belirince?»

«Paketi sıpıtıp atmak yok!»

«Atmak yok.»

«Bilmem ne demek istediğimi anlıyor musun?»

«Anlıyorum Hasan arkadaş anlıyorum.»

«Çünkü tasavvur edemeyeceğin kadar ağır şartlar içinde...»

«Şartlar içinde?»

«Zahmetlerle meydana geliyor bizim yayınlarımız...»

«Bizim yayınlarımız?»

«Ve yüzlerce insanın uyanması bu materyalların dağılmasına bağlı.»

«Dağılmasına bağlı anlıyorum.»

Birkaç adım daha attık, durdu karanlıkların Hasan'ı:

«Bu işi yapıp yapamayacağını sormadım önceden farkında mısın?»

«Farkındayım.»

«Başarı sağlayacağından şüphe...»

«Etmiyorum.»

«Endişe var mı içinde, korkuyor musun?»

«Korkmuyorum Hasan arkadaş korkmuyorum.»

«İşte en önemli nokta bu.»

«Bence de önemli.»

«Bir savaşçının ağırlığı yaptığı işlerle tartılır.»

«Tartılsın.»

«Adam bakarsın bir yumrukta koca bir mandayı devirebilir.»

«Devirebilir.»

«Ama eline bir beyanname tutuşturdun mu zangır zangır titremeye başlar seylaba yakalanmış sıpa gibi.»

«Sıpa gibi.»

«Sosyal cesarettir yani önemli olan, ben onu gösterene kuvvetli derim. Bir yumrukta mandayı de-

viren olsa olsa boğa güreşlerine meraklı olanların ilgisini çekebilir, ama bizim değil.»

«Bizim değil, anlıyorum.»

«Partimiz hiç bir hareketimizi rastlantılara, şansa bağlamaz. Yani demek istediğim seni tuzağa düşürerek yolunu kesmek isteyecek düşmanlarımız olacağı gibi, üstüne atmaca misali koruyucu kanatlarını gerecek dostlarımız da bulunacaktır!»

«Bulunacaktır.»

Yan tarafımızdan geçen bir tramvayın şimşeği ışığa boğdu bizi. Arkadaşımın kararlı kardeş yüzünü gördüm ve daha da arttı gücüm. Elini uzattı o:

«Yarın akşamdan sonra saat onda Yenicami'de, ertesi gün saat onda da Eminönü meydan saatının altında benimle buluşacaksın Selman, şimdi güle güle, dikkatli ol, Kabataş durağından tramvaya binersin.»

Ayrıldık. O biraz gerimizde bekleyen bir otoya bindi. Ben Dolmabahçe camisine doğru ilerledim. Bir daha dönüp baktım geriye gecelerin Hasan'ının bindiği oto yolun kenarında duruyordu.

Elimde paketim, göğsüm kabarmış adım adım yürüyordum. Bir ara mektep çocuklarının çantası gibi elimdekini salladığımı farkettim. Bir güvercin sevgisiyle onu bağrıma basmak istiyordum. Gül demetine mi, yoksa bir sandık dinamite mi benzetseydım elimdeki paketi. Bir var ki ateş hattına ilk defa çıkan bir asker gibiydim. Bir taraftan böyle önemli bir işi yüklenmekle mağrur, bir taraftan da hiç ateş görmemenin acemiliğiyle endişeliydim. Işimi başarıya götürmem için yirmi yirmi iki saata ihtiyacım vardı. Az zaman değildi bu ve ben üstüme aldığım bu mukaddes yükü yerine ulaştırabilecek miydim?

Tam işte o zaman, yani düşünerek Kabataş tramvay durağına doğru ilerlerken, birden gördüğüm bir manzara tüylerimi diken diken etmişti. Soluma düşen Dolmabahçe camisinin avlusunda biri koşuyordu. Parmaklıklardan gördüm adamı: «Dur ulan dur!» diye

de bağırıyordu bir taraftan. Ne yapacağımı şaşırmıştım bir an. Acaba bana mı sesleniyordu? Cami avlusundan fırlayınca üstüme doğru koşmaya başlamış ve aniden yoluma çıkan bu tehlikenin beni hedef aldığını anlamıştım. Ne yapmam gerektiğini ben de bilmiyordum ve can kaygusuyla Kabataş doğrultusunda delice koşmaya başladım.

Ama yazık ki, daha on adım gitmeden ayağım takıldı ve yüzükoyun uzandım, paket fırladı elimden. Ani bir hareketle toparlanıp kalktım. Tehlike gücümü azaltacağı yerde arttırmıştı. Yuvarlanmadan pekâlâ paketi yan tarafa fırlatabilir ve peşimden gelene göğsümü gere gere: «Benden ne istiyorsun?» diye sorabilirdim. Paketi fırladığı yerden almayı düşünüyordum ki, adam yetişti. Elini yakama attı yuvarlanmamın şaşkınlığından faydalanarak. Keskin bir tokat attı suratıma ve «Seni namussuz seni!» diye bastı küfürü.

Tuhaf değil mi bir Allahın kulu da yoktu o anda oralarda. Bok yoluna gidecektik, bu adam kimdi ve benden ne istiyordu. Ben saldırıya geçmeliydim kendimi kurtarmak için. Hasmım benden hayli büyük, cılız uzun boylu bir adamdı. Toparlandım bir kafa vurdum göğsüne, götürüp yolun kenarındaki duvara dayadım. Korkunç bir tekme salladı, ben kendimi korudum yana çekip. Göğsüne yediği kafayla sendelemişti ama. Bir de pehlivanlar gibi kapışmayı denedik. Bir iki yuvarlandıktan sonra onu altıma almış ve gravatına yapışmıştım ki: «Ben polisim ulan,» dedi. «Boğacaksın, ananınkine kar yağar sonra, asılırsın ulan namussuz!»

Ona tekrar ayağa kalkmak fırsatını verse miydim acaba? O zaman benim durumum ne olacaktı? Haydi sen beni bağışladın, ben de seni bağışlayayım mı, diyecekti bana. Polis olduğunu da söylüyordu, peki benden ne istiyordu? Nereden bilebilirdi benim kim olduğumu ve nereden geldiğimi? İşte ben bu hesaplardayken yanımızda bir taksi durdu. Eyvah, dedim ben, şimdi yandık işte. Ama, taksiden

gecelerin Hasan'ı çıktı ve bir anda dünyalar benim oldu. Evet araba bizim arabamızdı ve şu anda gölgeler partisinin emrindeydi. Şoför arkadaş da çıktı arabadan, cenk yerini şöyle bir dolaştı, sonra o da yanımıza geldi.

Çekti aldı beni Hasan arkadaş polisin üstünden: «Ne oluyor burada?» diye bağırdı. Polis çekidüzen verdi kendisine ve Hasan arkadaşa, «Sizden rica ediyorum beyefendi bizi merkeze kadar götürür müsünüz,» Yakama yapıştı Hasan: «Haydi gir ulan içeri!» narasını atarak beni taksinin içine tıktı. Şoför arkadaş hemen geçmişti direksiyona. Hasan da benim yanıma oturacakmış gibi eğildi. Onun yanına oturmak için polis de sıradaydı. Tam işte o zaman yay gibi geriye döndü Hasan ve polisi atmaca gibi çarptı, duvarın dibine boş çuval gibi yığdı. Hemen döndü arabaya. Şoför arkadaş gaza bastı. Neden sonra üç el silah sesi duyduk peşimizde.

Bir dalış dalmıştı ki arabamız amanallah, Fındıklı, Salıpazarı, Tophane, yolları kara bir kayış gibi sarmış, cehennemî bir hızla döndürüyor, etrafımızdaki ışıkları bir yakıyor, bir söndürüyordu. Hırpaladığım kadar, kendim de hırpalanmıştım. Yüzüm gözüm kan içindeydi. Beynim çürük bir yumurta gibi sallanıyordu. Bu iş burada bitmiş miydi yoksa? Yarına sağ çıkabilecek miydim? O hengamda sanırım adam benim kasığıma tekmeyle vurmuştu. Ya da yüzükoyun sürtüp gittiğim zaman dehşetli bir sarsıntı geçirmiştim.

Evin önüne gelince arabadan güçlükle çıkardı ve koluma girerek beni kapıya kadar götürdü Hasan arkadaş, demek ki nerede oturduğumu biliyorlardı. Elini omzuma koydu ve kanlı yüzüme baktı sokak lambasının alaca karanlığında:

«Sana acıdım.» dedi. «Arkadaş olarak, kardeş olarak, yoldaş olarak acıdım...»

Durdu, bir ağabey sevgisinin sıcaklığı vardı şimdi sesinde:

«Görüyorsun ki Selman,» diye sürdürdü, «bu yol tehlikelerle dolu. Tabiî biz kendi acılarımızı duyduğumuz kadar, kitlelerin çektiği acıların da yabancısı değiliz. Tekrar ediyorum, bu yol tehlikelerle dolu, yatacak, iyi olacak, yeniden gelecek misin, ha gelecek misin?»

Işte o zaman bir canlanma duydum benliğimde. sesimin tok çıkması için zorladım kendimi:

«Geleceğim gecelerin Hasan'ı, geleceğim kardeşim, geleceğim abicim!» dedim...

Sordum sonra:

«Paket ne oldu, benim elimden, yere düşünce fırlayan paket?»

Kapıyı açmama yardım ediyordu o, bir taraftan da:

«Paket mi?» dedi, «boğuşma yerine gelince ilk işimiz onu arayıp bulmak oldu. Şimdi arabamızdadır, sen merak etme.»

Güçlükle çıkmaya başladım biraz sonra evimizin merdivenlerini, dışardan gölgeler otosunun motor sesi geliyordu...

ter adamları

roman

122

kerim korcan

